T.C.

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK VE MAKEDON ATASÖZLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

DOKTORA TEZİ

Filiz MEHMETOĞLU
(1800004444)

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Programı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Muharrem KAYA

KASIM 2023

T.C.

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK VE MAKEDON ATASÖZLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

DOKTORA TEZİ

Filiz MEHMETOĞLU
(1800004444)

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Programı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Muharrem KAYA

Jüri Üyeleri: **Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL**

Prof. Dr. Aynur KOÇAK

Dr. Öğr. Üyesi Emre Berkan YENİ

Dr. Öğr. Üyesi Serdar GÜRÇAY

KASIM 2023

ÖN SÖZ

Rumeli sancaklarında Osmanlı idaresi sona erdikten sonra özellikle dil, kültür, sosyal hayat, sanat, mimari, ekonomi ve demografi alanlarında büyük ve zengin bir miras kaldığı şüphesizdir. Balkanlar'daki bu tarihî mirası incelemenin, Türklük etkisini araştırmanın önemi açıktır. Özellikle de Osmanlı İmparatorluğu yaklaşık 550 yıl boyunca en fazla hüküm sürdüğü bölgenin Makedonya toprakları olması da konunun önemini arttıran bir diğer unsurdur. Bulgar Türkolog N. K. Dimitriev'in de ifade ettiği gibi '*Balkanlar da Anadolu kadar, Türkistan kadar bir Türkoloji kaynağıdır*.'

Tüm bu genel çalışma sebepleri dışında, doktora tezine 2020 yılının ikinci yarısında, Covid pandemisi sürecinde başlanması da tez konusunun belirlenmesindeki önemli etkenlerden birisidir. Bu durum tez konusunun metin odaklı olmasını kaçınılmaz kılmıştır.

Atasözleri daha çok günlük dilde sözlü olarak kullanılan, birçok alanda çalışılabilecek nitelikte zengin, bilgeliğe en yakın ve ilginç bir konudur. Bizi şaşırtır özelliktedir ve duymadığımız bir atasözü hep vardır.

Taranan Türk ve Makedon atasözlerinin arasındaki benzerlikler ve farklılıklara göre ortaya çıkan bulgular gruplandırılarak sistematize edilmiştir. Tez metnindeki atasözleri, Matti Kuusi'nin kullandığı Uluslararası Atasözleri Tip Sistemi'ne göre de sınıflandırılmıştır.

Bu doktora tezinin salt belirli bir akademik çevrede kalmamasını, her düzeydeki araştırmacı ve konu ile ilgilenen tüm kullanıcılara yararlı olmasını umut ederim.

Tez çalışmalarım boyunca destekleyici tutumu ve zengin kütüphanesini cömertçe paylaşan tezin danışman hocası sayın Prof. Dr. Muharrem KAYA'ya teşekkür ederim.

Tez İzleme Komitesi'nin diğer hocaları olan sayın Prof. Dr. Aynur KOÇAK ve sayın Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL'a ve tez savunmasında bulunan Dr. Emre Berkan YENİ ve Dr. Serdar GÜRÇAY'a emekleri için teşekkür ederim.

Salgın sebebi ile ülke sınırlarının kapalı olduğu dönemde, Makedonya'dan bana en büyük desteği veren Prof. Dr. Marko KİTEVSKİ'dir. Kendisi, konusunda yetkin, yüzlerce yayında yazar, editör ve benzeri katkılarla Makedon folkloruna hizmet etmiş ve halen etmekte olan hocalardan biridir. Tezimizin aynı zamanda Makedonca ile ilgili bölümlerinin fahri danışmanı olarak emeği geçmiştir. Akademiden emekli olan hoca, pandemi şartlarının en zorlayıcı zamanında, yaşına rağmen bana Üsküp'ten kaynakça göndererek de yardımcı olmuştur.

Makedonya'da Türkçe dilbilim sahasında çalışmakta olan Prof. Dr. Mariya LEONTİK'e de katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Her iki hocanın da şartlar ne olursa olsun yardımlarını esirgemedikleri, üstelik de bunu dostane bir tavırla yaptıkları için kendilerine tüm içtenliğimle teşekkür ederim.

Kasım 2023 Filiz MEHMETOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ…….……..…….....iv

KISALTMALAR.....v

MAKEDONCA KAYNAKÇA İÇİN KISALTMALAR VE NOTLAR…...….....vı

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ….……vıı

GÖRSEL DİZİN…….....vııı

ÖZET.....ıx

ABSTRACT x

АПСТРАКТ .....xı

1. GİRİŞ…….....1

1. 1. Çalışmanın Sebep ve Amaçları.....3

1. 2. Yöntem.....4

1. 3. Kaynakça Seçimi, Konunun Tespiti ve Çalışma Sistemi.....31

1. 4. Atasözlerinin Çevirisi Üzerine…….....33

2. KUZEY MAKEDONYA'NIN İSMİ, COĞRAFYASI VE TARİHİ……35

2. 1. Kuzey Makedonya'nın Coğrafî Konumu, Fiziki, Beşeri Coğrafya, Ekonomik ve Kültürel Coğrafyası.....36

2. 2. Makedonya'nın Fethi, Türklerin İskân Edilmesi ve Kaybı.....41

3. ATASÖZÜ KAVRAMI …….....51

3. 1. Atasözü Teriminin Sözlüklerdeki Karşılığı…….....51

3. 1. 1. Atasözünün Uluslararası Genel Sözlüklerdeki Tanımı.....52

3. 1. 2. Atasözünün Türkçe Sözlük ve Ansiklopedilerdeki Tanımı……52

3. 2. Atasözünün Literatürdeki Tanımları.....56

3. 2. 1. Uluslararası Literatürdeki Genel ve Temel Tanımı……56

3. 2. 2. Türk Halkbilimi Literatüründeki Atasözü Tanımı…….....58

3. 3. Atasözünün Yapısı, Sınıflandırılması ve Özellikleri.....60

3. 4. Atasözlerinin Diğer Türlerle İlişkisi ……...63

3. 5. Türk Atasözlerinin Alt ve Üst Sınırları …..……67

3. 6. Atasözüyle İlgili Türkçe Kaynaklar…….....68

3. 6. 1. Atasözüyle İlgili Son Dönem Tez Çalışmaları……76

3. 6. 2. Atasözüyle İlgili Farklı Alanlardaki Yayınlar…….78

3. 6. 3. Atasözüyle İlgili Diğer Çalışmalar……..82

3. 7. Çalışmada Kullanılan Türkçe Atasözü Sözlükleri…….....82

3. 8. Atasözüyle İlgili Tespit ve Düşünceler.....85

4. MAKEDON FOLKLORUNDA ATASÖZÜ KAVRAMI……..100

4. 1. Makedon Folklorunda Atasözünün İsimlendirilmesi……101

4. 1. 1. İsimlendirmedeki Kavramsal Ayrışma…….....103

4. 1. 2. Makedonca Sözlüklerdeki Tanımı.....105

4. 1. 3. Makedonca Atasözü Kavramıyla İlintili ve Kıyaslanan Kavramlar……..106

4. 1. 4. Makedon Atasözlerinin Özellikleri…….....107

4. 1. 5. İlk Atasözü Derlemeleri ve Derlemecileri.....108

4. 2. Çalışmada Kullanılan Makedon Atasözlerinin Alındığı Kaynaklar……...110

4. 2. 1. İlk Derlemecilerin Metinleri…….....110

4. 2. 2. Akademisyen Folkloristlerin Seçkileri.....113

4. 2. 3. Yerel Derlemeler ve Seçkiler…….....115

4. 3. Makedonca Literatürde Atasözü Çalışmaları….....117

4. 3. 1. Kuzey Makedonya'daki Paremiyolojik Çalışmaların Künyeleri…….119

4. 3. 2. Makedonya'da Türkçe Folklor Dergisi…….....138

4. 3. 3. Bibliyografik Künyelerin Araştırılması Hakkında…….....139

5. TÜRK ve MAKEDON ATASÖZLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI…142

5. 1. Türk Atasözleri ile Aynı ve Benzer Olan Makedon Atasözleri…….145

5. 1. 1. Türkçeden Alındığı Belirtilen Atasözleri…….....145

5. 1. 2. Cümlenin Yarısı Türkçe Yarısı Makedonca ile Yapılmış Atasözleri……..155

5. 1. 3. Tek Türkçe Sözcüğün Geçtiği Atasözleri.....180

5. 1. 4. Türk Atasözleriyle Birebir Aynı Olan Atasözleri……...213

5. 1. 5. Anlamı, Hatta Yapısı Aynı Olup Sadece Benzetme Unsuru Farklı Olan Atasözleri…….....…….……..269

5. 1. 6. Yapısı Farklı Anlamı Aynı veya Benzer Olan Atasözleri……...292

5. 1. 7. Türk-İslam Kültürüyle İlgili Unsurların Bulunduğu Atasözleri ve Hikâyeleri…….…….....……325

a) Makedonların Türkler Hakkındaki Atasözleri…..…….....325

b) İslamiyetle İlgili Atasözleri…….....342

c) İstanbul ile İlgili Atasözleri…….....344

ç) Atasözlerin Hikâyelerinde İstanbul……...346

d) Nasrettin Hoca ile İlgili Atasözleri……..…….....348

5. 2. Türk Atasözlerinden Farklı Olan Makedon Atasözleri…….....351

5. 2. 1. Hristiyanlık Teolojisiyle İlgili Olan Atasözleri.…….....351

5. 2. 2. Özel İsimler, Yer Adları ve Coğrafi Koşullar Nedeniyle Oluşmuş Atasözleri…….....358

a) Kişi İsim ve Soyisimleri……..358

b) Yer İsimleri…….359

c) Coğrafi Şartların Etkisi……...361

5. 2. 3. Farklılık Gösteren Çeşitli Konular……..363

5. 2. 4. Makedonların Kendileriyle İlgili Atasözleri ve Türklerin Makedonlar ile İlgili Makedonca Atasözleri.....374

a) Makedonların Kendileriyle İlgili Atasözleri…….....374
b) Türklerin Makedonlar ile İlgili Makedonca Atasözleri……..374

5. 2. 5. Makedon Çocuk Atasözleri Kategorisi…….....376

5. 3. Karşılaştırma Sonucu Çıkan Makedon Atasözlerinin Özellikler…….....377

5. 4. Makedonya Türkleri'nin Kullandığı Atasözleri…….....380

5. 5. Makedonların Sıklıkla Kullandıkları Atasözlerinden Örnekler…...387

6. TARTIŞMA…….392

7. SONUÇ …….....407

KAYNAKÇA.....…….....415

EKLER.....…….....426

Ek-1……...429

Ek-2……...430

KISALTMALAR

(alfabetik sıralama ile)

C	Cilt
Ç. n.	Çevirenin notu
çev.	Çeviren
ed.	Editör
haz.	Hazırlayan
İng.	İngilizce
İst.	İstanbul
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
t.y.	Tarih yok
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TT	Türkiye Türkçesi
TTK	Türk Tarih Kurumu
UK	(United Kingdom) Birleşik Krallık, Büyük Britanya
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
vs.	vesaire
yay.	Yayın
YÖK	Yüksek Öğretim Kurulu

MAKEDONCA KAYNAKÇA İÇİN KISALTMALAR VE NOTLAR

i dr.	i drugite, i drugo (ve diğerleri; hem özne hem de nesne için kullanlılır)
MANY (MANU)	Makedonska akademiya na naukite i umetnostite (Makedon Bilim ve Sanat Akademisi)
MDR	Makedonski Digitalen Reçnik (Makedonca Dijital Sözlüğü)
p.	pripremil (yayına hazırlayan)
red.	redaktsiya (yayına hazırlayan)
sob.	sobral (derleyen)
tom	Cilt
ur.	urednik (düzenleyen)
бр. (br.)	broy (sayı)
г.	godina (yıl). Eski kullanımı
год. (god.)	godina (yıl)
кн.	kniga (kitap)
стр. (str.)	stranitsa (sayfa)

NOTLAR:

i: ve bağlacı, kısaltma değildir. Çok yazarlı künyelerde geçmektedir.

Скопје (telaffuzu: Skopye): Üsküp.

Özel isimler hariç başlıklar küçük harfle yazılır.

Dil isimleri: Türkçe, Makedonca gibi küçük harfle yazılır.

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Bu çalışmada, atasözlerinin orijinalleri, Makedoncadan Türkçeye transkripsiyonu (yazı çevrimi) yapılarak verilmiştir. Aynı şekilde atasözleriyle ilgili Makedonca kaynakça ve terimler Kiril Alfabesinden, Latin Alfabesine transkripsiyonu yapılmıştır. Bu bölümde Makedoncada kullanılan ve Türkçede olmayan bazı harf ve işaretler liste halinde gösterilmiştir. Türkçede olmayan sesleri ikame eden en yakın harflerle gösterilmesi ve Makedoncada sadece seda olarak kullanılan (ı) sesinin açıklamaları da aşağıda verilmiştir.

sS: Dz. Dil ve damağın ön tarafı ile içe doğru patlamalı.

цЦ: Ts. Dil ve damağın ön tarafı ile dışa doğru patlamalı.

љЉ: Ly. L sesi ve harfi de mevcut. Бела: bela, beyaz anlamına geliyor iken, беља (be**ly**a) ise ly harfi ile beladaki l harfinin ince okunmasını sağlıyor. Nalân: Наљан gibi.

њЊ: Ny. Sadece N sesi ve harfinin yanı sıra bu harf de mevcut. Örnek; кон (kon), yön bildiren edat iken, коњ (ko**nj**) ise at anlamındadır.

ѓЃ: Gy. G sesi ve harfi de mevcut. ѓ (gy) harfi ise özellikle Türkçeden geçen örnekler; güzel: ѓузел, gevrek: ѓеврек, gerdan: ѓердан.

ќЌ: Ky. K sesi ve harfi de mevcut. Ќ (ky) ise ince telaffuz edilir, Makedoncadaki kullanımı ile ilgili örnekler; kâr: ќар, kötek: ќотек, kürk: ќурк, gülüş: ѓуљуш, Kâmil: Ќамил.

Ѓ ve Ќ harfleri özellikle Makedoncada olmayan Ö ve Ü seslerini vermede oldukça başarılı.

- Makedon fonetik sisteminde sembolü (harfi) olmayan ve gölgede kalan ses olarak tanımlanan ı sedası bulunmaktadır. Makedonca fonetikte seda olarak kullanılmakta ve gerektiğinde apostrof (’) ile gösterilmektedir. Resmi yazışmalardan ziyade, bilimsel çalışmalarda ve daha ziyade derleme halk metinlerinde apostrof işareti ile gösterilmektedir. Halk arasında ise gösterimi pek yaygın olmayıp, seda olarak varlığını hissettirmektedir ve çoğunlukla Türkçeden geçen kelimelerde bulunmaktadır.

Örnek: k’smet.

Makedoncada gerek resmi dilde, gerekse gündelik dilde, olmayan ı sembolüne en yakın i sembolü yani harfi kullanılmaktadır. Muharrem Ergin’in *Türk Dil Bilgisi* kitabında belirttiği “bir dile kendisinde bulunmayan bir ses taşıyan yabancı bir kelime girerse, o kelimedeki yabancı ses dilin ona yakın bir sesine çevrilir” (Ergin, 2013: 91).

Bu çalışmanın Türkçeye transkripsiyonda ise Makedoncadaki ı sedası, Türkçedeki ı harfi olarak gösterilmiştir.

GÖRSEL DİZİN

Görsel 1. 1. Matti Kuusi (1914-1998)…….....426

Görsel 1. 2. Matti Kuusi'nin el yazısı……..426

Görsel 2. 1. Günümüz Kuzey Makedonya haritası…..…….……..….427

Görsel 2. 2. Balkanlarda Osmanlı egemenliğini yıl olarak gösteren tablo…….…..44

Görsel 2. 3. Osmanlı sonrası bölünen Makedonya'nın haritası…….....427

Görsel 3. 1. Türkiye'de yapılmış lisansüstü tezler tablosu…….....…….…..77

Görsel 3. 2. Dilbilimci Devoto'nun etimoloji sözlüğü……...…….428

Görsel 3. 3. Matti Kussi'nin bağışladığı kitaplardan birkaçının görseli……..…428

Görsel 3. 4. Proverbium Dergisi……...….428

Görsel 3. 5. Wolfgang Mieder'in atasözleri ile ilgili yazdığı kitaplardan örnekler…429

Görsel 4. 1. Kuzey Makedonya'da yapılmış lisansüstü tezler tablosu…….……..138

Görsel 5. 1. Alakarga: *Garrulus glandarius* (Makedon çocuk atasözü)……..…..429

ÖZET

TÜRK VE MAKEDON ATASÖZLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Bu doktora tezinin kapsadığı alan Türkçe atasözleri için Türkiye Türkçesi sahası ile sınırlandırılmıştır. Makedon atasözleri ise Makedonya'nın tüm coğrafi bölgelerini kapsamaktadır. Bu bölgeler arasında Osmanlı'nın Balkanları kaybından (1913) önceki Makedonların esas toprakları olan tüm yerlerin atasözleri de dâhildir. Makedonya'nın asıl yapısını oluşturan bu bölgeler: Vardar (bugünkü Kuzey Makedonya), Ege (bugün Yunanistan'da) ve Pirin'dir (bugün Bulgaristan'da).

Halk edebiyatının bir türü olan atasözlerinin örnekleminde; Türk ve Makedon atasözlerini karşılaştırmalı olarak benzerlik ve farklılıklarda iki kültür arasındaki temel zihinsel kodların, algılayışların haritasını çıkartmak bu çalışmanın sorunsalını oluşturmaktadır.

Çalışmanın genel amacı, literatürü, gelinen aşamadan bir sonraki adıma taşıyarak, katkı sağlamaktır. Asıl amaç atasözleri ile ilgili geniş kapsamlı bir çalışma üretebilmektir. Hedeflenen ikincil bir amaç da Makedon kaynaklarını Türk dili ve folkloruna kazandırmaktır.

Yöntem olarak genel anlamda 'Metin Merkezli Kuramsal Yaklaşımlar' çerçevesinde çalışılırken; spesifik olarak da Matti Kuusi'nin 'Uluslararası Atasözleri Tip Sistemine' göre atasözlerinin sınıflandırılması yapılmıştır. Sözü edilen sınıflandırma sistemi, Türkiye Türkçesi sahasında, bir tez çalışmasında ilk olarak bu tezde uygulanmıştır.

Makedon atasözleri taranarak ortaya çıkan bulgulara göre sınıflandırılmış ve Türkçe karşılıkları olanları da eşleştirilmiştir. Elde edilen bulgular iki ana gruba ayrılmıştır. Türk dili ve kültürü ile doğrudan ilgisi ve benzerliği olan atasözleri ilk ana grubu oluştururken; tamamen farklı anlayıştaki atasözleri de diğer ana grubu oluşturmaktadır.

Özetle bu doktora tezi, diyakronik ve senkronik olarak toplanan malzeme ile iki farklı dil ve kültürde hem yinelenen hem de farklı anlayıştaki atasözlerinin karşılaştırmalı ve analitik bir paremiyoloji çalışmasıdır. Metin yer yer görsel malzeme (harita, tablo, fotoğraf) ile desteklenmiştir.

Kısaca çalışmanın mahiyetini, araştırma, tarama, transkripsiyon, çeviri ve analiz oluşturmaktadır. Sonuç olarak, çalışmada, aynı ve benzer atasözleri çok sayıda olduğu kadar; literatürdeki diğer çalışmaların aksine, tamamen farklı anlayışta olan atasözlerinin varlığı da tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Paremiyoloji, Makedonca Atasözleri, Türkçe Atasözleri, Makedon Folkloru, Türk Halk Edebiyatı, Karşılaştırmalı Folklor.

ABSTRACT

A COMPARATIVE ANALYSIS OF TURKISH AND MACEDONIAN PROVERBS

This dissertation covers Turkey Turkish for Turkish proverbs. Macedonian proverbs entail all geographical regions of Macedonia. This includes proverbs from regions including Macedonian lands prior to the loss of the Balkans by the Ottomans (1913). These regions that make up the central structure of Macedonia are: Vardar (current North Macedonia), Aegean (current Greece) and Pirin (current Bulgaria).

The main aim of the dissertation is to compare and contrast Turkish and Macedonian proverbs, which make up a part of folkloric literature, in order to examine the similarities and differences in the main mental codes and perceptions between these two cultures.

The study aims to expand the literature. The primary goal is to provide the first comprehensive analysis on proverbs. The secondary goal is to integrate Macedonian sources to Turkish language and folk literature.

The method is based on theories of 'Text Centered Theoretical Approaches'; more specifically, Matti Kuusi's 'International Sayings Type System' has been used to classify the proverbs. In the context of Turkey Turkish, this is the first dissertation that has used this classification system.

Macedonian proverbs were examined, classified, and matched with Turkish counterparts. The data that were gathered were divided into two main groups. The first main group consists of proverbs that are directly related and similar to Turkish language and culture, whereas the second main group consists of proverbs that are completely different.

In sum, the present dissertation is a comparative and analytical premiology study of proverbs that are similar and different across two languages, based on data collected diachronically and senchronically.

The text has been supported with visual materials (maps, tables, photographs).

The study consists of research, scanning, transcription, translation, and analysis.

In conclusion, the study has shown that there is a large number of similar proverbs, as well as proverbs that are completely different in their understanding, unlike previous studies in the literature.

Key Words: Paremiology, Macedonian Proverbs, Turkish Proverbs, Macedonian Folklor, Turkish Folk Literature, Comparative Folklor.

АПСТРАКТ

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПОМЕЃУ ТУРСКИТЕ И МАКЕДОНСКИТЕ ПОСЛОВИЦИ И ПОГОВОРКИ

Ова докторска дисертација од страна на турски е ограничена со современиот турски јазик кој што се користи во денешната Турција; а од страна на македонските пословици и поговорки ги опфаќа сите региони кои ја сочинуваат главната структура на етничка Македонија. Станува збор за 1913 та година од времето на Отоманската Империја која што ги опфаќа: Вардарска, Пиринска и Егејска Македонија.

Во примерокот на пословиците кој што се еден вид од кратките жанрови во фолклорот се сметат за компарација (по сличностите и разликите) на мапирањето на основните, главните ментални кодафикации и перцепции помеѓу турските и македонските култури кои ја сочинуваат проблематиката на ова теза.

Општата цел на тезата е литературата од сегашното ниво носејќи го на следниот чекор да овозможи придонес. Главната цел на тезата е во врска со пословиците прв пат да се изработат широко, сеопфатно и специфично. Спореден цел е Македонската научна литература да се внеси во турскиот јазик и фолклор.

Општата методологија на тезата е 'Теориски пристапи центрирани по текстови' но конкретно пословиците и поговорките се таксономирани според 'Меѓународен Систем на Типови на Пословиците' на Матти Кууси. Спомнатата класификација во областа на современиот турски јазик во една докторска дисертација прв пат е користена.

Со испитување на македонските пословици и поговорки според појавените податоци се класификацирани и се спарувани со турските еквиваленти. Добиените податоци се поделени во два главни групи. Пословиците кои што се директно поврзани и слични со турскиот јазик и култура ја формираат првата главна група; пословиците кои што се во сосема различно разбирање и култура ја формираат другата главна група.

Накратко, ова докторска дисертација е паремиолошки труд изработен на начин на компарација и анализа со дијахрониски и синхронски собрани материјали на пословиците кој што се исти, слични или различни во два различни јазици и култури.

Текстот е поддржан со визуелен материјал (мапа, таблици, слики).

Карактеристиката на тезата е создадена од истражување, испитување, транскрипција, превод и анализа.

Како заклучок во ова докторска дисертација се потврди дека во турските и македонските пословици постои многубројни исти и слични пословици; но исто така во ова теза се покажани и целосно сосема различни разбирања помеѓу двете култури кои што не се присутни во другите научни трудови во литературата.

Клучни зборови: паремиологија, македонски пословици и поговорки, турски пословици, македонски фолклор, турска народна литература, компаративен фолклор.

1. GİRİŞ

Kültürlerin gelişip, konumlanması itibari ile Türkçe atasözleri için tezin sınırları Türkiye Türkçesi sahasıdır. Makedon atasözlerinin sınırları ise Makedonya genelindeki tüm bölgeler olarak tespit edilmiştir. Makedon atasözlerinin kapsamı, Makedonya'nın şu anki siyasi sınırları ile birlikte, eskiden bu ülkeye ait olup, Osmanlı'nın bölgeden çekilmesi ile Makedonya'nın kaybettiği topraklar dışında kalan diğer bölgeleri de kapsamaktadır. Bu bölgeler bugünkü Kuzey Makedonya'nın bulunduğu Vardar Makedonyası, Ege Makedonyası (bugünkü Yunanistan'da), Pirin Makedonyası (bugünkü Bulgaristan) ve daha az miktarda toprak da bugünkü Sırbistan ve Kosova arasında pay edilmiştir. Makedonya'nın bölgeleri hakkında bölüm 2. Makedonya Hakkında ana başlığı altındaki 2. 2. alt başlığında daha ayrıntılı bilgi verilmektedir.

Ön Söz, Kısaltmalar, Transkripsiyon Sistemi, Görsel Dizin, Özet ve Kaynakça gibi tezin başlangıç bölümünü oluşturan kısımlar dışında, bu doktora tezi toplamda 7 ana bölümden oluşmaktadır. 1. Giriş bölümünde tezin kapsamı, tezin bölümleri ile çalışmanın amacı, yöntemi, ayrıca kaynakça seçimi, konunun tespiti ve çalışma sistemi konusunda bilgi verilmektedir. Tez konusunun belirlenmesindeki dinamiklerden söz edilerek metin odaklı bir çalışma seçilme sebepleri üzerinde durulmuştur. Spesifik olarak da Matti Kuusi'nin kurguladığı 'Atasözleri Tip Sistemi' hakkında bilgi verilmiştir. Kısaca tez konusunun sınırlarını, neden ve nasıl çalışıldığını ortaya koyan bölümdür.

2. Kuzey Makedonya'nın İsmi, Coğrafyası ve Tarihi bölümünde, bugünkü siyasi ismi Kuzey Makedonya tarihçe içerisindeki isim değişiklikleri ile başlayan bölüm iki alt bölüme ayrılmaktadır. İlkinde Kuzey Makedonya'nın Coğrafi Konumu, Fiziki, Beşeri Coğrafyası, Ekonomik ve Kültürel Coğrafyası hakkında temel bilgiler verilmiştir. Özellikle Kuzey Makedonya Hükûmeti ve İstatistik Enstitüsünün resmî sitelerinden alınan kaynakça önemlidir. Son alt bölüm ise Makedonya'nın Fethi, Türklerin İskânı ve Kaybı başlığını taşımaktadır. Rumeli ve Balkan sözcüklerinin etimolojisi ile başlanan bölümde Türklerin Balkanlar'a ilk girişleri ve Türklerin iskân edilmesi üzerinde durulmuştur. Sözü edilen toprakların kaybı da yine ana hatları ile verilmiştir. Kullanılan kaynakçada Tarih bilim dalındaki önemli akademisyenlerin çalışmalarından alıntılama yapılmıştır. Osmanlı'nın Balkanlar'ı kaybından sonra Makedonya'nın da dâhil olduğu bir barış antlaşması ile parçalanması neticesinde

oluşan yeni sınırların üzerinde daha fazla durulmuştur. Çünkü tezin Makedon atasözlerinin sınırlarını etnik Makedonya olarak adlandırılan kayıp bölgeler de oluşturmaktadır.

Biri coğrafya diğeri tarih olan her iki alanın başlı başına ayrı çalışma konuları olduğu açıktır. Ancak burada konu için gerekli olan temel kısımlar ele alınmıştır. Kendi alanlarında önemli addedilen araştırmacıların yayınlarının kullanımına özen gösterilmiştir.

Sonraki ana bölüm 3. Atasözü Kavramı başlığını taşımaktadır. Öncelikle atasözünün uluslararası sözlüklerdeki karşılığı verilmektedir. Ardından Türkçe Sözlük ve Ansiklopedilerdeki Tanımı Bölümünde de TDK başta olmak üzere, İslam Ansiklopedisindeki atasözü maddesindeki tanımları verilmektedir. Atasözünün Literatürdeki Tanımı başlığı altında uluslararası literatürdeki genel tanımları verilmiştir. Özellikle paremiyolog Mieder'in tanımları ve aktarımları önemlidir. Türk Halkbilimi Literatüründe Atasözü Tanımı bölümünde de bu alanın akademisyenleri tarafından yapılan tanımlar ele alınmıştır. Diğer bir alt bölüm Atasözünün Yapısı, Sınıflandırılması ve Özellikleri hakkındadır. Türk Atasözlerinin Alt ve Üst Sınırları alt bölümünde, Türk atasözlerinin oluştuğu kelime sayısı hakkındaki araştırmaların sonuçları verilmiştir. Atasözü ile İlgili Türkçe Çalışmalar Bölümü tarihsel süreç içerisinde birçok çalışmayı tanıtan bir bölüm olmuştur. Özellikle de atasözlerinin çalışıldığı Psikoloji, Psikiyatri, Sosyoloji, İletişim ve İşletme alanlarında yapılan bilimsel yayınlar verilmiştir. Atasözüyle İlgili Farklı Alanlardaki Yayınlar alt bölümünde ise Türk basını ve resim sanatında atasözünün kullanımı ile ilgili bilgiler aktarılmıştır. Son alt bölüm olan Atasözü Kavramı Üzerine Tespit ve Düşünceler Bölümünde, tez çalışması sırasındaki tespitler maddeler halinde sunulmuştur. Türkiye Türkçesi kaynaklarının kullanıldığı bir bölüm olmuştur.

4. ana bölüm olan Makedon Folklorunda Atasözü Kavramı: Makedon literatüründe atasözüne dair her konu ayrıntılı olarak verilmiştir. Makedon paremiyolojisinin atasözünü tarihsel süreçleriyle isimlendirmesi, tanımlamaları, ince kavramsal ayrışımıyla verilmiştir. İlk derlemecilerin, akademisyen folkloristlerin ve yerel derlemecilerin tarihsel süreç içerisinde biyografileri ile birlikte yayınları tanıtılmıştır. Ayrıca atasözleriyle ilgili tüm yayınların bibliyografyası çevrilerek Türkçeye kazandırılmış ve tanıtılmıştır. Makedonya'da Türkçe Folklor Dergisi Sesler hakkında tanıtıcı bir alt bölüm mevcuttur. Bir üst bölümdeki bibliyografik künyeler ve genel tezdeki Makedon literatürünün araştırılması hakkında ayrıntılı bir bölüm de

verilmiştir. Özellikle Makedon literatürü konusunda araştırma yapacaklara rehber niteliğinde bir bölümdür.

5. ana bölüm ve çalışmanın konusunun işlendiği kısım olup Türk ve Makedon Atasözlerinin Karşılaştırmalı Analizi ismini taşımaktadır. Bu bölüm tezin esasını oluşturmaktadır. Türk ve Makedon atasözlerinin aynı ve benzer olanlar 7 grupta sınıflandırılarak verilmiştir. Farklı olanlar ise 5 grupta sınıflandırılmıştır. Ardından Makedon Atasözlerinin Türk Atasözleri ile Karşılaşmasından Çıkan Genel Özellikler maddeleştirilerek verilmiştir. Makedonya Türklerinin Kullandığı Atasözleri Bölümü etkileşim iddiasının en güçlü kanıtlarından birini oluşturması bakımından önemlidir. Makedonların Sıklıkla Kullandıkları Atasözlerinden Örnekler Bölümü ise gözlemlerimizin sonucunda hazırlanmış bir alt bölümdür.

6. Tartışma bölümünde ise bir üstteki bölümde analiz edilen bulgular, örneklendirilerek tartışılmış ve çıkan sonuçlar da 7. Sonuç bölümünde paylaşılmıştır. Bu bölümünde aynı zamanda tezden çıkan genel sonuçlar da maddeleştirilerek verilmiştir.

Kaynakça bölümününde basılı, elektonik, sözlü kaynak ayrımı yapılmıştır. Bir diğer sınıflandırma da yayın türlerine göre alfabetik olarak yapılmıştır. Son olarak da görsel malzeme ile tamamlayıcı bilgilerden oluşan Ekler bölümü Ek-1 ve Ek-2 olarak sunulmuştur.

1. 1. Çalışmanın Sebep ve Amaçları

Osmanlı, yaklaşık 550 yıl boyunca Makedonya topraklarında hüküm sürmüştür. Osmanlı'nın Balkanlar'da en uzun süre hâkim olduğu topraktır. Bu sebeple Türk dili, kültürü ve folklorundan tahmin edilenden de çok unsurun yoğun şekilde geçtiği açıktır. Sadece bu gerekçe bile başlı başına bir çalışma sebebi oluşturmaktadır.

Türk ve Makedon kültürünün etkileşimini sözel olan ve olmayan tüm kültür varlıklarında açıkça gözlemlemek mümkündür. Örnekse mimari, kültürel yaşam, dil, mutfak gibi pek çok alanda söz konusu etkinin varlığı bilimsel çalışma yapmayanlarca da görülebilmektedir. Bu bağlamda bu doktora tezinin temel sorunsalını, atasözlerinin örnekleminde karşılaştırmalı olarak benzerlik ve farklılıklarda iki kültür arasındaki temel zihinsel kodların, algılayışların haritasını çıkartmak oluşturmaktadır. Anonim, süresiz ve yaptırımı olan atasözleri, kültür karşılaştırmaları açısından büyük önem taşır.

Bunun yanında Osmanlı'nın o toprakları kaybetmesinin üzerinden yaklaşık olarak 110 yıl geçmesine rağmen, Türk kültürünün etkisi çok yoğun olarak devam etmektedir. Osmanlı'nın iskân ettiği Türk nüfusun bir kısmı, hâlen orada yaşamaya devam etmektedir. Bu durum konunun çalışılması için bir diğer önemli sebeplerden birini oluşturmaktadır.

Adı geçen konu ile ilgili lisansüstü düzeyinde bir tez çalışmasının yapılmamış olması da bu boşluğu doldurmak için pratik fakat önemli bir çalışma sebebi oluşturmaktadır.

Tezde amaçlanan, Türk dili ve folklorunun, Doğu Avrupa'nın ortasındaki Hristiyan medeniyeti ve Makedon kültür dairesinde olan bu dil ve folklorun bir ögesi olan atasözlerindeki benzerlik ve farklılıklarını tespit etmektir. İkincil amaç da Makedon atasözlerine geçen Türkçe elementlerinin ayrıntılı olarak envanterini çıkartmaktır. Türk dili, kültürü ve folklorunun etkilediği alanların envanterini çıkartmak tarihsel süreç içerisinde önemli bir görevdir. Kısacası amaçlanan Osmanlı'nın eski sancaklarının bulunduğu Makedonya'daki Türk halk kültürünün etkilerini tespit etmektir.

Türk kültürünün, farklı bir ırk ve dinî olan Makedon toplumuna girmesi ile aktarılan kültür ve folklorik ögelerin, edebiyat ürünleri aracılığı ile tespit edilmesi oldukça önemlidir. Hatta halk söylencelerinin, çoğu zaman resmî belgelerden (büyükelçi raporları, resmî tarih gibi) çok daha gerçekçi olduğu kanısındayız. Siyasi çıkar olmadan, halkın günlük yaşantısı içerisinden tecrübe ettiklerini, yönetimi altında bulunduğu devlet ve birlikte yaşadığı halk hakkında ne düşündüğünü atasözleri ile aktarması çok daha gerçekçidir. Temelde bu tez, karşılaştırmalı ve analitik bir çalışmadır.

1. 2. Yöntem

Türk ve Makedon halk kültürünün karşılaştırılmasını, halk kültürünün temel zihinsel kalıplarını taşımasından dolayı atasözleri üzerine yoğunlaştık. Ayrıca daha önce bu konuda tez düzeyinde çalışma yapılmamış olması diğer önemli etkenlerden birisidir.

Çalışma metin odaklıdır. Bu türde çalışmalar Kuramsal yaklaşım ve yöntemler içinde yer almaktadır. Söz konusu kuramsal yaklaşımlar, XIX. yüzyıldan başlayarak

XX. yüzyılın sonlarına kadar oluşmuş ve halen halkbilimi çalışmalarında kullanılmaktadır. Halkbilim araştırmalarının tarihsel sürecinde oldukça etkili olmuşlardır.

Genelde kültür, özelde ise halkbilimi (folklor) ve onun bir alt dalı olan halk edebiyatı yaratımları hakkındaki kuramsal yaklaşımlar, Halkbilimi araştırma ve inceleme kuram ve yöntemleri genel olarak iki ana grupta toplanmaktadır. Bunlardan bir kısmı halk edebiyatı metinlerini esas alırken diğer bir kısmı da metinlerin de içinde yer aldığı icrayı (performansı) ve metnin yaratıldığı sosyal çevreyi, bağlamı esas almıştır. "Metni esas alan kuramsal yaklaşımlar ve bunların uygulama yöntemleri daha eskidir. Bu kuramsal yaklaşımlar ve yöntemlerin önemli bir kısmı sosyal ve beşeri bilimlerin çeşitli alanlarında da kullanılmaktadır" (Ekici, 2014: 61).

"Metin Merkezli Kuramsal Yaklaşımlar başlığı altındaki kuramların bir kısmı genel olarak kültürlerin ve kültür içindeki çeşitli yaratmaların nasıl oluştuğu ve geliştiğini açıklamaya dönüktür ve halk edebiyatı yaratmalarını örnek olarak kullanmıştır. Ancak, genel özellikleri itibariyle kültürleri metin merkezli bir yaklaşımla ve daha çok halk edebiyatı metinleri üzerinden açıklamaya yöneliktirler" (Ekici, 2014: 62). Bu tez konusu halk edebiyatı metinleri ile ilgili olduğundan, uygun olan yöntemin Metin Merkezli Kuramsal Yaklaşım olduğu açıktır.

Spesifik olarak da atasözleriyle ilgili Finlandiyalı bilim insanı, paremiyolog Matti Kuusi'nin kurguladığı Uluslararası Atasözleri Tip Sistemi kullanılmıştır. Tez metninde yer verdiğimiz atasözleri, bu sisteme göre sınıflandırılmıştır. Atasözü maddesinin köşeli parantez içerisindeki numaralandırma bu sisteme aittir.

Türkiye Türkçesi sahasındaki literatürde bu yöntemin ilk uygulandığı çalışma, Ahmet Bican Ercilasun'un '*Dîvânu Lugâti't – Türkteki Şiirler ve Atasözleri*' isimli kitabıdır. Bu kitabın önemli bir katkısı da ekler bölümünde sözü edilen sınıflandırma sisteminin orijinal kaynakçasından Türkçeye çevirerek çok önemli bir hizmet sunmasıdır. Bu tezde uygulanan Uluslararası Atasözleri Tip Sistemi, Ercilasun'un Türkçe uyarlaması esas alınarak yapılmıştır. Aşağıda verilen liste sözü edilen kitabın ekler bölümünden alıntılanmıştır.

Bu sınıflandırmada alfanumerik (*ing*. alphanumeric) bir sistem kullanılmış olup, sınıflandırma, 13 ana temadan oluşmakta ve her biri bir büyük harf (A-T) ile gösterilmektedir. İnsan ile ilgili ve onun yaşantısının en temel yönlerini temsil eden 13 ana tema A harfi ile başlayıp (T) harfi ile sonlandırılmaktadır. 13 ana tema altında 52 sınıf bulunmaktadır. Sınıfların altında da 325 sayıda alt grup mevcuttur. Sınıflandırma

sadece en son olan alt gruba göre yapılmaktadır. Ana tema ve sınıflar sadece alt gruba ulaşmaya yardımcı olan genel yönlendirici bölümlerdir. Sınıflandırılan atasözünün en sonunda, köşeli parantez içerisinde verilmektedir.

En son harf olan T'ye göre bir örnek vermek gerekirse:

(T) ana tema, (T1) alt sınıf ve [T1a] alt grubu oluşturmaktadır. Bu sınıflandırma sistemine göre, bir atasözü en az bir alt dalda yer almalıdır. Yani sadece ana bölüm veya alt bölüm yeterli değildir, bir alt dalın altında gösterilmelidir. (T) örneğine göre [T1a] olarak sınıflandırılmalıdır. Sınıflandırmanın temel mantığı da budur. Sadece bir ana bölüm başlığına koymak; genel geçer olarak kalmış, açıklanmamış bir atasözü olarak kalacaktır. Atasözünün hemen yanında, köşeli parantez içinde sınıflandırma verilmelidir. En az bir alt grupta gösterilen atasözünün anlamına göre aynı veya başka bir ana konunun alt grubunda da sınıflandırılabilir. Atasözü birkaç farklı grupta sınıflandırılabilir.

Özetle ana tema (T) bizi bölüme yönlendirmektedir; daha sonra altındaki alt sınıflar (T1) incelenerek uygun madde bulunduktan sonra, altındaki en uygun alt gruba [T1a] yerleştirilmelidir.

Örnekler anlamları açık olan atasözlerinden seçilmiştir:

206. FK. 1487. Koga ke zafatiş/poçneş edna rabota, treba da ya **bitisaş**.
Bir işe başladığın/tutunduğun zaman bitirmen gerek.
FK. 1509. Koya rabota se ostat za posle, nikogaş ne se **bitisvit**.
Sonraya bırakılan hiçbir iş hiçbir zaman bitmez.
TT: Bugünkü işini yarına bırakma. Akşamın işini yarına (sabaha) bırakma (koyma). [T4e, T4d]

İlk atasözünde başlanan her işin bitirilmesi, sonuca bağlanması gereğinden söz edilmektedir. Hemen altındaki atasözüne göre, sonraya bırakılan işin neden bitirilmesi gerektiğini açıkça ifade edilmektedir.

Öncelikle atasözü iyice anlaşılmalıdır. Anlamı iyice netleştikten sonra ana temalar taranır. Ana tema (T) 'zamandaki' konuya en uygun olandır. T'nin alt sınıflarına bakılmalıdır.

T ZAMAN VE ZAMAN DUYGUSU (ana tema)

(alt sınıflar):

T1 ZAMANLAMA/ DOĞRU ZAMAN, KÖTÜ ZAMAN / ZAMAN KULLANIMI

T2 DEĞİŞİME KARŞI TUTUMLAR / MODERNLİK

T3 ŞİMDİKİ ZAMANA / GELECEĞE KARŞI TUTUMLAR, AYARLAMALAR

T4 BAŞLAMA: BİTİRME, BAŞLANGIÇ: SON

Bulduğumuz alt sınıfların arasında en uygun olan T4 içindeki alt grup veya gruplara göre sınıflandırılmalıdır.

T4a işe başlamak zor fakat gereklidir

T4b başlama belirleyicidir, ilk olan çok daha değerlidir

T4c sonuç belirleyicidir / kesindir

T4d başlangıç ile sonun birbirine bağlı olması

T4e başlamadan sonra devam etme veya son beklenir

En uygun olan ilk başta konulmalıdır. (T) ana temanın içinde başka bir sınıfın uyup uymadığı mutlaka kontrol edilmelidir. Ardından diğer ana temalara uyup uymadığına bakılmalıdır. Esas olan sınıflandırma önce verilmeli ve aralarına virgül konularak diğerleri de dizilmelidir.

Diğer bir örnek:

208. FK. 2694. Od pişanoto ne se begat.
Varyantı:
BV. 5110. Nema beganye od pişanoto.
Yazılmıştan (alın yazısı) kaçış yok.
Varyantı:
MK. Ako e pişano, ne moje da se raspişe.
Yazılmışsa silinemez.
Varyantı:
DG. Od pişano ne se bega.
Yazılmıştan (alın yazısı) kaçış yok.
TT: Alın yazısı değişmez. [B2a, B2b]

Bu atasözlerine baktığımızda temelde inanç sözkonusudur. Neye inanç? Kadere. Öncelikle sınıflandırmadaki ‘inanç’ ana temasına bakıldığında karşımıza iki alt sınıf çıkmaktadır:

B İNANÇ VE TEMEL TUTUMLAR / İNANIŞLAR

B1 TANRI: İNSAN VE DİNİ KURUMLAR

B2 KADERCİLİK

İkincisinin uygun olduğu açıktır. B2 KADERCİLİK altında ise en uygununun [B2a] alt grubunun olduğu görülmektedir. İkinci olarak da [B2b] de anlam olarak desteklemektedir. Atasözü nettir, kaderden kaçınmanın mümkün olmadığı inancını savunmaktadır. Dolayısıyla diğer seçeneklerde olan talih değişkenliği, kaderin iyi ya da kötü olmasından söz edilmiyor. Tesadüf ya da kehanet de yoktur.

B2 KADERCİLİK

B2a kaderden kaçınılmazlık

B2b kadercilik, durumu / şartları kabulleniş

B2c değişen talih, talihin değişkenliği veya beklenmedikliği

B2d kötü talih

B2e iyi talih ve deli şansı

B2f talihle ilgili tesadüfler / art arda gelişler

B2g kehanetlere inanma

Başka bir örnekse:

M. 2336. So zboroy pilyav ne se prait, oti saka oriz i mas.
Lafla pilav yapılmaz, pirinç ve yağ lazım. (Türk atasözü).
Varyantı:
HPKP. 5959. Sos laf pilav ne biva.
Lafla pilav olmuyor. [M7d, C3b]

Buna göre öncelikle 30 ana temayı tarıyoruz ve en uygununa bakıyoruz. M BAŞA ÇIKMA (ÜSTESİNDEN GELME) VE ÖĞRENME başlığındaki ‘üstesinden gelme’ önemli bir ipucudur. Altındaki sınıflara baktığımızda:

M7 ÇALIŞMA, EMEK, ÇALIŞKANLIK: BAŞARI, HAREKETSİZLİK/ TEMBELLİK: EKSİKLİK (YOKLUK)

M1 TEDBİR: TEDBİRSİZLİK

M2 HAREKETLİLİK, SEYAHAT

M3 BİLGELİK / AKIL, ZEKÂ: APTALLIK

M4 CESARET: KORKAKLIK, İTAAT

M5 HÜNER (BECERİ) / ARAÇLAR (ALETLER) / MALZEME

M6 İNİSİYATİF / GİRİŞİM / SORUMLULUK

M7 ÇALIŞMA, EMEK, ÇALIŞKANLIK: BAŞARI, HAREKETSİZLİK/ TEMBELLİK: EKSİKLİK (YOKLUK)

M7 sınıfındaki tembellik, çalışkanlık ve hareketsizlik anahtar kelimelerinden yola çıkarak altındaki alt grupları tarıyoruz:

M7a çalışkanlık, gayret ödüllendirilir > tembel, aylak yiyeceksiz kalır

M7b icracı veya tedarikçi arasındaki çıkar birliği ve ürün ve meyve tüketicisi veya kullanıcısı

M7c yola çıkan (işe başlayan) insan geçimini sağlar, yiyecek bulur > oturan veya üzülen insan yoksullaşır

M7d tembel adamın zaman kullanımı

M7e her zaman yeterli işten daha fazlası olur - ve uykudan

M7f iş, oyun ve testten ayrı tutulur

M7g festivaller ve bayramlar: iş günleri

M7h hayatın gayesi olarak çalışma > aylaklık ve hareketsizlik hayatı bozar, mahveder

M7i aylaklık: başkasının faydası için çalışmak, (kirli) işi başkasına vermek, aylaklığı savunmak

Ardından da C TEMEL GÖZLEMLER VE SOSYAL MANTIK başlığını kontrol ediyoruz. Çünkü bu atasözü sosyal ortamda, kişinin davranışını yerdiği için bir alt sınıfa yerleştirme olasılığının yüksek olduğunu gösteriyor.

C1 X'İN TABİATININ DAYANIKLILIGI / KİMLİGİN DAYANIKLILIGI

C2 X ÜRÜNLERİ / İHTİYAÇLAR / X'E AİT OLANLAR

C3 HİÇLİK/BOŞLUK GETİRİLERİ/HİÇBİR ŞEY KAYBETMEMEK

Tarama sırasında ‘boşluk getirileri’ ipucu sağladığından hemen altındaki maddelere bakıyoruz:

C3a hiçbir şeyden hiçbir şey elde edemezsin

C3b hayallerden, umutlardan, fantezilerden veya 'keşke'lerden hiçbir şey elde edemezsin

C3c somut, yakın ve belirli olan; uzak olandan, belirli olmayandan veya gelecekten daha iyidir

C3d düne ait/yok olmuş (bozulmuş)/kullanılmış/yenmiş/kırılmış = (hiçbir şey)

C3e bir insan; havadan, sudan veya yararsız malzemelerden değerli ve dayanıklı şeyler elde edemez

C3f somut şeylerin etkisi > kelimelerin, teşekkürlerin, müziğin, dualaların veya beddualaların etkisi

C3g gözlemek ne zarar verir ne fayda

C3h aç, yoksul ve ölünün kaybedecek hiçbir şeyi yoktur - kayıptan korkmazlar

C3b maddesi atasözüne en yakın madde olarak karşımıza çıkıyor. Hemen önceden bulduğumuz M7d maddesinin yanına virgül ile ayırarak yerleştiriyoruz, [M7d, C3b].

Tezin içindeki tüm atasözleri aynı zamanda uluslararası atasözleri tip sistemi için birer örnek teşkil etmektedir.

Maddelerin bazılarında cümlenin yarısı olumlu yarısı olumuz olarak verilmiştir. Arada noktalı virgülle ayrılmış olan bu cümlelerin bir yarısı atasözüne uyuyorsa atasözünü sınıflandırmaya uygundur. Bazen de cümlenin sadece bir ifadesi bile atasözünü karşılıyorsa yine o alt gruba sınıflandırılmalıdır. Söz gelimi ‘D3c güçlü, cesur, göz kamaştırıcı, aldırışsız ve yaratıcı aşk’ maddesinde birbirinden farklı kavramlar mevcuttur. Maddeyi tek cümle olarak değil, cümlenin ihtiva ettiği kavramlara ya da durumlara ayrı ayrı bakmak gerekir. Uygun olan varsa, bulup atasözünü yerleştirmek gerekmektedir. Başka bir örnek olarak: Alkolün sadece ölçüsü ile ilgili bir atasözünü ‘D5a alkolün ölçüsü, içme adetleri veya kuralları’ maddesine sınıflandırabiliriz. Çünkü ‘alkolün ölçüsü’ sadece bu maddede var.

MATTİ KUUSİ'NİN
ULUSLARARASI ATASÖZLERİ TİP SİSTEMİ

A TABİATLA İLGİLİ PRATİK BİLGİLER

Al TABİAT UNSURLARI

A1a tabiat unsuru olarak su ve ateş

A1b tabiat unsuru olarak kara ve deniz

A1c tabiat unsurları olarak toprak ve bitki türleri

A1d ehlileştirilmiş / işlenmiş bitkiler

A1e soğuk – sıcak

A2 HAYVANLAR, İNSAN: HAYVAN

A2a insanın konumu, evcil ve yabani hayvanlar

A2b hava ve hasat işareti olarak hayvanlar

A3 HAVA, TAKVİM

A3a rüzgârı, yağmuru, hava değişimini gösteren belirtiler

A3b sabah: akşam, gece: gündüz, karanlık: aydınlık

A3c ilkbahar: sonbahar, yaz: kış, yıl ve hasat / ürün

A3d aylar

A3e kehanetler, bayramlar ve önemli günler hakkındaki söz ve tavsiyeler / öğütler

A3f önemli gün şahsiyetleri

B İNANÇ VE TEMEL TUTUMLAR / İNANIŞLAR

B1 TANRI: İNSAN VE DİNİ KURUMLAR

B1a kadir-i mutlak Tanrı, herkesin Tanrı'sı

B1b Tanrı'nın iyiliği ve büyüklüğü, lütuf / kutsama, Tanrı'ya dönüş

B1c Tanrı'nın denetim ve tedavileri / muameleleri

B1d Tanrı'nın âlim (her şeyi bilir) olması, insanın bilgisizliği

B1e Tanrı'ya itaat, mümin insan

B1f Tanrı'dan önce insanın şüpheciliği

B1g rahip ve kilise / din adamı ve mabet

B2 KADERCİLİK

B2a kaderden kaçınılmazlık

B2b kadercilik, durumu / şartları kabulleniş

B2c değişen talih, talihin değişkenliği veya beklenmedikliği

B2d kötü talih

B2e iyi talih ve deli şansı

B2f talihle ilgili tesadüfler / art arda gelişler

B2g kehanetlere inanma

C TEMEL GÖZLEMLER VE SOSYAL MANTIK

C1 X'İN TABİATININ DAYANIKLILIGI / KİMLİGİN DAYANIKLILIĞI

C1a X'in temel özelliği / karakter değişmez; karakteristik özellikler değişmez

C1b X her zaman X'tir, . . . Olsa da

C1c X'e kendi karakterine ait şeyleri öğretmeye ihtiyaç yoktur; kendi karakterine ait olmayan şeyleri öğretmek de imkânsızdır

C1d X, X'in alışkanlık ve geleneklerini korur

C2 X ÜRÜNLERİ / İHTİYAÇLAR / X'E AİT OLANLAR

C2a X'in miktarı, ölçüsü, kalıbı, X'in bir eşini üretir

C2b X'in tohumu veya malzemesi, X ürünlerine karşılık gelir

C2c X'in hareketi veya çalışması; X akıbetine, ücretine, cezasına veya sonucuna götürür

C2d X, X'in bir eşine, unsuruna veya aracına ihtiyaç duyar

C2e X ve Y birbirlerine aittir / birbirlerinden ayrıdır

C2f X'i bertaraf etmek için X'e ihtiyaç duyarsın

C3 HİÇLİK/BOŞLUK GETİRİLERİ/HİÇBİR ŞEY KAYBETMEMEK

C3a hiçbir şeyden hiçbir şey elde edemezsin

C3b hayallerden, umutlardan, fantezilerden veya 'keşke'lerden hiçbir şey elde edemezsin

C3c somut, yakın ve belirli olan; uzak olandan, belirli olmayandan veya gelecekten daha iyidir

C3d düne ait/yok olmuş (bozulmuş)/kullanılmış/yenmiş/kırılmış = (hiçbir şey)

C3e bir insan; havadan, sudan veya yararsız malzemelerden değerli ve dayanıklı şeyler elde edemez

C3f somut şeylerin etkisi > kelimelerin, teşekkürlerin, müziğin, dualaların veya bedduaların etkisi

C3g gözlemek ne zarar verir ne fayda

C3h aç, yoksul ve ölünün kaybedecek hiçbir şeyi yoktur - kayıptan korkmazlar

C4 KÜÇÜK: BÜYÜK / BİRAZ: BİRÇOK

C4a küçük bir şey veya tek bir şey, büyük hâline gelemez: birey, bütün için önemsizdir

C4b küçük büyüğe eşit olabilir veya zarar verebilir; küçük, birçok hasara yol açabilir

C4c azdan çok şey gelebilir; küçük bir başlangıçtan veya önemsiz şeyden büyük hasar doğabilir

C4d bir şey, çok şeyi veya her şeyi harekete geçirir, onların başını belaya sokar

C4e küçük bir başlangıç veya sebep, geniş bir etkiye veya tepkiye yol açabilir

C4f küçük bir şey yüzünden insan kaybeder veya büyük bir şeyi yanlış değerlendirir

C4g önemsiz bir X, büyük bir Y ile sonuçlanamaz

C4h uygun araçlarla veya yeterli girdi ile büyük bir şeyi etkilemek mümkün değildir

C4i küçük nesne: çok fazla büyük araç veya süreç

C5 İŞARETLER VE ANLAMLARI I YORUMLAMA

C5a (büyük) bir olay (daima) bir iz bırakır; bir işaret / belirti, sebebini ve anlamını belli eder

C5b Y'nin X tarafından tanınması

C5c genelleştirilen tahminler ve şüpheler; bir kere. . . her zaman / bir. . . her şey

C5d sınamalar / çile, otantik ve otantik olmayan yetenekleri test eder (işaret olarak başarı)

C5e yanıltıcı işaretler

C6 (DIŞ) GÖRÜNÜŞ: İÇ DEGERLER

C6a rütbe ve statü ölçütü olarak kıyafet, görünüş ve suret

C6b harici ve dâhili - güzelliğin aldatıcılığı

C6c her şey göründüğü gibi değildir; belirleyici işaretlerin aldatıcılığı

C6d işe uygunluk, besin değeri, vb. > görünüş (siyah: beyaz)

C6e önde görünen - gerçek arkada gizlidir

C6f ikincil olarak boyut (küçük büyükten daha iyidir, zayıf şişmandan daha iyi)

D DÜNYA VE İNSAN HAYATI

D1 DÜNYANIN ÇEŞİTLİLİĞİ VE İNSAN HAYATI

D1a dünya hakkında genel ifadeler

D1b insan ve sorunları hakkında genel ifadeler

D1e fenomenler / bireyler arasındaki tabii farklılıklar

D1d ebedi zıtlık - parçaların zıtlıkları ve benzerlikleri

D2 SEVİNÇ: KEDER / GÜLME: AĞLAMA / HAZ: IZDIRAP

D2a sevinç ve gülme > üzüntü ve gözyaşı

D2b sevinç ve üzüntünün nöbetleşmesi ve yakınlığı

D2c gereksiz, boş yere ve aşın gülme ve ağlama

D2d keder ve kederin değeri

D3 İHTİYAÇLARIN DİNAMİĞİ

D3a sıkıntı, ihtiyaç ve açlık harekete geçirir; düşüncelere, yeniliklere ve suçlara yönlendirir

D3b aşk ve açlık hareketlendirir; güzellik ve besin kaynakları cezp eder

D3c güçlü, cesur, göz kamaştırıcı, aldırışsız ve yaratıcı aşk

D3d X'in yokluğu; hayallere, arzulara, fantezilere ve şehvete yönlendirir veya onları etkiler

D3e açlık ve yokluk insanın standartlarını düşürür, insanı pasifleştirir

D3f açlık depresyona sokar, uykusuzluk çalışma kapasitesini düşürür; tok ve iyi dinlenmiş insan kaygısız olur

D3g gözler açgözlüdür; parmaklar kaşınır (heves eder), çalıntıların bekçisi veya bakıcısıdır; açgözlü insan yakaladığını muhafaza eder (tuttuğunu bırakmaz)

D3h doymak bilmez açgözlülüğün sonu hüsrandır

D3i ölçülü olma en iyisidir > aşırı yeme, sağlığınız için kötüdür

D3j insanın zihnen geleceğe dönük olarak gıda tüketimini düzenlemesi

D4 GIDA, YEME

D4a insanlar ve hayvanlar için gıdanın önemi

D4b iştah ve açlık

D4c gıda maddeleri ve kap kacak

D4d yeme alışkanlıkları ve kurallar

D5 ALKOLLÜ İÇKİLER VE SARHOŞLUK / BAĞIMLILIK, İÇME ALIŞKANLIKLARI

D5a alkolün ölçüsü, içme adetleri veya kuralları

D5b içki veya sigaraya istek duyma

D5c ayyaşlık: delilik

D5d sarhoşluk ve ruh hali

D5e içmenin mali ve sosyal sonuçlan

D5f kumarın mali ve sosyal sonuçlan

E ORAN DUYGUSU

E1 DERECELENDİRMENiN İZAFİLİĞİ / FARKLI ŞEYLERİN TEMEL BİRLİĞİ

E1a tamamlanmamışlık/belirsizlik/her şeyin izafiliği

E1b saygın olanın hata ve kusurları da vardır (ki onlara sabredilmiş olmalıdır)

E1c akıllı insan hatalar yapabilir, yetenekli bir adam başarısız olabilir

E1d küçük, değersiz, geç vb. hiçbir şeyden daha iyidir

E1e X'in değeri, Y'nin yokluğu ile artar

E1f önemsiz ve küçük görülen şeyler, bizden geriye kalanlarla temel ortak özellikleri paylaşır

E1g insan ve tabiat, aynı kökenleri / değerleri / temel hakları paylaşmıştır

E1h zıt görünen varlıklar, ortak temel özelliklere sahiptir

E1i 'zıtların karşılaşması' ; zıtların birleşmesi

E1j 'orta yol' aklı (kavramı), abartmalardan ve aşırılıklardan kaçınma, uzlaşma en iyisidir

E1k farklı perspektiflerden, talihsizlik içindeki talihle ilgili çelişkilerden bakılınca şeyler farklı görünür

E1l temel tabiat, hareket ve durum arasındaki dâhili çelişkiler

F AHLAKLA İLGİLİ TASAVVURLAR

F1 İYİ VE KÖTÜ - BAŞARI

F1a iyi ve kötü kavramlarının ahlaki ölçütü

F1b dürüstlük ödüllendirilir > kötü, suç, hile ayıplanır ve cezalandırılır

F1c zorla veya çeşitli vasıtalar kullanarak kötülük yapma, kötülükten kurtulmaya çalış

F1d kötü başarılı olur; kendini de tutar (ne pahasına olursa olsun muhafaza eder > iyi insan acısını çeker / zarar görür)

F1e X işi yapar - Y, ondan dolayı ya cezalandırılır ya da ondan fayda sağlar

F1f erdem mutsuzluk getirir

F2 GURUR: TEVAZU, ÖVÜNME: ŞEREFSİZLİK

F2a izzetinefis, şeref peşinde - şerefsizlik

F2b saygıya değer / üstün olan şey basittir, değersiz / önemsiz şey ise övünç kaynağıdır

F2c övünmecilik, kendini beğenmişlik ve boş övünme

F2d gurur, düşmeden önce gider (insan düşmeden önce gururu gider)

G SOSYAL HAYAT

G1 AKRABALIK

G1a aile dayanışması - aile dayanışmasının eksikliği / yokluğu

G1b annenin değeri, öksüz olmak

G1c aileye katılmak, insanın aile içindeki konumunu koruması; görümce ve baldız/ kayınbirader/kaynana/kaynata

G2 GELİŞME - İNSANIN GEÇMİŞİ

G2a birey belirli şartlar altında olgunlaşır; çocuk ebeveynine benzer şekilde yetiştirilir

G2b torun veya çocuk, ebeveyninden farklı şekilde gelişebilir

G2c ortak torunlar ve nesiller

G3 ÇOCUK: EBEVEYN / YETİŞTİRME

G3a çocuğun ve çocukluğun nitelikleri

G3b çocuklar ile ebeveyn arasındaki duygusal ilişkiler

G3c çocuk yetiştirme: cezalandırarak mı öğütle mi?

G3d çocuk bakmanın maliyeti, sıkıntısı ve bunun karşılığı, anneliğin zorlukları

G3e çocuksuzluk: çok çocuk

G4 ERKEK: KADIN / İKİ CİNSİN DERECELENDİRİLMESİ VE KONUMU

G4a kadın ve erkek - derecelendirme (erkek çocuk > kız çocuk)

G4b hayatta kadın çokluğu, kadınlarla ve erkeklerle ilgili eşyalar

G4c kadının kaypaklığı, konuşkanlık ve kötülük

G5 EVLİLİK

G5a iki kişi birlikte > yalnızlık veya izolasyon (tecrit)

G5b genç yaşta evlenme, birisinin kızıyla evlenme

G5c geç evlenme - evde kalmış kız, bekâr, dul

G5d evli olmak mı olmamak mı daha iyi?

G5e evlilik teklifi yapmanın doğru zamanı, eş seçmenin kuralları ve ölçütleri (çoğunlukla erkeklerce)

G5f kadın ve erkek - birlikte yaşama, dayanışma, dayanışmanın eksikliği

G5g çok kadınla evlenmenin sorunları

G5h kadın ve erkek - güç ilişkileri

G6 GENÇLİK: YAŞLILIK

G6a genç ve yaşlının karşılaştırılması

G6b yaşlılık, bilgelik getirir mi getirmez mi?

G6c eğer X genç ise (değilse) , o zaman Y yaşlıdır (değildir)

G6d muhafazakâr ve gelişmede aciz olarak yaşlı

G6e yaşlılığın sorunları

G6f yaşlının tedavisi / yaşlıya muamele

G7 SAĞLIK / HASTALIK

G7a sağlığın değeri

G7b sağlık, tıbbi bakım, tıbbi tedavi

G7c hekimler

G7d hastalanma ve iyileşme

G7e hayatla ölüm arasında kalma

G8 ÖLÜM / ÖLÜ

G8a ölüm ayrım yapmaz (fark gözetmez)

G8b ölüm, beklenmektedir, her zaman yakındır

G8c ölüm, kaçınılmazdır ve geri dönülemezdir

G8d ölümün sebebi ve şekli

G8e ölü ile ilgili inanışlar, ölü kültü, cenazeyle / defnetmeyle ilgili adetler

G8f ölü, yoktur (mevcut değildir)

G8g ölümden sonra hayat

H SOSYAL ETKİLEŞİM

H1 KENDİSİ: DİĞERLERİ (KENDİSİ HAKKINDAKİ BİLGİ) / FERDİ: TOPLU OLARAK

H1a kendi hakkındaki bilgi: diğerleri hakkındaki bilgi

H1b kendi hakkındaki bilgisizlik (kendini bilmemek), diğerlerini eleştirmekle birlikte yürür

H1c dünya, olaylar ve diğer insanlar, kendi bakış açımızdan görülür; biz nasılsak tam öyle

H1d insanın kendi idraki, aklı, arzusu, duygusu > diğerlerinin idrak, . . . Öğüt ve emirleri

H1e topluma uyum veya toplumu benimseme insanı korur

H1f etnik bencillik; kendisi gibi olan halka yakın olmak; farklı olanlardan hoşlanmamak

H1g kurallar ve sosyal baskı, insanın kendi toplumuna veya grubuna uyumu

H2 İNSANIN KENDİNİ YÖNETMESİ: DİGER İNSANLARA / YABANCILARA GÜVENME

H2a tek başınalık ve otokrasi en iyisidir > işbirliği, birlikte çalışma, ortak mülkiyet zayıflatır

H2b mülkiyet ve kendine yeter olma > başkalarına bağımlılık

H2c insanın kendi faydası ve kendi sıkıntıları önce gelir

H2d insanın kendini beğenmesi ve övmesi > yabancı birini beğenmek ve övmek

H2e insanın kendi ihtiyacı ve işi, en iyi şevklendiricidir

H2f borçlu borcunu ödemeli, (yoksa) sıkıntıya düşer

H2g borç veren veya kefil, sıkıntıya düşer

H3 GRUP DAYANIŞMASI

H3a insanın kendi halkıyla dayanışması

H3b bir/az, güçsüzdür veya rekabet gücü yoktur; birin/azın güvensizliği

H3c bir toplumdaki ortak çıkarlar, ortak sevinç, tasa ve tehlikeler

H3d kişinin yakınları ve ev halkı zarar görmemeli; ensest ilişki yasağı

H3e bir yabancının hediye ve yardımları, kendi ev halkınca yapılanlara tercih edilmemeli

H3f başka birisine ait olan şey, insana kendisininkinden daha cazip görünür

H3g insan kendi işine bakmalı; başkasının işine karışmamalı

H3h birey, toplum açısından önemlidir

H3i yabancıların / aykırıların ve serserilerin reddedilmesi, toplum dışına çıkarılması

H4 YAKIN: UZAK / EVDE: BİLİNMEYEN / ALIŞILMAMIŞ ŞARTLARDA

H4a herkesin özlediği ve içinde mutlu olduğu bir evi veya ev olarak kullandığı bir yer vardır

H4b kendi evimiz veya evimiz dediğimiz yer; en iyi, en aziz, en güvenli, en alışılmıştır > yabancı

H4c herkes en çok evinde saygı görür

H4d yabancı veya uzak olan, alışılmış / tanıdık olandan daha değerlidir - fakat yabancı hayal kırıklığı / hüsran yaratır

H4e evde kalmaya / olmaya itirazlar

H5 "BEN / BİZ / KENDİ" AVANTAJI: DİGERLERİ / KONUKLARI AĞIRLAMA

H5a egoizm normaldir; başkalarının çıkarları önemsizdir, kuşkuludur, şüphelidir

H5b cömertlik hakkındaki uyarmalar; insanların nankörlüğü

H5c cömertliğin değeri, empati

H5d karşılıklılık, birinin başkalarına davranış şekli kendisine nasıl muamele edileceğinin haberini verir

H5e konukseverlik ve sınırları

H5f davetsiz misafirler ve istenmemiş olan yardım

H5g nezaket

H5h minnettarlık ve nankörlük

H6 DOST: DÜŞMAN / İYİ VEYA KÖTÜ KOMŞU

H6a dostun / arkadaşın değeri - düşmanın anlamı

H6b dostun kaypaklığı, gerçek dostun ender oluşu, gerçek arkadaşın alametleri

H6c arkadaşlığın karşılıklı olması, kırılgan arkadaşlık

H6d komşuluğun değeri, tehlikeleri ve kuralları

H7 SALDIRGANLIK VE SAKİNLİK (BARIŞÇILIK)

H7a iki kişi / çok kişi arasında uyuşmazlık veya ihtilaf: üçüncü kişi / grup

H7b saldırgan ve kışkırtıcı kişi saldırının hedefi olur

H7c kıskançlık ve hainlik zevki

H7d tanıdık yakın çevrenin saldırısı çabuk son bulur, zararsızdır

H7e 'havlayan köpek'e karşı tavır

H7f tehditlere karşı tavır

H7g kendi kendini kontrol, sabır ve birinin saldırısını gizlemek

H7h uzlaşmaya hazır olma, taviz verme

H7i saldırı için görünüşte veya göstermelik sebep, yedek obje, günah keçisi

H7j kavga ve saldırganlık > barış isteme

H7k barış ve anlaşma > savaş, kin / düşmanlık, çatışma

H71 kin seni akılsız yapar, savaş kör ve yıkıcıdır

H7m bağışlamaya isteksiz olma, intikam - yatıştırılmış, uzlaştırılmış olma

J İLETİŞİM

J1 İLETİŞİM

J1a sözün gücü; iyi ve kötü sözler

J1b her kelimenin sessizliği, yankısı, önemi

J1c delinin gevezeliği

J1d açık yüreklilik, konuşma ihtiyacı, sır tutma

J1e mesaj ve söylentilerin hızla yayılması ve abartılması

J1f kelimelerin değiştirilemezliği ve bunun etkileri

J1g sessizlik ve gizlilik / sır saklama, karşılığını verir > konuşmak tehlikelidir

J1h aksiyonlar > kelimeler

J1i söz vermeler ve insanın sözünü tutması

J1j yalan, bahane, mazeret bulma

J1k gerçek ve gerçeği söyleyenler

J1l soru sorma ve cevap verme, kısa ve sert cevaplar

J1m iftira, arkadan kötü söz söyleme, hakaret ve dedikodu

J1n dinlemenin önemi - dinlemede dikkat ve ihtiyat

J1o konuşma serbesttir; her sözün ciddi olması gerekmez - o, sadece konuşmadır

J1p şakaya ve eleştiriye hoşgörü

J1q kitaplar, basılı olan söz

K SOSYAL KONUM

K1 GÜÇ, YÖNETİCİ: VATANDAŞ / ÜST: AST

K1a yöneticinin konumu, güç kullanmanın ahlakı

K1b lider - ülkenin, vatandaşların durumu ve kalitesi, lidere bağlı ev veya toplum

K1c iki şef veya efendi birlikte yönetemez

K1d devletin ve disiplinin gerekliliği

K1e astlara ve çalışanlara edilecek muamele için stratejiler; ikna sonuç verir

K1f ast, üstünün gölgesinde

K1g bağlılık ve itaat için kurallar ve stratejiler

K1h köylülerin hürriyeti; çalışmak üzere tutulmuş adamın izzetinefsi

K1i yeni zenginlerin veya sonradan görmelerin kötücüllüğü, övüngenliği, adiliği

K1j yanlış ve doğru sosyal düzen; statü ve statü sembolleri

K1k efendilere / kölelere karşı istismar, mahrum bırakma ve nefret

K1l güçlünün ayrıcalığı

Klm üst ile astın bir arada yaşaması

K2 ZENGİNLİK: YOKSULLUK / PARA

K2a para ile her şey elde edilebilir - yiyecek, eşya, güç ve herhangi bir yere erişim

K2b zengin adamın yardımcıları ve dostları vardır > yoksul adamın yoktur

K2c zengin, evlenmek için aranan kişidir > yokluk, ailenin uyumunu mahveder

K2d para; ticaret, iş hayatı ve kredi için ön şarttır

K2e para, ahlaktan daha fazla ağırlık taşır (daha önemlidir) - kanunlar zengine, rüşvete / ahlaksızlığa dokunmaz

K2f para parayı çeker ve zengin daha zengin olur

K2g para dolanır (tedavül eder); insanlar daha zengin ve daha yoksul olur

K2h para, emniyet, onur ve şöhret sağlar > yoksul, sessiz ve naçiz olmalıdır

K2i yoksul çıkmazdadır, çaresizdir, yiyeceksizdir, evsizdir; hep yalvarır

K2j zengin ile yoksul arasındaki zıtlıklar, yaşama şartlarının ve durumlarının farkı

K2k zenginlik ve yoksulluğun izafiliği; zengin endişelidir, yoksul bazen mutludur

L ANLAŞMALAR VE KURALLAR

L1 KANUN / HUKUK VE ADALET

L1a kanunun / hukukun değeri ve mahiyeti

L1b yargıçlarca kullanılan genel yol göstericiler

L1c tabii hukuk, yönetim ve mülkiyet kuralları

L1d hırsızın ve diğer suçluların tanımlanması ve onlara yapılacak muamele

L1e suç ortaya çıkar ve cezalandırılır

L2 İŞ HAYATI / ALIM SATIM

L2a ticaretin ve pazarlığın mahiyeti

L2b ticaretin ve pazarlığın normal kuralları

L2c fiyat: nicelik / nitelik (kalite)

L2d satıcı: alıcı

M BAŞA ÇIKMA (ÜSTESİNDEN GELME) VE ÖĞRENME

M1 TEDBİR: TEDBİRSİZLİK

M1a tedbir tedbirsizlikten iyidir

M1b tehlikeli durumlar, beklenilmiş olmalıdır

M1e dikkatli olma ve uyanıklıklık

M1d tehlikeli yerler zamanında tanınmış olmalıdır

M1e bir olgu zararsız ve güvenli görünse de insan uyanık bulunmalıdır

M1f insan, tek bir şeye ve araçlara çok fazla bağımlı olmamalıdır

M2 HAREKETLİLİK, SEYAHAT

M2a insanın yolu seçmesi, yolculuğun tehlikeleri

M2b önde / arkada gitmek veya yürümek

M2c seyahat hazırlığı (gerekli malzemeyi hazırlamak)

M3 BİLGELİK / AKIL, ZEKÂ: APTALLIK

M3a akıl, bilgi, zekâ ve mantığın değeri

M3b akıllı şüphe eder > çabuk inanan ve saf olan aldatılır

M3c aptal ne anlar ne de görür

M3d aptal, yanlış yolda ve kendisine avantaj sağlamayacak şekilde hareket eder

M3e gereksiz ve komik faaliyetler; apaçık ve besbelli olan şeyleri sormak ve araştırmak

M3f deliye muamele ve onun tavsiyelerine karşı alınacak tavır

M4 CESARET: KORKAKLIK, İTAAT

M4a cesaret, risk alma ve korkusuzluk, kazanmanın veya hedefe ulaşmanın ön şartıdır

M4b insanın (bir saldırı söz konusu olmadan) kendi cesareti: birine veya bir şeye karşı savunmadaki kahramanlık

M4c korkaklık, algıyı dumura uğratır veya çarpıtır

M4d teslim olmak, uymak veya kaçmak insanı tehlikeden korur

M5 HÜNER (BECERİ) / ARAÇLAR (ALETLER) / MALZEME

M5a beceri, mesleki beceri ve becerikli veya beceriksiz çalışan

M5b aletlerin, araçların ve silahların değeri ve kalitesi

M5c taşıma malzemesinin (araçlarının) kalitesi ve yolları

M5d doğru ve uygun alet ve araçlara sahip olmayan insan çaresiz ve güçsüzdür

M6 İNİSİYATİF / GİRİŞİM / SORUMLULUK

M6a insanın kendi arzusuyla hareket etmesi ve yönetmesi; vicdansızlık, insanın kendi hareketleri için vereceği bütün cevaplar

M6b insanın doğrudan kendi faaliyetinin etkisi > insanın sahip olduğu malzemenin, şartlarının ve araçlarının etkisi

M6c girişim, azim / sebat, dayanıklılık > kısa görüşlülük (ileriyi görememe), kolayca pes etme, kolay yol

M6d yoğunlaşma ve belirleme; insanın duruşunun bağımsız veya kesin (kararlı) olması

M6e insanın kendi faaliyeti veya kendi hayat yolu, onun itibarını ve ona yapılacak muameleyi belirler

M7 ÇALIŞMA, EMEK, ÇALIŞKANLIK: BAŞARI, HAREKETSİZLİK/ TEMBELLİK: EKSİKLİK (YOKLUK)

M7a çalışkanlık, gayret ödüllendirilir > tembel, aylak yiyeceksiz kalır

M7b icracı veya tedarikçi arasındaki çıkar birliği ve ürün ve meyve tüketicisi veya kullanıcısı

M7c yola çıkan (işe başlayan) insan geçimini sağlar, yiyecek bulur > oturan veya üzülen insan yoksullaşır

M7d tembel adamın zaman kullanımı

M7e her zaman yeterli işten daha fazlası olur - ve uykudan

M7f iş, oyun ve testten ayrı tutulur

M7g festivaller ve bayramlar: iş günleri

M7h hayatın gayesi olarak çalışma > aylaklık ve hareketsizlik hayatı bozar, mahveder

M7i aylaklık: başkasının faydası için çalışmak, (kirli) işi başkasına vermek, aylaklığı savunmak

M8 TUTUMLULUK / CİMRİLİK

M8a idareli ekonomi, tutumluluk, köylü kanaatkârlığı

M8b cimri olan tasarruf sahibi zengin olur - savurgan / mirasyedi yoksullaşır

M8c cimrinin toplum içindeki değersizliği; tutumluluğun paradoksal kârsızlığı

M9 TECRÜBE / PRATİK: ÖĞRENME

M9a tecrübeden, hayattan ve seyahatten öğrenilmiş dersler

M9b bilgili olmanın değeri ve mahiyeti

M9c zorunlu eğitim ödeme yapmaz

M9d pratik çalışma ve alıştırma ustaları

M9e hatalardan ve kazalardan öğrenme (ders alma)

T ZAMAN VE ZAMAN DUYGUSU

T1 ZAMANLAMA/ DOĞRU ZAMAN, KÖTÜ ZAMAN / ZAMAN KULLANIMI

T1a erken ve hızlı başlama, karşılığını verir, gelecek hasarları önler

T1b her hareketin, görevin veya malzemenin uygun bir zamanlaması vardır

T1c insan, fırsatları hemen değerlendirmelidir

T1d iyi zamanlanmış başlangıç, bitiş, destek veya çözüm, karşılığını verir

T1e geç kalmış iş, geç başlama, geç çözüm veya tavsiye X ' i sıkıntıya sokar / değersizdir

T1f zamanı gelmemiş (prematüre) başlama ve çok erken hareket, zararla sonuçlanır

T1g yeteri kadar zaman vardır, işler ertelenebilir

T1h daha iyi bir zaman, beklemeye değer; tavsiye gelir, bir çözüm bulunur

T1i yavaş, hızlıyı yener / aşar

T1j kalite ve iyi yapılmış iş, zamana ihtiyaç duyar

T1k acelecilik gereksizdir; acele, işleri bozar; iş, yüze göze bulaşır

T2 DEĞİŞİME KARŞI TUTUMLAR / MODERNLİK

T2a zaman, adetler ve dünya değişir; yeni şeyler eskir ve yıpranır

T2b yenilik değeri: yeni şeyler eskir ve yıpranır

T2c yeni olma sadece görünüşte olabilir

T3 ŞİMDİKİ ZAMANA / GELECEĞE KARŞI TUTUMLAR, AYARLAMALAR

T3a tahmin edilemez gelecek

T3b hâlihazırdaki zorluklara uyum sağlama

T3c geleceğe güvenmek, geleceğe hazırlanmak, hayal kurma, iyimserlik yahut kötümserlik

T4 BAŞLAMA: BİTİRME, BAŞLANGIÇ: SON

T4a işe başlamak zor fakat gereklidir

T4b başlama belirleyicidir, ilk olan çok daha değerlidir

T4c sonuç belirleyicidir / kesindir

T4d başlangıç ile sonun birbirine bağlı olması

T4e başlamadan sonra devam etme veya son beklenir

Temel ve genel etik değerler dışında bu tezin yani karşılaştırmalı (komparatif) çalışmanın etiğinin odak noktasını bir dil ve folklorun diğerine üstünlüğü iddiasından ziyade araştırmanın sonunda ortaya çıkacak bulgular üzerinden sonuçlara varmaktır. Bilimdeki objektivite ilkesine uygun düşen de bu tutumdur. Elbette ki kişilerin yapısı itibari ile sübjektif olmaları doğaldır. Ancak bilimsel üretimleri objektif yapan ise yöntemdir. Meseleleri oldukları gibi, kendi doğası içinde ele alma sorumluluğudur. Konunun doğal yapısını çarpıtmadan olduğu gibi vermek, olduğu gibi görmek ve aktarmak gereği olduğu açıktır.

Bu noktada söz konusu tezle ilgili etik tutum ve anlayış; iddialarda bulunmaktan ziyade, elde edilen bulguları olduğu gibi aktarmaktır. Aynı zamanda çıkan sonuçları tarihi perspektif içinde yorumlamaktır. Kesinliği olmayan konularda, üstünlük iddiasında bulunmamak anlamlı ve bilimsel bir tutumdur.

Sonuç olarak iki dil, kültür yahut folklor arasındaki karşılaştırmalı çalışmaların etik açısından en büyük tehlikesi üstünlük iddiasında bulunmak, karşı kültüre üstünlük ifade eden bir dil kullanmak olduğu söylenebilir.

Bu alt bölümü de Üsküp doğumlu, Yahya Kemal Beyatlı'nın bir sözü ile tamamlamak yerinde olacaktır: "Diğer ülkelerde Türk gençleri gibi kahraman, Türk kızları gibi ince, Türk gibi hür yollu darbımeseller vardı" (TDK, https://sozluk.gov.tr).

1. 3. Kaynakça Seçimi, Konunun Tespiti ve Çalışma Sistemi

Literatür araştırmasında yoğunlukla Türkçe ve Makedonca kaynaklar çalışılmıştır. Sadece terim olarak atasözü kavramı ve uluslararası atasözleri tip sisteminin orijinal kaynağı İngilizce olarak araştırılmıştır. Bunların bir kısmı basılı olarak elimizde mevcut iken bir kısmı da elektronik ortamdan, kütüphanelerden ve Önsöz bölümünde sözü edilen Makedonya'daki hocalardan temin edilmiştir.

Bu alanın en önemli araştırma yeri de hiç şüphesiz kütüphanelerdir. Özellikle de yayınları görme imkânı olmayan zamanlarda sadece künye bilgileri ile bilimsel mi yoksa popüler bir çalışma mı olduğunun önemi daha çok ön plana çıkmıştır. Bu aynı ayrıca zaman kazandıran da bir durumdur. Maalesef Türkiye'deki kütüphanelerde özellikle de künyelerin açıklama kısmında kitabın bilimsel mi yoksa popüler bir yayın mı olduğu belirtilmemektedir. Kuzey Makedonya'daki kaynakları araştırırken en çok kolaylık sağlayan müstakil bir cümle olarak kitabın 'beletristika' notu olmuştur. Son dönemde çok az yayında da 'popularno' ifadelerine de rastladık. Bu sözcüklerle kitabın bilimsel olmadığı, okuma kitabı ya da halka yönelik olduğu ifade edilmektedir. Künye taramalarında tek sözcük ile yayın elenip, büyük kolaylık sağlanmaktadır. Örneğin araştırma yaptığımız atasözleri konusunda bilimsel bir kitabın tanımında -folkloristika- yazarken söz gelimi halka yönelik bir atasözleri sözlüğü için ise yayın türü bölümünde -popüler yayın- ifadesi ile kataloğu çıkartılmıştır. Türkiye'deki yayınları ise tek tek inceleyip bilimsel mi yoksa popüler yayın mı olduğuna bakmak gerekmektedir. Tarih alanı ise kendi tanımlamasını yapan yegâne branştır. Bu kategori 'popüler tarih' olarak sınıflandırılmıştır. Örnekse 'popüler tarih dergileri'. Önerimiz Türkiye'deki kütüphanelerde katalog çıkartılırken, tek ve basit, anlaşılır sözcük ile yayının hangi alana yönelik olduğunun tanımlanmasıdır. Özellikle sosyal bilimler için gerekli bir ayrışmadır. Bir anatomi kitabının ya da akışkanlar mekaniği ile ilgili bir kitabın halka yönelik olması beklenmez, gereği de yoktur. Ancak tarih, psikoloji, sosyoloji ve daha spesifik olarak halkbilim konularında halka yönelik olarak kitaplar yayımlanmaktadır.

Bu çalışmada kullanılan yayınlara gelince; yayın sırası, önemine göre yani kurucu metin olması, alanda en fazla yayını olan akademisyenlerden başlayarak, bilimsel yöntem ile çalışmış araştırmacıların (örnekse Nail Tan) yayınları dikkate alınmıştır. Akademik çalışma yapanların dışında özellikle yerel araştırmacıların derlemeleri de önem taşımaktadır. Ancak bu yayınların uygun ve gereken yöntemin kullanılıp kullanılmadığı, derlemenin nasıl yapıldığı incelenmelidir. Araştırmalarımız sırasında bu türden yayınların çoğunlukla bilimsel çalışmaya uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırma yaparken, ithaf ve önsöz sayfaları da yazarın alandaki tutum ve çalışmaları ile ilgili olarak ipuçları vermektedir. Atasözleri ile ilgili çalışma yapan tüm araştırmacıların Ömer Asım Aksoy'a danıştığı, kendisinin de kitaplarına ayrıntılı tahlil yazıları yazdığını tespit ettik. Bu Ömer Asım Aksoy'un sözü edilmeyen, önemli bir hizmetidir. Örnek olarak, Yusuf Çotuksöken'in Ömer Asım Aksoy'a armağan ettiği

Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü kitabına, Aksoy'un uzunca bir tahlil yazısı yazması verilebilir.

Tez konusunu seçme kriterleri sırayla; daha önce yapılmamış olması, konunun anlamlı olması ve yarar sağlaması, son olarak da virütik salgın koşullarının dikkate alınarak yapılabilirliği olmasıdır. Sonuncusu en zorlayıcı madde olmuştur. Özellikle konunun metin odaklı olması ve Makedonya'dan kaynakça getirtme konusunda zorluk yaratmayacak şekilde seçilmesine özen gösterilmiştir. Ayrıca araştırma süreci, kütüphanelerin yarı zamanlı ve randevulu olarak hizmet verdikleri bir döneme denk gelmiştir.

Konunun belirlenmesinin ardından, atasözleri konusunda, literatür araştırması hem Türkçe hem de Makedonca olmak üzere iki defa yapılmıştır. Önerimiz, taramanın eş zamanlı olarak yapılmamasıdır. Ancak biri bitince diğer dildeki taramanın yapılması daha sağlıklı olacaktır. Bunun dile odaklanma ve yayınların yapısını anlama bakımından oldukça gerekli olduğu deneyimlenmiştir.

Çalışmada yayın araştırması sırasında, salgın nedeni ile randevulu ve kısa mesai yapan kütüphaneleri ayarlamak, boş randevu saati bulmak pratik açıdan zorlayıcı olmuştur. Makedonca kaynaklardan Türkçeye aktarılacak bölümlerin transkripsiyonu ve çevirisi de ayrı bir çalışma türü ve nihayetinde tüm birikimleri yazıya aktarmak da başka bir çalışma sürecini gerektirmiştir.

Bu çalışma sırasında konu ile ilgili kaynakların büyük bir çoğunluğu görülmüş ve incelenmiştir. Burada sadece konumuzla ilgili olan ve en gerekli kaynakça kullanılmıştır. Ancak spesifik olarak konu uymasa da atasözleri ile ilgili farklı konularda yapılan birçok çalışmadan da gerek atasözlerini sistematize etme noktasında, gerekse konuyu ele alış tarzı açısından incelenerek fikir edinilmiş, yararlanılmıştır.

Çalışma sistemi ile ilgili ayrı bir yayın dahi yapılabilir ancak burada sadece tezle ilgili olarak nasıl bir düzenekte çalışıldığını açıklamak yeterli olacaktır.

1. 4. Atasözlerinin Çevirisi Üzerine

Elbette ki tezin konusu çeviri üzerine değildir, ancak çevirinin yoğun olarak kullanıldığı bir çalışma olması sebebi ile konumuz bağlamında kısaca değinmekte

yarar vardır. Tez metninin büyük bir kısmı çeviri yapılarak yazılmıştır. Bu başlık altında çevirinin temel sorunsallarından ziyade, konu ile ilgili çevirideki zorluklara kısaca değinilmiştir.

Tezde geçen kalıp ifadelerin kavramsal tanımlaması ışığında, çeviri konusunda karşılaşılan en önemli zorluk şiir çevirisindeki sorunsal ile benzerlik gösterir. Çeviride dikkat edilen husus, birebir çeviriden ziyade, düşünceyi doğru biçimde aktarabilmektir. Çünkü başka dildeki kalıplaşmış ifadenin birebir çevirisi, çevrilen dilde hiçbir anlam ifade etmeyebilir. Toplumun alıştığı kalıp ifadenin anlamlı olduğu bir dilden başka bir dile çeviri yaparken; anlamının çevirisinden sonra varsa aktarım yapılan dildeki benzer ya da yakın atasözleri ile de örneklendirilebilir. Özellikle de yalın olmayan, başka bir deyişle, benzetme yapılmış ya da o toplumun kültür yapısında değişik anlamlar yüklenmiş ifadelerde bu durum geçerlidir.

Unutulmamalıdır ki 'her taş yerinde ağır' olduğu gibi her kalıplaşmış söz ya da sözcük öbekleri de kendi dilinde mantıklı ve anlamlıdır.

Bunun yanı sıra çeviride az söz ile çok şey ifade etmeye de dikkat edilmiştir. Başka bir deyişle, atasözleri gibi kalıplaşmış ifadeler çevrilirken, uzun cümleler yerine daha öz ve kısa çevrilmesine dikkat edilmiştir.

Ancak yukarıdaki teorik açıklamalardan sonra bir de pratik anlamda da vurgulanması gereken diğer bir konu da çeviri yapılan Makedon dilinin kendi içerisindeki durumudur. Karşımıza iki durum çıkmaktadır: İlki, tarama yapılan Makedon atasözleri sözlükleri, XIX. XX. ve XXI. yüzyıllardaki birebir orijinal derlemelerden alınan ilk baskılar kullanılmıştır. Dolayısıyla günümüz çağdaş Makedon dilinde kullanımdan düşen arkaik sözcüklere de rastlanmıştır. Diğeri de metinlerin dili halk arasında kullanılan, çoğunlukla farklı yörelerin ağızlarıdır. Atasözü derlemeleri çoğunlukla köylerde ve XIX. yüzyıldan itibaren yapıldığından dolayı olağan bir durumdur. Ancak standart dilin dışında bir de tüm bölgelerin ağızlarını anlamayı da gerektiren bir çeviri olması bakımıdan da zorlayıcılığı vardır.
Örnekse: 'Znait' biliyor fiilinin Ohri şehri ve çevresindeki ağzı ile söylenişidir. 'Znae' ise standart, resmi Makedon dilindeki yazılışı ve okunuşudur. Yaygın kullanımı da budur.
Başka bir örnek vermek gerekirse: 'Ottua potamo nema, dve ratse za yedna glaa' atasözünün günümüz standart ve resmî Makedon dilinde: Ottuka ponatamu nema, dve ratse za edna glava' olarak zaman içerisinde evrildiğini görmekteyiz. Fakat atasözleri çoğunlukla bölgesel ağızlardaki söylenişi ile derlenmiştir. Bundan dolayı bu çalışmada

özellikle transkripsiyonda yanlışlık olmadığını, aksine orijinal kaynağa sadık kalındığının altını çizmek isteriz.

Giriş bölümüyle ilgili olarak denilebilir ki Makedonya'da Türkoloji alanında, atasözleri ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin çoğunlukla orada yaşayan Türklerin atasözleri ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmanın, Makedon atasözleriyle ilgili tez düzeyinde bir ilk olduğu söylenebilir. Aynı zamanda atasözlerinin, Uluslararası Atasözleri Tip Sisteminine göre ilk olarak sınıflandırıldığı lisansüstü tez çalışmasıdır.

Bilimsel ortamlarda, genellikle performans teorilerin, metin odaklı teorilere üstün olduğu gibi bir zannın çok yanlış olduğunu da belirtmek gerekir. Eğer folklor tarihi çalışılıyorsa ya da önceki yüzyıllarda derlenen -mit, masal, hikâye, türkü, atasözü vb. her ne ise- bunları değerlendirmek, analiz etmek için elbette ki konunun imkânları dâhilinde metin odaklı teorilerin kullanılması gereklidir. Bu durum çalışmanın değerini düşürmez, bilakis konu daha önce çalışılmamışsa, eksik tamamlanır.

Sosyal bilimler dışında, dil, felsefe ve sanat gibi alanlar soyut konulardan oluşmaktadır. Kavramlar madde olmadığından tüpe girip girmemesi ve laboratuvar şartlarında analiz edilememesi değerini belirlemez veya düşürmez. Bu sadece bir bilgi türü meselesidir.

Sonuç olarak bu doktora tezi, diyakronik ve senkronik olarak toplanan malzeme ile iki farklı dil ve kültürde hem yinelenen hem de farklı anlayıştaki atasözlerinin karşılaştırmalı ve analitik paremiyoloji çalışmasıdır.

2. KUZEY MAKEDONYA'NIN İSMİ, COĞRAFYASI VE TARİHİ

Mutat olduğu üzere, çalışılan konunun, bütünün içinde nerede bulunduğu; durduğu tarihî ve coğrafî konumunu belirtmek, parça bütün ilişkisi açısından önemlidir.

Öncelikle çalışma yapılan ülkenin coğrafî sınırları, demografik yapısı genel olarak verildikten sonra, ana hatlarıyla tarihçesine ve nihayet Türk kültürü ile ilgisinin kesişim noktası ortaya konulmaya çalışılmıştır. Özellikle vurgulanmak istenen konular arasında Balkan sözcüğünün, bölge ve dünyaya, Türkçenin kazandırmış olduğudur. Bunun yanında Rumeli sözcüğünün anlamı ve bazı Türk boylarının Osmanlı fethinden önce de o bölgede yaşadığına dair vurgu önemlidir. Ayrıca Osmanlı'nın Makedonya'yı kaybetmesi ile Makedonların sadece masa başında bir antlaşma ile ciddi oranda toprak kaybına uğraması da altı çizilmesi gereken noktalardandır.

Bölüme Makedonya'nın ismi ile başlamak yerinde olur. İsmi çok fazla değişen bir ülkedir. Yugoslavya'nın dağıtılması ile konvansiyonel[1] adı F.Y.R.O.M. = The Former Yugoslav Republic of Macedonia olarak uluslararası literatüre girmiştir. Makedoncası Стара Југословенска Република Македонија (Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya) olan bu adı değiştirerek, 8 Eylül 1991 tarihinde ("30 Godini Nnezavisnost" -Erişim: 3 Nisan 2022) resmî adı Република Македонија (Makedonya Cumhuriyeti) ile ulus devlet kimliğini kazanmıştır.

Günümüzde ise Makedonya, Avrupa Birliği ve Nato'ya girme hedefinden dolayı; toplulukta, üye ülkelerden Yunanistan'ın, Makedonya'nın isminin değişmesi konusundaki dayatması sonucunda, resmî olarak 17 Haziran 2018 tarihinde imzalanan ve 12 Şubat 2019 tarihinde de yürürlüğe giren 'Prespa Antlaşması'nın' 3. maddesinin a fıkrasına göre: Република Северна Македонија (Kuzey Makedonya Cumhuriyeti) olarak adını değiştirmiştir ("Prespa" https://vlada.mk -Erişim: 1 Nisan 2022). Bu antlaşma ile Makedonya, sadece topluluğa girme yolundaki prosedür için aday ülke olma ve görüşmelerin başlaması haklarını kazanmıştır.

Yunanistan'ın yürüttüğü diplomatik sürecin başarılı olmasını, Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği alanlarında çalışanlar için araştırılması gereken önemli bir konu olarak dikkat çekmek isteriz.

[1] Anlaşma ile ilgili, uzlaşma ile ilgili (TDK, https://sozluk.gov.tr).

Her devirde birçok sorunun yanında ismi konusunda da sorun yaşayan Makedon halkının Osmanlı devrinde de Makedonya isminin kullanılmadığını Gül Tokay'ın basılmış doktora tezinde ayrıntılı olarak görüyoruz. "Berlin Antlaşmasından (13 Temmuz 1878) sonra Makedonya genel olarak Manastır, Selanik, Kosova vilayetler'i ve bağımsız Drama ve Serres sancaklar'ı için kullanılan bir terim olmuştur. Osmanlı yönetimi resmi olarak 'Makedonya' sözcüğünü hiç kullanmayıp bu bölgeden 'Üç Vilayet' (Vilayât-i Selâse) diye söz etmeyi uygun bulmuştur. 1903 yılına kadar vilayetler valiler tarafından ve sancaklar da kaymakamlar tarafından yönetiliyordu. Söz konusu vilayetler'in pek çoğu kendi gelir kaynaklarını kullanarak sağladıkları 'özerk' sivil ve askeri yönetime sahip fiilen bağımsız birimlerdi" (Tokay, 1996: 32). Makedonya'nın yaşadığı isim meselesinin tarihsel süreç bağlamında değerlendirilmesi gereken ayrı bir çalışma konusu olduğu görülmektedir.

2. 1. Kuzey Makedonya'nın Coğrafi Konumu, Fiziki, Beşeri Coğrafya, Ekonomik ve Kültürel Coğrafyası

Bu bölümde öncelikle Kuzey Makedonya'nın tarihsel süreç içerisindeki coğrafi konumu ele alındıktan sonra sırası ile günümüzdeki coğrafi konumu; fiziki coğrafyası yani yüzey şekilleri, iklim bilgisi, canlılar ve sular coğrafyası hakkında temel ve genel bilgiler verilecektir. Ardından Kuzey Makedonya'nın nüfus yapısını açıklayan coğrafyanın bir alt dalı olan beşeri coğrafyası ve coğrafyanın oluşturduğu ekonomik kaynaklar hakkında gereken genel bilgilerle birlikte son bölüm olan kültür coğrafyası ile de ülkenin etnik ve dinî yapısı, konuşulan dil, Osmanlı'nın bıraktığı mimarî alandaki sanatsal anıtlar bu başlık altında verilmiştir.

Bu bölümün ana kaynakçası ise Kuzey Makedonya İstatistik Yıllığı ve Kuzey Makedonya Devleti Resmî Sitesi esas alınmıştır. Ayrıca Makedonya'da saha çalışması yapmış olan ve kaynakları Türkçeleştirerek kullanan; çalışma alanı ülkeler coğrafyası olan Alaattin Kızılçaoğlu'nun 'Makedonya Coğrafyası' isimli kitabından epeyce istifade edilmiştir. Bu bölümün şekillenmesinde, terminoloji hiyerarşisi anlamında adı geçen kitaptaki sınıflandırma sistemi esas alınmıştır.

Makedonya'nın coğrafi yapısına geçmeden önce Devoto'nun sözlüğüne (2002: 1466) göre sözcük anlamı: Eski Romalılar'ın kullandığı 'Makedonikus', Latinceden Fransızcaya geçerek 'macedon' şeklini almış. İtalyanca'da Macedonia (Maçedonia)

karışık anlamına gelen bir sıfattır. Macedone ise Makedonya tarihi bir bölge anlamında; Balkan yarımadasında Yunansitan, Bulgaristan gibi. Makedonyalı vs. gibi daha birkaç anlama da gelmektedir.

Günümüzde sözü edilen "Makedonya'nın yüzölçümü 25.713 km² olup nüfusu 2.150.147 milyondur" (Statistiçki Godişnik, 2004: 19) (Görsel 2. 1.).

"Tarihi Makedonya Bölgesi; kuzeyde Şar ve Osogova Dağları, batıda Ohri Gölü ve Pindus Dağları, doğuda Rodop Dağları, güneyde Ege Denizi ve Olympos Dağı ile çevrilidir" (Evans, 2007'tan aktaran Kızılçaoğlu, 2014: 1, 2). "1912 yılına kadar Osmanlı egemenliğinde kalan Makedonya Bölgesi 68.451 km² 'lik bir alanı kaplamaktaydı. Balkan Savaşları sonrasında Makedonya Bölgesi; Yunanistan (Ege Makedonyası), Sırbistan (Vardar Makedonyası), Bulgaristan (Pirin Makedonyası) ve Arnavutluk arasında paylaşıldı" (Kızılçaoğlu: 2014: 1, 2) (Görsel 2. 3.). Bugün Makedonların elinde kalan sadece Vardar Makedonyası'dır. Uzun süre Yugoslavya Federativ Cumhuriyet'ninin bir üyesi olarak kaldıktan sonra bir üst bölümde (2.) de belirtildiği gibi 1991 yılında ulus devlet olarak bağımsızlığını elde etmiştir.

Bu tezde esas olarak; Makedon atasözlerinin oluşum, kullanım ve Türk kültüründen etkilenmesini Osmanlı egemenliğindeki dönemde olan yüzölçümü 68.451 km² esas alınmıştır (Görsel 2. 3.). Özetle tezin Makedon atasözlerinin sınırları, esas Makedonya'yı yani Osmanlı'nın çekilmesinden önceki dönemi kapsamaktadır.

"Avrupa Kıtası'nın güneydoğusunda Balkan Yarımadası'nda merkezi bir konumda yer alan ülke, Ege sahillerini Orta Avrupa'ya ve Adriyatik'e bağlayan önemli kara ve demiryolu güzergâhları üzerinde bulunur. Ülkenin denize kıyısı yoktur. Ancak yakın çevredeki denizlere olan mesafesi nispeten azdır. Makedonya Cumhuriyeti 'nin kara sının komşularını; kuzeyde Kosova ve Sırbistan, doğuda Bulgaristan, güneyde Yunanistan ve batıda Arnavutluk oluşturmaktadır (Görsel 2. 1.). Komşularından Yunanistan ve Bulgaristan Avrupa Birliği'ne üye ülkelerdir. Makedonya'nın komşuları ile olan sınır sahaları genellikle dağlık ve engebelidir. Makedonya Cumhuriyeti 14 sınır kapısı ile kara sınır komşularına bağlanır" (Kızılçaoğlu: 2014: 2).

"Makedonya, Alp-Himalaya Dağ Kuşağı içerisinde bulunan dağlık bir ülkedir. Ülke arazisinin yaklaşık %80'ini dağlık, %20'sini düzlük alanlar meydana getirir. Ülkenin batı kesimindeki genç dağlar dışındaki dağların tümü Rodop kütlesinin bir parçasıdır" (Kızılçaoğlu: 2014: 3).

“Alp Kuşağında yer alan Makedonya'da sık sık depremler yaşanmaktadır” (Güney, 2006: 91).

Günümüz haritasına göre, denize kıyısı olmayan bu ülkenin hidrografik yapısını iç sular yani akarsular, doğal ve sunî göller, bolca yeraltı suları ve kaynaklar oluşturmaktadır.

“Makedonya; Akdeniz ile Avrupa-Sibirya Fitocoğrafya Bölgeleri arasındaki konumundan dolayı flora ve fauna çeşitliliği bakımından zengindir. Ülkede 3.500'ün üzerinde bitki türü vardır (Evans, 2007: 31). Akdeniz Fitocoğrafya Bölgesi; Vardar Nehri çevresindeki Alçak Makedonya kesiminde ve Kara Drim Vadisi'nde yayılmıştır” (Doykov-Dimitrov, 2008: 27).

“Ülkede bilinen mağara sayısı 163'dür (Doykov-Dimitrov, 2008:9). Bu mağaraların çoğu sarkıt, dikit ve sütunlarla süslüdür. Bazı mağaralarda yeraltı akarsuları, şelaleler ve küçük göller yer almaktadır” (Kızılçaoğlu, 2014: 5).

“Ülkede etkili olan üç iklim tipini; ılıman karasal iklim, Akdeniz geçiş iklimi ve dağ iklimi oluşturmaktadır. Ayrıca bu üç iklim tipi arasında geçiş iklimleri de vardır. Ülkenin batısında ve kuzeyinde ılıman karasal iklim, güneyinde ve doğusunda Akdeniz geçiş iklimi hüküm sürmektedir (Mitovska, 2010: 9; Doykov-Dimitrov, 2008: 22). Makedonya'da yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve genellikle kar yağışlı geçen nemli karasal iklim egemendir” (Markoski, 2008: 28).

Beşeri coğrafya hakkında, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’nin resmi istatistik sitesindeki etnik dağılımın yüzdelik bilgileri verilmiştir. Buna göre “Makedonya’da yaşayan etnik unsurların 1.297.981’i (%64.18) Makedon, 509.083’ü (%25.17) Arnavut, 77.959’u (%3.85) Türk, 53.879’u (%2.66) Romen, 35.939’u (%1.78) Sırp, 17.018’i (%0.84) Boşnak, 9.695’i (%0.48) Ulah ve 20.933’ü (%1.04) diğer milletler oluşturmaktadır” (Statistiçki Godişnik, 2004: 19).

Bu tezin yazılma süreci olan 2022 yılının Mart ayında, Kuzey Makedonya’da nüfus sayımı yapıldı. Bu sayıma ilişkin, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı’ndan yapılan resmî açıklamada oradaki Türk azınlığın sonuçları şaibeli bulduğu ve sayılarının gerçekte olandan çok daha az gösterildiğine dair itirazı yayımlandı. Bu yazının özellikle son paragrafı, kökleri Makedonya‘dan olan ve halen orada yaşayan Türkler için oldukça manidardır. “Asırlardır bu coğrafyada kök salmış bulunan, Kuzey Makedonya’nın eşit ve kurucu halklarından olan ve bu ülkenin refahı ve kalkınması

için çaba gösteren Türk toplumunun hak ve çıkarlarının korunması yolundaki meşru taleplerini destekliyoruz" (https://www.mfa.gov.tr –Erişim: Mart 2022).

Tüm bu olayların neticesinde, tarihî süreçte olduğu gibi günümüzde de birçok sorunun yaşandığı bu coğrafyada geleceğe dair olası daha pek çok sorunun yaşanması olası görünmektedir.

Makedonya'da konuşulan dillere bakıldığında en başta Makedonca'nın yaygın dil olduğu açıktır. "Makedonya Cumhuriyeti'nde nüfusun %70'i Makedonca, %22,7'si Arnavutça, %4'ü Türkçe, %3'ü Sırpça-Hırvatça-Boşnakça konuşmaktadır. Günümüzde resmî dil olarak kullanılan Makedonca, II. Dünya Savaşı sonunda tesis edilen Makedonya Devleti ve milletinin yazı dili olarak hükûmetin inisiyatifiyle oluşturulmuştur. Mayıs 1945'te Kiril alfabesi Makedonya Halk Cumhuriyeti'nin resmî alfabesi olarak kabul edilmiştir" (Hacısalihoğlu, 2003: 437).

Ülkenin etnik ve dinî yapısı konusundaki verilerle ilgili en sağlıklı bilgi Makedon kaynaklarında olduğu söylenebilir. "Makedonya'da nüfusun yaklaşık 2/3 'ü Hristiyan, l/3'ü Müslümandır. Hristiyan Makedon, Sırp ve Ulahlar nüfusun %65'ini oluşturmaktadır. 1957'de Sırp Kilisesi Makedon Kilisesi 'nin otonomisini tanımıştır. Makedon Ortodoks Kilisesi 1968'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak Sırplar ve diğer doğu Slav ülkeleri bu kiliseyi tanımamıştır. Ülkedeki Ortodoks Hristiyanları, Makedon Ortodoks Kilisesi ve Ohri Piskoposluğuna bağlıdır. Hristiyanlığa inananların bir bölümü Katolik Kilisesine, Evangelist-Metodist Kilisesine ve diğer daha küçük dini birliklere mensuptur (Mitovska vd, 2010: 43). Ülkede Katolik ve Protestan Hristiyanlar nüfusun %0,37'sini oluşturmaktadır. Nüfusun %1,63 'ü ateisttir" (Doykov-Dimitrov, 2008: 34).

"Makedonya Balkanlarda Türkiye, Kosova, Arnavutluk ve Bosna-Hersek'den sonra Müslüman nüfus oranının en fazla olduğu ülkedir" (Doykov-Dimitrov, 2008: 34). "Ülkedeki Müslümanların çoğu Sünni'dir. Makedonya'daki Müslümanlar Makedonya İslam Dini Birliği'ne bağlıdırlar. Bu din birliğine genellikle Arnavutlar, Türkler, Boşnaklar, Romanlar ve Makedon Müslümanları mensuptur" (Mitovska vd, 2010: 43). Kişisel bilgi ve gözlem sonucu tamamının sünni olduğunu söyleyebiliriz. Makedon Müslümanları olarak adlandırılan etnik grup Torbeşler'dir. Makedonya'da Torbeş köyleri vardır. Torbeşler köy kökenli Makedon vatandaşlarıdır.

"Günümüzde Makedonya'nın ekonomisi tarım ve sanayiye dayanmaktadır. Ayrıca ormancılık ve madencilik ekonomide önemli yer tutar" (Özey, 2010: 61).

“Makedonya'da 2010 yılı itibanyla aktif nüfusun %20'si tarım, %22'si sanayi, %58'i hizmetler sektöründe çalışmaktadır” (https://www.cia.gov/library/publications/). Makedonya'nın göç vermesine sebep olan en önemli sorun, işsizlik oranının çok yüksek olmasıdır.

Ülkedeki tüm şehirlerinde kiliseler ve camiler bir arada bulunmaktadır. Dinî yapılar kutsal sayılmakta ve politik gösteriler için kullanılmamaktadır. Makedon halkı da türbelere büyük saygı göstermektedir. Önceki kuşaklar türbeleri saygı ve hediyelerle (mum, havlu, atlet) ziyaret etmekteydiler. Ayrıca konu her ne kadar sanat tarihinin alanına girse de genel görüntü itibari ile de silüet olarak da Makedonya’nın Osmanlı döneminde İslam mimarisinin etkisi altında kaldığını söylemek mümkündür.

Makedonya'nın Ekonomik Coğrafya Özelliklerine gelince: “Kokino, Balkanların en eski gözlemevidir. Kumanova'nın 3l km kuzeydoğusunda, Kozyak Dağı'nda l.030 m yükseltiye sahip bir tepede yer alır. Gözlem evi, M.Ö. 1800 yılında inşa edilmiştir” (Kızılçaoğlu, 2014: 66). “NASA'ya göre dünyanın dördüncü en eski gözlemevidir” (Macedonia, 20 l l: 276). Bu da turizm ekonomisi için önemli bir gelir kaynağı potansiyeli taşıdığı anlamına gelmektedir.

“Camiler ve Osmanlı döneminden kalma diğer tarihî yapılar (hanlar, köprüler, saat kuleleri, kapalı çarşılar, türbeler, çeşmeler) Makedonya'nın çoğu yerine Türk ve İslam damgasını vurmuştur” (Erinç, 1992: 69). “Makedonya'da 600 civarında cami vardır. En ünlüleri 15. ve 16. yüzyılda inşa edilmiştir. Tarihi öneme sahip başlıca camiler; Üsküp'te Yahya Paşa, İsa Bey, Mustafa Paşa ve Sultan Murat Camii, Kalkandelen'de Alaca Cami, Gostivar'da Saat Camii, Manastır'da İshak Camii, Haydar Kadı Paşa Camii ve Yeni Camii'dir. Camilerin çoğu yerleşmelerin sorumlu yetkilisi Türk paşalar ve beyler tarafından inşa ettirilmiştir” (Markoski vd, 2013: 35). Görüldüğü üzere Osmanlı çok fazla eser inşa etmiştir. Bunların bir kısmının da zaman içerisinde doğa şartları ve ilgisizlikten yıkılmış, kaybolmuştur. Yine de şehirlerin birçok yerinde yapılan eserlerin mimarisi, özellikle de başkent Üsküp’ün silüetini bir Osmanlı şehri görüntüsü vermektedir.

2. 2. Makedonya’nın Fethi, Türklerin İskân Edilmesi ve Kaybı

Bu alt bölümde Türklerin Balkan coğrafyasına yerleşimi ve kaybı ile ilgili tarihsel süreç ana hatlarıyla ele alınacaktır.

"Balkanlar birçok uzman tarafından karışık halde bulunan büyük bir antropoloji müzesine benzetilmektedir" (Ağanoğlu, 2013: 25). Birçok etnik köken, dinî inançtan toplulukların bir arada yaşadığı ve olayların eksik olmadığı bu bölge için kullanılan Balkanlar ve Rumeli isimlerinin öncelikle anlam ve kökenlerine bakmak anlamlı olacaktır.

Rumeli sözcüğünün kökenine bakıldığında, "Osmanlılar'ın Balkan yarımadasına verdikleri coğrafi isim ve bu bölgeyi içine alan eyalet. Bizanslılar'ın kendileri ve ülkeleri için kullandıkları Romaioi, Romania kelimeleri İslâm dünyasında onların Rum, Doğu Roma İmparatorluğu ülkesinin 'memleketü'r Rûm' şeklinde tanınmasına yol açmış, bu tabirler, Anadolu'nun Türk-İslâm hâkimiyeti altına girmesinden sonra Rum ismiyle Bizans idaresinde bulunmuş Anadolu'yu gösteren bir coğrafi ad olarak yaygınlaşmıştır" (İnalcık, 2015: 33) şeklinde tanımlanmaktadır. Türkçe kökenli olan Balkan sözcüğü ise "sarp ve ormanlık sıradağ anlamına gelir. Bulgaristan'ı doğu batı yönünde ortadan bölen dağlara Balkanlar adı verilir. Bu dağlar Koca Balkanlar, Küçük Balkanlar ve Batı Balkanlar diye kendi içinde bölümlere ayrılır ve yarımadaya bu dağlardan dolayı Balkan ismi verilmiştir. Balkan yarımadası tabiri her ne kadar ilk olarak 1808'de Alman coğrafyacı Johann August Zeune tarafından ifade edilmişse de bu tabirin yaygın kullanımı 1893'te coğrafyacı Theobald Fischer'in eleştirel yazısı ile olmuştur" (Yiğit, 2015: 943). Özetle Türkçede, bir dağ adı olan Balkan, bu yarımadaya verilerek, dünya coğrafyasına ve siyasetine Türkçeden kazandırılan bir isim olmuştur.

Türkçenin ve Türk Kültürünün Makedonya'daki kökenleri yaygın olarak bilindiği gibi sadece Osmanlı İmparatorluğu ile sınırlı değildir. Bu tezde, bilimsel olarak çalışılmış veriler ışığında, özellikle vurgulanmak istenen önemli bilgilerden birisi de Türklerin Balkanlarda Osmanlı'dan önce yerleştikleridir. Halil İnalcık'a göre bu durum Selçuklular'a kadar dayanmaktadır. Fakat Türk kültürü ve dilinden asıl yoğun etkinin imparatorluğun o toprakları fethetmesi ile birlikte, devlet yönetiminin her kurumu ile yaklaşık olarak 550 yıl boyunca hüküm sürmesi ile oluşmuştur. Türklerin Balkanlar'a Osmanlı ile ayak bastığı galatlardan birisidir. Fethi ile birlikte yaklaşık 550 yıl boyunca adalet sistemi, mahkemesi, vergi ve yönetim sistemi, Anadolu'dan iskân politikaları ile Makedon halkının dilini, kültürünü ve yaşayışını etkilemesi olağandır. Makedonya'nın 1371-1913 (Görsel 2. 2.) Osmanlı'nın yönetimi

altındaki dönemi kapsadığından, Türkiye ile Makedonya arasındaki bağlar da bu tarihler arasında çok daha etkin olmuştur.

Bu bölümde sırası ile Türklerin Balkanlar'a ilk yerleşmeleri, ilk kazanılan toprak parçası, genişleme, hâkimiyet, Anadolu'dan getirilen halkın iskânı, kaybın parça parça oluşması ile başlayan tersine göç ve en sonunda da Avrupâ-yi Osmânî'nin büyük oranda kaybedilmesi ana hatları ile verilmiştir. Türkler önce Balkanlar, daha sonra da bugünkü Makedonya topraklarına birçok denemeden, kuşatmadan sonra parça parça ulaşmışlardır. Şehirler birer birer fethedilmiştir. "Anadolu Türkleri'nin Balkanlar'da ilk yerleşmesi 660'ta (1262) Selçuklular'dan II İzzeddin Keykâvus'un Bizans'a kaçıp sığınması hadisesi ile alâkalıdır. İmparator VIII Mikhail Palaiologos ona ve askerlerine yerleşmek üzere Dobruca ilini tahsis etti. Bunun üzerine kendisine taraftar olan bir göçebe Türk grubu Sarı Saltuk Baba ile beraber Dobruca'ya geçti ve otuz kırk oba ile iki üç kasaba oluşturdu" (İnalcık, 2015: 33).

Türklerin Balkanlar'a yerleşmelerinin en etkili olan ikinci devresi şüphesiz Osmanlı'nın fetihleridir. "Osmanlıların Rumeli'de kazandıkları ilk toprak parçası 1352 de ele geçirilen Çimpe Kalesidir. Orhan Bey zamanındadır. Gelibolu ve çevresi, Süleyman Paşa tarafından alınarak Rumeli'deki akınlar için üs olarak kullanılmıştır. Daha sonra Bolayır'a kadar olan bölge fethedildikten sonra Karesi tarafından Yörük Türkleri iskân edilmişlerdir" (Uzunçarşılı, 1982: 155-157).

Balkanlar'a ilk girişten sonra asıl konumuz olan Makedonya'ya giriş ve fethi konusunda da Uzunçarşılı'nın çalışmalarından istifade ediyoruz. "Osmanlı Devletinin Makedonya topraklarına girişi I. Murat dönemine rastlamaktadır. 1364 yılında Edirne'nin batısında Meriç nehri önünde meydana gelen ve Osmanlı tarihinde Sırpsındığı veya Birinci Çirmen Muharebesi diye bilinen savaşta Osmanlıların elde ettiği başarı, Türklerin Balkanlarda hızla ilerlemelerini sağlamıştır" (2011: 168).

Fetih sonrası, İmparatorluk kendi tebaasını iskân etmiştir. "Çiftlik, köy, kasaba ve şehir, geçici veya devamlı, toplu veya dağınık, küçük veya büyük bütün yerleşmeler," iskân olayı olarak adlandırılmaktadır (Halaçoğlu, 2014: 1). Şüphesiz ki iskân olmadan fethin bir anlamı da yoktur. Sonuçta bir imparatorluk için fethetmek sadece ilk adımsa, kendi düzenini, yönetimini, kültürünü ve dilini götürmek de diğer bir önemli ve zaman gerektiren bir süreçtir.

Baral Dural'a göre Türklerin Balkanlara hızlı ve yoğun göçü fetih sonrası iskân politikalarının yanı sıra sürgünler sebebi ile de olmuştur. "Fetih politikalarıyla beraber, Balkanlara Türk göçünü hızlandıran bir diğer nedense sürgünlerdi. Türk devletinin

kolonileşme çabalarının sonucu olarak, Balkanlara yollanacak Türk nüfusun belirleniminde iknaya bağlı yerleştirmenin yanı sıra, Anadolu'nun içinde dağınık ve kayıt dışı halde yaşayan göçer Türk unsurlarının, Batıda kazanılan topraklara sürülmesi yöntemi yoğun olarak uygulanılmaktaydı" (2013: 65-80). Sürgün dışında "Osmanlı kültürel, dini ve siyasi hâkimiyetini sağlamak için Anadolu'dan konargöçer Türkleri, dervişleri ve askerî unvana sahip olan kişileri, kendi güvenliğini pekiştirmek için Balkanlara iskâna tabi tutmuştur. Osmanlı'nın iskân politikasının temel taşlarından biri de dervişlerdir. Bunların birçoğu Yesevî Tarikatına mensup idealist birçok derviş, ıssız yerlerde, yolların geçtiği önemli mevkilerde zaviyeler ve tekkeler inşa ederek, ilk iskân örneklerini oluşturmuştur" (Barkan, 1942: 283). "Bu açıdan bu medreselerin varlığı, Balkanlar'da Türk nüfusunu arttırıp, müslümanlığın yayılmasını sağlıyordu" (Halaçoğlu, 2006: 3). "Osmanlı Dönemi'nde türlü nedenlerle Anadolu'dan gelen Türkler Balkanlar'a iskâna tabi tutulmuştur. Osmanlı'nın Balkan Yarımadası'nda fethettiği topraklara Batı Anadolu'da fazla olan nüfusu azaltmak amacı ile birçok Türk grubu bölgeye yerleştirilmiştir" (Karpat, 2010: 283a). Sonuç olarak, "Göçe tabi tutulan grupların arasında bazıları zorunlu olarak gönderilmiş, bazıları ise kendi istekleri ile göç etmiştir" (İnalcık, 2012: 8).

Esasında Osmanlı'nın Avrupa'ya açılarak güçlendiği ve 'cihan imparatorluğu' kimliğini kazandığı topraklar olması bakımından Balkanlar çok önemlidir. İmparatorluğun dayandığı ve kendi mimarisi ile damgasını vurduğu en önemli bölgedir. "XIV. yüzyılda Balkanlar'da Türk iskânı geniş ölçüde kendini göstermiştir. Timur istilâsı büyük bir göç dalgasına yol açtı. Bundan sonra Osmanlılar, Rumeli'yi gerçek yurtları saymaya başladı ve Edirne devletin başşehri durumuna yükseldi. Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de kurulduktan sonra Anadolu'yu içine aldığı iddiası şüphesiz büyük bir hakikat payı taşır" (İnalcık, 2015: 36).

Balkanlardaki Osmanlı hâkimiyetine süre olarak bakıldığında, en fazla yönetim altında kalanın, açık ara ile Makedonya toprağının olduğu görülür. Dolayısıyla Türk kültüründen etkilemenin en yoğun yer olduğu rahatlıkla söylenebilir.

	Tarih	Süre (Yıl)
Makedonya	1371-1913	542
Sırbistan	1389-1829	440
Yunanistan	1396-1830	374
Arnavutluk	1468-1912	444
Bosna	1463-1878	415
Hersek	1482-1878	396
Eflak	1476-1829	353

Görsel 2. 2. *Balkanlarda Osmanlı Egemenliği*[2]

Toprakların kaybı meselesinin sebepleri elbette ki çok geniş ve farklı bir konudur, burada sadece kaybın son noktası olan 93 Harbi ve I Balkan Savaşı'na değinilecektir. Bu ortamda birçok ülkenin ittifak yaptığı ve Osmanlı'nın tek başına savaştığını da vurgulamamız gerekir.

"1699'da imzalanan Karlofça Anlaşması'yla beraber Türklerin Avrupa'dan tasfiye süreci adım adım gerçekleşirken, bunun Balkan coğrafyasındaki olağan sonucu, XIX. yüzyıl boyunca bölge uluslarının, Osmanlı'ya karşı isyan bayraklarını açmasıydı. İsyanlar kimi zaman Rusya kimi zaman Avusturya-Macaristan kimi zamansa Avrupa'nın diğer devletlerince desteklemekteydi. Farklı din- etnik gruba sahip olan toplumlar için yakalanan bu 'desteklenme' olanağı, kaçırılmaması gereken

[2] Carl Brown, İmparatorluk Mirası: Balkanlarda ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 9-10'dan aktaran: İlhan Uzgel, "1980-1990 Balkanlarla İlişkiler", Baskın Oran (der.), Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt 2, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002: 168.

bir fırsattı. Nitekim bağımsızlığa giden yolda, Osmanlı devletiyle hesaplaşıp kendi tarihsel özgürleşme süreçlerini yazan toplumlar, çağın gereklerine uyum sağlayarak Balkan komitacılığını birbiri ardına başlatanlar olacaktı" (Öztuna, 2006: 21).

"93 Harbi" diye de bilinen 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı, Türk tarihinin dönüm noktalarından biridir. Yakın Çağ dünya tarihinin de büyük askerî ve siyasî olaylarından biri olarak sayılmaktadır" (Öztuna, 2006: 22).

93 Harbi'nden sonra ikinci kayıp ise Balkan Savaşları ile ve özellikle I. Balkan Savaşı ile yaşanmıştır. "Balkan Savaşının görünürde en büyük sebebi ekonomik sebepler olsa da asıl neden Balkan ülkelerinin topraklarını genişletme arzusu, tarihteki büyük devletlerini kurma hayalleri ve artan nüfuslarına yerleşim alanları açmaktır. Bir diğer ve belki de en önemli nedeni ise Müslümanları Balkanlar'dan çıkartmaktır" (Edirneli, 2016: 157). Birinci Balkan Savaşına son veren Londra antlaşması ile Midye-Enez hattının batı tarafı Bulgaristan'a bırakılmıştır. Yunanistan'a, Makedonya'nın Selânik ve Ege Makedonya'sı bırakılmış, Sırbistan ise Kuzey Makedonya bölgesini almıştır. Makedonya topraklarının geri kalan kısmı (Pirin Makedonya'sı ve Ege Makedonya'sının bir kısmı) ise Bulgaristan tarafından işgal edilmiştir (Hacısalihoğlu, 2003: 441).

Sonuçta, "Osmanlı Devleti'nin askerî durumu birkaç hafta içinde ancak fecaat olarak nitelendirilebilecek bir hâle gelmiş, bu suretle Balkan ittifakına dâhil devletler, savaşın başlamasından kısa bir süre sonra bütün Rumeli'yi ellerine geçirmişlerdir. Denilebilir ki, Türkler tarihinin hiçbir döneminde bu derece ağır bir hezimete uğramamıştır" (Halaçoğlu, 1995: 15-16).

Yılmaz Öztuna'nın deyimi ile *Avrupa Türkiyesi*'nin bir kısmını 1877-78 savaşıyla (93 Harbi) kalanı da 1912'de I. Balkan Savaşıyla tamamen kaybedildi. Her ikisinin sonunda iskân edilen ve yaklaşık 550 yıl sonra sayıları milyonlara ulaşan Türk ile orada olan halklardan fakat Türk asıllı olmayıp Osmanlı'nın etkisi ile Müslüman olan -Boşnak, Arnavut, Torbeş, Pomak, Çingene- çok zorlu koşullarda göç etmek durumunda kalmıştır.

"Rumeli'de iskâna tabi tutulan Türk aileleri, kaybedilen her toprak parçasıyla beraber, Türk topraklarına geri dönmeye, yani göç etmeye başlamışlardır" (Dural-Eseler, 2015: 3). Ayrıca bu muhteşem güç ve zenginlikte olan cihan imparatorluğunun Rumeli'yi kaybı tarihî bir olay dışında milyonlarca insanın eziyet ve çeşitli mağduriyetler yaşamasına sebep olduğu unutulmamalıdır. Şüphesiz ki can, namus ve mal güvenliğinin olmadığı yerde insanların kalması mümkün değildir.

Osmanlı'nın o topraklardan çekilmesi, başka bir ifadeyle yönetiminin sonlanması Makedonya'yı nasıl etkilemiştir sorusu, konumuz bağlamında belki de en önemlisidir.

II. Balkan Savaşı'ndan sonra, Makedonya'yı bölüp Yunanlılar ve Bulgarlar tarafından işgal edilerek Makedonların kovulması ile birçok Makedon şehri ele geçirilmiş ve "Selânik'te 19 Mayıs 1913 tarihinde iki kopya olarak yapılmış olan Bükreş Antlaşması" (Stoyçev, 2013: 474) ile resmî olarak bu iki ülke arasında bölüşülmüştür. Makedonya'ya ait büyük oranda toprak, Yunanlılara ve Bulgarlara 'kılıç hakkı' olmadan masa başında verilmiştir.

Osmanlı'nın Balkan topraklarını, özelde de Makedonya'yı kaybı ile Makedonlar da topraklarının büyük bölgesi olan Ege Makedonyasını, Yunanistan'a ve Pirin Makedonyasını da Bulgaristan'a antlaşma yoluyla kaybettiler. Ayrıca daha az miktarda bir kısım Makedon toprağı da Sırbistan'a ve Kosova'ya verilmiştir. Sözü edilen şehirlerin isimleri Makedon şarkıları ve halk hikâyelerinde birer hatıra olarak kalmıştır. Velhasıl bu tezin sınırlarını çizerken Makedon atasözlerinin tam olarak anlaşılması için bu kayıp bölgenin de ele alınması, bir bütün olduğu gerçeği ile karşılaşmaktayız.

Makedon atasözlerinin sınırlarını çizebilmek için 23 Şubat 2022 tarihinde fikir sorduğumuz, Makedon folkloru konusunda çokça çalışmaları olan Marko Kitevski hoca da konuyla ilgili engin tecrübesi ile e-posta olarak gönderdiği yazılı açıklamada bunu doğrulamıştır. Kendisi, Osmanlı İmparatorluğu zamanında oluşmuş atasözlerinin halen kullanıldığını, ayrıca derlemecilerin de bölgesel ayrıma girmeden etnik Makedon toprakları da dâhil tamamını derleyip, kaydettiklerini bilgisini vermiştir. Bölgesel ayırımın siyasi olduğunu ve bilimi etkilemediğini ifade etmiştir. Kendi toprakları iken oluşup, kullanılan atasözlerinin derlendikleri ve yazıldıkları için de Makedon atasözleri olarak çalışılması gerektiğini özellikle vurgulamıştır. Makedon atasözlerinin de şehir ayrımı ile bölünmesinin doğru olmadığını belirtmiştir. Örnek olarak da Manastır'daki folklorun Lerin'deki (bugün Yunanistan'da)[3] ile dil ve motif anlamında aynı olduğunu fakat siyasi olarak sınırların değiştirilmesinin sonucu etkilemeyeceğini ifade etmiştir. Aynı şekilde Delçovo, Pehçevo ve Berovo kasabalarındaki Maleşev kültürünün bugün Bulgaristan'da bulunan Gornocumaysko

[3] Manastır'dan Yunanistan sınırı 17 km uzaklıktadır. Lerin ile birbirine sınır komşusudır.

(Yukarı Cuma) ve Razloşko[4] ile çok yakın, hatta aynı olduğunu ve bir bütün olarak çalışılması gerektiğini özellikle vurgulamıştır[5].

Özetle folklor ürünlerinin alanını siyasi sınırlar değil, uzun sürede oluştukları coğrafi bölgeler çizer sonucu ortaya çıkmıştır. Makedonya özelindeki atasözlerinin derlenmeye ve yazılmaya başlanması ise Osmanlı dönemine denk gelmektedir.

Görsel 2. 3.'te görüldüğü üzere Makedonya Vardarska (Vardar) Makedoniya, Egeyska (Ege) Makedoniya ve Pirinska (Pirin) Makedoniya olmak üzere üç ayrı bölgeden oluşmaktaydı. Kültürel bağlamda da bu üç bölge kendine özgü karakteristik özellikler göstermekle birlikte tümü de Makedon kültür ve folkloru ortak paydasında bulunmaktadırlar.

Haritanın alt kısımdaki koyu kırmızı bölge 'Egeyska Makedoniya' bugün Yunanistan'ın sınırlarına dâhil, sağ üstteki daha küçük bölüm olan 'Pirinska Makedoniya' ise bugünkü Bulgaristan sınırları içinde kalmaktadır. Ayrıca Makedonya'ya ait olan daha küçük iki toprak parçasından birini bugünkü Sırbistan, diğerini de Kosova almıştır. Asırlar boyunca Makedon yurdu olan bu bölgede birçok asimile edilmiş Makedon yaşamaktadır. Bugünkü Kuzey Makedonya'yı oluşturan ise 'Vardarska Makedoniya'dır.

Bizim de Kuzey Makedonya'nın sınır şehirlerinde ve komşu şehirlerin kasabalarında, özellikle de Yunanistan tarafında bazı deneyimlere tanıklığımız vardır. Manastır (Bitola) şehrine sınır olan Yunanistan'ın Lerin kasabasında yaşayanlardan rastladığımız bazı vatandaşların bozuk bir Makedonca ile kökenlerinin, atalarının Makedon olduğunu fakat vaktiyle bölündüklerini ve aslında kendi topraklarında yaşamaya devam ettiklerini ifade ettiler. Tıpkı halen Balkanlar'da yaşamaya devam eden bazı Balkan Türkleri gibi. Yine Manastır'da restoran ve kafelerde hafta sonu Lerin'den gelen ve rast geldiğimiz turistlerin bazıları bozuk Makedoncaları ile kökenlerinin Makedon olduğunu ve bu dili çok az konuşabildikleri için üzüntü duyduklarını tarafımıza belirtmişlerdir[6].

Burada önemle vurgulanması gereken nokta ise bu coğrafyada dil, kültür, folklor ve antropoloji çalışacak kişilerin benzerlikler üzerinde çalışırken, tanıdık gelen durumlarda 'alıntı' ön yargısına kapılmamaları gerektiğidir. Bir diğer dikkat edilmesi

[4] Gornocuma ve Razloşko önceden Makedonya'nın Pirin Bölgesinde iken bugün Bulgaristan'da bulunmaktadır.
[5] Prof. Dr. Marko Kitevski Önsöz Bölümünde tanıtılmıştır.
[6] Sözünü ettiğimiz gözlemler, 2010 yılından itibaren araştırma amacıyla bilinçli olarak yapılmaktadır.

gereken nokta ise sadece bugünkü siyasi sınırlar bağlamında sorunsalların yanlış kurgulanacağı gerçeğidir. Bu durum tıpkı Kuzey Makedonya ile ilgili çalışma yapacakların, sadece bugünkü siyasi sınırlar üzerinden sonuçlar çıkartmasına benzer. Ayrıca, Türklüğün her yönden baskın olduğu yaklaşık 550 yıllık bir etkileşim vardır. Dolayısıyla tarihsel bağlamdan kopuk çalışmak yanlış ve anlamsızdır; bilimsel bir tavır değildir. Folklor yaratılarının menşei konusunda da yanıltıcıdır.

Konu bağlamı ne olursa olsun yapılacak tüm çalışmaların tarihsel süreç içerisinde ele alınması en temel öncül olacaktır.

Osmanlı'nın Rumeli'yi kaybından Makedonya'nın nasıl etkilendiğine baktığımızda ciddi bir toprak kaybı ve yeni bir devletin kurulduğunu görüyoruz. Ancak bir de bu kaybın Balkan Türkleri cephesinden ise durum aynı şekilde vahimdir. "Son 150 yıl içerisinde Makedonya'dan Türkiye'ye tersine göçler yaşanmıştır. Makedonya'dan Türkiye'ye ilk göç hareketi Osmanlı-Rus savaşıyla (93 harbiyle) 1877 ile 1878 'de, ikincisi 1912- 1913 Balkan Savaşları yıllarında, üçüncüsü 1923- 1951 arasında, sonuncusu da 1952- 1967 döneminde gerçekleşmiştir. Göçlerde başlıca itici nedenler; savaşlar, katliamlar, yağmalar, tecavüzler, baskı ve ayrımlar, tecritler, sürgünler ve zorla asimilasyonlardır" (Çavuşoğlu, 2007: 123). Ayrıca hiçbir baskı olmadan da 'serbest göçmen' statüsünde Türk kökenli vatandaşlar ana vatan Türkiye'ye göç etmektedirler. Esasında çıktıkları ana vatana tekrar geri dönmektedirler. Yeri gelmişken belirtmekte fayda vardır, Balkan Türkleri göçmen değildir. Fethedilen topraklarda iskân edilmiş asli unsurdur. Yıllarca üzerlerine yapıştırılan, muhacir, göçmen, yabancı gibi nitelemelerin aslında hakikati yansıtan kavramlar, adlandırmalar olmadığının altını önemle çizmek gerekir.

Bu bölüm tarih bilimi kapsamı dâhilindedir ve yaklaşık 5,5 asırlık bir süreyi kapsamaktadır. Her yüzyılın yönetim yapısı ve anlayışı farklıdır. Konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için Halil İnalcık, "Rumeli" (2015) isimli makalesine bakılabilir. Fakat örnek vermek gerekirse, kabaca XIV. yüzyılda Balkanlar'da Türk iskânı geniş ölçüde kendini gösterirken; XV. yüzyıl Balkanlar'da yapılan tüm fetihlerin Rumeli beylerbeyliğine eklendiğini; ilk beylerbeyliğinin de Rumeli'de kurulduğunu ifade eder. XVI. yüzyılda ziraat sahalarının genişlediğinin bilgisinin tahrir defterlerinden anlaşıldığını söyler. XIX. yüzyıl Tanzimat devrinde Rumeli'nin idari taksimatının birçok değişikliğe uğradığını ve eyaletler teşkil edildiğini söyler. Özetle her yüzyılın yapısı ve anlayışı farklıdır ve kendi zamanının yapısı ve ruhu içerisinde

değerlendirilmesi gerekir. Ancak tarih, tezimizin esas konusu olmadığından burada kısaca genel hatlarıyla verilmeye çalışılmıştır. Gerçekten de konu çok derin, son derece ayrıntılı ve de bölge mücadelelerle geçen zorlu bir yapıya sahip olduğundan oldukça girifttir.

Fetih hareketinin tek seferde ve tüm bölgeyi kapsamadığını, öncesinde keşif ve hazırlıkların yapıldığı; çeşitli başarılı, başarısız girişim ve akınların yapıldığını belirtmek gerekir. Ayrıca bölgenin tamamı değil de asırlar içerisinde planlanarak şehir, şehir alınmaktaydı. Hedeflenen fethin gerçekleşmemesi halinde hanedanın şehzadelerine miras veya görev olarak kaldığını, sonraki padişahlar olarak babalarının veya atalarının bıraktığı yerden akınlara devam etmişlerdir. Kılıç hakkı ile parça parça kazanılan şehirler, aynı şekilde yine parça parça kaybedilmiştir.

Son bir tespite daha dikkat çekmek isteriz. "Rumeli'deki Türkçenin üç kaynağı olduğunu Polonyalı dil uzmanı Tadeusz Kowalski ortaya koymuştur. Bu, Türkçenin ilki Peçenek-Kumanlardan, ikincisi 13. yüzyıl Selçuklu Sultanlığı döneminden ve sonuncusu da Osmanlı zamanından gelen Türkçedir" (Karpat, 2010: 93b). Kendisi de Romanya Türklerinden, uluslararası düzeyde önemli bir tarihçi olan Kemal Karpat'ın dikkat çektiği Kowalski'nin bu tespitini dikkate almak gerekir.

Bu bölüm coğrafya ve tarih gibi iki farklı alanı kapsamaktadır. Kaçınılmaz olarak ağırlıkla konunun uzmanlarının çalışmalarından istifade edilmiştir. Kuzey Makedonya ile ilgili istatistiki veriler ve yaşanan son isim değişikliği konusunda ise yararlanılan kurumlar, Kuzey Makedonya İstatistik Enstitüsü resmî sitesi ve Kuzey Makedonya Cumhuriyeti devletinin resmî sitesidir. Tezin yazılma sürecinin, Makedonya'da nüfus sayımına (www.mfa.gov 2022) denk gelmesi, son güncel bilgilerin aktarılmasına sebep olmuştur.

Kuzey Makedonya'nın %80 oranında dağlık olması sebebi ile doğal kaynaklar ve ormanlar açısından zengin bir yerdir. Türkiye'ye vize uygulamaması ve tarihsel sürecinden kaynaklı sıkı ilişkileri sebebi ile Türk insanının turistik gezi olarak tercih ettiği ülkeler başında gelmektedir.

Makedonya'nın bölgesel olarak kaybettiği bölgelerin Ege Makedonyası ve Pirin Makedonyası olduğunu vurgulamıştık. Daha az bir toprak parçası olarak da Sırbistan ve Kosova'ya da pay verilmiştir. Fakat bölgesel anlamda adı geçen bölgeler Makedon folkloruna dâhil olup, bölünemediğinden, atasözlerinin sınırları olarak

belirlenmiştir. Atasözleriyle ilgili ilk Makedon metinleri XIX. yüzyılda basılmıştır. Makedonya ise Osmanlı'nın yenilgisi sebebi ile XX. yüzyılda topraklarının büyük bir kısmını kaybetmiştir. Bundan dolayı Makedon folkloru ve özelde de atasözleri konusunda bölünmeden önceki Makedonya'ya ait topraklardaki atasözleri de konu kapsamına dâhil olmuştur. Yüzyıllardır süregelen Makedon folkloru bir bütündür, bugünkü siyasi sınırlara göre bölünemez. Neticede sınır ayrımları sonradan oluşan siyasi yaptırımlardır.

Sonuç olarak, Balkanlar'da kullanılan dilleri ve halkbilimini çalışacak olan yeni nesillerin Tarih Bilim Dalı ile işbirliği yapmaları gerekir. Burada da görüldüğü üzere dil ve folklor meselelerini doğru bir zeminde çalışabilmek ve anlayabilmek için temel öncüllerin tarih biliminin doğrultusunda ortaya koymak gerekmektedir.

3. ATASÖZÜ KAVRAMI

Bu bölümde öncelikle atasözü tanımın en yaygın uluslararası sözlüklerdeki karşılığı verilmiştir. Ardından Türkiye Türkçesindeki eş anlamlı sözcükleri ile birlikte atasözü isimlendirilmesinin tarihçesi bağlamında günümüzdeki kullanılışı ortaya konmuştur. Devamında atasözünün Türk halkbilimdeki tanımı, yapısı, özellikleri, Türkiye Türkçesi sahasındaki kaynaklara da yer verilmiştir.

Uluslararası literatürde en yaygın olan ve uzun süredir kabul gören 'proverb' sözcüğü açıklanacaktır. Ancak kısa bir tarihçe anlamında proverden önceki isimlendirilmesi ve önemli bir aktörü olan Erasmus üzerinde durulacaktır.

"Batı Avrupa'da, pro-verb-ium sözcüğünden önce ilk çağda ve özellikle de orta çağda atasözü olarak adagium, adagia (çoğulu) kullanılırken, sonraları daha seyrek olsa da apophtegmata, aphorismata (çoğulu) vd. yine de dünyada daha geniş bir kullanımda başarılı şekilde proverbium sözcüğü kullanılmaktadır.

Orta çağda 'adagium' yaygın kullanılan bir isimlendirme olmuştur. 'Adagia' isminin kullanımına Rotterdamlı Desiderius Erasmus'un (1466-1535) metinlerinde bölüm başlıkları olarak rastlanmaktadır" (Çubeliç, 1988: 313). Latin dilinde çalışan Erasmus'un tüm eserleri çok önemli ve orijinaldir. Atasözlerini müstakil olarak en fazla çalışan isim olarak literatüre geçmiştir. "Adagia, Yunanca ve Latince özdeyişler içeren bir yapıt olmuştur. 818 adet özdeyiş ile yola çıkılmış (McConica, 2002: 39) ve Erasmus öldüğünde kitaptaki özdeyiş sayısı 4151'e çıkmıştır. Bu eserde Erasmus atasözlerinin antikitesini, Aristoteles ile Platon'dan Plutarkhos'a ve şairlere kadar antik dönemin en önemli şahsiyetleri tarafından nasıl değer verildiğini önemle vurgulamıştır" (McConica, 2002: 42, Köşker, 2010: 51 vd.). Alıntı yaptığımız bu çeviride ifade edilen önemli filozof ve şairlerin, atasözlerin kökenine önem verdikleri görülmektedir.

3. 1. Atasözü Teriminin Sözlüklerdeki Karşılığı

Alttaki bölümde en başta atasözü kavramının terim olarak Latincedeki tanımına, ardından da Batı kaynaklarındaki karşılığına bakılmıştır. Temel kaynak olarak kabul edilen Oxford Sözlüğü ile devam ederek atasözünün kökeni ve yaygınlaşması konusuna kısaca değinilmeye çalışılmıştır.

İkinci alt bölümde Türkçe sözlük ve ansiklopedilerdeki tanımlar ayrıntılı olarak verilmiştir.

3. 1. 1. Atasözünün Uluslararası Genel Sözlüklerdeki Tanımı

Öncelikle Türkçe olarak bulunan tek Latince - Türkçe sözlükteki yazılışı ve tanımına bakıldığında, sözcüğün bu eski kavmin dilinden geldiği görülür:
"pröverb / ium-i & ii cns. söz; deyim, atasözü" (Kabaağaç, 1995: 489).

Bir diğer önemli sözlük olan Oxford sözlüğünde ise aynı sözcük "genel bir gerçeği veya tavsiyeyi belirten kısa, iyi bilinen özlü söz" şeklinde tanımlanmaktadır. "Proverb kelimesi Ortaçağ İngilizcesine, Fransızca *proverbe* sözcüğünden geçmiştir ve bu sözcük Latince *proverbium*dan (pro- 'ileri' + verbum 'sözcük') alıntıdır" (https://www.lexico.com -Erişim: Nisan, 2021).

Cambridge sözlüğünde atasözü (proverb) sözcüğü ise "genellikle birçok kişi tarafından bilinen, yaygın olarak yaşanan bir şeyi belirten veya tavsiye veren kısa bir cümle vb." olarak tanımlanmaktadır (https://dictionary.cambridge.org -Erişim: Nisan, 2021).

Merriam Webster'a göre ise "*proverb* sözcüğü isim olarak ilk XIV. yüzyılda 'kısa, popüler özdeyiş' anlamıyla kullanılmıştır. Yine aynı yüzyılda 'demode konuşmak' anlamında fiil olarak da kullanılmıştır. Ancak atasözleri ile ilgili pratik olan şey, genellikle her bakış açısı için bir karşıtının bulunmasıdır. Bin düşün bir söyle. Tereddüt eden kaybeder vardır. Akılsıza para dayanmaz atasözü: Para kazanmak için harcamalısın ile karşılanabilir. Bir kinik (toplumsal değerleri küçümseyen kişi) bir zamanlar şöyle demiş: Atasözleri, iyi anıları olan ahmaklar için paha biçilmez hazinelerdir" (https://www.merriam-webster.com -Erişim: Nisan, 2021).

Özetle *proverb* sözcüğünün kökeni Latinceden gelmekte olup ilk önce Fransızcaya girmiş buradan da ortaçağ İngilizcesine ve diğer dillere yayılım göstermiştir.

3. 1. 2. Atasözünün Türkçe Sözlük ve Ansiklopedilerdeki Tanımı

Türk atasözlerinin bilinen ilk kaynağı, Türkçenin ilk önemli abideleri şüphesiz Orhun Anıtlarıdır. "Anonim halk edebiyatı türlerinden biri olarak her dil ve kültür dairesinde bir sözlü kültür ürünü olarak karşımıza çıkan atasözlerinin bilinen en eski yazılı örneklerini; 'Orhun Anıtları' (Caferoğlu, 1930), '*Divanü Lügati't-Türk*' (Sakaoğlu, 1985, Tekin, 1989) ve Uygur dönemi yazılı metinlerinde bulmaktayız. Atasözlerine XIV. yüzyıl Kıpçak kaynaklarında 'sav/sah' denilmiştir. 'Sah' kelimesi, Orhun yazıtlarında da söz anlamında kullanılmıştır" (Oy, 1972: 117). Türkçede

atasözünün ilk kullanılışına bakıldığında: "Atasözünün en eski hâli 'sav'dır. Bu sözcük sa- fiilinden türeyerek sab-sav hâline gelmiştir. Göktürk Abideleri'nde, Uygurlardan kalma eserlerde, Karahanlılar devrinde Doğu Türk ilinde 'söz, haber, mesaj, nutuk, şöhret' anlamlarına gelir. Bugün Çuvaşça'da 'çap' şeklinde kullanılan 'şan, şöhret' anlamına gelen kelime, Turfan metinlerinde 'atalarsözü' şeklinde kullanılmıştır" (Elçin, 2000: 623). Ayrıca, Türk kültürü ve edebiyatı açısından en önemli başyapıtlarından biri olan *Dîvânü Lûgati't-Türk*te atasözü karşılığında sav sözcüğü geçer. "Savın anlamı ise 'atasözü, hikâye, mektup, anlatım, söz, haberler ve havadisler, şöhret' kelimeleri ile karşılanmıştır (Kâşgarlı Mahmud, 2015: 810).

Sonrasında, "ilerleyen dönemlerde 'sah / sav' yerine 'atalar sözü' ile birlikte, İslamiyeti kabulün ve Arap-Fars kültürlerinin de etkisiyle 'mesel', 'emsfil', 'durub-ı emsal' terimleri kullanılmaya başlamıştır. Bugün Türkiye sahasında 'atasözü', 'atalar sözü', 'mesel' gibi terimler sıklıkla kullanılırken diğer Türk bölgelerinde atasözlerini karşılamak için 'hohonoo', 'samahı', 'takma', 'takpak', 'üleger comok', 'söspek', 'makal', 'comak' gibi terimler kullanılmaktadır" (Oy, 1972: 225-241). Yine Oy'dan öğrendiğimize göre, "XV. yüzyıldan sonra pend ve mesel terimleri bizim yazılı kaynaklarımızda da görülmeye başlamıştır. Aslında 'örnek' ve 'örnek verme' anlamındaki mesel ve darbımesel Osmanlı Türkçesi'nde zamanla atasözünün karşılığı olmuştur. Bundan dolayı el yazması ve matbu birçok atasözü mecmua, risâle ve kitabında darbımeselin çoğul şekli olan durûb-i emsâl adına rastlanır" (Oy, 1991: 44).

Nihayet, "Cumhuriyet Dönemi ile beraber 'atasözü' ve 'atalarsözü' tabirleri kullanılmaya başlanmıştır" (Büyükkaya, 2019: 5).

Beğenmez'in Anadolu'da kullanılan tüm isimlendirmeleri toplu halde verdiğini görmekteyiz. "Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde atasözü için atalarsözü, büyükler sözü, darb-ı mesel, deme, demece, deyiş, dimece, durub-ı emsal, eskiler sözü, hikmetü'l-avam, mesel, meşhur sözler, pend, sanıka, oranlama, özlü söz, teselleme, ulular sözü tabirleri kullanılmıştır" (2013: 9). Bir kitap başlığı örneği vermek gerekirse: Irak'taki Türkmenler'le ilgili derlemelerden: Ata Terzibaşı'nın 1962 basımı *Kerkük Eskilersözü*.

"Şinasi ve Rıza Tevfik atasözü için 'hikmetü'l-avam' kavramını kullanmıştır. Atasözü bölgelere göre de özel adlar alır. Örneğin, İçel'de 'deyişet' terimi kullanılır" (Oy, 1972: 4).

Başta Türk Dil Kurumu Sözlüğü olmak üzere, tarihsel süreç içerisinde atasözü ve eş anlamlıları, örnekleri ile birlikte sırası ile verilmiştir.

TDK Sözlükleri (https://sozluk.gov.tr) tarandığında **Atasözü:** isim, (ata'sözü)

"Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbımesel:

Yine atasözü yerine eskiden kullanılmış olan Arapça kökenli sözcük olan **Sav:**

"1. isim, hukuk İleri sürülerek savunulan düşünce, iddia, dava:

2. isim, mantık Tanıtlanması gereken önerme, tez.

3. isim, eskimiş Haber, söz.

4. isim, eskimiş Atasözü olarak tanımlanırken, örnekleri ile birlikte **Deme** ise çok geniş anlamlara gelmekle birlikte sadece ağız olarak karşımıza çıkmaktadır:

1. isim Demek işi:

2. isim Anlam:

Bu söz ne demeye gelir?

3. isim, edebiyat Halk edebiyatında şiir.

4. isim, edebiyat Genellikle Alevi şairlerin tarikatlarıyla ilgili konuları işleyen şiirlerine, kendilerince verilen ad.

5. isim, edebiyat Ağıt.

6. isim, halk ağzında Atasözü".

Kullanılan bir diğer sözcük olan Arapça kökenli **Meṣel** için de (TDK, https://sozluk.gov.tr)**:**

"1. isim, eskimiş Örnek alınacak söz:

2. isim, eskimiş Atasözü.

3. isim, eskimiş Eğitici hikâye veya masal olarak kullanılmış. Meselden türetilmiş **Darbımesel** ise**:**

isim, eskimiş, (da'rbımesel), Arapça ḍarb + meṣel"

"Atasözü, atalar sözü" (TDK, https://sozluk.gov.tr).

Türkçeden Türkçeye en eski sözlüklerden biri olan ve Arapça ve Farsça sözcüklerin ayıklanıp, ağırlıkla Türkçe sözcüklerin verilme özelliği taşıyan *Kâmûs-ı Türkî*'ye de bakıldığında:

"ata: i. 1. baba, vâlid, peder. 2. yaşlı ve muhterem adam. || atabey = beybaba. || *kaynata* = kayınpeder, zevceynden beherine nisbetle diğerinin babası ≡ cm. atalar ≡ âbâ ve

ecdâd, eslâf. || atalar sözü = darb-ı mesel şeklinde tanımlar çıkar" (Şemseddin Sami, 1899: 24).

Derleme Sözlüğü'nde atasözü karşılığında sav kullanılmıştır. Sav karşılığında ise şu tanımlar yer almaktadır: 1. Söz, laf, dedikodu 2. Karşılıklı konuşma, sohbet 3. Bilgi, haber 4. Mektup (Derleme Sözlüğü, 1993/10: 3551).

Tarama Sözlüğü'nde ise atasözü karşılığında kullanılan sav için üç farklı tanım yer almıştır. Bunlar: 1. Hikâye, kıssa 2. Söz, lakırdı 3. Haber (Tarama Sözlüğü, 1996/5: 3332).

İslam Ansiklopedisinde, 1991 yılında "Atasözü" maddesini Aydın Oy hazırlarken; 2004 yılında ise "Mesel" maddesi İsmail Durmuş tarafından hazırlanmıştır.

"Atalardan gelen ve onların yüzyıllar içindeki tecrübe ve müşahedelerine dayalı düşüncelerini öğüt ve hüküm şeklinde nakleden anonim mahiyette kısa ve özlü söz". Devamında da "atasözleri zamanla çok defa gerçek anlamları yerine mecazlı bir mâna kazanarak sözlü gelenek içinde nesilden nesile aktarılan ve halk hâfızasında yaşayan, halka mal olmuş, kalıplaşmış ifadelerdir" demektedir (Oy, 1991: 44-46).

İsmail Durmuş TDV İslâm Ansiklopedisi'nde "Mesel" maddesi ile ilgili verdiği bilgiler şöyledir: "Belli bir kaynaktan çıkmış olmakla birlikte zamanla yaygınlaşarak halka mal olan anonim özdeyiş, atasözü.
Arapça'da mesel (çoğulu emsâl) 'benzemek, benzeri olmak' mânasındaki müsûl kökünden türemiş bir sıfat olup 'benzeyen' demektir. Misl ve mesîl de aynı anlamda kullanılır. Mesel ayrıca 'sıfat, vasıf, söz, ibret ve kıssa' mânalarına gelir (Lisânü'l-ʿArab, "mṯl" md.). Benzerlik ilgisine dayanan mesel öncelikle muayyen bir durum veya hadise için söylenerek doğar, daha sonra insanlar arasında yaygınlaşıp ona benzeyen her durum için söylenir. Bir meseli diğer söz çeşitlerinden ayıran temel vasıflar lafzının kısa, anlamının doğru, aynı zamanda yaygın ve anonim olması, formunun da değişmez, klişe söz niteliğinde bulunmasıdır. Meselin bu temel unsurlar dikkate alınarak yapılacak tanımı şöyle olabilir: Mesel, atalardan gelen ve onların yüzyıllar içindeki deneyim ve gözlemlerine dayalı düşüncelerini değişmez kalıp ve klişeleşmiş özlü sözlerle öğüt ve hüküm içerecek biçimde yansıtan, lafzı ve anlamı beğenilerek nesilden nesile aktarılan, çoğunlukla aslî durumuna benzeyen halleri açıklamak ve örneklemek amacıyla kullanılan anonim mahiyetteki özdeyiştir" (Durmuş, 2004: 299-301).

3. 2. Atasözünün Literatürdeki Tanımları

Bu kısımda atasözü ile ilgili önce uluslararası literatürde yaygın olan tanımlamalar üzerinde durulmuştur. Ardından da Türkiye Türkçesi Halkbilim literatüründeki tanımlamalara yer verilmiştir.

3. 2. 1. Uluslararası Literatürdeki Genel ve Temel Tanımı

Uluslararası literatürde, İngilizce kaynaklarda genel olarak atasözleri ile ilgili tanımlarla birlikte; temel kaynakça olarak kullanılan Alman kökenli, Amerikalı paremiyolog Wolfgang Mieder'in Londra basımlı, bilimsel literatürü toparlayıcı temel kitabından da istifade edilmiştir. Kendisi ile ilgili daha geniş bilgi, 3. 8. Atasözü Üzerine Tespit ve Düşünceler bölümünde mevcuttur (Görsel 3. 5.).

Aristoteles'ten günümüze felsefi düşüncelerden, sözlük bilimsel tanımlara kadar pek çok tanımlama girişimi yapılmıştır. Amerikalı paremiolog Bartlett Jere Whiting (1904–1995), "Atasözünün Doğası" (1932) üzerine önemli bir makalede birçok tanımı gözden geçirmiş ve bulgularını şöyle özetlemiştir:

"Atasözü, doğuşunu insanlara borçlu, biçim ve anlatı olarak kökenine tanıklık eden bir ifadedir. Görünüşe göre temel bir hakikat olanı, yani bir gerçekliği, çirkin bir dille ifade eder, ancak bu dil çoğu kez aliterasyon ile süslenir. Genellikle kısadır ama kısa olması gerekmez ve doğrudur ancak doğru olması gerekmez. Bazı atasözlerinin hem gerçek hem de mecazî bir anlamı vardır, her ikisi de mükemmel bir anlam ifade eder; ama genelde bu ikisinden sadece biri mevcuttur. Bir atasözü saygıdeğer olmalıdır; antik çağın işaretini taşımalıdır ve bu tür işaretler zeki bir edebiyat bilen kişilerce taklit edilebileceğinden, farklı zamanlarda farklı yerlerde onaylanmalıdır. Bu son gereklilikten, elimizdeki materyalin eksik olduğu çok erken dönem literatürle uğraşırken çoğu zaman feragat etmeliyiz" (Whiting, 1932: 302; ayrıca Whiting, 1994: 80'den aktaran Mieder, 2004: 2).

Atasözlerinin kökeni ve yaygınlaştırılması konusunda ayrıntılı bilgiye yine aynı çalışmada rastlıyoruz. "Atasözleri, bilmeceler, fıkralar veya masallar gibi gökten düşmemiştir ve halkın efsanevi ruhunun ürünü değillerdir. Bunun yerine, bir birey tarafından kasıtlı ya da kasıtsız olarak icat edilirler. Lord John Russell'ın bir tür atasözü statüsü almış tek satırlık meşhur atasözü tanımında ifade ettiği gibi: 'Bir atasözü birinin ince zekâsı ve çoğunluğunun bilgeliğidir' (yak. 1850). İfade, bir hakikat veya bilgelik unsuru içeriyorsa ve bir veya daha fazla atasözü gibi işaret sergiliyorsa, önce

küçük bir aile çevresinde ve ardından bir köyde, bir şehirde, bir bölgede, bir ülkede, kıtada ve en sonunda dünyada 'ünlenebilir' ve kullanılabilir. Atasözlerinin küresel yayılımı boş bir hayal değildir, çünkü bazı eski atasözleri aslında dünyanın birçok yerine yayılmıştır. Bugün, kitle iletişim araçlarının inanılmaz gücüyle, yeni formüle edilmiş atasözü benzeri bir ifade, radyo, televizyon ve yazılı basın yoluyla nispeten hızlı bir şekilde gerçek bir atasözü haline gelebilir. Genel olarak halkbilimde olduğu gibi, orijinal ifade biraz farklı olabilir ve ifade, yapı, üslup ve metaforu akılda kalıcı olacak şekilde anonim bir atasözü haline gelir. Eski edebi kaynaklar, atasözlerinin çeşitli varyantlarda karşımıza çıktığını ve en sonunda bir tanesinin baskın çıkarak standart hale geldiğini açıkça göstermektedir: 'Zarardan önce bilge olmak iyidir' (1584), 'İş bittikten sonra, herkes bilgedir' (1666) ve 'Olaydan sonra bilge olmak kolaydır' (1900), ikinci versiyon bugünün standart formu haline gelmiştir" (Smith 1935 [1970]: 898'den aktaran Mieder, 2004: 9).

"İki ile on beş farklı dil arasında eşdeğer atasözleri listeleyen birçok büyük atasözü sözlüğü olduğunu söylemek yeterlidir. Özellikle Avrupalı paremiyograflar, zaman zaman endeksleri, sıklık analizlerini, kaynakları, coğrafi dağılımı vb. içeren eşzamanlı karşılaştırmalı koleksiyonlar üzerinde çalışırlar. Bu türden koleksiyonlar, uluslararası bir atasözleri sistemi geliştirmeye çalışan Grigorii L'vovich Permjakov (1919–1983) ve Matti Kuusi gibi bilim adamlarının yapısal, semantik ve göstergebilimsel çalışmalarını ilerletmeye yardımcı olur. Anlambilimsel ve göstergebilimsel düşüncelerle birlikte uluslararası atasözü yapılarının listelerini oluşturarak, şu ana kadar 700'den fazla evrensel atasözü türü bulunmuştur" (Mieder, 2004: 2).

Literatürde sözü edilen bu çalışma Matti Kuusi tarafından geliştirilerek, yetiştirdiği kızı, Outi Lauhakanga'a devredilmiştir. Kuusi'nin başlattığı bu listeleme çalışması kızı tarafından halen devam ettirilmektedir. Uluslararası atasözü yapılarının listelerini çıkartmakta ve karşılaştırmalarını yapmaktadırlar. Dünyadaki tüm kültürlerin atasözlerini ortak tespit edilen atasözlerine ilave etmeye devam etmektedirler. Türkçe atasözleri de ilave edilecekler arasındadır. Bunun için kitap koleksiyonlarına aldıkları Tülbentçi, Aksoy ve Yurtbaşı'nın atasözü sözlüklerinden Metin Yurtbaşı'nın kitabını asıl kaynak olarak seçmişlerdir. (https://www.finlit.fi - Erişim: 2021, 2022).

Kurucu paremiyolog Matti Kuusi hakkında bu tezin 1. 2. Yöntem ve 3. 8. Atasözü Üzerine Tespit ve Düşünceler Bölümlerinde daha geniş bilgi ve destekleyici görseller mevcuttur.

3. 2. 2. Türk Halkbilimi Literatüründeki Atasözü Tanımı

Cumhuriyet Döneminde halkbilim alanının oluşması ile birlikte atasözü ile ilgili ilk tanımlamalardan birini, Türk folkloruna bilimsel yöntemle çalışmayı getiren Pertev Naili Boratav yapmıştır. Kendisi, atasözlerini tür olarak değerlendirirken, bağlamın öneminden söz eder ve fıkraya benzetir; "Atalar sözü, masal ya da türkü gibi, durup dururken tek başına söylenmez. Bize bir masal anlat. Dediğiniz zaman masalcı masalını anlatır, kendisinden bir türkü söylenmesi istenince güzel sesli bir kimse türküsünü söyler, başka bir vesile olmasa da. Bir atalar sözünün söylenmesi için ise belli bir vesilenin çıkmış olması gereklidir; bu bakımdan atalar sözü fıkraya benzer. Atasözleri halk edebiyatının öteki türlerinde (örneğin şiir, masal, tekerleme ve bilmecede) rastladığımız renklilik, çok anlamlılık, kaypaklık, kelime cambazlıkları vb. anlatım ve üslup oyunlarından kaçınır" (Boratav, 2019: 137, 138).

Halkbilim alanındaki akademisyen hocalar içerisinde atasözü ilgili en fazla çalışma yayınlamış olan Şükrü Elçin olduğu tespit edilmiştir. Kendisi, Türkçe' de atasözlerinin manzum ve mensur olarak ve çeşitli edebî sanatlarla meydana getirilmiş olması üzerine vurgu yapar. "Nazımı, nesir, her iki şekli ile eski tecrübeleri 'tanı bir fikir' kompozisyonu içinde teşbih, mecaz, kinaye, tezat gibi edebi sanatların kudretinden faydalanarak süslü, kapalı olarak veya bazen açık, mecazsız hususuyla yetişecek gençlere aktaran" (Elçin,1986: 626) sözler olarak tanımlanmıştır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere atasözleri, bir milletin atalarının uzun bir süreçteki deneyimlerinin sonucu oluşturdukları temel yargılarını genel-geçer kural olarak ilkeleştiren, toplum tarafından da benimsenerek gelenekselleştirilen kalıp sözlerdir.

Aydın Oy, atasözlerinin diğer halk edebiyatı ürünleri gibi bağımsız bir edebiyat türü olmadığını ifade etmektedir. Türkü, masal, destan, koşma gibi türlerin içinde ya da günlük konuşmalarda söz arasında geçtiğini, böyle olmakla birlikte sanat gücü yönünden yüksek bir özellik kazanmış olmalarından dolayı ayrı bir tür olarak inceleme konusu edildiğini (Oy, 1972: 53) söyler. Dikkat çektiği en önemli konu ise atasözlerinin mevcut bir tür olmadığıdır. Başka türlerin içinde oluşmuş bir yapının

cımbızlanarak ayrı bir tür olarak tanımlandığını ifade ederek atasözlerini algılama ve anlamlandırma konusuna önemli bir boyut katar.

Türkoloji alanına ziyadesiyle hizmet etmiş olan ve 1941-1976 arasında Türk Dil Kurumu Derleme ve Tarama Kolu Başkanı olarak çalışmış olan Ömer Asım Aksoy, atasözü üzerine kapsamlı çalışmalar yapmıştır. *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* adlı çalışmasında, atasözünü şu şekilde tanımlamıştır: "Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş öz sözler" (Aksoy, 2000: 35).

Yine halkbilim alanındaki hocalardan Özkul Çobanoğlu da *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü* adlı çalışmasında atasözünün tanımı şu şekilde geçer: "Yeryüzünde yaşayan bütün milletlerin atalarından kalmış, yol, yöntem gösteren sözler Türkiye Türkçesinde atasözü şeklinde adlandırılır" (Çobanoğlu, 2004: 1).

Son dönemdeki tezlerde görülen atasözü tanımlarının geneli aynı olmakla birlikte; literatürde daha az rastlanan tanımlardan, Musa Yaşar Sağlam'a göre atasözü "nesilden nesile aktarılarak günümüze kadar ulaşan bu sözler, anonim olup, bütün bir tümce şeklindedir. Kısa ve kalıplaşmış özsözler biçiminde rastladığımız sözler, daha önceki kuşakların yargılarını ve gözlemlerini genellikle dilsel bir imge şeklinde, bizlere yaşamımızda yol gösterici birer kural olarak sunarlar" (Sağlam, 2004: 27, 28). Her ne kadar halkbilim alanından olmasa da Sağlam'ın tanımındaki 'dilsel imge' ifadesi dikkat çekicidir.

Nurettin Albayrak'ın *Türkiye Türkçesinde Atasözleri* isimli kapsamlı çalışmasında atasözü tanımlarından bazılarının temel özellikleri hakkında bilgi vermekle beraber, bazısının tanımdan çok atasözlerinin meydana gelişini ve işlevini dile getirdiğini belirterek atasözünün yapısını öncülleyerek kendi tanımını yapar. "Atasözlerinin temel özelliklerinden biri, başlangıçta bilinen biri tarafından söylenseler bile, zaman içinde anonim bir özellik kazanmaları; bir diğeri sınama-yanılma ve gözlem sonucu doğrulukları kesinlik kazanmış, kalıplaşmış bir öğüt ya da yargı olmalarıdır. Bu açıklamadan hareketle atasözlerinin tanımı şöyle yapılabilir: Atalarımızın yüzyıllar içindeki deneyim ve gözlemlerine dayalı düşüncelerini öğüt ya da yargı şeklinde nakleden, doğrulukları kesinlik kazanmış anonim, kısa ve özlü sözlerdir" (Albayrak, 2009: 3).

Şüphesiz ki birçok farklı tarzdaki tanımlama çabaları atasözünün daha iyi anlaşılması için gerekli ve önemlidir. Ancak tespitimize göre çok fazla tanımlama çabası, konuyu ya tekrara düşürmekte ya da tanım dışında atasözünün niteliklerini ve özelliklerini açıklamaya eğilim göstermektedir.

3. 3. Atasözünün Yapısı, Sınıflandırılması ve Özellikleri

Yeryüzünde, şimdiye kadar bulunabilen en eski uygarlıklardan biri olan Sümerler'in kil tabletlerinden, internet sitelerine kadar çeşitli atasözü koleksiyonları mevcuttur. Her dil ve kültürde rastlanan bu anonim halk ürünlerinin yapısı ve özellikleri aşağıdaki alt bölümlerde verilmiştir.

Atasözlerinin şekil ve yapı özelliklerine baktığımızda "normal konuşmalardaki bazı söz kalıplarından ayıran temel özellik, anlatımlarının kısa, kesin ve açık olmasıdır. Atasözlerinde anlatım mümkün olduğunca yalındır. Fakat bu, atasözlerinin edebî sanat araçlarından yararlanmadıkları anlamına gelmez" (Aksoy, 1984: 19-21).

Yukarıda da ifade edildiği üzere, çoklukla manzum olan atasözlerinin biçim özelliklerini ise genel hatlarıyla yine Ömer Asım Aksoy şu şekilde ortaya koymuştur:

"1. Atasözleri kalıplaşmış, klişe hale gelmiş sözlerdir. Her atasözü, belli bir kalıp içinde, belli kelimelerle söylenmiş olup donmuş bir biçimdir.

2. İçindeki kelimeler değiştirilemeyeceği gibi, cümle kuruluşu da bozulamaz: Derdini söylemeyen derman bulmaz.

3. Atasözleri kısa ve özlüdür. Az kelime ile çok şey anlatır. Dikensiz gül olmaz.

4. Atasözlerinin çoğu bir, iki cümledir. Daha uzun olanları azdır. Vakit nakittir. Dost ile ye iç, alış veriş etme.

5. Cümlelerde en çok 'geçmiş zaman kipi' ve özellikle öğüt veren atasözlerinde 'emir kipi' kullanılmıştır. Bazı atasözlerinin fiilleri atılmıştır; Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış. Bana dokunmayan yılan bin yaşasın. Evvel taam, sonra kelam" (Aksoy, 1984: 19-21).

Atasözlerinin çoklukla manzum oluşlarını, şiirle verilen düşünce ve öğütlerin daha kolay ezberlenmesine veya öğrenilmesine bağlayan Oy, çalışmasında, manzum atasözlerindeki dizelerin 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13 heceli örneklerine yer

vermiştir. Örnek olarak: “Yaş yetmiş/İş bitmiş (3 heceli), Dert ağlatır/Aşk söyletir (4 heceli), Ağaç ucuna yel değer/Güzel kişiye söz değer (8 heceli) vd.” (Oy, 1972: 54-55).

Atasözlerinin işlev özellikleri:

“1. Sosyal olayların nasıl olageldiklerini -uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak- tarafsızca bildirirler.

2. Doğa olaylarının nasıl olageldiklerini -uzun bir gözlem sonucu olarak- belirtirler.

3. Sosyal olayların nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak bildirirken bundan ders almamızı (açıkça söylemeyip dolayısıyla) hatırlatırlar.

4. Denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlak dersi ve öğüt verirler.

5. Birtakım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek (dolayısıyla) yol gösterirler.

6. Töre ve gelenekleri bildirirler.

7. Kimi inanışları bildirirler” (Aksoy, 2000: 15 -17) .

Atasözlerinin içerik özellikleri ile ilgili olarak Oğuz, bir konu sınırlaması olmadığına çeker. “Ancak atasözlerinde yapılması ve yapılmaması öğüt verilen konular arasında ‘yiğitlik’, ‘mertlik’, ‘ağırbaşlılık’, ‘konukseverlik’, ‘aile’, ‘akrabalık’, ‘komşuluk’, ‘dostluk’, ‘görgü kuralları’, ‘sağlık ve ölüm’, ‘ekonomi’, ‘tarım ve hayvancılık’, ’iklim ve takvim’, ‘hayvanlar’, ‘din’, ‘milliyet’ gibi konular daha çok yer almıştır" (Oğuz, 2014: 210).

Atasözlerinin kullanım özellikleri hakkında Oğuz, çoğunlukla konuşma dilinde bir fikri, bir düşünceyi desteklemek veya karşı çıkmak, bunların yanında belli bir konuda öğüt vermek vb. gibi nedenlerle kullanıldığını belirtmektedir. Yine aynı nedenlerle yazılı anlatımlarda da kullanıldığını ifade etmektedir.

“Atasözleri, konuşma ve yazı sırasında çoğunlukla açıklama ve örnek verme düşüncesine bağlı olarak kullanılırlar. Bu nedenle konuşma ve yazının bağlamı onların başlıca kullanım nedeni olarak kabul edilir. Ortaya çıktıkları bağlam nedeniyle

atasözleri kullanımları bakımından ‘bağımlı bir tür’ özelliği sergilerler. Bu nedenle atasözleri sık sık diğer edebi türlerin içinde kullanılmış bir şekilde karşımıza çıkar.

Günlük konuşma dilinde ve yazılı anlatımda geleneksel formuyla sık sık kullanılan atasözleri, modern dilde geleneksel yapılardan yararlanılarak üretilmekte ya da yeni biçimlere kavuşturulmaktadır” (Oğuz, 2014: 210).

Aydın Oy, atasözlerinin folklor içindeki yeri ve bağımsız bir inceleme konusu olarak soyutlanmasının başlıca sebebinin atasözlerinin sanat yönüne ilişkin güçlü yönü olduğu yorumunu yapar. “Atasözleri, diğer halk edebiyatı ürünleri gibi bağımsız bir edebiyat türü değillerdir. Folklorun türkü, masal, destan, koşma gibi türlerinin içinde veya günlük konuşmalarda söz arasında geçer ve kullanılırlar. Böyle olmakla birlikte sanat gücü yönünden yüksek bir özellik de kazanmış olduklarından dolayı, ayrı bir tür imiş gibi inceleme konusu olmuşlardır” (1972: 53) demektedir. Yine sanat yönüne ilişkin türler konusunda Oy’un yaptığı sınıflandırmaya göre:

“âhenk sanatı (Şık şık eden nalçadır, iş bitiren akçadır),

akis sanatı (Ay ayakta çoban yatakta, ay yatakta çoban ayakta),

alliterasyon (Az verip gezdirme, çok verip azdırma),

belagat (Hem düzgün, hem de yerinde söz söyleme sanatıdır. Atasözlerimiz de bu özelliklere uygundur),

cinas (Balcının var bal tası, oduncunun var baltası),

fesahat (Sözün söyleniş, anlam ve ahenk yönlerinden kusursuz olmasıdır. Atasözlerimizin birçoğu bu özellikleri gösterir),

icaz (Az sözle çok anlam vermek demektir ki tüm atasözlerinin özelliklerinden birisidir),

intak (Tilkiye ‘Tavuk kebabı yer misin?’ demişler, ‘Adamın güleceğini getiriyorsunuz’ demiş).

kinaye (Can boğazdan gelir),

mecaz (Üzüm üzüme baka baka kararır),

mübalağa (Sağ olana her gün bayram),

seci (Bilinmedik aş ya karın ağrıtır ya baş),

tenasüp (Sel gider, kum kalır),

teşbih (Söz gümüşse sükût altındır),

tevriye (Karakış, âlemin yüzünü ağartır),

tezat (Gök ağlamayınca yer gülmez).

Kendiliğinden yapılmış olan bu sanatlar, atasözlerinin gücünü bir kat daha arttırmıştır. Şüphesiz bütün atasözleri manzum veya sanatlı değildir; bu durum daha çok çift cümleli atasözlerinde görülür" (Oy, 1972: 55-58).

Tüm bunların dışında, atasözlerinin oluşumu sadece belirli türlerin sonucu değil aynı zamanda bazı yaşanmış gerçek hikâyelere de dayanır. "Bir kısım atasözlerinin söyleniş hikâyeleri de vardır. Yalnız bunlardan pek azı günümüze ulaşmış, diğerleri zaman içinde unutulup gitmiştir" (Oy, 1991: 45).

Atasözlerinin bir diğer özelliği de resmî yazışmalardan ziyade günlük konuşma dilinde kullanılmasıdır. Atasözlerini, hayatın içinde, halkın kullandığı adeta bir belge dayanağı olarak tanımlayabiliriz. "Atasözleri günlük hayatta sık sık kullanılan bir ifade malzemesidir. Bir konudaki bir görüşü özetlemek, bir durum ve olay karşısındaki bir düşünceyi açıklamak için çok elverişli ve hazır birer malzeme olarak sık sık atasözlerine başvurulmak ihtiyacı duyulur" (Oy, 1991: 45).

3. 4. Atasözlerinin Diğer Türlerle İlişkisi

Atasözü zaman zaman veciz sözler ve deyimlerle karıştırılmaktadır. Veciz sözlerin atasözü ile olan en belirgin ayrımı atasözlerinin anonim iken "vecizeler ise atasözleri gibi anonim olmayıp adı bilinen kişiler tarafından söylenmişlerdir" (Oy, 2004: 46). "Atasözlerinin bir alt grubu olarak ele alındığı gibi, ayrı bir tür olarak ele alınan ve söyleyenleri bilinen kalıp sözlere vecize adı verilmektedir. Vecizelerin ve yazarı bilinen bilgece dizelerin atasözleri ile sıkça karıştırıldığından da söz etmek gerekmektedir. Örneğin; 'Düşünüyorum öyleyse varım' gibi vecizeler, 'Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi' bilgece dizeler, atasözleri ile karıştırılmaktadır. Ayrıca, bazı atasözlerinin bazı şairler tarafından yeniden düzenlenerek kullanıldığına da rastlanmaktadır. Bunlar, asıl atasözleri sayılmazlar, asıl atasözlerine işaret sayılırlar" (Aksoy, 1984: 31). Belirtildiği gibi atasözleri anonimdir ve bu özellikleri ile söyleyeni belli olan vecizelerden kolaylıkla ayırt edilirler.

Atasözlerinin özellikle benzer özellikleri ve yakınlığı sebebi ile en fazla deyimlerle karıştırılırlar. Burada her iki tür arasındaki hem ortak hem de farklı yönler üzerinde durulmuştur. Ardından da atasözünün oluştuğu ve kullanıldığı diğer türlerle ilişkisi üzerine kısaca değinilmiştir.

En çok karıştırılan tür olan deyimler üzerinde daha fazla durmakta yarar vardır. Deyimler ya da 'tabirler' Elçin'in tanımlamasına göre, "asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir" (Elçin, 1986: 642). Yanı sıra Aksoy da "çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluklarıdır" (Aksoy, 2000: 50) şeklinde tanımlamıştır. Boratav, atasözlerinin çeşitleri konusuna değinirken aynı zamanda atasözleri ile deyimlerin arasındaki ilişkiye de işaret etmektedir. Atasözlerini iki büyük kümeye ayırır.

"1. Asıl atasözleri,

2. Atasözleri değerinde deyimler" (Boratav, 2019: 138).

Asıl atasözlerini de kendi içinde iki alt bölüme ayıran Boratav: "a). Bir yargıyı ya da gözlemi kapsayan atasözleri. Bunların kimisinde bir davranış kuralı, öğretme, ibret dersi verme sezilir; örnek: 'Kanı kan ile yumazlar, kanı su ile yurlar'.

b) İkinci alt bölümdeki atasözleri dolambaçsız, açık bir öğüt, akıl verme ya da yasaklama biçimindedirler: 'Gözün ile gördüğünü eteğin ile ört" (Boratav, 2019: 138, 139) örnek olarak verilmiş.

"2. Atasözleri değerinde deyimler:

a) Atasözü çeşnisi taşıyan deyimler: 'İki ayağını bir pabuca sokmak'.

b) Bireylik hallerde uygulanan deyimler: 'Tut kelin perçeminden'.

c) Benzetmeli deyimlere örnekler: 'Kerem'in arpa tarlası gibi yanmak'" (Boratav, 2019: 141).

Atasözlerinin deyimlerle karıştırılma sebepleri kanımızca ortak yönleridir:

"Kalıplaşmış ifadeler olmaları. Donmuş bir biçimde olmaları.

Kısa ve özlü olmaları.

Her iki türün de soyut kavramları açıklamak için somut kavramlara başvurmaları.

Her iki türde de eş anlamlı sözcüklerin ikame edilememesi.

Her iki türde de söz dizimi değişiminin olmaması" (Aksoy, 2000: 50). Ayrıca ek olarak kimi deyimlerin atasözünden türemiş olmaları da karıştırılma gerekçesi olarak gösterilebilir.

Atasözleriyle deyimlerin bu kadar benzerliğe rağmen ayırt edici özellikleri yani farklılıkları nelerdir? "Atasözleriyle deyimler ve vecizeler arasında fark vardır. Deyimler atasözlerinde olduğu şekilde bir hüküm taşımadıkları gibi çok defa kendi başlarına bir cümle yapısı göstermezler" (Oy, 2004: 46).

Atasözü ile deyim arasındaki ince kavramsal ayrışmanın netleşmesi için (Aksoy, 1984: 19-21)'un ortaya koyduğu biçim ve işlev özelliklerinden istifade ederek ve karşısına da deyimi koyarak farkları aşağıdaki gibi maddeleştirebiliriz.

Atasözü:
Genel kural niteliğindedir.
Yol gösterici, öğüt ve ders vericidir.
Hoş bir ifadeden ziyade, kanıt, destek niteliği gösterir.
Utanç ve dışlanma gibi yaptırımları vardır.
Boratav'ın atasözünün farkı anlamında mihenk taşı olarak adlandırdığı iki madde ise şöyledir:
"Daha uzundur.
Günlük konuşma dilinde daha seyrek kullanılır" (Boratav, 2019: 140).
Cümle aralarında kullanılırlar.
"Kişilere göre çekimlenemez " (Artun, 2004: 228).

Deyim:
Genel kural niteliğinde değildir.
Yol göstermek ya da öğüt vermek gibi bağlayıcılığı yoktur.
Hoş bir anlatımı amaçlar.
Yaptırım kaygısı yoktur.
Cümle içinde kullanılırlar.
"Kişilere göre çekimlenebilir" (Artun, 2004:228).
"Deyimler, bir cümle içerisinde kullanılabilir ancak atasözleri cümle içinde değil, cümle aralarında kullanılırlar. Deyimlerin farklı şahıslar için çekimlenmiş biçimleri kullanılır. Atasözleri ise kalıplaşmış sabit yapıları nedeniyle kişilere göre çekimlenemez" (Artun, 2004: 228).

“Söze canlılık katarlar” (Güleç, 2011: 20).

“Anlatıma canlılık ve güç katarlar” (Pala, 2021: ix).

Örnekler:

“Horoz akıllı adam. (Atasözü).

Horoz akıllı. (Deyim).

Kazanırsan dost kazan, düşmanı anan da doğurur. (Atasözü).

Kazanırsan dost kazan. (Deyim).” (Aksoy, 2000: 79).

Atasözü ve deyimin karşılıklı olarak farklılıklarından sonra, iç içe geçme durumlarını da inceleyecek olursak en önemli nokta: Bir atasözünün içinde deyim bulunabilir fakat bir deyim atasözü ihtiva edemez. Atasözü, deyimi kapsar diyebiliriz. Bu konuda Mehmet Emin Tuğluk’un yüksek lisans tezinde, atasözlerinin içinde deyimlerin kullanıldığını dil bilimsel açıdan ve bol örnekli olarak gösterilmektedir. “Birleşik fiillerin cümle içinde kullanıldığı olmakla birlikte genellikle cümle sonunda yüklem olarak kullanılmışlardır. Atasözlerinde cümle sonunda kullanılan birleşik fiiller kalıp görünümündedir. Cümle sonunda kullanılan bu birleşik fiillerden bazıları deyimlerden oluşmaktadır. Atasözleri gibi kalıplaşmış olan deyimlerin atasözlerinin içinde sıkça geçmesi dikkat çekicidir.

Herkes **bildiğini okur**.

Altın ateşte, insan mihnette **belli olur**.

Ölümü gören hastalığa **razı olur**.

Ağlayanın malı gülene **hayır etmez**.

Davulun sesi uzaktan **hoş gelir**.

Fazla (artık) mal **göz çıkarmaz**.

Gelen, gidene **rahmet okutur**.

Ödünç **güle güle gider**, **ağlaya ağlaya gelir**.

Söz var, **ara bozar**; söz var, ara **düzer**.

Söz var, **iş bitirir**; söz var, **baş yitirir**” (Tuğluk, 2012: 115-117).

Atasözünün çıktığı türler olarak, efsane, masal, halk hikâyesi, türkü ve fıkra sayılabilir. Atasözleri hem sözü edilen türlerin içinden çıkmakta hem de bu türlerin

içinde kullanılmaktadır. Hatta bu türlerin bağlamında kullanılmaktadır. Söz gelimi bir türküden bir atasözü çıkabilir. Mevcut bir atasözü bir masalda kullanılabilir. Kısaca atasözleri diğer türlerle birlikte var olabiliyor denilebilir. Atasözleri diğer türlere bağımlı iken, diğer türlerse atasözlerini dayanak olarak ve az sözle daha çok şey anlatmak için kullanır. Yanı sıra yaşanmış olayların ve "uzun denemelere dayanan yargıların" (Aksoy, 2020: 35) kulaktan kulağa aktarımı ile de atasözleri oluşabilmektedir.

3. 5. Türk Atasözlerinin Alt ve Üst Sınırları

Atasözünün en temel özelliği özlü oluşudur. Özlü ifade kısalığı gerektirir. Fakat bu kısalık ve uzunluğun sınırları ne kadardır? Akün, bu soruya genel anlamda, atasözünün doğasını açıklayarak cevap vermektedir. Atasözünün zamanla saflaştığı ve asıllarına nazaran çok kısaldığını ifade etmektedir. "Taşıdıkları kelimeler mümkün olduğu kadar azaltılıyor. Birçok atasözlerinde ekler, fiiller bile atılmıştır. Mesela: 'Başa baş, dişe diş'. 'Evli evine köylü köyüne' gibi. Atasözlerinin tekâmülü hep kısaya doğru gitmektedir. Aksi istikamette, yani kısadan uzuna doğru bir seyir vâki değildir. Mücerret düşünceyi en az kelime ile insana vermek atasözlerinin en büyük ifadeyi meziyeti ve düsturudur. Düşünce burada en veciz şekline kavuşuyor. Kısalık, atalar sözünün şaşmaz üslûp kanunudur" (Akün, 1949: 118). Dilsel ekonominin atasözlerinin esas yönelimi olduğunu ve kısalığa doğru gittiğini iddia etmektedir. Kanımızca atasözlerinden oluşmuş, dönüşmüş deyimlerin olması ve bu durumun tersinin de mümkün olmaması en güçlü kanıt sayılabilir.

Uzun, literatürdeki genel tutum üzerine bir tespitte bulunmuş. "Paremiyoloji alanında geliştirilen ve genel nitelikli sözlüklere de geçen tanımların hemen hepsinde, atasözlerinin kısalığına yer verilirse de, bu kısalığın boyutları üzerine açık bilgiler verilmez; bir yargı taşımalarından hareketle, genelde birer tümce görünümünde oldukları belirtilir. Oysa, bilindiği gibi, pek çok dil, satırlar tutan tümceler kurabilmektedir. Atasözlerinin kısalığı üzerine, daha belirgin birimleri, sözgelimi sözcükleri gözeten yaklaşımların, tutarlı gözlemlerde bulunabileceklerini bekleyebiliriz. Ne var ki maksimum-minimum sözcük sayıları arasındaki fark o kadar büyüktür ki yalnızca kısa atasözü/ uzun atasözü ayrımı yapabilmek mümkün gibi görünmektedir" (Uzun, 1990: 141).

Türk atasözleriyle ilgili ilk rakamsal verileri Şenaltan tarafından verilmiştir. Bu açıdan ilgili makalenin önemi vardır. Çalışmada, atasözlerinin sözcük sayıları çıkartılmış ve elde edilen verilere göre "alt sınır 2, üst sınır ise 12" (Şenaltan, 1971: 96) olarak göstermiştir. Görece eski bu çalışmanın üzerine yüksek lisans tezinde Tuğluk, Ömer Asım Aksoy'un *Atasözleri Sözlüğü*'nü baz alarak yeni bir sözcük sayımı yapmıştır. Buna göre, atasözlerinin en az 2, en çok 14 kelimeden oluştuğunu tespit etmiştir. Örnekler:

"Ağlatan gülmez (129),
Analık fenalık (289),
Bekârlık maskaralık (556),
Bekârlık sultanlık (557) vb. atasözleri iki kelimeden oluşmaktadır.
Dağ başına harman yapma, savurursun yel için; sel önüne değirmen yapma, öğütürsün sel için (838).
Sade pirinç zerde olmaz, bal gerektir kazana; baba malı tez tükenir, evlat gerek kazana (2197) atasözleri on dört kelimeden oluşmaktadır" (Tuğluk, 2012: 3).

3. 6. Atasözüyle İlgili Türkçe Kaynaklar

Bu bölümde tarihî süreci içerisinde, Türkçe atasözü ile ilgili çalışmalar verilmiştir. Tarih sahnesinde ortaya çıkan ilk yazılı metinlerdeki atasözlerinden günümüz Türkiye Türkçesindeki kaynaklara kadar kısaca değinilmiştir.

Tarihte yazılı ilk atasözü örneklerine diğer birçok konuda olduğu gibi Sümerler'de rastlanmaktadır. Oy'un aktarımına göre, "yazıya geçmiş ilk atasözü örneklerine Mezopotamya'da bulunan tabletlerde rastlanmıştır. Bu tabletlerdeki atasözleri tarihin en eski atasözleri olarak ayrı bir değer taşır. Tevrat'ta 'Süleyman'ın meselleri' diye anılan sözlerle bunlar arasında bir ilgi bulunduğu ortaya çıkmıştır. Sümerler'in atasözlerinden bir eğitim vasıtası olarak okullarında faydalandıkları biliniyor. Bugün dünyanın birçok milletinin kullandığı atasözleriyle Sümer atasözleri arasında bir paralellik bulunduğu belli olmuştur" (Oy, 1991: 44, 45).

Dünya sahnesinde kadim milletlerden biri olan Türklerin atasözlerinin en eski örneklerine ise "VIII. yüzyılda yazılan Orhun Abideleri'nde rastlanır. Göktürk alfabesi ile yazılan kaynaklarda yirmi kadar eski Türk atasözlerine rastlanmıştır. Uygur

alfabesi ile yazılan kaynaklarda da Türk atasözlerinden metinler yer alır. Dede Korkut Kitabı'nda atasözleri önemli bir yer tutar. *Dîvânü Lûgati't-Türk*te atasözü örneklerine sav adıyla yer verilmiştir. Kutadgu Bilig ve *Atabetü'l-Hakayık* eserleri ise nazım türünde atasözlerinin kullanıldığı ilk örneklerdendir" (Artun, 2004: 225).

Öncelikle tam ismi "*Kitâb-ı Dedem Korkud alâ Lisân-ı Tâife-i Oğuzân*" (Gökyay, 1994: 77) olan eser "ozanlık ya da destancılık geleneğinin en güzel örneklerinden birisini" (Oğuz, 107) oluşturmaktadır. Dede Korkut Kitabı, "destandan halk hikâyesine geçiş döneminin en önemli eseri olma özelliğini de taşımaktadır. Kitapta yer alan boylar, Oğuz toplumunun kültürel ve inançsal değişimini de çarpıcı bir şekilde yansıtmaktadır" (Oğuz, 2014: 107). Aydın Oy, Muharrem Ergin'in *Dede Korkut Kitabı*nı temel alarak yaptığı inceleme sonucunda 60 adet atasözü tespit etmiştir (1972: 167).

Nazım türünde atasözlerinin kullanıldığı ilk örneklerinden bir diğeri de "Araplara Türkçe öğretmek maksadıyla 1074 yılında yazılmış çok önemli bir eser olan *Dîvânü Lugāti't-Türk*te yer alan atasözleri bizzat Kâşgarlı Mahmud tarafından sav adı ile verilmektedir. Eserdeki kelimelerin izahında manzum parçalardan ve atasözlerinden geniş ölçüde yararlanılmıştır. Yazar, bir atasözünü örnek olarak kullanırken, 'şu savda dahi gelmiştir' diyerek vurgu yapmaktadır. *Divanü Lügati't-Türk*te 291 adet atasözü yer almaktadır" (Oy, 1972: 122, 123).

Kutadgu Bilig ise bir siyasetname ve ahlâk kitabı olup, önemli bir eserdir. "1069 ile 1070 yılları arasında Yusuf Has Hacip tarafından kaleme alınmıştır. Eser, "mutluluk veren bilgi" anlamına gelmektedir. Özellikle devlet yönetimi konusunda yazılmış olan eser, insan hayatı, ahlak, töre, görgü ve dünya görüşü ile ilgili deyişlerle doludur. Kutadgu Bilig'de geçen hikmetlerin çoğu kavram yönünden o dönemdeki atasözlerine benzetilmektedir. Yusuf Has Hacip, eserini yazarken kendi çağının halk düşüncesinden büyük ölçüde yararlanmıştır" (Oy, 1972: 155).

Edib Ahmed bin Mahmud Yükneki tarafından kaleme alınan *Atabetü'l-Hakayık*'ın "XII. yüzyılda yazıldığı sanılmaktadır" (Caferoğlu, 1994: 75). Arat'a göre söz konusu eser adının anlamı "Gerçeklerin Eşiği" demektir (Arat, 1992: 9). "Tasavvufi bir eser olan Atebetü'l-Hakayık'ın içinde 23 adet atasözü tespit edilmiştir" (Oy, 1972: 157). Eserin bulunmasıyla ilgili bilgiye Acaroğlu'nda rastlıyoruz. Kütüphanecilik geçmişi olması bakımından eserin bulunduğu ve muhafaza edildiği yerler konusunda bilgi vermektedir. Buna göre, "Şehname ölçüsüyle yazılan eserin asıl metninde 102 dörtlük vardır. 40 beyit ve 101 dörtlükten oluşan eserde 484 dize yer

alır. Eser, Necip Âsım tarafından 1906 yılında İstanbul Ayasofya kitaplığında bulunmuştur. *Atabetü'l-Hakâyık* hem Uygurca hem Arapça harflerle yazılmıştır. Necip Âsım tarafından incelenerek 1918'de İstanbul'da yayımlanmıştır. Eserin Uygur harfleriyle yazılı diğer nüshası Kilisli Muallim Rıfat (Bilge) tarafından bulunmuştur. Kitabın üçüncü nüshası Arap harfleriyle yazılmıştır. Eser İstanbul'da Topkapı Sarayı'nda hazine bölümünde bulunmaktadır" (Acaroğlu, 2005: 48-49). Eser, Reşit Rahmeti Arat tarafından 1951 yılında yayımlanmıştır.

Türk atasözlerine Uygur metinlerinde sıkça rastlanmaktadır. Atasözleri konusunda epeyce çalışması olan Aydın Oy, bu konuda da enformatik düzeyde bilgiler vermektedir. "Uygur Türkçesi dönemi, Türk dili tarihi bakımından önemlidir. Bu dönem atasözleri üzerine Türkiye dışında, A.Von Le Coq, L. Ensari, Z. Beşir Hemmi ve B. Hudaykul tarafından araştırma yapılmıştır. Reşit Rahmeti Arat'ın *Eski Türk Şiiri* kitabında on dört Uygur atasözü açıklamalarıyla birlikte yer almaktadır" (Oy, 1972: 119).

Atasözlerinin bir araya toplanıp bağımsız olarak kitaplar ya da mecmua bölümleri haline getirilmesi işlemini, XV. yüzyıla kadar gittiğini belirtilmektedir. Buna göre, "1480 tarihli *Kitab-ı Atalar* adlı yazma (İzbudak 1936), Berlin'deki *Hazihi 'r-risalet-i min kelimat-ı Oğuzname el meşhur bi atalar sözü* (Pertsch 1899), 1476'da yazılıp da 1526 tarihinde İstanbul' da kopya edilen Paris'te Biblioteque Nationale'deki *Kitab-ı Atalar* (Blochet 1932; Boratav 1954) ve XVII-XVIII. yüzyıllar halk şairi Levni'nin H. 1282 tarihli bir cönkte kayıtlı destanı, yazma atalar sözü kitaplarına verilebilecek ilk örneklerdendir" (Oğuz, 2014: 116). Yukarıda sözü edilen, Pertev Naili Boratav'ın yayımladığı ve "Bibliotheque Nationale'de bulunan bir yazmada 94 adet atasözü bulunmaktadır" (Oy, 1972: 180).

Bunların yanı sıra, Şükrü Elçin tarafından bilgi verilen mecmua bölümlerinden de söz etmek gerekmektedir. Bunlardan ilki, British Museum'daki Rieu Katalogunun Catalogue of the Turkish Manuscripts in Britsh Museum (1888), 233-243 sayfalarında (Halr. 5486) numara ile kayıtlı mecmuada Türk atasözlerine yer veren bir bölümdür.

Asıl mecmua elli bir yapraktır ve 1661 tarihlidir. Mecmuadaki atasözleri 1-10. yapraklar arasında bulunmaktadır. İçerisinde 99 atasözü vardır (Elçin 1988a: 357-360). İkincisi, Oxford'daki Bodleian Kütüphanesi katalogunda (Bodl. Or. 192) numara

ile kayıtlı bir mecmuanın 'Durüb-ı Emsal beyanındadır' başlıklı bölümüdür. Bu bölümde 290 adet atasözüne yer verilmiştir" (Elçin 1988b: 361-368).

15. yüzyıl Divan şairlerinden Güvâhî'nin *Pendnâme-i Güvâhî* adlı mesnevisinde "450 adet atasözü bulunmaktadır" (Beyzadeoğlu, 2003: 4). Eser, Mehmet Hengirmen tarafından 1983'te neşredilmiştir.

Bir başka yazma eser, Edirneli şair Hıfzi'nin "17. yüzyılda yazdığı *Manzu-me-i Durub-ı Emsal* adlı kitabıdır. Hıfzi, atasözlerinin yalın ve açık söylenişlerini beğenmemiş, onları Arapça ve Farsça sözcüklerle süsleyerek daha güzel bir duruma getirmeye çalışmıştır.

Türk Halk Edebiyatında atasözleri 'nasihat destanları' ya da 'atalar sözü destanları' gibi eserlerde yer alır. "Atasözlerini nazma çekmek ilk olarak Levni ile başlamıştır (Acaroğlu, 2005: 25). Levni'nin *Atalar Sözü Destanı* bu türün en başarılı örneği kabul edilir" (Artun, 2004: 225).

Ayrıca, Levnî, Mir'atî, Figanî, Şikan, Bedrî gibi şairler, atasözlerini bir araya toplamak amacıyla *Atalarsözü Destanı* ve *Nasihat Destanı* başlıkları altında şiirler yazmışlardır. "Atasözlerini nazma çekmek ilk olarak Levni ile başlamıştır (Acaroğlu, 2005: 25). Levni'nin Atalar Sözü Destanı bu türün en başarılı örneği kabul edilir" (Artun, 2004: 225).

Bunlar gibi doğrudan atasözleri ile meydana getirilen ya da atasözleri ile ilgili bölümlere yer veren yazmaların dışında, atasözlerinden oluşan basılı eserler de vardır. "Atasözlerine yer veren basılı eserlerden ilki, 1688 yılında İtalya' da Venedik'te yayımlanan *Adagi*'dir. Şükrü Elçin'in bir yazısında içerisinde bulunan atasözlerini yayımladığı *Adagi*'de 152 atasözüne yer verilmiştir" (Elçin 1988c: 369-372). Sözü edilen çalışmayı Oğuzhan Durmuş Tübitak destekli proje olarak, kendi ifadesi ile 'transkripsyon metni' şeklinde, *Türkçenin Basılı İlk Atasözü Kitabı: G. B. Donado'nun Derlediği Türk Atasözleri (Raccolta Cvriosissima D'adaggj Tvrcheschi, 1688)* ismi ile 2020 yılında basılmıştır. Durmuş'un ifadesi eserde 399 atasözünün yer aldığıdır. Orijinal eserin ismi Türkçeye *Türk Atasözlerinin İlginç Derlemesi* olarak çevrilmiştir.

Ahmet Vefik Paşa' da 1852 yılında *Müntahabât-ı Durûb-ı Emsâl* adlı bir atasözü derlemesi yayımlamıştır.

“Bir diğer matbu eser, XIX. yüzyılın en önemli simalarından olan Şinasi'nin *Durub-ı Emsal-i Osmaniye* adlı eseridir. Kitabın 1870 tarihli ikinci baskısında 2500 civarında veciz söz yer almıştır; fakat bu sözlerin tamamı atasözlerinden oluşmamaktadır. Şinasi, ‘durüb-ı emsal’ adı altında bilgece mısralara, beyitlere, deyimlere, deyim olmayan sözlere de yer vermiştir. Şinasi'nin bu eseri, Ebüziyya tarafından söz sayısı 4004'e çıkarılarak 1885 'te yeniden yayımlanmıştır.

Farklı alanlardan olan birçok ismin atasözleri üzerine çalıştığı görülmektedir. Bunlar arasında, “Mevlana Şemsettin adında bir tıp âliminin kaleme aldığı *Teshil* adlı eser en eski atasözü kitabı olarak kabul edilmektedir” (İzbudak, 1936: 3). “1480 ile 1481 tarihli *Kitâb-ı Atalar* adlı yazmada derlenen 698 atasözü yer alır. Atasözlerinin önemini anlatan ‘Atalar sözü Kur’an-a girmez, yanınca yilişür’ atasözü de bunlar arasında yer alır” (Acaroğlu, 2005: 1).

Farklı alandan olup, atasözleri konusunda çalışmış diğer bir isim de önemli bir ressam olan Mehmed Sa'îd, Teke-zâde (d. 1287/1870 - ö. 1331/1913). Ayrıca atasözleri ve deyim matbu atasözü kitaplarına verilebilecek bir diğer örnektir. 1895'te yayımlattığı *Durub-i Emsal-i Türkiyye* veya *Atalar Sözü* adlı eseri ile olarak Türk edebiyat tarihinde atasözleri derleyicisi olarak yer almaktadır.

Eseri: “*Durûb-ı Emsâl-i Türkiyye* yâhud *Atalarsözü*: 1308/1892 tarihinde yazılmış, 1311/1895 yılında Kasbar Matbaası’nda basılmış 384 sayfalık bir eserdir. 5742 atasözü ve deyimle hacimce olmasa bile sayıca Şinâsî’nin Durûb-ı Emsâl-i Osmâniye’sinden daha fazla atasözü ve deyim ihtiva etmektedir. Yazar eserin başına Şinâsî’ye ait “Durûb-ı emsâl ki hikmetü’l-avâmdır. Lisânından sâdır olduğu bir milletin mâhiyyet-i efkârına delâlet eder.” sözlerini aynen alıp bu eseri Şinâsî’nin takipçisi olarak hazırladığını ima etmiştir. Eserin “İfâde-i Mahsûsa” başlığı altında ise yazar, ahlak ve fazilet noktalarından bakıldığında atasözlerinin her birinin bir ibret düsturu olduğunu söyler. Atasözleri ve deyimler eserde alfabetik sırayla yazılmış, birkaç atasözü ve deyimin altına Osmanlı ve Fars edebiyatından beyit ve mısra örnekleri verilmiştir. Eserde 28 Arapça, 5 Farsça atasözü ve deyim mevcuttur. Eserde atasözü ve deyim özelliği taşımadığı hâlde yazarın kendi düşünceleri ve öğütleri olduğu hissini veren sözler de yer yer görülmektedir” (Gürgendereli, 2013: http://teis.yesevi.edu.tr. Erişim: 12, 13 Mayıs 2022).

Aydın Oy'un Tanzimat dönemindeki atasözleri eserleri ile ilgili değerlendirmesine göre: "Atasözlerini manzum ve mensur eserlerde kullanma geleneği Tanzimat'tan sonraki edebiyat devrinde de devam etmiştir. Yenileşme devri edebiyatçılarının atasözleriyle bu kadar yakından ilgilenmelerinde, onların halk diline ve kültürüne karşı duydukları yakın alâkanın büyük rolü olmuştur. Bu ilgi Cumhuriyet devrinde iyice artmış, araya halkevleri ve Türk Dil Kurumu gibi bazı kuruluşların ve derneklerin desteği de katılarak yeni derleme, inceleme ve araştırmalarla daha da ileri götürülmüştür.

Bu arada atasözlerini konularına göre kümelendirerek bir araya getiren çalışmalar da görülür. Bunlar içinde en derli toplu ve en geniş eser olarak İ. Hilmi Soykut'un *Türk Atalar Sözü Hazinesi* (İstanbul 1974) adlı çalışması bilhassa anılmaya değer.

Çok daha sınırlı bir konu üzerinde yapılmış toplamalar arasında şu yayınlar sayılabilir: Kerim Yund, *Ağaç, Orman Üzerine Atasözleri ve Açıklamaları* (Ankara 1944) ve *Ormancılıkla İlgili Atasözleri, Deyimler, Dilekler, Mecazlar, Türk Ormancılık Folkloru* (İstanbul 1966); Şemseddin Bekşioğlu, *1001 Ziraî Atasözü* (Ankara 1952); Necati Âsım Uslu, *Türkçe'de Yalnız Göze Ait Deyimler ve Atasözleri* (İstanbul 1985)" (Oy, 1991: 46).

Günümüzde ise atasözleri üzerine ayrıntılı yayınları olan Metin Yurtbaşı'nın çalışmalarından söz edilmiştir. Burada kendisinin, titiz çalışması ile Türkçe atasözlerini İngilizce'ye çevirerek dünya literatürüne kazandırdığı çalışmaları verilmiştir:

Yurtbaşı, Metin, *A Dictionary of Turkish Proverbs* (More then 5,000 Turkish prov-erbs with their translations, explanations and equivalents in English, arranged into 172 categories, 172 illustrations, Turkish and English indexes), Ankara: Turkish Daily News, 1993.

_____. *Turkish Proverbs and their equivalents in fifteen languages* (3,500 Turkish proverbs, 35,000 world proverbs, 172 categories, 172 illustrations, Index). Introduction by Steven E. Hegaard, Préface par Prof. Jean-Paul Roux, Einleitung von Prof. Wilfried Buch. İstanbul: Metin Yurtbaşı, 1996.

Tezin 3. 8. Atasözü Kavramı Üzerine Tespit ve Düşünceler bölümünde bir makalesinin sözünü ettiğimiz halkbilimci, şair ve yazar Nail Tan'ın genel anlamda halkbilimi, özelde atasözleri ile ilgili çok verimli üretimlerde bulunduğunu söyleyebiliriz. İki çalışması dışındaki tüm çalışmaları Ankara basımlıdır.

Mart 1964'ten Kasım 2021 tarihleri arasında; 74 derleme, makale ve bildirisi yayımlanmıştır. Bunlar çoğunlukla atasözü üzerinedir. *Söz Anlayan Beri Gelsin! /Atasözü ve Deyim Yazıları*, Ankara: Kültür Ajans Yayınları, 2021 yılında son baskısı yapılan kitabında, yukarıda adı geçen çalışmalarından 28'i bir araya getirilerek basılmıştır.

Makalelerinden bazıları: Nail Tan, "Türkiye'de Genel Atasözü ve Deyim Sözlüklerinde Anlam Verme Çalışmalarına Toplu bir Bakış", Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi Turkish World Journal of Language and Literature Sayı/Issue: 50 (Güz/Autumn 2020) – Ankara.

_____. Eleştiri/inceleme olarak çalıştığı: "Bolu Atasözleri Üzerine Bir Kaynak: atasözleri ve Söz Çalımları", Türk Dili Mart 2020 Yıl: 69 Sayı: 819.

_____. "Türkiye'de Genel Atasözü ve Deyim Sözlüklerinde Anlam Verme Çalışmalarına Toplu Bir Bakış", Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, (2020/50), 257-296.

Halkbilim alanındaki araştırmacılardan atasözleri ile ilgili çalışma yapmış olan isimler arasında Pertev Naili Boratav, İlhan Başgöz, Şükrü Elçin, Aydın Oy, Nurettin Albayrak, Saim Sakaoğlu, Özkul Çobanoğlu, Mehmet Açа ve Metin Ekici sayılabilir.

Yerel yapılan çalışmalardan örnek olarak: Ömer Asım Aksoy, (1945) *Gaziantep Ağzında Atasözleri*, Osman Fikri Sertkaya'nın (1968) *Çukurova'da Derlenmiş Mahallî Atasözleri ve Deyimler* verilebilir.

Kendi bölgelerinde kaynak kişi göstererek derleme çalışması yapanlar arasında ise: Mehmet Oymak, *Şanlıurfa,* Urfa'da 'Eskilerin Sözü' dendiği kayda geçilmiş. Soufilia Semenova, *Nart Boyu Türkleri Hun-Karaçaylılar'ın Atasözleri,* Vehbi Cem Aşkun, *Sivas Folkloru*, M. Koçan, *Eskişehir Halkbilim Ürünleri*, Seyit Küçükbezirci, *Konya Folkloru* olarak sayılabilir.

Halkbilim sahasından olmayan fakat konu ile ilgili önemli katkıları olan Dil Bilim ve Eski Türk Edebiyatı alanından olanlar aşağıda verilmiştir.

Türkoloji'nin Dil Bilim sahasından olan Mustafa Altun'un "Türk Atasözleri Üzerine Sentaktik Bir İnceleme" isimli 2004 yılında basılan makalesi, Türkiye

Türkçesi sahası için Türk atasözlerinin sentaksını ayrıntılı olarak maddeleştirerek tasnif edilmiştir.

Eski Türk Edebiyatı ana bilim dalından Hanife Dilek Batislam'ın 2017 basımlı Divan Edebiyatında Halk Kültürünün İzleri isimli kitabını hocam ve meslektaşım dediği Erman Artun hocaya ithaf ederken, kendisi ile ilgili içten ve dokunaklı bir yazı kaleme alarak vefa örneği göstermiştir. Çalışmanın ilk bölümünü 'Nedim' in Şiirlerindeki Atasözleri ve Deyimler' bölümü aslında iki ana bilim dalının kesiştiği noktayı açıklaması bakımından da güzel bir örnektir. Kitap bölümü daha önce 1997 yılında *Türkoloji Araştırmaları Dergisind*e makale olarak basılmıştır.

Aynı alandan Oğuzhan Durmuş'un atasözleri ile ilgili kitap ve makaleler gibi birçok yayını mevcuttur. Tezin diğer bölümlerinde (3. 8. Atasözü Kavramı Üzerine Tespit ve Düşünceler) bu çalışmalardan söz edilmiş ve bu çalışmada referans kaynağı olarak kullanılmıştır.

Kemal Eyüboğlu'nun 1973 basımı I kitap, *On Üçüncü yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler* isimli kitabı da anılması gereken çalışmalar arasındadır. "E. Kemal Eyüboğlu bu iki ciltlik derlemesini, Ali Emîrî'nin müsvedde halinde bıraktığı defteri almak ve taradığı divanlardan ve diğer eserlerden bulduğu beyitlerle zenginleştirmek suretiyle oluşturmuştur" (Beyzadeoğlu, 2003: 3).

Bu çalışmaların dışında Divan şiirinde atasözleri ile ilgili birkaç makaleye daha rastlanmıştır.

Genel anlamda son dönem tezlerinde pek sözü edilmeyen fakat eski çalışmalarda kaynakça olarak sıkça kullanılmış olan ve ayrıntılı çalışıldığını tespit ettiğimiz, derleyen ve hazırlayan Abdülbaki Gölpınarlı'nın Tasavvuf'tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri kitabı kütüphane kaydında ilk basım yılı 1977, elimizde bulunan ise 2004 yılının baskısıdır. Deyim ve atasözlerinin açıklamalı olarak tasavvuftaki çıkış tarihini, sözcüğün kökenine kadar verilen çalışmada kaynakça olarak mecmua ve cönkler de kullanılmış olduğu tespit edilmiştir. Çok yaygın olan ve çıkış noktasının tasavvuftan olduğunu tahmin edemeyeceğimiz birçok atasözü ve deyimin mevcut olduğu aktarılmaktadır. Örnekse: 'Az veren candan, çok veren maldan,' 'Veren el, alan elden üstündür'. Bu yayına hem bilimsel, hem de okuma kitabı olarak dikkat çekmek isteriz.

Dehri Dilçin'in Edebiyatımızda Atasözleri I 246 sayfa olarak Destanlar ve Koşmalardaki atasözlerini kişilerin isimlerine göre tasnif ederek verdiği önemli bir çalışması mevcuttur.

Saadet Çağatay'ın hem derleyici hem de düzenleyicisi olduğu çalışması: *Kazakça Metinler*, Ankara: TTK, 1961. Konusal ayrım yaparak sınıflandırdığı atasözlerinin transkripsiyonu da mevcuttur. Hayatı boyunca tüm çalışmlarını, Kazak Türklerini desteklemek için yapmış olan hocanın bu konuya da katkısı büyüktür.

Mesut Azmanoğlu'nun *Türk Dünyası Atasözleri*, 172 sayfa, alfabetik tasnif sistemi ile hazırlanmıştır. Bu çalışmadaki Türkçe atasözleri için zengin bir kaynakça kullanıldığı görülmüştür.

Yusuf Çotuksöken'in *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* kitabı, orta öğretim ve lise düzeyinde öğretmen ve öğrenciler için, hem teorik hem de pratik anlamda eğitimde kullanılacak bir yardımcı kaynakça niteliği taşımaktadır. Özellikle de öğrenciler için olan uygulamalar bölümü, örneklendirilerek atasözü alıştırmaları kompozisyon dersleri ve çalışmaları için zengin bir kaynakçadır.

3. 6. 1. Atasözleriyle İlgili Son Dönemdeki Tez Çalışmaları

Günümüzdeki doktora ve yüksek lisans tezlerinde, 'Makedon Atasözü' ve 'Makedonca Atasözleri' konu başlıkları ile yapılan taramada herhangi bir tez çalışmasına rastlanmamıştır.

'Atasözü' ve 'Atasözleri' konu başlıkları ile öncelikle doktora tezleri, ardında da yüksek lisans tezleri incelenmiştir (https://tez.yok.gov.tr -Erişim: Eylül 2023). Her ne kadar aynı gibi görünse de çoğul eki olmadan farklı sonuçlar çıktığı teyit edilmiştir. Bu konuya dikkat çekmek isteriz. Çıkan sonuçlar alttaki tabloda verilmiştir:

Konu Başlığı	**Doktora Tezleri**	**Yüksek Lisans Tezleri**
Atasözü	2	28
Atasözleri	14	202
Makedon Atasözü/leri	0	0
Toplam	**16**	**230**

Görsel 3. 1. *Türkiye'de yapılmış lisansüstü tezler tablosu*

Tezlerin eğitim bilimleri alanında daha yoğun olduğu tespit edilmiştir. Dil bağlamında da 2 adet İngilizce, 2 adet Almanca ve 1 adet de Fransızca olarak yazılan tezlere rastlanmıştır.

Atasözleri konusunda, Türk Cumhuriyetleri olarak, özellikle tezlerde en fazla çalışma açık ara ile Azerbaycan sahasında yapıldığı tespit edilmiştir. En yaygın kullanım da 'atalar sözü' isimlendirmesidir.

Son yıllarda artan Arap kökenli lisansüstü öğrencilerinin ise mesel (çoğulu emsal) olarak kullandıkları görülmüştür.

Gürsu, Uğur. 2009 yılında savunduğu, *Kazak Türkçesi'ndeki ve Türkiye Türkçesi'ndeki Atasözlerinin Karşılaştırmalı Biçimde İncelenmesi* isimli doktora tezi, 2017 yılında TDK tarafından *Kazak Atasözleri* ismi ile basılmıştır. Kazak ve Türk atasözlerinin dil bilimsel açıdan incelenmiştir. Ayrıca adı geçen atasözlerinin karşılaştırılması konusal olarak yapılan çalışma 1590 sayfadır. Tezin sonunda, diğer tezlerden farklı olarak atasözleri sözlüğü de ilave edilmiştir.

Tuğluk, Mehmet Emin. *Atasözlerinin Sınıflandırılması ve Yapısal Özellikleri*, isimli Dicle Üniversitesi'nde, 2012 yılında yapılan, yüksek lisans tezinde birçok tezde sözü edilmeyen, Türk atasözlerindeki kelime sayısını ele aldığı görülmüştür. Tuğluk, sadece sayıları literatürden almayıp, Ömer Asım Aksoy'un *Atasözleri Sözlüğü*ne göre yeniden sayarak literatüre katkı sağlamıştır. Yanı sıra deyimlerin atasözlerinin içinde bulunabileceğini geniş örneklerle vererek konuyu ayrıntılandırmıştır. Bu çalışmada, yararlanılan kaynakçalardan biridir.

Büyükkaya, Nevin. *Anadolu Sahası Atasözlerinde Geçiş Dönemleri (inceleme-metin)* isimli ve 2019 yılında, Necmettin Erbakan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında yapılan, yüksek lisans tezinde; atasözleri ile ilgili birçok yayının bibliyografyası liste halinde verilmiştir.

Bardavid, Beki. *Judeo-Espanyol Atasözlerinde 1850-1950 Arası Çorlu Musevilerinin Günlük Yaşamı* isimli, 2007 yılında yüksek lisans tezi mevcuttur. Çalışmanın zengin ve bilinçli kaynakçası olmasa da yerel olarak Çorlu'da iskân edilmiş olan İspanyol Yahudilerinin kalan son atasözlerinin derlenmiş olması en önemli ve güçlü yönünü oluşturmaktadır.

Bilimsel bilginin doğası gereği, tezlerin güçlü ve zayıf yönleri olduğunu belirtmek gerekir. Konu ile ilgili tez hazırlamış olan tüm araştırmacıların çabaları, emekleri şüphesiz ki çok kıymetlidir.

3. 6. 2. Atasözüyle İlgili Farklı Alanlardaki Yayınlar

Türkolojiye ait bir konu olan atasözleri ile ilgili, bu alan dışında Psikoloji, Sosyoloji ve İletişim gibi branşlarda da yayınlar olduğu tespit edilmiştir. Tez ve makale olarak yayımlanan bu çalışmalar aşağıda verilmiştir.

İhsan Kurt'un Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Ana Bilim Dalında yaptığı ve daha sonra kitap olarak da basılan *Türk Atasözlerine Psikolojik bir Yaklaşım* isimli 1989 yılına yüksek lisans tezi psikolojik rahatsızlıkları atasözlerinde gruplandıran alandaki tek çalışmadır. Psikolojideki tüm kişilik yapılarını, ayrıca patolojilerinin alandaki sınıflandırma içerisinde vermiştir. Ayrıca savunma mekanizmaları, güdüler, algı ile klinik psikolojinin yanı sıra, gelişim psikolojisinin konularını da atasözlerinden örnekler vererek çalışmıştır. Tüm nörotik ve psikotik tiplerin davranış biçimlerini atasözleri ile belgelemiş olduğu görülür. *Milli Kültür Dergisi*'nde çıkan 1983 tarihli bir ayrı basımı da mevcuttur. Çalışmanın bir eksiği kapattığı ve bundan dolayı da epeyce atıf aldığını söylemek mümkündür.

Pasin, Gizem. (2017). *Sosyal Psikolojik Açıdan Toplumsal Cinsiyet ve Atasözleri: Erkek Egemen Cinsiyetçiliğin Türk Atasözlerine Yansıması,* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim dalı.

Şanlı, Esat ve Piştof, Selim. (2016). "Yeni bir kavram önerisi olarak toplumsal şema ve atasözlerine bilişsel davranışçı pencereden bir bakış", *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi 2*: 85-93.

Sosyoloji alanında yüksek lisans yapan Bayrakdar, aşağıdaki çalışmada atasözleriyle doğru bir ilgi kurulduğu görülmektedir:
Bayrakdar, Selin. "Toplumsal Cinsiyet Rolleri Üzerinden Sembolik Şiddet: Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Annelik-Babalık Cinsiyet Rollerinin Kültür Kodlarına

Dayalı bir İnceleme." *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 2018, Cilt 4, Sayı 5, s. 96-112.

Yine Sosyoloji alanında Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümünden Nevin Güngör Ergan'ın, "Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Aile ve Akrabalık Anlayışı" isimli makalesi *Türk Kültürü Kongresi Bildirileri* Cilt II'de yayımlanmıştır. Makalede, kaynakça olarak kullandığı atasözleri sözlükleri, uluslararası paremiyoloji listesine girmiş olan üç ismin: Tülbentçi, Aksoy ve Yurtbaşı olduğu görülmüştür. Sosyoloji kökenli Ergan'ın, kullandığı halkbilim kaynakçasının son derece isabetli olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca gerek kendi çalışmalarında, gerekse yaptırdığı tezlerde Türkolojiye olan katkısı dikkate değerdir. Sosyoloji kökenli hocanın, atasözleri üzerine yaptığı diğer makale çalışmaları aşağıdaki gibidir:

Güngör, N. (1993), "Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Yansıyan Aile Modeli Üzerine Sosyolojik Görüşler", *Dünya'da ve Türkiye'de Güncel Sosyolojik Gelişmeler I. Ulusal Sosyoloji Kongresi,* Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.

Güngör Ergan, N. (2002), "Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadın" *I. Türk Dünyası Kadınlar Kurultayı*, (Yayma Hazırlayan: İlhan Gülsün), Ankara: Türk Yurdu Yayınları.

Sosyoloji alanında atasözlerini çalışmış bir diğer isim de Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümünden Aysel Ersöz Günindi'dir. Makalesi: "Türk atasözleri ve deyimlerinde kadına yönelik toplumsal cinsiyet rolleri," *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 2010, Sayı: 6, Sayfa Aralığı: 167 – 182.

İletişim alanında da beklenenden fazla çalışmaya rastlanmıştır. Başta doktora tezi olmak üzere, birkaç tane de makale tespit edilmiştir. Yelda Özlem Gönen'in (şimdiki soyadı Kölgelier) 2015 tarihli doktora tezini, Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD'da yapmıştır. Tezin konusu: *Türk Atasözlerinde Sözlü İletişim Unsurlarının Sunumu* olarak atasözleri odağında 1". İletişim literatürü konusunda halkbilim literatürüne göre daha güçlü bir kaynakça kullandığı görülmüştür. Tespitlerimize göre atasözleri ile ilgili bu alanda tek çalışma olması bakımından önemli olduğu söylenebilir.

Başfırıncı, Çiğdem. "Türk Atasözlerinde Alışveriş Olgusu," *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7 Sayı 2, Aralık 2015, 95-116.

İletişim alanında bir diğer çalışma da: Gürel, E. ve Tat, M. (2019). "Türkçede Beden Olgusu: Atasözleri ve Deyimler Üzerine Bir İçerik Analizi," *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (AKİL) Aralık (32), s. 235-256 bir makaleye de rastlanmıştır.

İşletme alanında da bir makale çalışması görülmüştür. Esen, Şaban ve Yılmaz, E. "Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Girişimcilik Olgusu: Sosyo-Ekonomik Açıdan Bir Bakış," *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011, 30, 249-258. Makalenin adı geçen alanda tek çalışma olması açısından önemlidir.

Karşılaştırmalı olarak başka uluslar, diller arası çalışmalar da mevcuttur. Örnekse Muallim Naci, (2002) *Arap Edebiyatında Deyimler ve Atasözleri = Sanihatü'l Arab*, Muş, Ali Osman ve Erdoğan, Mariko. haz. Özalp, Ömer Hakan. (1996) *Japonca-Türkçe Atasözleri Sözlüğü*.

Okul öncesi çocuklarına yönelik de oldukça fazla sayıda ve albenisi olan atasözü kitapları tespit edilmiştir. Kuşkusuz atasözleri eğitimin bir parçası ve millî kültürü aktarım aracı olarak oldukça önemlidir.

Türkoloji tezlerinde atasözü ile ilgili alan dışı çalışmalara dikkat çekilmediği tespit edilmiştir. Bundan dolayı üzerinde önemle durduğumuz konu Türkoloji dışındaki diğer alanların atasözleri ile ilgili kesişen çalışmalardır.

Türkoloji'de atasözleri ile ilgili tez ve makalelerin yapıldığı alanlar arasında: Halkbilim, Dilbilim, Eski Türk Dili ve Eski Türk Edebiyatı anabilim dalları iken Türkoloji dışındaki alanlar olarak Eğitim Bilimleri, Psikoloji, İletişim, Sosyoloji ve Arkeolojiden de çalışmalar tespit edilmiştir. Yanı sıra atasözleri, sosyal psikoloji, kültür ve dil antropolojisi anabilim dalları ile sosyoloji alanının kesişim noktası olarak bu alanlar da konuyla ilgili ortak çalışma yapmaya olanak sunmaktadır.

Pertev Naili Boratav'a göre etnogrfya, sosyoloji vb. alanlardan yardım almak zaten halk edebiyatı kaynakalarından, "sözlü kaynaklar içerisinde sözünü ettiği yardımcı kaynaklar" (Boratav, 1942: 39) alt başlığında değerlendirmekte, dâhil etmektedir.

Bilimsel yöntemle yapılmış akademik çalışmalar dışında, konuşma dilinde yaygın olarak kullanılan atasözleri ile ilgili birçok yayın mevcuttur. Özellikle de akademik çalışma dışı, bazen de veciz sözlerle karışık olarak verilen kitaplara rastlanmıştır. Birçoğunun artık baskısı olmadığı gibi basıldıkları yayınevlerinin de

kapandığı tespit edilmiştir. Bu yayınlar ayıklanarak ve sadece bilimsel yöntem ile yapılmış akademik çalışmalar baz alınmıştır. Örnek: Muzaffer Coşkun, *İbretli Sözler*, t.y. İst.: Fatih Gençlik Vakfı. Bu kitapta kaynakça yok, yöntem yok, kitabın basım tarihi yok ve sadece imam hatiplilere ve cami vaizlerine diye not düşülmüş.
Bir diğer örnek: Derleyen Refik Topkan, *Hiçbir Yerde Yayımlanmamış Atasözü ve Deyimler*, biri 70 diğeri 71 sayfadan oluşan iki kitapçık olarak basılmış. Yapılan derlemelerden birkaç ilginç örnek: 'Kızım Defne dedi, bizim hanım dedi. Ülkü takviminden derleme. Muhtelif gazetelerden. Televizyondan ise 'kendini aşmak' ifadesi derlenmiş. Saman kafalı: torunum Pınar söyledi'.

Her ne kadar yerel derlemecilerin önemli olduğunu, bazı eksikleri tamamladıklarını yukarıda belirtmiş olsak da derleme yapıldığı iddiasında bulunulan her yayını mutlaka kontrol etmek gerektiği, tanıttığımız bir üstteki yayından da açıkça anlaşılıyor. Kısaca önerimiz, '1. 3. Esas Alınan Yayınlar, Konunun Tespiti ve Çalışma Sistemi' bölümünde de izah edildiği gibi kütüphanelerdeki elektronik kataloglama programlarına böyle bir bölümün eklenmesi ya da görevlilerin katalog çıkartırken notlar bölümünde yayının niteliğinin yani akademik olup olmadığı belirtilmelidir.

Sonuç olarak atasözleri üzerine yapılan tüm yayınlarda (tez, kitap, makale) Eğitim Bilimleri alanında, atasözü eğitim amaçlı bir araç olarak kullanıldığı görülmüştür.

Diğer alanlar olarak Psikoloji, Sosyoloji, İletişim ve İşletme de atasözlerini toplumun kültürel değerlerini anlamak ve göstermek açısından kullandıkları tespit edilmiştir. Yanı sıra Psikoloji biliminde atasözleri, test ölçeği oluşturmak için araç olarak kullanıldığı görülmüştür.

3. 6. 3. Atasözüyle İlgili Diğer Çalışmalar

Cumhuriyet Dönemi Türk basınında atasözlerine en fazla yer veren, 22 Nisan 2021 tarihinde yitirdiğimiz köşe yazarı Selahattin Duman'dır. Neredeyse atasözü kullanmadığı yazısı yok gibidir. Özelliği ise genel geçer atasözleri dışında, yaygın olmayan, az bilinen daha çok yerel atasözlerini kullanmasıdır. Yıllarca yazılarını okuyan bir okur olarak tespitimiz; yazarın, atasözleri ile taşı gediğine koyarken, okuyucusunu gülümsettiğidir. Ayrıca cesaret gerektiren politik konularda da üstü kapalı, ima yoluyla eleştiri tarzını benimsemiştir.

Sanat alanında atasözleri ile ilgili yapılmış görsel bir performans çalışması da tespit edilmiştir. Türk resim sanatının önde gelen ressamlarından Mahmut Cûda (1904 - 1987), atasözleri seçkisi bağlamında resimler yapmıştır. Seçtiği birkaç atasözüne uygun resimler yaparak, bunları İstanbul'daki bir sanat galerisinde sergilemiştir. Mahmut Yurter'in bu çalışma için *Plastik Sanatlar ile Süslenmiş Atasözleri* ismli bir yazı kaleme aldığı veya sergi broşürü hazırladığı bilgisine ulaşılmıştır.

3. 7. Çalışmada Kullanılan Türkçe Atasözü Sözlükleri

Akademik ölçülerde Türkiye Türkçesi sahasında atasözleri sözlüğü hazırlayan başlıca isimler arasında Feridun Fazıl Tülbentçi, Ömer Asım Aksoy, Nurettin Albayrak, Aydın Oy ve Metin Yurtbaşı sayılmaktadır. TDK'nca derlenen *Atasözleri Sözlüğü* de Ömer Asım Aksoy başkanlığındaki bir ekip tarafından hazırlanmıştır.

Bu doktora çalışmasında Metin Yurtbaşı ve Ömer Asım Aksoy'un atasözleri sözlükleri esas metin olarak alınmıştır. Tespitler bölümünde bu konuya değinilmiştir ancak bir kez daha altını çizme gereği vardır.

Matti Kuusi ve birlikte fikir teatisinde bulunduğu birkaç paremiyolog; uluslararası atasözleri sistemini geliştirilebilmek ve atasözlerinin evrensel boyutta ortak yapılarını tespit edebilmek için uluslararası atasözü listeleri oluşturma çalışmaları yapmışlardır. Bu çalışma halen devam etmektedir. Bunun için de dünyadaki tüm kültürlere ait atasözlerinin olduğu koleksiyonları toplamaktadırlar. Kitap koleksiyonlarına aldıkları Tülbentçi, Aksoy ve Yurtbaşı'nın atasözü sözlüklerinden Metin Yurtbaşı'nın kitabını asıl kaynak olarak seçmişlerdir (https://www.finlit.fi -Erişim: 5 Nisan 2022).

Bu çalışmada Yurtbaşı'nın çalışmasını esas alma sebeplerinden birisi Türk atasözlerini İngilizceye çevirmesidir. Bir diğeri de atasözlerinin tasnifinde kullanılan 'konu tasnif sistemine' göre sınıflandırmasıdır. Kanımızca Metin Yurtbaşı'nın sözlüğü hazırlarken, kullandığı zengin ve geniş kapsamlı kaynakça ve çeviri konusundaki titizliği de önemli etkenlerdendir.

Bu bölümün başından itibaren zikredilen tüm isimlerin çalışmalarını yararlandığı görülmüştür. Kısacası diğer tüm kaynakçalar Metin Yurtbaşı'nın metninde mevcuttur.

Yurtbaşı'nın 2012 basımlı *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri* kitabı geleneksel değer yargılarımızı 172 konuda sergileyen 30.000 Türk atasözü, 1000 çizim ve anahtar-sözcük dizini olarak kitabın önsözünde tanıtılmış. Çalışma hakkında görüş yazanlar arasında çok kıymetli isimlerden olan Ömer Asım Aksoy, Talat Halman ve Wolfgang Mieder'in olması şaşırtıcı değildir.

Ayrıca yine 2012 yılında basılan *Sınıflandırılmış Aile Atasözleri* kitabı da 112 alt başlıkta, 3000 atasözü ve açıklamaları mevcuttur. Bu alt başlıklardan bazıları bekârlık, eş seçimi gibi konular sayılabilir.

Ömer Asım Aksoy'un iki ciltlik sözlüğünde atasözleri ve deyimleri birlikte çalışmıştır. İlk bölümde atasözü kavramının tanımı, biçimi ve işlevi gibi temel bilgiler verilmiştir. Toplamda 2267 atasözü ve açıklamaları alfabetik tasnif sistemi ile sunulmuştur. Ömer Asım Aksoy diğer çalışmalarda tespit ettiği eksiklikler üzerine ayrıntılı açıklamalar yapmıştır. Bir diğer özelliği de atasözü ile ilgili çıkan tüm yayınları takip etmesidir. Ayrıca atasözü ile ilgili her çalışmaya tenkitli yazılar yazmış ve bu yazılar kitapların giriş kısmında basılmıştır. Ömer Asım Aksoy'un atasözü ile ilgili derlemeleri olduğu gibi atasözü kavramı üzerine tanım ve özellikleriyle ilgili bilimsel çalışmaları vardır. Diğer çalışmaları eleştirerek yaptığı bilimsel katkı da oldukça büyüktür. Bu çalışmada en çok kullanılmış olan sözlüklerden biridir.

Yine paremiyolog Ömer Asım Aksoy'un başkanlığında tüm illeri ve Kıbrıs ile Yunanistan tarafının da dâhil edildiği derleme çalışması olan: *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler*, TDK Yayınları 2019 yılına ait baskısında kuruma gönderilen sözlerin sayısının 26.538 olduğunu ancak bunların ayıklandığında atalarsözü olarak 5719 ve deyim olarak da 5618'inin iki küme olarak toplandığı belirtilmiştir.

Kitabın sonunda 'Çözülmemiş Kelimeler' başlıklı yaklaşık dört sayfalık 'bilinmeyen sözcükler' sözlüğü mevcuttur. Her sözcüğün açıklaması ile birlikte kullanıldığı yörelerin adları da verilmiştir. Bu çalışma ile genelde kalıplaşmış ifadeler ve özelde de atasözlerinin yardımı ile halk ağzında kullanılan ve bilinmeyen birçok yerel sözcüğe ulaşma olanağı vardır.

Aydın Oy'un *Tarih Boyunca Türk Atasözleri* isimli çalışmasının sonunda Atasözleri Bibliyografyası eklenmiştir. Atasözleri ile ilgili geniş kapsamlı ve sınıflandırılmalı bir bibliyografya yapıldığı tespit edilmiştir. Adı geçen çalışmada toplamda 567 yayın kayda geçmiştir.

Yazmalar ve tezler 1-32 ile başlayan bibliyografya, Atasözleri üzerine kitaplar 33-180, Dergi ve gazetelerde yayımlanan yazılar 181-375 ve Türkiye dışında atasözleri üzerine kitap, dergi, inceleme bibliyografyası olan son bölümde 376-567 arasında yayın tespit edilip kayda geçirilmiştir. Atasözlerinin bölüm olarak verildiği kitaplar da bibliyografyaya eklenmiş. Ayrıca yapılan taramalarda gerek kitaplarda gerekse tezlerde en fazla kullanılan kaynakçalardan biri olduğu tespit edilmiştir.
Örnekler:
Elçin, Şükrü Murat, *Kerem İle Aslı Hikâyesi*. Ankara 1949, Milli Eğitim Basımevi, 128 sayfa. (Kitabın 46. Sayfasında atasözleri var.)

Başgöz, İlhan, 'Atalar Sözleri'. (0. N. Peremeci'nin eserini tanıtma yazısı) DTCFD IV, I Kasım-Aralık 1945, 136 - 137 sayfalar.

Tülbentçi, Feridun Fazıl: *Türk Atasözleri ve Deyimler*. İstanbul 1963, İnkılap ve Ata Kitabevleri, 403 sayfa. (Eserde 15080 söz vardır.)

Gazetelerdeki tanıtım yazılarına kadar ayrıntılı tarama yapıldığına dair bir örnek:
Aziz Nesin, 'Atasözleri ve Deyimler' Ö. A. Aksoy'un kitabını tanıtma yazısı), Yeni Tanin İstanbul), 3 Mart 1966.

Nurettin Albayrak'ın 2009 basımlı *Türkiye Türkçesinde Atasözleri* isimli bu önemli çalışması, 18.838 atasözü maddesi ve 1140 sayfadan oluşmaktadır. Beş bölümde atasözü üzerine açıklamaların olduğu çalışmada, asıl bölüm olan 'Türkiye Türkçesinde Atasözleri ve Açıklamalarından' oluşmaktadır. Diğer çalışmalardan farklı olarak Albayrak'ın bu kitabında ele aldığı birkaç konu vardır. İlki atasözü ile 'kelam-ı kibar' farkı, diğeri de atasözlerinde 'kelime kadrosu' kavramıdır. Kaynakçasının zenginliğine de dikkat çekmek isteriz.

Fazıl Tülbentçi, Ömer Asım Aksoy, Nurettin Albayrak, Metin Yurtbaşı ve Aydın Oy'un çok geniş kaynakça kullanan araştırmacılar olduğu görülmüştür.

Çalışma süresince, ihtiyaç duyulduğunda, TDK, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (https://sozluk.gov.tr) kullanılmıştır.

3. 8. Atasözüyle İlgili Tespit ve Düşünceler

1. Bu çalışmada önemsenen konulardan biri de atasözleri ile ilgili bir terim olan Paremiyolojiye dikkat çekmektir. Lisansüstü düzeydeki çalışmalarda bu terim ve türevlerinin kullanılması yerinde olur kanaatindeyiz.

Önemli dilbilimci Giacomo Devoto'nun ve Giancarlo Oli'nin birlikte hazırladıkları *Dizionario della Lingua Italiana* (Devoto, 2002: 1466) sözlüğüne (Görsel 3. 2.) göre 'paroimia' Eski Yunancada atasözü anlamına gelmektedir. Latinler, Eski Yunancadaki bu sözcüğü alıp, logia (bilim) sözcüğünü ekleyerek; anlamını genişletmiş ve bir çalışma alanı olarak isimlendimişlerdir. 'Paroemia-logia' atasözü bilimi olarak Latinceye geçmiştir. Fransızlar buradan alıp 'parémiologie' olarak dillerine uyarlamışlardır.

Devoto'nun önemli etimolojik sözlüğüne göre adı geçen sözcüğün (atasözü) kökeni eski Yunancadan Latinceye aktarılmış. Latincede 'atasözü bilimi' olarak yeni bir anlam kazanmıştır. Fransızlar Latinceden aldıktan sonra 'parémiologie' olarak günümüz dillerine uyarlamışlar ve diğer dillere de buradan yayılm göstermiştir. Türkçede paremiyoloji olarak kullanılan terimin karşılığı da 'atasözü bilimidir'.

Bu kavramla ilgili açıklamalara Yugoslav literatüründe Tvırtko Çubeliç, Türçede de Oğuzhan Durmuş'un çalışmalarında rastlanmaktadır.

Türkiye Türkçesi sahasındaki atasözleri ile ilgili bilimsel yayınlarda paremiyoloji kavramını kullanan araştırmacılar tarih sırasına göre verilmiştir:

Uzun, Nadir Engin. "Atasözlerinin Kısalığı ya da Eksilti Sorunu": *AÜ DTCF Dergisi*, XXXIII, 1-2 (1990), s. 141-150.

Türkiye Türkçesi sahasında çalışmalarında bu tanımı kullanan araştırmacılar arasında, 1991 yılında İslam Ansiklopedisi'nde yazdığı "Atasözü" maddesi ile Aydın Oy.

Türk Dili Ağustos 2017 Yıl: 67 Sayı: 788, 98-105'de yayımlanan Nail Tan'ın "Atasözü Araştırmalarına Katkılar: Yedi Atasözü Üzerine" isimli makalesi.

Türkbilig, 2018/36: 29-40'de Oğuzhan Durmuş'un hazırladığı "Türkçede Aykırı Atasözleri" ile aynı yazarın, Türk Dili Şubat 2018 Yıl: 68 Sayı: 794, Sayfa: 37-45'da yayımlanan "1655 Tarihli Küçük Bir Atasözü Derlemesi: Proverbia Quaedam Arabica, Persica, & Turcica'daki Türk Atasözleri" olarak sayılabilir.

Aydın Oy *parémiologie* şeklinde Fransızca olarak kullanmıştır. Diğer adı geçenler ise Türkçeye uygun şekli ile paremiyoloji olarak kullanmışlardır.

Oğuzhan Durmuş, atasözü ile ilgili üç tane makalesinde ve bir kitap çalışması ile söz konusu kavramı en fazla kullanan akademisyen olduğu tespit edilmiştir. Makalelerinde adı geçen terimi İngilizce eksenli olarak kullandığı görülmüştür.

Durmuş'un verdiği tanıma göre "atasözlerinin ortaya çıkışı, yayılımı, anlam özellikleri ve değişiklikleri vb. yönleriyle ele alıp inceleyen disipline paremiyoloji ya da daha uygun bir adlandırma ile atasözü bilimi (İng. paremiology) denmektedir. Geniş anlamıyla atasözlerinin derlenerek kayıt altına alınması ise atasözü yazımı / atasözü yazıcılığı (İng. paremiography) adıyla bir bilimsel uğraş alanı olan atasözü bilimi çerçevesi içerisinde değerlendirilmektedir" (Durmuş, 2018b: 13).

Paremiyoloji ile uzun süre uğraşıp, bu konuda eser veren araştırmacılara paremiyolog adı verilmektedir. Örnekse 'uluslararası paremiyolojinin son devi' olarak tanımlanan ve bu tezin yöntemine kaynaklık eden Finlandiyalı Matti Kuusi verilebilir. Türkiye'den Ömer Asım Aksoy ve Kuzey Makedonya'dan ise Bone Veliçkovski sayılabilir. Araştırmacının paremiyolog sayılabilmesi için çalışmalarının ağırlıklı olarak bu konu üzerine olup, literatüre katkı sağlaması gerekmektedir.

Durmuş, paremiyografiyi 'atasözü yazıcılığı' (İng. Paremiography) (Durmuş, 2018a: 37) olarak tanımlamış. Ancak bu tanımı tamamlamak gerekirse; derlemeciliği ve yazıcılığı olarak ifade edebiliriz. Atasözü derlemeciliği ve yazıcılığı yapan kişilere de paremiyograf adı verilmektedir.

Benzetme üzerinden açıklamak gerekirse leksikoloji ile leksikografi terimlerindeki anlam ayrışması, burada da aynı şekilde geçerlidir.

Özetle, paremiyografi atasözlerin derlenmesi ve yazılmasını konu edinirken; paremiyoloji de uzun yıllar boyunca birikmiş atasözleri, kalıplaşmış sözler, mikro hikâyeler ve bilgi ile ilgilenir. Farklı dil ve kültürlerde yinelenen atasözleri, karşılaştırmalı paremiyoloji çalışmalarıdır. Paremiyoloji, paremiyografiyi kapsar.

Bu tez çalışmasının literatür araştırması sırasında (2021 yılı), sözü edilen terimler ve Türkçe karşılıklarının Türk Dil Kurumu'nun sözlüklerinde olmadığı görülmüş ve tarafımızdan Türkçe karşılıkları ile birlikte önerilmiştir. Önerilen sözcükler ve karşılıkları:

Paremiyoloji: Atasözü bilimi

Paremiyolog: Atasözü bilimcisi

Paremiyografi: Atasözü derleyiciliği ve yazıcılığı

Paremiyograf: Atasözü derleyicisi ve yazıcısı.

2. Matti Kuusi hakkında kızı Outi Lauhakangas'dan öğrendiğimize göre; "1959'dan 1977'ye kadar Helsinki Üniversitesi'nde Fin ve Karşılaştırmalı Halk Şiiri Çalışmaları (bugün folkloristik olarak adlandırılır) profesörü olarak çalışmıştır. Kuusi, paremiyologlar arasındaki aktif etkileşimin sonucu oluşturduğu paremiyoloji ile ilgili şahsi kütüphanesinin çoğunu Fin Edebiyatı Derneği'ne bağışlamıştır. Matti Kuusi adına özel bir bölüm açılan dernek kütüphanesinde alfabetik olarak dizilen ciltler, toplam 25 metre uzunluğunda raf[7] alanı kaplamaktadır (Görsel: 3. 3.)" (Lauhakangas, 2001: 71).

Matti Kuusi tüm dillerdeki atasözleri ve yayınları topladığı uluslararası bir 'Atasözleri veri tabanı' oluşturmuş bir paremiyologdur. Bu veri tabanı, Fin Edebiyat Derneği veb sitesinin bir sekmesini oluşturmaktadır. Sözü edilen veb sitesinde Türkiye'yi temsilen üç ismin çalışmaları ve bir de farklı bir konu başlığında başka bir Türk araştırmacının da ismi uluslararası veri tabanı listesinde geçmektedir. Oradaki sırası alfabetik bir düzende iken aşağıda yıla göre ve atasözü konusu öncelikli olarak verilmiştir.

Tülbentçi, Feridun Fazıl (ed.): *Türk Atasözleri ve Deyimleri* 1963 İstanbul: İnkiláp ve aka. TÜRK

Aksoy, Ömer Asım: *Atasözleri ve deyimler* 1965 Ankara: Panstwowy Instytut Wydawniczy TURK

Yurtbaşı, Metin: *On bes dilde atasözlerimiz. Türk Atasözleri ve on beş dilde karşılıkları*. 1996 [Istanbul] TURK / ENG *, ENG, GER, FR, DUT, ITA, SPA, PORT, SWE, FIN, HUNG, DAN, JAP, CHIN, LAT

Senaltan, S.: *Fransız ve **Türk** Hastanelerinin Gestalt Çalışması* 1968 Marburg: Mauersberger. GER, TÜRK

Ayrıca Bulgarca olarak yayımlanan *Balkan Halklarının Bilgeliği* isimli çalışmada da Türkçe geçmektedir. Kitabın künyesi: Ikonomov, NI: Balkanska narodna madrost

[7] Not: Standart bir kütüphane rafının uzunluğu 70-72 cm civarındadır.

1968. Sofya: Balgarskat akademija na naukite. BULG, ALB, GRE, RUM, RUS, SERB, **TÜRK** (https://www.mattikuusiproverbtypology.fi/).

3. Matti Kuusi, *Bulletin d'Information sur les Recherches Parémiologiques* isimli, hakemli ve atasözleri konusunda tematik olan dergisinin de kurucusudur. Dergi, 1965'ten 1975'e kadar, Kuusi'nin üye olduğu, Fin Edebiyat Derneği'nin desteğiyle yayımlandı. Daha sonra Amerika Birleşik Devletler'indeki en eski devlet üniversitelerinden biri olan Vermont Üniversitesi'nin desteğinde, Alman paremiyolog Wolfgang Mieder editörlüğünde, *Proverbium: International Yearbook of Proverb Scholarship* isim değişkliği ile yayın hayatına kaldığı yerden devam etmektedir. Ek-1 bölümünde görseli bulunan derginin koşut yapıt adından da anlaşılacağı üzere yılda bir defa yayımlanmaktadır. Dergide basılan makalelerin yayın dili İngilizce ve Almanca'dır. Görsel 3. 4.'de derginin bir kapağı görülmektedir.

Atasözü biliminin dünyaca önde gelen isimlerinden Wolfgang Mieder, Matti Kuusi'den sonra derginin editörlüğünü devam ettirmektedir. Mieder aynı zamanda Matti Kuusi ve çalışma arkadaşlarının en yakın tanıklarından biri olduğunu yayımladığı makalelerinden öğreniyoruz.

Bu alanda öne çıkan bir diğer isim de Alman asıllı folklorist Lutz Röhrich'tir. Uzun yıllar atasözleri ile ilgili Wolfgang Mieder ile birlikte çalışmalarda bulunmuştur. "Modern dilde kullanılan atasözlerinin biyolojisini inceleyen Lutz Röhrich ile Wolfgang Meider, çalışmalarında atasözlerinin siyaset dilindeki, ekonomi dilindeki ve endüstri reklamlarındaki modern yansımalarının yanı sıra, geleneksel atasözlerine bir mesafe oluşturan 'anti atasözleri'nden oluşan 'atasözü parodileri'ne de yer vermişlerdir. Röhrich ile Meider ' in çalışmalarında zikrettikeri 'siyaset dili'ndeki yansımalara Otuzunu geçmiş hiç kimseye güvenme! Birden fazla aşçı yemeği mahveder, Fazla horoz olan kümeste sabah geç olur, Kara bir köpek yıkanınca beyazlamaz, Mağlubiyet zaferin anasıdır, Sonu iyi olan her şey iyidir sözlerini; 'ekonomi dilinde ve endüstri reklamlarındaki' yansımalara Aptalın karnı toksa, gözü oynaşta olur (Margarin reklamı), Sakla samanı gelir zamanı (Banka reklamı) v.b." (Oğuz, 2014: 210).

Yukarıda sözü edilen 'anti-proverb', 'anti atasözü' olarak birebir çevrilmiş teriminin üzerinde biraz daha durmakta yarar var. Bu konuya bir makale ile katkı sağlayan Oğuzhan Durmuş, terimi, Türkçesini 'aykırı atasözü' olarak kullanmıştır. "Aykırı atasözü (anti-proverb) mevcut bir atasözünün mizah ya da hiciv amacıyla

kinayeli olarak çarpıtma, saptırma ve gülünç bir şekle sokulması suretiyle kasten değiştirilmiş biçimidir" (Mieder, 2004: 28; Doyle, Mieder ve Shapiro, 2012: xi; T. Litovkina, 2014: 326–327; Hrisztova-Hotthardt ve Varga, 2014: 353'den aktaran Durmuş, 2018c: 30). "Örneğin, orijinali Borç yiğidin kamçısıdır olan atasözü, Borç yiğidin sancısıdır şeklinde aykırı atasözü hâline ge(tiri)lmiştir. Bu kavram, ilk kez atasözü biliminin dünyaca önde gelen isimlerinden Wolfgang Mieder ve Lutz Röhrich tarafından Almanca olarak kaleme alınan *Sprichwort* adlı kitapta ele alınmıştır" (Durmuş, 2018c: 30, 31).

Konu ile ilgili olarak sosyal medyada, reklam amaçlı *Var Böyle Tipler* olarak isimlendirdiği ve kısa videolar şeklinde parodi serileri yapan komedyen Kıvanç Talu, sözünü ettiğimiz türde bir kitap yayımlanmıştır. Kitap, '*Nazarlardan korur!*' yazısı ile hazır imzalanmış olarak satılmaktadır. Sözü edilen kitabın künyesi:
Talu, Kıvanç. *Var Böyle Tipler: Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: Nemesis Kitap, 2021.

Matti Kuusi'nin çalışmalarını devam ettiren ve onun uluslararası sınıflandırma sistemini yayımlayan (2001) kızı Outi Lauhakangas'tır. "Outi Lauhakangas, sosyal psikoloji kökenli bir paremiyologdur. Doktora tezi, 'atasözlerinin sosyal etkileşimdeki işlevleri' üzerinedir (2004). Paremiyoloji konusundaki katkıları çoktur. Aynı zamanda *Proverbium* dergisinin yayın kurulu üyesidir. Paremiyolojiyi yaygınlaştırmak amacıyla Fince kitaplar yazmıştır" (https://orcid-org -Erişim: 2021, 2022).

Önemli paremiyolog Wolfgang Mieder'ın Matti Kuusi ve kızı hakkında Fin Edebiyat Derneği sitesinde yayımlanan makalesinde, baba kızın çalışmalarını değerlendirmekte ve yakın tanık olarak da anılarını paylaşmaktadır. Matti Kuusi'nin atasözleri sınıflandırma sistemini kurgularken önemli paremiyologlarla iletişimde olduğu ve özellikle Rus paremiyolog Grigorii L'vovich Permiakov'un eleştirilerinin ve birlikte yaptıkları fikir teatilerinin katkısından söz eder. Kızı Lauhakangas'ın ise sınıflandırma sistemine sosyoloji ve psikolojiyi de eklemesi konusundaki yoğun ısrarını anlatır ve öz kızının aynı zamanda babasının bilimsel anlamda en ciddi ve sıkı takipçisi olduğunu da belirtir. Makalesinin sonuç paragrafında ise baba kızın ortak bir paremiyolojik başarıya imza atarak, 'Like father, like daughter' atasözünü doğruladıkları yorumu ile tamamlar. Türkçede en yakın 'babasının kızı' deyim olarak ve 'Babasına bak kızını al' şeklinde de atasözü geçmektedir.

Ayrıca makaledeki diğer önemli nokta da Matti Kuusi'nin çalışmalarının devam ettirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Özellikle de devam etmekte olan kültürlerin ortak atasözleri çalışmasında birçok kültürün atasözlerinin eksik olduğunu, ilave edilmesi gerektiğini belirtir. Bu kültürler arasında ise Türk atasözlerinin de bulunduğunu, Metin Yurtbaşı'nın çalışmasının esas alınarak ilave edilmesi gerektiğini aktarmaktadır. Kuusi'nin yetiştirdiği kızı Lauhakangas'ın bunun bilincinde olduğunu da ifade eder (Mieder, https://www.finlit.fi -Erişim: 2022).

Şüphesiz dünya üzerinde birçok kültürün yetiştirdiği halkbilimcileri ve özelde de paremiyologları da vardır. Hatta İsrail, Hollanda ve Gürcistan'dan (Ermeni asıllı) çıkan ve dünyaca isim yapmış; ikinci kuşak olarak nitelenen paremiyologlar da vardır. Ancak burada sadece literatüre devrimsel nitelikte kurucu çalışmalarla katkı sağlayanları ve bu çalışmada alıntılanan paremiyologlardan söz edilmiştir. Çünkü bu tezin konusu itibari ile yararlanılan literatür, kurucu metinler olması sebebi ile ilk kuşak paremiyologlardır. Yine de diğer paremiyologların da çalışmaları taranmış ve fikir sahibi olunmuştur.

4. Buraya kadar atasözlerinin ataların tecrübesi olması, bilgelik ihtiva etmesi bakımından önemi üzerinde duruldu. Peki, analitik yapılan bilimsel çalışmanın gereği olarak bunun tersini tartışmaya açabilir miyiz? Yani atasözü eskir mi, hükmü düşer mi, anlamını yitirir mi gibi soruları sorabilir ve tartışabilir miyiz?

Bu soruyu doğrudan soran ve konuyu tartışarak cevabını veren Boratav'a geçmeden önce atasözlerinin genel anlamdaki hareketlerine bakmak cevabı bulmada yardımcı olacaktır. "Atasözlerinin kullanılmaya başlandığı İlkçağlardan bugüne kadar aynı kalmayıp, sosyal yapıya, değer yargılarına, zamana, bölgelere, görgüye, dilin gelişimine, din ve törelere, medeniyete, ağız özelliklerine göre değişmeye uğradıkları görülür. Zamanla büsbütün unutulan ve kullanıştan düşen atasözleri de vardır. Bütün yurtta bilinen ve kullanılan atasözleri yanında yalnızca bir yörede veya dar bir çevrede yaşayan mahallî atasözlerine de rastlanmaktadır. Yazılı kaynaklardan ve ağızlardan yapılan derlemeler kesin bir sonuca varmadığından Türk atasözlerinin mevcudu hususunda şimdilik belirli bir sayı söylemek mümkün değildir" (Oy, 1991: 44). Her konuda olduğu gibi atasözlerinde de zamanla değişimin, dönüşümün olması doğaldır. Temelde nasıl ki dilde değişimler oluyorsa ve bu da işin doğasında varsa atasözleri de bu devinimden ayrı tutulamaz. Dolayısıyla Boratav'ın sorusu yerinde sorulmuş ve

cevaplanmış bir sorudur. Velev ki bu değişim ve kullanımdan düşen atasözleri her devirdeki halkbilimcileri tarafından tespit edilebilsin.

Pertev Naili Boratav'ın *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı* isimli kitabında atasözleri ile ilgili temel soruları dışında, 65. soruda: 'Atasözleri değişmez gerçekleri mi söyler?' diye sorar. Türkiye'de ilk halkbilim kürsüsünün kurucu hocasının ortaya koyduğu argüman: "Bazı atasözlerinin kimi ahlâk kurallarının, ya da yaşam denemeleri sonunda erişilmiş gerçeklerin, ilk söylendikleri yerlerden çok uzaklarda ve o çağlardan çok sonraları da değerlerini yitirmediklerini bize öğretir. Ama bu yargı bütün atasözleri için doğru olmaz. Atasözlerinin arasında çelişkili yargıları bildirmiş olanların bulunması, onları söyleyenlerin her zaman belli bir konu üzerinde aynı kanıda olmadıklarını gösterir. Halk edebiyatının her türünden ürünler gibi atasözleri de oluşup geliştikleri çevrelerin ve çağların düşünüş ve davranışlarını dile getirmişlerdir. Ahlâk kurallarından birçoğunun donmuş, değişmez yasalar olmadığı ise bir gerçektir.

Bir de şunu belirtmek yerinde olur: Atalarsözü, kelimenin açıkça belirttiği gibi, geçmiş kuşaklardan kalma kurallardır; bu bakıma 'tutucu' bir düşün düzenini temsil etmelerini tabiî karşılamalıdır. Böyle olunca da onları her çağ kendi ilerlemesine engel olmadığı ölçüde benimseyecektir. Kutsal ve şaşmaz gerçekler bilip, söyledikleri ne olursa olsun onlara uymayı zorunlu saymak yersiz bir davranış olur" (Boratav, 2019: 143).

Her konunun düşünmeye, tartışmaya açık olması gereği bilakis mevcudiyeti (inanç, gelenek, kültür, devlet yapısı) korumak için gereklidir. Bunun bir parçası da atalar sözüdür. Tecrübenin çok kıymetli olduğu ve mutlaka dikkate alınması gerektiği açıktır. Ancak bunu sağduyulu bir mantık süzgecinden geçirerek yapmak gerçekçi olacaktır. Sonuçta atasözleri de insan ürünüdür ve insanın zamanla edindiği tecrübesi arttıkça, zaman değiştikçe, ihtiyaçlar ve fikirler de değişecektir. Atasözlerinde sürekli eklenenler olabildiği gibi, kullanımı azalanlar ve hükümden düşenler de olabilir. Bu yine de atasözünün bir zamanlar hizmet etmiş olduğu gerçeğini değiştirmediği gibi değerini de düşürmez.

5. Türkçe olarak yayımlanan pek çok bilim dışı kategorideki kitapların, atasözleri ile ilgili çeşitli ad takmalar, tanımlamalar yapıldığı görülmüştür. Genellikle bilimsel çalışmalar dışındaki kitaplarda rastlanan bu tür tanımlamalar daha ziyade kitap adları olarak kullanıldığı görülmüştür: *Damıtılmış Sözler, Hakikat Çiçekleri,*

Nesillerden Nesillere Armağan Sözler Hazinesi, İbretli Sözler, Büyüklerin Sözleri, Türkçenin İncileri Atasözlerimiz Tanıklı Sözlük, Tecrübenin Dili Konu Konu Atasözleri, Türkçenin Nakışları.

Kuanysh Zhumabekov, *Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesinde Hayvan Adı İçeren Atasözleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma* (2019) isimli doktora tezinde, atasözlerini 'Türk milletinin gen haritası' olarak tanımlamıştır. Tanımlamanın akrabalık ilişkimizin olduğu Türk Cumhuriyetlerinden yapılmış olması şaşırtıcı değildir.

Bu bölümü, bilimsel bir makalesinin sonuç bölümünde Yûsuf Has Hâcib'in 'Mutluluk Bilgisi' tasavvurunu, atasözleri için 'mutluluk veren bilgi' olarak yinelemiş olan Oğuzhan Durmuş'un önemli tespit ve temennileri ile sonuçlandırmak yerinde olacaktır. "Atasözleri ilk aşamada ulusal düzeyde sonrasında ise evrensel platformda gerek duyduğumuz 'mutluluk veren bilgi' olarak insanlığa hizmet edecektir. Sahip olduğumuz atasözü zenginliğiyle ters orantılı olan atasözü araştırmacılığımızın keyfiyet ve kemiyet bakımından daha da ileri gitmesi, araştırmaların daha fazla kişi tarafından daha fazla disiplinle birlikte, konuya daha geniş bir açıdan bakmayı ve evrensel çalışmaları takip etmeyi gerektirdiği ortadadır" (Durmuş, 2018c: 39).

6. Gerek ilk ve orta öğretimdeki kitaplarda, gerek MEB'in 100 temel eser serisinde ve gerekse yukarıda sözünü ettiğimiz popüler kitaplardaki 'atasözlerimizden Seçmeler' ifadesi üzerinde durmak isteriz. Seçme neye göre yapılmaktadır, buna elbette hazırlayan kişi karar vermektedir. Ancak seçimin tam olarak neye göre yapıldığı konusunda, genellikle, açıklayıcı bilgi bulunmamaktadır. Bazı kitapların önsözünde 'en çok kullanılan atasözlerinden güzel olanların' seçildiği belirtiliyor. Bu durumda en çok kullanılanlar sürekli olarak tekrar edilirse, hep en çok kullanılan olarak kalacak ve genişleme olmayacaktır. Başka bir mesele de zaten çok fazla basılan atasözlerini yeniden basmak ne kadar anlamlıdır? Ayrıca güzel olanların seçimi de göreceli olduğuna göre seçim neye göre ve nasıl olmalıdır?

İlkokullar için olan atasözü sözlüklerinde ise en çok kullanılanların verilmesi elbette ki yararlıdır. Fakat lise düzeyinde bu seçim daha ziyade kompozisyon dersi ve münazaralara uygun olan ve az bilinenlerin seçilmesi daha anlamlı olabilir.

7. Son olarak da bir araç olarak atasözlerini inceleyecek olursak; temel öğretimde dili öğretmek ve millî gelenekleri aktarmak adına, eğitimde önemli bir araç

olduğu söylenebilir. Bu konuya en iyi delil, Eğitim Bilimleri alanında yapılan çok miktarda tez ve seçme atasözleri kitaplarının çokluğudur.

Lise eğitiminde de kompozisyon dersleri ve münazaralar için bulunmaz bir kaynak olduğu açıktır.

İletişimde de söylenmek istenen, söylendiği gibi mi yoksa karşı taraf kendi bilinç süzgecine göre mi anladığı bilinemediğinde atasözleri bir anlaşma, iletişim ve ifade aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

İhsan Kurt'un basılmış yüksek lisans tezinde (1991), tanınmış psikiyatrist Özcan Köknel'in bir yazısında tıp eğitimi almamış kişilere, ağır psikiyatrik teorileri ile ilgili bir açıklama yapacağı zaman atasözlerini bir araç olarak kullandığını belirtmiştir.

Taramalarımız sırasında, Türkoloji çalışmalarında, Psikiyatri alanından en fazla atıf alan Özcan Köknel'in, 1981 yılında basılmış *Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları* isimli kitabından, manevî kültürün tanımı olduğu tespit edilmiştir.

Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası Adli Bilimler Anabilim Dalı, Adli Psikoloji alanında Yüksek Lisans tezi hazırlayan, Psikolog Hülya Aydın'ın 2019 yılına ait tezinin konusu: *Soyutlama Becerisini Değerlendirmeye Yönelik Atasözleri Ölçeği'nin Psikometrik Özelliklerinin Sağlıklı Bireylerde İncelenmesi'*dir.

Bu tez atasözlerini araç olarak kullanarak, ulusal bazda test ölçeği geliştirmek için kurgulanmıştır. Atasözleri Ölçeği'nin sağlıklı bireylerde psikometrik özelliklerinin incelenmesi için toplamda 20 Türk atasözü verilmiştir. Sözü edilen Atasözleri Ölçeği tezin sayfa 69, 70 ve 71'de Atasözleri Ölçeği Yanıt Anahtarı başlığı ile bulunmaktadır. Burada sadece atasözlerini açıklamaları olmadan vermekle yetineceğiz:

1. Abdal ata binince bey oldum sanır, şalgam aşa girince yağ oldum sanır.
2. Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur.
3. Ağaç ne kadar uzasa göğe ermez.
4. Akıl yaşta değil baştadır.
5. Al elmaya taş atan çok olur.
6. Ateş düştüğü yeri yakar.
7. Bir elin nesi var iki elin sesi var.

8. El kazanı ile aş kaynamaz.
9. Evdeki hesap çarşıya uymaz.
10. Görünen köy kılavuz istemez.
11. Gülme komşuna, gelir başına.
12. Kedi uzanamadığı ciğere mundar der.
13. Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler.
14. Sabırla koruk helva olur, dut yaprağı atlas.
15. Sakalla olaydı kişi, keçiye danışırlardı her işi.
16. Sakla samanı gelir zamanı.
17. Sen dede ben dede, bu atı kim tımar ede.
18. Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer.
19. Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.
20. Tekkeyi bekleyen çorbayı içer.

Tezin yazarı ile yaptığımız telefon görüşmesinde (3 Haziran 2022); danışman hocasıyla birlikte, Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili Bölümündeki bir hocaya konuyu ilettiklerini 'en çok bilinen' atasözü taleplerine 50 kadar atasözü gönderildiğini ifade etti. Ortalama 120 kişi ile yaptıkları çalışma sonucunda, tüm katılımcıların ortak bildikleri sadece 20 atasözünün kaldığını, bundan dolayı da ölçekte bu atasözlerinin baz alındığını belirtti. Özetle temel kriterin herkesin atasözlerini bilmesi olduğu bilgisini teyit ettik. Ayrıca tezinde yurt dışında çeşitli atasözleri ölçekleri bulunduğu buna karşın Türk kültürüne göre geliştirilen bir 'Atasözleri Ölçeği' bulunmadığı ifade etmiştir.

Her toplumun kendi ölçeklerinin geliştirmelerinin en sağlıklı ölçüm olduğu Psikoloji bilimindeki temel öncüllerdendir.

Aydın'ın tezindeki araştırma grubunun seçimi ve yöntemi de şöyledir: "Bu araştırma Atasözleri Ölçeği'ni kullanarak sağlıklı bireylerin soyutlama becerisini inceleyen betimsel bir araştırmadır ve tarama modeline dayanarak gerçekleştirilmiştir. Tarama modeli geçmişte ya da o anda var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimleyen ve/veya tanımlamayı amaçlayan araştırma yaklaşımıdır" (Karasar, 2000'den aktaran Aydın, 2019: 25).

"Araştırmanın örneklemini Uşak ilinde yaşamakta olan 20 yaş ve üzeri sağlıklı 124 gönüllü birey oluşturmaktadır. Katılımcılar yaş (20-35, 36-50, 51-64, 65 ve üstü olmak üzere dört düzey) ve eğitim (ilköğretim [ilk ve orta okul] ve lise ve üstü olmak

üzere iki düzey) düzeylerine göre tabakalı örnekleme yöntemi ile araştırmaya dâhil edilmiştir Katılımcıların araştırmaya dâhil edilme şartları katılmaya gönüllü olmak, en az 5 yıl eğitim görmüş olmak, bir doktor tarafından tanısı konmuş herhangi bir psikiyatrik veya nörolojik hastalığının bulunmaması" (Aydın, 2019: 25, 26). Denekler hakkında bilgi vermemizin amacı, ortak bilinen atasözlerinin nasıl tespit edildiğini göstermektir.

Tezde, atasözlerinin kullanıldığı diğer psikometrik testlerden de söz edilmektedir. Burada bu testleri, ayrıntılandırılmadan, ismen belirtmek gerekirse:

"Atasözleri hem toplumun ortak kültür değeri olması hem de bireyin bilişsel becerileri hakkında ipucu vermesi sebebiyle önemlidir" (Aydın, 2019: 50).

"Psikoloji alanındaki birçok çalışma mecazi düşünmeyi bilişsel anlamda önemli görmektedir. Atasözlerini anlama ve yorumlama becerisi hasta ve sağlıklı bireyler hakkında ipuçları vermenin yanı sıra bireylerin soyutlama becerisinin yeterli veya yetersizliği hakkında da fikir sunmaktadır. Bunun yanı sıra atasözü yorumlanmasında somut anlamdan çok mecazi ve soyut anlama yer veren ifadelerin daha değerli olduğu kabul görmektedir. Atasözleri konusunda dikkat çeken bir diğer unsur yer ve zamana göre anlamlarının değişebileceği fikrini göz önünde bulundurmaktır" (Gibbs ve Beitel, 1995'den aktaran Aydın, 2019: 50).

"Örneğin, demansı bulunan bireyler ile yapılan çalışmalarda atasözlerinden faydalanılmış, bu bireylerin demans düzeylerini belirlemeye yönelik hazırlanan ölçek çalışmalarında atasözleri de kullanılmıştır" (Yamuguchi ve ark., 2011'den aktaran Aydın, 2019: 17).

"Erken başlangıçlı Alzheimer hastalığına bağlı majör nörobilişsel bozukluk tanısı almış hastalar ile Amnestik Hafif Bilişsel Bozukluk tanısı bulunan hastaların bilişsel becerilerini değerlendirmek için atasözlerinden faydalanılmıştır" (Aydın, 2019: 17).

"Atasözlerinden birer psikiyatrik ölçme aracı olarak faydalanan bir diğer araştırmacılar ise konuşma bozukluklarını içeren afazi hastalığı ile ilgilenen uzmanlardır" (Aydın, 2019: 19).

Ayrıca "zihinsel becerileri değerlendirmeyi sağlayan atasözleri ile ilgili psikoloji alanında bilgiler var olmasına karşın bu bilgiler kimi zaman yetersiz kalabilmektedir. Atasözleri ile ilintili sinirbilim alanında gerçekleştirilen çalışmalar psikoloji alanına da ışık tutmaktadır. Van Lancker (1990) atasözlerinden faydalanarak

beynin prefontal lob, sağ hemisferin soyut düşünmedeki işlevini irdelemiş ve bu beyin bölgelerinin atasözlerini anlamadaki önemini kabul etmiştir" (Aydın, 2019: 18).

"Bilişsel becerileri değerlendirme söz konusu olduğunda uzun yıllardan beri atasözlerinin bu alana katkı sağladığı bilinmektedir. Bilişsel psikoloji alanında atasözleri denilince soyutlama becerisinin akla gelmesinin yanında yargılama ve yürütücü işlevlerden de bahsetmek mümkündür. Bu araştırma öncelikli olarak Atasözleri Ölçeği'ni geliştirmeyi hedeflemiş olmasının yanında yürütücü işlevlerin alt dalı olan soyutlama becerisini de değerlendirmeyi amaçlamıştır" (Aydın, 2019: 47).

"Hukuki açıdan yeterli olma kişinin sağlam yargılama ve soyutlama yapabilmesine dayanır" (Can ve ark., 2006'dan aktaran Aydın 2019: 47). "Bu nedenle de soyutlama becerisinin sağlam olup olmadığının değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Çalışmamızda geçerlik ve güvenirliği test edilen Atasözleri Ölçeği ile sağlıklı bireylerde soyutlama becerisinin değerlendirilmesi mümkün olacaktır. Türk Ceza Kanunu'nun 32. Maddesinde 'Akıl hastalığı ya da zayıflığı olması halinde ceza sorumluluğu etkilenmektedir' denmektedir" (Aydın, 2019: 47).

Tezde, ileriye yönelik, atasözlerinin bir araç olarak kullanıldığı test ölçeklerinin geliştirilmesine da işaret edilmektedir. "Araştırma kapsamında dil becerilerinin atasözlerini yorumlamadaki etkisi gözetilince daha kapsamlı dil becerisini ölçen bir test daha sonra yapılacak araştırmalara eklenebilir" (Aydın, 2019: 49).

Kanımızca zekâ testlerinde, ayrıca Piaget'in bilişsel gelişim dönemlerindeki yaş sınırlarının, gelen yeni nesillerde değişmiş olabileceği ve atasözlerinin özellikle teorinin son dönem olan 'Soyut İşlem Dönemi (12-16 Yaş)' çalışmaları için atasözlerinin çok uygun bir araç olabileceğidir.

Özetle atasözleri ölçek geliştirmede önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.

8. Salih Baklacı'nın 1997 yılında, 'Atasözlerinin Tasnifinde Kullanılan Sistemler' isimli V Milletlerarası Türk halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirilerinde basılan bildirisine göre XIX. yüzyıl sonları ile XX. yüzyıl başlarından itibaren derlemecilerin uyguladıkları tasnif sistemlerinden söz eder ve onları şu şekilde sınıflandırır:

"1. Alfabetik tasnif sistemi.

2. Anahtar sözcüklü tasnif sistemi: Buna monografi tasnif sistemi de denilir. Bu sistem esasında anahtar sözcük çıkartıp, dizin oluşturma sistemidir. Ömer Asım Aksoy denemiştir.

3. Yöre tasnif sistemi: Atasözlerinin belli bir coğrafya içinde, herhangi bir yörede, orasının ağız ve lehçelerinin kullanılış biçimi, karakteristik özellikleri korunarak uygulanan tasnif sistemidir. Ömer Asım Aksoy'un *Gaziantep Ağzı* örnek olarak verilebilir.

4. Konu Tasnif Sistemidir" (Baklacı, 1997: 61, 64, 65). Metin Yurtbaşı'nın *Atasözleri Sözlüğü* örnek olarak gösterilebilir.

Bu çalışma süresince zihnimizi en çok meşgul eden konulardan birisi de atasözlerinde tasnif nasıl olmalıdır sorunsalı olmuştur. Edindiğimiz izlenim ise alfabetik tasnif sisteminin kullanışlı olmadığı, adeta istatistiksel bir veri yığını gibi anlamsız olduğudur. Genellikle kitapların sonundaki önemli kavramların anahtar sözcük biçiminde dizinin sunulması bir dereceye kadar kolaylık sağlasa da bu konu için genelleyici bir sistem olacağı kanaatindeyiz. Atasözlerini özellikle kültürel anlamda çalışmak isteyenler için konusal tasnif sistemi önemlidir. Ayrıca atasözlerinin konusal olarak sınıflandırılabilmesi anlamlıdır. Ancak konusal tasnifin kendi içerisinde ise alfabetik olması uygun olacaktır.

9. M. Türker Acaroğlu'nun *Dünya Atasözleri* isimli ve basım tarihi olmayan çalışmasında koşut yapıt adı 'Dünyanın 155 Ulus ve Dilinden 16.175 Atasözünü Kapsar' şeklindedir. Tam künyesi aşağıdaki gibidir:

Acaroğlu, M. Türker. *Dünya Atasözleri* (Dünyanın 155 Ulus ve Dilinden 16.175 Atasözünü Kapsar). Ankara: Kaya Yayınları, t.y.

Acaroğlu'nun sözü edilen çalışmasının 567 ve 568'inci sayfalarında toplam 16 tane Makedon atasözü ve çevirisi sunulmuştur. 7 atasözünün Türkçeden geçtiği belirtilmiştir. 3 atasözünün de sadece Türkçesi verilmiştir. Makedoncası da verilmiş olanlar arasında, çevirisi hatalı olanlar şöyledir:

Duman, duman, sonunda aman. (Duman, duman, pa nay posle aman. Türkçeden geçmş.)

Doğrusu: Duman, duman, en sonunda aman. Nay posle: en sonunda şeklinde çevrilmesi doğrudur. Kalıplaşmış sözler, atasözleri, vecizelerde çeviride titizlenmek gerekmektedir. Genel geçer çevirmek uygun değildir.

Ne soğan yemiş, ne soğana kokmuş. (Ni luk yal, ni na luk mirisal. Türkçeden geçmiş). Doğrusu: Ne sarımsak yemiş, ne de sarımsak kokmuş. Luk: sarımsak. Kromit: soğan. Ayrıca bu atasözünü ilk derleyen Marko Tsepenkov, Türkçeden geçtiğine dair bir kayıt düşmemiştir.

Vay, Türklerin dinine uğur getirmek ister. (Vaa turckava vera uğur saka da se tera). Doğrusu: Makedonca orijinalinde sadece Türkçede kullanılan bir harfin (ğ) olması hatalıdır. İhtimal ki basım hatasıdır. Atasözü: Vaa turcka vera mnogu saka da se tera şeklindedir. Uğur ile ilgili değildir. Türk dininin çok uygulamaları, ibadetleri olduğundan yakınılan bir atasözüdür. Müslümanlığın Balkanlar genelinde ve Makedonya özelinde İslam dini getiren ve uygulayan Türkler olduğundan, genellikle de eski folklor metinlerinde İslam yerine Türk eş anlamlı olarak kullanılır.

Özetle Türkiye Türkçesi literatürüne göre tanım ve fonksiyonlarını verdiğimiz atasözü ile ilgili çok sayıda çalışma yapıldığı ortadadır. Çalışmada belirttiğimiz tüm atasözleri sözlüklerinden en fazla Ömer Asım Aksoy, Metin Yurtbaşı ve TDK'nın Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (https://sozluk.gov.tr) sekmesinden yararlandık. Ömer Asım Aksoy'un atasözlerini açıklamadaki açık ve anlaşılır ifadeleri; Metin Yurtbaşı'nın başta tematik olan sınıflandırması, zengin dizini ve titiz yaklaşımı, çalışma boyunca vazgeçilmez kaynaklar olmasını sağlamıştır. TDK'nın sözlükler sekmesindeki Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (https://sozluk.gov.tr) ise elektronik ortamda olması, iki türün bir arada verilmesinin kolaylığı ve sürekli güncellenmesi ile çokça yararlandığımız önemli bir kaynakça olmuştur.

Bu bölümde atasözleri ile ilgili Türkoloji dışında psikoloji, psikiyatri, sosyoloji ve iletişim alanlarında da beklenmedik şekilde epeyce çalışma olduğunu tespit ettik. Atasözü ile ilgili özellikle farklı branşlarda yapılan çalışmaları toplu şekilde bu alana kazandırmayı amaçladık.

Türkiye Türkçesinde Makedon atasözleri ile ilgili sadece bir çalışmaya rastlanmıştır. M. Türker Acaroğlu'nun *Dünya Atasözleri* isimli ve basım tarihi olmayan çalışmasında 16 tane Makedon atasözü ve çevirisinin sunulduğunu yukarıda da belirtmiştik. Bu atasözlerinden 3 tanesinin çevirisinin hatalı olduğunu göstermiştik.

3. 8. Atasözü Kavramı Üzerine Tespit ve Düşünceler alt başlığında, bu bölümü yazarken yaptığımız araştırmalar sırasındaki tespit ve oluşan hükümlerimizi maddeleştirerek aktarmaya çalıştık. Sonuç olarak en önemli nokta Türk paremiyolojisini çalışacak araştırmacıların, uluslararası bilimsel standartları ölçeğinde çalışmalarının gerekliliğidir. Özellikle de Matti Kuusi ve arkadaşlarının çalışma ölçütleri dikkate alınmalıdır.

4. MAKEDON FOLKLORUNDA ATASÖZÜ KAVRAMI

Bu bölüm üç alt bölümden oluşmaktadır. İlkinde, Makedon dilindeki atasözü kavramının tarihsel süreci içerisindeki isimlendirilmesi, tanımlanması ve sınıflandırması üzerine bilgi verilmiştir. Makedon dilindeki atasözü kavramı yani bu dil ve kültürde atasözlerinin nasıl tanımlandığı ve Türkçeden farklı olan ince kavramsal ayrıştırmalar açıklanmıştır. Makedoncadaki atasözleri terimi ile ilişkili kavramlar ve açıklamaları da ilave edilmiştir. Atasözlerinin derlenmeye başlandığı dönem, ağırlıklı olarak derlemeciler ve basılmış ilk derlemeler üzerinde durulmuştur.

İkinci alt bölümde ise bir üstteki bölümün son kısmının devamı olarak bu çalışmada esas alınan atasözü sözlükleri tanıtılmıştır. Başka bir deyişle çalışmada kullanılan Makedon atasözlerinin alındığı temel kaynaklar; yani atasözleri sözlükleri ve diğer metinlerin açıklamaları da yapılmıştır. Aynı zamanda kaynakların derlemecileri hakkında da bilgi aktarılmıştır.

Son alt bölümde de Kuzey Makedonya'daki folkloristler ve diğer alanlardan olan araştırmacı ve akademisyenlerin, atasözleri ile ilgili yaptıkları makale, tez ve kitap çalışmaları ile ilgili bibliyografya verilmiştir. Makedon atasözlerinde Türkçenin etkisi konusunda yapılan çalışmaların künyeleri ise Türk dilini bilen ve bilmeyen araştırmacı ayrımı belirtilerek sunulmuştur.

Fikir vermesi açısından doktora ve yüksek lisans tezleri de yine tablo şeklinde sayı olarak hazırlanmıştır.

Makedonya'da bir dönem Türkçe olarak çıkmış ve ağırlıklı olarak folklor konusunda yayın yapmış olan *Sesler* dergisi tanıtılmıştır. Dergi hakkında daha ayrıntılı bilgi için kaynaklar gösterilmiştir.

Son olarak da bibliyografik künyelerin nasıl ve nereden araştırıldığı konusunda ayrıntılı bilgi sunulmuştur. Buradaki amaç tezin niteliğini ortaya koyarken ikincil bir amaç da bu alanda çalışacaklara Makedonca kaynaklara ulaşım konusunda rehberlik etmektir.

Türkiye Türkçesinde, Makedonca literatür konusundaki eksikliği giderme amacı ile bu bölümde Makedon paremiyolojisiyle ilgili tüm bilimsel yayınların bibliyografyası verilmiştir. Transkripsiyon edilerek verilen Makedonca künyelerin tamamı Türkçeye çevrilmiştir. Künyeler, yayın sayısı en fazla olan isimden başlanarak listelenmiştir.

4. 1. Makedon Folklorunda Atasözünün İsimlendirilmesi

Öncelikle Makedon folklorundaki atasözü isimlendirilmesinin tarihsel sürecine bakıldığında "önceden kullanılan eski dilin pratik kullanımında atasözü teriminin tanıdık olmadığını, sintagmatik ve sentaks formunda başka isimlendirilmeler kullanıldığını" (Veliçkovski, 2001: 89) görüyoruz. Özetle atasözü, belirli, tanımlanmış bir tür olarak değil de cümle içerisindeki söz dizimsel sıraya göre farklı isimler ile isimlendirilmekteydi.

"1860 yılının *Tsarigradski Vesnik* (İstanbul Gazetesi) isimli gazetede, Dimitar Miladinov[8] kültürel canlanma bağlamında atasözü için 'prişta' sözcüğünü kullanmaktadır. Bir prişta şöyle demektedir: Nehir nereden akmışsa, yine aynı yerden akar" (Minkov, 1963: 25). Bu sözcük ise "Eski Kilise Slavcasındaki 'pritça' sözcüğünden gelmektedir. Sözcüğün anlamı: Bilge sözler, atasözü ve Kitâb-ı Mukaddes'ten hikâye anlamına gelir" (Mladenov, 1968: 484).

Bilimsel literatürde ve gündelik dilde bugün kullanılan 'poslovitsa' terimi, Makedonların da dâhil olduğu Güney Slav halklarında "Sırp yazar Zaharie Stefanovik Orfelin'in (1726-1785), 1783 yılında çıkardığı *Slaveno-serbskiy magazin* (Slavca-Sırpça Dergisi) isimli dergideki bir yazısında kesin ve net olarak poslovitsa olarak isimlendiriyor" (Veliçkovski, 2001: 91).

Kısa bir süre sonra yine Sırp dilinde "sözü edilen terim ile ilgili Viyana'da 1787 yılında Yovan Muşkatirovik tarafından, *Priçte*[9] *iliti po prostomu poslovitse* (*Bilge Sözler veya Basitçe Atasözleri*) isimli bir atasözleri seçkisi yayımlanıyor.

Dositey Obradovik (1742-1811), hikâyelerinde artık daha geniş bir kullanım alanı veriyor. 1788 yılında konu ile ilgili yazdığı cümlede '… bizim Sırp sözü bunu atasözlerinde (u poslovitse) güzel sunuyor' demektedir.

Nihayet 1806 yılında Sırpça olarak çıkardığı *Rjeçoslojye iliriçko-italyansko-latinsko* (1801-1810) (İlirce[10]-İtalyanca-Latince Sözlüğü) isimli sözlükte Joakim Stulli (1729-1817) de bu sözcüğü kesin olarak sözlüğe geçiriyor.

Vuk'un 1818 yılında *Ryeçnik* (Sözlük) ve 1836 yılındaki *Srpske narodne poslovitse* (Sırp Halk Atasözleri) çalışmaları ile kesin olarak 'poslovitsa' terimi kabul

[8] Makedon folklorundaki önemli isimlerden biridir ve 4. 2. alt bölümde hakkında bilgi mevcuttur.
[9] Sayfa Bir üstteki paragrafta Makedonca kullanımı 'priçta' olarak açıklanmıştır.
[10] İlirler: Yunanistan'ın kuzeybatısı, Adriyatik kıyıları (bkz. Heredotos, Tarih, İş Bank. yay.). Artık olmayan ve Batı Balkanlar'da, antik dönemde yaşamş olan boylardır. Kökenleri konusunda birden fazla görüş olsa da en kuvvetlisi, bugünkü Arnavutların ataları olduklarıdır. İlirlerin ölü olan dilleri, Hint Avrupa dil ailesinden olup, bir teoriye göre ise Arnavut dilinin kökenidir.

görüyor ve günümüzde de Güney Slav dillerinde kullanılıyor. Tüm Slav dillerinde olduğu gibi Makedoncada da Vuk Stefanovik Karaciç (1787-1864) sayesinde, adı geçen sözlük ve atasözleri kitabı ile birlikte XIX. yüzyılda baskınlığını ve ayrı bir tür olarak kullanımını kazanıyor. Bu tarihten sonra da 'poslovitsa' yani atasözü isimlendirmesini daha geniş kullanım alanında görüyoruz" (Veliçkovski, 2001: 92).

Poslovitsa sözcüğü, "Güney Slav dillerine Rusça'dan gelmektedir. Oradan da yukarıda gösterildiği gibi 1800'lü yıllarda Sırp bilimcilerin sözlüklere geçirmesi üzerine resmileşiyor ve buradan da Makedoncaya giriyor. Po-slov-itsa= slovo kelimenin köküdür ve sözcük anlamına gelmektedir" (Veliçkovski, 2001: 90). Po ise geldiği kelime kökünün önüne, sonra, ondan sonra, daha sonra gibi anlamlara gelen bir ektir. Poslova ise sözden sonraki hüküm olarak ifade edilebilir.

"Po-go-vor-ka= govor" (Veliçkovski, 2001: 90). Kelimenin kökü govor: Konuşma, konuşma dili, telaffuz, lehçe, ağız, nutuk/kitlelere yapılan konuşma anlamlarına gelir (MDR, http://drmj.eu) ve Makedoncadaki Sırbizam yani Sırpça kökenli kelimelerdendir.

Bu iki sözcüğün edebi terim olarak kullanımı ve daha yaygın olarak kabulü ise çok daha geç olmuştur. Her ikisi de dişil formda sözcüklerdir.

İlk basılı isimlendirmeler dışında Makedon halkı arasında, gündelik yaşamdaki kullanımını ise paremiyolog Veliçkovski ve derlemeci, akademisyen Kavaev'den öğreniyoruz. "Makedonlar arasında: Masal, hikâye, anlatı, cümle, kısa hikâye şeklinde veya tarifini vererek 'halkın dediği gibi,' 'birinin dediği gibi,' 'eskilerin dediği gibi,' 'bir laf/söz var' vs. olarak kullanılmıştır" (Veliçkovski, 2001: 89). "Halk arasında genel olarak 'reç' (Sırpça kökenli, anlamı: Sözcük, söz), 'duma' (diyalekt, söz), 'reçenitsa' (cümle, kökü söz), 'prikazka' (hikâye), 'poslovitsa' (bugünkü kullanılan atasözü), son zamanlarda 'pogovorka' (basında da kullanılan şekli) veya 'izreka[11]' kullanılmaktaydı.

Kumanovo şehri ve çevresinde ise 'prikaska' (hikâye), 'reçenitsa' (cümle, kökü reç: Söz anlamında), '**lakırdiya**,' 'stara **lakırdiya**' (eski lâkırdı) denirdi. Tabii eğer kalıp minimal düzeyde bir bilgelik içeriyorsa bu isimlendirilmelerden biri kullanılırdı.

[11] *Sırbizam*, Sırpça kökenli ve ifade, anlatma, açıklama, anlatım, ifade, deyim gibi birçok anlamda kullanılabilir, daha çok 'izraz' sözcüğü yerini almıştır.

Atasözlerinin kullanımı sırasında ‘birinin dediği gibi ’ ‘kimdi diyen’ vd. şeklindeki deyimler de duyulabilir” (Kavaev, 1961: 6). Lâkırdı Türkçeden geçen bir sözcüktür.

4. 1. 1. İsimlendirmedeki Kavramsal Ayrışma

Her dilin yapısı, fonetiği, tarihi süreci içerisindeki oluşumu, etkileşimi ve değişimi farklıdır. Genel anlamda bilimsel terimler ortak olsa da yine de bazı ince kavramsal ayrışmalara rastlanmaktadır. İşte tam da bu nokta bilimsel çalışma için gereken zemini hazırlayan konuları oluşturmaktadır.

Kalıplaşmış sözler ve özelde de atasözü tanımında, genel geçer anlamda her dil ve kültürde aynı olsa da derine inildikçe farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Konu ile ilgili farklılıklardan birisi Makedoncada atasözünü tanımlayan iki sözcüğün olmasıdır. Her iki sözcük de atasözü anlamına gelse de yapısal olarak farklı türdeki atasözlerine işaret etmektedir.

Günümüzde Makedoncada atasözü sözcüğü olarak, kullanım sıklığına göre ‘poslovitsa’ başta olmak üzere, ardından da ‘pogovorka’ kullanılmaktadır. Halk arasındaki gündelik dilde ayrım yapılmaksızın kullanılmaktadır.

Makedon dilindeki atasözünün karşılığı ‘poslovitsa’ ve ‘pogovorka’ olduğunu belirtmiştik. Her iki sözcük atasözü anlamına gelse de aralarındaki ince kavramsal ayrışma çok önemlidir, çünkü ‘pogovorka’nın Türkçe karşılığı yoktur. Ancak farkı izah ederek konu Türkçeye aktarılacaktır. Bu konuda Türkiye Türkçesinde herhangi bir bilimsel çalışmaya şimdilik rastlamadık. Ancak tezimizin başlığını Makedon diline çevirirken, bilimsel bir yayın olması sebebi ile her iki isimlendirmenin de kullanılması, yerinde olacaktır. Bilimsel amaçlı birçok Makedonca atasözleri kitabında başlık olarak her ikisi de geçmektedir. Makedonca yayın bibliyografyasının verildiği 3. 3. alt bölümünde açıkça görülebilir.

Poslovitsa ve pogovorka hakkında en ayrıntılı kıyas (Kitevski, 1988: 27, 28) basımlı *Narodni biseri* (Halk İncileri) kitabından maddeleştirilerek çevrilmiştir.

Yapı olarak en belirgin fark, poslovitsa birleşik cümle iken pogovorka ise basit cümle yapısındadır. Sözgelimi poslovitsada iki veya daha fazla unsur bulunabilir. Diğerinde ise tek bir unsur vardır ve dolayısıyla daha kısa cümleden oluşur.

Poslovitsa tamamlanmış ifade iken, pogovorka tamamlanmamıştır.

Pogovorka poslovitsanın bir bölümü olabilir. Bazen poslovitsa bir unsurunu (yarısını) kaybedip, pogovorka haline gelebilir ve yine de düşen kısım anlaşılabilir.

Örnek olarak: Rani kuçe da te lae (Köpeği besle havlasın).

Sıklıkla sadece ilk bölüme rastlanmaktadır:

Rani kuçe (Köpeği besle).

Bir başka örnek:

Vremeto si leta kako so krilya. (M. 402.)

Zaman kanatlı gibi uçuyor.

Vremeto leta. (HPKP. 978.)

Zaman uçuyor.

Örnek:

BV. 2203. Zborovite sa kako tsreşi: edna fati, site ke se krenat.

Sözcükler kiraz gibidir, birini çekince, tümü kalkar.

Varyantı:

VP. Zboro e tsreşka.

Söz kirazdır.

İlk atasözü poslovitsa iken, onun bir parçası olan altındaki atasözü ise pogovorka olarak tanımlanır. En önemli nokta ise ikisinin de atasözü olmasıdır.

Anlam olarak poslovitsa, öğretici, ders verici, daha önemli değerlerden söz ederken, pogovorka ise bilgelikten ziyade durum tespitinde bulunmaktadır.

Poslovitsa açıkça ifade ederken, pogovorka ise işaret etmektedir, cümleyi tamamlamadan ima etmektedir.

Bazı bilim insanları ise konuyla ilgili olarak pogovorka hakkında henüz oluşmamış poslovitsa; yerel kökenli ve anlamlı olduğunu poslovitsanın ise daha evrensel anlamı olduğunu ifade etmektedirler. Örnek:

“Poslovitsa: Kade e tenko tamu se kine. (İnceldiği yerden kopar.).

Lozyeto ne saka molitva tuku motika. (Bağ dua istemez, çapa ister).

Bazen ‘Lozyeto ne saka molitva’ biçiminde de kullanılmakta, metinlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu ifadeden ikinci kısım olan ‘tuku motika’ anlaşılmaktadır.

Pogovorka: Tırçi laji (Koş, yalan söyle).

Nosi ne prosi (Taşı, dilenme).

Sontse so zabi (Dişli güneş)

Ç. n. Dişlerini gösteriyor, ısırıyor; güneş var ama soğuk anlamında.

Obral **bostanot**" (Bostanı toplamış) (Kitevski, 1988: 28).

Penuşliski'ye göre "poslovitsa ile pogovorka arasında içerik olarak herhangi bir fark yoktur; arasındaki farklılık daha çok yapısal anlamdadır. Poslovitsa iki veya ikiden fazla unsurlu hatta mısralar halinde bulunabiliyorken, pogovorka ise daha kısa bir kalıptır" (1969: 6).

Genel olarak folkloristler arasında bu iki kavramla ilgili fark tekrar edilirken, aynı kuşak akademik folkloristlerden Tome Sazdov ise farklı bir ayrıntıya daha dikkat çekmektedir. "Poslovitsa her zaman evrensel bir çıkarım, daha genel bir düşünce taşırken; pogovorka ise sıklıkla lokal bir düşünce ile karakterize edilir" (Sazdov, 1970: 113).

Vladimir Bovan'ın yaptığı yorum ise daha teorik olarak karşımıza çıkmaktadır; "Pogovorka için henüz forma ulaşmamış, henüz poslovitsa olmamış ifadeler denilebilir" (1980: 46).

Milivoye Knejeviç'in ifadesinde göre de "poslovitsi (atasözleri) halk edebiyatının en fikri bölümünü oluşturmaktadır" (1971: 292). Bu tanım, 'poslovitsa' sözcüğü için olduğu kadar, atasözlerinin halk edebiyatındaki yeri hakkında da çift amaç güden bir tanımlamadır.

Tanımlamayı değerli hoca Kitevski'nin "Poslovitsa ve pogovorka kavramlarının ayrışımı zor olduğu kadar gereksizdir de" (Kitevski, 1988: 28) ifadesi ile tamamlayalım. Sonuçta her ikisi de atasözü anlamında kullanılmaktadır.

Bu tezde adı geçen konuda atasözü seçimi yaparken herhangi bir ayrım yapılmamıştır. Sadece Türkçeden farklı bir kavramsal ayrışım olduğundan dolayı tanımı üzerinde durularak Türkiye Türkçesi literatürüne kazandırılması amaçlanmıştır.

4. 1. 2. Makedonca Sözlüklerdeki Tanımı

Çağdaş Makedon Dilinin kodafikasyonunu oluşturan, önde gelen dilbilimci Blaje Koneski'nin redaksiyonunu yaptığı ve üç cilt olarak yayımlanan bu dilin ilk sözlüğünde poslovitsa: "Ders çıkartılan kısa ifade" (1994: 367) olarak tanımlanmıştır.

Makedonca aktif olan tüm dijital sözlüklerdeki tanımı ve örnekleri Koneski'den alıntılandığı görülmüştür. Buna göre "poslovitsa: Kısa, sentaks olarak forme edilmiş ifade; halkın yaşam tecrübe ve bilgeliğini geleneksel olarak aktaran cümle. Örnek: Yeni kuyu kazınca, eskisine tükürme" (MDR, http://drmj.eu).

“ ‘Pogovorka’ sözcüğüne en başta temel olan yukarıda sözü edilen ilk sözlükte, ‘poslovitsa’ sözcüğüne gönderme yapmaktadır” (Koneski, 1994: 210). Başka bir tanım yapılmamaktadır. Bir üstte olan poslovitsadaki tanımın yinelenmektedir.

Yine aynı şekilde, hükûmetin resmi dijital sözlüğünde de aynı tanımlama ve örnekler sunulmuştur. “Genel olarak bilinen, kısa, çoğunlukla sentaks olarak forme edilmiş, mecazi anlam taşıyan ve halk bilgeliğinin ifade biçimi olarak söylenen yapılardır. Örnek: Attan eşeğe. Ne sarımsak yemiş ne de sarımsak kokmuş. Tok açа inanmaz” (MDR, http://drmj.eu).

4. 1. 3. Makedonca Atasözü Kavramıyla İlintili ve Kıyaslanan Kavramlar

Makedoncadaki atasözü terimi ile bağlantılı diğer kavramlar: Aforizam, krilatitsa, maksima ve sententsiya sayılabilir. Bunlar tarihsel materyal ve dilin ifadesine göre atasözünden ayrılmaktadırlar.

Aforizam: Türkçede aforizma olarak kullanılan sözcüğün “kökeni eski Yunanca aphorismós sözcüğünden gelmekte olup, sıralayarak sınırlandırıp, özetleyerek anlam çıkartan veciz söz, özdeyiş anlamına gelmektedir.

Genel bir sentaksı olan, basit, anlaşılır ve hayattaki tecrübelerden çıkartılmış sözlerdir. Aforizma tek başına bir edebi türdür. Atasözü ile benzerlikler gösterse de hem dili hem de tecrübe ve düşünceleri gibi özellikleri ile farklılık gösterir.

Anlamı hem literatürde hem de uygulamadaki pratikte olduğu gibi kalmış ve önemli ölçüde oturmuş ve genelleşmiştir.

Aforizma, söyleyen kişinin ruhani yetkinliğini ve keskin zekâsını yansıtır” (Veliçkovski, 2001: 93).

Türkçede aforizmanın yanı sıra veciz söz daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Atasözü ile en belirgin farklılığı, atasözünün aksine söyleyen kişinin bilinmesidir.

“Krilatitsa: Krilat söz, özlü söz ve kural olarak kritik eden, popülerleşmiş kısa ve özlü hale getirilmiş söylence. Almanca ‘fliegendes Wort’ ifadesinden gelmiş olan ve birebir olarak geçmiş terimdir. Güncel bir durum veya olayda uyarlanarak kullanılabilir” (Veliçkovski, 2001: 94). “Atasözünün en kısa hali olarak günlük yaşamda sıkça kullanılan uhrevi bir sözcük ya da cümle” (MDR, http://drmj.eu).

“Maksima: Latince ‘maximus’ en büyük, en çok, en fazla, en çalışkan şeklindeki bilgece bir cümleyi işaret etmektedir. Yaşam için bir rehber veya kural niteliğindedir.

Sententsiya: Latince ‘sententiya’ sözcüğünden gelmektedir. Bilgelik taşıyan, ders çıkartan, ahlaki anlamı olan ve bunları konsantre olarak ifade eden cümle. Antik Çağda ve Orta Çağda ahlakla ilgili yazan felsefecilerin metinlerinde rastlanmaktadır” (Veliçkovski, 2001: 94).

4. 1. 4. Makedon Atasözünün Özellikleri

Makedon literatüründe atasözünün tanımına aşağı yukarı tüm ilk kuşak halkbilim akademisyenleri değinmiş olsalar da atasözleri ile ilgili en fazla çalışma yapan paremiyolog Bone Veliçkovski’dir. Kendisi atasözünün özelliklerini şu şekilde maddeleştirmiştir:

1. “Halk şiirinin en eski formlarından biridir.
2. Uyumlu kullanımı ile sıklıkla diğer türlerde rastlanan, yapısı ve ifadesi ile edebî tür olarak ayrışmış ve diğer türlerinden de çokça farklılıklar gösterir.”

Makedon literatüründe genellikle ‘narodna poslovitsa’ (halk atasözü) olarak kullanılmaktadır. Bu ifade şekli Türkçe için yanlış iken Makedon dilinde ise konunun niteliğine, özelliğine vurgu yapmaktadır. “Halk atasözü düşüncelerin bütüncül ifadesidir:

1. Bir olgu ya da oluşan bir durumu netleştiren, sınırları belirleyen, çizen anlatım.
2. Sonuç odaklı, not verici (hüküm), yargılayıcı ve mesaj içeren ifade.

Tüm bu bilgilerin sonucunda atasözlerinin temel özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. Kısa, yoğun (özlü), derin düşünülmüş ifadeler.
2. Sonuç, yargı bildiren düşünceler.
3. Doğadaki, toplumdaki ve bireysel yaşamlardaki gözlemleri, deneyimleri, düşünceleri ve bakış açılarını açıklamaya yöneliktirler.
4. Anlamlı deneyimler veya karmaşık olaylardan çıkarılmış sonuçlardır” (Çubeliç, 1975: xxıx; Veliçkovski, 2001: 92).

Önde gelen paremiyolog Bone Veliçkovski’nin atasözünün özelliklerine göre yaptığı tanım: “Atasözü sıklıkla silogizim yani nihai sonuç (iki kıyas arasındaki bir üçüncü gerçek sonuç), veciz söz ve kıyas olarak verilebilir (Veliçkovski, 2001: 89).

Önemli folkloristlerden akademik Kiril Penuşliski’ye göre “halk atasözleri gündelik konuşmanın bir bölümü olarak gerçekten de spontane şekilde kullanılıyor. Meydana gelen ve özelliği olan olaylardaki tipik olanın çıkartılmasıdır” (Penuşliski, 1969: 5, 7).

"Atasözü halk bilgeliğini yansıttığına göre de tek kişinin değil, toplumun tutumunu, duruşunu sergilemektedir. Özetle tek kişinin inancı değil, kolektifin ifadesidir" (Zukoviç, 1976: 25).

Sonuç olarak Makedon akademisyenlerin atasözü tanımlarında üzerine vurgu yapılan konu atasözünün nihai bir hüküm olarak halk bilgeliğini yansıtan kolektif bir yapı olduğuna dairdir.

4. 1. 5. İlk Atasözü Derlemeleri ve Derlemecileri

İlk olarak Makedon atasözlerinin derlenmesi ve yazılması, "tıpkı şarkılar ve masalların yoğun biçimde derlenmeye başlandığı XIX. yüzyılın ikinci yarısında başlamaktadır. Kesin olarak iddia edilemese de Orta Çağ literatüründe rastlanan birçok atasözünün, kilise literatüründen veya İncil'den geçtiği söylenebilir.

Bilinen ilk basılı Makedon atasözleri ise Yordan Haci Konstantinov-Cinot tarafından yazarı olduğu *Tsarigradski Vesnik*'te (İstanbul Gazetesi) Makedon şehirlerini yazması ile başlıyor. İlk olarak 25 Aralık 1854 tarihinde yukarıda adı geçen, anlamı 'İstanbul Gazetesi' olan ve İstanbul'da basılan gazetenin 205. sayısında Pirlepe şehri ile ilgili yazısını 'poslovitsi' (günümüz Makedoncadaki atasözleri anlamında) dört tane atasözü ile bitiriyor.

1. Na dve glavi edna kapa ne se tura. (İki başa tek şapka konmuyor. Not: İki karpuz tek koltuğa sığmaz ile benzer).

2. Na edno litse dve usti ne bivat. (Bir yüzde iki ağız olmaz).

3. Dve gnezda (sedela) edna kvaçka ne moje da kvaçi. (Bir tavuk iki yuvaya oturamaz).

4. Eden **direk** dve kışçi ne moje da potpira. (Bir direk iki evi taşıyamaz)" (Kitevski, 2011: 7, 8).

Müstakil olarak ilk Makedon atasözleri 1861 yılında Brakya Miladinovtsi (Miladinovtsi Kardeşler) yani Dimitriya ve Konstantin Miladinovtsi tarafından 51 atasözü yayımlanmıştır. Dimitriya ve Konstantin kardeşlerin derlemelerinin ilk baskısı Zagreb[12]'te yayımlanmıştır. Makedon literatüründe Brakya Miladinovtsi (Miladinovtsi Kardeşler) olarak geçmekte ve kullanılmaktadır.

[12] Bugünkü Hırvatistan'ın başkenti.

Tüm derlemecilerin o dönemdeki atasözü çalışmaları, tek bir yayın olarak değil, ancak derlenmiş birçok halk üretimleri ile birlikte derlemişlerdir. "Sırası ile 1890 yılında Vasil İkonomov, 1893 yılında Petar Çaçarov, 1891 yılında Anton P. Stoilov, 1891, 1895- 1897 ve sonraki yıllarda da en fazla derleyen Marko Tsepenkov'dur. 1926 yılında Stoilov'un redaktörlüğünde Kuzman Şapkarev" (Kitevski, 2011: 8, 9). "Bunlardan başka daha küçük çapta birçok gazete, dergi vs. derlemeler yayımlanmıştır" (Polenakovik i Penuşliski, 1954: 273).

Makedon folklorunun genel olarak en önemli kurucu derlemecisi ve de en fazla atasözü derlemesi yapan Marko Tsepenkov'un ifadesine göre:

"*Adamın birinden bir atasözü duyar duymaz o saat yazardım*" (1972b: 325).

Kendisi insanların konuşmalarına dikkat edip atasözlerini not almaktaymış. "*Atasözlerini yazdığım zaman büyük sevinç ve lezzet* (**lezet** olarak Türkçesini kullanmış) *duyardım*" (Tsepenkov, 1972b: 330).

"Tsepenkov, dikkat kesilip dinlediği atasözlerini sadece not etmekle kalmaz, sonrasında da derlediği masal ve hikâyelerin çoğunlukla sonlarında kullanmaktadır" (Kitevski, 2011: 10). Makedon literatüründe en kapsamlı şekilde Tsepenkov'a dikkat çeken Marko Ktevski'dir.

Özetle, "Makedon atasözleri coğrafi olarak hemen hemen tüm bölge ve yörelerden, yaklaşık olarak yüz yıllık bir süreçte, farklı ağızlar ve alfabelerde derlenmiştir" (Polenakovik ve Penuşliski, 1954: xı). Bu tespit 1954 yılına aittir. Günümüze kadar gelen süre ile birlikte yaklaşık 223 yıllık bir sürecin devam ettiği söylenebilir.

Kuzey Makedonya, Üsküp'teki en büyük kütüphane olan Üniversite Kütüphanesinde atasözleriyle ilgili bulunan en eski kitap 1787 yılına ait ve nadir eser statüsündedir. Dili, Eski Kilise Slavcası (Eski Slovence) olarak da isimlendirilmektedir. Kütüphanenin künyesine göre: 168 sayfa, 18 cm ve bilimsel bir kitap kategorisinde yer almaktadır. Kitabın künyesi:

Прíчте îлíти по прóстому Пословице Тѣмже Сентенцíе îлíти Рѣчéнїя / Трудомъ î прилѣжáнїемъ Íоанна Мушкатíровичь чрез Слáвное Кралѣвство Маѣáрское, î стрáне êму принадлежаще, заклетогá Âдвокáта собрáна.

Basım yeri: Въ Будинѣ грáдѣ: Печатана при Славено Сéрбской Печáтни Крал. Оûнïверс. Венгерскаго.

Priçte iliti po prostomu poslovitse, Yovan Muşkatiroviç (Senta, 1743 – Peşta, 26. yul 1809), 1. baskı 1787 Viyana, 2. baskı 1807 Budin (Budimpeşta).

Sırpçaya çeviren Yovan Muşkatiroviç. Kitabın ismi: *Atasözleri*. Atasözleri başlığında atasözleriye ilgili her iki isimlendirme de kullanılmış. İlk basımı Peşte'de, diğer ilk baskı Viyana, 2. baskı Budin'de (Budapeşte) yapıldığı belirtilmektedir.

Bu bölümün bir kısmının tekrar olmaması açısından bir alt bölümde tamamlanmıştır.

4. 2. Çalışmada Kullanılan Makedon Atasözlerinin Alındığı Kaynaklar

Bu bölümde esas alınarak taranan kaynaklar ilk derleme metinleri, önemli folkloristlerin seçkileri ve yerel çalışan araştırmacıların derleme ve seçkileri olarak üç bölüme ayrılmıştır. Atasözlerin taranması ve yazılması da bu sıraya göre yapılmıştır. Kendi içinde de en eski derlemecilerden başlanarak tarih sırasına göre verilmiştir.

4. 2. 1. İlk Derlemecilerin Metinleri:

İlk Makedon atasözleri Brakya Miladinovtsi tarafından basılmıştır. Ancak miktar olarak sadece 51 atasözü derlemişlerdir. Bu bakımdan çalışmamızda, kontrol metni olarak yerini almıştır. Marko Tsepenkov'a ise derleme yapmayı sözü edilen kardeşlerden biri olan Dimitriya Miladinov öğretmiştir. Tsepenkov'un, derlemesinde 5028 atasözü mevcuttur. Tüm derleme metinleri içerisinde en fazla atasözü derlemesi olan metindir. Bundan dolayı bu tez çalışmasının ana metnini oluşturmaktadır.

Makedon folklorunun önemli derlemecisi olan **Marko Tsepenkov** (1829-1920) ve aslında bir üst bölümün devamı olarak da aynı zamanda bu tezde kullanılan derlenmiş Makedonca atasözlerinin başlıca kaynaklardan biri olduğunu belirtmiştik. Makedon folkloru ile ilgili hemen her konuda derleme yaptığı çok önemli 10 ciltlik kurucu metinleri vardır. Makedonya'daki çalışmalarda vazgeçilmez referans kaynağı olarak ilk sırada gösterilir. Önemini anlatmak için Üsküp'teki Folklor Enstitüsünün isminin Marko Tsepenkov olduğunu söylemek yeterli olacağı kanaatindeyiz.

Derleme yaptığı 8. cilt, Makedon atasözlerini, alkış ve kargışları da kapsamaktadır. Alkış ve kargışlar çok kısa birkaç sayfalık bölümlerden meydana gelirken, cildin tamamını atasözleri oluşturmaktadır. Makedon folklorunda en fazla atasözü derleyen kişidir. Bu tez çalışmasının da ana metnidir.

Bu çalışmada esas alınan, folklor akademisyenleri tarafından redaksiyonu yapılan, Üsküp, 1972 baskısıdır. Kitabın orijinal ismi:
Tsepenkov, Marko. *Poslovitsi pogovorki: gatanki, kletvi i blagoslovi*. (Atasözleri, Bilmeceler, Kargışlar ve Alkışlar). Skopye: Makedonska kniga, 1972.
Redaksiyonunu yapanlardan biri olan ve ön sözünü yazan folklor profesörü Tome Sazdov'dur.

Ayrıca bu çalışmanın Türkçeden alındığı belirtilen ve Kiril harfleri ile yazılan Türkçe atasözleri sebebi ile de aynı zamanda Türkçenin transkripsiyon metinleri arasına girmektedir. Konu ile ilgili daha fazla bilgi için aşağıda Beytullah Bekar'ın makalesi:

Bekar, B. (2019). "Transkripsiyon Metinlerinde Türk Atasözleri." *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö5), 1-13. DOI: 10.29000/rumelide.606058.

Kurucu derlemecilerden **Brakya Miladinovtsi** (Miladinovtsi Kardeşler) (1810 - 1862)[13] olarak tanınan ve bu isimlendirme ile literatüre de geçen iki kardeş Makedon folklöründe önemli bir yere sahiptirler. Dimitriya ve Konstantin isimli iki kardeş, tolamda 51 atasözü derlemiştir. Derledikleri atasözleri az miktarda da olsa bu çalışmaya dâhil edilmiştir. Çok üretken ve çevrelerinde teşvik edici birer öğretmen oldukları kayıtlı olan iki kardeşin Makedon folkloru konusunda önemli derlemeleri vardır. Ayrıca kardeşlerden Dimitriya'nın yukarıda sözü edilen Marko Tsepenkov'a ilk defa derlemenin nasıl yapıldığını öğrettiğini de folklor tarihi kaynaklarında geçmektedir. Sonrasında Tsepenkov, Makedon folkloru için temel ve kurucu derlemeleri yapabilmiştir. Dolaylı olan çok önemli bir katkıdır. Derlemeleri kitap olarak basılmıştır. Derlenen atasözleri kitap bölümü olarak bulunmaktadır. Bu çalışmada kullanılan derlemeleri:
Zbornik na narodni pesni (Halk Şarkıları Derlemesi). Skopye: Kultura, 2009 yılının baskısıdır.

"Brakya Miladinovtsi ile yakın akrabalığı olan ve onların çalışmalarını devam ettiren, Makedon folklorunun XIX. yüzyılı için önemli isimlerinden biri de **Kuzman Şapkarev** (1834-1909)'dir. Makedonca ilk ders kitaplarını hazırlayan ve folklor derlemeleri yapanlardan biridir" (Todorovski, 1984: 9). Aynı zamanda Miladinovtsi Kardeşlerden, Dimitriya Miladinov'un öğrencisi olmuştur. Marko Kitevski'nin,

[13] Her ikisinin doğum tarihleri aynı olup, beş gün ara ile vefat etmişlerdir.

Şapkarev'in derlemelerini düzenlediği üç bölümden oluşan kitabın ilk bölümünü atasözleri oluşturmaktadır. Kitapta toplam 1156 atasözünün, derlendiği yer adı ve açıklaması ile birlikte sunulmuştur. Bunlar çalışmanın en güçlü iki yönüdür. Ayrıca Kitevski'nin bu çalışmada ve benzeri tüm çalışmalarında da düzenlemesini yaptığı derlemeciler hakkında literatürdeki tüm çalışmaları toparlayıp, özetlediği bir bölümü de vardır. Kitevski'nin literatüre hâkimiyeti ve analitik düzeydeki yorumları da dikkat çekmektedir. Künyesi:
Odbrani stranitsi od Kuzman A. Şapkarev. red. Marko Kitevski, (Kuzman A. Şapkarev'den Seçilmiş Sayfalar). Skopye: Studentski zbor, 1989.

Üstte bulunan Marko Tsepenkov'un çalışmasında olduğu kadar sıklıkta olmasa da bu derleme metninde de atasözlerinde Türkçe transkripsiyon tespit edilmiştir. Bu derleme metni de Türkçenin transkripsiyon metinleri arasına girmektedir.

Anton Pop Stoilov (1869 – 1928) Eskiden adı Yukarıcuma[14] olan köyde bir papazın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Önemli miktarda folklor derlemeleri bulunan Stoilov, çeşitli liselerde öğretmen olarak çalışmış, Sofya'daki[15] Etnografya Müzesinde düzenleme ve müdürlük görevlerinde bulunmuştur. En ilginç görev yeri ise 1910-1913 İstanbul'da bir eksarh[16] okulunun başmüfettişi olarak üç yıl boyunca görev yapmasıdır. (Soyadının önünde de Pop yani papaz yazmaktadır. Bu da papazlık yaptığı veya öyle bir aileden geldiği anlamına gelmektedir). İstanbul o dönemde Tsarigrad yani 'Çarın Şehri' olarak adlandırılıyordu. Biyografisinde de bu şekilde geçmektedir. Atasözlerinin olduğu derleme kitabı:
Makedonski narodni umotvorbi (Makedon Halk Yaratıları). red. Marko Kitevski. Skopye: İnstitut za makedonska literatura, 2000. Marko Kitevski'nin redaktörlüğünde hazırlanan kitapta, derleyicinin biyografisini de ilave etmiştir. Atasözlerini sırası ile doğduğu köy olan Gornocumaysko yani Yukarıcuma'dan, Ohri şehrinden ve Mariovo'ya bağlı, Vitolişta Köyü'nden derlemiştir.

[14] O dönemde Yukarıcuma Makedonya'ya aitti. Şimdi Bulgaristan sınırları içinde yer almaktadır.
[15] Sofya Makedonların toprağı olduğu dönem.
[16] Bir otosefal Kilisenin okulunda görevli. Eksarh ünvanı otosefal kiliseler için verilir. Otosefal Ortodoks Hristiyan mezhebinde, diğer patrik veya kiliselerce tanınmayıp, kendi tanınırlığını, varlığını ilan eden kiliseye verilen ad. Bu konu ile ilgili bkz. TDV, Kürşat Demirci, Ortodoksluk maddesi.
Yunanca 'Kral Vekili', 'Vekil', 'Teğmen', 'Başkan' gibi anlamlara gelen "Eksarhos"tan türetilen "Eksarh" kelimesi, Ortodoks Kilisesi'nin dinî hiyerarşisinde "patriğin altında, metropolitin üstünde yer alan din adamını, bağımsız bir kilisenin rûhânî başkanını tanımlamak için kullanılmaktadır." Koyuncu, Aşkın. *Bulgar Eksarhlığı*, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 1998: 101.

4. 2. 2. Akademisyen Folkloristlerin Seçkileri:

Buradaki tüm akademisyenlerin atasözleri sözlükleri birer seçki olarak hazırlanmıştır. Sadece Filip Kavaev'in atasözleri sözlüğü derleme çalışmasıdır. Kendisi yaptığı derleme çalışmalarıyla çağdaşı Makedon folklor akademisyenlerine örnek olmuştur.

Haralampie Polenakovik ve Kiril Penuşliski'nin redaktörlüğünü birlikte yaptıkları *Makedonski Narodni Umotvorbi* (Makedon Halk Yaratıları) serisinin Cilt 4, Kitap numara 1 *Poslovitsi* (Atasözleri) kitabı 1954 yılında, 302 sayfa olarak basılmıştır. Toplamda 6979 atasözü mevcuttur. Kitabın önsözünde atasözlerinin yarısının Marko Tsepenkov'un derlemelerinden alındığı belirtilmiş. Kitapta kullanılan zengin kaynakça önemlidir. Özellikle de Kuzey Makedonya dışında, Bulgar dilinde Makedon atasözleri ile ilgili yapılan, çok eski kaynaklar Makedonca literatüre bu çalışma ile girmiştir.

Penuşliski, Makedon folklorunda önemli yeri olan ilk kuşak akademisyenlerden birisidir.

Filip Kavaev (1904 - 1974) Narodni poslovitsi i gatanki od Struga i Struşko (Struga ve Çevresinden Halk Atasözleri ve Bilmeceler). Skopye: Filozofski Fakultet, 1961.

Filip Kavaev'in 191 sayfalık bu çalışmasında kendisi hem derlemiş hem de kitabın düzenlemesini yapmıştır. Folklor alanında profesör olan hoca aynı zamanda örnek bir derlemeci olarak da önemli derlemeleri vardır. Derlemeleri titiz, ayrıntılı ve dikkate değerdir. Özellikle Manastır (Bitola) ve çevresi ile ilgili halk şarkıları derlemeleri yoğunluktadır.

Bone Veliçkovski (1948 - 2022) *Makedonski poslovitsi i pogovorki*. (Makedon Atasözleri). Makedonski folklor: spisanie na İnstitutot za folklor vo Skopye: İnstitut za folklor "Marko Tsepenkov," 2009.

Atasözleri alfabetik olarak sistematize edilmiş olan sözlük bir seçki niteliğindedir. Veliçkovski'nin bu tarama sözlüğü, 301 sayfadan oluşmaktdır. Kitabın sonunda dizin ile birlikte yabancı sözcükler sözlüğü de mevcuttur. Ancak kaynakçası incelendiğinde, temel yayınlar dışında, kendi dönemine kadar olan metinlerden farklı bir kaynakça kullandığı görülmüştür. Çalıştığı Folklor Enstitüsü'ndeki arşivden yararlanarak, bazı atasözleri derleme projelerini sözlüğe aktardığı tespit edilmiştir.

Bone Veliçkovski, Makedonya'da atasözleri ile ilgili en çok yayın yapan paremiyologtur. Aynı zamanda Batı dillerinden Makedonca'ya epey miktarda atasözleri çevirileri de kazandırmıştır. Makedon paremiyolojisini uluslararası literatüre açan önemli bir isimdir.

Marko Kitevski'nin (1950 doğumlu) Makedon folkloru ile ilgili 10 ciltlik *Makedonski narodni umotvorbi* (Makedon Halk Yaratıları) serinin 10. kitabı: *Govorni narodni umotvorbi* (Sözlü Halk Yaratıları) kitabının s. 67-156 arasında Makedon atasözlerine dair bir seçki sunmuştur. Kendisi ile yaptığımız yazışmada en tipik olarak gördüğü ve kendisine göre ifade gücü yüksek ve anlamlı bulduğu atasözlerinden bir seçki yaptığını belirtmiştir. Üsküp: Kameleon, 2011 yılı basımlı seriyi şahsımıza imzalı olarak göndermiştir. Atasözlerinin olduğu kitabın tamamı 344 sayfa olup, halk edebiyatı türlerini açıkladığı bölümleri de mevcuttur ki ince kavramsal ayrıştırmalar için gerekli olan tanımlamalar konusunda yararlandığımız önemli bir çalışma olmuştur.

Makedon folkloru alanında 60 kitabı, 400 kadar da makale (dergi ve gazetelerde), eleştiri yazıları, kitap tanıtım yazıları, kitap eleştirisi yazıları vb. vardır. Özellikle de Makedon folklor tarihi konusunda ve tabii atasözleri ile ilgili de çalışmaları mevcuttur. Birçok çalışmada bölüm yazarı, editör, düzeltmen vs. olarak çalışmış olduğundan yayınların içeriklerine hâkim durumdadır. Bu noktada, çalışma süresince, görme olanağımız olmayan bazı yayınlarla ilgili kendisine danışarak istifade ettik. Halen çalışmalar yapmaya devam eden hocanın, folklorle ilgili her yıl en az iki kitabı yayımlanmaktadır. Tarih bölümünde de görüşlerine yer vermiştik.

4. 2. 3. Yerel Derlemeler ve Seçkiler

Son bölümde bölgesel derleme yapmış veya seçki hazırlamış olan araştırmacıların çalışmalarının yerel atasözlerinin taranması konusunda kontrol metni olarak aşağıdaki yayınlar kullanılmıştır. Sözü edilenlerin bazıları akademisyen, kalanları da çevirmen, arşivci ve müzeci olarak görev yapan bağımsız araştırmacılardır.

Kiril Penuşliski (1912 - 2004) 1980 yılında MANU (Makedon Bilim ve Sanat Akademisi) tarafından basılmış olan *Maleşevskiot folklor: poslovitsi i gatanki* (Maleşev Folkloru: Atasözleri ve Bilmeceler) isimli, 399 sayfalık derleme çalışmasının, elimizde sadece atasözleri (309-399) ile ilgili bölümü mevcuttur.

Makedon folkloru konusunda önemli bir yeri olan ilk kuşak akademisyenlerden olduğunu bir üst bölümde belirtmiştik. Üstteki genel kaynakçada başka bir hoca ile birlikte atasözleri seçkisi hazırlamış olduğunu da yine aynı şekilde ifade etmiştik. Ancak burada tek isim olarak sadece Maleşevo ile sınırlandırılmış bir derleme çalışması yapmıştır. Maleşevo: Makedonya'nın doğusunda bulunan küçük bir kasabadır.

Ahil Nikolov Teoharov, derleyen, *Maleşevski narodni poslovitsi i pogovorki* (Maleşevo Halk Atasözleri). Skopye: Studentski zbor, 2001.

Teoharov'un derlediği atasözleri, çalışma yaptığı bölge ağzına göre yazılmıştır. Basılan kitabın toplamı 71 sayfa olup atasözleri de alfabetik sistemde verilmiştir.

Doğu Makedonya'da, Bulgaristan'la sınırı bulunan Pehçevo kasabasında, 1920 yılında doğmuştur. İştip'te liseyi bitirmesinin ardından Prizren ve Sofya'da Ortodoks Teolojisi tahsilini tamamlamıştır. Makedonya'nın birçok şehrinde ve Kanada'nın ikinci büyük şehri olan Toronto'da papaz olarak görev yaptıktan sonra emekli olmuştur. Kilise ile ilgili çalışmalar dışında, halk edebiyatı konusunda da araştırmaları vardır. Çalışma konuları arasında halk şarkıları ve atasözleri ağırlıktadır. Dinî kimliğinin derlemelerinde farklı bir bakışa açısı kazandırdığı şüphesizdir.

İvan Kotev, *Mudrosta na vekovite: makedonski narodni poslovitsi i pogovorki od Strumitsa i strumiçko*. (Yüzyılların Bilgeliği: Ustrumca ve Civarından Makedon Halk Atasözleri). Strumitsa: Blagoy Yankov Muçeto, 2012.

Kotev, Makedonya'nın güneydoğusunda bulunan Ustrumca (Strumitsa) kasabasına bağlı Robovo köyüde, 1939 yılında dünyaya gelmiştir. Lise eğitimini İştip'teki (Ştip) Pedagoji Akademisindeki Öğretmen Okulunda görmüştür. Üniversiteyi de Üsküp'teki o zamanlar tek olan üniversitesinde Skopye Sv. Kiril i Metodi Üniversitesi, Filoloji Fakültesinin Yugoslav Halklarının Edebiyat Tarihi ve Makedon Dili Bölümünde tamamlamıştır. Ustrumca'da lise öğretmenliği yapmış ve okul müdürlüğünden emekli olmuştur. Aşağı yukarı elli yıldır Üsküp'teki Folklor Enstitüsü iş birliğinde derleme çalışmaları yapmaktadır. Kendisi ile irtibat kurarak derlemecilikle ilgili pratik anlamdaki deneyimlerinden istifade etmekteyiz. Çalışmalarını elektronik ortamda göndermiş olan Kotev, halen derleme yapmaya yaşadığı bölgede devam etmekte olup, yaşayan en üretken derlemecilerden biridir. Özellikle Ustrumca, civarı ve Maleşevo folkloruyle ilgili çalışmalar yapmaktadır. Hâlihazırda sistematik olarak derleme çalışmaları yapmaya devam eden tek isimdir.

Özellikle de ağırlıklı olarak atasözleri konusunda derlemeler yapmaktadır. Kotev'in derlemelerinin bir diğer önemi ise çalıştığı bölgenin Doğu Makedonya'ya bağlı olmasıdır. Türkleri'in yoğun olduğu bölge olması bakımından önemlidir.

Venko Prilepçanski'nin *Poslovitsi, blagoslovi, kletvi i izrazi od Ştip i Ştipsko* (İştip[17] ve Çevresindeki Atasözleri, Alkışlar, Kargışlar ve Deyimler) isimli, 2007 yılında yeniden basımı yapılan kitabı 297 sayfadır. Kitabın sonunda 'Nadir ve eskimiş sözler sözlüğü' ve 'İngilizce özet' bulunmaktadır.

İştip kökenli ve 1941 doğumlu olan Prilepçanski, üniversiteyi Üsküp'teki Sv. Kiril i Metodi, Filoloji Fakültesinin Romanistika Grubunda (Latin Köeknli Diller: Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Portekizce ve Rumence) bitirdikten sonra Almanya'nın Münih kentindeki Goethe Enstitüsünde yabancılar için Almanca Öğretmenliği Bölümünde de eğitim almıştır. İştip'te bazı firmaların yabancı dildeki yazışmalarını yürütmüş, liselerde Fransızca öğretmenliği ve yine İştip'teki Gotse Delçev üniversitesinde Fransızca okutmanlığı yapmıştır.

Emekli olan Prilepçanski, birçok dilde yeminli tercüman olarak çalışmalarını doğduğu şehirde sürdürmektedir.

Aleksandar Donski, *Folklornoto bogatsvo na Ştip* (İştib'in Folklor Zenginliği). Ştip: Druştvo za nauka i umetnost, 1989. 415 sayfalık, İştib'in tüm folklorik değerlerinin derlendiği bu çalışmanın 403-410 sayfaları atasözlerini içermektedir.

İştip kökenli olan araştırmacı, 1960 yılında doğmuştur. Sanatçı (ressam) ve öğretmen ağırlıklı bir aileden gelmektedir. Skopye Sv. Kiril i Metodi Üniversitesi, Sanat Tarihi ve Arkeoloji Bölümlerinden mezun olmuştur. Halen çalışmalarını aynı şehirde sürdürmektedir. Aynı zamanda İştip'teki üniversitede arşivci olarak görev yapmaktadır.

Dragan Georgievski'nin *Kratovski narodni poslovitsi i pogovorki* (Kratovo[18] Halk Atasözleri). Kratovo: Muzey na grad Kratovo, 2011.

[17] Türklerin en yoğun olduğu Doğu Makedonya'nın en büyük, Makedonya'nın da üçüncü büyük şehri. Türk popülasyonun yoğunluğu açısından önemli.
[18] Makedonya'nın kuzeydoğusunda bulunan bir kasaba. Türkçesi Kratova.

Zengin bir kaynakça kullanılan çalışma, 118 sayfadan oluşmaktadır. Vulgar ifadeler içeren atasözleri de dâhil olmak üzere, birçok unutulan atasözlerinin de bu seçkide yer aldığı tespit edilmiştir.

Kratova'ya (Kratovo) bağlı bir köyde, 1968 yılında doğmuştur. Skopye Sv. Kiril i Metodi Üniversitesi, Etnoloji bölümünden mezun olmuştur. Kratova kasabasındaki müzede etnolog olarak çalışmaktadır.

4. 3. Makedonca Literatürde Atasözü Çalışmaları

Üstteki 'Çalışmada Kullanılan Makedon Atasözlerinin Alındığı Kaynaklar' bölümü aynı zamanda bu bölümün de bir parçasını oluşturmaktadır.

Bu bölüm kendi içinde üç alt bölümden oluşmaktadır. İlkinde atasözü ile ilgili tüm çalışmaların bibliyografik künyeleri verilmiştir. Yayın sayısının çokluğuna göre öncelik verilen isimlerin, tarih sırasına göre en eski yayınlardan başlayarak araştırmacıların isimleri sıralanmıştır. Yayınlar sırası ile tez, kitap, makale ve basılmış sempozyum ile konferans bildirileri olarak sıralanmıştır.

Türkçe bilen ve Türk asıllı araştırmacıların çalışmaları ile devam eden bölüm, yapılmış olan lisansüstü (doktora ve yüksek lisans) tezler bölümü ile de bibliyografya tamamlanmıştır.

Ardından ikinci alt bölümde, Makedonya'da folklor ağırlıklı olan ve bir dönem çıkmış olan *Sesler* dergisi tanıtılarak, dergi hakkında daha ayrıntılı bilgi için de kaynakça verilmiştir.

Son alt bölümde ise Kuzey Makedonya'da kullanılan Kobiss (Cobiss) Kütüphanecilik Sisteminin tanıtılması ile birlikte gerek bu bölümdeki bibliografik künyelerin ve gerekse tezdeki bibliyografik künyelerin nasıl ve nereden araştırıldığı açıklanmıştır.

Genel olarak 'atasözü' ve 'atasözleri' başlığı ile yapılan taramada (Cobiss, https://mk.cobiss.net/ Erişim: 2021, 2022): Karşılaştırmalı atasözleri çalışmalarında dilsel dağılım olarak; açık ara ile Bulgar Atasözleri önde olmak üzere Latince, Arnavutça, Rusça, Sırpça, Fransızca olduğu görülmüştür. Türkçedeki gibi tüm dünyadan derleme ve çeviri atasözleri kitapları da vardır. Örnekse Kızılderili ve Latince Atasözlerinin çevirisi gibi.

Orijinal künyelerde, yani Makedoncada sadece cümle başı büyük harf kullanılmakta ve diğer sözcükler küçük harfle başlamaktadır. Ayrıca özel isim olan Makedonca, Türkçe gibi dil isimleri de Makedoncada küçük harfle yazılmaktadır.

Yayınların basım yeri genellikle başkent olarak Skopye (Üsküp) olarak geçmektedir.

Alttaki künyelerin orijinal isimleri Kiril Alfabesinden, Latin Alfabesine transkripsiyonu yapılmış olarak ve parantez içinde de yayının isminin Türkçe çevirisi sunulmuştur.

Künyelerde çok fazla miktarda olmasa da Türkçeden geçmiş sözcükler koyultarak gösterilmiştir.

4. 3. 1. Kuzey Makedonya'daki Paremiyolojik Çalışmaların Künyeleri

Makedon paremiyolojisi alanındaki önemli bir paremiyolog olan Bone Veliçkovski'nin basılmış doktora tezi Balkanlar'da konuşulan dillerin atasözlerinin karşılaştırılması üzerinedir. Kendisinin yoğunlukla çalıştığı konu atasözleridir. Makedon literatüründe atasözleri konusuda en fazla yayını olan paremiyologdur. Üsküp'teki 'Marko Tsepenkov' Folklor Enstitüsünde 'Kısa Türler ve Atasözleri' seksiyonunda araştırmacı olarak çalışmış ve emekli olmuştur (https://www.macedonism.org). Bu tezin yazımı sırasında 2021 yılında vefat etmiştir. Ağırlıkla atasözleri konusunda çalışan Bone Veliçkovski, sadece atasözleri ile ilgili Makedon folkloruna kitap, makale ve basılmış bildiriler olarak 30 civarında orijinal bilimsel çalışma bırakmıştır. Ayrıca Makedoncaya başka dillerden atasözleri çevirileri de kazandırmıştır.

Tespitimize göre Makedonca olarak adı geçen konuda en fazla çalışması olan Makedon paremiyolog **Bone Veliçkovski**'dir. Doktora tezinin künyesi:

Zaemnite vliyaniya megyu makedonskite narodni poslovitsi i pogovorki i poslovitsite i pogovorkite na drugite balkanski narodi, doktorska disertatsiya. Skopye: Filoloşki Fakultet, 1999. (Makedon Halk Atasözleri ile Diğer Balkan Halklarının Halk Atasözleri Arasındaki Karşılıklı Etkileşim: Doktora Tezi).

İki yıl sonra da adı geçen tez kitap olarak basılmıştır: *Zid Bez Mali Kamçinya Ne Stoi: Posloviçni Paraleli,* (Duvar Küçük Taşlar Olmadan Durmaz: Atasözlerinde Paralellik). Skopye: İnstitut za Folklor 'Marko Tsepenkov', 2001. Makedon atasözleri ile Balkan yarımadasında konuşulan dillerin atasözleri arasındaki paralelliklerin

çalışıldığı basılmış doktora tezidir. Kitaplaştırılırken isim olarak bir Makedon atasözü seçilmiş: 'Duvar küçük taşlar olmadan durmaz.' Kitabın girişinde de isim olarak seçilen bu atasözünün benzerinin Metin Yurtbaşı'nın Atasözleri Sözlüğünden alınan Türkçe atasözü 'Bir taşla duvar yapılmaz' ile paralellik kurulmuş. Karşılaştırılan Makedon ile Türk atasözleri dışındakiler: Arnavut, Bulgar, Sırp, Yunan, Rumen ve Ulah[19] atasözleridir.

Bone Veliçkovski'nin Makedonya'nın kütüphanecilik sistemindeki sıraya göre çıkan diğer kitapları:

Makedonski Poslovitsi i Pogovorki, 2009. (Makedon Atasözleri). Ç. 2. Bölümünde sözü edilmişti.

Rusko-Makedonski i Makedonsko-Ruski Poslovitsi, 2005. (Rusça-Makedonca ve Makedonca-Rusça Atasözleri).

İtalijanski Poslovitsi i Pogovorki i Nivnite Makedonski Ekvivalenti, 2009. (İtalyanca Atasözleri ve Makedonca Eşdeğerlilikleri).

Frantsuski Poslovitsi i Nivnite Makedonski Ekvivalenti, 2002 ve 2004. (Fransızca Atasözleri ve Makedonca Eşdeğerlilikleri).

Makedonsko-Angliski i Anglisko-Makedonski Poslovični Paraleli, 2002. (Makedonca-İngilizce ve İngilizce-Makedonca Paralel Atasözleri).

Bone Veliçkovski'nin makale ve basılmış sempozyum ve konferans bildirileri:

"Romskite Poslovitsi vo Balkanski Kontekst, 2011." (Balkanlar Bağlamında Roman Atasözleri). Sempozyum bildirisi: *Zbornik na trudovi od II Megyunaroden nauçen simpozium* "Duhovna i materiyalna kultura na Romite" (Стр. 197-212).

"Makedonsko-germanski Paraleli vo Poslovitsite so Sotsiyalna Tematika." (Sosyal Konulu Atasözlerinde Makedonca ve Almanca Paraleller). Konferans bildirisi: *Makedonski-germanski studii od kulturoloşkite nauki, knijevnosta i lingvistikata, istoriografiyata i istoriyata na naukite.* T. 1, 1996-1999 (Стр. 203-213).

"Poslovitsi i Pogovorki za Semeystvoto i Domot." (Aile ve Yuva ile İlgili Atasözleri). Demografsakta tranzitsiya i populatsionata politika vo Republika

[19] Makedonya'da yaşayan bir boy olan Vlahlar'ın Türkçe karşılığı Ulahlar'dır. Hristiyan Ortodoks olan bu etnik topluluğun kendine ait dilleri vardır.

Makedoniya: referati od naučniot simpozium odrjan na 28 yuni 2008 godina vo Bitola (Стр. 225-228).

Manastır'da bir sempozyumda sunulup basılan bu bildiri, aynı adla bir yıl sonra geliştirilerek ve ilaveler yapılarak yeniden basılmış:

"Poslovitsi i Pogovorki za Domot i Semeystvoto." (Yuva ve Aile ile İlgili Atasözleri). *Makedonski folklor*: spisanie na İnstitutot za folklor vo Skopye. (Год. 2009, 35, бр. 67, стр. [5]-10).

"Poslovitsata Megyu Leksikata i Tekstot: za Motivite i Postlovitsite od Aspekt na Proverbiyalnata Semantika." (Leksikoloji ile Metin Arasındaki Atasözü: Proverbiyal Semantik Açısından Motif ve Atasözleri). Bilimsel toplantı: *Kulturata i yazikot*: zbornik na trudovi od Naučniot sobir odrjan na 3-4 april 2008 (Стр. 243-249).

"Zaedničkoto vo Poslovitsite i Pogovorkite na Balkanskite Narodi." (Balkan Halkalarındaki Ortak Atasözleri). *Makedonski folklor*: spisanie na İnstitutot za folklor vo Skopye = Le Folklore macedonien =[revue de L'Institut de folklore de Skopjé]. - ISSN 0542-2108 (Год. 33, бр. 64, 2007, стр. [69]-80).

"Makedonski Poslovitsi i Pogovorki od Tursko Poteklo." (Türk Kökenli Makedon Atasözleri). *Uluslararasi Türk Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri,* Üsküp, Makedonya: 2006 (Стр. 35-50).

"The Macedonian and Albanian Paremiological Forms: Mainly Proverbs and Sayings." *Prilozi* = Contributions: MANY. ISSN 0350-1914 (Год. 2007, 32, бр. 1, стр. [109]-123).
Not: Makalenin dili İngilizcedir.

"Aforizmot i Posloviçkoto Bogatstvo." (Aforizma ve Atasözlerin Zenginliği). *Makedonski folklor*: spisanie na İnstitutot za folklor vo Skopye = Le Folklore macedonien =[revue de L'Institut de folklore de Skopjé]. - ISSN 0542-2108 (Год. 2006, 32, бр. 63, стр. [47]-56).

2 Ağustos 1903 yılındaki milli halkın bağımsızlık hareketi sebebi ile 100. yılda yapılan bilimsel toplantıda Bone Veliçkovski'nin sunduğu tebliği:

"İlinden vo Paremiite: Vrz Primeri od Narodnata i Umetniçkata Knijevnost." (Halkedebiyatı ve Edebiyattan Örnekli Olarak Paremilerde İlinden[20]). *100 godini İlinden*: 1903-2003: prilozi od nauçniot sobir odrjan na 6-8 may 2003 (Том 2, стр. [387]-401).

Sözü edilen kitap, Makedon halkının durumunu analiz eden politik ve önemli bir kitaptır. Makedon halkının bağımsızlığı için bir program önerisinde de bulunan kitabın basımının yüzüncü yılı anısına yapılan bilimsel toplantıda sunulmuş ve aşağıdaki isimle basılmıştır:

"Frazeoloşki i Poslovniçkiot Font vo Deloto 'Za Makedontskite Raboti' na Krste Misirkov." (Kriste Misirkov'un 'Makedon Meseleleri Hakkında' Kitabındaki Atasözü ve Deyimler). Deloto na Krste Misirkov: zbornik od megyunarodniot nauçen sobir po povod stogodişnata od izleguvahyeto na knigata 'Za makedontskite raboti' odrjan vo Skopye na 27-29 noemvri 2003 godina (Том 2, стр. [311]-328).

"Komparativno İstrajuvanye na Makedonskite i Frantsuskite Poslovitsi." (Makedon ve Fransız Atasözlerinin Karşılaştırmalı Araştırması). *XXX Nauçna konferentsiya na XXXVI megyunaroden seminar za makedonski yazik, literatura i kultura:* (Ohrid, 11-13 август 2003 г.) (Стр. [725]-736).

"Za Nekoi Angliski i Makedonski Poslovitsi i Pogovorki za Vremeto i Zdravyeto." (Zaman ve Sağlıkla İlgili Bazı İngiliz ve Makedon Atasözleri). *Makedonski folklor*: spisanie na İnstitutot za folklor vo Skopye = Le Folklore macedonien =[revue de L'Institut de folklore de Skopjé]. - ISSN 0542-2108 (Год. 2002, 30, бр. 60, стр. [45]-51).

"Nekoi Aspekti na Semantiçkata Neopredelenost na Makedonskite Poslovitsi." (Makedonca Atasözlerindeki Anlam Belirsizliği ile İlgili Bazı Tespitler). *Spektar*: spisanie za literaturna nauka. - ISSN 0352-2423 (Год. 2001, 19, бр. 37, стр. 195-203).

"Nekoi Aspekti na Semantiçkata Neopredelenost na Makedonskite poslovitsi." (Makedonca Atasözlerindeki Anlam Belirsizliği ile İlgili Bazı Tespitler). *Spektar*: spisanie za literaturna nauka. - ISSN 0352-2423 (Год. 2002, 20, бр. 39/40, стр. 265-278).

[20] Makedon ulusal egemenlik bayramı; adını aynı günde kutlanan Aziz İliya'nın isminden alıyor. İlinden= İliya'nın günü anlamında.

Üsküp, Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesinin, İtalyan Dili Bölümünün kuruluşunu 40. yılı şerefine basılan makale:

“Makedonsko-İtalyanski Paraleli vo Poslovitsite i Mojnosta za Nivnoto Vkluçuvanye vo obrazovniot protses.” (Makedon ve İtalyan Atasözleri Arasındaki Paralellikler ve Eğitim Sürecine Dâhil Edilmelerindeki Olanaklar). *Zbornik na trudovi od naucniot sobir 40 godini lektorat po italjanski jazik na Universitetot ‘Sv. Kiril i Metodiy’ – Skpoje* (Год. 2001, Стр. 208-225).

“Traditsionalnite Folklorni Janrovi Poslovitsata i Gatankata vo Megyusebna Relatsiya: Deneşna Perspektiva.” (Geleneksel Folklor Türlerinden Atasözü ve Bulmaca Arasındaki İlişki: Güncel Açıdan). *Makedonski folklor*: spisanie na İnstitutot za folklor vo Skopye = Le Folklore macedonien =[revue de L'Institut de folklore de Skopjé]. - ISSN 0542-2108 (Год. 2001, 29, бр. 58/59, стр. [27]-32).

“Veruvanya İzrazeni vo Postlovitsite i Pogovorkite.” (Atasözlerinde Öne Çıkan İnanışlar). *Makedonski folklor*: spisanie na İnstitutot za folklor vo Skopye = Le Folklore macedonien =[revue de L'Institut de folklore de Skopjé]. - ISSN 0542-2108 (Год. 2001, 29, бр. 56/57, стр. 461-470).

“Za Nekoi od Paremiite i Nivnite İzvori vo Pedagogoyata na Michel de Montaigne od Prof. Şoptrayanov.” (Prof. Şoptrayanov’un Michel de Montaigne’in Pedagojisindeki Bazı Atasözleri ve Onların Kaynakları Hakkında). Prof. Dr. Georgi Şoptrayanov’un şerefine düzenlenen bilimsel, resmi toplantıdan (Год. 2000, Стр. 91-107).

“Poslovitsata i Neyzinata Vrska so Drugite Folklorni Janrovi.” (Atasözü ve Onun Diğer Folklor Türleri ile Olan İlişkisi). *Makedonski folklor*: spisanie na İnstitutot za folklor vo Skopye = Le Folklore macedonien =[revue de L'Institut de folklore de Skopjé]. - ISSN 0542-2108 (Год. 2000, 28, бр. 55, стр. [83]-90).

“Makedonsko-Germanski Paraleli vo Poslovitsite so Sotsiyalna Tematika = Makedonisch-deutsche Parallelen in Sprichwörtern mit sozialer Thematik.” (Sosyal Temalı Makedon ve Alman Atasözlerindeki Paralellikler). *Makedonsko-germanski studii od kulturoloşkite nauki, knijevnosta i istorigrafyata i istoriyata na naukite.* T. 1, 1996-1999 (Стр. 203-213).

“Nekoi Karakteristiki na Makedonskite Poslovitsi i Pogovorki.” (Makedon Atasözlerinin Bazı Karakteristik Özellikleri). *Narodnoto tvoreştvo na poçvata na Makedoniya*, kniga 6, Skopye: MANU, 1991, str. 228.

Tome Sazdov, Bone Veliçkovski’nin basılmış doktora tezi hakkında yayımlanmış tanıtım makalesi:

“Zid Bez Mali Kamçinya Ne Stoi: Posloviçni Paraleli” (Duvar Küçük Taşlar Olmadan Durmaz: Atasözlerinde Paralellik). *Makedonski folklor*: spisanie na İnstitutot za folklor vo Skopye = Le Folklore macedonien =[revue de L'Institut de folklore de Skopjé]. - ISSN 0542-2108 (Год. 2002, 30, бр. 60, стр. [188]-190).

Bir üst bölümde, bu tezin esas çalışma metnini olarak tanıttığımız Marko Tsepenkov’un derlediği 8. Kitap olan Makedon atasözlerinin redaktörlerinden birisi de Prof. Dr. Tome Sazdov olduğu belirtilmişti.

_____. “Srdnostite vo Narodnite Postlovitsi i Pogovorki Kay Makedontsite i Tsrnogortsite (Knijevno-İstoriski, Tematski i Stilsko-İzrazni).” (Makedonların ve Karadağlıların Halk Atasözlerindeki Benzerlikleri -Edebiyat Tarihi, Tematik ve Uslüp Anlatımı Açısından-). *Prilozi* = Contributions. - ISSN 0350-1914 (Год. 1990, 15, бр. 2, стр. [21]-34).

_____. “Prilog Kon Prouçuvanyeto na Stilsko-İzraznite Karakteristiki na Makedonskite Narodni Poslovitsi i Pogovorki.” (Makedon Atasözlerindeki Üslup-İfade Araştırmalarına Katkılar). *Makedonski folklor*, год. II, бр. 3–4, 175–180.

Tezimizin birçok bölümünde adını andığımız **Marko Kitevski**’nin atasözü ile ilgili çalışmaları:

Yine bir üst bölümde, bu tezin çalışma metinlerinden birini hazırlamış olan Marko Kitevski’nin: ‘Makedon Halk Yaratıları’ serisinin 10. kitabı: *Govorni Narodni Umotvorbi* (Sözlü Halk Yaratıları) kitabının s. 67-156 arasında Makedon atasözlerine dair bir seçki sunduğunu bir üst bölümde de belirtilmişti.

_____. *Maleşevski Narodni Poslovitsi i Pogovorki*. (Maleşevo Halk Atasözleri). sobral: Ahil Nikolov Teoharov, İgor Nastevski, Marko Kitevski. Skopye: Studentski zbor, 2001.

Kitevski, yazar Stale Popov'un (1902-1965) metinlerinde folklor türlerini çalışmış; atasözleri ile ilgili de kitap bölümü mevcuttur:

_____. *Stale Popov: Jivot i Delo*. (Stale Popov: Hayatı ve Eserleri). Skopye: Naşa kniga, 1988.

_____. "Poslovitsi i Pogovorki." (Atasözleri). *Makedoniya*: İlustrovano Spisanie na Matitsata na İselenitsite od Makedoniya. ISSN 0542-206X (Год. февруари 1997, 44, бр. 526, стр. 38-39).

_____. "Jenata Ray - Jenata Pekol: od Folklornata Riznitsa (Jenata vo Makedonskite Poslovitsi i Pogovorki)." (Kadın Cennet - Kadın Cehennem: Folklor Hazinesinden) (Kadınla İlgili Makedon Halk Atasözlerinde). *Makedoniya*: ilustrovano spisanie na Matitsata na iselenitsite od Makedoniya. ISSN 0542-206X (Год. март 1992, 39, бр. 467, стр. 29-30).

_____. "Za Poymot Jena vo Naşite Pogovorki." (Atasözlerimizde Kadın Konusunu Anlamak). *Prosvetena jena*: organ na Antifaşistiçkiot front na jenite od Makedoniya. - ISSN 0350-9796 ([45], март, 1989, стр.15).

İlk kuşak Makedon folklor akademisyenlerinden olan **Kiril Penuşliski, Haralampie Polenakoviç**, red. *Makedonski Narodni Umotvorbi: Poslovitsi.* (Makedon Halk Yaratıları: Atasözleri). Skopye: Koço Ratsin, 1954.

Atasözleri seçkisi olan kitap, 302 sayfadan oluşmaktadır.

Kiril Penuşliski, *Maleşevski Folklor.* (Maleşevo Folkloru). Skopye, 1980. 2005 yılındaki baskısı Skopye: Matitsa makedonska.
Not: İçerisinde atasözleri ile ilgili bir bölüm mevcuttur.

_____. *Poslovitsi i Gataki.* (Atasözleri ve Bilmeceler). Skopye: Makedonska kniga, 1969.

_____. *Turski Elementi [Vliyaniya] vo Makedonskiot Folklor.* (Makedon Folklorunda Türk Etkileri). 1981, Kniga 6, s. 55-56. Skopye: Matitsa makedonska.

_____. "Rad u Makedonskim Poslovitsama." (Makedon Atasözlerinde Savaş). *Narodno stvaraliştvo – Folklore.* Beograd 1962, 3-4: 161-165.
Not: Makale Sırp dilindedir.

Manastır'lı (Bitola) emekli akademisyen **Aleksandar Steryovski**,

_____. *Nekoi İdiomi, Poslovitsi i Pogovorki vo Grçkiot i Romanskiot Yazik i Folklor vo Sredba so İdiomite, Poslovitsite i Pogovorkite od Makedonskiot Yazik* (Yunanca ve Latincedeki Bazı Deyim ve Atasözlerinin Makedon Atasözleriyle Karşılaştırılması). Zbornik, Bitola: Pedagoşka akademiya, 1984.

_____. "Poslovitsata 'Kolku Yazitsi Znaeş – Tolku Lyuge Vrediş' : Koga i Kade e Nastanata." ('Ne Kadar Dil Biliyorsan – o Kadar İnsan Ediyorsun' Atasözü Nerede ve Nasıl Oluşmuştur). *Razvitok*: literatura, kultura, opştestveni praşanya. - ISSN 0351-3769 (Год. 1985, 23, бр. 1-2, стр. 70-77).

Kiro Andonov'un derleme yaptığı ve içinde bir bölümünün atasözlerinin de olduğu 32 sayfalık derleme kitabı:

Zlatogrivoto Konyçe: Prikazni, Poslovitsi, Kajuvanya i Legendi. (derleyen). (Altın Yeleli At: Masallar, Atasözleri, Söylenceler ve Efsaneler). Negotino: Literaturen klub Mugri, 1986.

_____. *Vişina **Çeşma**: Legendi, Kajuvanya, Poslovitsi i Prikazni.* (Vişina[21] Çeşmesi: Efsaneler, Söylenceler, Atasözleri ve Hikâyeler). (derleyen). Kumanovo: Prosveta, 1986.

_____. *Narodni Umotvorbi: Prikazni, Poslovitsi, Gatanki, Blagoslovi i Kletvi od Tikveşiyata.* (Tikveş Bölgesinden Halk Yaratıları: Masallar, Atasözleri, Bilmeceler, Alkışlar, Kargışlar). (derleyen). Negotino: Literaturen klub Mugri, 1985.

_____. *Zlatogrivoto Konyçe: Narodni Umotvorbi od Tikveşko.* (Altın Yeleli At: Tikveş Bölgesinden Halk Yaratıları). (derleyen). Negotino: Tsentar za radio, peçat i izdavaçka deynost, 1989.

Kristina Dimovska, Üsküp, Folklor Enstitüsü "Marko Tsepenkov'da" araştırmacı olarak çalışmaktadır. Enstitüdeki çalışma alanı, atasözlerinin de içinde olduğu 'kısa türler ve çocuk folkloru' seksiyonudur. Enstitünün çalışmaları ve sitelerinde henüz olmayan yayın listesi konusunda yazışarak bilgi aldığımız araştırmacıdır (Dimovska ile e-posta yoluyla yapılan görüşme: 11.05.2022.). Atasözleri ile ilgili yayınları aşağıda verilmiştir.

[21] Çeşme adı.

Doktora tezi:

_____. Paremioloşkite Formi vo Heroyskata Epika –Niz Primeri od Beovulf, Pesna za Nibelnuzite, Volsunga Saga i Tsiklusot za Marko Krale- (Kahramanlık Anlatılarında Paremiyolojik Kalıplar -Beowulf, Nibelungenler Şarkısı, Völsunga Saga ve Kral Marko Hakkındaki Metin Örnekleri Üzerinden-). Skopye: Sv. Kiril i Metodiy, 2017.

_____. "Janrovskite Odliki na Postlovitsata i Maksimata Kako Pişani Folklorni Formi vo Epot." 2019. (Destanda Folklor Biçiminde Yazılı Olarak Atasözü ve Özdeyişin Tür Özellikleri). *Folklor, traditsiya, yazik*: zbornik na trudovi od nauçen sobir odrjan na 17-18 may 2018. Skopye: İnstitut za makedonski jazik 'Krste Misirkov,' str. 29-37.

_____. "Terminot 'Variyatsiya' i Negovata Primena Vrz Paremioloşkite İskazi." 2018. ('Varyasyon' Terimi ve Kullanımının Paremiyolojik İfadeler Üzerindeki Durumu). *Makedonski folklor*: spisanie na İnstitutpt za folklor vo Skopye = Le Folklore macedonien =[revue de L'Institut de folklore de Skopjé]. - ISSN 0542-2108.

_____. "Prilog Kon Sfakyanyeto na Semantiçkata Funktsiya na Paremioloşkite İskazi vo Dve Epski Pesni -'Marko i Gino Arnautçe' i 'Marko i Musa Keseciya'-" (İki Epik Şarkıdaki Paremiyolojik İfadelerin Semantik Fonksiyonlarını Anlamaya Dair Katkılar). *Zbornik na trudovi od megyunarodnata nauçna konferentsiya "Yazikot i kulturata –sostoybi i predizvitsi."* Skopye: İnstitut za makedonski yazik "Krste Misirkov," 2018, 57-67.

_____. "Poslovitsi so İmenkite 'Dom' i 'Kukya' i so Pridavkite İzvedeni od Niv." ('Yuva' ve Ev' Özneli Atasözleri ve Onlardan Çıkartılan Sıfatlar). ur. Tanturovska, L. *Makedonskiot yazik*- izvor na nauçni istrajuvanya (doma i nadvor). Skopye: İnstitut za makedonski yazik "Krste Misirkov," 2021, 75-86.

_____. *Potentsiyalni Paremioloşki Formi vo İzbor Bugarski i Makedonski Epski Pesni.* (Seçilmiş Bulgarca ve Makedonca Epik Şarkılarda Potansiyel Paremiyolojik Formlar). Sofya: BAN, 2017.

Seçkiyi hazırlayan: **Radovan P. Tsvetkovski**, *Makedonski Narodni Poslovitsi.* (Makedon Halk Atasözleri). Bitola: Misirkov, 1993.

_____. "Poslovitsi ili Ustreli od Zborovi." (Atasözleri veya Sözlerden Ok Atımı). *Makedonski narodni poslovitsi,* (Стр. 5-8), 1993.

Aynı isimde ve sayfa sayısında:

_____. "Poslovitsi ili Ustreli od Zborovi." (Atasözleri veya Sözlerden Ok Atımı). *Otade i odavde vremeto*, (Стр. 237-240) 2003.

İvan Kotev, *Mudrosta na Vekovite: Makedonski Narodni Poslovitsi i Pogovorki od Strumitsa i Strumiçko*. (Yüzyılların Bilgeliği: Ustrumca ve Civarından Makedon Halk Atasözleri). Strumitsa: Blagoy Yankov Muçeto, 2012.

_____. "Nekoi Karakterni i Fiziçki Osobini Odrazeni vo Makedonskite Narodni Pogovorki i Poslovitsi." (Bazı Karakter ve Fiziksel Özelliklerin Makedon Halk Atasözlerindeki Yansıması). *Makedonski folklor,* год. 2020, LI, бр. 77–78, 213–224.

_____. "Kratok Osvrt Kon Knigata Umot na Krlaşka: Etnokrlevizmi (Aforizmi po Narodni İzreki i Pogovorki) od Atanas Krlevski." (Atanas Kırlevski'nin Kitabının Tanıtımı. Halk Atasözlerinden Oluşturulmuş Aforizmalar). Skopye: *Akademski peçat,* 2018, 123-132.

Todor Aleksoski, *Zborovite se Zaboravaat, Napişanoto Ostanuva: Makedonski Pogovorki, Mudrosti i İzreki.* (Sözler Unutulur, Yazı Kalır: Makedon Atasözleri, Vecizeler ve Deyimler). Prilep: Druştvo za nauka i umetnost, Tom 1 (A-H), Tom 2 (O-Ş) 2008, 2010.

_____. *Sekoy se Smee na İst Yazik: Makedonski Pogovorki, Mudrosti i İzreki.* (Herkes Aynı Dilde Gülüyor: Makedon Atasözleri, Bilge Sözler ve Deyimler). Prilep: Druştvo za nauka i umetnost, 2017.

Apostol Pop İvanov, *5000 Makedonski Mudrosti, Pogovorki i İzreki.* (5000 Makedonca Bilge Sözler, Atasözleri ve Deyişleri). Skopye: Panili, 2009.

Diğer yayınlardan alıntılanarak yapılmış olan kitap 203 sayfalık bir atasözleri seçkisidir. Kitapta seçkinin yapıldığı kaynakça mevcut değildir.

_____. *Prespa: Legendi, Pesni, Pogovorki.* (Prespa[22]: Efsaneler, Şarkılar, Atasözleri). Gevgeliya: Arheolog, 1998. 63 sayfadan oluşan bir derleme kitabı.

_____. **Jivko Andreev**, *Makedonski Poslovitsi.* (Makedon Atasözleri). Skopye: Opştinska konferentsiya na knijevnata mladina 'Karpoş,' 1981, s. 32.

Dragitsa Bojinova, "Gospod-Bog vo Paremiite na Nekoi Balkanski Narodi." (Bazı Balkan Halklarının Paremilerinde Allah-Tanrı Kavramı). *Makedonski folklor*: spisanie na İnstitutot za folklor vo Skopye = Le Folklore macedonien =[revue de L'Institut de folklore de Skopjé]. - ISSN 0542-2108 (Год. 1991, 24, бр. 48, стр. 31-40).

_____. "Makedonskite Paremioloşki Formi Kako Svedotsi na Eden İstoriski Protses." (Bir Tarihsel Sürece Tanık Olarak Makedon Paremiolojik Formlar). *Spektar*: spisanie za literaturna nauka. - ISSN 0352-2423 (Год. 8, бр. 16, dekemvri 1990, стр. 157-169).

_____. *Ogledi za Makedonskite Narodni Poslovitsi i Pogovorki: Paremii.* (Makedon Halk Atasözleri ile İlgili Denemeler: Paremiler). Skopye, 2006.

_____. "Nekoi Paremioloşki Formi na Turski Yazik Kay Marko Tsepenkov." (Marko Tsepenkov'da Türk Dilindeki Bazı Paremiyolojik Formlar). *Makedonski folklor,* год. XVI, бр. 31, 1983, 77–86.

İliya Kitanovski, *İzgrev od Minatoto: Pogovorki od Kozyaçko-Osogovskiot Region: I, II. del.* (Geçmişin Gündoğumu: Kozyaçko-Osogovski Bölgesinden[23] Atasözleri: I. II. Bölüm). Kratovo: Druştvo za nauka i umetnost, 1997.

_____ (sobral). *Osogovski zbornik: pogovorki-poslovitsi*. (derleyen) (Osogovski'den[24] Derleme: Atasözleri). Kratovo: Druştvo za nauka i umetnost, 1997.

Dragolyub Veličković Rode, "Motiv Bolesti u Paremijama Balkanskih Naroda." (Balkan Halklarının Paremilerinde Hastalık Motifi). *Makedonski folklor,* год. XVII, бр. 33, 1984, 175–181. Not: Yayın Sırp dilindedir.

[22] Güneybatı Makedonya'da Arnavutluk ve Yunanistan ile komşu olan, aynı isimde büyük gölü de bulunan turistik bir bölge adıdır.
[23] Makedonya'nın kuzeydoğusunda bulunan dağlık bir bölge.
[24] Doğu Makedonya'da manastırı ile ünlü dağlık bölge.

_____. “Paremiye – Lingvistiçki Nivo i Knyijevni Janr (Dilbilimsel Açıdan ve Edebi Tür Olarak Paremiyoloji).” *Makedonski folklor,* год. XVII, бр. 33, 1989, 103–109.
Not: Yayın Sırp dilindedir.

Dragana Kuzmanovska, Poslovitsi i Pogovorki so Animalna Komponenta vo Germansiot i vo Makedonskiot Yazik. (Alman ve Makedon Dillerinde Hayvan Öğeli Atasözleri). Skopye: Sv. Kiril i Metodiy, Filoloşki Fakultet “Blaje Koneski,” 2013.

_____i dr. “İnternatsionalniot Karakter na Narodnite Poslovitsi i Pogovorki.” (Halk Atasözlerinin Uluslararası Karakteri). *Sovremenoto vospitanie i obrazovanie*: sostoybi, predizvitsi i perspektivi: zbornik na trudovi, 2016.

_____ i dr. “Uspeşen Transfer na Pogovorkite i Poslovitsite od Eden vo Drug Yazik.” (Diller Arası Başarılı Atasözü Aktarımı). *Godişen zbornik 2013* – Filoloşki fakultet, UGD – Ştip. ISSN 1857-7059.

Petar Çaçarev, “Poslovitsi od Ştip (Makedoniya).” (İştip Atasözleri -Makedonya-). *Zbornik za narodni umotvoreniya nauka i knijnina* (SBNU) (СбНУ) кн. III, 1893, стр. 246-263, Sofiya.

Lilyana Minova-Gyurkova, “Naçini za İzrazuvanye na Uslovnosta vo Makedonskite Narodni Poslovitsi.” (Makedon Halk Atasözlerinde Koşullu İfade Biçimleri). *Makedonski folklor,* год. 1969, II, бр. 3–4, 181–193.

Vitomir Mitevski, “Filosofiyata na Sekoydnevniot Jivot vo Pogovorkite Kay Tsepenkov.” (Tsepenkov’un Derlediği Atasözlerinde Gündelik Yaşamın Felsefesi). Çalışma, Marko Tsepenkov’un doğumunun 190.’ıncı ve vefatının 100.’cü yılı sebebi ile yapılan bilimsel toplantıda sunulmuş ve baskıda olduğu notu düşülmüştür. 4.11.2020 г. Skopye: MANU, İnstitut za folklor “Marko Tsepenkov.”

Tvrtko Çubeliç, “Klasifikatsiyata na Naşite Narodni Poslovitsi.” (Halk Atasözlerimizin Sınıflandırılması). *Makedonski folklor*, br. 14, Skopye, 1974.

Vlada Uroşevik, “Postlovitsi.” (Atasözleri). *Sintezi*: makedonski knijeven glasnik.- ISSN 1409-6102 (Бр. 5, 2006, стр. 48).

Venko Prilepçanski, Todor Vlahçev. “Poslovitsi od Ştip i Ştipsko.” (İştip ve Çevresinden Atasözleri). *Delo 74*: spisanie za samoupravna teoriya i praksa,

opştestveno-politiçki praşanya, umetnost i kultura. - ISSN 0350-2821 (15, 4-5, 1988, стр. 386-393).

Bir üst bölümde (4. 2. 3.) makale ile aynı konudaki kitabına yer verilmiştir.

Danitsa Tsvetanovska, "Prevodot na Makedonskite Poslovitsi i Pogovorki na Angliski Yazik vo Romanot 'OrelotŞtırkot' od Stoyan Hristov." (Stoyan Hristov'un 'Kartal Leylek' Romanındaki Makedonca Atasözlerinin İngilzceye Çevirisi Üzerine). *Literaturen zbor*: spisanie na druştvoto za makedonski yazik i literatura.- ISSN 0024-4791 (Год. 1992, 39, бр. 1-6, стр. 25-29).

Mira Traykova, "Za Nekoi Frantsuski Poslovitsi i Nivnite Ekvivalenti vo Makedonskiot Yazik." (Makedon Dilindeki Bazı Fransız Atasözleri ve Onların Eşdeğerliklileri). *Godişen zbornik* = Annuaire. - ISSN 1409-8571 (Кн. 27, 2001, стр. 227-235).

Agim Poloska, "Makedonsko-Albanskite Pogovorki i Postlovitsi vo Prespanskiot Region." (Prespa Bölgesi'nde Makedonca ve Arnavutça Atasözleri). *Makedonski folklor*: spisanie na İnstitutot za folklor vo Skopye = Le Folklore macedonien =[revue de L'Institut de folklore de Skopjé]. - ISSN 0542-2108 (Год. 1992, 25, бр. 49, стр. 145-161).

Makale, deyim ağırlıklı olup, Makedon Dili Enstitüsü'nün dergisinde basılmıştır: **Zvonko Nikodinovski**, "Frazeologiyata i Paremiologiyata vo Tritomniot 'Reçnik na Makedonskiot Yazik' -so Srpskohrvatski Tolkuvanya-". ('Makedon Dilinin Sözlüğünde (3 cilt)' Deyim ve Atasözleri –Sırpça ve Hırvatça çevirisi ile-). *Makedonski Yazik*: LXVIII, 2017; İnstitut za makedonski yazik "Krste Misirkov," Skopye.

Yordanka Hristova Fulon, "Koga Poslovitsite Stanuvaat Memoriya." (Atasözleri ne Zaman Hıfz Edilir). prevod od frantsuski yazik Zvonko Nikodinovski. *Spektar*: spisanie za literaturna nauka. - ISSN 0352-2423 (Год. 1987, 5, бр. 10, стр. 95-115).

Not: Yazarı Yordanka Hristova Fulon makaleyi Fransız dilinde yazmış. Fransızcadan Makedoncaya çeviren ise Zvonko Nikodinovski.

Spase Medarovski, **Petar Tselakoski**, "Pogovorkata 'Si ya Klade Glaata v **Torba**:' -Postanok i Znaçanye-". ('Kafasını Torbaya Soktu' Atasözünün Oluşumu ve Anlamı). *Zbornik*, Bitola: Pedagoşka Akademiya, 1984.

Ana Vitanova Ringaçeva, "Zborovite si Odat, no Pismoto Ostanuva: Narodna Pogovorka: kon Zbornikot "Mudrosta na Vekovite" Makedonski Narodni Poslovitsi i Pogovorki od Strumitsa i Strumiçko na İvan Kotev." (Söz Gider, Yazı Kalır: Halk Atasözü: İvan Kotev'in "Yüzyılların Bilgeliği" Derleme Kitabından, Ustrumca[25] ve Civarından Makedon Halk Atasözleri). *Sovremenost*: spisanie na literatura, umetnost i opştestveni praşanya. - ISSN 0038-5972 (Год. 2013, 62, бр. 2, септември стр. 137-141).

Diyana Nikodinovska, "Vrednosnata Oska Dobro/Loşo vo İtalyanskite i vo Makedonskite Poslovitsi." (İtalyan ve Makedon Atasözlerinde İyi/Kötü Değerleri). *Godişen zbornik*...=Yearbook…- ISSN 1857-7059 (Год. 2, 2011, стр. 61-71).

İskra, Nikolovska-Neyaşmik, "Makedonskata Realistiçna Prikazna i Kratkite Folklorni Janri -Poslovitsi i Pogovorki-". (Makedon Realist Hikâyeciliği ve Kısa Folklor Türleri -Atasözleri-). *Spektar*: spisanie za literaturna nauka. - ISSN 0352-2423 (Год. 2001, 19, бр. 38, стр. 169-179).

Lyudmil Spasov, "Od Semiotiçkata i Lingvistiçkata Analiza na Makedonskite Pogovorki -Vrz Materyal od Zbirkata na Konstantin M. Petkoviç-". (Makedon Atasözlerinin Gösterge Bilimine Göre Lingvistik Analizi -Konstantin M. Petkoviç'in Derleme Metni Üzerinden-). *Predavanya na XIX semınar za makedonski yazik, literatura i kultura,* Skopye i Ohrid, 8-28. VIII 1986, str. 99-102.

Slavitsa Veleva, "Pogovorkite vo Raskazite na Petre M. Andreevski i Nivnite Ekvivalenti vo Zbirkata Pogovorki na Marko Tsepenkov." (Petre M. Andreevski'nin Hikâyelerindeki Atasözlerinin, Marko Tsepenkov'un Derlemeleindeki Atasözlerine Göre Eşdeğerlikleri). *Delo 74*: spisanie za samoupravna teoriya i praksa, opştestveno-politiçki praşanya, umetnost i kultura. - ISSN 0350-2821 (Год. 1987, 14, бр. 4-5, стр. 437-442).

[25] Doğu Makedonya'da bir kasaba.

Derleyen, **Ahil Nikolov Teoharov**, *Maleşevski Narodni Poslovitsi i Pogovorki*. (Maleşevo Halk Atasözleri). Skopye: Studentski zbor, 2001.

Adem Tafiloski, "Gatanki, Bırzozborki i Pogovorki kay Makedontsite Muslimani od Struşki Drimkol so Labunişkoto Nareçye." (Struga'ya Bağlı Drimkol'daki Labunişta Köyü Diyalektinde Makedon Asıllı Müslümanların Kullandığı Bilmeceler, Tekerlemeler ve Atasözleri). İstoriya, folklor i etnologiya na islamiziranite Makedontsi: (materiyali od vtoriot nauçen simpozium 'Folklorot i etnologiyata kay Makedontsite muslimani' odrjan vo Debar na 16-17. Oktomvri 1986 godina i od drugi kulturno nauçni sredbi i sovetuvanya), 1987, str. 311-316.

Lyupço Stoymenski, "Vo Dosluh so Narodni Pogovorki." (Halk Atasözleri Hakkında). *Stojer*: vesnik za Druştvoto na pisatelite na Makedoniya: meseçnik za literatura, kultura i umetnost.- ISSN 1409-6005 (Год. 8, бр. 72/74, yanuari/mart 2004, стр. 31).

Katerina Petrovska-Kuzmanova, "Rodovite Relatsii vo Obrednite Pogovorki." (Ritüel Konulu Atasözlerindeki Akrabalık İlişkileri). *Kultura*: megyunarodno spisanie za kulturoloşki istrajuvanya = Culture: international journal for cultural reserches. - ISSN 1857-7717.

Tezler bölümünde, tezinin künyesini verdiğimiz **İlina Yakimova**'nın kitap olarak basılmış yüksek lisans tezi: *Ambar na Duşata: Etniçkoto vo Pogovorkite*. (Ruhun Ambarı: Atasözlerinde Etnik Unsurlar). Skopye: Slovo, 2004.

Mitra Şaroska, *Pogovorkite Davaat Pouka za Stopanstvoto*. (Atasözleri Hayvancılık Hakkında Bilgi Verir). Skopye, 2015.

Derleyen ve hazırlayan: **Petko Domazetovski** ve **Apostol-Pop Yovanovski**, *'Zrno po Zrno – Pogaça, Kamen po Kamen – Palata:' Makedonski Narodni Poslovitsi i Pogovorki*. ('Tane Tane Üstüne: Poğça, Taş Taş Üstüne: Saray' - Makedon Halk Atasözleri). Yablanitsa: Vişarıtsa, 2002.

Filip Vasilevski, *Frazeologiya na Makedonskiot Govor vo Debar i Debarsko: Pogovorki, Kletvi, Blagoslovi, Zborovi i Drugi Frazi Koi gi Upotrebuvaat Makedontsite vo Debar i Debarsko*. (Debre[26] ve Çevresinde Makedonların Kullandığı

[26] Debar, Türkçesi Debre; Makedonya'nın batısında bulunan bir kasaba.

Deyimler: Atasözleri, Kargışlar, Alkışlar, Sözler ve Diğer Deyimler). Struga: İris, 2018.

Milena Glavinçeva, *Zbirka na Latinski Pogovorki i İzreki = Dicta et Sententiae Latinitatis*. (Latin Atasözleri ve Deyimler Seçkisi). Ohrid: Tsentar za nauçno istrajuvaçka rabota pri Fakultetot za turizam i organizatsioni nauki, 2010.

Faniya Popova, "Makedonskite i Turskite Poslovitsi vo Makedoniya – Yaziçni i Strukturni Ekvivalenti." (Makedonya'daki Türk ve Makedon Atasözleri – Dilsel ve Yapısal Eşdeğerlikleri). *II Megyunaroden simpozium*: Makedonsko-turski kulturni vrski vo minatoto i denes. Skopye: Filololki Fakultet, 1991.

Atanas Nikolovski, "Za Jivotot na Maleşevskite Poslovitsi." (Maleşevo[27] Atasözlerinin Hayatı Hakkında). *Makedonski folklor* 1980, XIII/26: 93-97.

Anastas Tahovski, "Grçko-Makedonski Paraleli I-II." (Yunan-Makedon Paralelleri I-II). Skopye: *Makedonski jazik*, 1956, kn. 1, 2, str. 41-72, 174-193.

Lyupka Hristova-Başevska, "Makedonskite Narodni Poslovitsi i Pogovorki na Tragata na Antropoloşkata Problematika." (Antropoloji Sorunsallarına Göre Makedon Halk Atasözlerinin İzleri). *Razgledi*. Skopye, 1980, XXII/10: 1062-1069.

Kevin Windic, **Margaret Travers**. "Makedonski Poslovitsi Kako şto se Pretstaveni vo Makedonsko-Ruskite Reçnitsi" (Makedon-Rus Sözlüklerinde Sunuldukları Şekli ile Makedon Atasözleri). XXVII nauçna konferentsiya na XXXIII megyunaroden seminar za makedonski yazik, literatura i kultura. 1, *Lingvistika* (Стр. 117-123) 2001.

Üsküp'te 1997 yılından 1999 yılına kadar **İzaim Murtez**'den kaydedilmiş atasözleri. Kanımızca Bone Veliçkovski tarafından veya onun da olduğu bir komisyon tarafından kaydedilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Bu yayın ile ilgili başka bir bilgiye ulaşamadık.

[27] Makedonya'nın doğusunda bulunan küçük bir kasaba.

Makedon Kökenli Türkologlar ve çoğunluğu da Türk kökenli olan akademisyenlerin ve diğer araştırmacıların yayınları:

Türk Dilini bilen akademisyenler arasında emekli öğretim üyesi, folklorist **Sevim Piliçkova**'nın kitap bölümü:

Prilog Kon Prouçuvanyeto na Narodnite Poslovitsi Kay Turtsite od SR Makedoniya. (Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti'ndeki Türklerin Halk Atasözlerinin Analizi Makalesi). *Makedonski Folklor*. Skopye: İnstitut za folklor "Marko Tsepenkov," 1987, (7-52).

Makaleleri:

_____. "Kibris ve Makedonya Türkleri Arasinda Soylenilen Atasözler." *Sesler*: *aylik toplum sanat dergisi*. - ISSN 0351-3777 (Ocak 2001, 36, sayi 328, стр. 17-22). Düzeltme yapmadan, Makedonya'daki kütüphanecilik sisteminde gösterildiği gibi verilmiştir. Yayın dili: Türkçedir.

_____. "Poslovitsite Kako Mikro Struktura na Anegdotite." (Anektodlardaki Mikro Yapılar Olarak Atasözleri). *Makedonski folklor*: Spisanie na İnstitutot za folklor vo Skopye = Le Folklore macedonien =[revue de L'Institut de folklore de Skopjé]. - ISSN 0542-2108 (Год. 1992, 25, бр. 49, стр. 163-173).

Halen İştip, Gotse Delçev Üniversitesi, Türkoloji Bölümünde aktif olarak hocalık görevini sürdüren **Mariya Leontik**'in alanı dilbilim olsa da atasözleri ile ilgili olarak iki tane Türkçe ve bir tane de Makedonca makalesi vardır.

_____. "Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Türkçe Atasözlerinin Kullanılması." 23. *UluslararasıTürk Kültürü Sempozyumu,* 4-7 Mayıs 2018, s. 50-62. Üsküp-Makedonya.

_____. "Türkçe ve Makedonca Atasözlerinin Özellikleri." *Knowledge-International Journal*, 26.3. Institut of Knowledge Management - Skopye. 2018, s. 771-775. ISSN 2545-4439.

_____. "Poslovitsite vo Makedonskiot i vo Turskiot Yazik." (Makedon ve Türk Dillerinde Atasözleri). Zbornik na trudovi od naucniot sobir '"Folklor-

Traditsiya- Yazik." Yazikot naş deneşen, kniga 30. İnstitutot za makedonski yazik "Krste Misirkov" – Skopye, 2019, 39-48, ISBN 978-608-220-062-0.

İsmail Eren, **"**Makedonların Kullanmış Oldukları Türk Atasözleri ve Deyimleri." *Sesler Dergisi* Kasım 1975, Sayı: 100, s. 150-157.

_____. "Koçana Atasözleri ve Deyimleri." *Sesler* dergisi. S. 93, Üsküp, 1975.

Hamdi Hasan, *Makedonya ve Kosova Türklerince Kullanılan Atasözleri ve Deyimler*. Ankara: TDK, 1997.

_____. "Paralelizmot Megyu Turskite, Makedonskite i Albanskite Poslovitsi vo Zapadna Makedoniya." (Batı Makedonya'da Türk, Makedon ve Arnavut Atasözleri Arasındaki Paralellikler). Duhovnite sredişta vo zapadna Makedoniya vo minatoto i denes, Bigorski nauçno - kulturni sobiri IX - nauşen sobir. Kiçevo: 1990: 282-289.

Sena Arif, "Nabi'nin Gazellerinde Atasözleri ile Deyimler." *Sesler*: *aylik toplum sanat dergisi*. - ISSN 0351-3777 (25, 238/239, 1989, стр. 83-101).

Selçuk Kürşad Koca, Feyhan Ruşid, "Makedonya Türk Atasözleri ve Makedon Atasözleri Arasındaki Ortaklıklar." *TÜRÜK* Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi 2017, Yıl:5, Sayı:9, Sayfa: 293-308.

Nimetullah Hafız, *Makedonya Türk Halk Edebiyatı Metinleri*. İstanbul: Anadolu Sanat Yayınları, 1989. Toplamda 275 sayfalık çalışmada, atasözleri bölümü s. 21-30 arasında yer almaktadır.

Avni Engüllü, "Evlenme Bir de Düğüne İlişkin Atasözleriyle İlgili Deyimler." *Sesler* dergisi, 1974, S. 84, Üsküp.

Feriha Afet, "Kalkandelen Atasözleri." *Sesler* dergisi, 1971, S. 55, Üsküp.

Kuzey Makedonya'da yapılan lisansüstü tezler aşağıda sunulmuştur. Öncelikle Doktora tezlerinin listesi en eski olandan başlamak üzere aşağıdaki gibidir:

Bone Veliçkovski, *Zaemnite Vliyaniya Megyu Makedonskite Narodni Poslovitsi i Pogovorki i Poslovitsite i Pogovorkite na Drugite Balkanski Narodi,*

Doktorska Disertatsiya. (Makedon Halk Atasözleri ile Diğer Balkan Halklarının Halk Atasözleri Arasındaki Karşılıklı Etkileşim: Doktora Tezi). Skopye: Filoloşki Fakultet, 1999.

Dragana Kuzmanovska, *Poslovitsi i Pogovorki so Animalna Komponenta vo Germansiot i vo Makedonskiot Yazik*. (Alman ve Makedon Dillerinde Hayvan Öğeli Atasözleri). Skopye: Sv. Kiril i Metodiy, Filoloşki Fakultet "Blaje Koneski," 2013.

Diyana Nikodinovska, *'Dobroto' i 'Loşoto' Kako Vrednosni Kategorii vo Poslovitsite vo İtalyanskiot, vo Yaponskiot i vo Makedonskiot Yazik*. (İtalyan, Japon ve Makedon Atasözlerinde Değerler Kategorisi Olarak 'İyi' ve 'Kötü'). Skopye, 2015.

Kristina Dimovska, *Paremioloşkite Formi vo Heroyskata Epika –Niz Primeri od Beovulf, Pesna za Nibelnuzite, Volsunga Saga i Tsiklusot za Marko Krale-* (Kahramanlık Anlatılarında Paremiyolojik Kalıplar -Beowulf, Nibelungenler Şarkısı, Völsunga Saga ve Kral Marko Hakkındaki Metin Örnekleri Üzerinden-). Skopye: Sv. Kiril i Metodiy, 2017.

Yüksek Lisans tezleri aşağıdaki gibidir:

Türk kökenli Türkolog: **Sena Arif**, *Makedonskite Narodni Poslovitsi i Pogovorki od Tursko Poteklo vo Zapisite na Marko Tsepenkov*. (Makro Tsepenkov'un Derlemelerinde Türk Kökenli Halk Atasözleri). Skopye: Filoloşki Fakultet "Blaje Koneski," 1994.

Not: Gerek kütüphaneyle, gerekse tezi hazırlayanla kurduğumuz irtibat sonucunda teze ulaşamadık.

Valybona Toska, *Makedonskite i Albansite Pogovorki i Poslovitsi za Jenata*. (Kadınlarla İlgili Makedon ve Arnavut Atasözleri). Skopye: Filoloşki Fakultet "Blaje Koneski," 2000.

İlina Yakimova, *Etniçko-Normativna Funktsiya na Pogovorkıte vo Narodnata Kultura na Makedoncite*. (Makedonların Halk Kültürlerinde Atasözlerinin Etik-Normatif Foksiyonları). Prirodno-matematiçki fakultet, İnstitut za geografiya, Zavod za etnologiya, 2002.

Feyhan Ruşid, *Didaktiçkata Funktsiya na Turskite Narodni Pogovorki vo Republika Makedoniya*. (Makedonya Cumhuriyeti'nde Türk Halk Atasözlerinin Didaktik Fonksiyonları). Skopye, 2013.

Tezler	Atasözü
Doktora	4
Yüksek Lisans	4
Toplam	**8**

Görsel 4. 1. *Kuzey Makedonya'da yapılmış lisansüstü tezler tablosu*[28]

Yukarıda adı geçen tüm araştırmacıların başka konularda da birçok çalışmaları vardır, fakat burada sadece atasözü ile ilgili olanlar seçilmiştir. Özellikle de ilk kuşak akademisyenlerin, folklorun birçok alanında epeyce çalışmaları olduğu görülmüştür. Diğer tüm alanlarda olduğu gibi bu alanda da zamanla, çalışıldıkça, literatür oluştukça, çalışmalarda daha spesifik bir yönelim olduğu da tespit edilmiştir.

4. 3. 2. Makedonya'da Türkçe Folklor Dergisi

Makedonya'da Türk Folkloru ile ilgili çıkan derginin tam adı; *Sesler* Dergisi: Aylık Toplum-Sanat Dergisi'dir. Üsküp'te 1965-2001 yılları arasında çıkmış olan derginin dili Türkiye Türkçesidir. "Dergide; şiirler, hikâyeler, tiyatro ve sinema yazıları, dil-tarih-edebiyat-halkbilimi araştırmaları, Sosyalist Yugoslavya dönemindeki siyasi, toplumsal, ekonomik gelişmeleri ele alan yazılar gibi çok geniş bir yelpazede yazılara yer verilmiştir" (Karakuş, 2013: 3). "Sesler dergisi bu birikimiyle de Balkan Türk kültürünü, edebiyatını ve folklorunu araştırmak isteyenler için çok önemli bir kaynak konumundadır" (Uğurlu, 2017: 642).

Sesler dergisi ile ilgili daha fazla bilgi için aşağıdaki yayınlara bakılabilir:

[28] https://mk.cobiss.net.

Ertuğrul Karakuş, *Sesler Dergisi Bibliyografyası*, Ankara: Paradigma Akademi Yayınları, 2013.

Serdar Uğurlu, "Makedonya'da Türk Folkloru ve Sesler Dergisi." Geçmişten Günümüze Balkanlarda Türkçenin Süreli Yayınlardaki Yeri ve Önemi Sempozyumu Tebliğ Kitabı (11-14 Mayıs 2017, Bosna Hersek / Zenitsa), s. 640-673.

4. 3. 3. Bibliyografik Künyelerin Araştırılması Hakkında

Bu bölümde ve genel olarak tezdeki bibliografik veriler, Kuzey Makedonya'nın kütüphanecilik sistemi Kobiss'ten (Cobiss)'ten araştırılarak alınmıştır. Folklor Enstitüsü "Marko Tsepenkov" Üsküp resmi veb sitesi incelenmiştir. Eski tarihli yayınlar için birkaç basılı bibliografik yayından ve az bir kısmı da netteki akademik sitelerden tarama ve inceleme yapılarak alınmıştır. Araştırmalarımızın ağırlık noktası Kuzey Makedonya kütüpheneler sistemi Kobiss (Cobiss) ile Makedon Folklor Enstitüsü oluşturmaktadır.

Kuzey Makedonya'nın kullandığı kütüphanecilik sistemi, üniversite kütüphanelerinden, halk ve lise kütüphanelerine kadar ülkedeki tüm kütüphanelerin bağlı olduğu bir ağ şeklindedir. Tarama yapıldığında, aranan yayın, ülkedeki hangi kütüphane veya kütüphanelerde ise tümü ortaya çıkmaktadır. Ayrıca hangi kullanım şartlarında bulunduğuna dair bilgisi ile birlikte verilmektedir. Birçok yönden çok verimli ve kullanışlı bir sistemdir ve sürekli olarak güncellenmektedir.

İnternetteki arama motorlarında kelime kökü yazıldığında birçok bilgi gelmektedir. Türkiye'deki kütüphanecilik sistemlerinde 'atasözü' ve 'atasözleri' anahtar kelimesi ile yaptığımız taramada farklı sonuçların çıktığından söz etmiştik. Aynı taramayı Kuzey Makedonya'nın kütüphane sisteminde tekrar ettiğimizde yani anahtar kelimenin tekil/çoğul (poslovitsa/-i ve pogovorka/-i) olarak arama yaptığımızda şaşırtıcı şekilde Türkiye'deki sistem ile aynı biçimde farklı sonuçlara ulaştık. Kütüphanecilik programlarını geliştirenlerin genellikle yazılımcılar ve mühendisler olduğu düşünülürse bu şekilde oluşan bazı durumlar olağan karşılanmalıdır. Sistemin tasarımının yapısı bağlayıcı değildir; daima kontrol etme sorumluluğu araştırmacıya aittir.

Soysal bilimler alanında çalışanların en önemli araştırma alanının kütüphane olduğu şüphesizdir. Özellikle tezimizin yazım aşaması virütik salgının en yoğun ve yasaklı dönemine denk geldiğinden bilginin elektronik ortama aktarımının değeri daha çok ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı bu konuya kısaca değinme gereği duyduk.

Tezin diğer bir önemli araştırma kurumu, Makedon Folklor Enstitüsü "Marko Tsepenkov" başkent Üsküp'te bulunmaktadır. Enstitünün sadece bir kısım verilerin elektronik ortama aktarılmış olduğunu tespit ettik. Önceden paremiyolog Bone Veliçkovski'nin çalıştığı 'Kısa türler ve çocuk folkloru' seksiyonunda yani atasözlerini kapsayan bölümde çalışan araştırmacı Dr. Kristina Dimovska ile kurduğumuz iletişim sonucunda, henüz enstitü sitesinde olmayan bilgilerin de yayımlanması konusunda yoğun şekilde çalıştıklarını ve en kısa zamanda sitesini yineleyecekleri bilgisini verdi (e-posta: 11.05.2022). Ayrıca söz konusu kaynakçayı da tarafımıza göndermiştir.

Basılı bibliografya kitapları ise içerisinde yıllara ve alanlara göre tasnif edilmiş; kişisel kitaplığımızda mevcut yayınlardır:

Prilog kon bibliografyata na makedonskiot yazik 3: 1971 - 1985 (Makedon Dilindeki Makaleler Bibliografyası) Skopye: MANU, 2006.

Prilog kon bibliografyata na makedonskiot yazik 4: 1986 - 2006 (Makedon Dilindeki Makaleler Bibliografyası) Skopye: MANU, 2008.

Basılan ilk Makedon atasözleri XIX. yüzyılın ikinci yarısına denk gelmektedir. Ancak Makedon kaynaklarında, atasözlerinin derlenmesi, yazılması ve zamanın şartları nedeni ile basımının belli bir zaman süreci gerektirdiğinden söz edilmektedir. Bunun için de Makedon atasözlerinin XIX. yüzyılın başından itibaren sayılması gerektiği düşüncesi hâkimdir.

Tezde 1 ana metin ve 13 de kontrol metni olmak üzere toplamda taranan 14 metin, 223 yıllık bir süreci kapsamaktadır. Üç bölüme kategorize ettiğimiz Makedon atasözleri sözlüklerinin ilk bölümünde XIX. yüzyıldaki ilk derlemecilerin metinleri yer almaktadır. Sözü edilen derlemecilerin birçoğu öğretmen olup, bir süre de Makedonların da başkenti olan İstanbul'da görev yaptıklarını kayıtlardan anlıyoruz. Aralarında bir din görevlisinin de olduğu ilk kuşak derlemecilerden birinin İstanbul'da bir kilisede başmüfettiş olarak görev yaptığını belirtmiştik. Ayrıca ilk Makedon atasözlerinin İstanbul'da çıkan *Tsarigradski Vesnik* isimli gazetede basılmış olması da Türk Halkbilimi için özel bir öneme sahiptir.

XIX. yüzyıldaki zor şartlarda derleme yapan derlemecilerin ardından XX. yüzyıldaki ilk kuşak folklor akademisyenlerinin çalışmaları ile karşılaşıyoruz. Hocaların arasında derleme çalışmaları da yapan tek isim Filip Kavaev'dir. Başka

konularda da çok başarılı derlemeleri vardır. Marko Kitevski ile (e-posta: Mart, Nisan 2022) yaptığımız yazışmalarda verdiği bilgiye göre: "1961 yılında Kavaev atasözleri derlemesini yayımladığı zaman, çağdaş anlamda derleme metni olarak bizim için örnek olmuştur. Çalışmalarımızı onu örnek alarak yaptık" ifadesini kullanmıştır.

Üçüncü ve son gruptaki atasözleri sözlükleri ise XX. yüzyılla birlikte XXI. yüzyılı da kapsamaktadır. Bu grupta hem derleme hem de tarama şeklinde çalışılmış atasözleri sözlüklerine rastlanmaktadır. Bu bölümün en önemli ayırt ediciliği buradaki metinlerin belli bir bölge ile daraltılmış olmasıdır. Genellikle kırsal kesimde, köylerde yapılan çok spesifik derleme ve tarama çalışmalarından oluşmaktadır. Bu bölümdeki en önemli isim ise 50 yıldır Üsküp'teki Folklor Enstitüsü işbirliği ile sürekli olarak derlemeler yapan İvan Kotev'dir. Diğer isimler de gerek çalıştıkları mesleklerde, gerekse gördükleri öğrenim açısından oldukça yüksek seviyede araştırmacılardır. Fakat buna rağmen atasözleri ile ilgili tek çalışmada kalmışlardır. Yine de lokal düzeydeki, az bilinen atasözlerinin kaydedilmesi, yazılması ve aktarılması bağlamında önemli rolleri vardır. Tezdeki en önemli bölümün Makedon atasözlerine göre şekillenmesi sebebi ile bu kısım üzerinde özellikle daha fazla durulmuştur.

Sonuç olarak bu bölümde Makedon paremiyolojisini tanım ve kavramlarından başlayarak, özellikle de Türkçeden farklı yönleri ile tanıtmaya ve ilk derlemecilerden başlayarak, sırası ile derledikleri metinler hakkında bilgi verrmeye çalıştık. Özellikle de tezimizin asıl bölümü için kullanılan Makedon atasözleri sözlüklerinin derlemeci ve hazırlayanları ile birlikte tanıtarak kaynakçanın niteliğini gözler önüne sermeye çalıştık. Kuzey Makedonya'da atasözleri ile ilgili yayımlanan tüm bilimsel yayınların (tez, kitap, makale, bildiri) bibliyografyasının Türkçe çevirisi ile birlikte vererek bu alanda çalışma yapacaklar için de enformatik düzeyde bir bilgi sunmaya çalıştık. Bu şekilde Makedon paremiyolojisinin tarihî süreci de kronolojik olarak ortaya çıkmış ve Türkçeye aktarılmıştır. Atasözleri ile ilgili Makedoncanın yanında Türkçe olarak da yayımlanan yayınların olduğunu tespit ettik. Bir dönem Türkçe olarak çıkan folklor ağırlıklı *Sesler* dergisini de tanıtmaya çalıştık. Gerek bu bölümün, gerekse tüm tezin kaynakçasının araştırılması konusunda bilgi verilmiştir. Konu sadece tezin çalışma sistemini açıklamak adına değil aynı zamanda Makedon literatürü ile ilgili çalışma yapacaklara rehberlik etmesi de amaçlanmıştır.

Makedon paremiyolojisini Türkçeye kazandıran bu bölümün pek çok çalışmaya hizmet edeceği şüphesizdir.

5. TÜRK ve MAKEDON ATASÖZLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Bu doktora tezinin konusu ile doğrudan ilgili olan asıl ana bölümdür. Makedon atasözlerinin, 1 ana metin ve 13 kontrol metninin taranması ile çıkan bulgulara göre sınıflandırılma yapılmıştır. Söz konusu metinler XIX. yüzyıldan itibaren, ortalama 223 yıllık bir süreci kapsamaktadır. Buna göre iki ana sınıf ortaya çıkmıştır. Birinci sınıfta Türk atasözleri ile aynı ve benzer olanlar sıralanmıştır. İkinci sınıfta farklı olan atasözleri yer almaktadır. Her sınıfın kendi altında da özelliklerine göre atasözleri gruplandırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre de analiz edilmiştir. Konu atasözlerinin sadece benzerlikleri ya da sadece farklılıkları değildir. Her iki durumla birlikte etkileşimleri de dâhil olmak üzere karşılaştırmalı analizidir. Özetle analiz tek yönlü değil, olası tüm yönler üzerinde yapılmıştır.

İlk alt bölümde Türkçeden geçen, aynı olan, benzer olan, Türkçe sözcüklerin rastlandığı vb. atasözleri gruplandırılmıştır. İkinci alt bölümde Türk kültüründen tamamen farklı, kendine özgü atasözlerinin olduğu bölüm verilmiştir. Üçüncü alt bölümde ise yukarıda sözü edilen karşılaştırma sonucu çıkan Makedon atasözlerinin genel özellikleri maddeleştirilerek gösterilmiştir. Sonraki alt bölümde Makedonya'daki Türklerin kullandığı atasözleri derlemesi orijinal kaynağındaki gibi liste halinde sunulmuştur. Gözlemlerimiz sonucu olşmuş olan Makedonların sıklıkla kullandıkları atasözleri ise en son alt bölümde yerini bulmuştur.

Tezin konusu gereği yapılan tarama sonucunda oluşturulan bir atasözü maddesinin yapısı aşağıdaki gibidir:

Atasözü maddesinin en başında Makedon atasözünün bulunduğu orijinal kaynakçadaki derlemeci veya hazırlayanın isim ve soyisminin baş harfleri ve kaynaktaki numaralandırması, ardından da Türkçe transkripsiyonu verilmektedir. Aynı çalışma kontrol metinlerinde de uygulanmıştır. Ana kaynak esas metni teşkil ettiğinden ve ayırt etme kolaylığı açısından; derlemecinin sadece isminin baş harfi gösterilmiştir. En baştaki harf, Makedon kaynaklarında derlemecinin adının ve soyadının baş harfleri ile orijinal metnindeki atasözünün numarası verildiğini belirtmiştik. Fakat numara olmayan kaynaklardan alınan atasözlerinde sadece kişinin isim ve soyisminin baş harfleri verilmiştir. Tüm atasözleri sözlükleri alfabetik olarak dizildiğinden, ulaşamama gibi bir durum söz konusu değildir.

Makedon atasözünün hemen altında tarafımızdan yapılan çevirisi yer almaktadır. Kaynaklardaki açıklamalar da parantez içinde olduğu gibi çevrilmiştir. Gereken yerlerin altında da [TT] kısaltması ile Türkiye Türkçesindeki aynı ya da benzer atasözleri konulmuştur. Türk atasözlerinde olmayıp, deyimlerde bulunanlar ise koyultularak (bold) [Türkçe Deyim] olarak verilmiştir.

Kaynakçadaki açıklamadan ayırt edilmesi için gerekli görülmesi durumunda, [Ç. n.] çevirenin notu olarak ek açıklamalar yapılmıştır. Türkçeden Makedoncaya geçen sözcükler ve kalıp ifadeler koyultularak (bold) gösterilmiştir.

Atasözü maddesinin bitiminde de Matti Kuusi'nin oluşturduğu 'Uluslararası Atasözleri Tip Sistemine' göre atasözlerinin sınıflandırması yapılmıştır. [Alfa-numerik sistem] köşeli parantez içerisinde gösterilmektedir. Bu konu ile ilgili 1. 2. Yöntem bölümünde ayrıntılı bilgi mevcuttur.

Hem bu bölümde hem de tezin genelinde Makedon atasözlerinde geçen Türkçe kelimeler koyultularak (bold) gösterilmiştir.

Ana metin ve 13 tane de kontrol metninin çalışılma sırası ve özellikleri aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

I. Grup Makedonca Atasözleri Sözlükleri (XIX. yüzyıl):

M: Marko Tsepenkov (Ana metin. En çok atasözü derlemesi olan ilk metinlerden)

Kontrol Metinleri:

BM: Brakya Miladinovtsi (İlk derleme metni.)

KŞ: Kuzman Şapkarev (En ayrıntılı ve yöntem kullanılarak çalışılmış ilk metinlerden.)

APS: Anton Pop Stoilov (Aynı dönem ilk derleme metinlerden biri.)

II. Grup Makedonca Atasözleri Sözlükleri (XX. yüzyıl):

HPKP: Haralampie Polenakovik ve Kiril Penuşliski
(İlk kuşak folklor akademisyenlerinin tarama metinleri. Eski ve Makedonya dışında, Makedon atasözleri ile ilgili metinleri de kapsayan zengin kaynakçası mevcuttur.)

KP: Kiril Penuşliski (Bir bölgedeki köylerden spesifik derleme metin.)

FK: Filip Kavaev

(Derleme metni. Hem derlemeci hem de profesör olarak çift yönlü çalışmıştır. Prof. Dr. Marko Kitevski'den alınan bilgiye göre, 1961, Üsküp basımlı bu çalışma ile kendisi dâhil diğer hocalara öncülük etmiş, örnek olmuştur.)

BV: Bone Veliçkovski (Tarama metni, farklı derleme metinleri de kullanılmış.
Ayrıca en fazla çalışması olan ve yabancı dillere ve diğer dillerdeki atasözleri Makedoncaya kazandırmış Makedon paremiyoloğu olması bakımından da önemli bir kaynakçadır.)

MK: Marko Kitevski (Tarama metni. Makedon folklorunu analiz ederek, önceki tüm derlemecilerin biyografileri dâhil, çalışmalarını ve atasözlerini değerlendirmiş ve çıkan tüm çalışmalara önsöz, rapor, değerlendirme yazısı ve editörlük yaparak katkı sağlamış bir hocadır. Bu tezin Makedonca kısmının mentorluğunu gönüllü olarak yapmıştır.)

III. Grup Makedonca Lokal Atasözleri Sözlükleri (XX. ve XXI. yüzyıl):

İK: İvan Kotev (Derleme metin. Elli yıldır Folklor Enstitüsü iş birliği ile çalışan derlemecidir. Çalışma süresince fikir teatisinde bulunulmuştur.)

VP: Venko Prilepçanski (Tarama metin.)

AD: Aleksandar Donski (Derleme metin.)

ANT: Ahil Nikolov Teoharov (Derleme metin.)

DG: Dragan Georgievski (Derleme ve tarama metin.)

Türk ve Makedon atasözlerinin karşılaştırılması sonucu ortaya çıkan bulgular aşağıdaki şekilde sistematize edilmiştir.

5. 1. Türk Atasözleri ile Aynı ve Benzer Olan Makedon Atasözleri

Yapılan taramada, çıkan sıklığa, anlamdaki benzerlik ve farklılığıa göre tespit edilen atasözleri aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır.

5. 1. 1. Türkçeden Alındığı Belirtilen Atasözleri: Orijinal kaynakta Türkçe kökenli olduğu belirtilmiş ve çoğunda da Türkçesi Kiril Alfabesi ile yazılmış şekilde bulunan atasözleridir. 4. 2. 1. 'İlk Derlemecilerin Metinleri' bölümünde ayrıntılı bilgi verildiği gibi bu özelliği ile eser Türkçenin transkripsiyon metinleri arasına girmektedir. Türkçeden Makedoncaya geçen sözcükler koyultularak (bold) gösterilmiştir.

1. M. 42. Ako ne **artirisaş** od rabotata, **artirisay** od ustata. (Türkçeden: **iten artmase, dişten artır**: İşten artıramazsan dişten artır).
İşten arttıramıyorsan, dişten arttır.
Varyantı:
HPKP. 129. Ako ne mojeş da **artisaş** od rabotata, **artisay** od zabite.
İşten arttıramazsan, dişten arttır.
TT: İşten artmaz, dişten artar.
Ç. n. Makedonya Türkleri, 'çalışmak' anlamında 'işlemek' fiilini kullanmaktadırlar. [M8a, M5a]

2. M. 326. Vetrot ke poveit, pesokta ke ostanit. (Türkçeden alındığı notu düşülmüş).
Rüzgâr eser, kum kalır.
TT: Sel gider kum kalır (kişi ettiğini bulur.) (Herhangi bir durumda önemli olan, kalıcı ögelerdir). Gelip geçici olanlar değil. [C3c]

3. M. 500. Davaj si na tsaro danoko i na popo kolaço. (Turski: **Padişaa araç papaza kolaç**).
Çara vergisini ve papaza çöreğini ver. (Açıklama kısmında Kiril harfleri ile Türkçesi: -padişaa araç, papaza kolaç- olarak yazılmış. Araç: haraç). [K1f, K1j, K2a, K2e, B1g]

4. M. 619. Dobro utro, mu rekov, **belyata** si naydov. (Türkçeden alındığı notu düşülmüş).
Günaydın dedim, belamı buldum.
TT: Selam verdik, borçlu çıktık. [J1h]

5. M. 727. **Esap** pırvo stori, da posle **kasap**. (Türkçeden alındığı notu düşülmüş).
Önce hesap et, sonra kasaba git.
Varyantı:

M. 4667. **Esapi** ta posle **kasapi**.
Önce hesap, sonra kasap. Önce hesabını yap, sonra alışverişe git. (Hesapsızlık konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 728. **Esap kitap** – **torba** i stap. (Türkçeden alındığı notu düşülmüş).
Hesap kitap, sopaya torba.
Ç. n. Önce hesap kitap, sonra sopanı torbana takarak yola çık. Yani alışverişe çık; diğer bir anlamı ile de harekete geç.
Varyantı:
M. 2214. Sekoy prvo da **esapit**, da posle da **kasapit**.
Herkes önce hesabını yapsın sonra kasaba gitsin.
Varyantı:
M. 4532. **Esap, kitap, torba** i stap.
Hesap, kitap, torba ve sap. (Aptallıkla para kazanılmıyor). Türkçe sözcüklerle ses tekrarı yapılmış. İyice hesap, kitap yapmadan bir işe girişmemek gerekiyor.
Varyantı:
M. 4673. Koy ne **esapi**, toy nema da **kasapi**.
Esapi, kasapi; kim ki hesap etmezse o alışveriş edemez. Bu ifadenin sıkça geçmesinden kalıplaşmış olduğu sonucuna varılabilir. Makedoncada kasap sözcüğü olmasına karşın Türkçeden kullanılan hesap ve kasap ile ses tekrarı yapılmış. (Hesapsızlık konu başlığından alınmıştır).
TT: Evvel hesap, sonra kasap. (1. alışverişe çıkan bir kimse para durumunu önceden gözden geçirmelidir; 2. insan bir işe girişmeden önce kendi olanaklarını iyi hesaplamalıdır). [M6b, M9b]

6. M. 912. **İnato** e poblag od medo. (Od turski).
İnat baldan tatlıdır. (Türkçeden alındığı notu düşülmüş).
Varyantı:
M. 2014. Posladok et inatot od medo.
İnat baldan tatlıdır. [C1a]
Ç. n. İnat, inaet olarak da sıklıkla kullanılmaktadır.

7. M. 1714. Nokyta otrudnua, i deno go ragya. (Turska poslovitsa).
Gece gebe kalır ve günü doğurur. (Türk atasözü). [T4d, C2b]

8. M. 1878. Pari davam, svirka sviram. (Od turski).
Para verip, çalgı/düdük çalıyorum. (Türkçeden).
Türkçeden geçtiği belirtilen bu atasözünün varyantı:
M. 1877. Pari dvam, oro igram.
Para veriyorum, halay çekiyorum.

Not: Yüksek olasılıkla, aslında bu şeklinin de önceki atasözünün kalıbına göre oluştuğunu söylemek mümkündür. [K2a, K2e]

9. M. 1883. Pari, pari, pak pari, pari tatko, pari mayka. (Türk atasözü).
Para, para, yine para; para baba, para ana. [K2a, K2e]

10. M. 2336. So zboroy **pilyav** ne se prait, oti saka oriz i mas.
Lafla pilav yapılmaz, pirinç ve yağ lazım. (Türk atasözü).
Varyantı:
HPKP. 5959. Sos **laf pilav** ne biva.
Lafla pilav olmuyor. [M7d, C3b]

11. M. 3575. Ole, mile, ke pominime.
Ole, mile geçer. (Açıklamasında Türkçeden alındığı ve orijinalinin: '**Ahlen, vahlen, geçenecyis'** olduğu belirtilmiş). (Eziyet, ihtiyat, sabır konu başlığından alınmıştır).
HPKP. 4778. (Türkçeden: İhlen, vahlen, geçenecyis). [M6c]

12. M. 4526. Duri da reçi **leblebi**ya, ke se zatvori **çarşiya**ta.
Leblebi diyene kadar, çarşı kapanacak.
Türkçeden alındığı belirtilerek Kiril Alfabesi ile: **Kövden (köyden) gelmiş, leblebi olmiş (olmuş)**. Açıklamasında da **sankim** köyden geldiğinde salağa yatıp, kurnazlık ediyormuş. (İyi ödeme yapanlar konu başlığından alınmıştır). [J1j, M8c]

13. M. 4672. **Kaurtskio** um ya na beganye, ya na serenye.
Gâvur aklı, ya kaçarken ya da sıçarken gelir. (Türkçeden: **Gaur akıl ya kaçarken, ya sıçarken**). (Hesapsızlık konu başlığından alınmıştır). [M6b]

14. M. 4715. Za **kalvite** ima edna turska poslovitsa**: Gyel, aful, gyel, afta, gyel, usta, say para**. – Doydi nedelo, pomini, nedelo, ali, maystore, day pari. (Çocuk saflığı konu başlığından alınmıştır).
Kalfalar için bir Türk atasözü var. 'Gel aful, gel afta, gel usta, say para' olarak yazılmış. Makedoncaya da şöyle intikal etmiş: 'Gel hafta, geç hafta, fakat usta, ver para. Açıklaması: Kalfalar sormuyorlar ustaların parası var mı yok mu; sadece: -ver usta para- diyorlar. [Klm]

15. M. 4864. **Soy kovar**.

Kiril harfleri ile: ‘Soy kovar’ yazılmış. (Soya göre gidilir, takip edilir. Kovalar anlamında; soya çekim). Ot kökü üstünde biter. Armut dibine düşer ile benzer. [G2a]

16. M. 4964. **Sui-içmez**.
Su içmez. (Türkçeden alındığı belirtilen atasözü ile ilgili yapılan açıklamada; su içmiyor, sadece şarap ve rakı içiyor). (Sarhoşluk konu başlığından alınmıştır). [D5a]
Türkçe Deyim: ‘Su gibi içmek’ deyimi ile benzerlik göstermektedir.
Çok içmek. O kadar çok içiyor ki su bile içmiyor, su yerine içki içiyor.

17. M. 4992. **Erbap** bil, speçalil. **Erbap** bil, pil, yal.
Erbapmış kazanmış. Erbapmış yemiş, içmiş.
(Yeterlilik ve kazanç sağlama konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
KP. Bidi **erbap**, yadi **kebap**. Koy e **erbap**, ke yade **kebap**.
Erbap ol, kebap ye.
Varyantı:
BV. 518. Bidi **erbap**, **pilav** yadi.
Erbap ol, pilav ye.
Ç. n. Makedoncada pilav sözcük olarak kullanılmaz. Pilav yerine aynı zamanda pirinç anlamına da gelen ‘oriz’ sözcüğü kullanılmaktadır. Fakat bu atasözünde Türkçesinin kullanıldığı görülmektedir. [C2c]

18. BM. Ako pasat trevata, korenyata stoyat.
Çimleri otlasalar da nasılsa kökleri duruyor. [C1b]

19. KŞ. 37. Bez **Kambera** brak ne bidvat. (Ohri’den).
Kamber’siz evlilik olmaz. (Açıklamasında Kiril Harfleri ile Türkçe ‘**Kamber-e’z dyutyun olmaz**’ atasözünden çeviri olduğu notu düşülmüş. Dyutyun: düğün)
Varyantı:
BV. 469. Bez Kambera svadba ne biva.
Kamber’siz düğün olmaz.
Ç. n. Her iki atasözünde de Kamber özel isim olarak geçmektedir. [H1a]

20. KŞ. 184. Dva pitaça na edna vrata (ne-bidvat). (Ohri, Türk atasözü: ‘**İki dileci bir kapia**’ Kiril Alfabesi ile verilmiş).
İki dilenci bir kapıda olmaz.
TT: Dilenci dilenciyi istemez; ev sahibi ikisini de. İki bülbül bir dala konmaz. [D1a]

21. KŞ. 194. Deneşnata rabota ne ostavay za utre. (Pirlepe).

Bugünkü işini yarına bırakma. (Açıklamasında Türkçesi: '**Bugyun ki-işi, yarın içun brakma**' Kiril Alfabesi ile verilmiş).
Varyantı:
FK. 692. Deneşnata rabota ne ostay ya za utre.
Bugünkü işini yarına bırakma.
Varyantı:
BV. 6878. Segaşnata rabota ne ostavay ya za utre.
Şimdiki işini yarına bırakma. [T1b]
Not: Zamanla Türkçeden geçtiği bilgisi bırakılarak sadece Makedoncası nakledilerek Makedon atasözü gibi girmiş.

22. KŞ. 633. Ne mi vlegvit f **kese**. (Ohri).
Keseme girmiyor. Açıklamasında: Beni ilgilendirmez olarak açıklanırken; Türkçe '**Keseme girmez**' cümlesinin çevirisi olduğu ifade edilmiş. [H1a]

23. APS. 28. Mnogu pominalo, mali/malu ostanalo. (Türkçeden çeviri: **Çok giti (gitti, as kaldi)**. (Ohri). HPKP. 3778.
Çoğu bitmiş, azı kalmış. [T4d]

24. APS. 42. Sekoy sam se bednisal. (Türkçeden çeviri: **Herkes kendisini beekmiş**). (Ohri).
HPKP. 5616. (Türkçeden çeviri: Herkes kendisini begenmiş).
Herkes kendisini beğenmiş. [H1b]

25. İK. **Em kupuk, em fukıra**. (Em prost, em sirumah.) (Turska.)
Hem kopuk, hem fukara. (Hem cahil, hem fukara.) (Türk atasözü.) [K2i]

26. İK. Svetovnoto bogstdtvo ostanuva na ovoy svet. (**Dunya mali, dünya da kalır**). (Türk atasözü).
Dünya malı dünyada kalır. (Zenginlik, fakirlik konu başlığından). [D1a]

27. İK. Ne e laja, no ne e ni istina. (**Yalan deil, yanlıştır**.) (Türk atasözü).
Yalan değil fakat gerçek de değil. (Gerçek – yalan konu başlığından). [J1j]

28. İK. Napred ne odi, nazad ne ostanuvay, vo sredinata ne pravi gujva. (Türk atasözü). (**İleri gitme, geriki kalma, ortada kalabalık yapama**). (Dikkat konu başlığından).
İleri gitme, geri kalma, ortada kalabalık yapma. [M1e]

29. İK. **İki fukerlii**. (Na dve vretena prede.) (Türk atasözü).
İki iğdede döndürüyor/eğiriyor. (İkiyüzlülük konu başlığından). [C6c, C6e]
Not: İğ: Pamuk, yün vb.nden iplik eğirmekte kullanılan, ortası şişkin, iki ucu sivri ve çengelli olan, ağaçtan yapılmış araç, eğirmen, kirmen (TDK, https://sozluk.gov.tr).

30. İK. Na sila ubavina ne biva. (**Zorlen gyuzelık olmas**.) (Türk atasözü).
Zorla güzellik olmaz. (İyi – kötü konu başlığından).
İK. **Zorlen** ubavina ne biva.
Zorla güzellik olmaz. (Maleşevo Köyünde derlenmiş). [F1a]

31. İK. Pray arno, çekay loşo. (**Yat ilik, bul fenal keplik**.) (Türk atasözü).
İyilik yap, kötülük bul. (İyi – kötü konu başlığından). [F1f]

32. İK. Duşıta izleva, **uyo** ne izleva. (**Can çikar, uy çikmaş**.) (Türk atasözü).
Can çıkar, huy çıkmaz. (Can – mahremiyet, samimiyet konu başlığından). [C1a]

33. İK. **Kyar var, ziyan yok**. (**Kyar** ima, **ziyan** nema.) (Türk atasözü).
Kâr var, ziyan yok. (Kazanç – kayıp konu başlığından). [H2b]

34. İK. **Çifiya** sıs **çifiya** se vade. (**Çivi, çivi çikar**.) (Türk atasözü).
Çivi çiviyi söker. (Bilme – anlama, öğrenme konu başlığından). [C2f, C2d]

35. İK. **Tıva** imam, **tıva** turam–drugo nemam. (**Busor bukayar, başka yaptım – yok**.) (Türk atasözü).
Tavam var, tava koyuyorum, başka şeyim yok. (Servet, varlık – yokluk konu başlığından). [K2j]

36. İK. Da ne izleze zbor. (**Laf olmasın**). (Türk atasözü).
Laf çıkmasın. (Makedonca açıklamasında, duyulmasın olarak ifade edilmiş). (Dil – iletişim konu başlığından). [J1m]

37. İK. Serto otset i na sado **dokundisuva**. (Türk atasözü).
Keskin sirke küpüne zarar. (Kötülük – sinir, sinirlenme konu başlığından). [H7g]

38. İK. Trendafil bez trınye i lyubov bez preçki ne biva. (**Gyul tekensis, yar engelsis olmas**). (Türk atasözü).

Gül dikensiz ve aşk engelsiz olmaz. (Aşk – nefret konu başlığından). [E1b]

39. İK. Na lyubenitsata **yamıko**, na jenata **sakatlıko**. (… sa slatki) (Türk atasözü). (**Karpuzi yamuni, karionım topaalani**).
Karpuzun yamuğu, kadının aksayanı/topalı/sakatı tatlıdır.
(Eksiklik, özür, - maana - konu başlığından). [E1b]

40. İK. Edna **belya** ne e **belya**, Gospod da te çuva od mnogu **beli**. (**Bir belya – dil belya, bin belya – belya dır**). (Türk atasözü).
Bir bela bela değildir, Allah çok beladan korusun seni. (Az – çok konu başlığından).
Varyantı:
FK. 825. Edna **belya** ne e **belya**, sto **belyi** de **belya**.
Bir bela bela değildir, yüz bela beladır. [C4g]

41. İK. Kapka po kapka, vir stanuva. (**Damla, damla, gyol olur**). (Türk atasözü).
Damlaya damlaya girdap oluşur. (Az – çok konu başlığından).
Varyantı:
HPKP. 2850. Kapka po kapka **gyol** stava. BV. 3006. Stanuva.
Damlaya damlaya göl oluşur. Ç.n. Makedonca karşılığı olmasına rağmen, 'göl' Türkçe olarak kullanılmış.
Varyantı:
M. 1041. Kapka po kapka se prai reka.
Damlaya damlaya nehir yapılır.
TT: Damlaya damlaya göl olur. [C4e, M8b]

42. İK. Kopye vo vrekya ne stoa. (**Mızrak çuvala girnez**). (Türk atasözü).
Mızrak çuvalda durmaz. (Olanaklı – olanaksız konu başlığından).
TT: Mızrak çuvala sığmaz. [J1g]

43. İK. Misleh deka a çuvek, a on bil mıgare. (**Sen zayne diksin adami adam, a imiş eşek**). Adam olduğunu sandim o ise eşekmiş. (Türk atasözü).
(İnsanlık dışı konu başlığından). [C6e, C6c]

44. İK. Syaa pumina, ne go videh. (**Şindi giti, yok bakını**). (Türk atasözü).
Şimdi geçti, onu görmedim. (Davranışlar – ilişkiler konu başlığından). [J1j]

45. İK. Yas i na kımialta dı se kaçam, kuçeto pa ke me apne. (Türk atasözü).
Deveye binsem bile yine de köpek beni ısırır. (İyimserlik – kötümserlik konu başlığından). [B2d]

46. İK. Doyde **Bayram**, oyde **Bayram**. (**Gyal Bayram, git Bayram**). (Türk atasözü).
Geldi Bayram, gitti Bayram (Bayramlar konu başlığından).
Ç. n. Her ne kadar bayram özel isim olarak büyük harfle yazılmış olsa da Türk atasözü olduğu belirtildiğinden buradaki bayram ifadesinin 'dinî bayram' olarak alınmasının doğru olacağını belirtmekte yarar vardır. Bayramlar gibi özel ve önemli günlerin hızlıca geçip gittiğini ifade etmesi Bayram diye birinin gelip gitmesinden çok daha anlamlı olduğu ortadadır. [A3e, M7g]

47. İK. **Aylak** sedi, cabe ne raboti. (**Aylak adana, bayalda eşler**). (Türk atasözü).
Aylak otur, boşuna çalışma. (Çalışkanlık – tembellik konu başlığından).
Ç. n. Makedonya'daki Türkler, çalışmak yerine, işlemek fiili kullanmaktadırlar. Esasında Türkçe nakledildiğine göre anlam şu şekilde ortaya çıkmaktadır: Aylak adam, badiyala (boşuna) işler. Yani 'Aylak adam, hiçbir iş yapmaz/hiçbir işte çalışmaz.'

48. İK. Veçerta spogodba, utredenta otkajuvanye.
(**Akşam kavul, sabah savum**). (Türk atasözü). (Çözüm – kararsızlık konu başlığından).
Akşam kabul, ertesi gün/sabah iptal. [D1d]

49. İK. Deka mi i ubavo, tamu mi e rodnoto mesto. (**Nerde raat, orda vilaat**). (Türk atasözü).
Nerede iyise/güzelse, memleketim orasıdır. (Doğum yeri -memleket- konu başlığından).
Ç. n. Neredeyse rahatlığım, orası vilayetim. (Nerde raat, orda vilaat). [D3b]

50. İK. Od star priyatel **düşman** ne biva, a da bia – ne liçe.
(**Eski dos düşman olmas, olsada - yakas**). (Türk atasözü).
Eski dost düşman olmaz, olsa da yakışmaz. (Akrabalar – dostlar / düşmanlar konu başlığından).
Varyantı:
İK. Stariot priyatel nepriyatel ne biduva. (**Eskim dos düşman olmas**). (Türk atasözü).
Eski dost düşman olmaz. (Akrabalar – dostlar / düşmanlar konu başlığından).
Varyantı:
M. 2402. Star priyatel **duşman** ne biduat. BV. 7524. Biduva.
Eski dosttan düşman olmaz. [H6b]

51. İK. Priyatel za arnite vreminya. (**İyguni dosti**). (Türk atasözü).
İyi gün dostu. (Akrabalar – dostlar / düşmanlar konu başlığından). [H6b]

52. İK. **Akıl çok, para yok.** (Mnogu pamet, pari nema). (Türk atasözü).
Akıl çok, para yok. (Akıl – fikir konu başlığından). [D1b]

53. İK. **Ohlama dert kaznalacis**. (Ne **ohki**, **dert** ke si dokaraş).
Of çekmekle dert edineceğiz. (Dert – çile konu başlığından). [C3f]

54. VP. **Az gidey, duz gidey.** (Malku ode, pravo ode.) [C4e]
Atasözü Türkçe olarak verilmiş, parantez içinde Makedonca çevirisi vardır. Türkçeden alındığı notu yoktur ancak atasözü Türkçe olduğundan Türkçeden geçen atasözü grubuna alınmıştır.

55. VP. Da ne zima, a da dava, eden samo gospod moje. (**Almak vermek allaha maksus**). [B1b]
Bu atasözü ile ilgili olarak Türkçe atasözü olduğu notu düşülmemiş, ancak parantez içinde Türkçesi verilmiş olduğundan bu grupta yerini almıştır.

56. VP. **Def, ta kurtul.**
Def et de kurtul. [D1b]

⁂

Aşağıdaki atasözleri ile ilgili olarak Türkçe atasözü olduğu notu düşülmemiş. Ancak tamamının Türkçesi de verilmiş olduğundan üstteki grup ile aynı karakteristiği göstermektedir. Bundan dolayı bu grubun sonunda yerini almıştır:

57. M. 726. **Ergenlık vezirlık**.
Ergenlik vezirlik.
FK. 880. **Ergen vezir**, jenat **rezil**.
Ergen vezir, evli rezil.
BV. 1883. **Ergenluk**, **baban paşaluk**! MK. **Paşalak**.
Ergenlik babam, paşalık!
TT: Bekârlık sultanlık. [G5d]

58. M. 4061. **Em borçliya, em topuzliya.**
Hem borçlu hem de topuzlu. (Borcunu ödemediği gibi çok da konuşuyor).
TT: Hem suçlu, hem de güçlü. Hem kel hem fodul. Yavuz hırsız ev sahibini bastırır. [F2b]

59. KŞ. 206. Doydoa divi lugye, isteraa pitomi. (Ohri).
Yabani kişiler geldi, uysalları kovdular.
Ç. n. Atasözünün açıklamasında göre Türkçe karşılığı verilmiştir. [H5f, H5e]

60. HPKP. 397. **Bafçancilak** – **cevaircilak**.
Bahçecilik cevahirdir. [A1c]

61. HPKP. 2203. **Zaneet** – **kaneet**.
Zanaat, kanaat.
Varyantları:
KP. **Zanaet** – **kanaet**.
BV. 2160. **Zanaetliya** – **kanaetliya**.
Zanaatlı, kanaatlı. [M5a]

62. KP. **Ayde bre**, **eşek**.
Haydi, bre eşek. [M7e]

63. VP. **Zorle** ubavina ne biva. (**Zorle gyuzel olmaz**).
Zorla güzellik olmaz. [H1g]

64. VP. **Meris çesme su içme.** (Od mirizna çeşma voda ne pi.)
Kötü kokulu çeşmeden su içme. [M1a, M1d, M1e]

5. 1. 2. Cümlenin Yarısı Türkçe Yarısı Makedonca ile Yapılmış Atasözleri: Burada da atasözünün yarısı Türkçe sözcükler veya kalıplarla yarısı da Makedonca olarak bulunanlar sınıflandırılmıştır. Özetle cümlenin yarısı Türkçe yarısı Makedonca olarak oluşmuş atasözleri bu grupta toplanmıştır. Çoğunlukla da ses yinelemesi şekilde oluşmuş atasözleridir. Doğal olarak çeviride ses tekrarı uyumunu yakalamak mümkün değildir.

1. M. 280. **Vay, vay** (teşko mu i gorko mu; od turski) çoek da ne nalepi od loşa jena na kat i od loş kony na pat.
Vay vay (Türkçeden diye not düşülmüş) ne zor ve acı o adama ki evde kötü kadına, yolda da kötü ata düşmüş. [B2d]

2. M. 389. Vo sekoe selo i grad **başka adet**.
Her köy ve şehrin âdeti başkadır.
Varyantı:
HPKP. 5576. Sekoe selo svoy zakon (si imat).
Her köyün kendi kanunu/kuralı var.
Varyantı:
KP. Sekoya **koliba** si ima **adet**.
Her külubenin kendi âdeti var.
Varyantı:
BV. 6503. Razni **adeti** vo sekoya kyuka, a kamo li vo selo.
Her evin âdeti farklı iken değil ki köyün olmasın.
Varyantı:
DG. Kolku sela – tolku **adeta**.
Ne kadar köy, o kadar âdet.
Ç. n. Adeti: *çoğulu*, âdetler.
TT: İl ilden ayruksı olmaz, töresi ayruk olur. (Atasözü 15. yüzyıldan, Osmanlı'nın Balkanlara iskânı ile paralellik gösteriyor). [C1d, D1d]

3. M. 552. Deneska da pominam, da utre **alah-kerim** (bog na pomoş).
Bugünü geçireyim de yarına Allah kerim (Allah yardım etsin).
TT: Bugün buldum bugün yerim hak kerimdir yarına. [M6b]

4. M. 583. **Din-duşman** ne bidi na brata ti/si.
Kardeşinin din düşmanı olma. [G1a]

5. M. 642. Drugo misli **kiraciyata**, drugo **anciyata**.

Kiracının düşüncesi başka, hancının başka. [H1d, L2a]

6. M. 668. **Dukyan** na **kyoşe** ne zbira **muşterii**, ami **kyoşeto** zbira.
Köşedeki dükkân müşteri toplamıyor fakat köşe topluyor. [C6d]

7. M. 761. Jenite vo polki **kadifeni**, a majite vo **seneti borçlii** potpişani.
Kadınlar kadifeden etollerle, kocalar ise imzalı borç senetler ile. [M8b]

8. M. 1030. Kako şto e **aciya**, uşte da ne e **aynacıya**, sekoy ke go veruat.
Hacı olduğu kadar bir de aynacı olmasa herkes ona inanacak. Türkçeden geçen 'aciya' ve 'aynacıya' sözcükleri ile ses tekrarı yapılmış.
TT: Ya olduğun gibi görün, ya göründüğün gibi ol. Kişinin/insanın sözü, özü bir olmalı. [C6c]

9. M. 1032. Kako şto se **arcat** pari za vino i **rakiya**, taka da se **arcea** i za nauka, ne ke tırgaa siromasite maka.
Paralar şarap ve rakı için harcandıkları gibi bilim için harcansaydı, fakirler sıkıntı çekmezdi.
TT: Karun malı olsa, israfına yetmez. [M8b]

10. M. 1250. Kukyen **aramiya** e poloş od **yabanciya**.
Evdeki harami, yabancıdan daha kötüdür.
TT: Hırsız evden olursa mandayı bacadan aşırır. [G1a]

11. M. 1438. Mnogu gyavol et, **ama air** ne ke vidit.
Çok şeytan fakat hayır görmeyecek. [F1a]

12. M. 1534. Mu prilega kako ona **at** da nosi **zarzavat**.
Ona at gibi zerzevat taşıması yakışır. Türkçeden geçen at ve zerzevat sözcükleri ile ses tekrarı yapılmış. [G7b]

13. M. 1667. Nemat **kabaet** toy şto zema **veresiya**, ami toy şto davat.
Veresiye alanın kabahati yok, verenin var. [H2g]

14. M. 1739. Od dve neşta da se çuat çoekot: od **borç** i **izmekyarlık**.
Kişi kendisini iki şeyden korumalı: borç ve hizmetkârlık. [K1f, H2f]

15. M. 2104. **Rezil** i **maskara** e star **çapkın**.
Rezil ve maskaradır yaşlı çapkın. [F1a, H1g, T1e]

16. M. 2284. Si ya vleçka **ortomata**, **ama işala** ke go obesat so nea.
Hortumu sürükleyip duruyor, inşallah onunla asarlar. [L1d, L1e]

17. M. 2455. Ti **kiracıya** i yas **anciya**; kako da et vo **ano** ke mi **kondisaş**.
Sen kiracı ben hancı; nasıl olsa hanıma konacaksın. Geleceksin anlamında. [C2c, T3a]

18. M. 2590. Umiraçka – **kurtulaçka** od sekoya maka.
Ölüm, her sıkıntıdan kurtuluştur. Ölüm ve Türkçeden geçen kurtuluş sözcüğü ile ses tekrarı yapılmış.
Varyantı:
M. 4623. Umiraçka - **kurtulaçka**.
Ölüm: kurtuluştur. Makedoncadaki ölüm sözcüğü ve Türkçedeki kurtulmak sözcüğü ile ses tekrarı yapılmış. (Hastalık ve ölüm konu başlığından alınmıştır).
TT: Ölüm ölüm de, hırlamaya ne borcum var? [G8c]

Aynı formda, farklı anlamda:
BV. 5680. Od umiraçka nema **kurtulaçka**.
Ölümden kurtuluş yok. [G8c]

19. M. 2675. **Çifte çaprazi** (srebreni kopçinya na pazuvite, şto gi nosat selanite), na goli gradi ne prilega.
Çifte çaprazi çıplak göğüslere yakışmıyor. (Çifte çaprazi: Köylülerin kolun üst kısmında taşıdıkları gümüş düğmeler).
Ç. n. Günümüzde artık folklorik kıyafetlerde kalan bir giyim tarzının kalıplaşmış ifadesi. [C6d]

20. M. 2992. So laga **aga** ne biduva, trebi da e **ocak-zaade**. KŞ. 938.
(Pirlepe).
Yalan ile ağa olunmuyor, ocakzade olmak lazım. (Zenginmiş gibi yapmak istiyor, çünkü fakirlerden).
Varyantı:

M. 2342. So laga **aga** ne biduat.
Yalan ile ağa olunmaz.
Ç. n. Atasözünün ilk bölümü Makedon folklorunda yer alan bir halk hikâyesinin ismidir. Bu hikâyeden uyarlanmış aynı adlı çocuk kitabı da vardır. Laga Makedoncada yalan demek ve laga/aga ile ses tekrarı yapılmış. (Yalan konu başlığından alınmıştır). [K1j, J1j]

21. M. 3048. **Aşk olsun**, na çoveştinata şto ya ima.
Sahip olduğu insanlığa aşk olsun. (İnsanlık olduğunda veya olmadığında söylenir). (Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır). [H2d]

22. M. 3085. Zemi si parite i **paran kadar soyle**.
Paranı al ve paran kadar söyle, yani konuş. (Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 3388. Parite, parite, zemi si parite i **paran kadar soyle**.
Paralar, paralar, al paralarını ve paran kadar konuş. (Tehdit ve intikam konu başlığından alınmıştır). [C5d, F2c]

23. M. 3244. **Zempare** çoek.
Zampara adam. (Açıklamasında orospu sözcüğünün eril için olan sıfatı verilmiş). (Şehvet düşkünlüğü ve toplumsal ahlak çökkünlüğü konu başlığından alınmıştır).
Ç. n. Sözü edilen sıfatla ilgili Türkçede sadece dişil için kullanılırken, Makedoncada her iki cins için de ayrı sözcükler mevcuttur. Kadın için kurva, erkek için kurvar kullanılır. [C1a]

24. M. 3238. **Duşman** ye za pari **arcenye** po loşi raboti.
Parayı kötü işlerde harcamanın düşmanı. (Orospulara harcıyor).

Ç. n. Makedoncadaki ‘paranın düşmanı’ ifadesi ile kastedilen paranın sonuna kadar harcandığıdır. [F1a, C1a, C2c]

25. M. 3303. Od pusti **sıklet** za rabota **kurdeşi** izvade.
Kahrolası iş sıkıntısından kurdeşen döktü. (Vücudunda, iş **sıkıntı**sından kurdun gösterdiği dişler gibi atmış). (Coşkun, heyecanlı, gayretli konu başlığından alınmıştır). [E1j, G7d, C2c]

26. M. 3432. Ne sum mu dever, da tsel den da mu stoyam **çapraz divan**.
Kaynı değilim ki tüm gün karşısında el pençe (çapraz divan) durayım. (İnatlaşmak, inatçılık konu başlığından alınmıştır). [C2e, C4g]

27. M. 3438. **Alt etti**, **yust etti**, ya svrşi. (Kurnazlık konu başlığından alınmıştır).
Altından girdi, üstünden çıktı, işini bitirdi, kandırdı. (Nasıl yaptı, etti, **kandisa** yani kandırdı. Yalan, malan kandırdı).
Versiyonu:
M. 3440. **Ana işi, baba işi** – go sklopi.
Ana işi, baba işi: kapakladi. (Kurnazlık ile **kandisa**. Anacığı ile babacığı ile kandırdı). (Kurnazlık konu başlığından alınmıştır).
TT: Allem etti, kallem etti. Ağzından girip, burnundan çıktı, kandırdı. [C2c, C3f]

28. M. 3451. Krotko odit, **ama ciger** vadit.
Sessiz, sakin duruyor ama ciğer söküyor. (Kendini sakin ve sessiz gösterip, kurnazlık ile bir şeyleri çok pahalıya satıyor). (Kurnazlık konu başlığından alınmıştır). [C6e, C6c]

29. M. 3601. Şto ti velaat, ako nemaş **kısmet**, **nafile** se trudiş.
Dedikleri gibi, kısmetin yoksa gayretin nafiledir. (Çile, emek, sabır konu başlığından alınmıştır). [B2a, B2d]

(M. 3689. – M. 3811. Sağlık konu başlığından alınmıştır):
30. M. 3689. **Aşk olsun** na nezinata ubaina şto ya ima.
Aşk olsun güzelliğine. [C6a]

31. M. 3814. Yak, zdrav, kako **ırslan**, **maşala**.
Güçlü, sağlıklı, arslan gibi maşallah. [G7a]

32. M. 3942. Svırşi, **oldi-bitti**.
Bitirdi/tamamladı, oldubitti. (Ölmüş). [G8c]

33. M. 3776. **Em** ye mnogu bolen, **em** na **gayret** çinit.
Hem çok hasta, hem yine de gayret ediyor. [G7d, M6c]

34. M. 3811. İ takov jivot **eksik olsun**, koga se edno ye bolen.
Hasta oldukça, öyle hayat eksik olsun. [G7d, B2d]

35. M. 3985. Uşte **savan**o mu ye **eksik**.
Daha savanı eksik.
Ç. n. Ölmek üzere anlamındadır. Makedoncadaki anlamı: Ölülerin üzerine örtülen ve/veya sarıldıkları örtü (MDR, http://drmj.eu). Savan sözcüğünün (TDK,

https://sozluk.gov.tr): “isim, halk ağzında 1. Pamuk ipliğinden yapılan kalınca kilim. 2. Yaygı, örtü.” (Sağlık konu başlığından alınmıştır). [G8c]

(M. 3989. - M. 4172. Çirkinlik, iğrençlik konu başlığından alınmıştır):
36. M. 3989. **Al vemes** yet; ako zemi, nema da vrati.
Alır vermez birisidir; alırsa, iade etmez. [F1a]

37. M. 4001. Arnio sudiya **ruşvet** ne zema.
İyi hâkim rüşvet almaz. [L1b]

38. M. 4011. Bez **ruşvet** za pet groşei ne sudit **kadiya**ta.
Rüşvetsiz, beş kuruşa hükmetmiyor kadı. [K2e]

39. M. 4092. İ ovoy **kadiya** şto doyde sega ye **ruşvetçiya**.
Yeni gelen kadı da artık rüşvetçi oldu. Türkçeden geçen kadiya-ruçvetçiya sözcükleri ile ses tekrarı oluşturulmuş. [K2e]

40. M. 4167. **Ruşvet** zede **kadiyata**, zatoa ya presudi krivo **daviyata**.
Rüşvet aldı kadı o yüzden de haksız hükmetti davaya. Türkçeden alınan kadiyata-daviyata sözcükleri ile ses tekrarı yapılmış. [K2e]

41. M. 4172. Sekoy **kadiya ruşvet** zema.
Her kadı rüşvet alır. [K2e]

42. HPKP. 4198. Neviden **aramiya** e pogolem/poloş od **kadiya**.
Kadıdan bile daha büyük/daha kötü, görülmemiş harami.
BV. 5067. Neviden **aramiya** – posilen od **kadiya**.
Görülmemiş harami, kadıdan daha kuvvetli.
KP. **Kadiya** laje, gyubre ne laje.
Kadı yalan söylüyor, pislik kişi söylemiyor. [K1f, K1a, F1a]

43. M. 4032. Go izedoa voşkite, **ala georsun**, go izedoa.
Bitler yedi onu, Allah görsün, yediler. [H1a, D3e]

44. M. 4050. Do ruçek **kasap**, od ruçek **terziya**.
Öğle yemeğine kadar kasap, öğle yemeğinden sonra terzi.

Hikâyesinde özetle der ki: adamın biri gurbete para kazanmaya gider ancak bir türlü dikiş tutturamaz. Bir süre sonra eşi durumunu merak edip onu görenlere sorar ve bu sözü cevap olarak alır. Çünkü söyleyen kişi gerçeği söylemeye içi elvermediği için bu şekilde ifade etmiştir. Durumu ise parasızlıktan bitlendiği ve öğleye kadar sokakta oturup bitlerini ayıkladığı, öğleden sonra da eski elbiselerini yama yapmaya çalıştığıdır. Daha sonra eşi başkalarından gerçeği öğrenir. [K2i, C5d, D3e]

45. M. 4108. Kao nekoy **maymun** ye vo litseto. (**Maymun suratliya**).
Yüzü maymun gibi. (TDK, https://sozluk.gov.tr): Maymunun gerçek anlamı dışında, 2. isim, mecaz Taklitçi. 3. sıfat, mecaz Çirkin ve gülünç: Maymun herif. Arapça meymūn kökeni olması ve mecazi anlamının da Makedoncadaki anlamla aynı olması gibi sebeplerle sözcüğün Türkçeden geçtiği söylenebilir. Atasözü, açıklama kısmında tamamı Türkçe sözcüklerle 'Maymun suratliya' olarak açıklanıyor. [C6a]

46. HPKP. 4183. Ne bidi **akşam** – **suratliya**.
'Akşam suratlı' olma. [H5e, H5g]

47. M. 4117. **Kurşumo** kapi od **camiya**ta oşto ye goreştina.
Aşırı sıcaktan, camideki kurşun damlıyor.
Ç. n. Hava o kadar sıcakmış ki caminin kurşunla kaplı dış kısımlarındaki kurşun erimiş. [A3c]

(M. 4292. - M. 4325. El becerisi, becerikli olmakla ilgili konu başlığından alınmıştır):
48. M. 4292. Ako ima po**marivetliya** od nego, neka mu izlezi na **okmegdan**.
Ondan daha marifetlisi varsa, çıksın ok meydanına. [M5a, H1a]

49. M. 4299. **Aşkolsun** na **mariveto** şto go imat.
Aşk olsun sahip olduğu marifete. [M5a]

50. M. 4300. **Baş** maystor toy yet vo tselio **vilayet**.
Tüm vilayetteki baş usta odur.
Ç. n. Bazı metinlerde vilayet sözcüğüne, aynı zamanda vilaet olarak da rastlanabiliyor. [M5a, H1a]

51. M. 4314. E, na vakov maystor **alal** mu ye **gyundelıko**.
Eh, böyle ustaya gündeliği helaldir. [M5a, C2c]

52. M. 4325. **Yazık** da mu bidi na **kiyafeto** şto go ima.
Giydiği kıyafetine yazıklar olsun. (Kendini zengin olarak gösterip, yine de ödemesini yapmıyor; borcunu ödemiyor). [C6a, C3f]

53. M. 4344. Od maystor sin yet, zatoa znai mnogu (**usta olliya**).
Ustanın oğludur, o yüzden de bilgisi çoktur (usta oğlu). Açıklama kısmında ustanın oğlu şeklinde, Kiril Alfabesi ile Türkçe olarak verilmiş. (Kahramanlık konu başlığından alınmıştır). [C2a, G2a]

54. M. 4379. **Şeret dauciya** stanal.
Şirret, davulcu olmuş. (Kahramanlık konu başlığından alınmıştır). [F2a, F1b]

(M. 4388. - M. 4407. İyi ödeme yapanlar konu başlığından alınmıştır):
55. M. 4388. Day, da **kurtulisay**.
Ver de kurtul. [F1c]

56. M. 4400. Kao nego **batakçıya**, na tselata **dunya** nemat.
Onun gibi dolandırıcı, sahtekâr, tüm dünyada yok. [F2a, F1b]

57. M. 4407. Koga **kadiyata** ye spasiya, na kogo ke çiniş **daviya**?
Kadıyı kurtarınca, kime dava açacaksın? Türkçe sözcüklerle ses tekrarı yapılmış.
Not: Makedon atasözleri sözlüklerinde sıkça geçen bir atasözü olduğu görülmüştür. [L1a]

(M. 4528. - M. 4540. İyi ödeme yapanlar konu başlığından alınmıştır):
58. M. 4528. Eden den **vezir**, a do veka **rezil.**
Bir gün vezir, ömrünün sonuna kadar rezil. (Salak kişi, öyle bir zalimlik etmiş ki sağ olduğu sürece kötü hatırlanacak). Türkçe rezil ve vezir sözcükleri ile ses tekrarı yapılmış.
TT: Kişidir kendini hem aziz eden hem rezil.
Varyantı:
HPKP. 1751. Doma si e **vezir**, nadvor e **rezil**.
Evinde vezir, dışarıda rezil.
Varyantı:
FK. 1210. İmaş pari – **vezir**, nemaş pari – **rezil**.
Paran varsa vezir, paran yoksa rezilsin. [K2a, K2b, K2i, K2j]

59. M. 4540. **İbrik** si ye, ali **bardak**.
İbriktir fakat bardak. (Çok cahil). [H1b]
Ç. n. Kendisi ibrik zanneder fakat bardaktır.

60. M. 4662. Bez **esap kalap**, ni noj, ni masat.
Hesapsız (hesap edilmemiş) kalıptan, ne bıçak, ne başka bir şey olur. (Hesapsız çalışan, zarar eder). (Hesapsızlık konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
VP. Bez **esap** ne se jivee.
Hesapsız yaşanmaz. [M9b]

61. M. 4674. So **esap** vekov ye **kurdisan**, zatoa stoi na vetır.
Dünya hesap ile kurulmuş, onun için rüzgârda duruyor. (Hesap yapılması gerekiyor). (Hesapsızlık konu başlığından alınmıştır) [M9d]

62. M. 4720. Koa ke te saka **kısmeto**, i od **baca** ke ti doydi arnoto.
Kısmetin seni istediği/sevdiği zaman iyilik sana bacadan da gelir. (İyilik ve şans konu başlığından alınmıştır). [B2e]

63. M. 4722. Koa ke ti idi dobroto i od **baca** ke ti vlegua.
İyilik geldiği zaman, kapıyı kapatsan da bacadan da girer. (Kim ki iyilik yapmayı düşünürse, o Allah'tan rıza, kutsanma alır). (İyilik ve şans konu başlığından alınmıştır). [B2a]

64. M. 4750. Ni **gay**, ni **may**, ne se sluşa od nego.
Ondan ne gıy, ne mıy, duyulmuyor. (Sessizlik konu başlığından alınmıştır). [J1b]

(M. 4753. - M. 4782. Kötülük konu başlığından alınmıştır):
65. M. 4753. Ako mu reçiş dobro utro, **ziyan** imaş, oti **gyurultiya** ke prai.
Günaydın dersen, ziyandasın, çünkü gürültü yapar. [H7j, H7k]

66. M. 4754. Za **kavga** ye roden. Za **inat** ye roden.
Kavga için doğmuş. İnat için doğmuş. [H7j]

67. M. 4756. **Kavgaciya**, **birinciya**; ne rodila druga mayka kao nego.
Kavgacılıkta birinci; başka anne onun gibi doğurmamış. [H7j, H7k]

68. M. 4782. **Kırk – yalan** go vikaat, deka laji çetiriese lagi na saat.
Saatte kırk yalan söylediğinden onu 'kırk yalan' diye çağırırlar. [C2c, J1j]

(M. 4833. - M. 4835. Helal olmayan kazanç konu başlığından alınmıştır):
69. M. 4833. **Aram pari** speçaleni - gyaolo ke i odnesi.
Haram kazanılan parayı şeytan götürür. [C2c, B2a]

70. M. 4834. **Aram pari** speçaleni – ya za **saltanat**, ya za **inat** ke se **arcat**.
Haram kazanılan para, ya saltanat için ya da inat için harcanır.
Ç. n. Bazen de arcit olarak rastlanabiliyor harcar sözcüğüne. C2c, B2a]

71. M. 4835. **Aram pari** speçaleni – kao voda ke isteçi.
Haram kazanılan para su gibi akar. [C2c, B2a]

72. M. 4890. Od **aram air** nemat.
Haramdan hayır yok. (Çalmak konu başlığından alınmıştır). [C2c, B2a]

73. M. 4892. So **aram** go sobra, zatoa ne go **kerdosa**.
Haramdan topladı onun için kâr etmedi. (Çalmak konu başlığından alınmıştır).
TT: Haydan gelen huya gider. Haram harama gider. Haram geldi, helali de götürdü. Haramın bereketi olmaz. Haramın temeli (binası) olmaz. [C2c, F1b, H5d]

74. M. 4906. Od **çorbaciya** – **tamburaciya**: od **çorbacıya** – **kiraciya**.
Çorbacıdan tamburaciya; çorbacıdan kiracıya. (Fakirleşmek konu başlığından alınmıştır).

Not: Burada sözü edilen konu zenginlikten fakirliğe düşmek. Çorbacı varlıklı, mal sahibi iken tambur çalan müzisyenler ile kiracilak (kiracılık) mesleği ile uğraşanlar ise az kazanan meslek grupları olarak bilinir. Kiracilak mesleği ise hayvan sürülerini bir yerden bir yere taşıyanlara verilen isimdir. Batı Makedonya'dan İstanbul'a hayvan taşındığı bilinmektedir. Artık bu çalışma şekli kalmadığından ismi de kullanılmıyor. Makedoncadaki kiracilak ile uğraşanlar genellikle yollardaki eşkıya çetelerinden korunmak amacı ile işçi olarak gurbete gidenlerle birlikte seyahat ettiklerini Marko Kitevski ile yapılan 9 Temmuz 2022 tarihli elektronik posta yazışmasından öğreniyoruz.
TT: Attan inip eşeğe binmek. (Bulunduğu aşamadan aşağı bir aşamaya düşmek). [B2c]

Bu atasözünü destekler nitelikte olan atasözü:

HPKP. 353. **Aciya çorbacıya**.
Çorbacı hacı.

75. M. 4991. **Erbap** bideyki, i bez **sermiya** speçalil.
Erbap kişi, çünkü sermayesiz kazanmış. (Yeterlilik ve kazanç sağlama konu başlığından alınmıştır). [M5a]

76. KŞ. 99. V **orman kadia** ne sudit. (Pirlepe'den).
Ormanda kadı yargılamaz. (Adaletin olmadığı yerde, adalet arama).
Varyantı:
DG. U şuma sudiya ne sudi, sekira sudi.
Ormanda hâkim hükmetmiyor, balta hükmediyor. [L1a]

77. KŞ. 335. Kako **kervan** bez **kalauz** vırvit. (Pirlepe).
Kılavuzsuz kervan gibi hareket ediyor/gidiyor. [H1d]

78. KŞ. 498. **Kyarot** i **zararot** brakya se. (Ohri).
Kâr ve zarar kardeştirler.
Varyantı:
KPŞP. 6364. **Kyarot** i **ziyanot** se brakya.
Kâr ve ziyan kardeştirler.
Varyantı:
İK. **Karo** i **zararo** se brate. (Kazanç – kayıp konu başlığından).
Kâr ve zarar kardeştir.
Varyantı:
İK. **Karo** i **ziyano** se brate.
Kâr ve ziyan kardeştir.
Varyantı:
İK. **Karo** i **ziyano** se brat i sestra.
Kâr ve ziyan erkek ve kız kardeştir.
Varyantı:
İK. **Karo** i **ziyano** se bliznatsi.
Kâr ve ziyan ikizdir.
Varyantı:
İK. **Karo** i **zararo** sa **ortatsi**.
Kâr ve zarar ortaktır.
Varyantı:
İK. **Karo** i **ziyano** oat (odat) zaadno (zaedno).
Kâr ve ziyan beraberdir.
TT: Karla zarar, bir arada gezer. [D1d, E1i, C2e]

79. KŞ. 780. Poveli sf. Vladiko, zelnik vo **tsarigradska tepsiya**. (Pirlepe).
Aziz Psikopos, İstanbul'dan (Çarın şehri) gelen tepside böreğe buyur.

Ç.n: Psikopos, Ortodoks meshebinin en yüksek vazifedeki kişinin ünvandır.
Bu atasözünde söylenmek istenen, Çarın şehrinden yani başkent İstanbul gibi uzak ve önemli yerden gelen tepsi ile ancak saygın misafirlerin ağırlandığıdır. 'Tepsiya' sözcüğünün Türkçeden geçtiği açıktır. [F2b, K1l]

80. KŞ. 1035. U jenski **pazar** ne bidi **simsar**.
Kadın pazarında simsar olma. Açıklamasında: Kadınlarla işin olmasın; kadınların işlerine karışma. [G4a]

81. HPKP. 4. **Adaşo** si **adaş** traje.
Adaş, adaşı arar.
Varyantı:
KP. **Aydutin, aydutin** faşça.
Haydut, haydutu dost tutar.
Varyantı:
HPKP. 13. **Ayduko ayduk** fakya, a drug ne moje da go fane.
Haydut, haydutla arkadaşlık kurar, başkası ile yapamaz. [C2d]

82. HPKP. 233. **Alacak verecek** ne plakya.
Alacağını vereceğini ödemiyor. [H2f]

83. HPKP. 345. **Atır**, **atır**, posle na **satır**.
Varyantı:
MK. Za **atır**, **atır**, pa posle sebesi **satır**.
Hatır, hatır, sonra satır.
Varyantı:
VP. Dovagya so **atır**, a udara so **satır**.
Hatır ile geliyor, satır ile vuruyor. [E1j]

84. HPKP. 392. **Barabar** manca, **barabar kanca**.
Yemek de beraber kanca da.
TT: Anca beraber, kanca beraber. [H3c]

85. HPKP. 482. **Bendisal** zemal.
Beğenmiş, almış. [H2e]

86. HPKP. 581. **Bozaciyata** za **halvaciyata**. BV. 340. **Alvaciya** za **bozacıya**.
Bozacı, helvacının (şahidi). Helvası bozacının (şahidi).
TT: Meyhaneciden şahit istemişler (sormuşlar) bozacıyı (mezeciyi) göstermiş. [C1b]

87. HPKP. 582. **Boy** ima, **ama akıl** nema.
Boyu var ama aklı yok.
Varyantı:
BV. 601. **Boy** ima, **ama akıl iç** nema.
Boyu var ama hiç aklı yok.
Varyantı:
BV. 4927. Ne mu gleday **boyot**/rastot, gleday mu go umot.
Boyuna değil, aklına bak. [C6b, C6c]

88. HPKP. 932. V **orman ferman** ne se peet.
Varyantları:
FK. 3806. **Ferman** v **orman** ne se peyt.
MK. Vo **orman ferman** ne se peyt.
Ormanda ferman okunmaz. [K1h]

89. HPKP. 1316. **Daviyata** ne **çurudisua** nikoga.
Dava hiçbir zaman çürütmez. [L1c, L1b, L1a]

90. HPKP. 1429. **Dangalak** Kata e.
Dangalak Kata.
Türkçedeki Tuzsuz Deli Bekir gibi benzer bir tanımlama.
(TDK, https://sozluk.gov.tr): Karagöz oyununda mahallenin kabadayı tipi. Mert, korkusuz bir adamdır. Mahallede olan kavgaları çoğu kez bastırır. Tepeden tırnağa silahlıdır.
Ç. n. Kata: Katerina bayan isminin kısaltması. [M3c, M3d]

91. HPKP. 2199. **Zanayat** bez **alat** ne biva.
Aletsiz zanaat olmaz.
Varyanları:
KP. Bez **alat** nema **zanaat**.
Aletsiz zanaat olmaz.
HPKP. 2405. İ **zanayato** bez **alat** ne moje da bide **zanayat**.
Aletsiz zanaat, zanaat olmaz.
HPKP. İma li **alat**, ima **zanayat**; nema li **alat**, nema **zanayat**.
Alet varsa, zanaat var; alet yoksa zanaat yok.

FK. 1903. Maystor bez **alat** şço i bez **zanaet**.
Aletsiz ve zanaatsız usta nedir ki? [M5b, M5d]

92. HPKP. 3330. Kuga ti e tsaro **davuciya**, gospod da ti e **yardımcıya**.
Çar (sultan) sebdeb davacıysa, Allah yardımcın olsun.
Not: Davaciya – yardımcıya ile ses tekrarı yapılmış.

93. VP. Ako tie e **kadiya davuciya**, Gospod da ti e **yardamciya**.
Davacın kadı ise yardımcın Allah olsun.
TT: Davacısı kadı olanın yardımcısı Allah olsun. Davacın kadı ise yardımcın Allah olsun. [L1a, K1a, K2e]

94. HPKP. 3928. **Mutlak** ke mu dait, neka soşie novo **kese**.
Mutlaka verecek, yeni kese diksin kendisine. (Vermeyecek). [J1i, H2f]

95. HPKP. 4433. Nie sme go turili **vezir** e sega tırpime **rezil**.
Biz koyduk vezir, şimde de biz çekiyoruz rezil. [K1b, K1a]
96. HPKP. 5006. **Pişman** zel, **pişman** ne zel.
Alan pişman, almayan pişman. [D1b, D1d]

97. HPKP. 6139. **Tafra** golema s **meşin dolama**.
Meşin dolamalı büyük tafra. [F2c]

98. HPKP. 6460. Udren e sos dramliya (saçmanın bir çeşidi) **saçma**, a ne sos **telliya kurşum**.
Dramlı saçma ile vurulmuş, telli kurşun ile değil. [D1b]

99. HPKP. 6475. **Uydisal** mu na **kalıpo**.
Kalıbına uymuş.
BV. 4378. Mu **uydisa** na **akalot**.
Aklına uydu/yattı.
Ç. n. İlk atasözündeki anlam ‘kalıbına uydurmak’ değil ‘kalıbına uygun bulmuş, denk gelmiş’ anlamındadır. [B2f, B2e]

100. HPKP. 6517. Umot e **sırça**.
Akıl sırçadır.
Not: Hassas, kırılgan anlamında. [M3a]

101. HPKP. 6870. Şto **yalli pelivan** et.
Ne yağlı pehlivandır o.
Not: ‘Yağlı pehlivandan’ kasıt yalan söyleyen, kaypak, dedikoducu kişi. [H5a]

102. KP. Bez **zaahmet** - nema **rahmet** (**berekyet**)
Zahmetsiz rahmet olmaz/yoktur. [M7a]

103. KP. Deka **akşam** – tam **sabam**.
Nerde akşam, orda sabah. [D1e]

104. KP. **Em** kurvua, **em cuap** dava.
Hem orospuluk yapıyor hem de cevap veriyor. [H7e]
Türkçe Deyim: Özrü kabahatinden büyük.

105. KP. Koy si ruça na **konako**, ke veçera na **sokako**.
Konakta öğle yemeğini yiyen, akşam yemeğini de sokakta yer. [C2a]
106. KP. Na **ikindiya pazar** ne se rastvara.
İkindide pazar dağılmaz. [T1b]

107. KP. Na ulav **akıl izmet** ne çini.
Aklı aptal olana hizmet etme.
Varyantları:
FK. 2150. Na koy um **izmet** çiniş?
ANT. Na koy **akıl izmet** çiniş.
Hangi akla hizmet ediyorsun? [M3c]

108. KP. On **muvtiya**, on **kadiya**.
Müftü de o kadı da o. [K1f, K1l, K1k]

109. KP. **Paltoto** ne ti e kuso, kus ti e **akılo**.
Palton kısa değil, aklın kısa. [M3a]

110. KP. **Parabuçuk** go sobira, **toptan** go dava.
Parça buçuk topluyor, toptan/tümünü birden veriyor. [M8b]
Ç. n. Zor toplayıp, kolay veriyor.

111. KP. **Parite** stoyat v **kiseto** kato **bilbil** v **kafezo**.
Bülbülün kafezde durduğu gibi paralar da kesede duruyor. [M8a, M8b]

112. KP. Posle **bayram** i po gazo da se namajeş **kına**, nema **fayda**.
Bayramdan sonra, kıçına kına da sürsen faydası yok. [T1e]

113. KP. Priyatelstvo se poznava na **zor zaman**.
Dostluk zor zamanda belli olur.
TT: Dost (iyi dost) kara günde belli olur. [H6a, H6b]

114. KP. **Sebapo** i **kasmeto** bili brakya.
Sevap ve kısmet kardeşmişler. [C2c, C2a]

115. KP. **Sert** çovek sam se **dokundisuva**.
Sert kişinin zararı kendinedir. (Sert adam kendine dokundurur.)
TT: Keskin sirke kabına (küpüne) zarar(-dır). [C2c, C2a]

116. FK. 150. **Aramiyata** (**aydutinot**, **komitata**) ya klal glata v **torba**.
Harami (haydut, komita) kafasını torbaya koymuş. [M2a, M1b, M1d]
Türkçe Deyim: Kelle koltukta gezmek.

117. FK. 151. **Aramiyata** e **bereketliya** kolku **barutot**.
Harami barut kadar bereketlidir. [F1c, F1b]

118. FK. 158. **Aramot** sekogaş si e **aram**.
Haram her zaman haramdır.
Varyantı:
DG. **Aram** si e **aram**.
Haram haramdır. [F1b, F1c]

119. FK. 394. Vo **tencereto** vari, vo **kapakot** yadi.
Tencerede kaynatıyor, kapakta yiyor. [D1b]

120. FK. 527. Gospod da te branit od **kyose**, od **kyor** i od **sakat**.
Varyantı:

FK. 2737. Od **kyor** i od **sakat** gospod da te branit.
Allah seni köseden, körden ve sakattan korusun. [C6f]

121. FK. 700. Dereban, doroban **kalemi gyirmes**.
Dereban, doroban kalem girmez. [M9b]
Hikâyesi: Türklük zamanında **vergiyayı** (vergiyi) toplayan **taksilydari** (tahsildarların) okuma yazması oldukça zayıfmış. Struga çarşısında vergi toplamaya çıkan yine böyle bir tahsildar, Soyadı Dereban olan, Makedon asıllı bir esnafın adını Gyore olarak yazabilmişse de soyadını yazamamış. Bunun üzerine söylediği söz atasözü haline gelmiş.

122. FK. 824. Edna **belya** da e, so **şeker** da ye yayş (da ye raniş).
Bir bela olsa şeker ile yersin (beslersin).
Versiyonu:
İK. Edna **belya**, **iç belya**.
Bir bela, hiç beladır. (Zarar – sonuçlar konu başlığından). [C5c]

123. FK. 2080. Na **aramiyata** sekoy mu e **borçliya**.
Haramiye herkes borçlu. [L1d]

124. FK. 2334. Nemat **ayduk** bez **yatak**.
Yataksız haydut yok. (Yardım ve yataklık görmeyen haydut yok). [F1a]

125. FK. 2550. Ni trendafil bez trın, ni **sevda** (ni lyubov) bez **kavga**.
Gül dikensiz, sevda kavgasız olmaz.
MK. Ot **gyul** trın.
Gülden diken.
MK. Ot trın **gyul**.
Dikenden gül. [E1b]
TT: Dikensiz gül olmaz. (Gül dikensiz olmaz).

126. FK. 2559. Nov **mameleciya**, star **aramiya**.
Yeni yalancı (muameleci), eski harami. [C1b]

127. FK. 2726. Od tebe (od nego, od neya) **ayr**, od gluftsi **beriket**.
Senden (ondan –eril, dişil-) hayır, farelerden bereket. [C3a]

128. FK. 3008. Potta e **beriket**/**beriketliya**.
Ter berekettir/bereketlidir.
Varyantı:
MK. Bez pot nema **berikyet**.
Terlemeden bereket olmaz. [M7a]

129. FK. 3059. Priyatel bez **fayde**/bez pomoş, **duşman** se vika.
Faydası/yardımı olmayan dosta, düşman denir. [H6a, H6b, H6c]

130. FK. 3322. Si go pokaja **bakarot** na **megdan**.
Bakırını meydanda gösterdi. [L1e]

131. FK. 3484. Sproti **agata** i **bakşişot**.
Bahşiş de ağaya göre. [D1d]

132. FK. 3713. Ke se stretet **anciya** i **kiracıya**.
Karşılaşacaklar hancı ve kiracı [H2f]

133. BV. 339. **Alah** dava, **Alah** saka da zema.
Allah verir, Allah almak ister. [B1a]

134. BV. 416. **Bavçanciyata** saka dojd, a **keramitçiyata** sontse.
Bahçevan yağmur, kiremitçi ise güneş ister. [D1d]

135. BV. 520. Bidi **ortak** i vo **kyarot** i vo **ziyanot**.
Kârda da ziyanda da ortak ol. [H3c]

136. BV. **Boş muabet** pravi.
Boş konuşuyor (muhabbeti boş). [J1o]

137. BV. **Direk** e na **dunyata**.
Dünyanın direğidir. [D1e]

138. BV. 1700. **Dukyanot** ne go pravi **dukyanciyata**, tuku stokata.
Dükkânı dükkân yapan dükkâncı değil, sattığı maldır. [L2a]

139. BV. 1840. Edno **gayle**, ne e **gayle**.
Bir gaile, gaile değildir. [D2a]

140. BV. 1867. Em **akliya**, em **kabaetliya**.
Hem haklı, hem de kabahatli. [H1c]

141. BV. 2018. Za bradata na **kyoseto berberi** kolku sakaş.
Kösenin sakalı için istemediğin kadar berber var.
Varyantı:
BV. 3831. Lesno e da strijeş **kelav** i da briçiş **kyosav**.
Kelin saçını kesmek, kösenin de sakalını tıraş etmek kolaydır. [M3e]

142. BV. 2581. **İnaet** – loş **zanaet**.
İnat, kötü zanaattir. [C1c]

143. BV. 2811. Kay **duşman** na **sofra** ne sedi!
Düşmanın sofrasına oturma! [H6a]

144. BV. 2812. Kay e Kiro?
- Na **kiriya**.
Şto raboti?
- **Angariya**!
Kiro nerede?
- Kirada.
- Ne iş yapıyor?
- Angarya! [K1f]
Not: Kiro: Makedon erkek ismi. Kiril'in kısaltılması. Kira ile Kiro arasında alşterasyon yapılmış.

145. BV. 2958. Kakov e **kazanciyata**, takov ke bide i **kazanot**.
Kazncı nasılsa kazan da öyle olur. [C2a]

146. BV. 3387. Koy ne saka **kyelepur sofra**?
Kelepir sofrayı kim istemez? [T1c]

147. BV. 3680. Koşulata mu e bela, a **somunot** – na **veresiya**.
Gömleği beyaz fakat somununu veresiye almış. [C6a, C6c, C6e]

148. BV. 3714. Kırpen bidi vo aliştata, ama ne bidi **borçliya** vo **çarşiyata**.
Kıyafetlerin yamalı olsun ama çarşıda borçlu olma. [H2f, C6a]

149. BV. 3854. Liji **şeker**, preku **cam**.
Yala şekeri camın ardından. [D3e, C3c, K2i]

150. BV. 3951. Lugyeto se vırzani so **alaş – verişot**, kako **alkite** od **sincirot**.
İnsanlar alışverişte zincirin halkaları gibi birbirlerine bağlıdır. [L2d, L2b]

151. BV. 4020. Magareto, kolku da se **keskini**, **at** ne biva.
Eşek, ne kadar büyüklense (keskin) de at olmaz. [C1a, C1c]

152. BV. 4214. Mnogu **tayfa**, mnogu **mastraf**.
Çok tayfa, çok masraf. [C4h]

153. BV. 4301. Mrıtvite da stanat od grob i pak ne mojat da go **kandisaat inaetçiyata**.
Ölüler mezardan kalksa bile yine de inatçıyı ikna edemezler. [D1b]

154. BV. 4441. Na gol gaz, **çifte piştoli**.
Çıplak kıça, çifte piştov (tabanca). [F2b]

155. BV. 4517. Na kukyata pırvin **temelite** se pravat, a ne **çatiyata**.
Evin önce temeli inşa edilir, çatısı değil.
Varyantı:
BV. 3737. Kukya se gradi od **temel**, a ne od krov.
Ev temelden inşa edilmeye başlanır, çatıdan değil. [T1b]

156. BV. 4658. Na **sultanot coap** ke mu dade!
Sultana cevap verecekmiş! [K1f]

157. BV. 5123. Nema kukya bez **ocak**, nema kukya bez **dertovi**.
Ocaksız ev yok, dertsiz ev yok.
Varyantı:
VP. Kay nema **ocak**, tam nema i **kavga**.
Ocak olmayan yerde kavga da olmaz. [G5a, G5f]

158. BV. 5248. Nivata e **dukyan** bez **kepentsi**.
Tarla, kepenksiz dükkândır. [L2c, A1c]

159. BV. 5418. Od veki vekov ova e **yalanciska dunya**.
Tüm çağlardan bir çağdırki bu 'yalan dünyadır'. [D1a]

160. BV. 5514. Od **inaet** nema poloş **zanaet**.
İnattan daha kötü zanaat yok.
Varyantı:
MK. **İnaet** e loş **zanat**.
İnat kötü zanaattır. [M6e]

161. BV. 5942. Piyanitsata **sade kyef** (kef) tera, a detsata bez leb sedat.
Sarhoş sadece keyif sürüyor, çocukları ise ekmeksiz oturuyor. [D5e, D5c]

162. BV. 6028. Poarno v selo **çorbacıya**, odoşto v grad **kyumurciya**.
Şehirde kömürcü olmaktansa köyde çorbacı olmak yeğdir.
Versiyonu:
ANT. Poarno e da si v seloto prıv otkolku f gradot zaden.
Şehirde sonuncu olmaktansa köyde ilk olmak yeğdir. [K1l]

163. BV. 7565. Sto **gram kısmet**, sto **oka taksirat**.
Yüz gram kısmet, yüz okka taksirat. [C4i]

164. BV. 7729. **Titiz** tatko, **aramiya** sin.
Cimri babanın harami oğlu. [G2a]
Ç. n. Türkçe titiz sözcüğü Makedonca'da 'cimri' anlamında kullanılmaktadır.

165. BV. 8049. Umniot ya pie **rakiyata** kako **ilyaç**, a **budaliot** kako voda.
Akıllı rakıyı ilaç gibi içiyor, budala ise su gibi. [D5a, D5e]

166. BV. 8390. **Çunkim**, **sankim** i **belkim** – troytsa brakya se.
Çünkü, sanki ve belki üç erkek kardeştirler. [J1j]

167. BV. 8392. **Şaka**, **şaka**, posle lutina i karanitsa.
Şaka, şaka, kızgınlık ve kavgadan sonra. [J1p]

168. MK. **Ah kahpe dunya**; kradni gunya, hvırli puşka, begay nazad.
Ah kahpe dünya, şayakı çal, tüfeği at ve geriye kaç. [L1d]
Ç. n. Şayak kumaşından yapılmış, köylerde giyilen kadın üst giysisi. Atasözünde kumaşın ismi ile verilmiştir.

169. MK. Dve jeni **pazar**, tri jeni **panagyir**.
İki kadın pazar, üç kadın panayır. [G4c]

170. MK. **Kavgaciya** tatko, **kavgaciya** i sino.
Kavgacı babanın, kavgacı oğlu. [G2a]

171. MK. Neçesnata jena i v **kafez** da ya zatvoriş, pak taa ke si nayt **çareto**.
Dürüst olmayan kadını kafese de kapatsan, o yine bir çaresini bulur. [G4c]

172. MK. So dvaytsa **kavga** se prait, a so troytsa **gyurultiya**.
İki kişi ile kavga, üç kişi ile gürültü yapılır. [H1g]

173. İK. **Şişe** noseş le u **cebo**, ut tebe **air** nema.
Cebinde şişe taşıyorsan, sende hayır yoktur. (Alkolizim konu başlığından). [D5c, D5d, D5e]

174. İK. Ako e izedena **baklavata**, **tiptsiyata** stoa.
Baklava yenmiş olsa da tepsi duruyor. (Gerçek – yalan konu başlığından). [E1d]

175. İK. **Belyata belya** dunesuva.
Bela, belayı getirir. (Zarar – sonuçlar konu başlığından). [C4d, C4b]

176. İK. U eden **kazan çorba**, eden prıst gomno – i se e rasipano.
Bir kazan çorbada bir parmak bok ve herşey bozulur. (Zarar – sonuçlar konu başlığından). [C4b, C4c, C4e]

177. İK. İ **kısmeto**, i **tıksirato** na edno mesto sa.
Kısmet de taksirat da bir yerdedir. (Talih – talihsizlik konu başlığından). [D1d]

178. İK. **Tıksirato** i **kısmeto** nikoy ne znaa dek mu sı.
Taksiratının ve kısmetinin nerede olduğunu kimse bilmez. (Kader konu başlığından). [D1d, B2f]

179. İK. Golemata **belya** ne e **belya**; maleçkata **belya** e **iki belya**.
Büyük bela bela değildir; küçük bela ise iki beladır. (Büyük belaları önemsiyoruz, dikkat ediyoruz. Oysa ki küçük olanları ihmal ettikçe, büyüyerek bela katlanır).
(Talih – talihsizlik konu başlığından). [D1d]

180. İK. **Kadife** i **bısma** ne ode, kıdife i svila – ode. (Bogat i siromav…)
Kadife ve basma birlikte gitmez/uymaz, kadife, ipek ile gider/uyar. (Zengin ve fakir…)
Varyantı:
İK. **Kadife** so **kadife**, **basma** so **basma**.
Kadife kadife ile, basma basma ile.
Varyantı:
İK. **Kıdife** i **bısma** ne odat zaadno. (Beda i bogatstvo ne odat zaedno.)
Kadife ve ba sma birlikte gitmez/uymaz. (Zenginlik – fakirlik konu başlığından). [K2j]

181. İK. Pırvata robinka; ftorata **begitsa**, tretıta – **paşitsa**.
Eşlerin ilki köle, ikincisi bey, üçüncüsü ise paşa. (Evlilik – aile konu başlığından).
TT: İlki ayağa çarık, ikincisi bele kuşak, üçüncüsü başa taç imiş. [G5g, G4b]

182. İK. Ako me izlazeş ednaş – **aram** da ti i; ako me izlajeş dvapati – **alal** da ti i.
Beni bir defa aldatırsan sana haram olsun; ikinci defa aldatırsan helal olsun.
(Gerçek – yalan konu başlığından). [J1j]

183. İK. Çuvek sıs çuvek, **ayvan** sıs **ayvan**.
İnsan insanla, hayvan hayvanla. (Temiz – kirli konu başlığından). [D1b]

184. İK. Ako nema **air**, nema ni **ziyan**.
Hayır yoksa ziyanı da yok. (Yaşı geçkin erkek evlendiği zaman söylenen atasözü). (Aile - evlilik konu başlığından). [G5c, G5e]

185. İK. Mıgaarto go liçe so **samar**, a çoveko so **palto**.
Eşeğe semer, insana palto yakışır. (Güzellik – çirkinlik konu başlığından). [C6a, C6d]

186. İK. Pii **rakıya**, da diga **gyurultia**. (Otorite konu başlığından).
Gürültü yapabilsin diye rakı içiyor. [D5a, D5d, D5e]

187. VP. **Azır sofra kurdisana**, ne se rastura.
Hazır kurulmuş sofra dağıtılmaz. [H1e]

188. VP. **Bunaro** si stoe, **kofite** se menat.
Kuyu (bunar: pınar) duruyor, kovalar değişiyor. [C2e]

189.VP. Denişçata se isti, **ama esapo** ne **uydisuva**.
Günler aynı ama hesap uymuyor. [D1d]

190. VP. **Ezik** kako **paçavra**.
Paçavra gibi ezik. [C3d]

191. VP. İ on e od **mangır tayfa**.
O da mangır tayfadan. [M8c]

192. VP. Lesno se lyubat **ergeni**, teşko se pletat **tanteli**.
Ergenlere âşık olmak kolay, dantelleri örmek zordur. [M7d]

193. VP. **Muşteriyata muşterii** vleçe.
Müşteri müşterileri çeker. [L2b, M9a]

194. VP. Na svoyto **kandilo** ne moje **zeytin** da stave.
Kendi kandiline zeytin koyamıyor.

Ç. n. Buradaki kandil, dinî ritüellerde ve cenazesi olan evlerde yanan kandil anlamında. [H2b]

195. VP. **Çorba çok**, mrıvka **yok**.
Çorba çok, kırıntı (içindeki malzeme) yok.
Varyantı:
VP. **Çorba** nogu, mrıvki malku.
Çorba çok, kırıntısı az.
Varyantı:
DG. **Çorba çok** – meso **yok**.
Çorbada et (meso) yok anlamında. [M8c]

5. 1. 3. Tek Türkçe Sözcüğün Geçtiği Atasözleri: Bazı atasözlerinin içerisinde Makedonca karşılığı olsa bile yine de Türkçe sözcüklerin kullanılmış olduğu görülmüştür. Buradaki tespitimiz ve sürekli gözlemlerimiz sonucu olarak; vurgulanmak istenen, özellikle altı çizilmek istenen konuda Türkçeden kelime kullanıldığı görülmüştür. Tıpkı Türkçede konuşurken anlamın güçlendirilmesi, vurgulanması istendiğinde Osmanlı Türkçesi kökenli (Arapça, Farsça karışımı) sözcüklerin tercih edilmesi gibi. Örnek olarak fevkalade, muazzam sözcükleri verilebilir. Sanki başka dilden eş anlamlı sözcük kullanıldığında anlam daha güçleniyor, pekişiyor gibi bir algı vardır. Makedonlar için de anlamı güçlendirmek için destek aldıkları dil Türkçedir. Daha doğru bir ifade ile Türkçeden geçen sözcüklerdir.

1. M. 4. Ako **arciş** otkolku ne vadiş, sakaş-neykeş, ke osiromaşiş.
Kazandığından fazlasını harcarsan, ister istemez fakirleşeceksin.
TT: Ayağını yorganına göre uzat. [M8a]

2. M. 6. Ako bidam zet uşte ednaş, znam kako da **gyuveam**.
Bir daha damat olursam nasıl güveylik yapacağımı biliyorum. Güveyam: güveylik, Türkçeden geçen sözcük ile kalıp ifade oluşmuş. Bazı atasözlerinde aynısı gelin için de kullanılmış. Tecrübe ile ilgili bir kalıp ifade.
Örnek:
M. 7. Ako bidam nevesta uşte ednaş, znam jas kako da **gyuveam**.
Bir daha gelin olursam nasıl güveylik yapacağımı biliyorum.
TT: Bir dahi gelin olsam yatış duruş öğrenirdim. Güveylik kim etmez, kim dilemez. [M9a]
Not: Makedon atasözleri sözlüklerinde sıklıkla geçen bir atasözü.

3. M. 29. Ako imaş **maşa**, ne vakyay go ogno so raka.
Maşan varsa, ateşi elle tutma. [M1b, M1e]

4. M. 237. Bog da te çuva od **tamavkyar** i od zavisliv.
Allah seni tamahkâr (açgözlü) ve kıskançtan korusun. [H7c, D3g, C3f]

5. M. 276. **Budala** go slagaat çoeka, ako odi po pravina i po Boga.
Doğruluktan ve Allah yolundan ayrılmayan kişiyi budala olarak niteliyorlar. [F1a, F1f]

6. M. 332. Vidi mu umo, da posle **esapi** go domakyino.
Aklına bak sonra evcimen olup olmadığını hesapla. [M3a]

7. M. 506. Da imaşe siromayot **kısmet**, ne ke beşe siromav.
Fakirin kısmeti olsaydı, fakir olmazdı. [B2d, B2a]

8. M. 802. Za lisitsata kokoşka, za **ergençe** devoyka.
Tilki için tavuk, ergen için genç kız. (Şarkıdan alınma). [C1a]

9. M. 1058. Kirie (gospodine) ne veli mu koga mu e **kirilisan** vrato.
Boynu kirli olana beyefendi deme (olarak hitap etme).
Ç. n. Makedoncaya, Yunancadan beyefendi anlamındaki kir sözcüğü ve Türkçeden kirilisan ve kirilisan şeklinde de kirli sözcüğü geçmiş. Bu atasözünde de her ikisi kullanılarak ses tekrarı yapılmış. Özellikle Yunan Ortodoks Kilisesi metinlerinden, dini terminolojinin etkisi ile geçen sözcüklerden biridir. Kiriye (Hristiyan) sözcüğünün kökünden türetilmiştir. Makedoncada 'beyefendi' anlamında kullanılıyor. [C6d, C6a]

10. M. 1450. Mnozina ima priyateli, ama poekye mu se 'çaşa **dosti**'.
Çok dostu var ama çoğu 'bardak dostu'.
Ç. n. Atasözünde ilk geçen dost sözcüğü Makedonca, ikinci dost sözcüğü ise Türkçe olarak verilmiş. [H6b]

11. M. 1547. Na bogatio duri da mu doydi **kefot**, na siromayot ke mu stoit prazen meot.
(KŞ. 214. Pirlepe, Ohri).
Zenginin keyfi gelene kadar, fakirin karnı boş kalır.
Not: Türkçedeki keyif ve Makedoncadaki karın sözcükleri ile kafiye yapılmış.
Varyantı:
MK. Na **zenginyot** dodeka da mu doyde **kefot**, na siromaot ke mu izleze duşata.
Zenginin keyfi gelene kadar, fakirin canı çıkar. [K2j]

12. M. 1573. Na loşio dobrina koy prait, na gyaolot **kandilo** mu palit.
Kötüye iyilik yapan, şeytanın kandilini yakar. [F1a]
Ç. n. Kandil, Ortodoks Kilise'sinin dinî ritüellerinde kullanılmaktadır.

13. M. 1815. Ogno, vodata i smrtta **atır** ne gledaat.
Ateş, su ve ölüm hatır gözetmiyorlar. [A1a, G8c, B2a]

14. M. 1894. **Perde** mu klale na oçite, şto ne gledat.
Perde koymuşlar gözüne, ondan göremiyor. [B2c]

15. M. 1911. Piyan beşe veke kako **kyutuk**.
Artık kütük gibi sarhoş olmuştu.
Varyantı:
M. 4960. Piyan kako **trup**.
Turp gibi sarhoş. (Sarhoşluk konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 4958. Piyan kako dırvo.
Kütük gibi sarhoş. (**Tezgerede** taşıdılar, yani küfelik oldu, sedye gibi bir araçla götürdüler evine). Bu iki atasözünün Türkçede tam karşılığını deyimlerde bulabiliriz. Ancak konumuz atasözleri olduğundan anlamca en uygun olanları verilmiştir. (Her ikisi de sarhoşluk konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 4959. Piyan kao magare.
Eşek gibi sarhoş. (Altına edene kadar içiyor).
TT: Şarabı kafaya değil, karına çekmeli. Şarap, fıçıda durduğu gibi durmaz. [D5d]

16. M. 2058. Proday si koşulata i plati si **vergiyata**.
Gömleğini sat ve vergini öde.
Varyantı:
M. 4414. Koşulata ke si prodai od gırbo i ke si plati.
Sırtındaki gömleği satıp, ödeyecek. (İyi ödeme yapanlar konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
KP. Proday si paltoto, isplati si **veresiyata**.
Paltonu sat, veresiyeni öde. [H2f]
Türkçe Deyim: Borcunu bilmek.

17. M. 2059. Prodal konyo, kupil **samaro**.
Atını satıp, semer almış. [D3d]

18. M. 2134. **Sade** Gospod znae şto ima na sio vek.
Bu dünyada neler olduğunu sadece Allah bilir. [B1d]

19. M. 2135. **Sade** Gospod laga ne prodaa.
Sadece Allah yalan satmıyor. [B1a]

20. M. 2164. Svetov e **acaip**.
Dünya acayıp.
Varyantı:
M. 2165. Svetov et za çudenye.
Dünya şaşılası bir yer. [D1a]

21. M. 2213. Sekoy na umot svoy si çinit **izmet**.
Herkes kendi aklına hizmet eder.
Varyantı:
İK. Sekoy na **akılo izmet** si praa. (Akıl fikir konu başlığından).
Herkes kendi aklına hizmet eder.
Varyantı:
İK. Praa si **bayram** na **akılo**.
Aklına bayram yapıyor. [H1a]

22. M. 2462. Ti reçi şeker, yas da reçam med, i ke se **uydisame** (pogodime).
Sen şeker de, ben bal diyeyim ve birbirimize uyarız.
Ç. n. Denk geliriz manasında. Ayrıca parantez içinde ‘uyarız’ sözcüğünün Makedoncası verilmiş. [H7k]

23. M. 2503. Trendafilot imat trınçinya i çoekot imat **gaylinya**.
Gülün dikenleri, insanın da gaileleri var. [C1a]

24. M. 2591. Umiraçkata **urnek** nemat.
Ölümün örneği yok. Urnek: örnek. [C1a]

25. M. 2701. Çoekot trebi da bidit na srtseto **ambar**.
İnsan kalbinde ambar gibi olması lazım. (Sabırlı). [H7g]

26. M. 2821. Od siromav do bogat, golem **fark** ima.
Fakirden zengine, büyük fark var.
(Allah’ın yardımı, fakirlik ve çile konu başlığından alınmıştır). [K2j]

27. M. 2869. Od pravina **ilyalla** vika.
Dürüstlükten illallah diyor. (Bir zamanlar birisine bir iyilik yapılmış ve sürekli övünüp duruyor). (Doğruluk ve tersi konu başlığından alınmıştır). [F2c, F2b]

28. M. 2931. '**Alal** da mi go çiniş', ti veli i ti go graba.
'Hakkını helal et' deyip, elimden kapıyor.
(Kurnazlık konu başlığından alınmıştır). [F1c, C3f]

29. M. 3041. **Ama** mene neykum da mi prodaa **çalam**.
Bana çalım satmasını istemiyorum. (Övünmesini istemiyorum).
(Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır). [F2c]

30. M. 3051. **Belki** i yas ke reçam: Ristos voskrese!
Belki ben de diyeceğim: İsa dirildi! (Zengin olabilmek için övünüyor).
(Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır).
Ç. n. Ristos voskrese! İsa dirildi! Noel'de kullanılan bir kutlama ve dua olarak insanlar birbirlerine sıkça söyler.
Belki sözcüğü bazen de 'belkim' olarak kullanılmaktadır. [C3f]

31. M. 3069. Da ne stori **niet** çoek da ne se obogati.
İnsan niyet etmeye görsün, zengin olmaz.
(Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır). [F2c]

32. M. 3078. Za dete ragyanye **kolay**, za gledanye ye maka.
Çocuk doğurması kolay, bakması çile.
(Birisi bilmediği bir zanaata girişince söylenir).
(Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır). [M9b, M5a]

33. M. 3083. Zborot nemu mu ye **senet**.
Onun sözü senettir.
Varyantı:
M. 4475. U nego zboro mu ye **senet**.
Onun sözü senettir. (İyi ödeme yapanlar konu başlığından alınmıştır). [F1b, H2d]

34. M. 3099. Yeden glas şto ima - kako od **bulybuly**.
Bir sesi var, bülbül gibi.
(Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır).

Ç. n. Aynı zamanda bilbil olarak da kullanılır. Makedoncada karşılığı olan bir sözcük (slavey). [H2d]

35. M. 3107. **Kadiyata** go usudua.
Onu kadı yargılıyor. (Boş övünüyor). [F2c]

36. M. 3147. Na gyaolo **vetfa** mu dava.
Şeytana fetva veriyor. (Kurnazım diye çok övünüyor).
(Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır). [F2c, H2d]
Türkçe Deyim: Şeytana külahı (pabucu) ters giydirmek.

37. M. 3180. Reçi mu **ago**, da mu e drago.
Ağa de, memnun olsun.
(Tikveş Bölgesinden. Övülecek gibi olmasa bile öv).
(Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır). [K1e, J1a]

38. M. 3285. Da ye **kabil** i nokyta den da ye stori.
Kabil olsa geceyi, gündüz eder.
(Coşkun, heyecanlı, gayretli konu başlığından alınmıştır). [M6b]

39. M. 3307. **Ruşvet** dava za rabota.
İş için rüşvet veriyor. [K2e]

40. M. 3315. **Keskin** se gleda nevestata.
Marifetli görünüyor gelin. (İşte hızlı, eli çabuk anlamında).
Ç. n. Türkçeden geçen 'keskin' sözcüğü, eli çabuk, marifetli anlamında kullanılmış. [M5a, G4a]

41. M. 3381. Od **apsaana** potamo nema, nema da mu se boyam.
Hapishaneden ötesi yok, korkacak değilim.
(Tehdit ve intikam konu başlığından alınmıştır). [M4b]

42. M. 3416. **Çapraşik** odi vo zborot, **ama** ke si go zemit darot.
Sözleri çapraşık çıkıyor ama hediyesini alacak. (Ağzından kötü söz çıkarsa, karşılığını alacak diyor açıklamasında).
(Tehdit ve intikam konu başlığından alınmıştır). [M4b, M6e]

43. M. 3522. **Çapraşik** oyt vo rabotata.
İşi çapraşık gidiyor. (Tembellik konu başlığından alınmıştır). [M7h]

44. M. 3436. **Sankim** kırv ke teçi, ako ya preseçi.
Keserse sanki kan akacak. (Karpuz kesmek istemeyen için söylenmiş).
(İnatlaşmak, inatçılık konu başlığından alınmıştır). Ses tekrarı yapılmış ve karpuzdan söz edildiğini açıklamasında belirtilmiş.
TT: Nekes (eli sıkı, cimri) ne yer ne yedirir. [M8c]

45. M. 3449. **Kantaro** si go nosi za poyas.
Kantarını kuşağında taşıyor. (Hesapçı adam).
(Kurnazlık konu başlığından alınmıştır). [M8a, M8c]

46. M. 3463. **Bezbeli** go mrzi, şto neyki da raboti.
Üşendiği, çalışmak istemediğinden besbelli.
(Tembellik konu başlığından alınmıştır). [M7d]

47. M. 3652. **Rezil** go storiya, zatoa se yadosa.
Rezil ettiler, o yüzden kendi kendini yiyor.
(Sıklet ve zulüm konu başlığından alınmıştır).
Ç. n. Rezil sözcüğü Makedoncada başlı başına bir kalıp ifade olarak kullanılmaktadır. Bu konuda, (Mehmetoğlu, 2013: 144) "Makedon Halk Diline Yerleşmiş Türkçe Şaka Kalıpları Derlemesi," isimli Tiran-Arnavutluk'ta Udek, 'Balkanlarda Türkçe' sempozyum bildirisi olarak sunulmuş olan basılmış makalede derlediğimiz 'Rezil da te yade!' 'Rezil yesin seni!' kalıbının kısaltılmış şekli olduğunu ön görmekteyiz. [H1d, J1m, J1a]

48. M. 3658. Sekoy si ima doma po eden **kadiya**.
Herkesin evinde bir kadısı var. (Kadınlar çoğunlukla kocalarının başının etini yer ve zalimce düşünür). (Sıklet ve zulüm konu başlığından alınmıştır). [G4c, G5h]

(M. 3690. - M. 3986. Sağlık konu başlığından alınmıştır):
49. M. 3690. **Barem** zdravye ima, da stoka ako nema.
Malı (hayvanı) olmasa da, bari sağlığı var. [G7a, K2k, A2a]

50. M. 3748. **Damlata** go udri, zatoa se poboli.
Damla vurdu, o yüzden hastalandı.
Ç. n. Damla felç anlamında olup Makedonya'daki Türklerin kullandığı bir sözcüktür. [G7d]

51. M. 3753. Devet glai da ima, pa nema da **kurtulisa**.
Dokuz başı olsa da yine de kurtulamaz.
TT: Dokuz canlı olmak. [B2a, G7e, G8c]

52. M. 3757. Do kay şto reçe, mu storiya, i pa nema **selyamet**.
İstediğini yaptılar, yine de selamet yok. [B2c, B2d]

53. M. 3804. **Zort** da stani od vakva loşa bolest.
Böyle kötü hastalıktan zor kalkar. [G7e, B2a]

54. M. 3841. Koy go zema takov **peltek**.
Öyle peltek kişiyi kim alır. [D1b, C4f]

55. M. 3849. Leli doşol do toa **derece**, teşko nemu.
Eyvah o dereceye kadar gelmiş; zor ona. (Çok ağır hasta).
Varyantı:
VP. İ ya doydo na tvoe **derece**.
Ben de senin derecene geldim.
Not: Yani o sıkıntılı durum onun da başına gelmiş. [G7e, G8d, B2a]

56. M. 3861. Loşa bolka ima vo srtseto, **zavali**.
Kalbinde kötü bir ağrısı var, zavallı. [G7d]

57. M. 3866. **Maşala**, sega ye mnogu zdrav.
Maşallah, şimdi çok sağlıklı. [G7d]

58. M. 3872. Moli Boga zdravye samo da imaş, da za drugo **kolay** rabota.
Allah'a sağlık için yalvar, diğerleri kolay. [G7a]

59. M. 3877. Na vegyite **aşik** çoek da i stori, ali na oçite.
Kaşlarına âşık olunası, fakat gözlerine... [D3b]

60. M. 3916. Oko ima kako nekoy **filcan**.
Fincan gibi gözleri var. [C6e]

61. M. 3965. Suma pari dade po pusti bilki, i pa **selyamet** ne vide.
Batasıca otlara tonla para verdi, yine de selamet bulamadı. [G7b, G7d, M1f]

62. M. 3969. Tanka, visoka, **fidanboyliya**.
İnce, uzun, fidan boylu.
Varyantı:
HPKP. 6621. **Fidan-boyliya** e.
Fidan boyludur. [C6a, D3b]

63. M. 3970. **Temelo** na çoeko ye zdravyeto.
İnsanın temeli sağlığıdır./Sağlık insanın en temel unsurdur. [G7a]

64. M. 3974. Trista maki previde, **zavali**!
Üç yüz sıkıntı gördü zavallı! [D2a, B2d]

65. M. 3984. Uşte popo mu ye **eksik** da go priçesti.
Daha papazı eksik, kutsal birlik işlerini yapacak.
Ç. n. İngilizcesi Holy Communion diye geçen bu ayinde papazın altarda ekmek ve şarap vermesi; İsa'nın vücudu ve havarilerle (takipçileri, öğrencileri, İslam teolojisinde sahabe) olan son akşam yemeğini sembolize ediyor. Kutsal birlik genel anlamda Hristiyanlık teolojisinde, kilise terimidir. [B1g]

66. M. 3986. Uşte svekyata mu ye **eksik**, da mu ya zapaliş.
Daha yakılacak mumu eksik. (Sapsarı kesilmiş, limon gibi sararmış).
Ç. n. Ortodoks mezhebinde, ölünün arkasından, evinde kırk gün kandil yakılır. [G8c]

67. M. 4019. Vo **apsanii** leji so godinye i neyki da si plati.
Yıllardır hapishanelerde yatıyor ve borcunu ödemek istemiyor. [M8c, H2f]

68. M. 4144. Na tanets se vaka, samo da go **bendisaat**.
Sadece onu beğensinler diye dansa kalkıyor. [H2d, H1g]

69. M. 4154. Ne saka da plakya, da zatoa taka kırşi **gyerdan**.
Ödeme yapmak istemiyor, o yüzden öyle gerdan kırıyor. [H2f]

70. M. 4182. So **batakçıya** be vakyay rabota.
Batakçiya ile iş tutma.
Ç. n. İş tutma, iş yapma, işe girişme anlamında. [H6b]

71. M. 4214. Uşte voşkite mu se **eksik**.
Daha bitleri eksik. (Çirkinlik, iğrençlik konu başlığından alınmıştır). [D1b]

72. M. 4220. Tsel vo kazan da go zovrieş, da taka od voşki da go **kurtulisaş**.
Kişiyi kazana koyup kaynatsan ancak bitten kurtulursun.
(Çirkinlik, iğrençlik konu başlığından alınmıştır). [D1b]

73. M. 4221. Şto si videl voşki more, praşay mene koa bev **apsani**.
Ne bit görmüşsün bre, asıl bana sor hapishanedeyken biti.
(Çirkinlik, iğrençlik konu başlığından alınmıştır). [D1b]

(M. 4222, 4240, 4254, 4259, 4262 ve 4286. Kahramanlık konu başlığından alınmıştır):
74. M. 4222. **Ama** yunak, yunak i pol yet de, neykum **laf**.
Amma kahraman, kahraman ve yarım daha, laf istemem. [M4b]

75. M. 4240. Da mu e **alal** mlekoto şto se doel, na negooto yunasto şto go imat.
Sahip olduğu kahramanlığından dolayı doyduğu süt helal olsun. [M4b]

76. M. 4254. Oh, şo yunaçişte beşe bre, **anasın**!
Ah, ne kahramandı o bre, vay anasını! [M4c]

77. M. 4259. Kay moji da mu zastani **karşiya**, na takov yunak?
Kim onun gibi bir kahramanın karşısında durabilir?
Ç. n. Karşı sözcüğü, ‘karşi’ olarak günümüzde de kullanılmaktadır. [M4c]

78. M. 4262. Kako nekoy **ırslan** yet yunak.
Arslan gibi kahraman birisi. [M4b]

79. M. 4286. Uşte krilyata mu bea **eksik**.
Daha kanatları eksik. [M4c]

80. M. 4342. Od negoio maystorilık mnozina **koptisaa**.
Onun ustalığından çoğunluğu koptular. (Kahramanlık konu başlığından alınmıştır).
Ç. n. Burada Türkçe bir sözcük kullanılarak abartılı ironi yapılmış. [M5a]

81. M. 4358. So **mariveto** planinata ya prai pole.
Marifeti ile dağı, ova yapıyor. (Kahramanlık konu başlığından alınmıştır). [M5a]

82. M. 4382. Ako nemaşe takvie **salam** lugye, vekov ke propadneşe.
Öyle sağlam insanlar olmasaydı, çağ çökerdi.
(İyi ödeme yapanlar konu başlığından alınmıştır). [D1e, H3a]

83. M. 4424. Od nego **posalam** çoek ne baray.
Ondan daha sağlam adam arama. (İyi ödeme yapanlar konu başlığından alınmıştır).
Ç. n. Po**salam**: daha sağlam, sözcüğün yarısı Makedonca, yarısı Türkçe. [D1e, H3a]

84. M. 4472. Umo mu **kaydisa** oşto ye uçen.
Aklı kaydı okumuş olduğundan. (Cahillikle ilgili şaka olarak söyleniyor). [H1b]

85. M. 4622. Umiraçka – **altın** pokrov.
Ölüm: altın örtü. (Hastalık ve ölüm konu başlığından alınmıştır).
Ç. n. Aynı zamanda ölünün örtüldüğü veya sarıldığı örtü. [G8e]

86. M. 4648. Bez **berikyet** çelad tatka si ke go opustat.
Bereketsiz çocuklar, babalarını garibanlaştırır.
(Faydasız, ziyankâr çocuklar konu başlığından alınmıştır). [G3b]

87. M. 4653. Ne sakay mnogu sinoi da imaş, ami eden sin imay i da ye **airliya**, a ne mnogu sinoyi **airsızi**.
Çok oğulun olsun isteme; çok oğlun olup hayırsız olacağına, bir oğlun olsun fakat hayırlı olsun. (Faydasız, ziyankâr çocuklar konu başlığından alınmıştır). [G3e, G3a]

88. M. 4657. Na edniot bradata mu gori, drugio **çibuko** si pali.
Birinin sakalı yanarken, diğeri çubuğunu yakıyor. (Birisinin büyük derdi varken, bir başkası da ona gülüp, **maytap** geçiyor). (Kaygısızlık, aymazlık konu başlığından alınmıştır).
Versiyonu:

M. 4660. Sekoy raboti i peçali, a pak nekoy **iç gayle** ne beri, oti saka da se yadi i da se nosi.
Herkes çalışıp kazanıyor, bazısının da yenmesi ve giyilmesi gerektiğine dair hiç gailesi yok. (Kaygısızlık, aymazlık konu başlığından alınmıştır).
TT: Keçiye can kaygısı, kasaba yağ kaygısı. (Bir kişi önemli bir kaybından dolayı çırpınıp kıvranırken başka bir kişi bu durumdan ne kadar çok yararlanabileceğini düşünür.) [M7a, M7d]

(M. 4675. - M. 4679. Kaygı konu başlığından alınmıştır):
89. M. 4675. **Gayleto** go izede, zatoa taka ojolte.
Gaile[29] yedi onu, onun için öyle sarardı. [D2a]

90. M. 4677. Na srtse udri oşto **gayle** beri.
Gailesinden kalbine vurdu. [D2a]

91. M. 4678. Od **gayle** kosata mu obele.
Gaileden saçı beyazladı. [D2a]

92. M. 4679. Od **gayle** se poari.
Gaileden harabat oldu. (**Arabat**: harabat oldu). [D2a]

93. M. 4685. Za se neşto ye **mukaetliya**.
Her şeye mukayyet, hâkim. (Dikkat konu başlığından alınmıştır).
Ç. n. Birçok konuya hâkim, anlayan anlamında. [J1b]

94. M. 4686. İ koa zborua, so **mukaet** zborua.
Konuştuğu zaman da mukayyet ile konuşuyor. Ç. n. Kendine hâkim, lafını sözünü bilerek konuşuyor anlamında söylenmiş. (Dikkat konu başlığından alınmıştır). [J1b]

95. M. 4689. Kay şto odi, se so **mukaet** odi.
Nereye gitse mukayyet ile gidiyor. (**Mukaetçiya erbap**).
(Dikkat konu başlığından alınmıştır). [J1b]

96. M. 4716. Ne **uydisuy** se so umo od detsata.
Çocuk aklına uyma.

[29] (TDK, https://sozluk.gov.tr): Sıkıntı, dert, keder, üzüntü.

Ç. n. Makedon dilinin kendi olumsuzluk eki –ne ile ne uydisay olarak olumsuz cümle yapılmaktadır. [J1o]

97. M. 4719. So **zevzetsi** luge be vakay rabota. So şegaciya.
Zevzek insanlarla iş tutma, işe girme. Şakacılarla.
Versiyonu:
FK. So budala ne se prayt şaka, (ne se terat şega).
Budala ile şakalaşılmaz. [H6b, J1e]

98. M. 4777. **Kantar** ne go dırji vo lagi.
Yalanlarını kantar taşıyamıyor.
Varyantı:
VP. Laja bez **kantar**.
Kantarsız yalanlar.
Ç. n. Kantarsız yani ölçüsüz yalan söylüyor anlamında. [J1j]

99. M. 4783. Lagata mu ye **sermiya**.
Yalan onun sermasesi. [J1j]

100. M. 4791. Na **megdan** mu izleguaat lagite.
Yalanları meydana çıkıyor.
Varyantı:
M. 2979. Lagata mu izleze na **megdan**.
Yalanı meydana çıktı. (Yalan konu başlığından alınmıştır).
TT: Yalancının mumu yatsıya kadar yanar. [J1j]
Türkçe Deyim: Meydana çıkmak.

101. M. 4870. Kao muata vo **katrano** se zalepi.
Sineğin katrana yapıştığı gibi yapıştı. (Dikkatsizlik konu başlığından alınmıştır). [M1e]

102. M. 5011. Svinyata duri ye jiva, **maksul** ne dava, a otkoa ke ya zakolat.
Domuz sağ olduğu sürece mahsul vermez, taa ki onu kesene kadar. (Cimri sağ olduğunda hiçbir şey vermez; ölünce leş kargaları, çakallar kapacak ardından kalanları).
(Cimrilik konu başlığından alınmıştır). [M8c]
103. KŞ. 277. Za kuçe **baklava** ne trebat. (Pirlepe).
Köpek için baklava gerekmez. Veya
KŞ. 278. Za magarinata sedlo ne trebit. (Ohri).
Eşeklere semer gerekmez. [C2c]

104. KŞ. 346. Kako şço nemame mas, uşçe da imafme met, bi se zaymele braşno (od **komşiite**), ta bi napravile **halva**. (Ohri).
Yağımız olmadığı gibi, bir de balımız olaydı, komşularımızdan un alıp helva yapardık. [K2i]

105. KŞ. 562. Mu seçit umot kako **halvaciska** tesla. (Pirlepe).
Aklı helvacı keseri gibi kesiyor. (Aklı ermeyen budalalar için söylenmiş). [M3c]

106. KŞ. 883. Se napetsal kako **şebek**. (Pirlepe).
Şebek gibi olmuş. [H1b]

107. KŞ. 921. Slep-gladen, (a) **kör**-piyan. (Ohri).
Kör-aç ama kör-sarhoş.
Ç. n. Çok aç fakat kör kütük sarhoş anlamında. Türkçe kör sözcüğü ile kör sarhoş kalıbı türetilmiş.
Varyantı:
İK. **Kyor-kyutuk**! (**Kyor-kyutuk** piyan.) Piyan kako dırvo, zdırven. (Alkolizim konu başlığından).
Kör, kütük! (Kör, kütük sarhoş.) Odun gibi içmiş, odunlaşmış. [D5d, D5e]

108. APS. 46. So stisnati noze v **gerdek** ne se vlegvit. (Masraf etmeden hiçbir iş görülmez). (Ohri).
Sıkılmış ayaklarla gerdeğe girilmez. [M8c]

109. HPKP. 300. Arnata moma loş **kasmet** ima.
İyi kızın kötü kısmeti olur.
Varyantı:
FK. 167. Arnata moma loş **kasmet** imat, (a loşata aren).
İyi kızın kötü kısmeti olur, (kötünün de iyi kısmeti olur). [C6c]

110. HPKP. 313. Arnio kony se prodava i pod loşio **çul**.
İyi at kötü çulunun altındayken de satılır.
Varyantı:
İK. Ubafyo (ubavio) koyn i pud (pod) **viran çul** gu biva.
Güzel at, viran çul altında da belli olur. (Güzellik – çirkinlik konu başlığı). [C6c]

111. HPKP. 410. Bega od **raato** si.
Rahatından kaçıyor. [M6a]

112. HPKP. 1050. **Gezgenciyata** od loşo vreme ne se boe, a od loş drugar.
Gezgin kötü havadan korkmaz, ya kötü arkadaştan? [H6b, H6b]

113. HPKP. 1094. Gleday se sebe kakov si, da posle da gledaş svetskite **kusuri**.
Kendine bak, nasılsın; ondan sonra el âlemin kusurlarına bakarsın. [H1b, H1a]

114. HPKP. 1196. Gospod da te çua od gol ta **fodul**.
Allah hem çıplak hem de foduldan korusun seni. [C4d, C4e, B1a]

115. HPKP. 1575. **Deli** Petrova laja.
Deli Petro'nun yalanı.
Türkçedeki Tuzsuz Deli Bekir gibi benzer bir tanımlama.
Türk Dil Kurumu Sözlüklerine göre: Karagöz oyununda mahallenin kabadayı tipi. Mert, korkusuz bir adamdır. Mahallede olan kavgaları çoğu kez bastırır. Tepeden tırnağa silahlıdır.

116. HPKP. 1809. Drug prai greşkata, drug trıga **cezata**.
Biri hata yapar, başkası cezayı çeker. [L1a]
117. HPKP. 4189. Koy neyki da raboti, toy si bara **muabeti**.
Çalışmak istemeyen, muhabbet arar. [M7d]

118. HPKP. 3397. Kıt mu e **uygun** na çoveka i petlite mu yaytsa nosat.
Kişinin işi uygun olunca horozlar bile yumurta taşır. [B2e]

119. HPKP. 3816. Molçi sega kako **ibrik**, otkoa mu udriya po vrat.
Boynuna vurduklarından beri ibrik gibi susuyor şimdi.
Varyantı:
BV. 4253. Molçi kako **ibrik**.
İbrik gibi susuyor. [H7f]

120. HPKP. 4427. Nigde ne dırje **dikiş**.
Hiçbir yerde dikiş tutturamıyor. [H3b]

121. HPKP. 5338. Rakata mu e **airliya**.
Eli hayırlı.
Varyantı:
HPKP. 5340. Rakata mu e **comert**.
Eli cömert.
Varyantı:
HPKP. 5339. Rakata mu e srebrena.
Eli gümüş. [H5b, H5c]

122. HPKP. 5835. Sleznal mu **ayaro**.
Ayarı kaymış. [C3d, E1j]

123. HPKP. 6036. Star çoek ne e za **gurbet**.
Yaşlı adam gurbete gitmeye uygun değildir. [G6d, G6e]

124. HPKP. 6533. Umre stario, padna od kukyata **direkot**.
Yaşlı adam ölünce evin direği düştü. [G3b, G6a]

125. HPKP. 6814. Şareno **odayçe** so mlado nevevçe.
Rengârenk odada gencecik gelin.
Ç. n. Makedoncada oda sözcüğünün karşılığı olmasına rağmen Türkçe odacık ve Makedonca gelincik sözcükleri ile aliteraston yapılmış. [G5a]

126. KP. **Akıl** ne mi dave, pari mi day.
VP. **Akıl** ne mi davay, day mi pari.
Akıl verme, para ver. [C3e]

127. KP. Ako sam selyak, ne sam **akmak**.
Köylüysem de ahmak değilim. [K1h]

128. KP. **Arsız** çovek sam se okajuva.
Arsız kişi kendi kendini belli eder. [H1a]

129. KP. **Baltiyata** mu seçe i od dvete strani.
Baltasının her iki tarafı da kesiyor.
Not: İşleri çabuk çözüyor. [M5a]

130. KP. Brat za brat **miraşçiya**.
Kardeş kardeşin mirasçısıdır. [G1a]

131. KP. Glede mu **duzene**, ta mu tseni rabotata.
Düzenine bak da işinin ederini biç. [M6b]

132. KP. Denye **izmikyar** – noşya gospodar.
Gündüz hizmetli, gece efendi. [C2c, M7a]

133. KP. Dodeka ima sol, za **katık** nema da umreme.
Tuz olduğu sürece, katık için ölmeyiz. [D4c, D4a, D3j]

134. KP. Domazet, **borçliya** i treskaliya ne moj da i poznaeş koy şto e.
İç güveysi, borçlu ve zevzek/saçmalayan, ne olduğunu anlayamazsın. [G1c]

135. KP. Za **atır** ke apna.
Hatır için atıştırır. [H5e]

136. KP. Zakaçil si se kato **partal** za trın.
Partalın dikene takıldığı gibi takılmış. [H2c]

137. KP. Za svadba parite v **dolapo**.
Düğün için paralar dolaba.
Not: Eski zamanlarda paranın saklanması farklı olduğundan, dolaba koymak kaldırmak yani dolap tasarrufların konduğu bir yer anlamına gelmektedir. Dolap Türkçe olarak kullanılmış. Çağdaş Makedon Dilinde dolabın karşılığı mevcuttur. [M8a]

138. KP. Zet kato med, sin kat **pelin**, şçerka kat piperka.
Bal gibi damat, pelin gibi oğul, biber gibi kız. [G1a, G1c]

139. KP. **Zorle** na çoveka mojeş da mu zemeş, ne mojeş da mu dadeş.
İnsandan zorla alabilirsin fakat zorla veremezsin. [D1b]

140. KP. İ gulema i malenka nevesta eden **mastraf** (**arç**).
Büyük gelin de küçük gelin de bir masraftır (harç). [C1d, G1c]

141. KP. İ pileto v gorata tera **vatan**.
Civciv de dağda/ormanda vatan peşinde. [H4b, H4a]

142. KP. İspila mu kvaçkata **akılo**.
Aklını tavuk içmiş.
Ç. n. Burada kullanılan tavuk sözcüğü standart Makedon Dilindeki sözcük olmayıp, argoda kullanılandır. [E1e]

143. KP. Maleçki prikaski golem **akıl** davaa.
Kısa hikâyeler büyük akıl verir.
Akıl sözcüğü Makedoncada olmasına rağmen, hüküm, Türkçe sözcük ile oluşturulmuş. Görünen o ki bir masalın ya da kısa hikâyenin sonunda söylenmiş ve zamanla atasözü haline gelmiş veya kabul edilmiş. [H1d, M9b]

144. KP. Mlad **deliya** – iter prosyak.
Deli genç, kurnaz cahildir. [M9b]

145. KP. Na tatko **pezevenk** ne vikay.
Babaya pezevenk deme. [G3a, G3b]
(MDR, http://drmj.eu): *arkaik* 1. Pislik. 2. Sahtekâr. 3. Kadın satıcısı.

146. KP. Nemaş **kabaat** – za besenye si.
Kabahatin yok, asılmalıksın. [F1b]

147. KP. Od **zor** igram, gospodaru.
Zordan oynuyorum sahip/beyefendi. [K1f]
Ç. n. Metinlerde bazen de ‘zort’ olarak rastlanmaktadır.

148. MK. Pesna i para **saybiya** nema.
Şarkının ve paranın sahibi yok.
Varyantı:
KP. Parata **saybiya** nema.
Paranın sahibi yok.

Varyantı:
KP. Pesnata **saybiya** nema.
Şarkının sahibi yok. [D1a]

149. KP. Piyan çovek – tesen **sokak**.
Sarhoş adam, dar sokaktır. [D5d, D5c, D5e]

150. KP. Sos **pamuk** krıv tsitsa.
Pamukla kan emiyor. [T1i, F1c]

151. KP. Staro ako kırpış, kontsi **arciş**.
Eskiyi yama edersen, iplik harcarsın. Arci: harcıyor. [M5b]

152. KP. Starosta e na trista **turlii**.
Yaşlılık üçyüz türlüdür. Turlii: türlü. [G6e]

153. KP. U siromao i yadenye i pienye, y bogatie **muabet**.
Fakirde yeme, içme; zenginde muhabbet. [D1b]

154. KP. Şço si zastanal kat nekoy **surtuk**.
Sürtüğün biri gibi niye durmuşsun. [F1a]

155. FK. 106. Ako si **muşçeriya**, lesno ke se pogodime.
Müşteri isen anlaşmamız kolaydır. [L2a, L2b, L2d]

156. FK. 117. Ako sum **partalav**, sum çesen.
Partallar giyiyor olsam da dürüstüm/namusluyum. [C6a, C6c, C6e, C6e]

157. FK. 263. **Borcot** e loş drugar.
Borç, kötü arkadaştır. [H2f]

158. FK. 278. Bratskata lyubov poyaka e i od jelezno **kale**.
Kardeş sevgisi demir kaleden de daha güçlüdür. [G1a]

159. FK. 559. Gırdata jena berit kukya, a liçnata (ubata) berit **panagyur**.
Çirkin kadın ev toplar, güzel kadın ise panayır. [C6b]

160. FK. 563. Greşkite se po **insanot** (lugyeto).
Hatalar insanlar içindir. [D1b]

161. FK. 598. Da mu e jiv **kalemot**.
Kalemi sağ olsun.
Hikâyesinde: Zengin bir adamın karısı ile öğretmen bir adamın karısı arasındaki kavgada; kocası öğretmen olan hanımın söylediği söz atasözü olarak kalmış. [M9b]

162. FK. 732. Doşol gost, rasipal **post**.
Misafir gelmiş postu bozmuş.
Ç. n. Düzeni anlamında kullanılmış. [H5f, H5e]

163. FK. 1274. **Yabanciyata** ne e mil.
Yabancı sevilmez. [H3i]

164. FK. 1325. **Kabaetot** e sirak.
Kabahat kimsesizdir (yetim, öksüz). [G3a]

165. FK. 1622. Koy nemat çedo, eden **maraz**, koy imat çeda, poyke **marazi**.
Evladı olmayanın bir marazı, evladı olanın daha çok marazı olur.
Varyantı:
FK. Kolku çeda, tolku çuda.
Ne kadar çocuk, o kadar acayiplik. [G3e, G3d]

166. FK. 1789. Kukya so **inet** ne se vırtit.
İnatla ev dönmez. [G1a]

167. FK. 1991. Momiçka i **karpuz** maçno se poznavet.
Genç kız ve karpuz zor anlaşılır. [D1b, D1d]

168. FK. 2479. Ne fırlay kamen v **kenef**, zaşto ke te isprıskat.
Kenefe taş atma çünkü üstüne sıçrar. [C2c]

169. FK. 2578. Ovoy vek e **kurdisan** na çes.
Bu dünya/çağ onur üzerine kurulmuştur.
Ç. n. 'Vek' sözcüğünün yaygın kullanımı çağ olsa da özellikle eski metinlerde bazen dünya anlamında da kullanılmaktadır. [D1a]

170. FK. 2607. Od glata se ostat, od umot (**inetot, tabietot**) ne se ostat.
Canından geçer, aklından (inadını, tabiyatını) geçmez. [C1a]

171. FK. 2675. Od mali detsa, mal **iziyet**, od golemi detsa golem **iziyet**.
Küçük çocuklardan küçük eziyet, büyük çocuklardan büyük eziyet. [G3a, G3b]

172. FK. 2853. Pişi so umot, a ne so **kalemot**.
Akılla yaz, kalemle değil. [M3a]

173. FK. 3036. Prayt **kuli** v oblatsi.
Bulutlarda kuleler yapıyor. [C3e]

174. FK. 3131. Rodila mayka sinoy da ne se **sokatsine** prazni.
Sokaklar boş kalmasın diye ana oğul doğurmuş. [C4g]

175. FK. 3143. Sadit slivi na **çardak**.
Çardağ erik ekiyor. [C3a, C3e]

176. FK. 3159. Samoto yadenye ti dava **işçav**.
Yemeğin kendisi iştah verir.
Varyantı:
BV. 2624. **İştav** se otvora so yadenyeto.
Yemekle/yiyerek iştah açılır. [D4b]

177. FK. 3234. Sekoy den çvek ne mojt pesmi da sluşat, a ne **kavga**.
İnsan her gün şarkı dinleyemez değil ki kavga. [D1b]

178. FK. 3404. So eden kamen **kale** ne se prayt.
Bir taş ile kale yapılmaz. [M5d, M5b]

179. FK. 3785. Uçen maymun nekit **kamcik**. (Uçen maymun stap ne sakat).
BV. 8108. Uçen maymun neykye **kamşik**/stap.
Eğitimli maymuna kamçı (sopa) gerekmez (istemez). [M9b]

180. FK. 3809. Fetenoto e **borc**.
Tutulan borçtur. [H2f]

181. FK. 3853. Çvek (çovek) e poyak od **çelik** i pomek od yaytse.
İnsan çelikten daha güçlü ve yumurtadan daha yumuşak. [D1d]

182. FK. 3903. Çist **esap**, bratska lyubov.
Temiz hesap, kardeş sevgisi. [G1a]

183. BV. 6. **Aber** nema od vekov. **Aber** si nema deka zemyata se vırti.
Dünyadan haberi yok. Dünyanın döndüğünden haberi yok. [M9b, M9a]

184. BV. 8. **Adetot** ne e zakon, **ama** zakon stanuva.
Âdet kanun değil ama kanun oluyor. [C1d]

185. BV. 14. **Aylazite** sontseto na spienye gi fakya.
Haylazları güneş uyurken yakalar. [M7d]

186. BV. 134. Ako krepneş praçka – **kabaetliyata** maçka vednaş ke izbega.
Sopayı kaldırırsan, kabahatli kedi birden kaçar. [L1e, H1a]

187. BV. 179. Ako ne ya meşaş kalta, nema da napraviş **kerpiç**.
Çamuru karıştırmazsan kerpiç yapamazsın. [M7a]

188. BV. 282. Ako si doljnik, **evala** ke praviş.
Borçluysan, eyvallah yapacaksın. [H2f]

189. BV. 344. **Amalot** ne e **amal**, tuku **amal** e onoy şto peçali a ne znae da gi çuva parite.
Hammal hammal değil, hammal kazandığını biriktiremeyendir. [M8a]

190. BV. 465. Bez **zamet** ne se yade med.
Zahmetsiz bal yenmez. [M7a, C2c]

191. BV. 868. Voda neka piyat **ayvanite**, yas ke piyam vino.
Suyu hayvanlar içsin, ben şarap içeceğim. [D5b]

192. BV. 885. Voynata za nekogo e **taksirat**, a za nekogo – brat.
Savaş bazısı için taksirat, bazısı için de erkek kardeştir. [D1d]

193. BV. 925. Voşkite go izedoa, a **kabadailukot** ne go ostava.
Bitler onu yedi fakat yine de kabadayılıktan vazgeçmiyor. [F2c]

194. BV. 949. Vremeto e najgolem **ilyaç**.
Zaman en büyük ilaçtır. [T1h, C5c]

195. BV. 1048. Gleday mu go **seirot** na krayot.
Seirin sonuna bak. [T4c]

196. BV. 1144. Godini pominaa **kalabalak**.
Yıllar kalabalık geçti. [D1a]
Not: Çok yıllar geçti anlamında.

197. BV. Da se kupuvaşe **namuzot** so pari, bogatite lugye ke si kupea i za vnutsite.
Namus para ile alınsaydı, zenginler torunlarına da alırlardı. [K2a]

198. BV. Day **sadaka** – na Gospoda zaem mu davaş.
Sadaka ver: Allah'a borç veriyorsun. [B1b, B1c]

199. BV. Dlabok e tugyiot **ceb**.
Başkasının cebi derindir. [H5b]

200. BV. 1531. Dobri priyateli se: eden za drug **kefil** ne se fakyaat.
İyi dostlardır, biri diğeri için kefil olmaz.
TT: İşin yoksa şahit ol, paran çoksa (borcun yoksa) kefil ol. [H2g]

201. BV. 1549. Dobriot **çifçiya** od vraptsi ne se plaşi.
İyi çiftçi serçelerden korkmaz. [M7a, M6b]

202. BV. 1551. Dobriot çovek ostanuva **çirak**.
İyi kişi çırak kalır. [F1d]

203. BV. 1613. Domakyinot e **arka** na domakyinkata.
Evin reisi, eşinin arkasıdır. [G5f, G1a]

204. BV. 1619. **Dostlukot** mu e do kolenoto.
Dostluğu önceki nesillerdendir. [H6a]

205. BV. 1640. Dırjavna **çeşma** koga saka teçe, koga saka ne teçe.
Devlet çeşmesi, istediği zaman akar, istemediği zaman akmaz. [K1j]

206. BV. 1849. Edno li e, ne e **airliya**. (Za edno dete vo semeystvoto).
Bir tane mi, hayırlı değil. (Ailede tek çocuk olunca). [G3e]

207. BV. 2037. Za dve pari yaytse ke snese, za sto pari **gyurultiya** ke stori!
İki paralık yumurta yumurtlamak için yüz paralık gürültü yapıyor! [E1j, C4i]

208. BV. 2198. Zbor po zbor – **kavga**.
Peşi sıra kelime kelime, kavga. [H7j]

209. BV. 2180. Zar ke ti sedne na **sofrata**.
Sanki sofrana oturacak. [H1d]

210. BV. 2314. Zoşto mi e zlaten **legen** koga kırv ke plukam vo nego.
Altın leğen neyime, içine kan tükürdükten sonra. [H4a, H4b, H4c]

211. BV. 2515. İkonomiyata e **duşman** na siromaştiyata.
Ekonomi (tasarruf anlamında) fukaralığın düşmanıdır. [M8a]

212. BV. 2575. İmaş pari – fati si **kefil**, nemaş rabota – odi za svedok.
Paran varsa, kefil ol; işin yoksa şahit ol. [H2g]

213. BV. 2816. Kay i da odi, **aman** ne moje da nayde.
Nereye giderse gitsin aman bulamıyor. [B2d]

214. BV. 2883. Kako **altani** da ima vo ustata.
Sanki ağzında altınlar var.
(Çok fazla konuşmadığı gibi herkesle de konuşmuyor). [J1g, J1b]

215. BV. 3573. Koyşto pravi ikonomiya vo yadenyeto, parite za **ilyaç** gi dava.
Kim ki yiyecekte tasarruf yaparsa, paraları ilaca verir. [M8c]

216. BV. 3772. Laga nema, vistina **iç**.
Yalan yok, hakikat hiç. [J1j]

217. BV. 3886. Loş **zanaet** fatil.
Kötü zenaat tutmuş/tutturmuş. [F1a]

218. BV. 3960. Ludite go biyat tapanot, umnite ya sobiraat **parsata**.
Deliler/kuduruklar davula vururken, akıllılar parsayı topluyor. [M3d]

219. BV. 3982. Lyubi go toy şto go sakaş so site negovi **mani**.
Tüm (manaları) kusurları ile istediğin kişiyi sev. [D3c]

220. BV. 4012. Magare od **timar** ne znae.
Eşek tımardan anlamaz. [C1c]

221. BV. 4393. Na **atercika** jena mevot i e do zabi.
Hatırcı (kimsenin hatırını kıramayan) kadının karnı dişlerine kadardır. [D1b, H5e]

222. BV. 4492. Na zemyata/nivata **dikat** treba da i praviş.
Toprağa/tarlaya dikkat (ilgi, emek anlamında) etmen gerek.
Varyantı:

BV. 4592. Na rabota treba **dikat** da i praviş.
İşe dikkat (özen) göstermen gerekir.
Varyantı:
BV. 4616. Na sekoy zanaet **dikat** treba da mu praviş.
Her zenaate dikkat vermen/göstermen gerek. [M7h]

223. BV. 4476. Na **duşman** şto bega, napray mu zlaten most.
Kaçan düşmana altın köprü yap. [H6a]

224. BV. 4524. Na lebot i na vodata **iftibar** pravi.
Su ve ekmeğe itibar (saygı gösteriyor) ediyor. [F2b]

225. BV. Na loşite lugye Gospod **nişan** im ostavil.
Kötü insanlara Allah nişan (işaret) bırakmış. [B1b, B1c]

226. BV. 4620. Na sekoy **coap** mu dala.
Herkese cevap vermiş. [J1a, J1h]
Ç. n. Bayan için söylenmiş.

227. BV. 4670. Na trista veri **izmet** pravi.
Üç yüz dine hizmet ediyor. [H5a]

228. BV. 5712. Odi kako **alva**.
Helva gibi gidiyor. (Satılıyor). [L2d]

229. BV. 5966. Planini od **pilyav** – za nego lajitsa nema.
Pilavdan dağlar, onun için kaşık yok. [B2a, B2d]
Ç. n. Pilav sözcüğü Makedoncada kullanılmaz onun yerine ‘oriz’ sözcüğü kullanılır.

230. BV. 6029. Poarno vo svoy kotar, odoşto vo tugy **saray**.
Kendi ahırın, elin sarayından yeğdir. [H4a, H4b, H4c]

231. BV. 6473. Rabotata ne saka **ilye**.
İş hile istemez.

Ç. n. Hile gündelik dilde kullanılan bir sözcük olmadığı gibi, Makedon folklor metinlerinde de sıkça rastlanılan bir sözcük değildir. [F1b]

232. BV. 6621. **Saraoş** kuçe ispadna.
Sarhoş köpek çıktı. [D5c, D5d, D5e]

233. BV. 7050. Selo bez **muabet** (zboruvanye) ne biva.
Köy muhabbetsiz olmaz. [J1d]

234. BV. 7058. Senkata e pokrivaç na **aylazite**.
Gölge, haylazların örtüsüdür. [M7d]

235. BV. 7110. Si nemal gyavolot rabota, pa si gi merel **saltanatite**. (Polovite organi).
Şeytanın işi yokmuş, saltanatlarını (üreme organını) ölçüyormuş. [M7d, M7h]

236. BV. 7117. Si se vırzal kako **uçkur** za gyaki.
Uçkurun dona yakınlığı gibi bağlanmış. [K1g]

237. BV. 7183. Site **murafeti** gi znae.
Tüm marifetleri biliyor. [M9a, M9b]

238. BV. 7258. Smırtta **ater** ne gleda.
Ölüm hatıra bakmaz. [G8a]

239. BV. 7890. Turen **akal** vo glava ne stoi!
Sokma akıl kafada kalmaz! [M6b]

240. BV. 7972. Ubavata obleka i na **direkot** ubavo stoi.
Güzel giysi, direkte de güzel durur. [C6a]

241. BV. 8045. Umnata jena çini povekye od **elmaz**.
VP. Umnata jena çine povekye od **elmas**.
Akıllı kadın elmastan daha değerlidir. [M3a]

242. BV. 8086. Usta ima kako **furna**.
Fırın gibi ağzı var. [J1c]

243. MK. **Akılo** ne se kupuva ami se peçali.
Akıl satın alınmaz ama kazanılır. [M3a, M9c, M9e]

244. MK. Ako e **koliba**, naşa e.
Kulübedir ama olsun, bizimdir. [G1a]

245. MK. Ako slepets sleptsa vodit, dvaytsa v **endek** ke padnat.
Kör köre rehberlik ederse, ikisi de hendeğe düşer. [C6d]

246. MK. **Atar** mu ostana.
Hatırı kaldı. (Gücendi). [D2a]

247. MK. **Nietot** da ne si go kajviş na jenata.
Niyetini karına söyleme. [G4c]

248. MK. Od **zort** i baba zaigrala.
Zordan nine bile oynamış. [T3b]

249. MK. Parite se i od **topo** posilni.
Para toptan bile daha güçlüdür. [K2a]

250. MK. Si go dal gazo pod **kiriya**, saka neyki ke trai.
Kıçını kiraya vermiş, ister istemez susacak. [H5h]

251. İK. Nema kray i **kolay**. Ni kray, ni **kolay**! Ni kray, ni **kulaıy** ima.
Son ve kolay yok. Ne son, ne de kolay! Ne son, ne de kolay var.
(Otorite konu başlığından). [D1a, D1b]

252. İK. **Meyanciyata** go saka piyanitsata, **ama** ne za zet. (Otorite konu başlığından).
Meyhaneci sarhoşu ister/sever ama damat olarak değil. [D5e]

253. İK. Saka **piskyul** da bide.
Püskül olmak istiyor. (En tepeye çıkmak istiyor).
(Kariyer konu başlığından). [M6c]

254. İK. Baba znaa i drug **sokak**. (Nine – dede konu başlığından).
Nine başka sokak da biliyor. [D1e]

255. İK. **Kabaato** e naysiromah na sveto.
Dünyadaki en fakir, kabahattir.
(Fakirlik - zenginlik konu başlığından). [K2i]

256. İK. Deka e siromaştiata, tamo e i **kavgata**. (Fakirlik - zenginlik konu başlığından).
Fakirlik neredeyse, kavga da oradadır. [K2i]

257. İK. Bogatstvoto i sirumıştiata sı **kumşii**.
Zenginlik ve fakirlik komşudurlar. (Fakirlik - zenginlik konu başlığından). [D1d, C2e]

258. İK. **Cımbazo** ako ne go fale mıgaarto (magareto), ne mojı da go prodade.
Cambaz eşeğini övmezse satamaz. (Övünme – mütevazılık konu başlığından). [F2b]

259. İK. Yadi **kaymak**, vleçi aydamak.
Kaymak ye, çalı, çırpı sürükle. [M8a]

260. İK. Ne ti treba na **bair** loze.
Bayırda bağa gerek yok/ihtiyacın yok. (Dikkat, tedbir konu başlığından). [C3c, C3e]

261. İK. Od pesok **sincir** prave.
Kumdan zincir yapıyor. (Beceri – beceriksizlik konu başlığından). [M5a]

262. İK. Za gyavol - temyan, za kradaç – **zandan**.
Şeytan için buhur, hırsız için zindan. (Öneriler konu başlığından). [L1d, L1e]

263. İK. Kalina osti, **Beterina** zemi.
Kalina'yı bırak, Beterina'yı al. (Öneriler konu başlığından).
Ç. n. Türkçe 'beter' sözcüğünden uydurulmuş bayan ismi, Beterina. Gerçekte böyle bir isim yoktur. [C6b]

264. İK. Zaklyuçi si vratıta dı spiiş nı **raat**.
Kapını kitle ki rahat uyuyabilesin. (Dikkat konu başlığından). [M1a, M1e]

265. İK. Bogatstvoto e vo duşata, a ne vo **cebo**.
Zenginlik candadır/gönüldedir, cepte değil. [K2k]

266. VP. Ako davaş, davay gi site **masrafi**.
Vereceksen, tüm masrafları ver. [M8c]

267. VP. Ako e za **air**, dosta e.
Hayır (iyilik için yapılan yardım) içinse yeterlidir.
Varyantı:
FK. 19. Ako e za **fayde**, dosta e.
Fayda içinse yeterlidir. [E1j, E1d]

268. VP. Ako ne e **taze**, nema da e blaze.
Taze değilse, tatlı olmaz. [D1b]

269. VP. Besolni **lafove** zborua.
Tuzsuz sözler konuşuyor/kullanıyor.
Not: Lafını, sözünü bilmiyor anlamında. Düşünmeden konuşuyor. [J1a]

270. VP. Vodat go sos **saltanati**.
Saltanatlar ile taşıyorlar. [F2b, F2c]

271. VP. Doyde vreme za pari zimanye, poçna **gyurultiyata**.
Para alma vakti geldiğinde, gürültü başladı. [M8c]

272. VP. İma usta kako **paçavra**.
Paçavra gibi ağzı var. [J1c]

273. VP. Ya si go znam **kararo**.
Ben kararımı bilirim.
Ç. n. Ölçümü bilirim anlamında. [D3i, H1a]

274. VP. Yas li zboram, **tenekyiya** li tropa?
Ben mi konuşuyorum, teneke mi çalıyor/vuruyor? [F2b]

275. VP. Kakov çoveko, takov mu i **ihtibaro**.
Adamına göre itibarı da. [F2b]

276. VP. Koga vide **zor**, togay go traje gospod.
DG. Kıda vide zor tık traje Boga. (Not: Sadece ağız farklılığı var).
Zor görünce Allah'ı arıyor. [B1a, B1b]

277. VP. Koy yade nogu, izeduva si **kasmeto**.
Çok yiyen kısmetini yer. [M8b]

278. VP. Koy skoro sude, skoro **pişman** ke bide.
Acele karar veren, çabuk pişman olur. [T1k]

279. VP. Kuso kako **dibek**.
Dibek gibi kısa. [C6a]

280. VP. Majo e za nadvor, jenata za **mutvakot**.
Koca dışarısı için, kadın mutfak içindir. [G5f, G4a]

281. VP. Mayka i prose, ona saka **çanta** da nose.
Anası dilenir, o (kızı) çanta taşımak ister. [M8b]

282. VP. Na zemya mirişe, a oşçe **kadır** se prae.
Toprak kokuyor, hala kadirmiş gibi yapıyor.
Ç. n. O kadar yaşlı ki toprak kokuyor. Türkçe sözcük 'kadir' olma ile sanki kişi hala gençmiş gibi davrandığı kastediliyor. [G6e]

283. VP. Na prazen **ambar** katanets ne treba.
Boş ambara kilit gerekmez. [C4i]

284. VP. Ne mi prodavay **dalaveri**.
Bana dalavereler satma.
Varyantı:
VP. Ne mi prodavay **palavri**.
Bana palavralar satma. [J1j]

285. VP. Ne mu fakya **dikişo**.
Dikişi tutmuyor. [J1j]

286. VP. Od gledanye **fayde** nema.
Bakmaktan fayda yok. [C3g]

287. VP. Ne si go **arçi** zboro.
Sözünü harcama. [J1g]

288. VP. Ne traji oko od **kyor**.
Körde göz arama. [C3a]

289. VP. Se si ima svoy **marifetlık**.
Her şeyin kendi marifetliği var.
Ç. n. Türkçeden geçen 'marifetlık' sözcüğü ile burada kullanıldığı anlamı her şeyin bir ustalığı, püf noktası olduğudur. [M5a]

290. VP. **Taksirat** kukya ne vırte.
Taksirat ev döndürmüyor. [D3a]

291. VP. Şegata ne e po gorata, a e po **insano**.
Şaka, dağ göre değil, insana göredir.
Ç. n. Şaka kişiye göre yapılır. [J1p]

292. AD. 51. Od mene lek, od Boga **selemet**.
Benden ilaç, Allah'tan selamet. [M1a, B1b, B1c]

293. ANT. Deka ima mira tamo ima **lira**.
Huzur olan yerde lira olur. [K2h]

294. ANT. Na kuçeto kuga mu doyde **ecelo** na mosto umira.
Eceli gelen it, köprüde ölür. [G8b, G8c]

295. DG. **Aramiya** kumita ne biva.
Haramzadeden komita olmaz. [M6b]
Ç. n. Makedon halkının kendi millî kahramanlarına atfettikleri nitelik.

296. DG. Bistra kıko **boza**.
Boza gibi duru. [F1a]

297. DG. Bune se kıko Grık u **aps**.
Hapisteki Yunanlı gibi şikâyet ediyor. [H1f]

298. DG. Vırte se kıko **kalaycıya**.
Kalaycı gibi dönüyor. [J1j]

299. DG. Kolku çovek stare, tolku **budalee**.
Kişi ne kadar yaşlanırsa o kadar budala olur. [G6e]

300. DG. Na **muabet** kray nema.
Muhabbetin sonu yok. [J1o]

301. DG. Na **pazarlık** sram nema.
Pazarlıkta ayıp olmaz/yok. [L2a]

302. DG. Sıs mali detsa, u **amam** ne se ide.
Küçük çocuklarla hamama gidilmez. [C6d]

5. 1. 4. Türkçe ile Birebir Aynı Olan Atasözleri: Makedonca atasözlerinin bazılarının Türkçedeki atasözleri ile birebir aynı oldukları tespit edilmiştir. Türkçeden alındığı belirtilmemiş veya çok fazla Türkçe sözcük olmamasına rağmen Türkçe ile birebir aynı olan atasözleri bu grupta sınıflandırılmıştır.

1. M. 13. Ako daiş so desnata raka milostina, gleday da ne te uznai levata.
Sağ elinle verdiğin sadakayı sol elin öğrenmemesine dikkat et. [J1g]

2. M. 56. Ako ne raniş maçki, ke raniş gluvtsi.
Kedi beslemezsen, fare beslersin.
TT: Kedi beslemeyen fare besler. [M1b]

3. M. 107. Al so jena, al bez jena.
Ne kadınla, ne de kadınsız. (Kadının varlığı dert, yokluğu dert).
TT: Kadınsız ev olmaz. Karıya bakanın aklı az olur. [G5d]

4. M. 161. Badiyala kiselina od med e poslatka. (**Ruşvet**, dar, koyşto zema).
Bedava sirke baldan tatlıdır. (Rüşvet, hediye alanlar için söylenmiş). [D1d, K2e]

5. M. 170. Baray jena da naydiş od **soy**, da ako et siromaşka.
Kadının soylu olanını ara, fakir olsa bile.
TT: At alırsan taydan, kız alırsan soydan. Fakir olsa bile kızı soydan al. [C1a, G5a]

6. M. 198. Beli pari za tsrni dni.
Ak para kara gün içindir.
(Tutumluluk, tasarruf konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 4924. Poeke peçali od şto yadi, da ti se naydat beli pari za tsrni dni.
Yediğinden çok kazanıyor; ak akçe, kara günlerin için bulunur.
(Tutumluluk, tasarruf konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
VP. Parite se çuvat za tsrn den.
Paralar kara gün için saklanır.
TT: Ak akçe kara gün içindir. [M8a, M8b]

7. M. 217. Usta imat i yazik nema.
Ağızı var, dili yok. (Suskun adam). [J1b]

8. M. 236. Bog da te çua od domaşen **aramiya**.
Allah evdeki haramzadeden korusun.
TT: Hırsız evden olursa mandayı bacadan aşırır. [G1a]

9. M. 242. Boy se od Boga i ne boy se od nikogo.
Allah'tan başka kimseden korkma. [B1e]

10. M. 289. Vardi se (od) toy şto nema vera i şto ne verua vo Boga.
Dinî ve Allah inancı olmayana dikkat et, korun.
TT: Kork Allah'tan korkmayandan. [B1e]

11. M. 304. Vekov et skala: edni lugye se kaçuvaat, a drugi sleguvaat.
Dünya bir merdivendir; insanların bazıları biner, bazıları iner.
Varyantı:
BV. 1993. Jivotot e kako skala: edni se kaçuvaat, a drugi sleguvaat.
Hayat merdiven gibidir: kimi biner, kimi iner.
Varyantı:
BV. 4119. **Merdeven dunya**.
Dünya merdivendir.
TT: Dünya merdiven merdiven, biri iner biri biner. TT: Dünya iki kapılı handır. [D1a, G8c]

12. M. 307. Veli mu ti na çoeka arno, da ako toy ti reçi loşo.
Kişi sana kötü konuşsa bile sen onunla iyi konuş. [J1a]

13. M. 317. Veren **izmekyar**, tsel stopan.
Sadık hizmetkâr, tam bir işveren.
TT: Yavuz it ne (kendi) yer, ne bir kimseye yedirir. [Klm]

14. M. 318. **Veresiya** koy dava, nepara ke napreduva.
Veresiye veren, parasız ilerler.
Varyantı:
M. 4703. Koy dava na **veresiya**, prazno ke mu bidi **kyeseto**.
Veresiye verenin kesesi boş olur. (Veresiye konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 1140. Koy şto davat **veresiya**, ke si ostani bez **sermiya**.
Veresiye veren, sermayesiz kalır. Burada Türkçeden geçen iki sözcük ile ses tekrarı yapılarak Makedon atasözü oluşturulmuş.

Varyantı:
HPKP. 1360. Day **veresiya**, **ama** na mrazo pişi ya.
Veresiye ver ama buza yaz.
Varyantı:
M. 319. **Veresiya**, potresiya, day so ratse, baray so noze.
Veresiye, sarsıntı, elle ver, ayakla iste.
Ç. n. Türkçeden geçen veresiya ve Makedonca potresiya sözcükleri ile ses tekrarı yapılmış.
Varyantı:
M. 4039. Day so ratse, baray so noze.
Ellerinle ver, ayaklarınla ara. (Geri alınamayan **veresiya** için söylenir).
Varyantı:
M. 14. Ako daiş so ratse, ke go baraş so noze (koga davaş na **veresiya**).
Elinle verdiğini ayağınla ararsın. (Veresiye verdiğin zaman).
Varyantı:
BV. 1399. Day so raka, zemi so **kavga**.
Elinle ver, kavga ile al.
TT: Elinle ver, ayağınla ara. Verirsen veresiye, batarsın kara suya. [H2g]

15. M. 331. Vidi mu na çoeka drugarite i posle **esapi** toy kakov e.
Kişinin arkadaşlarına bak ve sonra onun nasıl olduğunu hesapla.
Varyantı:
MK. Kazi mi so kogo oyş, da ti kajam kakov si.
Kiminle gezdiğini söyle, sana nasıl biri olduğunu söyleyeyim.
TT: Bana dostunu söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim.
Varyantı:
HPKP. 70. Ako imaş krivi drugari, i ti skoro ke staneş kriv.
Doğru olmayan arkadaşların varsa, yakında sen de onlara benzersin. [H6c, H6a]

16. M. 400. Vremeto e pari za sekogo, koy şto go **esapi**.
Zamanını hesaplayan için zaman paradır./Hesabını yapana vakit nakittir.
TT: Vakit, nakittir. [T1c]

17. M. 442. Golem zalak goltni, golem reç ne reçi.
Büyük lokma ye, büyük söz söyleme. (Düşünmek konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 1963. ve HPKP. 5067. Pogolem zalak kasni, pogolem zbor ne reçi.
Daha büyük lokma ye, büyük söz söyleme.
Varyantı:
ANT. Gulem zalak gıtni, gulema duma ne prodmuvay. (Not: Ağız farkı var).
Büyük lokma ye, büyük söz/düşünce söyleme. [J1a, J1b, C2c]

18. M. 469. Gospod zabaa, ama ne zaboraa. KP. Zabavya/zaboravya.
Allah geciktirir ama unutmaz. [B1c]

19. M. 470. Gospod znai komu şto prait.
Allah kimin ne yaptığını biliyor. [B1d]

20. M. 476. Gospod ne gleda na litse, ami na srtse.
Allah yüze bakmaz ama kalbe bakar.
TT: Allah niyete bakar. [B1d]

21. M. 536. Dva petla na edno bunişte ne mojat da peat.
İki horoz bir çöplükte ötmez. [K1c]

22. M. 537. Dve i dve çetiri praat.
İki kere iki dört eder. [C1b]
Türkçe Deyim: İki kere iki dört eder.

23. M. 538. Dve lubenitsi pod edna mişka ne se nosat. KŞ. 188. (Ohri).
Varyantı:
FK. 2936. Pod edna mişka dva **karpuza** ne se noset.
İki karpuz bir koltuk altında taşınmaz. [K1c]

24. M. 539. Dve ratse za edna glava.
İki el bir baş için.
Varyantı:
M. 3580. Ottua potamo nema, dve ratse za yedna glaa. KŞ. 274. (Ohri).
Bundan sonrası yok; iki el bir baş için.
TT: İki el bir baş içindir. [M6b]

25. M. 553. Deneska ne ima, utre ne nema, ke zagineme kako parea.
Bugün varız, yarın yokuz, buhar gibi yok olup gideceğiz. [G8c]

26. M. 570. Deteto duri e malo, e bezgreşno.
Çocuk küçük olduğu sürece günahsızdır.
TT: Hamı tatlı, yetkini acı. [G3a]

27. M. 577. Detsata se dar od Boga na tatka si i na mayka si.
Çocuklar anne babalarına Allah'ın hediyeleridir. [B1b]
İslam inancına göre çocuk Allah'ın emanetidir.

28. M. 596. Dobrata jena kukyata otvora, a loşata – zatvora.
İyi kadın ev açar, kötüsü kapatır.
TT: Kadın kocasını isterse vezir, isterse rezil eder. (Kocasını vezir eden de rezil eden de karısıdır.) [G4c]

29. M. 597. Dobrata rabota sama se pofaluva.
İyi iş kendi kendini över. [M6e]

30. M. 636. Drug zbira, drug ke yadit şto ne speçalil.
Başkası topluyor, diğeri kendi kazanmadığını yiyecek.
Varyantı:
M. 5010. Peçali, peçali i ne znai za kogo ke ostai.
Kazanıyor, kazanıyor ve kime bırakacağını bilmiyor.
(Cimrilik konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 637. Drug zbira stoka so maka, drug ke yadi bez maka.
Biri çile ile mal topluyor bir başkası çilesiz yiyecek.
Varyantı:
M. 644. Drug sadi drvoto, drug yadi plodo.
Başkası dikiyor ağacı, bir başkası yiyor meyveyi.
Varyantı:
M. 1644. Ne za kogo bilo peçeno, ami za kogo bilo reçeno. KŞ. 630. (Ohri).
Kimin için pişirilmiş olduğu değil, kimin için yazılı olduğu önemli.
TT: Kimse bilmez, kim kazana kim yiye. Yiyen bilmez, doğrayan bilir. [F1e]

31. M. 647. Duri e mlado deteto, se uçi.
Çocuk küçük olduğu sürece öğrenir.
Versiyonu:
M. 648. Duri e mlado drvoto, se vie.
Ağaç yaşken eğilir. [T1b, G3a]

32. M. 658. Duri ne mırdni kuçkata so opaşkata, ne trçaat kuçinyata po nea.
Kancık kuyruk sallamadıkça, itler peşinden koşmaz.
TT: Dişi köpek kuyruğunu sallamayınca, er köpek ardına düşmez. Dişi yalanmazsa erkek dolanmaz. [C2c, F1e]

33. M. 660. Duri ne plaçi deteto, ne mu daat mayka mu tsitseto. KŞ. 220. (Ohri).
Çocuk ağlamazsa annesi meme vermez.
Varyantı:
MK. Ako deteto ne zaplaçe, mayka mu nema da go nadoi.
Çocuk ağlamazsa annesi onu doyurmaz.
TT: Ağlamayana meme yok. [C2c, H2e]

34. M. 699. Ednaş progoori, dvaş sluşni.
Bir kere konuş, iki kere dinle.
TT: İki dinle bir söyle. [J1g]

35. M. 722. **Eydi** vek lajoven!
Ey gidi yalan dünya!
HPKP. 5502. Svetot e lajoven!
Dünya yalandır!
TT: Yalan dünya. [D1a]

36. M. 723. **Em** vtesen, **em** besen. (**Em** vinoven, **em** zol).
Hem suçlu hem kuduz. (Hem suçlu hem hain).
TT: Hem suçlu, hem güçlü.
Varyantı:
M. 724. **Em** gol **em** zol.
Hem çıplak hem de hain.
TT: Hem kel hem fodul. [F2b]

37. M. 735. Jelezoto duri e toplo, se çukat.
KŞ. 225. Duri e toplo (ili goreşço) jelezoto se çukat. (Ohri).
Varyantı:
APS. 12. Jelezoto se kove dodeka ye jeşko. (Yukarı Cuma).
Demir sıcak olduğu sürece dövülür.
Varyantı:
DG. Vrukyo jelezo se kove, a ne studeno.
Sıcak demir dövülür, soğuk demir değil.
TT: Demir tavında dövülür. [T1b]

38. M. 740. Jena, kony, puşka – ne se daat na tugya raka.
Kadın, at, silah yabancı ele verilmez.
Varyantı:
KŞ. 823. Puşkata do sebe, (a) jenata pri sebe (dırji si) (Ohri).

Tüfeğini yanında, karını yakınında tut.
TT: At, avrat, silah. [H2a, H2b]

39. M. 752. Jenata et dolgokosa, a kratkoumna. KP. Dgokosa – krapouma.
Kadın uzun saçlı fakat kısa akıllıdır.
TT: Kadının saçı uzun, aklı kısadır. [G4a]

40. M. 819. Zbiray na mladost da imaş na starost.
Gençliğinde topla ki yaşlılığında olsun.
Varyantı:
M. 5014. Koy se maçi, ke peçali na mlados, toy ke ima na staros.
Kim ki kazanmak için gençlikte çile çekerse, yaşlılıkta varlığı olur. (Gayret, emek konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
BV. 6464. Rabotay na mladost, kriy za starost.
Gençlikte çalış, yaşlılık için sakla.
Varyantı:
M. 1180. Koyşto saka da se poçinit na staros, neka se pomaçit na mlados.
Yaşlılıkta saygı görmek isteyen, gençlikte uğraşsın.
TT: Gençlikte para kazan (taş taşı), kocalıkta kur kazan (ye aşı). Gençlikte taş taşı, kocalıkta ye aşı. [M7a, G6a, T1a]

41. M. 826. Zborot zbor otvorat.
FK. 1021. Zborot razgovor (**muabet**) otvorat.
Laf lafı açar. [C2a]

42. M. 832. Zboruvat kako prazna vodenitsa.
Boş değirmen gibi konuşuyorlar.
Varyantı:
M. 4874. Ne misli şto zborua, kao prazna vodenitsa tuku si tropa.
Düşünmeden konuşuyor, boş değirmen gibi zevzek zevzek konuşuyor.
Varyantı:
M. 264. Bırblaitsa jena e kako nekoya prazna vodenitsa.
Vıdı vıdı konuşan kadın boş değirmen gibidir.
TT: Boşboğazı cehenneme atmışlar, ‘odun yaş (az)’ diye bağırmış. (Boşboğaz, çenesi düşüğün biridir. En umulmadık yerde ille densizce bir şey söyleyecektir.)
TT: Kadının zoru diline kuvvet. [G4c, J1c, J1o, J1e]

43. M. 834. Zboruy mu ti na şut çoek: so ednoto go sluşa, so drugoto puşta.
Bilinçsiz kişiye konuştuğunda, bir yerinden dinler, diğerinden bırakır.

TT: Bir kulağından girip, öbüründen çıkıyor. [J1n, M3c]

44. M. 843. Zdravyeto e za çoeko naygolemo bogatstvo.
Sağlık, insan için en büyük zenginliktir.
BV. 2238. Zdravyeto e naygolemo bogatsvo.
Sağlık, en büyük zenginliktir.
Makedonya Türkleri'nin derlenmiş atasözlerinde bulunmaktadır. [G7a]

45. M. 890. İma loşo, ima i po loşo.
Kötü var, daha da kötüsü var.
Varyantı:
KP. Od loşo oşçe poloşo ima.
Kötünün de kötüsü var.
Varyantı:
FK. 2663. Od loşo imat poloşo.
DG. Od **beter** ima **pobeter**.
Beterin beteri var.
TT: Beterin beteri var. Kötünün de kötüsü var. [E1a]

46. M. 891. İma loşo şto donesua arno.
İyilik getiren kötülük var.
TT: Her hayırda şer, şerde de hayır vardır. [E1k]

47. M. 925. İ toa şto mi go dade, niz nos mi go izvade.
Verdiğini burnumdan çıkardı.
TT: Anasından emdiği süt burnundan geldi. [H6b]

48. M. 933. İh, şto şaren gyaol et: oçite vo glaata mu igraat!
Tüh, ne alacalı şeytandır o: gözleri başında oynuyor! [F1b]
Türkçe Deyim: Gözleri velfecri okumak.

49. M. 934. İ tsarot e çoek, **ama** od Boga e blagosoen.
Çar da insan ama Tanrı tarafından kutsanmıştır.
Ç. n. Osmanlı padişahlarının halifelik ilânları gibi. [K1a, K1e]

50. M. 969. Kay zbor ne pomaga, tamo stap pomaga.
Sözün yardım etmediği yerde sopa yardım eder. [H7b]

51. M. 971. Kay ne go seiş, tamo niknua.
Ekmediğin yerde biter.
TT: İstemediğin ot burnunun dibinde biter. [E1i, F1d]

52. M. 975. Kay şto go boli na çoeka zabot, tamu mu odi yazikot.
İnsanın dili, ağrıyan dişine gider.
Varyantı:
M. 3766. Duşata vo zabite mu doşla, oşto ye bolen.
Hastalığından canı dişine kadar gelmiş.
Varyantı:
M. 669. Duşata mi doşla vo zabite.
Canım dişlerime kadar gelmiş.
TT: İnsanın ağrısı neredeyse, canı da oradadır. Neren ağrırsa canın orda. Canı dilinde atıyor. [G7d, D1b]

53. M. 992. Kay şto pluka çoek, treba da ne liji.
Kişi tükürdüğü yeri yalamamalı.
Varyantı:
M. 4912. Kay şto pluka, ne lijit.
Tükürdüğün yeri yalama. (Sebat etmek konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
ANT. Şço pluvneş ne liji.
Tükürdüğünü yalama. [H5h]
Türkçe Deyim: Tükürdüğünü yalamak.

54. M. 997. Kay şto te vikaat, odi; kay şto te teraat, begay.
Çağırıldığın yere git; kovdukları yerden kaç.
TT: Yemek bulunca ye, dayak görünce kaç. [H5a]

55. M. 1009. Kako igraş, taka ke ti svirat.
Oynadığın gibi çalarlar.
Tersi:
M. 1026. Kako ke ti svirat, taka ke igraş.
Sana nasıl çalarlarsa, öyle oynayacaksın. [H5d]

56. M. 1011. Kakov ti e **atot**, takov ti e patot.
Atın nasılsa yolun öyledir. At Türkçe ve pat Makedonca yol ile ses tekrarı yapılmış. [M6b]

57. M. 1012. Kakov ke se bidit çoek do ruçek, takov i do veçer.
Öğle yemeğine kadar kişi nasıl olursa, akşama da öyle olur. (Beşikten mezara kadar).
TT: Ne yedisinde, o yetmişinde. [C1a]

58. M. 1013. Kakov şto e tatkoto, takov e sino.
Babası nasılsa, oğlu da öyledir.
TT. Körle yatan şaşı kalkar. Kır Atın yanında duran ha huyundan ya suyundan. [G2a]

59. M. 1016. Kako magareto, i proleto.
Eşek nasılsa, yavrusu da öyledir.
Versiyonu:
M. 1022. Kako semkata, i lastunkata.
Tohumu nasılsa, sarmaşığı da öyledir.
Varyantı:
M. 4854. Kako semkata, takvaa i lastinkata.
TT: Otu çek, köküne bak. Armut dibine düşer. Cins cinse çeker. [C2a, G2a]

60. M. 1014. Kakov şto e çoekot, takov mu et i zborot.
Kişi nasılsa, sözü de öyledir.
Varyantı:
M. 2753. Şto izleguva od ustata, toa bilo i vo mislata.
Fikirde olan, ağızdan çıkar.
TT: Dervişin fikri ne ise zikri de odur. [C2e]

61. M. 1018. Kako od kamen go vadit siromayot lebot.
Fakir ekmeğini taştan çıkartır gibi zorlukla kazanır. [C4g]

62. M. 1035. Kameno na mestoto si tejit. KŞ. 348. (Ohri). APS. 17. (Yukarı Cuma).
MK. Kamenot na mestoto si e potejok.
ANT. Kameno e tejok na mestoto.
Taş yerinde ağırdır. [H4c]

63. M. 1059. Kiselinata (otset) luta na sadot svoy si nosi şteta.
Keskin sirke kabına zarar.
KŞ. 15. Ako se lyutiş, skoro ke ostareeş.
Kızgın olursan, çabuk yaşlanırsın. (Tikveş Bölgesi'nden).
TT: Keskin sirke küpüne zarar. [C2c]

64. M. 1084. Koga od nesakanye ke se zgreşi, i Gospod ke prosti.
İstemeden yapılan hatayı Allah da affeder. [B1b]

65. M. 1087. Koga ke vidam, ke poveruam.
Gördüğümde inanırım.
TT: Türkün aklı gözünde. (Türk, gözüyle görmediği şeye kolay kolay inanmaz). [C3f]

66. M. 1090. Koga ke i doit na kokoşkata yaytseto na gazo, togay barat sedelo.
Tavuğun kıçına yumurta geldiğinde oturacak yer arar.
Varyantı:
KP. Doşlo mu e yaytseto na gazo.
Yumurta kıçına gelmiş/dayanmış.
TT: Sona kalan dona kalır. [T1e]

67. M. 1093. Koga ke te turnit Gospod, i vredno i nevredno ke te turkat.
Allah'ın düşürdüğünü çalışkan olsun, olmasın herkes iter.
TT: Allah'ın ondurmadığını peygamber sopa ile kovar. [B2c, B2d]

68. M. 1106. Koy bega od doş, ke padni na grad.
Yağmurdan kaçan, doluya tutulur.
TT: Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak. [C4f, M3d, T3a]

69. M. 1132. Koy ke dai para, toy ke svirit svirka.
Parayı veren, düdüğü çalar.
TT: Parayı veren düdüğü çalar. [K2a]

70. M. 1153. Koyşto kopa grob drugemu, sam pagya vo nego. KŞ. 399. (Ohri).
Başkasına mezar kazıyan, içine kendisi düşer.
TT: Mezar kazarsan boyunca kazı. [C2c]

71. M. 1154. Koyşto kradi, **air** ne ke vidi.
Çalan hayır görmez. [C2c]

72. M. 1169. Koyşto odi na banya, saka-neyki, ke se ispoti.
Banyoya giden, ister istemez terler.
TT: Hamama giren terler. [C2c]

73. M. 1680. Ne plaçi gorata od sekirata, ami od raçkata.
Orman baltadan ağlamıyor, sapından ağlıyor.
Varyantı:
BV. 5965. Planinata ne plaçe od sekirata, tuku od dırjalkata (şto e od nea preseçena).
Dağ baltadan ağlamıyor, sapından ağlıyor (kendisinden kesildiği için/olduğu için).
TT: Ağaca balta vurmuşlar ‘sapı bedenimde’ demiş/ ‘sapı bendendir’. [G1a]

74. M. 1701. Ni luk yal, ni luk mirisal. KŞ. 681. (Ohri).
Ne sarımsak yemiş, ne de sarımsak kokmuş.
TT: Sarımsak yemedim ki ağzım koksun. [H3g]

75. M. 1787. Od preyaduanye nema zdravye.
Fazla yemekte sağlık yoktur.
BV: 3731. Kusa veçera – dolg jivot.
Kısa akşam yemeği, uzun hayat.
TT: Tok iken yemek yiyen, mezarını dişiyle kazar. [G7b]

76. M. 1847. Otkoga ke se skrşi kolata, mnogu patçinya ke se otvorat.
Araba kırıldıktan sonra çok yollar açılır.
TT: Araba devrilince (kırıldıktan sonra, kırılınca) yol gösteren çok olur.
Tekerlek kırıldıktan sonra yol gösteren çok olur. [T1b, T1e]

77. M. 2128. **Ruba** krasi/krase **ruba** gnasi/gnase. HPKP. 5420.
Kıyafet süsler, kıyafet tiksindirir.
TT: Güzellik ondur, dokuzu dondur (giysi, elbise). Akça akıl öğretir, don yürüyüş.
Ç. n. Ruba, Makedonya Türklerinin eski kuşaklarının kıyafet anlamında kullandıkları sözcük. [C6a, C6b]

78. M. 2688. Çoek kolku da et praveden, pak pred Boga e greşen.
İnsan ne kadar doğru olsa da yine de Allah’ın önünde günahkârdır.
Ç. n. İslam teolojisine göre insan eksik yaratılmıştır.
TT: Hatasız kul olmaz. [B1a, B1d]

79. M. 2706. Çoek se uçi so zbor, a meçka so stap.
İnsan söz ile ayı sopa ile eğitilir. [D1e]

80. M. 2708. Çoek çoeku e angel i gaol.
İnsan insanın meleği ve şeytanıdır.
TT: İnsan insanın (adam adamın) şeytanıdır. [D1a, D1d]

81. M. 3456. Şarit so oçite, na çetirieset strani.
Gözleri ile kırk tarafı boyuyor. (Çok kurnaz).
TT: Gözleri dört dönmek. Gözleri fır dönmek. (Kurnazlık konu başlığından alınmıştır). [C6a, H1a]

82. M. 4676. **Gayleto** go yadi çoeka kako jelezoto rıgyata.
Gaile insanı, pasın demiri yediği gibi yer.
Varyantı:
DG. Na çoveka gayle, na jelezorıgya, sve e isto.
İnsana dert/gaile, demire pas aynı şeydir.
TT: Demir nemden, insan gamdan çürür. (Duvan nem, insanı gam yıkar). [D2a]

83. M. 4984. Koga pagya v more, çoeko i za slamka se vaka i za zmiya se vaka.
Denize düşen, saman çöpüne de tutunur, yılana da. (Sığınma konu başlığından alınmıştır).
Varyantları:
M. 1170. Koyşto pagya v more, i za zmiyata se vakyat. KŞ. 411. (Ohri).
M. 2484. Toy şto pagya v more, i za zmiyata se vakya.
Denize düşen yılana tutunur.
Varyantı:
M. 1171. Koyşto pagya v more, i za slamkata se vakya.
Denize düşen sapanın sapına tutunur.
Varyantı:
FK. 1661. Koy se davit i za slamka (i za zmiya) se faşçat.
Boğulan samana da (yılana da) tutunur.
TT: Denize düşen yılana (yosuna) sarılır. [C2f, T3a]

84. M. 1179. Koyşto rano stanuva, toy ne greşava.
Erken kalkan yanılmaz.
Varyantı:
M. 1178. Koyşto rano stanuva, poarno ugodua.
Erken kalkan daha güzel oldurur.
Varyantı:

M. 2486. Toy şto rano stanua, i Gospod mu pomagat.
Erken kalkana Allah da yardım eder.
TT: Erken kalkan aldanmamış. Erken kalkanın rızkı açık olur. [T1a]

85. M. 1181. Koyşto sam pagyat, ne trebit da plaçit.
Kendi düşen ağlamamalı.
Varyantı:
M. 2149. Sam koy pagya, ne plaçit.
Kendi düşen ağlamaz. [M6b, C2c]

86. M. 1182. Koyşto sam pagyat, ne trebit drug da go turkat.
Kendi düşeni başkasının itmesi gerekmez.
TT: Kendi düşen ağlamaz. [M6e, C2c]

87. M. 1188. Koyşto ke izlajit ednaş, ne se veruat drugaş.
Bir kere yalan söyleyene bir daha inanılmaz.
TT: Adam adamı bir kere (defa) aldatır (sınar). [J1j, M9a]

88. M. 1191. Koyşto çini dobro, ne ke naydit loşo.
İyilik yapan, kötülük bulmaz.
TT: İyilik eden iyilik bulur. [F1a, C2c]

89. M. 1192. Koyşto çini, sebe çini; koyşto dava, sebe davat.
Eden kendine eder; veren, kendine verir.
TT: Ne ekersen, onu biçersin. Ne verirsen elinle o gider seninle. [M6e, C2c]

90. M. 1224. Kırvta voda ne se çini. KŞ. 474. (Ohri).
Kan, su olmaz.
TT: Kan su olmaz. (Akrabalık yakınlıktır, başka ilişkilere benzemez).
Ç. n. Bu atasözü akrabalıkla ilgilidir. [G1a]

91. M. 1237. Kruşata si pagya na koreno.
Armut köküne düşer.
M. 4856. Kruşata pod kruşa pagya.
Armut dibine düşer. (Müteşekkir olmamak konu başlığından alınmıştır).
TT: Armut dibine düşer. [C1a, G2a]

92. M. 1241. Kupi **belja** so pari.
Para ile bela satın aldı. [M6b]
Türkçe Deyim: Belâyı satın almak.

93. M. 1253. Kuçeto si lai, **karvano** si vırvi. KP. **Karvane**.
Köpek havlıyor, kervan yürüyor.
TT: İt ürür, kervan yürür. [H7e]

94. M. 1264. Lagi ti prodaat so opaşki.
Kuyruklu yalanlar satıyorlar. (Çok yalan söyleyen için kullanılır). [J1j]

95. M. 1285. Leb i sol – Boji blaosov.
Tuz ve ekmek- Tanrısal rıza (kutsama). Bu atasözü de inanç eksenlidir.
TT: Tuz ekmek hakkını bilmeyen kör olur. (Halk böyle inanır: İyiliğini gördüğü, ekmeğini yediği kimseye karşı saygısızlık ve hayınlık eden kişiyi Tanrı cezalandırır.) [B1b]

96. M. 1286. Leb so noga ne se kaşka, oti e greota.
Ekmeğin ayak ile oynanması (kirletilmesi), günahtır.
Ç. n. Kullanılan sözcük iki anlama da gelmektedir. [D4d]

97. M. 1318. Litseto go pokajua srtseto.
Yüz kalbi gösterir.
Varyantı:
M. 2754. Şto ima u çoeka vo srtseto, toa mu pokajuva i litseto.
Kişinin kalbinde olanı yüzü gösterir.
TT: Yüz (gözler) kalbin aynasıdır. Yüzü güzel olanın huyu da güzel olur. [C6a]

98. M. 1380. Mayçina i tatkoa kletva nazemi ne pagya.
Anne ve baba bedduası yere düşmez.
TT: Ana baba bedduasını alan onmaz. [C3f, G3b]

99. M. 1384. Mala veçeriçka, dolga jiveyaçka.
Az akşam yemeği, uzun yaşantı. [D3i]

100. M. 1500. Mrtvite ke lejat vo zemyata duri da çuyat od Angelo svirkata.
Ölüler toprakta meleğin çağrısını duyana kadar yatacak. [G8g]

101. M. 1501. Mrtvi usti da yadat – takva manca sum naprail!
Ölü ağızlar yesin, öyle yemek yapmışım.
TT: Parmaklarını yersin. [M5a]

102. M. 1522. Mu padna kapata, mu se vide glaata **kyelaa**.
Şapkası düştü, kel kafası göründü.
TT: Takke düştü, kel göründü. [C6e, H1a]

103. M. 1537. Mu se çini na detsata oti se şto letat se yadit. KŞ. 561. (Ohri).
Çocuklar her uçanın yendiğini zannediyorlar.
Varyantı:
HPKP. 4111. Na sekoe pile mesoto ne mu se yade.
Her kuşun eti yenmez.
TT: Her kuşun eti yenmez. [C6c]

104. M. 1557. Na dete **aram** mu et oblekloto, a **alal** mu e yadenyeto.
Çocuğun giydiği haram, yediği helal. Türkçe aram, alal (haram, helal) sözcükleri ile ses tekrarı yapılmış.
TT: Çocuğun yediği helal, giydiği haram. [G3a]

105. M. 1585. Napray dobro i v more vrli go.
İyilik yap ve denize at.
Aynı anlama gelen varyantları:
M. 4713. Pray dobro i vrli go v more.
M. 2410. Stori go dobroto i fırli go vo moreto. KŞ. 971. (Ohri).
TT: İyilik yap, denize at; balık bilmezse Halik bilir. [F2a]

106. M. 1591. Na sveto ustite ne mojiş da mu i zatniş da ne zboruvaat za tebe loşo ili arno.
Senin için iyi veya kötü konuşmasınlar diye milletin ağızını tıkayamazsın.
TT: El âlemin ağızı torba değil ki büzesin. [J1m]

107. M. 1609. Na takva glaa takva kapa.
Öyle başa böyle şapka.

Varyantı:
M. 1610. Na takva glaa takov briç.
Öyle başa böyle tıraş.
Versiyonu:
ANT. Kakva vrata takov kluç.
Anahtarı kapısına göre.
Versiyonu:
ANT. Kakov **samar** takov tovar.
Yükü semerine göre. [C2b]

108. M. 1700. Nikoy ne se rodil uçen.
Kimse okumuş olarak doğmaz.
TT: Kimse anasının karnından bilerek doğmaz. [B1d]

109. M. 1703. Ni rajeno da gori, ni **kebapo**.
Ne şiş yansın, ne kebap.
Varyantı:
KP. Treba da gledaş i kebapo da ne izgori i rejeno da ne pregori.
Dikkat etmen lazım ne şiş yansın ne de kebap. [E1i]

110. M. 1242. Kupi den pomini, utre nov den nova **nafaka** ke ni dait Gospod.
Satın al günü geçir, yarın yeni gün, yeni nafaka.
Varyantı:
M. 1708. Nov den – nova **nafaka**. KŞ. 693. (Ohri).
Yeni gün, yeni nafaka.
Varyantı:
BV. 5311. Nov den, nov **kısmet**/**nafaka**.
Yeni gün, yeni kısmet/nafaka.
Varyantı:
İK. Sekoy si ima **nıfıka**.
Herkesin nafakası var. (Kader konu başlığından).
Varyantı:
İK. Sekoy si i sıs **nıfıkata**.
Herkes nafakasıyla. (Kader konu başlığından).
Versiyonu:
İK. Sekoy si go nose **bayrako**.
Herkes bayrağını taşıyor. (Kader konu başlığından). [T3c]

111. M. 1721. Obetka neka ti et.
Sana küpe olsun.

TT: Kulağına küpe olsun. [H1d]

112. M. 1730. Od **at** na magare.
Attan eşeğe. [K2g]
Türkçe Deyim: Attan inip eşeğe binmek.

113. M. 1731. Od Boga nişto ne se kriet.
Allah'tan hiçbir şey gizlenmez. [B1d]

114. M. 1732. Od Boga şto ke doit, dobre neka doit.
Allah'tan gelen, hoş gelir. [B1e]

115. M. 1743. Od drvo i od kamen treba lebo da si go vadiş.
Ağaçtan ve taştan ekmeğini çıkartman lazım.
TT: Er olan ekmeğini taştan çıkarır. [K1k]

116. M. 1767. Od kay şto e jenata, i majot.
Kadın nereli ise adam da oralıdır.
Varyantı:
ANT. Od deka ti e jenata, od tam ti e rodata.
Karın nereli ise akraban da oradandır.
Varyantı:
FK. 2651. - Od ke si? Neredensin?
- Od ke mi e jenata. Karım nereli ise.
TT: Hanım köylü olmak. [G5h]

117. M. 1783. Od pod kamen da naydiş i da mi platiş.
Taşın altından bulup, bana borcunu ödeyesin.
TT: Elini taşın altına koymak. [H2f]

118. M. 1799. Od tebe **sefte**, od Gospod **beriket**.
Senden siftah Allah'tan bereket.
TT: Siftahı senden bereketi Allah'tan olsun.
Ç. n. Makedonya'daki Türkleri 'sefte' sözcüğünü ilk defa anlamında, sıkça kullanmaktadırlar. Söz gelimi sefte aldım derken, ilk defa aldım anlamındadır. [C3f, C1d]

119. M. 1800. Od toa şto se boiş, ke nalepiş.
Korktuğuna toslarsın.
TT: Korktuğun başına gelir. [M4c]

120. M. 1817. Ogon i **barut** na edno mesto ne se klava.
Ateş ve barut aynı yere konmazlar.
Varyantı:
FK. 201. Barut i ogan ne se klavet edno do drugo.
Ateş ile barut yan yana konmaz.
TT: Ateş ile barut yan yana durmaz. [G5a, C2e]

121. M. 1824. Ojeni se da si zemiş **belya** na glaa.
Evlen de al başına belayı.
Versiyonu:
BV. 552. Bog da te çuva od jenska **belya**.
Allah kadın belasından korusun.
TT: Ağa bir hatun aldı, belayı satın aldı. Derdin yoksa söylen, borcun yoksa evlen. [G5d]

122. M. 1860. Oçi şto nabrgu ne se viduaat, se zaboravaat.
Sıkça görülmeyen gözler unutulur.
Varyantı:
HPKP. 1396. Daleko od oçi, daleko od srtse.
Gözden ırak olan gönülden de ırak olur.
Varyantı:
BV. 3866. Litse nevideno/negledano, bırgu/skoro se zaborava.
Görülmeyen yüz, çabuk/tez unutulur.
TT: Gözden ırak olan gönülden de ırak olur. [C3c]

123. M. 1864. Padnal kako çoek: eden Gospod ne pagya.
İnsan gibi düşmüş: düşmez kalkmaz bir Allah.
TT: Düşmez kalkmaz bir Allah. [B1b]

124. M. 1873. Parata e za çoeka duşa.
Para insanın canıdır.
TT: Mal canın yongasıdır. [K2a]

125. M. 1891. Pat so odenye **borç** so plakyanye. KŞ. 826. (Ohri).
Yol gitmek ile borç ödemek ile.
TT: Borç ödemekle (vermekle), yol yürümekle tükenir. [K1d, M6c]

126. M. 1939. Poarno da davaş odoşto da sakaş.
İstemektense, vermek daha iyidir.
Varyantı:
M. 4711. Poarno ye da davaş oşto da zemaş.
Vermen, almandan daha iyidir.
Varyantı:
M. 1967. Poekye davay odoşto zemay.
Almaktansa daha çok ver.
TT: Veren el, alan elden üstündür. Veren el, alan elden yeğdir. [H5c]

127. M. 1958. Pobaray da naydiş.
Ara ki bulasın. [M7a, M3]
Not: Bu atasözü her iki şekilde de kullanılabilir yani zıttı ile de doğru olabilir. Atasözleri Tip Sisteminde her iki şekilde sınıflandırılmıştır.

128. M. 1972. Poekye sluşay odoşto da zboruaş.
Konuşmaktan ziyade daha çok dinle. [C2c]

129. M. 1990. Poparen od mleko, duat i ot maştenitsa.
Sütten yanan, ayranı da üfler.
Varyantı:
DG. İzgoren od presno, dua od mukyenitsa.
Sütten yanan, yoğurdu da üfler.
Versiyonu:
M. 1991. Poparen petel i od doj begat.
Haşlanmış horoz, yağmurdan da kaçar.
TT: Sütten ağzı yanan yoğurdu (ayranı) üfleyerek yer (içer). [M9a]

130. M. 1996. Po plaç – i rados davat Gospod.
Ağlamadan sonra sevinç de verir Allah. [D2b, B2g]

131. M. 1944. Poarno eden umen **duşman** da imaş odoşto sto priyateli **budali**.
Bir akıllı düşman, yüz budala dosttan iyidir.
Varyantı:
HPKP. 5028. Poarno e da imaş iter **duşmanin** a ne ulav priyatel.

Kurnaz düşman, aptal dosttan yeğdir/iyidir.
Varyantı:
FK. 507. Gospod da me branit od **budali** priyateli, a od **duşmanite** ke se branam sam.
Allah beni budala dostlardan sakınsın/korusun, düşmanlardan kendim korunurum.
Varyantı:
M. 1955. Poarno so umen da plaçiş odoşto so ulav da se smeiş.
Akıllı ile ağlamak, salakla gülmekten iyidir.
TT: Akıllı düşman, akılsız dosttan hayırlıdır. (Deli dostun olacağına akıllı düşmanın olsun). [H6a, M3d]

132. M. 1948. Poarno et da si veruaş tvoite oçi odoşto tugyi reçoi.
Elin sözlerine inanmaktansa, kendi gözlerine inanmak daha iyidir. [M3b]

133. M. 2012. Poskap **astaro** od **alacata** ke izlezit.
Astar, alacadan daha pahalıya çıkacak.
TT: Astarı yüzünden pahalı. [C6b, C6e]

134. M. 2046. Priyatel aren so pari ne se kupuat.
İyi dost para ile satın alınmaz.
TT. Parayla dost bulunmaz. [H6b, H6a]

135. M. 2053. Priyatelo se poznaa vo nujda kako strebroto vo ogno.
Gümüşün ateşte belli olduğu gibi dost da ihtiyaç halinde belli olur.
Varyantı:
M. 4978. Priyatelo se poznaa vo nujda.
Dostluk ihtiyaç halinde belli olur. (Kişiyi iyice tanımadan, sadık dost olarak belleme). (Sadık dostluğun denenmesi konu başlığından alınmıştır).
TT: Dost (iyi dost) kara günde belli olur. [H6b]

136. M. 2084. Rabota şto ke vatiş, krayot da i go misliş.
Tutacağın işin sonunu düşün.
TT: Bir işe başlamadan sonunu düşün. [C2c]

137. M. 2086. Raboti kako za sto godini da jiveiş, a misli kako za utre oti ke umriş.
Yüz yıl yaşayacak gibi çalış, yarın ölecekmiş gibi düşün. [T1b, K1d]

138. M. 2091. Raka na sud seçat i ne bolit.
Mahkemede kesilen el acımaz.
Varyantında sadece sentaksında değişiklik var, onun dışındaki her şey aynı:
M. 4142. Na sudo raka seçat i ne bolit.
Mahkemede kesilen el acımaz. (Çirkinlik, iğrençlik konu başlığından alınmıştır).
TT: Emir demiri keser. Kanunun veya şeriatın kestiği parmak acımaz. [L1a]

139. M. 2097. ve BM. Rani kuçe da te lait. KŞ. 832. (Ohri).
Besle iti, havlasın.
BV. 6522. Rani çavka da ti gi iskluka/iskolve oçite.
Besle kargayı gagalasın/oysun gözlerini.
TT: Besle kargayı oysun gözünü. [H5b, H5h]

140. M. 2113. Riba v more ne se **pazarit**.
Denizdeki balığın pazarlığı yapılmaz.
M. 2112. Riba v more ne **pazarit**, oti ne znaiş şto izlezit.
Denizdeki balık için pazarlık etme, çünkü ne çıkacağını bilemezsin.
TT: Denizdeki balığın (pazarı) pazarlığı olmaz. [T3a, C3b]

141. M. 2117. Ribata v more, klal **tava**ta na ognot.
Balık denizde, tavayı ateşe koymuş. [T3a, C3b]

142. M. 2153. Sam si sviri, sam si igrat: koy go gleda, mu se çudi.
Kendi çalıp, kendi oynuyor: gören şaşıyor.
TT: Kendi çalıp kendi söylüyor (oynuyor). Kendi söyler kendi dinler. [J1e]

143. M. 2157. **Sankim gemiite** mu propadnaa, şto tuku se mislit.
Sanki gemileri batmış, o kadar çok düşünüyor.
Varyantı:
(M. 4816. ve M. 4821. Susmak, suskunluk konu başlığından alınmıştır):

M. 4181. Smurtil vegyi kao veko da mu propadnal. Kao koa **gemiite** da mu propadnaa.
Kaşlarını çatmış, asrı batmış gibi. Gemileri batmış gibi.
Varyantı:
M. 4816. Kao koga da mu **battisaa gemiite**, molçit.
Gemileri batmış gibi susuyor.
Varyantı:
M. 4821. Mu propadnaa **gemiite**, zatoa ne zborua.
Gemileri battı, o yüzden konuşmuyor.
TT: Gemilerin mi battı? Karadeniz'de gemilerin mi battı? [D2c, D3a]

144. M. 2192. Sekoe neşto si ima i vremeto.
Her şeyin bir zamanı var.
KP. Se vo svoe vreme.
Her şey zamanında.
M. 186. Bez vreme nişto ne zree.
Zamanı gelmeden hiçbir şey olgunlaşmaz.
TT: Her şeyin vakti var, horoz bile vaktinde öter. Terazi var, tartı var; her bir şeyin vakti var. (Tera tartıyla, her şey vaktiyle.) [T1b]

145. M. 2193. Sekoe neşto si imat dve litsa.
Her şeyin iki yüzü var.
TT: Madalyonun öteki yüzü. [C6e]

146. M. 2198. Sekoya boles si ima i lekot.
Her hastalığın ilacı da vardır.
TT: Her derdin bir devası vardır. Devasız dert olmaz. [G7b, G7d]

147. M. 2208. Sekoy da si metit pred porta.
Herkes kapısının (dış kapı) önünü süpürsün. [H3g]

148. M. 2229. Se mojiş da kupiş so pari samo zdravye ne mojiş.
Para ile her şeyi satın alabilirsin, sadece sağlığı alamazsın. [G7a]

149. M. 2251. Se razdeni i bez petelo da peit.
Horoz ötmeden de gün ağardı. [H1b]

150. M. 2267. Seçit so zborot kako sabya.
Sözü ile kılıçla keser gibi kesiyor. [H7j, J1a]

151. M. 2224. Sekoy çoek şto se ragya, i **kısmetot** Gospod mu go dava.
Her doğan insanın kısmetini Allah verir. [B1a, B1b]

152. M. 2228. Selo şto se gleda **kalauz** nekyit.
FK. 994. Za selo şto se glat, ne trebit **kalauz**.
Görünen köy kılavuz istemez/gerekmez. [M3]

153. M. 2269. Se şto bilo pominalo i şto ke bidi ke pominit.
Her olan geçmiş ve olacak olan da geçecektir. [D1a, T2a, B2b]

154. M. 2271. Se şto davat Gospod, arno et.
Allah'ın her verdiği iyidir.
TT: Allah'tan gelen her şeye eyvallah. [B2b, B1b]

155. M. 2302. Site dobra ne edno mesto ne i daat Gospod.
Allah tüm iyi şeyleri tek bir yere vermiyor. [E1a, B2b]

156. M. 2321. Smrtta **atır** ne gledat.
Ölüm hatır bakmaz. [G8a]

157. M. 2330. So edna ovtsa baçilo ne biduat.
Bir koyunla ağıl olmaz. [C4i]

158. M. 2333. So edno mavnuvanye dırvo ne se seçit.
Tek vuruş ile ağaç (veya odun) kesilmez. [M5d, C2c]

159. M. 2334. So edno pile prolet ne biduat.
Bir civcivle ilkbahar olmaz.
BM. So edna lastoitsa ne idet leto. KP. Prolet.
Bir kırlangıç ile yaz gelmez.
TT: Tek çiçekle bahar olmaz. [C4i]

160. M. 2337. So igla bunar ne se kopa.
İğne ile kuyu kazılmaz.
TT: İğne ile kuyu kazmak. [C4i]

161. M. 2352. So ogin i **barut** şega/**şaka** ne biduat. HPKP. 5919.
Ateş ve barut ile şaka olmaz. [M1b]

162. M. 2365. So sila ubaina ne biduat. KŞ. 951. (Ohri).
Zorla güzellik olmaz.
Varyantı:

KP. **Zorle**/nasila arnina ne biva.
Zorla iyilik olmaz.
Varyantı:
M. 4943. So sila ubaina ti prai.
Sana zorla güzellik yapıyor. (Zorlama, baskı konu başlığından alınmıştır).
TT: Zorla güzellik olmaz. [F1a, H1d]

163. M. 2433. Tatkoto i maykata **kurban** se çinat za çeladta.
Baba ve anne çocukları için kurban oluyorlar. [G3b]

164. M. 2362. So svoy çoek yadi i pi, **alışveriş** ne pray.
Kendi insanınla ye, iç, alışveriş yapma.
TT: Dost (akraba) ile ye, iç, alışveriş etme. [L2d]

165. M. 2395. Stari se, şto rekle, ne greşile.
Yaşlıdırlar, ne demişlerse yanılmamışlar. [G6a]

166. M. 2416. Sto stapoi po tug gaz tebe ne te bolat.
Elin kıçına vurulan yüz sopa, seni acıtmaz. [H2c]

167. M. 2436. Tvoyata reç – vo Boji uşi.
Senin sözün: Allah'ın kulağına.
Varyantı:
KŞ. 985. Ot tvoya usta, v Bojini uşii da vleze. (Ohri).
Senin ağzından Allah'ın kulağına girsin. [C3f, H1d]

168. M. 2444. **Terziyata** ponezakrpen odit.
Terzi yamasız gezer.
Varyantı:
KŞ. 989. **Terziata** sekoga odit po iskinat. (Ohri).
Terzi her zaman yırtık gezer.
Varyantı:
M. 2445. Terziyata so zakırpeno alişte odit, a grnçaro so skırşeno gırne.
Terzi yamalı, testici kırık testi ile gezer.
Versiyonu:
KŞ. 1032. U grınçara novo gırne ne sakay. (Tikveş).
Testicide yeni testi isteme.
Versiyonu:
FK. 2162. Na maystorot kukyata mu teçit.
Ustanın evi akıyor.

Versiyonu:
BV. 8232. Çevlarite odat so skinati obuvki.
Kunduracılar yırtık kundura ile gezerler.
Versiyonu:
BV. 598. Bozaciya boza ne pie.
Bozacı boza içmez.
TT: Terzi kendi söküğünü (dikişini) dikemez. Nacarın (marangozun) kapısı sırımla bağlı olur. Kasap ekmeği yavan yer. [D1d, M9d]

169. M. 2446. Teşka rana ozdravua, ama teşka reç ne se zaboraa.
Ağır yara iyileşir ama ağır söz unutulmaz.
TT: Bıçak yarası geçer (onulur), dil yarası geçmez (onulmaz). El yarası onulur, dil yarası onulmaz. [J1a, H7j]

170. M. 2454. Ti kay şto odiş yas otade idam.
Senin gittiğin yerden ben geliyorum.
Versiyonu:
M. 2456. Ti koga se rodi, yas togay si praev opintsi.
Sen doğarken ben çarık yapıyordum. [M9a]

171. M. 2460. Ti mu veliş: sum **adım**, toy te praşa: kolku detsa imaş?
Sen ona hadımım diyorsun, o kaç çocuğun olduğunu soruyor.
Varyantı:
M. 2459. Ti mu veliş: ne sum jenet, toy te praşa: kolku detsa imaş?
Sen ona evli değilim diyorsun, o kaç çocuğun olduğunu soruyor. [J1l, J1e]
Türkçe Deyim: Ben diyorum hadımım, o diyor oğul uşaktan neyin var/kaç çocuğun var/çoluk çocuktan ne haber.

172. M. 2467. Toa şto go yadov, mene me yade, a ne yas nego.
Yediğim şey beni yedi, ben onu değil. [D4b, D4c]

173. M. 2473. Toy şto go buriçkat medot ke si i lizni prıstite.
Balı karıştıran, parmağını yalar.
TT: Bal tutan parmağını yalar. Tekkeyi bekleyen, çorbayı içer. [K1l]

174. M. 2516. Tugyata kokoşka e pogolema od naşata misirka.
Başkasının tavuğu, hindimizden büyüktür.
Varyantı:

M. 2517. Tugyata kokoşka pogolemi yaytsa snesla.
Başkasının tavuğu daha büyük yumurtalar çıkartırmış.
Varyantı:
M. 2956. Od **komşiyata** pogolema mu bila kokoşkata ili pogolemo yaytse nesela.
Tavuğu komşununkinden büyükmüş veya daha büyük yumurtalar yumurtlamış.
TT: Komşunun tavuğu kaz görünür. (Kıskançlık, çekememezlik konu başlığından alınmıştır). [H2d]

175. M. 2669. Çekaşe mırzliviot da mu padni od Boga **alvitsa** ama si ostana so zinata usta.
Tembel kişi Allah'tan helva düşmesini bekliyor lakin ağzı açık kaldı.
TT: Armut piş, ağzıma düş. [M7d, M7a]

176. M. 2705. Çoek se uçi duri da umri, i pa se ke ne nauçi.
İnsan ölene kadar öğrenir ve yine de her şeyi öğrenemez.
TT: Beşikten mezara kadar ilim. [B1d, D1b]

177. M. 2707. Çoek treba da yadi za da jiveit, a ne da jiveit i da yadit.
İnsan yaşamak için yemeli, yemek için yaşamamalı. [D3i, D4d]

178. M. 2724. Şega ako se bieş za nekogo, i ti ke bidiş kako nego.
Birini şaka yollu tenkit edersen, sen de onun gibi olursun.
Varyantı:
M. 4799. Koy kako mu misli na toa ke mu go dayi Gospo nemu.
Kim komşusu için nasıl düşünüyorsa, Allah da ona aynısını verecektir. (Kötü düşünceler konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
BV. 3310. Koy kako mu misli na komşiyata, taka Gospod ke mu dade.
Kim nasıl düşünüyorsa komşusu hakkında Allah da ona aynısını verir.
Varyantı:
BV. 267. Ako se smeeş, ke ti se smeat.
Gülersen, gülerler.
Varyantı:
VP. Ke ti doe i na tebe tsrın petok.
Sana da kara cuma gelecek.
Varyantı:
DG. Kıt drugi plaçet, nemoy da se smeeş.
Başkaları ağlarken, gülme.
TT: Gülme komşuna, gelir başına. Hayır dile komşuna, hayır gele başına. [H6d] [C2c]

179. M. 2746. Ştodeka e uçen nekoy koga e **sersem**.
Okumuş olması nedir ki sersem olduktan sonra.
TT: Mektepten çıkan eşek Marsıvan'dan çıkmaz. [M3c]

180. M. 2766. Şto neykiş tebe da ti praat, ne pray drugemu.
Sana yapılmasını istemediğini, başkasına yapma.
TT: Canı cana ölçmeli (ölçmüşler). [C2c]

181. M. 2771. Şto storil, naşol.
Ettiğini bulmuş.
Varyantı:
HPKP. 4368. Ne stori, da ne nayş.
Etme/yapma ki bulmayasın.

FK. 4004. Şço ke storiş, to ke nayş.
Ettiğini bulursun./Ne edersen onu bulursun.
Varyantı:
M. 2780. Şto ke poseiş, toa ke ti niknit.
Ektiğin biter.
Varyantı:
APS. 6. Şço ke poseişş i toa ke jneeş. (Mariovoya bağlı Vitolişta Köyünden).
Ne ekersen onu biçersin.
Varyantı:
FK. 4003. Şço ke poseyş, to ke pojniyaş.
TT: Etme bulma dünyası. Ne ekersen onu biçersin. [M6e, C2c]

182. M. 2895. Ni na bogastvo raduy se, ni na siromaştiya jalay.
Ne zenginliğe sevin ne de fakirliğe üzül. (Zenginlik ve fakirlik konu başlığından alınmıştır).
TT: Bir kararda bir Allah. (İnsanın yaşayışı bir düzende sürüp gitmez. Sağlık bozulabilir; zenginlik kalmayabilir. Görev elden gidebilir... Gücü, büyüklüğü eksilmeyip aynı kalan tek varlık, Tann'dır.) [E1j]

183. M. 2950. Vo nego mu ostana okoto.
Onda gözü kaldı. (Kıskançlık, çekememezlik konu başlığından alınmıştır). [H7c]
Türkçe Deyim: Gözü kalmak.

184. M. 2966. Da vidiş i da ne veruaş.
Gör de inanma. (Yalan konu başlığından alınmıştır). [J1j]

185. M. 2981. Laj so rogoi. Lagi so opaşki.
Boynuzlu yalan. Kuyruklu yalanlar. (Yalan konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 4784. Lagi so rogoi; lagi so opaşki – prai.
Boynuzlu yalanlar; kuyruklu yalanlar söylüyor.
TT: Kuyruklu yalan. [J1j]

186. M. 3034. Ako ye yunak, neka izlezi na **ok megdan**.
Kahramansa, çıksın ok meydanına. (Bu atasözü, birisi kendini bilgili diye övdüğünde, diğeri de gözü ile görmedikçe kendisine inanmadığını söylemek istediğinde kullanılır).
TT: Yiğit meydanda belli olur. [H2d]

187. M. 3115. Kako şto mu sırtse sakaşe, taka i Gospod mu dade.
Kalbinin istediği gibi verdi Allah. Ç. n. Bazen de versin temenni şeklinde kullanılır.
TT: Allah gönlüne göre verdi. [B1b]

188. M. 3212. **Çalam** prodava/prodaa. HPKP. 6696. Prodaa.
Çalım satıyor. (Çalışkan değil yine de övünüyor).
HPKP. 6602. Falbi prodava.
Övünç satıyor. [H2d, F2c]
Türkçe Deyim: Çalım satmak.

189. M. 3213. Ako se prodavaa **tabiet**ite od lugyeto so pari, sekoy ke si kupeşe.
Huylar satılsaydı herkes kendisininkini satın alırdı.
(Dilekler konu başlığından alınmıştır). [H2d]

190. M. 3229. Na slepoto pile Gospo sedeloto mu go prai.
Kör kuşun/civcivin yuvasını Allah yapar. (Gariban, fakir, Allah'tan umut ettiği zaman Allah da ona yardım eder). (Dilekler konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
FK. 2234. Na kyöroto (slepoto) pile gospod mu go prayt sedeloto.
TT: Kör kuşun yuvasını Allah yapar. [B1b, B1a]

191. M. 3255. Si legna na braşnoto otkoa se jeni.
Evlendiğinden beri (erkek için) una yattı. (Evlendiğinden beri çapkınlığı bitirmiş). (Şehvet düşkünlüğü ve toplumsal ahlak çökkünlüğü konu başlığından alınmıştır). [F1a]
Türkçe Deyim: Ununu elemek, eleğini asmak. ('Geri kalan ömrü süresince yapacak önemli bir işi kalmamak' anlamında kullanılan bir söz.

192. M. 3357. Za edna çes jivei çovek.
İnsan bir tek namusu/şerefi için yaşar. (Birisine dürüstlüğü konusunda saldırdıklarında, kendisini namuslu göstermek için söylenir).
TT: İnsan namusu için yaşar. [F2a]

193. M. 3413. Umiranye ima, a vrakyanye nema.
Ölmek var, dönmek yok. (Tehdit ve intikam konu başlığından alınmıştır). [G8c]

194. M. 3529. **Belya**ta si ya baraşe i si ya nayde.
Belasını arıyordu ve de buldu. (Eziyet, ihtiyat, sabır konu başlığından alınmıştır).
TT: Arayan Mevla'sını da bulur belasını da. [H7b]

195. M. 3537. Dali si bolno lejalo, dali si bolno gledalo?
Hasta mı yattın, hasta mı baktın? (Eziyet, ihtiyat, sabır konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
BV. 605. Bolen da bidam, (samo) bolen da ne çuvam.
Hasta olayım sadece hasta bakmayayım.
TT: Hastaya bakmaktan hasta olması yeğdir. (Ağır bir hastaya bakmak o denli güçtür ki, kimi zaman hasta olmak bundan daha kolay görünür.) [G7b]

196. M. 3539. Duri ne pagya deteto, nema da se nauçi da odi.
Çocuk düşmedikçe yürümeyi öğrenemez. (Kişi ticarette emek vermedikçe kazanamaz). (Eziyet, ihtiyat, sabır konu başlığından alınmıştır).
TT: Çocuk düşe kalka büyür. [M9e, M9d]

197. M. 3568. Ne kajuy kako sme, ami kajuy kako ke bidime.
Nasıl olduğumuzu değil, nasıl olacağımızı söyle. (Eziyet, ihtiyat, sabır konu başlığından alınmıştır).
TT: Ne oldum değil, ne olacağım demeli. [T3a]

198. M. 3622. İmeto neyki da mu go çue.
Adını duymak istemiyor.). (Artık nefret etmiş). (Sıklet ve zulüm konu başlığından alınmıştır [F1c, H7e]

199. M. 3642. Okoto neykum da mu go vidam.
Gözünü görmek istemiyorum. (Kızgın, o yüzden öfkeli ve onu istemiyor). (Sıklet ve zulüm konu başlığından alınmıştır). [F1c, H7e]

200. M. 3809. İmaş zdravye, se imaş; nemaş zdravye, nişto nemaş.
Sağlığın varsa, herşeyin var; sağlığın yoksa, hiçbir şeyin yok. (Sağlık konu başlığından alınmıştır).
TT: Başın sağlığı dünya varlığı. En büyük devlet baş sağlığı. [G7a]

201. M. 3907. Od obrazite kırv i teçit.
Yanaklarından kan akıyor. (**Çunki** sağlıklı olduğundan kırmızı). (Sağlık konu başlığından alınmıştır).
TT: Yanaklarından kan damlıyor. [G7a]

202. M. 3831. Kameno da go stisni, voda ke puşti.
Taşı sıksa, suyunu çıkartır. (Sağlık konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 5013. Kameno da go stegniş, voda ke puşti.
Taşı sıksan, suyunu çıkartırsın. (Gayret, emek konu başlığından alınmıştır). [G7a]
Türkçe Deyim: Taşı sıksa suyunu çıkartır.

203. M. 4043. Dvaytsa na duşa, eden za guşa.
İki kişi can için, biri boğaz için. (**Yalanci şaiti** yani yalancı şahitler haklı bulundukları zaman).
TT: İki kişi dinden olursa bir kişi candan olur. (İki kişi yalan yere yemin edip dinden çıkarak bir kimsenin cinayet işlediğine tanıklık ederlerse o kimse asılır.) [L1a]

204. M. 4110. **Kiyamet** stana od ovaa loşa zima.
Kıyamet oldu bu kötü kış. [A1e, A3c]
Türkçe Deyim: Kış kıyamet.

205. M. 4567. **Maskara** stana, i pak stram nema.
Maskara oldu, yine de utanması yok. (Cahilce aptallıklar).

Ç. n. Maskara olmak, maytap geçmek Makedoncada günümüzde de kullanılan Türkçeden geçen ifadeler arasındadır. [M3d, M3e]
Türkçe Deyim: Maskaraya almak, (Maytaba almak), (Şakaya almak) (Birini). (Anlamı: Biriyle alay etmek, eğlenmek.)

206. M. 4574. Nedocvakani zboroi zborua.
Çiğnenmemiş sözler konuşuyor. (Düşünmeden konuşuyor). [J1e]
Türkçe Deyim: Yenilir yutulur değil (olmamak).

207. M. 4688. İ na tilo oçi ima.
Kafasının arkasında da gözleri var. (**Açik gyoz**).
Atasözünün altındaki açıklama kısmında Kiril Alfabesi ile Türkçe olarak **açık göz** plarak yazılmış. (Dikkat konu başlığından alınmıştır). [M1e]
Türkçe Deyim: Gözleri velfecri okumak. Gözleri fıldır fıldır etmek/olmak.

208. M. 4691. Na **çuruk** ştitsa ne gazi. [M1e, M1a]
Çürük tahtaya basmaz. (**Mukaetçiya erbap**). (Dikkat konu başlığından alınmıştır).
Türkçe Deyim: Çürük tahtaya basmak.

(M. 4705. - M. 4712. arası Meziyet konu başlığından alınmıştır):
209. M. 4705. Blaosoena raka podatliva, a prokleta skırjaa.
Kutsanmış el cömerttir, lanetli olansa cimri. [M8c]

210. M. 4706. Da davaş na siromasi, na toy vek ke ti se naydi.
Fakirlere verdiğin aynı asırda sana bulunur.
Varyantı:
M. 4710. Koy dava na siromasi, toy dava za sebesi.
Kim ki fakirlere verirse, kendine vermiş olur. [H5c, C2c]

211. M. 4707. Dobrinata dobrina nosi, a loşoto loşo nosi.
İyilik, iyilik taşır; kötülükse, kötülük taşır.
Varyantı:
M. 1343. Loşoto donesua uşte poloşo.
Kötü, daha da kötüyü getirir. [F1c, C2c]

212. M. 4712. Pray dobrina i na toy şto ti prai loşo, taka saka Gospo.
Sana kötülük edene de iyilik yap, Allah öyle istiyor. [F1c, B1e]

213. M. 4814. Zboruvanyeto ye srebro, a pak molçenyeto ye zlato.
Konuşmak gümüş, susmaksa altındır. (Susmak, suskunluk konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 1440. Mnogu zboroi se strebreni, a pomalku pozlateni.
Çok söz gümüştür, daha azı ise altındır.
Versiyonu:
FK. 68. Ako ne znayş da zborviş, znayş da malçiş.
Konuşmayı bilmiyorsan, susmayı biliyorsun.
TT: Söz gümüşse, sükût altındır. [J1g]

214. M. 4823. Koski i koja stanal.
Bir deri, bir kemik kalmış. (Üflesen düşecek). (Yetersiz beslenmeden kaynaklı zayıflık konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
BV. 6606. Samo koska i koja. (So krevko zdravye).
Sadece kemik ve deri. (Sağlığı hassas). [D4a, G7d]
Türkçe Deyim: Bir deri bir kemik (kalmak).
Versiyonu:
M. 4826. Slab, slab, da go duvniş, ke padni.
Zayıf, zayıf, üflesen düşecek. (Yetersiz beslenmeden kaynaklı zayıflık konu başlığından alınmıştır). [D4a, G7d]
Türkçe Deyim: Zayıf düşmek.

215. M. 4871. Kao muata vo medo se zalepi.
Sineğin bala yapıştığı gibi yapıştı.
TT: Bal olan yerde sinek de olur (bulunur). (Güzel şeyin çevresinde, ondan yararlanmak isteyen asalaklar dolaşır.) [M1e]

216. M. 4889. Kao doşlo, taka poşlo.
Geldiği gibi gitmiş. (Çalmak konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
HPKP. 4577. Od edna strana doşlo, od druga otişlo.
Bir yerden/taraftan gelmiş, diğer yerden/taraftan çıkmış.
TT: Haram harama gitmiş. Haramdan gelen harama gider. [C2c, B2a]

217. M. 4896. Kuka şto ne a vidua sontse, **ekim**o ke a vidua.
Güneş görmeyen ev, hekim görür. (Hasta olacak). (Tehlike konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
VP. Sınce kay ne uleva, doktor uleva.
Güneş girmeyen yere doktor girer.
TT: Güneş girmeyen eve hekim girer. [A3b]

218. M. 5019. Rabota – krasota.
İş, süsler. (Açıklaması: Yüz yıl yaşayacak gibi çalış ve kazan fakat yarın ölecek gibi düşünceli ol). (Gayret, emek konu başlığından alınmıştır).
TT: İşleyen demir pas tutmaz (paslanmaz, ışıldar). [M7a]

219. M. 5020. So pot na litseto da si go vadiş lebo. Taka Gospo rekol.
Yüzünde ter ile ekmeğini çıkartasın. Tanrı öyle demiş. (Gayret, emek konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
VP. İzvaduva si go lebo.
Ekmeğini çıkartıyor.
Versiyonu:
FK. 3443. So pot poblaga e veçerata.
Ter ile kazanılan akşam yemeği daha tatlıdır. [F1b]
Türkçe Deyim: Alın teri dökmek.

220. M. 5027. Oko da ne odvrtiş od nea.
Gözünü alamazsın ondan. (Güzellik konu başlığından alınmıştır).
TT: Göz güzelde olur. [D3b]

221. BM. Ako ne teçit, kapit.
Akmasa da damlar.
Varyantı:
M. 44. Ako ne vrni, **barem** neka kapi.
Yağmıyorsa bari damlasın.
TT: Akmasa da damlar.
Not: D. 1. 5.'te 1. M. 44. maddede de geçmektedir. [C4e]

222. BM. Ne te imam za tsrni oçi.
Kara gözün için sana sahip değilim.
TT: Karga mandayı (saksağan danayı) babası hayrına bitlemez. [H5a]

223. KŞ. 19. Ako si klyukal, ke ti klyuknat.
Elin kapısını çalmışsan, kapını çalarlar.
TT: Çalma elin kapısını, çalarlar kapını. [C2c]

224. KŞ. 31. **Barut** do ogan ne trait. (Ohri'den).
Barutla ateş durmaz.
TT: Ateşle barut bir yerde durmaz (olmaz). [C2e]

225. KŞ. 63. Brzata kuçka slepiçişça (ili slepi) kuçinya rajdat. (Ohri).
Acele eden encek kör yavrular doğurur.
TT: Acele eden kancık kör dogurur. Acele eden kadın, kıçsız uşak doğurur. [T1k]

226. KŞ. 84. Vodata spiyat, a **duşmanot** nikoga (ne spiet). (Ohri'den). KP. **Duşmanino**.
Su uyur fakat düşman hiçbir zaman uyumaz.
TT: Su uyur, düşman uyumaz. [H7f, H6a]

227. KŞ. 102. Vo staro selo nof **adet** ne bidvit. (Ohri'den).
MK. Vo staro selo nov **adet** ne vırvit.
Eski köye yeni adet olmaz. [C1d]
Türkçe Deyim: Eski köye yeni âdet getirmek.

228. KŞ. 118. Gladna meçka oro ne igrat. (Ohri'den). APS. 30. (Yukarı Cuma).
Aç ayı halay çekmez/oynamaz.
TT: Aç ayı oynamaz. [D3e, D4b]

229. KŞ. 124. Golemata riba pomalata ya izvedit (ili ya yadit). (Ohri'den).
KPHP. 1133. (ya gılte= golta).
FK. 477. Golemata riba ye yayt pomalata.
Büyük balık küçük balığı yer.
TT: Büyük balık küçük balığı yer (yutar). [K1l]

230. KŞ. 160. Da imaf **kısmet** ke se rodev jensko. (Ohri).
Kısmetim olsaydı kız doğardım.
TT: Bahtım olsaydı anamdan kız doğardım. [B2d]

231. KŞ. 189. Dvete nose v eden çeel mu vlegle. (Ohri).
İki ayağı bir pabuca girmiş.
Varyantı:
BV. 7690. Ti vlegle dvete noze vo eden çevel.
İki ayağın bir pabuca girmiş.
Varyantı:
VP. Dvete nozi u eden **kondur** mu sa.
İki ayağı bir kunduraya girmiş. [T3b]
Türkçe Deyim: İki ayağını bir pabuca sokmak.

232. KŞ. 239. Eden ulaf fırlat eden kamen v bunar, trista umni ne mojat da go izvadat. (Ohri, Pirlepe).
Bir budala kuyuya bir taş atar, üçyüz akıllı çıkartamaz.
Varyantı:
BV. 1745. Eden bezumen fırla kamen v bunar/ezero, a sto umni ne mojat da go izvadat.
Akılsızın biri kuyuya/göle bir taş atar, yüz akıllı çıkartamaz.
TT: Bir deli kuyuya taş atmış, kırk akıllı çıkaramamış. Bir delinin kuyuya attığı taşı kırk akıllı çıkaramaz. [E1e]

233. KŞ. 303. İ dzidot imat uşi. (Ohri).
Duvarın da kulakları var. [J1g]

234. KŞ. 349. Kamen şto se tırkalyat, nigde treva ne faşçat. (Ohri). BV. 2987. Mov: yosun.
Yuvarlanan taş, hiçbir yerde ot/yosun tutmaz.
TT: Yuvarlanan taş yosun tutmaz. [M6c, M6d]

235. KŞ. 449. Kolku ti e pokrivot, tolku puşçi si i nosete. (Pirlepe).
Örtün kadar ayağını uzat.
Varyant:
KP. Prostri se kolku ti e dıga çergata.
Kilimin uzunluğu kadar ayağını uzat.
TT: Ayağını yorganına göre uzat. [M8a]

236. KŞ. Kıde ne go baraş, tamo ke go naydiş. (Ohri).
Aramadığın yerde bulursun.
TT: Keçinin sevmediği ot gelir karşısında biter. Yılanın sevmediği ot, deliğinin ağzında biter. Kuzunun sevmediği ot bumunda biter. [D1b]

237. KŞ. 567. **Mızdrak** v **torba** ne se kriyat. (Prilep).
Mızrak torbada saklanmaz.
Varyantı:
HPKP. 3610. **Mazrak** u vrekya ne se krie.
Mızrak çuvalda saklanmaz.
TT: Mızrak çuvala sığmaz/girmez. [J1k]

238. KŞ. 557. Mu propadnale **gemiite**. (Pirlepe).
Gemileri batmış. [C3b]
Türkçe Deyim: Karadeniz'de gemilerin mi battı?

239. KŞ. 588. Na kamilyata şto i e pravo ta i gırbot da i e praf? (Ohri).
Devenin neresi doğru ki sırtı da doğru olsun? [F1a]

240. KŞ. 610. Na çiya kola se voziş, negoata pesma (treba) da peiş. (Pirlepe).
Kimin arabasındaysan onun şarkısını söylemen gerek.
TT: Kimin arabasına binerse onun türküsünü çağırır. [H1g]

241. KŞ. 663. Ne tılçi voda vo **havan**. (Ohri).
Havanda su dövme.
BV. 5038. Ne tolçi voda vo **avan**.
Havanda su dövme. (Boşuna çabalama).
TT: Suyu havana koy, döv döv yine su. Denize köprü atılmaz. [C3a, C3e]

242. KŞ. 666. Ne umri magare, do zelena treva. (Ohri). FK. 2468.
Ölme eşek yeşil ot bitene kadar.
TT: Ölme eşeğim, ölme (yaza yonca bitecek). [C3b]

243. KŞ. 714. Od edno uho vleze, (a) ot drugoto izleze (zborot). (Ohri).
Bir kulaktan girip, diğerinden çıktı (sözcük).
TT: Sözü söyle alana, kulağında kalana. [J1n]
Türkçe Deyim: Bir kulağından girip bir/öbür kulağından çıkmak.

244. KŞ. 711. Ot doş, ta na grat (padna). (Ohri).
Yağmurdan doluya düştü. [C5d, B2a]
Türkçe Deyim: Yagmurdan kaçarken doluya tutulmak.

245. KŞ. 713. Od edna oftsa dve koji ne izlegveet. (Ohri).
Bir koyundan iki deri çıkmaz.
TT: Bir koyundan iki post çıkmaz. [C2a]
246. KŞ. 724. Od mua loy vadit. (Pirlepe).
Sinekten yağ çıkartıyor.
Varyantı:
HPKP. 4745. Od tsrvi mas (vadime).
Solucandan yağ çıkartıyoruz. [C3a]

Türkçe Deyim: Sinekten yağ çıkarmak (çıkartmak).

247. KŞ. 811. Prazno vreşçe prosto ne stoyt. (Ohri).
Boş çuval dik durmaz.
TT: Boş çuval ayakta (dik) durmaz. [D3e]

248. KŞ. 829. Rabotata da se straşit od tebe, a ne ti od nea. (Ohri).
İş senden korkusun, sen işten korkma.
TT: Sen işten korkma, iş senden korksun. [E1j]

249. KŞ. 841. Rod roda ne rani **ama** teşko mu koy go nema. (Pirlepe).
Akraba akrabayı beslemez ama olmayanın da işi zordur.
TT: Hısım hısımın ne öldüğünü ister, ne onduğunu. [G1a]

250. KŞ. 854. Sekoya pçela ne berit med. (Ohri, pirlepe).
BV. 7042. Sekoya pçela ne bere med.
Her arı bal toplamaz.
TT: Her bir arı bal yapmaz. [M5a]

251. KŞ. 858. Site prısti ne se tokmu. (Ohri).
Tüm parmaklar aynı değil.
TT: Beş parmak bir değil (olmaz). [D1e]

252. KŞ. 859. Site prısti ednakvo bolat. (Ohri).
Tüm parmaklar aynı derecede acır.
Varyantı:
HPKP. 3090. Koy prıs da preseçiş, se ke te bolit.
Hangi parmağını kessen, hepsi de acır.
TT: Beş parmağın hangisini kessen acımaz? [G3b, G4a]

253. KŞ. 892. Se ritaat **atoite**, (a) odevaat magarinata. (Pirlepe).
Atlar tepişir, eşekler ezilir.
Varyantı:
FK. 185. **Atoyte** se klotset, magarinyata i yadet klotsite.
Atlar tepişir, eşekler tepikleri yer.
TT: Atlar tepişir, arada eşekler ezilir. [K1f, Klm]

254. KŞ. 895. Se utırkalya **tencereto** (ta) si nayde poklopçeto. (Ohri).
Atasözünün açıklamasında Türkçeden çeviri olduğu notu düşülerek Kiril Alfabesi ile Türkçesi yazılmış. 'Tencere yuvarladi, kapaini buldu.'
Varyanları:
KP. Sekoe gırne si ima i **kapak** (polupka).
Her çömleğin kapağı var.
FK. 3212. Se istrkalyalo yamaçeto (grnçeto, tencereto) si go naşlo kapaçeto.
Tencere/güveç kabı yuvarlanmış, kapağını bulmuş.
Ç. n. Yağ eritilen küçük, bakır kap. [C2e]

255. KŞ. 902. Si naşol selo bes kuçina, şetay si i bes stap. (Ohri, Pirlepe).
Köpeksiz köy bulmuş, sopasız geziniyor. [D1a]
Türkçe Deyim: Köpeksiz köy buldu da değneksiz/çomaksız geziyor.

256. KŞ. 950. So svoyot çoek yadi, piy (ama) **alaş veriş** ne çini. (Ohri).
Kendi insanınla ye, iç ama alış veriş etme.
TT: Dost ile ye iç, alış veriş etme. [L2b]

257. KŞ. 944. So pari sfe se kupfit, (a) **sade** um ne mojit (da se kupit). (Ohri).
Para ile herşey alınır sadece akıl satın alınamaz.
TT: Akıl para ile satılmaz. [M3a]

258. KŞ. 949. So pırst prikazan. (Ohri).
Parmakla gösterilmiş. [H1a]
Türkçe Deyim: Parmakla gösterilmek.

259. KŞ. 1049. Ustata ti zborvala, (a) **şapka** ti sluşla. (Ohri).
Ağzın konuşurken, şapkan dinlermiş. [J1o]
Türkçe Deyim: Külahıma anlat (onu benim külahıma anlat).

260. KŞ. 1075. H(odi) mu po vodata. (Ohri).
Suyuna git. [H1e]
Türkçe Deyim: Huyuna suyuna gitmek (Birinin).

261. KŞ. 1143. Şço e pisano sfe ke bidit. (Ohri, Kiçevo).
Yazılanların hepsi olur.
TT: Başa yazılan gelir. Alna yazılan başa gelir. [B2a]

262. APS. 19. Kade e tanko tam se kine. (Yukarı Cuma).
İnceldiği yerden kopar.
TT: İp inceldiği yerden kopar. [C3d]

263. APS. 29. Koy znae nogu, nogu se laje. (Yukarı Cuma).
Çok bilen, çok yanılır.
TT: Çok bilen (söyleyen) çok yanılır. [D1b]

264. APS. 54. Şto te uçi pop, sluşay, şto pravi toy ne pravi. (Yukarı Cuma).
Papazın öğrettiğini dinle, yaptığını yapma.
TT: Hocanın dediğini yap (söylediğini dinle), yaptığını yapma (Hocanın okuduğunu dinle, gittiği yola gitme.) [B1g, K1b]

265. APS. 45. Pokray suoto dırvo gori i surovoto. (Yukarı Cuma).
Kuru odunun yanında yaş da yanar.
Varyant:
KP. Pokray suoto i zelenoto gori.
Kurunun yanında yeşil de yanar.
Ç. n. Kuru olan çalı çırpının yanında, yeşil olan ağaçlar, ot vs. anlamında.
TT: Yaşın arasında (yanında) kuru da yanar. [C4f]

266. APS. 46. Ribata od glavata zamerişuva/smırdvit. (Yukarı Cuma). HPKP. 5395. FK. 3128.
Balık baştan kokar. [K1b]

267. HPKP. 42. Ako e otsedo bez pari, on e posladok i od medo.
Bedava sirke baldan daha tatlıdır. [D1a]

268. HKPK. 111. Ako ne zavrnit, ke kapnit.
Yağmazsa da damlar.
TT: Akmasa da damlar. [H2b]

269. HPKP. 91. Ako mi e brat, ne mi e **ortak**.
Kardeşim olsa da ortağım değil.
Varyantı:
BV. 147. Ako mi e brat, ne mi e **ortak** na **kyeseto**.
Abimse de kesemin ortağı değil.

Varyantı:
MK. Ako sme brakya, kyesinyata ne ni se sestri.
Erkek kardeşsek de keselerimiz kızkardeş değil.
TT: Allah kardeşi kardeş yaratmış, kesesini ayn yaratmış. [G1a]

270. HPKP. 104. Ako na magareto ne moje da udre, na **samaro** ke udre.
Eşeğe vuramazsa, semerine vurur. [K1f, K1e]
Türkçe Deyim: Eşeğe gücü yetmeyip semerini dövmek.

271. HPKP. 657. Broe mu zaltsite.
Lokmalarını sayıyor. [M8c]
Türkçe Deyim: (Birinin) lokmasını saymak.

272. HPKP. 792. Vikam ti şterko, seti se, snao.
Varyantı:
HPKP. 1118. Govoram ti, kyerko, doşikay se snao.
Kızım sana söyüyorum, gelinim sen anla.
Ç. n. Şterko sözcüğü standart dilde olmayan; diyalekt olup, çok spesifik olarak kullanılan ve kız anlamına gelen bir sözcüktür. [G1c, G1a]

273. HPKP. 962. Vrato mu e od vlakno potenok.
Boynu kıldan ince. [K1f]
Türkçe Deyim: Boynu kıldan ince olmak.

274. HPKP. 1320. Da go nasolam, da ne se smırdit.
Tuzlayayım kokmasın. Ç. n. Erkek için söylenmiş. [J1j]
Türkçe Deyim: Tuzlayayım da kokmayasın (kokma).

275. HPKP. 1450. Da praşaş, ne greşiş.
Sorarsan yanılmazsın.
Varyantı:
BV. 232. Ako praşaş ne greşiş.
Sorarsan yanılmazsın.
Varyantı:
FK. 1876. Loşo e da ne znayş, a ne e loşo da opitaş.
Bilmemek kötü fakat sormak kötü değil.

TT: Yol sormakla bulunur. Bilmemek ayıp değil, sormamak (öğrenmemek) ayıp. Danışan dağı aşmış, danışmayan(-ın) yolu şaşmış. Soran yanılmamış (yorulmamış). [M9c]

276. HPKP. 1452. Da rastureş e lesno, a da napraveş e maçno.
Yıkmak kolay, yapmak eziyetlidir.
TT: Kalbi yıkmak kolay, yapmak zordur. [F1a]

277. HPKP. 1481. Da ukradeş **minareto**, **ama** da mu naydeş **kalıpo/kılafot**.
HPKP. 6248. **Kılafot**: kılıfı.
Minareyi çalasın ama kalıbını da bulasın. [J1j]

278. HPKP. 1536. Deka e poşel, yas od tamo se vrakyam.
Onun gitti yerden ben dönüyorum.
TT: Sen giderken ben geliyordum. [M9a]

279. HPKP. 1688. Dobri piyateli od brakya se pomili.
İyi dost kardeşten daha memnuniyet vericidir.
TT: Sadık dost akrabadan yeğdir. [H6a]

280. HPKP. 1754. Domaşnio **pazar** ne prilega na **çarşiskio**.
Evdeki pazar, çarşıdakine uymaz.
Varyantı:
FK. 723. Domaşniot **esap çarşıya** ne izlegvit.
Evdeki hesap çarşıya uymaz.
Varyantı:
AHT. Domaşnie **esap** ne izlazi na **pazare**.
Evdeki hesap, pazardakine uymaz.
Varyantı:
DG. Domaşen **esap**, i **çarşiski** esap – ne izlegue.
Evdeki hesap ile çarşıdaki (dışarıdaki) hesap aynı çıkmaz.
TT: Evdeki hesap (pazara) çarşıya uymaz. [M1f]

281. HPKP. 2230. Za **h(atır)** i peçena kokoşka se yadit (ili yadam).
Hatır için kızarmış tavuk yenir (veya yerim). [H6b]
Türkçe Deyim: Hatır için çiğ tavuk yemek.

282. HPKP. 2805. Kako şto doşlo, taka i si proşlo.
MK. Kako doşlo, taka i poşlo.
Nasıl gelmişse öyle de geçmiş/gitmiş.
İK. Kak duydelo, tıka uydelo.
Nasıl gelmişse, öyle gitmiş. (Talih – talihsizlik konu başlığından).
TT: Böyle gelmiş böyle gider. [D1a]

283. HPKP. 2987. Koya raka dava, ne se seçe.
Veren el kesilmez.
TT: Veren eli kimse kesmez.
Versiyonu:
BV. 4879. Ne ya seçi grankata na koya sediş.
Oturduğun dalı kesme. [H5h, H5b]
Türkçe Deyim: Oturduğu/bindiği dalı kesmek.

284. HPKP. 3044. Koy mnogu dava, od mnogu e imanye; a koy malku dava, od duşa deli.
Çok veren, çok maldan; az veren, candan bölüşür.
Varyantı:
KP. Koy dava nogu – od imanye dava; koy dava malku – od duşa dava.
Varyantı:
FK. 1911. Malku dadeno, od sırtse, mnogu dadeno, od imanye.
Çok veren varlıktan; az veren candan verir.
TT: Az veren candan, çok veren maldan. [E1h, H5c, H5b]

285. HPKP. 3078. Koy pita, ne skita.
Soran boş boş dolaşmaz/sürtmez.
TT: Soran yanılmamış (yorulmamış). [J1l]

286. HPKP. 3340. Kupi si pırvo **komşiya**, (ta) setne kukya.
Kendine önce komşu, sonra ev al.
TT: Ev alma, komşu al. [H6d]

287. HPKP. 3686. Med mu teçe od ustata.
Ağzından bal akıyor. Ç. n. Erkek için söylenmiş. [J1a]
Türkçe Deyim: Ağzından bal damlamak (akmak).

288. HPKP. 4231. Ne e dinya, ta da go pomerişeş.
Kavun değil ki koklayasın. [C6e]

289. HPKP. 4263. Ne kajuy, kako sme, ami kaji, kako ke bideme.
Nasılız deme, nasıl olacağız de/söyle.
FK. 2318. Ne kajvi şço sum, ami şço ke bidam.
Ne olduk deme, ne olacağız de.
TT: Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli. [T3a, T3c]

290. HPKP. 4645. Od lulyka do dupka.
Beşikten deliğe (mezara) kadar. [D1a]
Türkçe Deyim: Beşikten mezara kadar. (Bütün hayatı boyunca, ölünceye kadar).

291. HPKP. 5251. Priyatelo te gleda u glavata, **duşmanino** – y nogata.
BV. 6406. Vo nozete (ayaklara).
Dost başa, düşman ayağa bakar. [H6a]

292. HPKP. 5884. So **zimbily** gospod ne puşçat od neboto.
Allah gökten zembille göndermez.
TT: Kısmet gökten zembille inmez. [M7c]

293. HPKP. 5947. Sos eden kamen kukya ne se prave.
Bir taşla ev yapılmaz.
Varyantı:
KP. So eden kamen tsid ne se tsida.
Bir taşla duvar yapılmaz/örülmez.
TT: Bir taşla duvar yapılmaz. [M5b, M5d, M6b]

294. HPKP. 6206. Ti si zboruvaş, ti si sluşaş.
Kendin konuşup, kendin dinliyorsun. [H1a]
Türkçe Deyim: Kendi çalıp kendi oynuyor.

295. HPKP. 6384. Ke i zameşame kapite, ako se stepame.
Anlaşamazsak/kavga edersek külahları değişiriz. [H7j]
Türkçe Deyim: Külahları değiştirmek (değişmek).

296. HPKP. 6435. Kyotekot e od ray izlezen.
Kötek cennetten çıkmadır.
Varyantı:
HPKP. 6436. Kyutekot (ili dırvoto) od rayot izlegol.
Kötek (veya odun) cennetten çıkmış.

Varyantı:
FK. 3508. Stapot od ray izlegol.
Sopa cennetten çıkmıştır. [D1b]
Türkçe Deyim: Dayak cennetten çıkmıştır.

297. HPKP. 6908. Şto ke mu idi na glaata na çoeka nekoe loşo, neka mu idi na stokata.
İnsanın başına gelecek olan kötülük malına gelsin.
TT: Cana gelecek kaza (zarar) mala gelsin. [A2a, D1b]

298. KP. Voda gazi – jeden odi.
Suya basarken, susuz geziyor. [M3a]
Türkçe Deyim: Suya götürüp susuz getirmek.

299. KP. Zlatoto se poznava vo oginye, a çoveko vo zlo.
Altın ateşte, insan ise mihnette tanınır/belli olur.
TT: Altın ateşte, insan mihnette belli olur. [C5d]

300. KP. Jas sam poslednata dupka na sviraloto.
Ben çalgının son deliğiyim. [C4g]
Türkçe Deyim: Zurnanın son deliği. Not: Önemsiz.

301. KP. Koya e kruşka bez raçka, taa i moma (momçe) bez **maana**.
Sapsız armut varsa, kız (delikanlı) da kusursuzdur. [E1b]
Türkçe Deyim: Armudun sapı var, üzümün (kirazın) çöpü var demek.

302. KP. Kumitski grobişça se ne znaat.
Komitaların mezarları bilinmez. [M6b, M6e] i
Türkçe Deyim: Şehit olmak. Şehit etmek. Şehitligi göze alarak.
Bu atasözünün Türk atasözlerindeki karşılığı sadece deyimlerde bulunmuştur. Komitaları, Osmanlı yönetimi, eşkıya çeteleri olarak nitelese de Makedonlar için devrimci kurtuluş organizasyonunun oluşturduğu yapılardır. Dolayısıyla kendi ulusal kurtuluş ve özgürlüğü için fedakârca mücadele ederek ölen tüm kişilerin öldükten sonra da çoğunun mezarı dahi olmadığını vurgulayan bir atasözüdür.
Burada önemsenen duygu ve düşüncenin aynı olduğunu belirtmektir.

303. KP. Kuçeto şço lae, ne ape.
FK. 1804. Kuçe şço layt, ne kasat.

Havlayan köpek ısırmaz.
TT: (Çok) Havlayan köpek ısırmaz.
Makedonya Türkleri'nin derleme metninde aynısı mevcuttur. [H7e]

304. KP. Leb po zemya ne se fırla – greota e.
Ekmek yere atılmaz, günahtır.
Atasözü ve deyim olarak birebir uyan bir atasözü olmasa da bu inanç veya düşünce sadece Makedon ve Türk kültürlerinde değil, yeryüzündeki tüm topluluklarda da aynı olduğu açıktır. [D1a]

305. KP. Magareşki **inat**.
Eşek inadı.
TT: İnat eşeğe yakışır. [D1b]

306. KP. Maçka po grıb ne pada.
Kedi sırtüstü düşmez.
TT: Kedi sırt üstü hiçbir vakit düşmez. [B2e]
307. KP. Na dırjavna **çeşma** ne piy voda.
Devlet çeşmesiden su içme.
TT: Beylik (devlet malı olan) çeşmeden su içme. [K1d]

308. KP. Na lajata nozete se kusi.
ANT. Na lajata se kusi nozete.
Yalanın ayakları kısadır.
Makedonya Türkleri'nin kullandığı atasözlerinde mevcuttur. [J1j]

309. KP. Ne e sekojden bayram.
Her gün bayram değil. [M7g]
Makedonya Türkleri'nin kullandığı atasözlerinde mevcuttur.

310. KP. Nemaş le v glavata, ke imaş v nozete.
Kafanda yoksa ayaklarında olur.
TT: Akılsız başın cezasını (zahmetini) ayak çeker. [C2c]

311. KP. Puknalo mu e **perdeto**.
BV. 4359. Mu puknalo perdeto.
Perdesi patlamış/çatlamış/yırtılmış. [F1a]

Türkçe Deyim: Hayâ perdesi yırtılmak. Ar ve hayâ perdesi yırtılmak.

312. KP. Smırt bez priçina ne biva.
Sebepsiz ölüm olmaz.
TT: Sebepsiz ölüm olmaz. [G8d]

313. KP. Çovek bez **maana** nema. Maana: mana.
(Manasız) kusursuz insan yok.
Varyantı:
DG. Svak çovek ima **mana**.
Her insanın mansı/kusuru var.
TT: Kul kusursuz (hatasız) olmaz. [D1b]

314. FK. 438. Gladna kokoşka proso sonvit.
BV. 1024. Gladnata kokoşka proso sonuva.
Aç tavuk rüyasında darı görür.
TT: Aç tavuk düşünde (rüyasında) darı görür. [D3a]

315. FK. 1144. İgla nemat ke da fırliş.
İğne atacak yer/yerleri yok. [D1a]
Türkçe Deyim: İğne atsan yere düşmez.

316. FK. 1166. İ za najmiliot gostin tri dni se dosta.
En sevilen misafir için bile üç gün yeterlidir/tamamdır.
Varyantı:
DG. Riba i gosti, za tri dına zasmırduet.
Balık ve misafir üç günde (leş) kokar.
TT: Misafirlik üç gündür. [H5e]

317. FK. 1432. Ke ke padnit ognot, tamu gorit.
Varyantı:
İK. Ogino deka padne, tamu si gore.
Ateş düştüğü yeri yakar. (Dert – çile konu başlığından). [D2a]

318. FK. 1600. Koy mnogu se smeyt, mnogu ke plaçit.
Çok gülen, çok ağlar. [D1d, E1i]

319. FK. 1720. Komu **niet**, komu **kasmed**.
Kime niyet, kime kısmet. [D1b]

320. FK. Parata na para oyt.
Para paraya gider.
TT: Para parayı çeker. [K2f]

321. FK. 2982. Po nebo te barav, po zemi (na zemi) te stretiv (sretnav).
Seni gökte ararken, yerde buldum. [B2f]
Türkçe Deyim: Gökte ararken yerde bulmak.

322. FK. 2999. Posledniyot sekogaş nayblago se smeyt.
Her zaman son gülen en tatlı güler.
Varyantı:
BV. 4733. Naydobro se smee koy posleden se smee.
Son gülen en iyi güler.
TT: Son gülen iyi güler. [T4c]

323. FK. 3240. Sekoj petel na svoeto bunişçte peut.
Her horoz kendi çöplüğünde öter. [H4c]

324. BV. 15. **Ayran** nema za pienye, a so kony odi na moçanye.
Ayranı yok içmeye, atla gidiyor işemeye.
Ç. n. Yoğurt Türklerin Balkanlar'a taşıdığı bir yiyecek olsa da Makedonlar 'ayran' yerine 'yogurt' sözcüğünü kullanmaktadırlar. Çok nadir olarak bir metinde ayran sözcüğü geçmektedir. [M3d]

325. BV. 813. Vo mnogu şega ima i malku vistina.
Çok şakada az gerçek de vardır.
Varyantı:
BV. 7048. Sekoya şega e polovina vistina.
Her şakanın yarısı hakikattır.
Varyantı:
DG. U smeşkite, ima istina.
Gülmecelerde gerçeklik var. [J1p]

326. BV. 903. Volkot e debel vo vratot, oti sam si ya bırka/svırşuva rabotata.
Kurdun ensesi kalın, çünkü kendi işini kendi yapıyor/görüyor.

TT: Kurda ‘neden boynun (ensen) kalın?’ demişler, ‘işimi kendim görürüm de ondan’ demiş. (‘İşimi kimseye inanmadığımdan’ demiş.) [M6d]

327. BV. 1001. Glava kırşam, **ater** ne kırşam.
Kafa kırarım, hatır kırmam.
TT: Kafamı kır, hatırımı kırma. [F1a]

328. BV. 1047. Gleday ya maykata, zemay ya kyerkata.
Varyantı:
MK. Kakva mayka, takva kyerka.
Anası nasılsa, kızı da öyledir./Anasının kızı.
Varyantı:
VP. Gleday maykata, togay zemi kyerkata.
Anasına bakıp kızını öyle al.
Varyantı:
DG. Deteto se uçe od maykata.
Çocuk anneden öğrenir.
TT: Anasına bak, kızını al. [G2a]

329. BV. 1758. Eden den na drug ne si liçi.
Gün güne benzemez.
TT: Gün güne uymaz. (Her gün bir olmaz). [D1a]

330. BV. 2215. Zborot rana çini – zborot rana leçi.
Söz yara açar, söz yara iyileştirir.
TT: Söz var, iş bitirir; söz var, baş yitirir. [J1a]

331. BV. 2285. Zmiya koya ne ape, neka si jivee sto godini.
Sokmayan/ısırmayan yılan yüz yıl yaşasın.
TT: Bana dokunmayan (beni sokmayan) yılan bin yaşasın. [M1e]

332. BV. 2330. Dzidot go ruşi vlagata, a çovekot makata.
Duvarı nem, insanı gam yıkar.
TT: Duvarı nem, insanı gam yıkar. [D2a]

333. BV. 2337. İ beganyeto e yunaştilak.
Kaçmak da kahramanlıktır.
TT: Erkekliğin onda dokuzu kaçmaktır. [M4d]

334. BV. 2379. İ zemyata ima uşi.
Yerin de kulağı var.
TT: Yerin kulağı var. [J1m]

335. BV. 3091. Koga kupuvaş kukya, i Gospod pomaga.
Ev aldığın zaman Allah da yardım eder.
TT: Ev alanla evlenene Allah yardım eder. [B1b]

336. BV. 3128. Koga se storil Egyuptino tsar, pırvo tatka si go obesil.
Çingene çar olunca, önce babasını asmış.
Versiyonu:
MK. Ako sakaş nekogo da go poznayş, napray go (stori go) golemets.
Birini tanımak istersen, büyük birisi yap.
TT: Çingeneye beylik vermişler, önce babasını asmış. [F1d, M5a]

337. BV. 3178. Koga ke umre çovek, togaş ke stane dobar.
İnsan öldüğünde ancak iyi olur.
TT: Kel ölür sırma saçlı olur, kör ölür badem gözlü olur. [G8f]

338. BV. 3269. Koy zbori mnogu, mnogu (i) greşi.
Çok konuşan, çok yanılır.
TT: Çok konuşan çok yanılır. [J1c]

339. BV. 3698. Kreva noga **atot**, kreva i jabata.
At ayağını kaldırır, kurbağa da kaldırır.
Varyantı:
ANT. Videla jabata deka se kovat konyeto i ona dignala nogata da se potkove.
Atlar nallanırken kurbağa görmüş o da ayağını nallatmak için kaldırmış.
TT: Atlar nallanırken kurbağalar ayak uzatmaz. [D1e]

340. BV. 3758. Kuçeto koga ke treba da yade **kyotek**, na **camiya** ke se izmoça.
Kötek yemesi gereken köpek, camiye işer.
Varyantı:

M. 1582. Na pes koga ke mu doydit umiraçkata, na tsrkovna vrata ke se izmoçat.
Eceli gelen it kilise kapısına işer.
TT: Eceli gelen it cami duvarına işer. [H1e, M1b]

341. BV. 3824. Lesno e da imaş, teşko e da çuvaş.
Sahip olmak kolay, saklamak zordur.
TT: Kazanmak kolay, saklamak zordur. [M8a, M8b]

342. BV. 3826. Lesno e da rasipeş, maçno e da napraviş.
Bozmak kolay, yapmak güçtür/zordur.
Varyantı:
ANT. Lesno e da prodadeş, maçno e da kupiş.
Satmak kolay, almak zordur.
TT: Yıkmak kolay, yapmak güç. [D1b]

343. BV. 3859. Lisitsata koga ne mojela da go dokaçi grozyeto rekla: 'kiselo e'.
Tilki ulaşamadığı üzüme: 'Ekşi' demiş.
TT: Tilki erişemediği üzüme " hevengim olsun" demiş. [D1b]

344. BV. 3892. Loşa rana zazdravuva, no loş zbor ne se zaborava.
Kötü yara iyileşir fakat kötü söz unutulmaz.
BV. 3902. Loşiot zbor nikogaş ne se zaborava.
Kötü söz hiçbir zaman unutulmaz.
TT: El (bıçak) yarası onulur (geçer), dil yarası onulmaz (geçmez). [J1a]

345. BV. 4033. Majot gradi kukya, a jenata dom.
Koca ev inşa eder, kadın ise yuva.
TT: Yuvayı yapan dişi kuştur. (Yuvayı dişi kuş yapar). [G4a]

346. BV. 4207. Mnogu pominalo, malku ostanalo.
Çoğu geçmiş, azı kalmış. [T4d]
Türkçe Deyim: Çoğu gitti azı kaldı.

347. BV. 4467. Na dobar sin nasledstvo ne mu treba, na loş – sosema.
İyi oğula miras/mal gerekmez, kötü olana ise hiç gerekmez.
Varyantı:

BV. 4529. Na loş sin ne treba da mu ostavaş, oti ke ya izede, a na aren ne mu treba, oti sam ke si speçali.
Kötü oğula varlık bırakman gerekmez, yiyip bitirecek, iyi oğlana da gerekmez, çünkü kendisi kazanır.
TT: Akıllı oğlan neyler ata malını, akılsız oğlan neyler ata malını. [M8b]

348. BV. 4581. Na podaren/poklonet kony ne mu se gledaat zabite.
Hediye atın dişlerine bakılmaz.
Varyantı:
İK. Na **bakşiş** kony zabite ne se gledat.
Bahşiş atın dişlerine bakılmaz. (Bedava konu başlığından).
TT: Beleş (bahşiş) atın dişine (yaşma, dizginine, yulanna) bakılmaz. [H3e]

349. BV. 4661. Na tamavkyarot drug ke mu ya yade stokata.
Tamahkârın malını başkası yer.
TT: Yemeyenin malını yerler (demine hu çekerler) (üstüne bir bardak su içerler). [M8c]

350. BV. 4677. Na **kyoro** selo, i slep **kocobaşiya**.
Körlerin (kör sözcüğü Türkçe) köyünde kör kocabaş (başkan).
BV. 7483. Srede slepi **kyoraviot** e tsar.
Körlerin ortasında, kör (Türkçe olarak) çardır.
TT: Körler memleketinde şaşılar padişah (baş) olur. [K1b]

351. BV. 4749. Napravi arno za da naydeş loşo.
İyilik yap ki kötülük bulasın.
TT: İyiliğe iyilik olsaydı, koca öküze bıçak olmazdı. [H5h]

352. BV. 4834. Ne doşol noj do koska.
Bıçak kemiğe dayanmamış. [M6c]
Türkçe Deyim: Bıçak kemiğe dayanmak.

353. BV. 5001. Ne se sobraa dnite vo vrekya.
Günler çuvala toplanmadı. [T1g]

354. BV. 5020. Ne stavay sol na rana.
Yaraya tuz koyma.

Varyantı:
İK. Ne ya posoluvay ranata. (Öneriler konu başlığından).
Yaraya tuz ekme.
TT: Açık yaraya tuz ekilmez. [F1c]

355. BV. 5305. Nişto ne pagya gotovo od neboto.
Gökten hiçbir şey hazır düşmez.
TT: Kısmet gökten zembille inmez. [C3a, C3e, M7a]

356. BV. 5855. Pazi se od tivka voda.
Yavaş akan suya dikkat et. (Gizlenen insanlardan sakın).
TT: Adamın yere bakanından, suyun sessiz (yavaş) akanından kork (Suyun yavaş akanından, insamn yere bakanından kork). [J1b]

357. BV. 6108. Pod mustak se smee.
Bıyık altından gülüyor. [H1d]
Türkçe Deyim: Bıyık altından gülmek.

358. BV. 6176. Pokray suvoto gori i sirovoto/surovoto.
Kurunun yanında yaş da yanar.
TT: Kurunun yanında yaş da yanar. [J1m]

359. BV. 6259. Poseaya veter, a ke pojneat bura.
Rüzgâr ektiler, fırtına biçecekler.
TT: Rüzgâr eken fırtına biçer. [F1d]

360. BV. 6507. Raka şto ne mojeş da ya batsiş, nemoy da ya plukaş.
Öpemediğin ele tükürme.
TT: Bükemediğin (ısıramadığın) eli öp, başına koy. [H1e]

361. BV. 6547. Riba koy lovi ne se zbogatil, a toy şto ya kupil ne se nayal.
Balık avlayan zengin olmamış, satın alan ise doymamış.
TT: Balık demiş ki: ‘Etimi yiyen doymasın, avımı yapan gülmesin (onmasın)’. [A2a]

362. BV. 6736. Se mu se gleda rozovo.
Her şeyi pembe görüyor. [T3c]

Türkçe Deyim: Dünyayı tozpembe görmek.

363. BV. 6872. Se şto sveti ne e zlato.
Her parlayan altın değildir.
Makedonya Türklerinin Atasözlerinden; Piliçkova, 319. Her parlayan altı dildır. [C6c, C6e]

364. BV. 7038. Sekoya ovtsa za svoyata noga ke visi.
Her koyun kendi bacağından asılır.
Varyantı:
M. 2200. Sekoya koza za svoyata koja ke si visit.
Her keçi kendi derisinden asılır.
TT: Her koyun kendi bacağından asılır. [M6a, M6e]

365. BV. 7301. So edna noga v grob.
Bir ayağı çukurda. [G7e, G8b]
Türkçe Deyim: Bir ayağı çukurda olmak.

366. BV. 8059. Umot e **çark**.
Akıl çarktır.
Varyantı:
VP. Çoveko e kako **çark**, rabote, rabote, prestane.
İnsan çark gibidir, çalışır, çalışır, durur. [M3a]

367. BV. 8097. Ustata uşte na mleko mu mirisa.
Ağzı hâlâ süt kokuyor.
Varyantı:
ANT. Duşata mu oşçe na mleko mirisa.
Ruhu/canı hâlâ süte kokuyor. [G6a]
Türkçe Deyim: Ağzı süt kokmak.

368. BV. 8261. Çestite gosti ya gubat vrednosta.
Sık giden misafirler değerlerini kaybeder.
TT: Sık gidersen dostuna, yatar arka üstüne.
Seyrek git sen (sıkça varma) dostuna, kalksın ayaküstüne. [H5e]

369. M. 1025. Kako ke se posteliş, taka ke si legniş.
Nasıl serersen, öyle yatarsın.

Versiyonları:
M. 1029. Kako şto drobil, taka neka sırka.
Nasıl doğramışsa, öyle kaşıklasın.
BM. Kak ke soliş, tak'ke srkaş.
Nasıl tuzlarsan, öyle kaşıklarsın.
BV. 8495. Şto ke seeş, toa ke nikne.
Ne ekersen onu biçersin.
TT: Ne verirsen elinle, o gider seninle. Herkes (kişi) ektiğini biçer. Ne ekersen onu biçersin. (Herkes ektiğini biçer). (Eken biçer, konan göçer.) [M7a]

370. MK. **Ayvanot** se vırzvit so yaje, a çovek so zbor/yazik.
Hayvan yular ile insan söz/dil ile bağlanır.
TT: İnsan sözünden (ikrarından), hayvan yularından tutulur. [M5d, M5b]

371. MK. Vo lete speçali si, vo zime yadi si.
Yazın kazan, kışın ye.
TT: Yazın yorulmayan, kışın kurulmaz. [M7a]

372. İK. Nıyaden çuvek e teşko da goştevaş.
TT: Tok ağırlaması (ağırlamak) güçtür (güç olur). (Aç – tok konu başlığından). [H5e]

373. VP. Brada ima i kozata.
Keçinin de sakalı var.
TT: Kecide de (keçinin de) sakal (sakalı) var. (Sakal keçide de var.) [C6a, C6c, C6e]

374. VP. Gleday u **tavata**, a ne u **avata**.
Tavaya bak, havaya değil.
Balkan Türklerinin kullandığı atasözleri arasında var. [H3g]

375. VP. Gos mraze druk gos, a domakyino i dvuytsata.
Misafir misafiri istemez, ev sahibi ikisini de.
TT: Misafir misafiri (dilenci dilenciyi) istemez (sevmez), ev sahibi ikisini de. [H5e, H5f]

376. VP. Dodeka ne drugaruvaş so çovek na pat, ne mojeş da go zapoznaeş.
Yolculuk etmedikçe kişiyi tanıyamazsın.
TT: İnsanı yolda tanırsın. [C5d]

377. VP. Za slepi prodavaçi, slepi kupuvaçi.
Kör satıcının kör alıcısı.
TT: Kör satıcının kör alıcısı olur. [C2e]

378. VP. **Zanaat - kanaat**, zlatna **belezika** na rakata.
Zanaat, kanaat; elde altın bileziktir.
Varyantı:
VP. **Zanaato** e zlatna **belezika**.
Zanaat altın bileziktir.
TT: Sanat altın bileziktir. [M5a]

379. VP. Koga vikat site na edno kuçe - besno e, i da ne e - toa pobesnuva.
Herkes bir ite deli dese, deli olmasa bile olur.
TT: Bir adama kırk gun (deli dersen deli, akıllı dersen akıllı olur) ne dersen o olur. [C3f]

380. VP. Konyo si go poznava **saybiyata**.
At sahibini tanır.
TT: At binicisini tanır (bilir). [M9d]

381. VP. Svekyata ne svete nadole.
Mum dibine ışık vermez.
Versiyonu:
M. 163. Banyata site i miet, a sebesi ne moji da se izmie.
Banyo herkesi yıkıyor fakat kendini yıkayamıyor.
TT: Mum dibine ışık vermez. [D1d, D1b]

382. VP. Tırkavalalo se **tencere**, naşlo si **kapako**.
Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş.
TT: Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş. [C6d]

383. ANT. Ako vremeto ne ti **uydisuva**, ti **uydisay** na vremeto.
Zaman sana uymazsa sen zamana uy.
TT: Zaman sana uymazsa sen zamana uy. [T2b, T2a]

384. DG. Ako ga e Bog blagosloviy, ke ima i napredak.
Allah razı olursa, ilerleme de olur.
TT: Allah verirse el getirir, sel getirir, yel getirir. [B1b]

385. DG. Ako dedo se boeşe od vraptsi, nemaşe proso da see.
Dede serçelerden korksaydı, darı ekmezdi.
Varyantı:
DG. Ako se plaşeş od vraptsi, proso ne sey.
Serçelerden korkuyorsan darı ekme.
TT: Serçeden korkan darı ekmez. [M4a, M4c]

386. DG. Vinoto u bure mirue, a u glava ludye.
Şarap fıçıda dinlenir, kafada delirir.
Balkan Türklerinin derlenmiş atasözlerinde var. [D5d]

387. DG. Ako zbor ne pomaga – stap ke pomogne.
Söz yardım etmiyorsa, sopa eder.
TT: Nush ile akıllanmayanın hakkı kötektir. Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir. [G3c]

5. 1. 5. Anlamı, Hatta Yapısı Aynı Olup Sadece Benzetme Unsuru Farklı Olan Atasözleri: Bu grupta anlamı aynı olup bazen yapısı bile aynı olup, sadece benzetme yapılan özne veya nesnenin farklı olduğu atasözleri sınıflandırılmıştır.

1. M. 44. Ako ne vrni, **barem** neka kapi.
Yağmıyorsa bari damlasın.
TT: Akmasa da damlar. [C4e]

2. M. 82. Ako se storiş ovtsa, sekoy ke te strijit.
Sen koyun olursan, herkes seni traş eder.
TT: İnsan eşek olunca semer vuran çok olur. [F2d]

3. M. 101. **Alal** stoka ne gini – a da zagini pa ke se naydit.
Helal hayvan (mal) kaybolmaz, yok olsa bile yine bulunur.
TT: Helal mal kaybolmaz. Helal mal zayi olmaz. [F1b, C2c]

4. M. 128. **Aram** stoka speçalena, ne ke oit po tri poyasa.
Haramla kazanılmış hayvan (mal) üç kuşak gitmez.
Varyantı:
M. 4836. **Aram** stoka speçalena – ne odi po tri poyasi.
Haram kazanılan hayvan, üç kuşak gitmez. (Helal olmayan kazanç konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 1682. Nepravedno speçaleno ne ke vtasa do treto koleno.
Haksız kazanç üçüncü kuşağa ulaşmaz.
Varyantı:
MK. Kradena stoka **temely** ne faşçat.
Çalıntı mal (hayvan) temel tutmaz.
TT: Haramın temeli (binası) olmaz. (Haram kazanç, bir işe yaramadan telef olur gider.) [F1b, C2c]

5. M. 129. **Aram** stoka speçalena, ke isteçit kako voda.
Haram kazanılmış hayvan (mal) su gibi akar, gider.
Varyantı:
M. 4700. **Aram** stoka koy şto ima, na **veresiya** ya dava.
Haram malı olan, veresiye veriyor. (Veresiye konu başlığından alınmıştır).
Kolay dağıtır anlamında.
TT: Haramın temeli (binası) olmaz. (Haram kazanç, bir işe yaramadan telef olur gider). [F1b, C2c]

6. M. 134. Arnata reç tsarskata porta ya otvarat.
İyi söz, çarın kapısını açar.
TT: Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. [J1a]

7. M. 135. Arnata stoka sama se prodava.
İyi mal (hayvan) kendi kendini sattırır.
Varyantı:
FK. 3730. Ubata stoka sama se prodat.
İyi mal (hayvan) kendi kendini sattırır.
Varyantı:
VP. Za dobra stoka **muşçerii** nogu.
İyi malın (hayvanın) müşterisi çoktur.
TT: İyi mal kendini sattırır. [L2c]

8. M. 144. Arnite kruşi svinyite i yadat. (Açıklaması: İyi bir delikanlı, iyi olmayan bir gelin aldığı zaman söylenir). Ayrıca KŞ. 286. (Ohri).
İyi armutları domuzlar yer.
Varyantı:
M. 873. Zrelite kruşi svinyite i yadat, i ubaite momi loşi momçinya i vodat.
Olgun armutları domuzlar yer ve güzel kızları kötü delikanlılar alır.
Varyantı:
BV. 2320. Zrelite kruşi divite svinyi gi yadat.
Olgun armutları yaban domuzları yer.
TT: Armudun iyisini ayılar yer. [G5h, G4a, B2a]

9. M. 168. Baray go dobroto, oti poskapo e od zlatoto.
İyiyi ara çünkü altından daha pahalıdır.
TT: İyiliğe iyilik olsaydı koca öküze bıçak olmazdı. (İyilik edene bile nankörlük edilirken altından da pahalı iyilik. XIX. yüzyıldaki en önemli saklama ve yatırım aracı altındı). [D1a]

10. M. 192. Bez maka nema nauka.
Zahmetsiz bilim olmaz.
FK. 216.'da Bu atasözünün daha yeni olduğu notu düşülmüş.
TT: Emeksiz yemek olmaz. [M7a]

11. M. 243. Bolen leji loşio çovek, na postela ete i pak od loşoto ne se ostaa.
Kötü insan hasta yatağında bile kötülüğü bırakmaz.
Varyantı:

M. 631. Doşol grobu na vrata, i pak od loşo ne se ostaat.
Mezarı kapıya gelmiş, yine de kötülükten vazgeçmiyor.
TT: Can çıkar, huy çıkmaz. [C1a]

12. M. 262. Brakya kolku i da se skaraat, pak ke se smirat.
Kardeşler her ne kadar kavga etseler bile yine de barışırlar.
TT: Et tırnaktan ayrılmaz. [G1a]

13. M. 367. Volko ako go klaiş da ti pasi ovtsi, toy site ke ti i izdavi.
Koyunlarını otlatması için başlarına kurdu koyarsan, hepsini boğar.
MK. Vuk **damazlık** ne çua.
Kurt damızlığı korumaz.
BM: Volkot ne çuvat **pastarma**. KŞ. 93. (Ohri).
M. 378. Volk **pastırma** ne çua.
Kurt pastırmayı korumaz. Kurda pastırma emanet edilmez.
TT: Kedinin boynuna ciğer asılmaz. Kurda kuzu emanet etmek. [M3d, H2a]

14. M. 402. Vremeto si leta kako so krilya.
Zaman kanatlı gibi uçuyor.
Varyantı:
HPKP. 978. Vremeto leta.
TT: Sayılı gün tez/çabuk geçer. [T1c]

15. M. 532. Dvaytsa goli na banya i prilega/samo bidvet. (KŞ. 181. Ohri).
İki çıplak bir banyoya yakışır.
TT: İki çıplak bir hamama yakışır. [C2d]

16. M. 559. Deno se poznaa uşte/oşçe od utrinata kako ke bide do veçera.
Gün daha sabahtan belli oluyor; akşama kadar nasıl olacağı.
TT: Perşembenin gelişi çarşambadan bellidir. [C5b]

17. M. 651. Duri ne vidiş rekata, ne sobuaj gakyite (ili opintsite).
Nehri görmeden, donlarını çıkartma (veya çarıklarını).
Varyantı:
BV. 6367. Pred da ya vidi rekata, gi soblekol gyakite.
Nehri görmeden, donlarını çıkartmış. Ç. n. Erkek için söylenmiş.
TT: Dereyi görmeden paçaları sıvama. [T1f]

18. M. 655. Duri ne vrliş ripçe, ne naogyaş krapçe.
Küçük balık atmadığın sürece sazan balığı yakalayamazsın.
TT: Almadan vermek Allah'a mahsustur. [H5d]

19. M. 656. Duri ne daiş devet, ne zemaş deset.
KŞ. 219. Duri ne dayş devet, ne moyş da zemiş deset. (Ohri).
Dokuz vermediğin sürece on alamazsın.
TT: Boş torba ile eşek tutulmaz. Emeksiz yemek olmaz. [H5d]

20. M. 4665. Evtinoto ye poskapo.
Ucuz mal daha pahalıdır. (Hesapsızlık konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
FK. 2942. Poevtinoto sekogaş e poskapo.
Daha ucuz olan her zaman daha pahalıdır.
Varyantı:
M. 680. Evtinite kruşi mnogu se poskapi.
Ucuz armutlar, çok daha pahalıdır.
Varyantı:
M. 4663. Evtinite kruşi se poskapi.
Ucuz armut daha pahalıdır.
TT: Ucuz alan, pahalı alır. (Ucuz olan mal çabuk eskir, pahalıya alınmış gibi olur.)
Ucuz mal pahalıdır. Ucuz alan, pahalı alır (pahalı alan aldanmaz). [C4b]

21. M. 4666. Evtinoto meso ptisite ne go yadat.
Ucuz eti kuşlar yemez. (Hesapsızlık konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
HPKP. 1901. Evtinoto meso kuçinyata (**bile**) ne go yadat.
Varyantı:
FK. 802. Evtinoto meso ni kuçinya ne go yadet.
Ucuz eti köpekler bile yemez.
TT: Ucuz etin yahnisi yavan (tatsız) olur. (Ucuza mal olan şeyler niteliksizdir.) [L2c]

22. M. 695. Edna praçka lesno se kırşit, a poekye maçno.
Bir dal kolay kırılır, çoğunluğu zorlar.
TT: Birlikten kuvvet doğar. [H3a]

23. M. 697. Ednata raka drugata ya mie, a obete litseto.
Bir el diğer eli yıkar, ikisi birlikte yüzü yıkar.
TT: Bir elin nesi var iki elin sesi. [H3a]

24. M. 789. Za edna bolva ne gori ya tselata çerga.
Bir bit için tüm yolluğu yakma.
TT: Pire için yorgan yakmak. [E1j]

25. M. 964. Ya tikva ya lyubenitsa ke mu izlezit rabotata.
Ya kabak ya da karpuz çıkacak işi.
TT: Felek, kimine kavun yedirir kimine kelek. [B2a]

26. M. 1070. Koga da ya nema doma maçkata, gluvtsite oro si igraat.
Kedi evde olmadığı zaman fareler halay çekerler.
Varyantı:
M. 1071. Koga da ya nema doma maçkata, gluvtsite se şto ke naydat, ke izgrizaat.
Kedi evde olmadığı zaman fareler her bulduklarını dişlerler.
TT: Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler. [K1i]

27. M. 1074. Koga kokoşkata mnogu graçi, pomalku yaytsa snesua.
Tavuk çok gakladığı zaman, az yumurta çıkartır.
Versiyonu:
M. 1079. Koga mnogu gırmit, malku vırnit.
Çokça gök gürlediğinde, az yağmur yağar.
TT: Dolu küpün sesi çıkmaz. Boş fıçı çok langırdar. [F2c]

28. M. 1096. Kogo gledaş so brada i **çalma**, tatko ne ti biduat.
Her gördüğün sarıklı ve sakallı baban değildir.
Varyantı:
M. 4981. Sekoy şto go viduaş so **çalma**, ne pray go tatko.
Başında her sarığı olanı baban zannetme. (Sadık dostluğun denenmesi konu başlığından alınmıştır).
TT: Her gördüğün sakallı deden değil. Her gördüğün sakallıya dede deme. [C6a, H6a, C6c]

29. M. 1130. - Koy ti i izvade/iskopa oçite?
Varyantı:
HPKP. 3136.
+ Brat mi.
- Zatoa tolku dlaboko.

- Gözlerini kim çıkardı/oydu?
+ Ağabeyim.
- O yüzden o kadar derin.

Diyalog formunda bir Makedon atasözü örneği. KŞ. 429. (Ohri).
Varyantı:
DG. Brat brata, podlaboko oçi vade.
Kardeş kardeşin gözlerini daha derin oyar/çıkartır.
TT: Kazanırsan (sen) dost kazan, düşmanı anan da doğurur. (Sen dost kazan; düşman ocağın başından çıkar.) (Açıklaması: Sen dost kazanmanın yoluna bak, düşman kolay kazanılır. Anan bile sana düşman olacak bir kardeş doğurur). [G1a]

30. M. 1133. Koy ke sedi pod kruşa, toy ke i yadi zrelite kruşi.
Kim ki armut ağacının altında otururşa, o olgun armutları yer.
Varyantı:
ANT. Koy e pod kruşata tove yade kruşite.
Armudun altında oturan, armutları yer.
TT: Tekkeyi bekleyen çorbayı içer. [M6c]

31. M. 1117. Koy odi po bumbar, na layno ke go odnesit.
Kim ki böceğin (kara fatmanın) peşinden giderse, onu dışkıya (boka) götürür.
TT: Kılavuzu karga olanın burnu dertten (boktan) kurtulmaz. [M3d]

32. M. 1175. Koyşto razbira, od eden zbor razbirat, a koy ne razbirat, i ilyada da mu veliş, pak ne ke te razberit.
Anlayan tek sözden de anlar; anlamayana bin sözle de anlatsan yine anlamaz.
TT: Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az. [M3a, M3c]

33. M. 1288. Leji, lebu da te yadam.
Yat ekmek, seni yiyeyim.
TT: Armut piş ağzıma düş. [M7d]

34. M. 1379. Maystoro ako laji ednaş, **kalfa**ta dvay.
Usta bir defa yalan söylerse, kalfa iki defa söyler.
TT: İmam osururşa cemaat sıcar. [K1f, Klm]

35. M. 1482. Mırzata si ya nosit siromaştiyata po sebe.
Tembellik beraberinde fakirliği taşır.
TT: Yazın gölge hoş, kışın çuval boş. [M7a]

36. M. 1509. Mu vleze zmiya vo **kyeseto**, şto ne si plakya **borcot**.
Kesesine yılan girmiş borcunu ödemek istemiyor.
TT: Cebinde akrep var ile benzerlik gösteriyor. Türkçeden geçen borç sözcüğü olmadan da aynı atasözünün varyanları:
M. 869. Zmiya mu vlegla v **kyese**, şto neyki da da si plati.
Kesesine yılan girmiş, ödemek istemiyor.
İK. Çineş ej ima u **cebo**. (Cimrilik konu başlığı).
Sanırsın cebinde kirpi var. [M8c]

37. M. 1523. Mu plukaa vo litseto, i pak ne se strami loşio.
Kötünün yüzüne tükürdüler yine de utanmadı.
TT: Orospunun yüzüne tükürmüşler, şükür yağmur yağıyor demiş. [F2a]

38. M. 1542. Na **aramiyata** senkata mu et kusa.
Haram yiyenin gölgesi kısadır.
TT: Haramın temeli (binası) olmaz. [C2c, L1d]

39. M. 1546. Na bel kony **seiz** i na nov maystor **kalfa** da ne bidiş.
Beyaz ata seyis, yeni ustaya kalfa olmayasın.
TT: Başını acemi berbere teslim eden, cebinden pamuğunu eksik etmez (etmesin).
Harman dövmek keçinin işi değil. [M9d]

40. M. 1555. Na gotoy detsa sekoy tatko bidua.
Hazırdaki (yapılmış) çocuklara herkes baba olur. [F1e]
Türkçe Deyim: Hazıra konmak.

41. M. 1571. Na krastaiçar ne prodaay krastaitsi. KŞ. 640. (Pirlepe).
Salatalıkçıya salatalık satma.
Varyantı:
KŞ. 639. Ne prodavay luk na Balcani[30]. (Kukuş).
Balcanililer'e sarımsak satma.
Varyantı:
KP. Prodavaş **boza** na **bozaciyata**.
Bozacıya boza satıyorsun.
Varyantı:
KP. Na **bostancıya** lyubenitsi ne prodave.
Bostancıya karpuz satma.

[30] Balcani eskiden Makedonya'nın, bugünse Bulgaristan'da bulunan ve orada yaşayanların sarımsak ekerek geçimlerini sağladıkları bir köy.

Varyantı:
BV. 4508. Na konştanciya, koştani ne prodavay.
Kestaneciye kestane satma.
Varyantı:
BV. 4596. Na ribar ribi ne mu prodavay.
Balıkçıya balık satma.
Varyantı:
BV. 4646. Na slivar ne prodavay slivi.
Erikçiye erik satma.
Varyantı:
İK. Na **alvacia**, **alva** prudava. (Mütevazilik – kendini beğenmişlik konu başlığı).
Helvacıya helva satıyor.
Varyantı:
VP. Na solar sol prodava.
Tuzcuya tuz satıyor.
TT: Tereciye tere satma. Tarhuncuya tarhun satılmaz. [H1a, H1d, H1b]

42. M. 1616. Na kelava glava ırgyava kapa.
Kel başa paslı şapka.
Varyantı:
KŞ. 606. Na takva glava, takov briç. (Ohri).
Öyle başa, böyle traş lazım.
Versiyonu:
KŞ. 605. Na takva brada, takov çeşel treba. (Prilepe).
Öyle sakala, böyle tarak gerek.
TT: Böyle baş böyle tıraş. Kel başa şimşir tarak. [C4i]

43. M. 1643. Ne e tsvekye çoekot, da go mirisaş.
Kişi çiçek değil ki koklayasın.
Varyantı:
KŞ. 673. Ne e tsvekye za mirisanye. (Ohri).
Koklanacak çiçek değil.
Varyantı:
KP. Ne si kitka za mirisanye.
Koklanacak çiçek değilsin.
TT: Kavun değil ki koklayasın. [H6a, C6e]

44. M. 1645. Ne znai svinya kako se yadi dinya.
Domuz kavunun nasıl yendiğini bilmez.
HPKP. 2370. Znaet svinya da yadit dinya?
Domuz kavun yemesini biliyor mu?

TT: Eşek hoşaftan ne anlar. [M3d]

45. M. 1685. Neroden Petko, mu kupile kapa.
Doğmamış Petko'ya (Petar, Petre erkek adlarının kısaltması veya sevimli hitap) şapka almışlar.
TT: Doğmamış çocuğa don biçmek. [T3a]

46. M. 1742. Od drveno padna na kameno.
Tahtadan taşa düştü.
TT: Attan inip, eşeğe binmek. [D3e]

47. M. 1806. Od usta v usta, na tsaro v uşi.
Ağızdan ağıza, çarın kulağına.
TT: Bir ağızdan çıkıp (çıkan) bin dile (ağza) yayılır. Otuz iki dişten çıkan, otuz iki mahalleye yayılır. [J1e]

48. M. 1833. Opintsi nema na nozete, gayda bara da kupit.
Ayağında çarık yok, almak için tulum (çalgı) arıyor.
Versiyonu:
HPKP. 1049. Gakyi nema, svirka saka.
Donu yok, çalgı ister.
TT: Ayranı yok içmeye, atla gidiyor seçmeye. [M3d]

49. M. 1942. Poarno e da bidiş glaa na maçkite odoşto opaşka na **ırslanite**.
Arslanların kuyruğu olacağına, kedilerin başı olmak daha iyidir.
TT: Baş ol da eşek başı (soğan başı) ol. [K1f]

50. M. 1946. Poarno et da imaş ime çesno oşto mnogu srebro.
Çok gümüşün olacağına, şerefli bir isminin olması daha iyidir.
Varyantı:
M. 1954. Poarno oçite da izlezat na çoeka oşto loşo ime.
İnsanın adının kötüye çıkmasındansa gözlerinin çıkması daha iyidir.
Varyantı:
BV Da ne ti izleze ime.
Adın çıkmasın.
TT: İyi nasihat verilir, iyi ad verilemez. Adın çıkacağına canın çıksın. [J1m, J1e]

51. M. 1952. Poarno leb i sol da yadişi odoşto doma da se karaş.
Evde kavga etmektense, tuz, ekmek yemek daha iyidir.
TT: Bir olursa (olunca) samanlık seyran olur. [G5f]

52. M. 2038. Pred da ya vidit rekata, si sobul gyakite.
Nehri görmeden önce, donlarını çıkartmış.
TT: Dereyi görmeden paçaları sıvamış. Çocuk doğmadan kaftan biçilmez. [T1b]

53. M. 2082. Rabotata go krasi çoeka, a mırzata go gnasi.
Çalışmak insanı süsler, tembellik iğrençleştirir.
TT: İşleyen demir ışıldar. [M7a, C2c]

54. M. 2412. Strav lozye çua.
Korku bağları bekler.
TT: Korku dağlan bekletir (aşırır). [M4c]

55. M. 2570. Ugore visoko, udolu dlaboko. KŞ. 1031. (Ohri). KP. Nagore/nadole.
Yukarısı yüksek, aşağısı derin. [M6d]
Türkçe Deyim: Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal.

56. M. 2700. Çoekot treba da e rasturen kako **bostan**.
İnsanın bostan gibi dağınık olması lazım. (Cimri olmaması lazım).
TT: Mürüvvete (cömertlik, iyilikseverlik) endaze (ölçü) olmaz.
Yiğidin malı meydandadır. [H5c]

57. M. 2728. **Şeker** yadi i **şeker** zboruy.
Şeker ye ve şeker konuş.
TT: Tatlı yiyelim, tatlı konuşalım. [J1a]

58. M. 2741. Şto dal Gospod, şto da zemi gyavolot.
Ne vermiş Allah, ne alsın şeytan. (Yoksulluk).
TT: Yoktan yonga çıkmaz. İmam evinden aş, ölüm gözünden yaş çıkmaz.
(Kaynaktaki açıklaması: Varlıklı olmayan kimseden, başkasına yardım etmesi beklenemez; bilgisiz kimseden bir şey öğrenilemez.) [K2i]

59. M. 2747. Şto drobil, toa i srkal.
Ne doğramışsa, onu kaşıklamış.
TT: Ne ekersen onu biçersin. [C2c]

60. M. 2939. Zabi nema, i pak kasa.
Dişleri yok yine de ısırıyor. (Fakir **ama** kurnaz). (Kurnazlık konu başlığından alınmıştır).
TT: Hem kel hem fodul. [F1d]

61. M. 2982. - Leta magareto?
- Leta.

- Eşek uçuyor mu?
- Uçuyor. (Hem yalan söylüyor, hem de inanmalarını istiyor).
TT: İyi yalan bu yalan, fili yuttu bir yılan. [J1j, J1o]

62. M. 3124. Kolku za edna kokoşka um nema.
Bir tavuğun beyni kadar aklı yok. [M3c, M3d]
Türkçe Deyim: Horoz akıllı. Kuş beyinli.

63. M. 3163. Ne padnal na maystor.
Ustasına düşmemiş.
TT: Yerine düşmemiş. [M5a]

64. M. 3183. Selo vali, vo grad sedi.
Köyü övüyor, şehirde oturuyor. (Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır).
Ç. n. Vali, günümüz, standart Makedon dilinde 'fali' olarak kullanılıyor.
TT: Hamamda türkü çağırması, gurbette övünmesi kolaydır. Gurbette övünmek hamamda türkü çağırmağa benzer. Bu atasözleri Metin Yurtbaşı tarafından kendini beğenme konu başlığı altında sınıflandırılmıştır. [F2c]
Tersi:
BV. 4009. Magare yavay, kony fali.
Eşeği sür, atı öv.

65. M. 3235. Baba se storila i od kurvarstvo raka ne tırga.
Nine olmuş, yine de orospuluktan elini çekmiyor. (Şehvet düşkünlüğü ve toplumsal ahlak çökkünlüğü konu başlığından alınmıştır).

TT: Kırkından sonra azanı teneşir paklar (azana çare bulunmaz). (Yaşlılıklarında ahlâkları bozulanlar, doğru yola getirilemezler; ölünceye değin o yolda giderler.) [G6a, G6b]

66. M. 3246. Mu vlegol gyavolo v gyaki.
Şeytan donuna girmiş. (Kadın için söylenmiş; sürtük gibi itlerin peşine düşmüş aranmaya). (Şehvet düşkünlüğü ve toplumsal ahlak çökkünlüğü konu başlığından alınmıştır).
TT: Orospu tövbe tutmaz. (Kötü bir şeye alışmış olan kimse bundan vazgeçmeye söz verse de sözünde durmaz.) [C1d]

67. M. 3259. Uşte mursulite ne moje da si i obrişi, ke se jeni.
Daha sümüklerini silemiyor, evlenecekmiş.
TT: Harman dövmek keçinin işi değil. (Önemli, ağır işler, hafife alınmamalı, çoluk çocuğa, acemilere yaptırılmamalıdır.) [G2a, M9b]

68. M. 3266. Majo veli: 'Day Boje, rabota', a jenata: 'Day, maju, pari'.
Koca diyor: 'Allah'ım iş ver,' kadınsa: 'Kocam para ver.' (Erkek endişe ettiği kadar kadın etmiyor). (Endişe etmek konu başlığından alınmıştır).
TT: Dilber para ister, gazel dinlemez. Erkeklerin ömrü kız deye deye, kadınların ömrü tuz deye deye geçer. Getir yiyeyim, ört yatayım. [G5a]

69. M. 3523. Ako imaş devoyçe za majenye, moji i so Egyuptin da se sosvatiş.
Evlenecek yaşta kızın varsa, Çingene ile de dünür olabilirsin. (Eziyet, ihtiyat, sabır konu başlığından alınmıştır).
TT: Kızı kendi keyfine (kendi haline) bırakırsan ya davulcuya varır, ya zurnacıya. [G4a, G5b]

70. M. 3615. Da ye **kabil** vo edna kapka voda da go udai.
Kabil olsa bir damla suda boğar. (Sıklet ve zulüm konu başlığından alınmıştır). TT: Bir kaşık suda boğar. [H7k]

71. M. 3520. Uşte ima koski da grizi, zatoa ne raboti.
Hala daha kemirecek kemikler var, onun için çalışmıyor. (Açıklamasında: Babasının **sermiya** yani sermayesini veya başka birinden kalan **miris** yani mirasını yiyor). (Tembellik konu başlığından alınmıştır).
TT: Un çuvalının tozu kalmıştır. [M7i]

72. M. 3564. Legnal na plekyi i çeka od Boga **alvitsa**.
Kalçasının üstüne yatmış ve Tanrı'dan helva bekliyor. (Eziyet, ihtiyat, sabır konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 4561. Legna da çeka od Boga alvata.
Yatmış, Allah'tan helva bekliyor. (Tembel).
TT: Armut piş, ağzıma düş. [M7d, M7a]

73. M. 4246. Za maliot prıs ne mojat da mu se vatat.
Küçük parmağından tutamazlar onun. (Kahramanlık konu başlığından alınmıştır).
TT: Onun attığı tırnak etmezsin. [M4b]

74. M. 4471. Umo mu leta po çavkite.
Aklı kargaların peşinde uçuyor. (Hiçbir başladığını bitirmez). (Şaşkın, salak). (Aptallık konu başlığından alınmıştır).
TT: Aklı beş karış havada. [M3c]

75. M. 4544. İ od edno dete ye **pobudala**.
Çocuktan bile daha budala. [M3d, M3c]
Türkçe Deyim: Çocuk gibi. Çocuk kalmak.
Ç. n. Pobudala: Daha budala, daha çok budala.

76. M. 4548. Kako nekoy selski zet molçit.
Köylü bir damat gibi susuyor. (O kadar cahil ki ne konuşacağını bilmiyor). [M3a, M9b]
Türkçe Deyim: Cim karnında bir nokta. Kara cahil.

77. M. 4562. Leji lebu da te yadam.
Yat ekmeğim, seni yiyeyim. (**İç** yani hiç düşünmüyor nereden kazanırım, nereden yiyeceğim).
TT: Armut piş, ağzıma düş. [M7d]

78. M. 4571. Mu tekna **ama** dotsna.
Aklına geldi ama geç kaldı. (Konuşması gerektiğinde aklına gelmiyor).
TT: Balık ağa girdikten sonra aklı başına gelir. [T1e]

79. M. 4467. Um da se prodaaşe so pari, sekoy ke si kupeşe i umen ke si beşe.
Akıl satılsaydı, herkes satın alıp akıllı olacaktı.

TT: Akıllar gelin olmuş, herkes kendininkini beğenmiş. [H2d]

80. M. 4694. Kolku edno magare um nema.
Bir eşeğin aklı kadar aklı yok. (Aptallık konu başlığından alınmıştır).
TT: Kuş kadar aklı yok. [M3c]

81. M. 4692. Ama şto rabota ke vati, nema da ya ugudi.
Ne iş tutsa, olduramaz. (Bitiremez, tamamlayamaz).
Varyantı:
M. 1338. Loşio çoek kay ke stapit, treva ne ke nikni.
Kötü insan nereye ayak bassa, orada çimen bitmez.
TT: Onmadık (talihsiz) hacıyı deve üstünde (Arafat'ta) yılan sokar.
Onmadık: (Burada) uğursuz, bereketsiz. [B2d]

82. M. 4723. A u nego, a vo moreto na dno.
Ha onda, ha denizin dibinde. (Borcun ödenmesi konu başlığından alınmıştır). [H2g]
Türkçe Deyim: Eli pek. (Borcunu kolay kolay ödemeyen.)

83. M. 4761. Ke se izeat eden drugi, kao şto se yadat ribite vo moreto.
Birbirlerini yiyip duruyorlar, balıkların denizde yiyip durdukları gibi. (Kötülük konu başlığından alınmıştır). [H7j]
Türkçe Deyim: Birbirine girmek.

84. M. 4852. İ kuçe od soy se bara, a ne çoek da ne se bara.
Köpek bile soydan aranırken, değil ki insan.
TT: At alırsan taydan, kız alırsan soydan al. At alırsan arlıdan, kız alırsan carlıdan al. At ile avradın cinsini ara (bulamazsan sarf etme para). [C1a]

85. M. 4887. Vetro şto donese, gyaolo go odnese.
Rüzgârın getirdiğini şeytan götürdü. (Çalmak konu başlığından alınmıştır).
TT: Selden gelen suya gider. [C2c, L1e]

86. M. 4917. Koy go dırji kluçeto, toy ke go napolni **kyupçeto**.
Anahtar kimdeyse, küpünü dolduran o olur.
TT: Bal tutan parmağını yalar. [K1l]

87. M. 4934. Kako/kolku srtse bolelo, taka oçi plakale. KŞ. 343. (Ohri). KP. Kolku.
Kalp nasıl/ne kadar ağırmışsa, göz öyle ağlarmış.

TT: Dervişin fikri ne ise zikri de odur. (İnsan, kafasının içindeki düşünce ne ise konuşmasında onu dile getirir.) Türkçedeki bu açıklamada fikirden söze iken Makedonca ise acıdan göze olarak betimlenmiş. [C2e]

88. M. 4935. Pred tebe ti se prai svetsets, a zad tebe grob ti kopa.
Önünde aziz gibi davranıp, arkandan mezar kazıyor.
TT: Arkadan düşman, yüze gelince dost olur. [C6e]

89. M. 4980. Priyatelo ye po vreden od brat.
Dost kardeşten daha değerlidir. (Sadık dostluğun denenmesi konu başlığından alınmıştır).
ANT. Brato ne e brat **komşiyata** e brat.
Kardeş kardeşin değildir, komşu kardeştir.
TT: Sadık dost akrabadan yeğdir. [H6a]

90. M. 5003. Od lutyina sam sebe ke se izetit.
Öfkeden kendi kendini yiyecek. (Kızgınlık, öfke konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 5000. Lut, lut kako nekoya piperka.
Kızgın, kızgın acı biber gibi. (Kızgınlık, öfke konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 5004. Od lutyina se vtsırvil kako nekoya piperka.
Öfkeden biber gibi kızarmış. [C2c]
Üstteki atasözleri kendine zarar odaklı iken alttaki atasözü diğerlerine de zarar verdiği üzerinde durur:
HPKP. 3569. Lutio çoek et **ordibozan**.
Öfkeli adam ordubozandır.
TT: Keskin sirke kabına (küpüne) zarar(-dır). [H7l, C2c]

91. BM. İ petelot mu nosit yaytsa. [B2e]
Horozu bile yumurta taşıyor.
TT: Kısmet ise gelir Hint'ten, Yemen'den, kısmet değilse ne gelir elden? [B2a, B2b]

92. BM: Od masta **hair** nemat, ne ot izvarokot.
Yağından hayır görmediler değil ki çıkanından.
TT: Astarı yüzüne uymaz. Astan yüzünden pahalı. [C3a, C1b]

93. KŞ. 3. Ako bideş most sekoy ke te gaze. (Tikveş).
Köprü olursan herkes seni ezer.
TT: İnsan eşek olunca semer vuran çok olur. [H5d]

94. KŞ. 22. Ako (i da) e medot blag, (**ama**) ne se yadat i prıstite. (Ohri).
Bal tatlı olsa da parmaklar yenmez. (Ohri). (Bir şeyden fayda olduğu zaman onu akıllıca kullanmalı, sonuna kadar tüketmemeli).
TT: Akilsiz kasabın gerisine kaçar masadı.
Masat: Kasapların bıçak bilemekte kullandıkları, 20-25 santim uzunluğunda ve çomak biçiminde çelik bir aygıt). (Kafası çalışmayan kimse, elindeki fırsaı kullanmak şöyle dursun, onun kendi zaranna işlemesine yol açar. [C2c]

95. KŞ. 85. Vodata se miyat, (a) samo ustata ne mojit (da ya izmiyat). (Ohri).
Su yıkanır, sadece ağız yıkanmaz. (Gücendirici sözler bir defa söylenmiş olsa bile hiçbir şey ile silinemez ve unutulamazlar).
TT: El (bıçak) yarası onulur (geçer), dil yarası onulmaz (geçmez). [J1a]

96. KŞ. 104. Vo tugya manca ne turay sol. (Pirlepe).
Başkasının yemeğine tuz koyma.
TT: Buğday mısıra demiş ki: 'Aş ol, keş ol, hamur işine karışma.'
Buğday Hicaz'a giderken arpaya 'ince yufkaya karışma' demiş. [H3g]

97. KŞ. 145. (Za) groş kaşa (se kupi a) şeeset pari krıçma (se dade). (Ohri).
Kuruşa kaşa[31] alındı, meyhaneye altmış para verildi.
Varyantı:
KŞ. 817. Napravi troşotsi povekye otkolku şto çini ona ona za koe gi praviş troşotsite.
Harcama yaptığın şeye ederinden fazla masraf ettin. [C4i, C6d]
Türkçe Deyim: Astarı yüzünden pahalı olmak (pahalıya gelmek).

98. KŞ. 150. Gırmit, vırnit (**ama**) pıtot vırvit. (Ohri).
Gürlüyor, yağıyor fakat yine de yol yürüyor (devam ediyor).
TT: İt ürür, kervan yürür. [H3g]

99. KŞ. 203. Doyde na gotoa popara. (Prilep).
Hazır paparaya geldi.
Versiyonu:
KŞ. 575. Na gotoo-dete baba (se çinit). (Ohri).
Hazır çocuğa nine yapınıyor.
TT: Armut piş ağzıma düş. Armut ağzıma düşsün, sapı dışarıda kalsın. [M7h]

[31] Un, yağ, sirke ve sarımsak ile yapılan, banmalık bir çeşit lapa.

100. KŞ. 305. İzgorel od kafeto, ta duva i na **rakiyata**. (Tikveşli).
Kahveden yanmış, rakıya üflüyor.
TT: Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer. [M9e]

101. KŞ. 307. İzmetka kontsite. (Ohri).
İplikleri dolaştırdı. Not: Hesabını şaşırdı anlamında.
TT: Hesapsız kasap, ya bıçak kırar ya masat.
Hesabını bilmeyen kasap, ne satır bırakır, ne masat. [M6b]

102. KŞ. 378. Koga ke obelit gavranot. (Ohri).
Bayağı kuzgun[32] beyazladığı zaman. [C1a, C1b]
Türkçe Deyim: Çıkmaz ayın son çarşambasına benzer.

103. KŞ. 386. Koj barat rogoy, ke zagubit i uşite. (Ohri).
Boynuz isteyen/arayan kulaklarını da kaybeder.
Varyantı:
HPKP. 2837. Kamilyata pobarala rogoi, ta izgubila i uşite.
Deve boynuz istemiş, kulaklarını da kaybetmiş.
TT: Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan oldu. [D3h]

104. KŞ. 379. Koga ke se fatit siromaviot na horo, (ili na tanets), toga ke se skini tıpanot. (Ohri).
Fukara halaya girdiği (veya dansa kalktığı) zaman, davul yırtılır.
TT: Fukaranın açtığı kuyudan su çıkmaz. [K2b, B2a]

105. KŞ. 398. Koy kopal lozye, toy ke yayt grozye. (Ohri).
Bağı çapalayan üzümü yer.
TT: Yazın başı pişenin, kışın aşı pişer. [M7a]

106. KŞ. 477. Kıde kajvat (oti imat) mnogu-kruşi, tamo odi so po-mali koşnitsi. (Ohri).
Çok armutları olduğu söylenen yere daha küçük sepetle git.
TT: Adamakla pilav pişse deniz kadar da yağ benden. [F2b]

107. KŞ. 525. Maçkata imat devet-uşi. (Ohri).
Kedilerin dokuz kulağı var. [M6c]

[32] Karakarga ya da kelağ isimleri ile bilinen **bayağı kuzgun** kargagiller ailesinden bir kuştur. Zeki olması ile tanınan bu kuşlar simsiyah tüylere sahiptir (https://guzelkus.com).

Not: Dayanıklılıkla ilgili bu Makedon atasözünün Türkçede karşılığı deyimlerde bulunmuştur.
Türkçe Deyim: Dokuz canlı.

108. KŞ. 699. Odzadi ti e zimata. (Ohri).
Kış arkanda.
TT: Beterin beteri var (-dır). [D1b]

109. KŞ. 692. Nov bunar kopay, (**ama** i) vo vetiot ne plukay. (Pirlepe).
Yeni kuyu kazı ama eskisine tükürme. [T3a, J1a]
Türkçe Deyim: Gerideki köprüleri yıkmak.

110. KŞ. 870. Sekoe gırne si saka svoyata poklupka. (Tikveşli).
Her testi kendi kulpunu ister.
TT: Kaz kazla, daz dazla, kel tavuk kel (topal) horozla. Herkes aklını pazara çıkarmış (mezada vermiş), yine kendi aklını almış (beğenmiş). (Herkes kendi aklını beğenir). [H2d]

111. KŞ. 871. Sekoe dırvo si ima tsrvetsot. (Ohri).
Her ağacın kurdu vardır.
TT: Dertsiz baş, bostan korkuluğunda. Dertsiz baş, mezara (mezarda) taş. [D1b]

112. KŞ. 917. Slatkata/blaga reç/**lakırdiya** i jelezna vrata otvorat.
Tatlı söz demir kapıyi bile açar.
TT: Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. [J1a]

113. KŞ. 939. So lajitsa moreto ne se istsırpuvat. (Pirlepe).
Kaşıkla deniz bitirilmez/tüketilmez.
TT: Taşıma/dökme su ile değirmen dönmez. [C4i]

114. KŞ. 1054. Uşçe lebot papo go vikaş. (Ohri).
Sen daha ekmeğe cici diyorsun. [H1b, M3a]
Türkçe Deyim: Ağzı süt kokmak.

115. KŞ. Uşçe popot so şapkata e **eksik**. (Ohri).
Daha papaz şapkasıyla eksikti.

Versiyonu:
KŞ. 1058. Uşçe **terziata** ne turil sol. (Ohri).
Terzinin tuz katmadığı kalmış. [D1b]
Türkçe Deyim: Kel başa şimşir tarak.

116. APS. 13. Zet ye potsrın i od gavran. (Yukarı Cuma).
Damat kargadan bile daha karadır.
Versiyonu:
MK. Domazetot e tsrın gavran.
İç güveysi karakargadır.
TT: Kül tepecik olmaz, güvey oğul olmaz. [G1c]

117. APS. 26. Naşla baba krastavitsa pa rekla kriva ye. (Yukarı Cuma).
Nine salatalık bulmuş da eğri demiş.
TT: Buldukça bunar (bulmuş da bunuyor). [H5h]

118. APS. 40. Ne stapi v ogin, ne izgori se. (Yukarı Cuma).
Ateşe basmazsan, yanmazsın.
Varyantı:
KP. Ne fırli se vo ogine, ne izgori se.
Ateşe atlama, yanma.
TT: Maşa varken elini ateşe sokma. [M1a, M1b, M1e, M1e]

119. APS. 18. Jenata e ray na majot (koga e dobra). (Ohri).
Kadın iyi olduğu zaman kocasının cennetidir.
TT: Kadın erkeğin eşidir, evinin güneşidir. [G5f]

120. HPKP. 255. Ama şto **kumaş** çoek yet, veke ne ti treba.
Ne kumaştır o adam, artık bize gerekmez.
TT: İnsanın (adamın) alacası içinde, hayvanın alacası dışında (-dır). [C6c, C6e]

121. HPKP. 872. Vo edna *gemiya* kay şto imat mnogu kapidani, taya moji i da propadni.
Çok kaptanın olduğu geminin batması mümkündür.
TT: Bir çöplükte iki horoz ötmez. [K1c]

122. HPKP. 944. Vo çaşa da go piyam.
Onu bardakta içeyim. Ç. n. Erkek için söylenmiş. [D3b]
Türkçe Deyim: Yeme de yanında yat.

123. HPKP. 1331. Dadeş li mu ednaş, on ke ti saka sekogaş.
Bir kere verirsen sonra hep ister.
TT: Elini veren kolunu alamaz. [H5b, H2c]

124. HPKP. 1929. Edna duşa, edna kruşa (sum).
Bir can(ım), bir armut.
TT: Bir başa bir göz yeter. [M8a]

125. HPKP. 1964. Edno dırvo krivo siot toar go rasipvit.
Bir eğri odun tüm yükü bozar.
TT: Bir baş soğan bir kazan kokutur. [H3h]
126. HPKP. 2682. Kay şto site krivat, i ti krivi.
Herkesin topalladığı yerde, sen de topalla.
TT: Herkesin kör olduğu yerde sen de bir gözünü yum. [H1e, H1g]

127. HPKP. 4269. Nekanet gost (e) kako kisel grozd.
Davet edilmemiş misafir ekşi üzüm gibidir.
BV. 5068. Nevikan/nekanet gostin zad vrata sedi.
Davetsiz misafir kapı arkasında oturur.
ANT. Ne kanen gos zad vrata stoi.
Davetsiz misafir kapı arkasında durur.
ANT. Bez pokana na svadba ne odi.
Davetsiz düğüne gitme.
TT: Davetsiz gelen (giden) döşeksiz oturur. Davetsiz yere kedilerle köpekler gider. Çağrılan (çağrıldığın) yere erinme, çağrılmayan (çağrılmadığın) yere görünme. (Çağrıldığın yere git, ar eyleme; çağrılmadığın yere gidip yerini dar eyleme). [H5f, H5e]

128. HPKP. 4695. Od sekoe dırvo **emiş** ne se berit.
Her ağaçtan yemiş toplanmaz.
Varyantı:
HPKP. 4696. Od sekoe dırvo svirka ne biva.
Her ağaçtan düdük olmaz.
TT: Her ağaçtan kaşık olmaz. [C6d, C2d]

129. HPKP. 6703. Çafka so çafka oçite ne si vadat.
Karga karganın gözünü oymaz.
TT: İt iti ısırmaz.
Ç. n. Çağdaş Makedon dilinde çavka olarak yazılmaktadır. Argoda birçok kalıplaşmış ifadede kullanılmaktadır. [H3a]

130. KP. Za tolku i popadiya **maanya** ima.
O kadarcık kusur (maana) papazın karısında da olur.
TT: Bu kadar kusur kadı kızında da bulunur. [C4a]

131. KP. İskaş s eden **fişek** dva zayaka da uloviş.
Tek fişekle iki tavşan avlamak istiyorsun.
Varyantı:
BV. 1850. Edno mavanye – dva zayaka.
Bir atış, iki tavşan. [M8a]
Türkçe Deyim: Bir taşla iki kuş vurmak.

132. KP. Kakva **çarşıya**, takov **arşin**.
Çarşı nasılsa, arşın öyledir.
Versiyonu:
KP. Kakov ti e **ocako**, takov ti e **sokako**.
Ocağın nasılsa, sokağın da öyledir.
TT: Böyle başa böyle tıraş. [C2c]

133. KP. **Kalemo** e skırşen.
Kalem kırık.
TT: Oldu olacak, kırıldı nacak.
(TDK, https://sozluk.gov.tr): Nacak: Sapı kısa, küçük odun baltası. [L1a, L1e]

134. KP. Od **kyor** na **kyor**.
Körden köre.
Varyantı:
FK. 3722. **Kyor** dal, slep zel.
Kör (Türkçesi) vermiş, kör (Makedoncası) almış.
Varyantı:
BV. 1835. Edniot **kyor(av)**, a drugiot slep.
Biri kör (Türkçe) diğeri kör (Makedonca). [C2d]
Türkçe Deyim: Al birini, vur ötekine (birine).

135. KP. Pravi dobro, çeke zlo.
İyilik yap, kötülük/hainlik bekle.
TT: Besle kargayı, oysun gözünü. [F1a]

136. KP. Skrişnoto nayglasno stanuva.
Gizlenen en çok duyulur.
TT: Kirli çamaşırlar gizlenmez. [J1g]

137. BV. 84. Ako e **çorbacıya**, ta Gospod ne mi e!
Çorbacı ise Allah'ım değil ya!
TT. Mağrur olma padişahım, senden büyük Allah var.
Ç. n. Çorbacı: Zengin, varlıklı kişi. [B1a]

138. BV. 112. Ako imaş vuyko vladika, lesno ke se storiş pop.
Dayın piskopos ise kolayca papaz olursun.
TT: Dayısı olan dayısına dayanır. [D3a]
(TDK, https://sozluk.gov.tr): Piskopos: Bir bölgenin din işlerine başkanlık eden, papazlığın en yüksek aşamasında olan din görevlisi.

139. BV. 224. Ako ostaviş drug da ti svırşi nekoya rabota, nikogaş nema da ti se zavırşi.
Kendi işini başkasına bırakırsan, hiçbir zaman bitmez.
TT: Kendi devesini yeden ölmemiş. [H2b]

140. BV. 1039. Gleda kako tele vo jeleznitsa.
Buzağının tren yoluna baktığı gibi bakıyor. [M3c, M3d]
Türkçe Deyim: Öküz trene bakar gibi bakmak.

141. BV. 1860. Ezeroto mleko da se stori, za nego ke nema lajitsa.
Gölün tamamı süt olsa da onun için kaşık bulunmaz.
TT: İyi gitmeyince kişinin işi, muhallebi yerken kırılır dişi. [B2d, B2a]

142. BV. 3100. Koga naşol Egyuptinot povekye mast, go namaçkal gazot da mu sveti.
Çingene yağı bol bulunca parlaması için kıçına sürer.
TT: Kürdün/kasabın/abdalın yağı çok olunca gerisine sürer. [M8b]

143. BV. 4007. Magare i na **acilak** da odi, pak magare ke si ostane/ke bide/ke si doyde.
Eşek hacılığa da gitse, eşekliği baki kalır.
TT: Adam adamdır olmasa da pulu, eşek eşektir atlastan olsa çulu. [C1b]

144. BV. 5111. Nema vlakna na yazikot.
Dilin kılları yok.
TT: Dilin kemiği yok. Yalanın kemiği yok ki boğazına bata. [J1o, J1c]

145. VP. Site od tsrkva, baba prıdla na tsrkva.
Herkes kiliseden, osurukçu nine kiliseye.
TT: Herkes gider Mersin'e, biz gideriz tersine. [T1e]

146. AD. 40. Ti mu davaş prıs, on rakata saka da ti ya zagraba.
Parmağını verirsin, o ise elini kapmak ister.
TT: Elini veren kolunu alamaz. [H5h]

147. AD. 72. Koga go fanat maykite.
Analar tuttuğu zaman. [H7j]
Türkçe Deyim: Heyheyleri tutmak (üstünde olmak).

148. DG. Nikoy ne znae şto nose dın, a şto nose noky.
Hiç kimse günün ve gecenin ne getireceğini bilmez.
TT: Gün doğmadan neler doğar. [B2c]

149. DG. U tugyo selo mas prodava.
Yabancı köyde yağ satıyor. [H1a, H1c, H1d]
Türkçe Deyim: Müslüman mahallesinde salyangoz satmak. Yahudi mahallesinde salyangoz satmak. Körler mahallesinde ayna satmak.

5. 1. 6. Yapısı Farklı Anlamı Aynı veya Benzer Olan Atasözleri: Bu başlık altında ise yapısı aynı olmayıp ancak anlamda birbiri ile aynı veya yakın olan atasözleri toplanmıştır.

1. M. 27. Ako ima pari, ima sekade; ako nema pari, nema nikade.
Para varsa, her yerde var; para yoksa, hiçbir yerde yok. (Şarkıdan türemiş atasözü).
TT: Altın anahtar her kapıyı açar. (Para olduğunda her güçlük yenilebilir). [G5b]

2. M. 40. Ako mu davaş na malo dete se şto sakat, ke te naterat da mu ya sinmiş i meseçinata.
Küçük çocuğa her istediğini verirsen, ayı aşağı indirmeni de ister.
TT: Aç aman bilmez, çocuk zaman bilmez. [G3a, G3a]

3. M. 58. Ako ti e jenata verna i rabotna, polna ke ti bidi kukyata.
Karın sadık ve çalışkan ise evin dolu olur.
TT: Evi ev eden kadındır. [G5f, G1a]

4. M. 86. Ako si pomagame eden drugi, i Gospod ke ni pomojit.
Birbirimize yardım edersek Allah da bize yardım eder.
TT: El el ile değirmen yel ile. Bir elin nesi var, iki elin sesi var. [H3a]

5. M. 94. Ako ti e priyatelo med ili **şeker**, ne yadi go siot.
Dostun bal ve şekerse de tümünü yeme.
TT: Seyrek git sen (sıkça varma) dostuna, kalksın ayak üstüne. Aş tuz ile, tuz oran ile. [E1j]

6. M. 105. Aliştata ako ti se izdırpani, nikoy za bogat ne te **esapi**.
Kıyafetlerin yıpranmışsa, kimse seni zengin olarak hesaplamaz.
Ç. n. Saymaz anlamında. Çeviride hesaplamaz sözcüğü kullanılmıştır çünkü Türkçeden esapi fiili alınarak oluşmuş atasözü.
Varyantı:
M. 106. Aliştata go pokajuaat çoeka za bogat i siromav.
Kıyafetler kişiyi zengin veya fakir gösterir. 105. ve 106. birlikte
TT: Ye kürküm ye. [C6a]

7. M. 117. **Aram** dupka ne znait.
Haram delik bilmez. (Açıklamasında ağzın yediklerinin para ile mi yoksa veresiye ile mi alındığı veya haram mı olduğunu ayırt etmediği belirtilmiş).
TT: Üzümünü ye bağını sorma. [C1b]

8. M. 122. **Aramiyata aramiya** vakya. Aramiya: Haram yiyen, soyguncu, hırsız.
Haram yiyen, haram yiyeni dost tutar.
Varyantı:
MK. **Ayduko ayduk** fakya, drug ne moje da go fane.
Haydut haydutu arkadaş tutar, başkası tutamaz.
TT: Derviş dervişi tekkede (hacı hacıyı Mekke'de) bulur. [C2d]

9. M. 126. **Aramiyata** tatkoto, **aramiya** i sino.
Babası hırsız olanın oğlu da hırsız olur.
TT: Armut dibine düşer. [G2a]

10. M. 145. Arno e da imaş jena i umna i liçna, arno ama Gospod dve dobra na edno mesto ne dava.
Karının hem akıllı hem de güzel olması iyidir, fakat Allah iki iyi şeyi bir arada vermiyor. TT: At bulunur/ölür meydan bulunmaz, meydan bulunur/olur at bulunmaz. (İnsan istediği her şeye aynı anda sahip olamaz. Birini bulur ötekini bulamaz, ötekini bulur, birini bulamaz). [C5c]

11. M. 171. Baray rabota, oti ako ne rabotiş, ke bidiş za sramota.
İş ara çünkü çalışmazsan utanılacak duruma düşersin.
TT: İşsizlik fakirliğin anahtarıdır. [M7h]

12. M. 174. Begay od piyanio kako od ulaio.
Salaktan kaçtığın gibi sarhoştan kaç.
Varyantı:
M. 175. Begay od piyanitsata, nitu odi mu vo kukyata.
Sarhoştan kaç, evine de gitme.
TT: Sarhoştan, deli bile korkar. [D5c, D5e]

13. M. 185. Bez Boga nema dobrina.
Allah olmadan iyilik olmaz.
TT: 'Allah Allah' demeyince işler olmaz. 'Allah' diyen aldanmaz (mahrum) kalmaz. [B1b]

14. M. 209. Beloto tsrno ne bidua.
Ak, kara olmuyor.
TT: Akıntıya (karşı) kürek çekilmez. (Kendi yolunda güçlü olarak sürüp giden bir işi ters yöne çevirmek boşuna çaba harcamaktır). [C1b]

15. M. 210. **Belya** çovek pari da ima, **belya** da nema.
İnsanın parasının olması da olmaması da belâdır.
TT: Para mutluluk getirmez. Para insanı ipten kurtarır. [K2k]

16. M. 212. **Berikyeto** se ragya koga i Gospod go blaoslava.
Bereket Allah da razı olduğu zaman doğuyor.
TT: 'Allah Allah' demeyince, işler olmaz. Allah diyen aldanmaz. [B1b]

17. M. 228. Bog da te çua od ogon, od voda i od loşa jena.
Allah seni ateş, su ve kötü kadından korusun.
TT: Erkeğin şeytanı kadındır. [G4c, G5f]

18. M. 251. Bori se so zloto, i vikay go na pomoş dobroto.
Kötülük ile savaş ve iyiliği yardıma çağır. (Masaldan alıntı).
TT: İyilik eden iyilik bulur. Elden gelen esirgenmez. [F1a]

19. M. 256. Bradata arno ya ima bela, tuku glaata ya ima zelena.
Sakalının beyaz olması iyi de kafası yeşil. (Kötü ihtiyar için).
Ç. n. Yeşil aynı zamanda olgunlaşmamış anlamında kullanılır.
KŞ. 126. Golem ta nesolen. (Pirlepe).
Yetişkin fakat tuzsuz (olgunlaşmamış).
KŞ. 374. Koga nemat glaa, çumu mu e brada? (Ohri).
Aklı olmadıktan sonra sakal neyine?
TT: Akıllı olsa her sakallı kişi, sakallılara danışırlardı her işi. Akıl yaşta değil, baştadır.
Keçide de (keçinin de) sakal (sakalı) var. (Sakal keçide de var.) [G6b]

20. M. 266. Bırblivio pop ni toy ne razbira şto pei, ni toy şto go sluşa.
Mıymıntı papazın okuduğunu ne kendi ne de onu dinleyen anlıyor.
TT: Suyun sessizinden, insanın sözsüzünden korkmalı. [B1g]

21. M. 297. Vati priyatel pop, da ako sakaş da mu go raniş konyeto so zob.
Atını arpa ile beslemek istersen, papazı dost tut.

TT: Papaza ne kadar versen doymaz. [B1g, D3g]

22. M. 302. Vakyay priyateli arni i çesni za da ti se naydat vo loşi saati.
İyi ve dürüst dostlar edin, kötü saatlerde lâzım olurlar.
TT: Dost, düşman içindir. [H6a, H6b]

23. M. 308. Vera da veruaş, **ama** i dobri raboti da praiş.
Dinî inancın olsa bile iyi işler de yapman lâzım.
TT: Hak doğrudadır. [F1a]

24. M. 310. Verata so pari koy kupua, toy bırgu ya ostaa.
Para ile din alan, çabuk bırakır.
TT: İmanı pula satmak olmaz. [C6c]

25. M. 313. Verata od Boga e ostavena.
Din Allah'tan kalmış. Ç. n. Tek Tanrı inancı olan dinlerin temel öncüllerinden.
TT: Dünya dua ile kurulmuş. [B1b]

26. M. 392. Vo son se rodiv, vo son jiveam, vo son ke umram.
Rüyada doğdum, rüyada yaşıyorum, rüyada öleceğim.
TT: Dünya ölümlü, gün akşamlı.
Ç. n. Ayrıca tasavvufta bu dünyanın geçiciliği, bir rüya olduğu, insanın ölünce uyanacağı üzerinde durulan konulardan biridir. [D1a, C3a,]

27. M. 419. **Gemiya** po suo ako mojiş da tırgaş, da taka jena loşa da vodiş.
Gemiyi karadan yürüttüğün gibi kötü kadını da aynı şekilde idare edebilirsin. Yani edemezsin.
TT: Şeytan şeytan amma kadın daha şeytan. [G4c, G5f]

28. M. 429. Gleday da ne kupuaş toa şto ne ti treba, oti da ne prodaaş toa şto ti treba. KŞ. 400.
İhtiyacın olmayan şeyi almamaya bak, çünkü sonra ihtiyacın olan şeyi de satmak zorunda kalırsın.
Varyantı:
M. 1661. Ne kupuy toa şto ne ti treba, oti ke go prodaiş i toa şto ti treba.
İhtiyacın olmayan şeyi alma, çünkü ihtiyacın olanı da satmak zorunda kalırsın.

TT: Akşam kavur, sabah savur. Ayda kazanılan günde yenilmez. Bol bol yiyen bön bön bakar. Bol zamanda kıt harcanan, dar zamanda bol harcanır. [M8a]

29. M. 441. Golemata riba golema voda saka. FK. 476. Bara.
Büyük balık büyük su ister. (Zenginin harcamaları da büyük olur).
Varyantı:
M. 4948. Malata riba ne moji da jivei vo golema voda.
Küçük balık, büyük sularda yaşayamaz.
TT: Küçük suda büyük balık olmaz. [C2d]

30. M. 444. Goli se rodivme, goli vzemi ke vlezime.
Çıplak doğduk, toprağa çıplak gireceğiz.
TT: Dünya malı dünyada kalır. [D1a, D1b]

31. M. 459. Gospod velit: pomoji si sam, da i yas da ti pomojam.
Allah diyor ki: Kendi kendine yardım et ki ben de sana yardım edeyim.
TT: Eşeğini sağlam bağla, sonra Allah'a ısmarla (komşunu hırsız çıkarma). (Eşeği bağla, işini sağla.) [B1b]

32. M. 462. Gospod dal, Gospod zel.
Allah vermiş, Allah almış.
TT: Bir kararda bir Allah. [B1b]

33. M. 475. Gospod kogo çua, **kurşum** ne go vakyat.
Allah'ın koruduğunu kurşun tutmaz.
TT: Allah dokuzda verdiğini sekizde almaz. [B1b]

34. M. 534. Dva kamena luti ne melat braşno. KŞ. 183. (Ohri): Sert taş.
İki kızgın taş un öğütmez.
TT: Mermer iyi taştan, iyilik iki baştan. [E1i]

35. M. 535. Dva leşnika eden orev go kırşat.
İki fındık bir cevizi kırar. İki küçük bir büyüğü yenebilir anlamında.
Versiyonu:
M. 540. Dvete se poekye, a ednoto e pomalku.
İkisi, birden fazladır; bir daha azdır.

TT: Birlikten kuvvet doğar. Bir (tek) elin nesi var, iki elin sesi var. (Bir elin sesi çıkmaz).
Üşüntü köpekler mandayı paralar. [C4e]

36. M. 542. Devet veli, deset ne veli (na **inatçiya**).
Dokuz diyor, on demiyor (inatçı için).
TT: Nuh diyor peygamber demiyor. [C1c]

37. M. 598. Dobrata rabota çoeka obogatua.
İyi iş kişiyi zengin eder.
TT: Sanatına güvenenin para ayağına gelir. [M5a]

38. M. 599. Dobrata reç oit nadaleku, a loşata uşte ponadaleku.
İyi söz uzağa gider, kötüsü ise daha da uzağa.
TT: Laf torbaya girmez. [J1a]

39. M. 602. Dobrinata bırgu se zaboraa, a loşotiyata ne se zaboraa.
İyilik çabuk unutulurken, kötülük ise unutulmaz.
TT: İyiliğe iyilik olsaydı, koca öküze bıçak olmazdı. [F1d, F1a]

40. M. 662. Duri ne se izlajiş, ne mojiş da se nauçiş.
Aldanmadıkça öğrenemezsin.
TT: Köpek suya düşmeyince yüzmeyi öğrenmez. [M9a]

41. M. 664. Duri si mal, odi na daskal.
Küçük olduğun sürece öğretmene git.
TT: Ağaç yaşken eğilir. [G3a]

42. M. 654. Duri ne vrliş vo niva seme, ne niknua, a za trınye si rastat neseani.
Tarlaya tohum atmadığın sürece, ürün çıkmaz; diken ise ekilmeden büyür.
TT: İstemediğin ot burnunun ucunda biter. [E1i, F1d]

43. M. 710. Edno dete şto ne sluşa tatka si i mayka si, toa **air** ne ke vidi.
Anne babayı dinlemeyen çocuk hayır görmez.
TT: Ulu sözü dinlemeyen, uluyakalır. [G3b]

44. M. 736. Jelezoto jelezo trie, a zboroite umo.
Demir demiri ufalar, sözler de aklı.
M. 737. Jelezoto i dırvo i kamen seçit, ama i nego rıgyata go yadit.
Demir hem ağacı hem de taşı keser fakat onu da pas yer.
TT: Demir nemden, insan gamdan çürür. (Duvarı nem, insanı gam yıkar). [D2a, M1f]

45. M. 751. Jenata Eva soprvo zgreşi, a posle majo.
Önce karısı Havva yanlış yaptı, sonra da kocası.
TT: Kadın erkeğin şeytanıdır. Kadının şerri şeytan şerrine eşittir. [G4a]

46. M. 754. Jenata od Boga e blaosloena da mu bidit na majo pomoşnitsa.
Kadın Allah'tan kutsanmıştır, kocasının yardımcısı olsun diye.
TT: Evi ev eden avrat. [G5f, G4a]

47. M. 755. Jena umna i razumna ne go ostaa majo da strada.
Akıllı ve anlayışlı kadın kocasının sıkıntıya düşmesine izin vermez.
TT: Dişi kuş yapar yuvayı. [G5f]

48. M. 777. Jentski pari maj şto gi zemi, ke mu otvorat teşki **derdoi**.
Kadın parası alan kocaların başına ağır dertler açılır.
Varyantı:
M. 1754. Od jena koy maj zema pari, **maraz** ke si otvori.
Karısından para alan adam, kendine maraz açar.
Varyantı:
Jenski **miraz** - **amanski tokmak**, ulezeş, izlezeş, se po glava te udara.
Kadının mirası, aman tokmağı; girersin, çıkarsın, hep kafana vurur.
(M. 1755. - M. 4652. arası):
Varyantı:
M. 1755. Od jena koy maj zema pari, neka si çekat **kavgi** i **gyurultii**.
Karısından para alan adam, kavga ve gürültü beklesin.
Varyantı:
M. 1757. Od jenski pari brakya se delile i se istepale.
Kadın parasından, erkek kardeşler dövüşüp, ayrı düşmüşler.
Varyantı:
M. 4652. Nevestinski pari, **miraz** doneseni, nad vratata stoyat obeseni da go udiraat po çelo majo.
Gelin parası, miraz olarak getirilmiş, kapının üstünde asılı duruyor kocanın alnına vurmak için. (Kadın kocasına hep aynısını konuşup duracak. Yani başına kakıp duracak).
TT: Karı parası kafa tokmağı. Karı malı kapı tokmağı. Avradın malı, eşeğin nalı. [G5h]

49. M. 778. Jentskite gyaoloştini i gyaolot ne i znai site.
Kadının şeytanlıklarının tümünü şeytan da bilmez.
TT: Kadın şeytana pabucu ters giydirir. [G4c]

50. M. 820. Zborlivio çoek et pismo bez **muur**.
Konuşkan adam mühürsüz mektuba benzer.
TT: Boşboğaz insan zarfsız mektuba benzer. [J1g]

51. M. 877. İ **aramiyata** znait oti od toa şto go kradit **air** ne ke vidit.
Haramzade de çaldığından hayır görmeyeceğini bilir.
TT: Haramın temeli (binası) olmaz. (Haram kazanç, bir işe yaramadan telef olur gider). [C2c, H1a]

52. M. 916. İ od pile mleko se naogya koga çoek da barat.
FK. 1237. İ od pile mleko se naojcat, samo çvek da barat.
Kişi aradığı zaman, kuş sütü bile bulunur.
TT: Arayan Mevlasını da bulur, belasını da. [M7a]

53. M. 970. Kay naydi, yadi; kay ne naydi, ne yadi.
Nerede bulursan ye, bulamazsan yeme. (Masaldan alınma).
TT: Yemek bulunca ye, dayak görünce kaç. [M1e]

54. M. 1063. Klukay da ti otvorat, sakay da ti daat.
Kapıya vur açsınlar, iste versinler.
TT: Ağlamayana meme yok. [C2c, H2e]

55. M. 1083. Koga ne se praşaat, ne treba da kajuaş.
Sorulmadığında söylememek lazım.
TT: Bülbülün çektiği dili belası. [J1e]

56. M. 1109. Koy dal, dal; koy yal, yal.
Kim vermişse vermiş, kim yemişse yemiş. (Borcunu ödemeyen için söylenmiş).
TT: Verirsen veresiye, batarsın karasuya. [H2g]

57. M. 1131. Koy trait, ray ke nait.
Susan cenneti bulur.
TT: Söz gümüşse, sükût altındır. [J1g]

58. M. 1135. Koy şto veli oti se znai, toy nişto ne znait.
Kim ki her şeyi bildiğini söylerse, hiçbir şey bilmiyordur.
TT: Çok bilen (söyleyen) çok yanılır. [H1b, F2c]

59. M. 1142. Koyşto zema jena besçesna, ke si ya ima doma **beljata**.
Şerefi olmayan kadın alanın evinde belası olur.
TT: Avrat var ev yapar, avrat var ev yıkar. [G4c]

60. M. 1146. Koyşto ima liçna jena, mnogu priyateli ke ima.
Karısı güzel olanın dostu çok olur.
TT: Güzellik Pazar toplar. Çirkin karı evin toplar, güzel karı düğün (sokak) gezer. [D3b]

61. M. 1220. Kosata mu obele i umot ne mu doyde.
Saçı beyazladı yine de aklı başına gelmedi.
TT: Tatsız aşa su neylesin, akılsız başa söz neylesin. [G6b]

62. M. 1227. Krivo sedi, pravo sudi.
Eğri otur, doğru yargıla.
Varyantı:
M. 2875. Retki se tie lugye şto krivo sedat i prao zboruaat.
Eğri oturup, doğru konuşan insan azdır. (Doğruluk ve tersi konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
KŞ. 465. Krivo da sedime, a pravo da zborvime. (Ohri).
Eğri oturup, doğru konuşalım.
Varyantı:
KŞ. 466. Krivo sedi, pravo sudi. (Tikveş).
Eğri otur, doğru yargıla.
Varyantı:
ANT. Krivo sedi pravo dumay.
Eğri oturup doğru konuş/düşün.
TT: Eğri oturup doğru konuşalım. Eğri oturalım, doğru konuşalım. [F1b]

63. M. 1314. Lisitsata i **acitsa** da bidi, pak kokoşki ke yadit.
Tilki hacı da olsa yine de tavukları yer.
TT: Can çıkar huy çıkmaz. [C1b, C1a]

64. M. 1335. Loşio çoek i od gyavolot ne se straşit.
Kötü insan şeytandan da korkmaz.
TT: Adam adamın şeytanı. İnsan insanın şeytanıdır. [F1a]

65. M. 1345. Lugyeto set vrzani so **alışverişo** kako **alkite** od **sinciro**.
İnsanlar zincirin halkaları gibi birbirlerine alışverişle bağlıdırlar.
Ç. n. Burada kastedilen alışveriş, sadece ticari ilişki anlamında değil, kalan diğer tüm sosyal iletişimi de kapsıyor. İnsanın sosyal bir varlık olduğu vurgusu yapılıyor.
TT: İnsan insanın külüne muhtaç. [H1e, H3a, A2a]

66. M. 1389. Malku yadi, poekye raboti.
Az ye, çok çalış.
TT: Emek olmadan yemek olmaz. İşten artmaz dişten artar. [M7a, M8a]

67. M. 1461. Mnozina tsarevi i kralevi umrele, a Gospod si jiveit.
Çar ve kralların çoğu ölmüştür fakat Allah yaşıyor.
TT: Mağrur olma padişahım senden büyük Allah var. [B1a]

68. M. 1470. Momçe se jenit koga da sakat, a moma koga da ya sakaat.
Erkek istediği zaman, kızı da istedikleri zaman evlenir.
TT: At beslenirken, kız istenirken. [G5e]

69. M. 1535. Mu se posmea kurvata na **orospiyata**.
Orospu orospuya güldü.
Makedoncadaki sözcük ile Türkçe aynı anlama gelen sözcük ile oluşturulmuş bir atasözü.
TT: Dinime küfreden Müslüman olsa atasözü ile aynı anlamda. [H1b, H1c]

70. M. 1637. Ne davay si, maju, silata na jenata.
Koca, gücünü (iktidarını) karına verme.
Varyantı:
M. 1638. Ne davay uzda na jena.
Karının eline dizginleri verme.
TT: Karı sözüne uyan adam değildir. [G5h]

71. M. 1651. Ne kako şto znaiş, ami kako şto ke naiş.
Bildiğin gibi değil, bulduğun gibi.

Versiyonu:
BV. 6404. Priyatelot se goştava so şto dal Gospod (so şto ima).
Dost, Allah ne verdi ise (ne varsa) misafir edilir.
TT: Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer. [B2b]

72. M. 1665. Nema dobrinye bez trudenye.
Emeksiz iyilik yok.
TT: Emeksiz yemek yok. [M7a]

73. M. 1668. Ne menuy se od zboro kako vremeto vo marta.
Sözünü mart ayındaki havanın durumu gibi değiştirip durma.
Varyantı:
BV. 6732. Se meni kako vremeto vo mart.
Havanın martta değiştiği gibi değişiyor.
TT: Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır. [J1i]

74. M. 1677. Ne ostana kamen na kamen, seto prav i pepel se stori.
Taş taş üstüne kalmadı, her şey toz ve küle dönüştü. [B2c]
Türkçe Deyim: Yerle bir etmek, (Hâk ile yeksan etmek) (olmak).

75. M. 1692. Ne çepkay piştol za da ne puknit.
Silahı kurcalama, patlamasın.
TT: Şeytan doldurur. [M6b]

76. M. 1740. Od devet planinye voda ti donesuat, od niedna ne ti daat.
Dokuz dağdan su getirip, hiçbirinden vermiyorlar.
TT: Suya götürür, susuz getirir. [F1d]

77. M. 1825. Ozgora mazno, ozdola azno.
Üstü düz, altı hazine. (Atasözünün açıklamasında bitleri olan kadın olarak not edilmiş).
Ç. n. (MDR, http://drmj.eu): ‘Hiçbir şey göründüğü gibi güzel değildir‘ olarak açıklanmış.
TT: Altı kaval üstü şişhane atasözü ile benzerlik gösteriyor. [C6c]

78. M. 1841. Ostare, obele i umot vo glaata ne mu doyde.
Yaşlandı, saçlarına ak düştü ve hala aklı başına gelmedi.
TT: Akıl olmayınca ne yapsın sakal? [G6b]

79. M. 1995. Pop kolku da ne znait, pak narodot go çestit.
Papaz ne kadar bilmese de halkı yine de onu sayıyor.
TT: Ye kürküm ye ile benzerlik gösteriyor. [B1g, C6a]

80. M. 2111. Rıjan lebets da yadam, ama na tugyina da ne odam.
Çavdar ekmeği yiyeyim ama gurbete gitmeyeyim.
TT: Gurbet meşakkat. [H4b, H4d]

81. M. 2125. Rodi me mayko so **kısmet**, vrli me na bunişte. KŞ. 839. (Ohri).
Kısmet ile doğur beni anne, at beni kuyuya.
TT: Kısmet ise gelir Hint'ten Yemen'den, kısmet değilse ne gelir elden. [B2e]

82. M. 2354. So pari se mojiş da kupiş, **sade** tatko i mayka ne mojiş.
Para ile her şeyi satın alabilirsin sadece baba ve anne alamazsın.
Varyantı:
M. 2430. Tatko i mayka **kolay** ne se naogat.
Baba ve anne kolay bulunmaz.
TT: Ana gibi yâr olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz. [G3b]

83. M. 2457. Ti mene so **torba**, Gospod tebe so vrekya.
Sen bana torba ile Allah sana çuval ile.
M. 4037. (Öyle diyor borcunu ödemek istemeyen kişiler).
TT: Allah bana, ben de sana. [J1j]

84. M. 2593. Umnio çoek vo lutinata se poznaat.
Akıllı kişi, kızgınlıkta belli olur.
TT: Öfkede akıl olmaz. Ağır kazan geç kaynar. [H7k, H71, M3a]

85. M. 2630. Tsar, kral, knyaz, bogat, siromav, site ke umrime i vzemi ke vlezime.
Çar, kral, knez, zengin, fakir hepimiz ölüp, toprağa gireceğiz.
TT: Ölüm bir kara devedir ki herkesin kapısına çöker. [G8a]

86. M. 2652. Tsrvye imat deteto vo gazot, şto neki da si sedni na nego.
Çocuğun kıçında solucan var, oturmak istemiyor. [G3a]
Türkçe Deyim: Yerinde duramayan çocuk.

87. M. 2632. Tsarskata usta – ostra sabya.
Çarın ağızı, keskin kılıç.

M. 1551. Navedena glaa pod tsarska sabya pominuva.
Eğik baş, çarın kılıcını geçer.
Varyantı:
M. 4967. Navedena glaa tsarska sabya ne ya seçi.
Eğik başı, çarın kılıcı kesmez. (Saygınlık ve itaatkârlık konu başlığından alınmıştır).
TT: Emir demiri keser. Baş başa bağlı, baş da şeriata (yasaya, padişaha). [K1a, K1f]

88. M. 2685. Çoek kako şto se rodil, taka i ke umrit.
Kişi doğduğu gibi ölecektir.
TT: Can çıkar, huy çıkmaz. Ne yedisinde o yetmişinde. [C1a, C1b]

89. M. 2687. Çoek koga se ragya, od edna vrata izlegua i koga umri, vo druga vlegua.
İnsan doğduğu zaman bir kapıdan çıkar ve öldüğü zaman da başka kapıdan girer.
TT: Dünya iki kapılı handır. [C1b]

90. M. 2690. Çoeko se rodil na vekov za neşto da poznait zaşto se rodil.
İnsan bu çağa neden doğduğunu anlamak için geliyor.
TT: Yunus Emre'nin 'Göçtü Kervan' ilahisinde; 'Yunus sen bu dünyaya niye geldin' ifadesi geçer. [D1a]

91. M. 2693. Çoekot e i od yaytse poslab.
İnsan yumurtadan da daha zayıftır.
M. 2694. Çoekot e i od kamen poyak.
İnsan taştan da daha güçlüdür.
TT: İnsan demirden sert, taştan berk, gülden naziktir. [D1b, M6a]

92. M. 2745. Ştodeka e ubava nekoja nevesta koga e bezriziçna (bez srekya).
Gelin güzel olsa ne olur kısmetsiz olduktan sonra.
Versiyonu:
ANT. Loşa moma aren **kasmet**.
Kötü kızın iyi kısmeti olur.

TT: Allah çirkin şansı versin. [B2d, G5f, C6a]

93. M. 2756. Şto ya gledaş tolku snagata koga tsrvye ke ya yadat.
Güce neden o kadar bakıyorsun, kurtçuklar yiyecek nasılsa.
TT: Olacakla öleceğe çare bulunmaz.
(Ölüm gibi kaderde olan şeyler önlenemez.) [B2a, B2b, G8c]

94. M. 2794. 'Gospodi Boje, pomoji!' reçi i raboti.
'Allah'ım Yarabb'im, yardım et!' de ve çalış. (Allah'ın yardımı, fakirlik ve çile konu başlığından alınmıştır).
TT: Allah kulunu kısmeti ile yaratır. Tanrı kulunun yardımcısıdır. Allah'tan umut kesilmez. Tevekkelin gemisi batmaz. Not: 'Ya Allah! Bismillah! de ve başla' diye kalıplaşmış ifadeler kullanılmaktadır. [B1b]

95. M. 2828. Samo Gospo znai şto e arno i loşo.
Sadece Allah neyin iyi, neyin kötü olduğunu biliyor. (Allah'ın yardımı, fakirlik ve çile konu başlığından alınmıştır). [B1d]
Türkçe Deyim: Allah'ın işine karışılmaz. Allah bilir.

96. M. 2864. Ne mojam krivoto prao da go storam.
Eğriyi doğru olduramam. (Doğruluk ve tersi konu başlığından alınmıştır).
TT: İtin (köpeğin) kuyruğunu kırk sene kalıba koymuşlar, düzelmemiş (yine eğri). [C1b, C1a]

97. M. 2874. Prao meri, prao duşa da vi izlezi.
Doğru tartın ki canınız çıkarken doğru çıksın. (Doğruluk ve tersi konu başlığından alınmıştır).
TT: Hile ile iş gören mihnet ile can verir. (İşlerine hile karıştırmış, başkalarını aldatmış olan kişi son nefesini azap içinde verir.) [F1b, G8d]

98. M. 2881. Sum doşol grobu na vrata, **zer** uşte ke krivam?
Mezarın kapısına gelmişim, hala eğri mi olacağım? (Doğruluk ve tersi konu başlığından alınmıştır).
TT: Son nefeste iman selameti. [F1c, G8c]

99. M. 2889. Bogat brat i siromav, kuçinya da si bea, poarno ke jiveeya.
Zengin ve fakir kardeşler, köpek olsalardı daha iyi geçinirlerdi.
TT: Allah kardeşi kardeş yaratmış, kesesini ayrı yaratmış. Kardeş değil kara taş. [G1a]

100. M. 2890. Vetar go vei.
Rüzgâr ona esiyor. (Fakirleşmiş ve budala gibi olmuş).
TT: Zengine olsa hoppa, fakir olsa deli derler. [K2i]

101. M. 2893. Jiv nezkopan.
Sağ fakat gömülmemiş. (Ekmek için sabrediyor). (Zenginlik ve fakirlik konu başlığından alınmıştır).
TT: Garip yiğidin dili kısa boynu eğri olur. [K2i]

102. M. 2900. Para so para, se sobrale ilyada.
Para para üstüne, bin toplanmış. Burada ses tekrarı yapılmış.
TT: Damlaya damlaya göl olur. (Zenginlik ve fakirlik konu başlığından alınmıştır). [M8a]

103. M. 2936. Duri da go pominiş mosto, 'brate, brate', posle 'odbrate'.
Köprüyü geçene kadar 'ağabey, ağabey,' sonra tersi. Ses tekrarı yapılmış. (Kurnazlık konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 4985. Na **zort** vreme i na peso mu veli çoek brate.
Zor zamanda ite bile insan kardeşim (ağabeyim) der. Ç. n. Brat sözcüğü hem ağabey hem de erkek kardeş anlamında kullanılır. (Sığınma konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 3444. Duri da go pominiş mosto, i gyaolo stori go **ortak**.
Köprüyü geçene kadar şeytanı bile ortak et. (Kurnazlık konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
KŞ. 317. İ na svinyata ke i reçiş vuyko (ili striko) dur da go pominiş mostot. (Ohri, Pirlepe).
Köprüyü geçene kadar domuza bile dayı (veya amca) dersin.
TT: Köprüyü geçene kadar ayıya dayı de. Köprüden (köprüyü) geçinceye kadar ayıya dayı derler. [H2c]

104. KŞ. 38. Bez pari ni v ray, ni v pekol ne te priberveet. (Ohri).
Parasız ne cennete, ne de cehenneme almazlar.
TT: Zengin arabasını dağdan aşırır, fakir düz ovada yolunu şaşırır. [K2a, K2e]

105. KŞ. 204. Doyde li prolet? Pomisli za zima. (Pirlepe).
İlkbahar mı geldi? Kışı düşün.
TT: Düş olmayınca iş olmaz. [D3j, T3c]

106. M. 2987. Nepara laji.
Parasız yalan söylüyor. (Çok yalan söylüyor). (Yalan konu başlığından alınmıştır).
TT: Yalanın bini bir para. [J1j]

107. M. 3032. Ako imaş pari, sekoy za tatko te saka.
Paran varsa, o zaman herkes seni baba gibi sever.
TT: Paran varsa cümle âlem kulun, paran yoksa tımarhane yolun. [K2b]

108. M. 3076. Duri e jiv çoek, se pari et.
İnsan sağ olduğu sürece para eder. (Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır
İK. Ud jiv çuvek **ziyan** nema.
Sağ insandan ziyan yoktur. (Zarar - sonuçlar konu başlığından).
TT: Çıkmadık candan umut kesilmez.). [D1b]

109. M. 3143. Mu klal ljubenitsata pod gazo.
Kıçının altına karpuz koymuş. (Bir işte yanıltmış, kazıklamış olduğunda söylenir). [F1c]
Türkçe Deyim: Ayağının altına karpuz kabuğu koymak.

110. M. 3162. Ne krevay se nagolemo, da ne padniş na koleno.
Büyüklenme, dize düşmeyesin. (Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır).
TT: Biz var, bizden büyük çuvaldız var. [F2c]

111. M. 3185. **Sermiya** nema dve pari, i pak se vali.
İki paralık sermayesi yok yine de övünüyor. (Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır).
TT: Tencere (çömlek) demiş: ‘Dibim altın.’ Kaşık (kepçe) demiş: ‘Ben nerdeyim?’ (Girdim, çıktım) (Girdim, gördüm).
(Açıklaması: İçyüzünü iyi bilen kimseye karşı, kusurlarını gizlemeye çalışan ve yüksek nitelikleri bulunduğunda söyleyerek övünmeye kalkışan kişi, gülünç duruma düşer.) [F2c]

112. M. 3188. Skapi mu se zboroite, bre!
Sözleri pahalı bre! (Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır).
TT: İnsan kendini beğenmezse çatlar (ölür). Boş başak dik durur. [F2c]

113. M. 3260. Uşte so ptisite ne oşla.
Daha kuşlar kalmış gitmediği. (Hangi erkeğe denk gelmişse onunla birlikte olmuş). (Şehvet düşkünlüğü ve toplumsal ahlak çökkünlüğü konu başlığından alınmıştır).
TT: Orospu tovbe tutmaz. Çok gezen tavuk ayağında pis getirir. [F2a]

114. M. 3278. Visoko toaray, **ama** nisko pey.
Yüksekten yüklen ama alçaktan şarkı söyle. (Çok çalış ve az **arci** yani harca).
TT: Erine göre bağla başını, tencerene göre kaynat (pişir) aşını. [M8a, T3a]

115. M. 3288. Jena rabotna od Boga e ye blaosoena.
Çalışkan kadın, Tanrı tarafından kutsanmıştır.
(Coşkun, heyecanlı, gayretli konu başlığından alınmıştır).
TT: Avrat vardır arpadan aş eder, avrat vardır bulguru leş eder. [M7a, B1b]

116. M. 3292. İmat rabota, imat pari; nemat rabota, nemat pari.
İşleri var, paraları var; işleri yok, paraları yok. (Coşkun, heyecanlı, gayretli konu başlığından alınmıştır).
TT: Paranın anası iştir. [M7h]

117. M. 3293. İ mnogu raboti – toa, i malku – pak toa.
Çok çalışsan da o, az çalışsan da yine o. (Coşkun, heyecanlı, gayretli konu başlığından alınmıştır).
TT: Kısmetinde ne varsa kaşığında o çıkar. (Bir şey elde etmek için çalışan kimseye Tann neyi kısmet etmişse onu verir.) Altı olur, yedi olur, hep Allah'ın dediği olur. [D1d]

118. M. 3335. Edna mayka i rodila, eden **tabiet** nemaat.
Bir anneden doğma, tabiyatları aynı değil. (Kardeşlerden biri **sersem**, diğeri sakin).
DG. Kolku çoveka – tolku **tabieta**.
Ne kadar insan, o kadar tabiat/huy/karakter.
TT: Beş parmağın beşi de bir olmaz. [C2e, G2b]

119. M. 3345. Suv leb da yadam, jena **sersem** da nemam.
Kuru ekmek yiyeyim ama sersem karım olmasın. (Kızgınlık konu başlığından alınmıştır).
TT: Avrat vardır arpadan aş eder, avrat vardır bulguru leş eder. [G5f]

120. M. 3327. Mu doydoa kozite.
Keçileri geldi. (Neş'e konu başlığından alınmıştır). [H7j]
Türkçe Deyim: Heyheyleri tutmak (üstünde olmak). Keçileri kaçırmak.

121. M. 3379. Nie ne sme kamen na grob, da sedni sekoy na nas.
Biz mezar taşı değiliz ki biri üzerimize otursun. (Kimsenin zulmüne sabretme). (Tehdit ve intikam konu başlığından alınmıştır).
TT: Hak verilmez alınır. [F1c]

122. M. 3397. Reçta şto mi ya reçe – kako noj me presece.
Bana söylediği söz ile beni sanki bıçak gibi kesti.
TT: Bıçak yarası geçer (onulur), dil yarası geçmez (onulmaz). [J1a]

123. M. 3450. Koy poekye znait, poekye ke tırgat.
Çok bilen, çok çeker.
TT: Çok bilen çok yanılır. [H1d, C5c]
Not: Tırgat, pati olarak da rastlanabiliyor.

124. M. 3569. Ne lejat dve dobra na yedno mesto. İli: na yedna pernitsa. KŞ. 185. (Ohri).
İki iyi şey aynı yerde yatmazlar. Bir yastıkta yatmazlar.
TT: Armudun iyisini (dağda) ayılar yer. [G5a, B2b, B2a,]

125. M. 3586. Takov ye ovoy vek, eden rodi se, drugi umri.
Bu asır böyledir; biri doğarken diğeri ölüyor.
TT: Gelen geçer, konan göçer. [D1a, D1d]

126. M. 3585. Takov yet ovoy vek.
Bu asır böyledir. (Çileli).
TT: Dünya bir, işi bin. [B2a]

127. M. 3588. Za maka sme rodeni.
Çile için doğmuşuz. (Çile, emek, sabır konu başlığından alınmıştır).
TT: Cihanda bir dertsiz yoktur. Dertsiz kul (insan) olmaz. [C5d, B2b, B2a]

128. M. 3593. Tırpenie, spasenie.
Sabır kurtuluştur. (Çile, emek, sabır konu başlığından alınmıştır).
TT: Sabrın sonu selamettir. Sabır selamettir, ivmek melanet. Sabır cennetin anahtarıdır. [H7g]

129. M. 3632. Lutinata i zlobata ye gyaoltska.
Kızgınlık ve zulüm şeytanîdir. (Sıklet ve zulüm konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 4998. Lutina ye gaoltska.
Öfke şeytandandır. (Kızgınlık, öfke konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
FK. 1887. Lyutinata e poloyna **budalşçina**.
Kızgınlık yarı budalalıktır.
TT: Öfkede akıl olmaz. Öfke ile kalkan zarar (ziyan) ile oturur. [H7, H7k]

130. M. 3674. Ako saka Gospo, ke mu dai zdravye.
Tanrı isterse sağlık verir. (Sağlık konu başlığından alınmıştır).
TT: Allah kulundan geçmez. İyi olacak hastanın ayağına hekim gelir. [B1b, B1c]

131. M. 3759. Dotua mu bilo pişano.
Buraya kadarmış yazısı. (Onun için öldü).
TT: Ölüm ne bir soluk evvel ne bir soluk sonra. Ecel ne bir saat geri, ne bir saat ileri. [B2b, B2a]

132. M. 3835. Kao zdravye poarno nişto nemat.
Sağlıktan daha iyi bir şey yok.
TT: Sağlık varlıktan yeğdir. Her işin (şeyin) başı sağlık. [G7a]

133. M. 3945. Sekoy veli: Gospo zdravye da ni dai.
Herkes: ‘Allah bize sağlık versin’ diyor. (Sağlık konu başlığından alınmıştır).
TT: Allah’tan sağlık, devletten aylık. [G7a, B1c]

134. M. 4593. Gyaol, gyaol, trista gyaoli naedno.
Şeytan, şeytan, üçyüz şeytan bir yerde. (Kurnazlık konu başlığından alınmıştır).
Benzer olarak:
TT: Kırk tilkinin kuyruğu birbirine bağlı. [C6e]

(M. 4594 – M. 4596 Kurnazlık konu başlığından alınmıştır).
135. M. 4594. İ gyaolo ne moji da laji kao nekoya loşa baba şto laji.
Kötü bir ninenin yalancılığı gibi şeytan bile yalan söyleyemez.

M. 4595. İ gyaolo ne mu gi znai negoite itroştinye.
Onun kurnazlıklarını şeytan bile bilmez. (Onun şeytanlıklarının sonu yok).

M. 4596. İtar kao isti gyaol.
Aynen şeytan gibi kurnaz.
TT: İnsan insanın (adam adamın) şeytanıdır. Kadın erkeğin şeytanıdır. [C6e]
Türkçe Deyim: Şeytana külahı (papucu) ters giydirmek.

136. M. 4646. Stram sega nema.
Şimdilerde utanma yok. Bu atasözü de her devirde geçerli olabilecek türden. O 'şimdiler' bugün de olabilir, yarın da olabilir. (Utanmazlık konu başlığından alınmıştır).
TT: Ar (utanma, utanç) dünyası değil, kâr dünyası. [T2a]

137. M. 4670. İzleze so guskite.
Kazlarla çıktı. (**Ziyani** yani ziyan etti).
(Hesapsızlık konu başlığından alınmıştır). [M6c, L2a]
Türkçe Deyim: Zararlı çıkmak.

138. M. 4687. İ koa spie, so otvoreni oçi spie.
Uyurken de gözleri açık uyuyor. (Dikkat konu başlığından alınmıştır)
TT: Korkulu rüya (düş) görmektense uyanık yatmak hayırlıdır. [M1e, M1e]

139. M. 4714. Detsata ne praşaat ali ima leb, ami day ni, mayko, leb.
Çocuklar, ekmek var mı, yok mu sormazlar; sadece ver ekmek anne, ekmek.
(Çocuk saflığı konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
M. 4939. Day mi, mayko, leb, ye veli deteto, a ne ye veli: Ali imaş, mayko, leb.
Anne ekmek ver, der çocuk; var mı, yok mu sormaz.
(Zorlama, baskı konu başlığından alınmıştır).
TT: Çocuk ekmeği dolapta bitiyor (yetişiyor) sanır. [G3d]

140. M. 4721. Koa ke ti idi dobroto v kuki, i so stap da go bırkaş, ne bega.
Evine iyilik geldiği zaman, sopayla kovsan da kaçmaz.
(İyilik ve şans konu başlığından alınmıştır).
TT: Balı, parmağı uzun (olan) yemez, kısmetlisi yer (yememiş, kısmeti olan yemiş). Kimse kimsenin kısmetini (rızkını) yemez. Kısmet ise gelir Hint'ten, Yemen'den, kısmet değilse ne gelir elden? [B2e]

141. M. 4744. Od smırtta poekye go pizmi.
Ölümden nefret ettiğinden bile daha çok nefret ediyor ondan. (Hainlik ve kıskançlık konu başlığından alınmıştır). [H7k]
Türkçe Deyim: Nefret duymak.

142. M. 4751. Od krotka mayka i tatko ye roden, da zatoa i toy si ye krotok.
Sessiz, sakin anne, babadan doğdu, o yüzden o da öyle.
TT: Atası neyse ötesi de odur. [G2c]

143. M. 4801. Na sekogo loşo mu misli, zatoa **air** ne moji da vidi.
Herkes hakkında kötü düşünüyor, o yüzden hayır göremiyor. (Kötü düşünceler konu başlığından alınmıştır).
TT: Etme bulma dünyası. [F1b]

144. M. 4811. Od mrza ne se ojenua.
Üşengeçlikten evlenmiyor. (Tembellik, üşengeçlik konu başlığından alınmıştır).
TT: Üşenenin (utananın, erinenin) oğlu, kızı olmamış. [M7a]

145. M. 4832. Of reçe deteto, maykata vednaş ke ya zaboli srtseto.
Of dedi çocuk, annesinin hemen kalbi acıdı. (Anne sevgisi konu başlığından alınmıştır).
TT: Ağlarsa anam ağlar, kalanı/gayrısı yalan ağlar. [G1b]

(M. 4839. – M. 4849. Kısmetsizlik konu başlığından alınmıştır):
146. M. 4839. Ako imaşe **kısmet**, siromav ne ke beşe.
Kısmeti olsaydı, fakir olmazdı.

M. 4840. Ako imaşe **kısmet**, ke se obogateşe. İli: ke se ojeneşe.
Kısmeti olsaydı, zengin olurdu. Veya: Kısmeti olsaydı, evlenirdi.

M. 4841. V more vleze i pa suv izleze.
Denzie girdi yine de kuru çıktı. (Büyük bir işe girdi yine de kazanamadı).

M. 4849. Koa ne mu raboti **kısmeto**, şto ke mu prai priyatelo.
Kısmeti çalışmadığı zaman, dostu ne yapsın.

TT: Kısmetinde ne varsa kaşığında o çıkar. Kısmet ise gelir Hint'ten, Yemen'den, kısmet değilse ne gelir elden? Kısmetsiz köpek, sabaha karşı uyuyakalır. [B2d, B2a]

147. M. 4859. Od Egyuptin pop ne bidua.
Çingeneden papaz olmaz. (Müteşekkir olmamak konu başlığından alınmıştır).
TT: Çingene ile ahbap olma, mükâfatın kalburdur. [H5h]

148. M. 4868. Kay padnalo, tamo ostanalo.
Düştüğü yerde kalmış. [M7a]
Türkçe Deyim: Tembelliği tutmak.

149. M. 4884. Koy ne go pripoznaa dobroto, toy mu ye rod na gyaolo.
Kim ki kendisine yapılan iyiliği tanımazsa, hakkını teslim etmezse, o şeytanın soyundandır.
TT: Şeytana uyan şeytan, insana uyan insan olur. Şeytandan uzak olan Allah'a yakın olur. [F1a, C2c]

150. M. 4907. Siromav si, umri si.
Fakirsen öl. (Fakirleşmek konu başlığından alınmıştır).
TT: Fakirlik ateşten gömlektir. [K2i]

151. M. 4908. Siromaio i arno da reçi, nikoy ne go sluşa.
Fakir iyi de söylese, kimse onu dinlemez. (Fakirleşmek konu başlığından alınmıştır).
Hikâyesinde, fakirin biri çorbacıların yanına sohbete gider ve söylediği ciddiye alınmaz, hatta alay edilir. Fakir adam da bir daha çorbacıların yanına gitmez ve fakirlik, 'çıplak boyun' der.
Ç. n. Çorbacılar kazançları yerinde, varlıklı, güvenilir ve saygın esnaf sınıfı olarak bilinir.
TT: Fakir dost çabuk unutulur. [K2b]

152. M. 4915. Umirat i ne se vrakat.
Can verir de dediğinden dönmez.
TT: Nuh der peygamber demez. Ölmek var dönmek yok. (Sebat etmek konu başlığından alınmıştır). [M6c]

153. M. 4919. Kırpej i tırpej dve sela pominale.
'Yamalı' ve 'Sabırlı' iki köy geçmişler. (Tasarruf).

Varyantı:
MK. Tırpeş i kırpeş tri sela pominale.
‘Yamalı’ ve ‘Sabırlı’ üç köy geçmişler.
Varyantı:
FK. 1774. Kırpejot ye krepit kukyata.
Yama, evi kalkındırır.
Varyantı:
VP. Krpeş-lepeş, kukya dırje.
Yama ile yapıştırmalı ev tutar.
Varyantı:
FK. 1773. Kırpejot i tırpejot go krepet vekov (svetov).
Yama ve sabır dünyayı kalkındırır.
Konu olarak benzerlik:
TT: Beş kuruşun varsa beş yere düğümle. İşten artmaz, dişten artar. [M8b, M8a]

Biçim olarak benzerlik:
TT: ‘Eğer’ ile ‘meğer’ i evlendirmişler, ’keşke’ diye bir çocuk doğmuş.
‘Olsa’ ile ‘bulsayı’ ekmişler, ‘yel’ ile ‘yuf’ bitmiş.

154. M. 4922. Pet pari ne **arci** za badiyala.
Boş beleş şeylere beş para harcama.
TT: İşten artmaz, dişten artar. Ayağını yorganına göre uzat. Çok açılma, soğuk alırsın. [M8a]

155. M. 4947. Loş zbor ne vadi od ustata za da ne te çue gyaolo i da te pişi vo **tevtero**.
Ağzından kötü söz çıkmasın ki şeytan duyup da deftere yazmasın. (Dikkat etmek konu başlığından alınmıştır).
TT: Kötü söz insanı dininden çıkarır. [M1e]

156. M. 4953. Koyşto pie na **veresiya**, dvapati plakya na **meanciyata**.
Kim ki veresiye içerse meyhaneciye iki kere öder.
Varyantı:
M. 4411. Koy se opiva na **veresiya**, dvapati ke plakya.
Veresiye içen, iki kere öder.
Varyantı:
M. 4704. Koy kupua na **veresiya**, dvoyna tsena plakya.
Veresiye satın alan, çift fiyat öder.
TT: Veresiye (borca) şarap içen, iki kez (kere) sarhoş olur. (Veresiye alışveriş eden iki kez sarsılır; malı aldığı zaman bir süre sonra para ödemenin üzüntüsünü çeker, ödeme zamanı gelince de karşılıksız ödeme yapıyormuş gibi sıkılır). [H2f]

157. M. 4875. Şto saka neka bidi, kamen na kamen neka ne ostanit.
Ne olursa olsun, isterse taş taş üstüne kalmasın. [H1a]
Türkçe Deyim: Benden sonra tufan.

158. M. 5015. Koy se maçi, ke peçali.
Kim gayret ederse, kazanç sağlar. (Gayret, emek konu başlığından alınmıştır).
TT: Gençlikte taş taşı, kocalıkta ye aşı. [M7a]

(M. 5016. - M. 5018. Gayret, emek konu başlığından alınmıştır):
159. M. 5016. Koy se trudi, ne gubi.
Kim gayret ederse, kaybetmez.
Varyantı:
M. 5017. Koy se trudi, den ne gubi.
Kim gayret ederse, gününü boşa kaybetmez.
TT: Emek yerde kalmaz. [M7a]

160. M. 5018. Maslinkata duri ne ya stegniş, ne puşta maslo.
Zeytin tanesini sıkmazsan, yağ vermez.
TT: Emek olmadan yemek olmaz. [M7a]

161. M. 5025. Kao nekoya kapka ye, da a grabniş i da begaş.
Su damlası gibi, kapıp kaçırasın onu. (Güzellik konu başlığından alınmıştır).
TT: Kaşla göz gerisi söz. (İnsanlar önce dış güzellikleri ile değerlendirilir). [D3b]

162. KŞ. 28. Baba (ako) lajit, (a) trap (**kantar**) ne lajit.
Nine yalan söylese de kantar söylemez. (Pirlepe).
(Makedonca açıklaması verildikten sonra Türkçedeki ‘Halep uzak ise, arşin burda’ cümlesi Kiril Alfabesi ile verilmiş). [J1j]
Türkçe Deyim: Halep ordaysa arşın burda.

163. KŞ. 72. Vidi mu umot, ta zemi mu kroyot. (Prilep).
Aklına bak, ölçüsünü al.
TT: Akıl kişiye (adama) sermayedir. [M3a]

164. KŞ. 92. Volkot oftsa ne se çinit. (Ohri’den).
Kurttan koyun olmaz.
TT: Kurt köyünü (tüyünü) değiştirir, huyunu değiştirmez. [C1a]

165. KŞ. Jiveyat, kako kuçeto i maçeto. (Ohri, Pirlepe).
Kedi köpek gibi yaşıyorlar.
TT: Dumansız baca, çekişmedik karı koca olmaz. [G5a]

166. KŞ. 292. Dzid bez maleçki kamçinja ne stoi. (Pirlepe).
Duvar küçük taşlar olmadan durmaz.
TT: Bir taşla duvar yapılmaz. [C4e]

167. KŞ. 308. İli vino day ili voda, ili kaji da si oda. (Ohri).
Ya şarap ver ya su ya da git de.
TT: Misafir umduğunu değil bulduğunu yer. Misafirin umduğu ev sahibine iki öğün olur. [H5e]

168. KŞ. 324. İ sıntse da sum, pak ne mojam na sekade da gream. (Ohri).
Güneş de olsam yine de her yeri ısıtamam.
TT: Âleme yaranılmaz. [E1e]

169. KŞ. 371. Koga da se rodi jensko i streite plaçat. (Ohri).
Kız doğduğunda evin sundurmaları bile ağlar.
TT: Kızın var, sızın var. [G4a]

170. KŞ. 388. Koy bırzat mnogu, toy se sopinat.
Çok acele edenin ayağı takılır.
TT: Acele yürüyen yolda kalır. Acele ile menzil alınmaz. [T1k]

171. KŞ. 437. Koy şço nose tovarot, toy mu znae tejinata. (Tikveşli).
Yükü taşıyan ağırlığı bilir.
TT: İnsan (adam) eti (yükü) ağırdır. [D1b]

172. KŞ. 481. Kıde pominal gluşets, tamo ke pominit i kamilya. (Ohri).
Farenin geçtiği yerden deve de geçer.
TT: Fare geçer yol olur. [T4b]

173. KŞ. 511. Lozyeto ne saka molitva tuku motika. (Pirlepe).
Bağ dua istemez, çapa ister.
Varyantı:
KP. Tam deka treba motika, ne trebe molitva.

Çapanın gerektiği yerde duaya gerek yok.
TT: Lafla pilav pişerse deniz (dağ) kadar yağı benden. Lafla (lakırdı ile) peynir gemisi yürümez. [M7c, M7d]

174. KŞ. 559. Mu se napolnia zıbite so leb. (Ohri).
Dişleri ekmek doldu. Not: Her iki (üstteki) atasözünün de açıklaması aynı. Akılsız, tembel insanlar ellerinde imkân o zaman bunu o anki ihtiyacı kullanır, yani düşünmeden yan gelir yatarlar.
TT: Karnı tok it gölgede yatar. [M7d]

175. KŞ. 726. Ot/od pazar yadit. (Ohri, Pirlepe).
Pazardan yiyor. (Sonu yakın). [G8b]
Türkçe Deyim: Ölüm döşeğinde olmak.

176. KŞ. So kuçe f **torba** (ili vo vrekya) ne vlevay. (Tikveş).
Köpek ile torbaya (veya çuvala) girme.
TT: Herkesle arkadaş olma, bilmedikle yola çıkma. [H6b, H6a, M1e]

177. KŞ. 1094. Çistoto zlato rıgya ne faşçat. (Ohri).
Saf altın pas tutmaz.
TT: Altın yere düşmekle pul olmaz.
Pul: Eskiden kullanılmış olan en küçük madeni para. [F1a, F1b]

178. KŞ. 1121. Şço ye Gospot, ne ye nikoy. (Ohri).
Kimse Allah gibi değil.
TT: Almadan vermek Allah'a mahsus. [B1a, B1b]

179. KŞ. 1120. Şço doşlo, dobre doşlo. (Ohri).
Ne gelmişse, hoş gelmiş.
TT: Başa gelen çekilir. [B2b, B1a]

180. APS. 25. Lebot sakat poten gaz. (Ohri).
Ekmek, terli kıç ister.
Versiyonu:
VP. Na **sofrata** lebot sam ne dovagya.
Ekmeğin kendisi sofraya gelmez.
Birebir anlamda olmasa da ‘alın teri’ ile ilgili benzer Türkçe atasözleri:

TT: Alın teri dökülmeyen kazancın sonu gelmez. Alın teriyle kazanılan para ağız tadıyla yenir. [M7c]
Türkçe Deyim: Alın teri dökmek.

181. APS. 35. Nemal si gavolo rabota, ta zel da si batsa detsata. (Yukarı Cuma).
Şeytanın işi yokmuş, çocuklarını öpmüş.
TT: Boş duranın ayağına şeytan takılır. [D3a]

182. APS. 9. Dva düşmana lejat v edna postelya. (Ohri).
İki düşman bir yaygıda yatar.
TT: Dumansız baca, çekişmedik karı koca olmaz. [G5h]

183. APS. 3. Nego v selo nekat, on za popovata kukya praşa. (Mariovo'ya bağlı Vitolişta Köyünden).
Onu köyde istemiyorlar, o papazın evini soruyor.
Varyantı:
KP. Vov seloto ne go puşçaa, a on popovata şçerka tera.
Onu köye almıyorlar, o ise papazın kızına bakıyor/kovalıyor/düşünüyor.
Versiyonu:
FK. 2289. Ne go sakale na oro, toy sakal do kumot da se fatit.
Onu halaya istememişler, o ise sağdıçın yanında oynamak istemiş.
TT: Allı yelek, pullu yelek; gömlek yok canfes neye gerek? (En gerekli nesneleri bulunmayan kişinin süs püs peşinde olması budalalıktır. Krş. 'Ayranı yok içmeye...') [H5f]

184. HPKP. 290. Aren li si, za sebesi, loş li si pa si za sebesi.
İyisen kendine, kötüysen yine kendine.
TT: Etme bulursun, inleme (inleye inleye) ölürsün. [C2c]

185. HPKP. 442. Bez pari, vırzani ratsi.
Parasızlık elleri bağlar.
TT: Varsa (var mı) pulun, herkes kulun; yoksa (yok mu) pulun, dardır yolun. (Paran varsa cümle âlem kulun; paran yoksa tımarhane yolun). [K2a, K2h]

186. HPKP. 600. Bolesta lesno doagya, a lesno ne si ode.
Hastalık kolay gelir fakat kolay gitmez.
BV. 610. Bolesta dovagya na kony, a si odi peş.
Hastalık atla gelir, yayan gider.

TT: Hastalık kantarla girer, miskalle çıkar. [G7d, G7a]

187. HPKP. 1875. Duşata na boga, mesoto tebe, koja i koski mene.
Ruhu Allah'a, eti senin, deri ve kemikleri benim.
TT: Eti senin, kemiği benim. (Çocuğu ben doğurdum ama onu eğitmek sana düşüyor). [M9c]

188. HPKP. 2080. Jenata od gyavolot tri dni bila ponapred rodena.
Kadın, şeytandan üç gün önce doğmuş.
Varyantı:
HPKP. 2109. Jenskite gyaolştini i gyaolo ne i znai site.
Şeytan da kadınların şeytanlıklarının hepsini bilmiyor.
TT: Kadın erkeğin şeytanıdır. [G4c]

189. HPKP. 3294. Krıvta mu ye vesela, zatoa se milua.
Kanı şen, onun için seviliyor. Not: Yapısı öyle. [J1a]
Türkçe Deyim: (Birinde) şeytan tüyü olmak.

190. HPKP. 4703. Od son poslatko nişto nemat.
Rüyadan daha tatlı hiçbir şey yok.
TT: Uyku, uykunun mayasıdır. [M7e]

191. HPKP. 5031. Poarno e sol i leb sos slatka **lakardiya**, a ne mnogu manci sos loşi **lafove**.
Tatlı lakırdı ile yenen tuz, ekmek, kötü laflarla yenen bol yemeklerden yeğdir.
TT: Azıcık aşım, kaygısız (ağrısız, kavgasız) başım. Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. [J1a]

192. HPKP. 5239. Pretsepi ya **lakırdiyata** da posle reçi ya.
Lakırdıyı/sözünü önce süz ondan sonra söyle.
Varyantı:
HPKP. 5228. Prekasay si yazikot loşoto ne reçi go.
Dilini ısır, kötüyü söyleme.
TT: Boğaz dokuz (kırk) boğumdur. [J1b]

193. HPKP. 6263. Trajil ta naşol.
Aramış bulmuş.

BV. 8409. Şto baral, toa i si naşol. Şto baraşe, toa te nayde.
Aradığını bulmuş. Aradığın seni bulmuş.
TT: Arayan Mevlasını da bulur, belasını da. [M7a]

194. KP. Ako ne znaeş şço e ubavo, pite şço e skapo.
ANT. Ako ne znaeş şço e ubavo, pitay şço e skapo.
Neyin güzel olduğunu bilmiyorsan, neyin pahalıyı olduğunu sor.
TT: Pahalı alan aldanmaz. Ucuzdur vardır illeti, pahalıdır vardır hikmeti. [L2c, C5c, K2a]

195. KP. Ah magare, magare, i od tebe ne biva.
Ah eşek, eşek, senden de adam olmaz.
TT: Eşek hoşaftan ne anlar? [C1a]
196. KP. Viş se sam, pa naodi **maana** na drugite.
Kendini gör, sonra başkalarına kusur bul.

196. KP. Koy ne si pripoznava **kusure**, teşko se jeni.
Kim ki kusurunu tanımazsa/bilmezse o zor evlenir.
TT: Herkes (kimse) kendi ayıbını bilmez (görmez). Kazan kazana kara demiş. [H1b, H1a]

197. KP. Vnuçeto e pomilo od deteto.
Torun evlattan daha tatlıdır.
TT: Oğlanınki oğul balı, kızınki bahçe gülü. [G2c]

198. KP. Dvapati meri, ednaş seçi.
İki kere ölç, bir kere kes.
Varyantı:
BV. 1486. Desetpati meri, ednaş seçi.
On kere ölç, bir kere kes.
TT: Bin ölçüp bir biçmeli. [M1e]

199. KP. Deka e tekla vodata, pa ke teçe.
Su nereye akmışsa, yine akar. [C1d]
Türkçe Deyim: Yol yapmak.

200. KP. Jiveat kako kuçe i maçka.
Kedi köpek gibi yaşıyorlar.
Varyantı:
KŞ. 861. Se gledeet kako pes i maçka. (Ohri).
Kedi köpek gibi görüşüyorlar. (Birbirlerini görmek istemiyorlar). [H7k]
Türkçe Deyim: Kedi köpek gibi. Kedi köpek gibi olmak. Kedi/köpek ile çuvala girmek.

201. KP. Koy ukrade igla, ke ukrade i kamila.
İğne çalan, deve de çalar.
Versiyonu:
FK. 1688. Koy ukradit yaytse, ke ukradit i kokoşka.
Yumurta çalan, tavuk da çalar.
TT: Hırsızlık bir ekmekten, kahpelik bir öpmekten. [L1d]

202. HPKP. 2569. Yadenye, pienye bratski, **alış vereş** – **duşmanski**.
Yeme, içme kardeşçe, alış veriş düşmanca.
KP. Yadenye, pienye - bratski, **pazarlık abanciski**.
Yeme, içme kardeşçe, alış veriş abacı gibi.
Ç. n. Burada düşmancadan kast edilen düşmanlık gütmek değil; ticareti yabancı ile yapar gibi para alıp vererek yapmak.
(TDK, https://sozluk.gov.tr): Abacı: Aba/abadan yapan/kıyafet yapan veya satan kimse.
TT: Dostluk kantarla, alışveriş (hesap) miskalle. Dostluk başka, alışveriş başka. [H6c, L2b]

203. KP. Kuga dvuitsa se karaa, tretie dobiva.
İki kişi kavga ederken üçüncüsü kazanır/bulur.
TT: Miyancının (aracının) kesesi bol olur. [H7a]

204. FK. 1005. Zaçuvay deneska da ti se nayt za utre.
Bugün koru/tasarruf et ki yarına bulunsun.
TT: Sakla samanı, gelir zamanı. Sakla lazım olur kibrit. [M8b]

205. FK. 1462. Koga zborvit postar, pomladite trebit da molçet.
Daha büyük olan konuştuğu zaman gençler susmalı.
TT: Su küçüğün, sofra (söz) büyüğün. [G6a, F2b]

206. FK. 1487. Koga ke zafatiş/poçneş edna rabota, treba da ya **bitisaş**.
Bir işe başladığın/tutunduğun zaman (bitisaş) bitirmen gerek.
FK. 1509. Koya rabota se ostat za posle, nikogaş ne se **bitisvit**.
Sonraya bırakılan hiçbir iş hiçbir zaman (bitisvit) bitmez.
TT: Bugünkü işini yarına bırakma. Akşamın işini yarma (sabaha) bırakma (koyma). [T4e, T4d]

207. FK. 1549. Koy ednoşka izmamit, vtor pat ne mu vervet.
Bir kez yalan söyleyene ikinci kez inanılmaz.
FK. 1550. Koy ednoşka izmamit, posle i vistinata da ya kajvit, ne mu vervet.
Bir kez yalan söyleyen, sonra doğruyu da söylese inanmazlar.
TT: Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış. [J1j]

208. FK. 2694. Od pişanoto ne se begat.
Varyantı:
BV. 5110. Nema beganye od pişanoto.
Yazılmıştan (alın yazısı) kaçış yok.
Varyantı:
MK. Ako e pişano, ne moje da se raspişe.
Yazılmışsa silinemez.
Varyantı:
DG. Od pişano ne se bega.
Yazılmıştan (alın yazısı) kaçış yok.
TT: Alın yazısı değişmez. [B2a, B2b]

209. BV. 150. Ako mi e kum, so **esap** neka mi e.
Sağdıcım/kirvemse de hesapla olsun.
TT: İki kişi lakırdı ederken üçüncüsü sen olma. [H3g]

210. BV. 243. Ako sakaş da zemaş, nauçi se da davaş.
Almak istersen, vermeyi öğren.
TT: Almadan vermek Allah'a mahsus. [H5d]

211. BV. 1285. Guşni zmiya da te kasne.
Yılana sarılırsan ısırsın.
BV. 6364. Pregırni zmiya da te kasne.
Yılana sarılırsan ısırsın.
TT: Yılana yumuşak diye el sunma. [C6e, C6b]

212. BV. 1326. Da me çuva Gospod od priyatelite, a od nepriyatelite sam ke si se çuvam.
Allah beni dostlardan korusun, düşmanlardan ben kendimi korurum.
TT: Güvenme dostuna saman doldurun postuna. [H6b]

213. BV. 2203. Zborovite sa kako tsreşi: edna fati, site ke se krenat.
Sözcükler kiraz gibidir, birini çekince, tümü kalkar.
Varyantı:
VP. Zboro e tsreşka.
Söz kirazdır.
Versiyonu:
BV. 2223. Zborçeto zbor nosi.
Sözcük sözcüğü taşır/getirir.
TT: Laf lafı açar. Laf lafı açar, laf da tabakayı açar. [J1h]

214. BV. 3566. Koyşto ne e **borçliya**, za bogat se slaga.
Borçlu olmayan, zengin sayılır.
TT: Borç en kötü yoksulluktur. [H2f]

215. BV. 4059. Mala priçina – golemi posleditsi.
Küçük sebep, büyük sonuçlar doğurur.
TT: Sinek küçüktür ama mide bulandırır. [C4b, C4e]

216. BV. 4122. Meri ulitsi.
Sokakları ölçüyor. (Hiçbir işte çalışmıyor). [M7d]
Türkçe Deyim: Kaldırım mühendisi.

217. BV. 5357. Oblekata go pravi çovekot.
Adamı adam yapan kıyafettir. (İnsanlar etiketlere saygı duyarlar).
TT: Ye kürküm ye! [C6a, C6c]

218. BV. 6830. Se smee denot na nokynata rabota.
Gün, gece yapılan işe gülüyor.
TT: Gece işi kör işi. [A3b]

219. BV. 6862. Se hrani so prazni nadeji.
Boş umutlarla besleniyor.

TT: Dünyayı umutla yemişler. [C3a, C3b, C3c, C3e]

220. MK. Ako i zgaziş na zmiyata na opaşkata, ke se svırtit da te ukasat.
Yılanın kuyruğuna basarsan, döner ısırır.
DG. İ zmiya e dobra ako ne gu nagazeş.
Basmazsan yıkan da iyidir. [C4d]
Türkçe Deyim: Uyuyan yılanın kuyruğuna basmak.

221. VP. Zad grbo i tsaro se psua.
Çarın bile arkasından küfür edilir.
TT: Padişahın bile arkasından kılıç sallarlar. [J1m]

222. AD. 57. Tam Gospod odamna rekol zbogum.
Tanrı oraya çoktan elveda demiş.
TT: Kuş uçmaz, kervan geçmez. [H4d]

223. ANT. Koya kruşa e bez raçka ta i moma bez **maana**.
Hangi armut sapsızdır ki genç kız da kusursuz olsun.
TT: Bu kadar kusur kadı kızında da bulunur. [E1b]

224. DG. Ako e tsar – ne e Gospod.
Çarsa, Allah değil ya.
Varyantı:
KP. Ako e direktor, ne e bog.
Müdürse, Allah değil ya.
Varyantı:
KP. Ako e çorbacıya, ne e gospod.
Çorbacıysa, Allah değil ya.
TT: Mağrurlanma padişahım, senden büyük Allah var. [B1a, B1b]

225. DG. Ako imaş bunar kopay do kray.
Kuyun varsa sonuna kadar kazı.
TT: Yol yürümekle, borç ödemekle (vermekle) (tükenir/biter). [T4e]

226. DG. Kıt bi starite mogle, kıt bi mladite znayale.
Yaşlılar yapabilse, gençler bilebilse.
TT: Gençliğin kıymeti ihtiyarlıkta bilinir. [G6a]

5. 1. 7. Türk-İslam Kültürüyle İlgili Unsurların Bulunduğu Atasözleri ve Hikâyeleri: Bu grupta, Türk-İslam kültüründen, Makedon atasözlerine birebir olarak geçmiş unsurlar ele alınmıştır. Öncelikle Türklerle ilgili olan Makedon atasözleri sunulmuştur.

Sonraki alt grup kendi arasında ikiye ayrılmaktadır. İlkinde İstanbul ile ilgili, İstanbul özel adının geçtiği atasözleri sıralanmıştır. İkincisinde ise atasözlerinde İstanbul adı geçmeyip ancak hikâyeleri İstanbul ile ilgili olanlar alınmıştır. Başka bir deyişle atasözünün oluşumunun İstanbul ile ilgili olan atasözleridir.

İstanbul, o dönemde Makedonya'nın da başkenti olması sebebiyle önemlidir. Makedon folklorunda 'Tsarigrad' veya 'Stambol' olarak geçmektedir. Atasözlerinde ise genel olarak 'Tsarigrad' yani 'Çar'ın kenti' olarak adlandırılmaktadır.

Üçüncü grupta da Nasrettin Hoca ile ilgili oluşmuş atasözleri de bu madde altındadır. Makedoncada Nastradin-oca olarak yazılıp, okunmaktadır.

a) Makedonların Türkler Hakkındaki Atasözleri:

Makedon halkında Türk algısının nasıl olduğu konusunda fikir vermesi bakımından önemli bir bölüm olduğu kanaatindeyiz. İslamiyetin Balkanlara gelişi ve yayılışı Türklerle olmuştur. Dolayısıyla Türk ve Müslüman kavramları, birbirinin yerine geçerek, özdeşleştirilmiştir. Atasözlerinde çoğunlukla İslam dini veya Müslüman kişi yerine Türk ifadesi geçmektedir.

1. M. 854. **Zer** neyki maçka riba i Turçin kokoşka pırjena?
Sanki (zar) kedi, balık ve Türk, kızarmış tavuk istemez?
Ç. n. Makedonya Türkleri, 'güya, sanki' anlamında 'zar, zarem' sözcüklerini kullanmaktadır.
Varyantı:
KP. Na **Turçin** kokoşka pırjena.
Türke kızarmış tavuk. [C1a]

2. M. 3219. Jena **anka** (**Turçinka**), guska, payka – se sakaat da se kapat.
Türk kadını, ördek, kaz; hep yıkanmak ister. (Dilekler konu başlığından alınmıştır).
Not: Anka ifadesi parantez içinde 'Türk kadını' olarak açıklanmış. [C1d]

3. M. 3408. **Turçino** na koleno go ima priyatelstvoto.
Türkün dostluğu nesilden nesiledir. (Tehdit ve intikam konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
FK. 3674. **Turskata** priyatelyşçina na koleno stoyat. [H1b]

Türklerin ata kültü sebebi ile atanın, babanın dostu dost, düşmanı düşmandır, anlayışı da belirtilmesi gereken önemli bir noktadır. Bu atasözünün alındığı konu başlığı dikkate alındığında ise kindar bir yapıya gönderme yaptığı görülmektedir. Ancak atasözü olumlu anlamdadır. Dolayısıyla yayının hazırlanması sırasında tematik sınıflandırmada yanlışlık yapıldığı ihtimali yüksek görünmektedir.

4. M. 4987. Edno kave ako mu daiş na **Turçin**, ke ti go priznai.
Türke bir kahve verirsen, hakkını teslim eder. (Hakkını vermek konu başlığından alınmıştır).
Türk bunu unutmaz, ona kahve verdiğini kabul eder, inkâr etmez anlamında söylenmiş. 'Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var' atasözünün tezahürünü Makedon halkının atasözlerinde rastlıyoruz.
TT: Bir fincan (acı) kahvenin kırk yıl hatın (hakkı) vardır. [H6b, H5g]

(Zenginlik ve fakirlik konu başlığından alınmıştır):
5. M. 2899. Od koa stana **Turçin**, od koa vırza **çalma**?
Ne zamandan beri Türk oldu, ne zamandan beri çalma bağladı? [H1d, H1f, Klm]

M. 2897. Od koa stana Evrein, od koa se stori haham?
Ne zamandan beri Yahudi oldu, ne zamandan beri haham?

MK. Em **aga**, em **çalma**, ne biva.
Hem ağa, hem çalma, olmuyor.

DG. A **aga**, a **çalma**.
Ha ağa, ha çalma.

DG. A **aga**, a olele.
Ha ağa, ha eyvah.

Çalma: Başa sarılan sarık (TDK, https://sozluk.gov.tr).

Bazı milletlerin sembollerini göstermek ve daha iyi kavranılması açısından, bu atasözünün tamamlayıcısı olarak Yahudilerle ilgili olan bir atasözü de verilmiştir. Hahamlık makamı Yahudiliğin sembolü iken Türklerin de başlarına sardıkları sarık o bölgenin en belirgin sembollerinden biri olduğu konusunda ipucu vermektedir. Yine başka bir atasözünde başa sarılan sarık ile ilgili olarak ekonomik durumu gösteren bir statü simgesi olarak:

6. M. 227. Bogatite **çalmi** nosat, a siromasite i bez kapa odat.
Zenginler çalma (başa sarılan sarık) sarıyorlar, fakirlerde ise şapka bile yok. [C6a, K1f, K1l, Klm]

7. M. 3182. Se vali oti ke se **turçit**: ako saka, neka se yevreit.
Türkleşeceği için övünüyor; isterse Yahudi olsun. (Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır). [F2c]
Belirtilmesi gereken önemli bir husus da Makedonya'nın ağırlıkla bugünkü Yunanistan'da kalan yerleşim yerlerine Osmanlı'nın tebaası olarak sahiplendiği Yahudileri bu bölgeye iskân ettiğidir. Yahudilerin en yoğun yerleştirildiği yerlerden biri de eski Makedon şehri olan Solun yani Selanik'tir.

Başa takılan veya sarılan nesnenin inancın olduğu kadar, milliyetin de sembolü olduğunu aşağıda verilen derleme atasözünde açıkça görülmektedir.

FK. 1685. Koy si ya menvit kapata, ya menvit i verata (narodnosta).
Şapkasını değiştiren, dinini (milliyetini) de değiştirir. [C6a]

8. M. 3134. Legnal kako **beg**; legnal kako nekoy **paşa**.
Bey gibi uzanmış, paşaymış gibi uzanmış. (Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır). [M7d, M7h]

M. 1287. Legnal na kolk kako **beg** (legnal na kolk kako pop).
Kalçasının üstüne bey gibi yatmış (Kalçasının üstüne papaz gibi yatmış). [M7d, M7h, B1g]

M. 3109. Kako **beg** na **duşek** si pominuva.
Döşekte bey gibi geçiriyor zamanını. [M7d, M7i]

M. 3486. Kako nekoy **derebey** se optegnal od mırza.
Tembellikten bir derebeyi gibi uzanmış yatıyor. (Tembellik konu başlığından alınmıştır). [M7d, M7h]

DG. Sednal kako **beg**.
Bey gibi oturmuş.

9. M. 3524. Ako mojiş da tırpiş, kako **beg** ke si pominiş.
Sabredebilirsen, bey gibi geçinir gidersin. (Eziyet, ihtiyat, sabır konu başlığından alınmıştır). [H7g, M6c]

Beylik Osmanlı'da sadece Türklerde olan en üst düzey aristokrat sınıfıtır, bu sebeple de bu sınıflandırmaya dâhil edilmiştir. Keza paşalık ünvanı da aynı şekilde Türklerle ilgilidir.

10. M. 3157. Ne boy se, bre, **alah Kerim**!
Korkma bre, Allah kerim!
(Atasözünün kayıtlı hikâyesinde, adamın biri Hristiyanlara, Yahudilere ve Kerim adında bir Türke borcu olduğu ancak derlemecinin aldığı notta anlatanın sonunu tam

olarak bilmediği notunu düşmüş). (Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır). [M4a, B1b]

11. M. 4326. **Yalanci şayte** izvade, ama i setiya tiki na magare i vkaçiya. [J1j, L1e] Yalancı şahit çıktı, eşeğe ters bidirdiler. (Kahramanlık konu başlığından alınmıştır). Atasözünün kendisinde Türklükle ilgili bir ifade olmasa da hikâyesi Türklerle ilgili olduğundan bu bölüme alınmıştır.

'Yalancı şahit' olarak bir olayı kaydetmiş derlemeci. Atasözü olarak yazdığı cümle: Yalancı şahiti eşeğe bindirdiler. Bir atasözünden ziyade, içinde geçen yalancı şahit ifadesi ayrışarak yerleşmiş görülüyor. Bu cümlenin götürdüğü hikâyesi ise derlemecinin bizzat tanıklık ettiği olayı kendi ağzından şöyledir: "1846 yılında bizim burada bir adamın yalancı şahit olduğu ortaya çıktı. Pazar kurulduğu gün, cumartesi günü, bir eşeğe ters olarak oturtup, eşeğin kuyruğunu eline vererek, çarşıda dolaştırdılar.

Adamın adı Riste[33] idi ve kantarcı olarak çalışıyordu. Evi aşağı mahallede, benim evime yakındı. Çarşıda dolaştırırlarken, **telyal** (tellal) onun yalancı şahit çıktığını söylediğinde, çok acımıştım. 'Türkler' arkasından gidip, garibim Riste'ye tükürüyorlardı.

Hapisten çıkardıklarında, Sırbistan'a kaçmış ve bugüne kadar da dönmedi."

Derlemeci Marko Tsepenkov, olayın geçtiği yıl olarak 1846 olarak kayıt düşmüş. Bu da XIX. yüzyıl demektir. -Miladi takvime göre 1 Ocak 1801 ile 31 Aralık 1900 günleri arasındaki zaman dilimi olarak kabul edilir.-

Başka bir deyişle sözü edilen olay XIX. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşmiş.

Derlemeci ise, Pirlepe'nin Oreovets köyünde 7 Kasım 1829'da dünyaya gelmiş ve 29 Aralık 1920 tarihinde Sofya'da vefat etmiştir. Önemli derlemeleri de ilk orada basılıyor.

91 sene yaşamış ve sözü edilen olay, kendisi 17 yaşında iken olduğu için de çok iyi hatırlıyor olması kuvvetle muhtemeldir. Komşusunun başına gelmiş bu olayı naklettiği orijinal metnin hassas aktarımında çok yoğun acıma duygusu hissedilimektedir.

[33] Asıl ismi Risto, Riste ise hitap edilirken kullanılan ve samimi olduklarını gösteren bir hitabettir. Zaten metinde de komşu olduklarını belirtiyor derlemeci. Bazen de aıma ve sevgi ifadesi olarak da kullanılabilir.

Bir atasözü, bir hadise neticesinde ortaya çıksa bile yılının tam olarak verilmesi pek rastlanan bir durum olmadığı gibi çok da olanaklı değildir. Ancak derlemecinin komşusunun başına gelmesi ve kendisinin ergenlik dönemi gibi hassas, etkilenmeye açık bir döneminde meydana gelmesi gibi nedenlerle olayın oluş şekli ile birlikte tüm bilgileri kaydedebilmiştir. Olay Osmanlı yönetiminin hüküm sürdüğü ve Türklerin yoğunlukla olduğu bir zamanda; yalancı şahitlik yapan, Makedon tebaasından bir köylü adamın, yaşadığı yerdeki Türkler tarafından linç edilmesinin hikâyesidir. Kendisine 'yalancı şahit' diye bağıran Türklerden **yalanci şayte** olarak bu ifade kalıplaşarak kalmıştır.

12. KŞ. 18. Ako se **turçam**, za yagne (**bare** da se turçam), ami za yaytse?
Türklüğe geçeceksem (Türkleşeceksem) bari kuzu için geçeyim fakat yumurta için? (Atasözü Ohri'den)
Açıklaması: Yanlış bir şey yaparsam ya da kötülük edersem, bunun karşılığı dişe dokunur büyüklükte bir kazanım olmalı, küçük bir şey değil.
Farklı benzetmelerle aynı anlama gelen bir diğer atasözü:
MK. Ako se **turçam**, ke se **turçam** za **paşa**, a ne za padar.
Paşa olmak için Türkleşeceğim, bostan bekçisi olmak için değil. [H5a]

13. KŞ. 137. Gospodi, pomoji, site **Turtsi** suloji. (Ohri'den).
Allah'ım, yardım et, tüm Türkleri yok et (yatır, sakla).
(Açıklamasında, yeni bir işe başlarken, şaka olarak Allah'a yaptıkları bir yalvarma olarak söylendiğine dair not düşülmüş).
Ç. n. (MDR, http://drmj.eu): Kullanılan fiilin birkaç anlamı var. Hem fiil olarak, hem söz gelimi 'dayaktan öldürmek' gibi mecazi anlamı var. Ayrıca kargış anlamında kalıplaşmış ifade olarak da kullanılmaktadır. [J1p, H1f, H3i]

14. KŞ. 492. Kıy si-**Turtsi**, (tamo) i **Hasan** neka bidit. (Si-Turtsi= site Turtsi).
Tüm Türkler neredeyse Hasan da orada olsun.
Açıklamasında, çoğunluk neredeyse, kişi de orada olsun.
Varyantı:
HPKP. 1560. Deka site **Turtsi**, tam i gol **Asan**.
Tüm Türkler neredeyse çıplak Asan (Hasan) da orada.
Varyantı:
KP. Deka site **Turtsi** odat, tam i gol **Asan**.
Tüm Türkler nereye giderse, çıplak Asan (Hasan) da oraya. [H1e, H1g]

15. KŞ. 516. Mazna **bula** vo prazna **kula**.
Düzgün/şık bula, boş kulede.

Not: Kule sözcüğü ‘kula’ olarak kullanılırken ‘bula’ sözcüğü de Türk kadınlarına aşağılayarak, etnisitesi yüzüne vurularak söylenen argo bir sözcüktür.
Atasözünün açıklamasında, dış görünüşün mutlu olmak için yeterli olmadığı, evin içinde yaşamaya, temel ihtiyaçların karşılanmasına yetecek kadar eşyanın olması gerektiği verilmiş. Yani atasözü Türk kadınını aşağılamak amaçlı söylenmemiş ancak onu nitelemek için pek de hoş olmayan argo bir sözcük seçilmiş.
Varyantı:
KŞ. 1073. H(itra) **bula**, vo prazna **kula**. (Pirlepe).
Kurnaz bula (argoda Türk karısı) boş kulede.
Varyantı:
KP. Umna **bula** v prazna **kula** nema şço da pravi.
Akıllı (bula) Türk karısının boş kulede işi yok.
Varyantı:
VP. Umna **bula** u prazna **kula**, şço ke çine.
Akıllı bula, boş kulede ne edecek/yapacak. [H1f, M3a]

16. KŞ. 621. Ne daat popu proskurçe, ama ke dayt **turçinu** kiselets.
Papaza sunak ekmeği[34] vermez ama Türke sirke verir.
Veya:
KŞ. 622. Ne daat svetsu sveşçulçe, ama ke dayt gyaolotomu lambata. (Ohri).
Azize mum vermezler ama şeytana lamba verirler.
(Bu atasözleri birinin özellikle akraba ve ahbaplarına küs olduğunda, küçük şeyleri esirgeyip; hak etmeyenlere veya düşmanlarına çok daha büyük şeyler verdiğinde söylenir). [H6a]

17. KŞ. 657. Ne te terat Moskofot? (Ohri- Türk).
Moskof kovalamıyor ya? (Büyük bir güç arkandan kovalamıyor, neden o kadar acele ediyorsun? Bu atasözü 1828-1829 yılları arasındaki Türk-Rus Harbinde, Türk askerinin yenilip, Rus askerlerinin önünde, hızla koşup kaçarken oluştuğu açıklanmış). [H1f]

18. KŞ. 660. Ne ti trebit **turski** poma Bog. (Ohri).
Türkün selamına ihtiyacın yok. (Türkle yakın ilişki kurma). [H1f]

19. KŞ. 661. Ne ti trebit **Turçin** pobratim i kaluger dever. (Ohri).
Türkten kan kardeşi ve keşişten kayınbiradere ihtiyacın yok.
(Türkler ve keşişler sadık aile dostları olamazlar, onun için onlarla yakın ilişkiler kurma).
Varyantı:
KŞ. 1018. **Turçin** pobratim i kalugyer dever ne faşçay. (Ohri).

[34] Ortodoks ayinlerinin sonunda, katılanların ağzına konan; Hz. İsa’nın vücudunu temsil eden kutsal ekmek. Kilise terimi.

Türk ile kan kardeşi, keşiş ile kayınbirader olma.
Varyantı:
HPKP. 6359. **Turçin** pobratim, kalugyer, dever i frenk **ortak** ne fakyay.
Türk ile kan kardeşi, keşiş ile kayınbirader ve kilit/anahtar ortağı olma.
(Bu atasözü ile Türklerin onlar için çalışan Hristiyanlara karşı olan vefasızlığı ve dost olmayan tavrı gösterilmektedir).

Aynı anlamda olan ve Kiril Alfabesi ile yarısı Türkçe olarak verilen atasözü:
KŞ. 662. Ne ti trebit çetir petli, **dort oros**. (Ohri).
Dört horoza ihtiyacın yok.
FK. 3679. **Turçin** priyately ne bijcat (ne bidvit).
Türkten dost olmaz.
İK. Ne fakyay **Turçin** priyatel. (Öneriler konu başlığı).
Türkle dost olma. [H1f]

20. KŞ. 753. Padnaa vo **imaretskiot** bunar. (Ohri).
İmaretin kuyusuna düştüler.
(Türk imaretindeki derin kuyu gibi geriye dönülmez şekilde kötü bir adamın eline düşmek). [F1d]

21. KŞ. 766. Piyanstvo izgubi tsarstvo. (Pirlepe).
Sarhoşluk çarlığı kaybetti. (Sarhoşluktan dolayı kişi bulunduğu iyi durumunu da kaybeder. Bu atasözünün kökeninin Türklerin Makedonya topraklarına girmesi ve fethetmesi ile başlıyor. Günümüze kadar 'bizim atalarımız ve yöneticilerimiz sarhoşluğa düşüp, aralarında kavgalar etmeselerdi Türkler anavatanımıza sahip olamazlardı' söylenmektedir). [D5e, K1b]

22. KŞ. 956. So **Turçin** krastavitsi ne sadi. (Tikveş).
Türk ile salatalık ekme. Açıklaması: Türk ile ticari veya herhangi bir ilişkiye girme. [H1f]

23. KŞ. 1016. **Turçinot** tseli çetereset godini da go nosiş na ramo, ednaş ako go ostayt, za da si otpoçiniş, pak ke te ispsuyat i ke ti reçit: '**gyaurolli gyaur**'. (Ohri).
Varyantı:
HPKP. 6357. **Gyaur-olli gyaur**.
Türkü, tüm kırk yıl boyunca omzunda taşısan, dinlenmek için de bir kere indirsen, yine de küfreder ve 'gâvur oğlu, gâvur' der.
Bu atasözü, Türklerin itaatkâr Hristiyanlara müteşşekir olmamaları ile ilgilidir. [H1f]

24. KŞ. 1019. **Turçinot** so/sos kola zaets/zaytsi lovi. (Gevgeli). HPKP. 6356.
Türk araba ile tavşan avlar.
TT: Osmanlı tavşanı araba ile avlar.
1) Osmanlıların yönetim işlerinde bozukluk başladıktan sonra iç güvenliği sağlayacak olanların durumu şuna benzerdi: Araba ile tavşan avlamak. Çünkü rahatlarını bozmaz, sadece iş yapıyor görünürlerdi. Onlar davranmcaya kadar iş işten geçerdi. Güvenliği bozanlar kolayca kaçarlardı.
2) Osmanlı, olmayacak işleri kurnazca ve kendini yormadan başarır.

Makedon atasözünün açıklamasında, Türkiye Türkçesinin ikinci (2) maddesi olarak verilmiş. [M6c]

25. KŞ. 1139. Şço ti trebit zelen **kalpak** na glaa? (Ohri).
Kafana yeşil kalpak nene gerek?
1989 basımlı bu kaynağın editörlüğünü yapan Marko Kitevski'nin açıklamasına göre: "Bir zamanlar yeşil kalpağın takılması Türk hükûmeti tarafından çok katı bir şekilde yasaklanmış. Uymayanlara ciddi cezai müyyeide uygulanıyormuş. Bu yeşil kalpaklar, 80-90 yıl öncesine kadar Ohri'de evlerde bulunuyorlardı. Bu bilgileri, ebeveynlerim ve XIX. yüzyılın ilk onluğuna kadar yaşamış olan (ismi sayılan, s. 140) birkaç yaşlıdan aldım"
Varyantları:
KP. Kakov yunak, takov **kalpak**.
KP. Spored yunako i **kalpako**.
Kahraman nasılsa, kalpağı da öyledir.

Konu ile ilgili diğer atasözleri:

BV. 2386. İ yas **kalpak** nosam.
Ben de kalpak takıyorum.

İK. Nemoy da odeş so zelen poyas vo **tursko** selo.
Yeşil kuşak ile Türk köyüne gitme. (Dikkat, tedbir konu başlığından). [C2c]

26. APS. 50. Seka **bula** znae da mesi şaren zelnik, kuga ima şarilo. (Yukarı Cuma).
Malzeme olunca her bula (Türk karısı) alacalı börek yoğurmasını bilir.
Not: Bula sözcüğü Türk kadınlarına aşağılayarak, etnisitesi yüzüne svurularak söylenen argo bir sözcük olarak kullanılır. (MDR, http://drmj.eu)'teki dört anlamından ilki: Zar (çarşaf) ve fereceli geleneksel Müslüman kadın giysisi. [M5b, M5d, M6b]

27. HPKP. 572. Boje pomoji, **Turtsi** poloji, a **kaure** podigni.
Allah yardım et, Türkleri meşgul et, gâvurları yükselt. [H1f, H3i]

28. HPKP. 1864. Dur ne yait risyanin **layna** – **Turçin** ne yadit **alva**.
FK. 769. Duri ne kasnit risyanin layna, **Turçin** ne kasvit **alva**.
Hristiyan dışkı (bok, kanalizasyon pisliği) yemedikçe, Türk helva yemez.
Ç. n. Türkten kasıt Müslüman. [H1f]

29. HPKP. 2873. **Kafeto** ye tsırno, **ama begoy** go piyeet, snegot ye bel, **ama** kuçinyata go gazeet.
Kahve kara ama bey içiyor, kar beyaz ama köpekler eziyor.
Varyantı:
FK. 3837. Tsırno kafe begoy piyet.
Kara kahveyi bey içiyor.
Varyantı:
FK. 1185. İ **kafeto** e tsırno, **ama begoy** go piyet. (bey).
Kahve de kara ama bey içiyor.
Varyantı:
BV. 2395. İ **kafeto** e tsırno, **ama begovite** go piyat. (beyler).
Kahve de kara ama beyler içiyor. [C6c, C6e]

30. HPKP. 3346. **Kurdisal** se kako **yuruçki** petel na panagon.
Yörük horozu gibi dengin üstünde kurulmuş.
Ç.n. Denk: Yük hayvanlarının sağ ve soluna konulan iki yük parçasından her biri (TDK, https://sozluk.gov.tr). [F2c]

31. HPKP. 3718. Meseçina – **turska** pomoşnitsa.
Ay, Türkün yardımcısıdır.
Not: Ay ışığınında Türklerin haydutluk yaptığı ile ilgili bir atasözüdür. Bir şarkının sözlerinde 'Ay ışığı, at çalmak ve kız kaçırmak içindir'. [A3b, L1d]

32. HPKP. 3957. Na **vakof** i na **Turçin** ne vetuay.
Vakfa ve Türke söz verme. [J1i, H1f]

33. HPKP. 4081. Napraçil **fes** kako koa Dolyani (selo vo Ştipsko) mu e **çiflik**.
Fesi, Dolyani (İştip köylerinden) çiftliğimiş gibi dikmiş.

Buradaki sembolik unsurlar Türklüğe işaret etmektedir. Fes takılması, çiftlik sahibiymiş gibi davranılması bunları göstermektedir. Çiftliklere, köylere, sadece Osmanlı Beyler'i sahip olurdu veya kendilerine bağışlanırdı. [F2c]

34. HPKP. 4149. Na **Turçin** poplaçi se, na priyatel pofali se.
Türke ağlaş, dosta övün (bazen de anlat anlamında). [H6b]

35. HPKP. 4886. Pazarentsi teltsi pasat, (a) rugunçine ruga (ta) berat.
Pazarlılar koyun otlatıyorlar, alaycılar alay topluyorlar (boşta oturuyorlar).
(Pazarlılar: Pazar kasabasından olanlar anlamında. Atasözünün açıklamasında Makedonların Pazar, **Türkler**in de Enice-Vardar ismini kullandıklarını belirtilmiş).
Ç. n. Yenice-i Vardar, 1387 yılında, Sultan I. Murat döneminde Türkler tarafından alınmış ve 1912'deki I. Balkan Savaşı'na kadar 525 yıl Türklerin hâkimiyetinde kalmıştır. idarî açıdan Selânik Vilayeti'ne bağlıydı. Makedonya'nın olan Yenice Vardar, Osmanlı'nın toprak kaybı ile Yunanistan'a geçmiştir. [C3a]

36. HPKP. 5642. Selsko govedo – **tursko** raşeto.
Köylü sığır, Türk gezmesi.
Not: Köydeki sığırın davranışları, Türklerin etrafta gezinmesine benzetilmiş. Bu atasözü ile tüm Türklerden ziyade; ceketini omzuna atmış, fesli kabadayıların, omuz atarak yürümeleri kastedilmiş olması büyük ihtimal dâhilindedir. [H3i, H1f]

37. HPKP. 5644. Selyanin **beg** ne bidvit, a ako se storit, ne mu prilegat.
FK. 3263. Selanets **beg** ne biduva, a ako se stori, ne mu prilega.
Köylüden bey olmaz, olursa da yakışmaz. [K1j]

38. KP. Vladika **Turçin** ne stanuva.
Psikopos Türk olmaz.
Not: (TDK, https://sozluk.gov.tr): Bir bölgenin din işlerine başkanlık eden, papazlığın en yüksek aşamasında olan din görevlisi. [K1j, B1g]

39. KP. Da se ritne **Turçin** s çizma, nema da te boli, **ama** Tsiganino sos bosa noga!
Türk çizme ile tekme atsa acımaz ama Çingene çıplak ayakla atsa! [C1b, C1a]

40. KP. Dvamina **agi** v edna postela ne moje.
İki aga (ağa) bir postta (örtüde) olmaz. [K1c]

41. KP. Dodeka doe **paşata**, odeva ti duşata.
Paşa gelinceye kadar canın çıkar.
Varyantı:
KP. Dur ideş do **paşata**, odeva ti duşata (glavata).
Paşaya gidesiye canın (kafan) çıkar. [K1a, K1g]

42. KP. İstresoa me kat Palazliya.
Palazliya'daki gibi silkelediler beni.
Açıklamasında: Palazliya, diğer köylerden uzakta, dağlık ve ormanlık bir yer olup; 'Türklük zamanında', komitaların, pazarcıları soydukları yer olarak bilinmektedir.

Soymak anlamında, silkelemek ifadesi kullanılmaktadır. Günümüzde de birisi büyük bir alım veya harcama yapınca ‘silkelenmek’ ifadesi kullanılmaktadır. [L1d]

43. KP. Kako **turski mangır** si- kade da odiş, pa ke si doydeş.
Türk mangırı gibisin, nereye gitsen de yine döneceksin. [H4b]

44. KP. Ko ye **esnafliya**, ako e **Turçin**.
Türk olsun, esnaf olduktan sonra.
Ç. n. Esnaf sözcüğü, dükkân sahibi veya işleten olan ilk anlamının dışında Makedonya’da bilinen, tanınan, güvenilir kişi anlamında kullanılmaktadır. Bazen de kişi meslek anlamında esnaf olmasa bile güvenilir ise yine de ‘esnaf çovek’ yani ‘esnaf adam’ denir. [F1b, F1a]

45. KP. Kumitski noj, **turska** glava seçe.
Komita bıçağı, Türk kafası keser. [H1a, H1f]

46. KP. Kuçe i **Turçin** ne sa za vera.
Köpek ve Türke güvenilmez/inan olmaz.
Varyantı:
ANT. Na kuçe i na **Turçin** ne veruvay.
Köpeğe ve Türke inanma. [H3b]

47. ANT. Kuçe i **Turçin** od dobro ne razbira.
Köpek ve Türk iyilikten anlamaz.
Varyantı:
ANT. **Turçin** od arno ne znae.
Türk iyilikbilmez. [H3b]

48. KP. Mineş kako prez **turski** grobişta.
Türk mezarlıklarının önünden geçer gibi geçiyorsun.
Varyantı:
DG. Pominue kıko niz **turski** grobişta.
Türk mezarlarının önünden geçer gibi geçiyor.
Not: Sessizlik anlamında; sessizce. [J1g]

49. KP. Na ulav **Turçin** sekoy den e **bayram**.
Aptal Türke her gün bayram.
Varyantı:
ANT. Na ulav **Turçin** sekogaş mu e **Bayram**.
Deli Türke her gün bayram.

Varyantı:
VP. Za ludio sekoy den e praznik.
Deliye her gün bayram.
Varyantı:
DG. Prave si sıs pameto **Bayram**.
Aklı sıra bayram./Kafasında bayram sanıyor. [M3d, M3f]

50. KP. Odmetaş se kat piyan **Turin**.
Sarhoş Türk gibi yalpalıyorsun.
Varyantı:
KP. Şço si se razmandal kat piyan **Turçin**.
Türkün sarhoşu gibi dağılmışsın. [D5a, D5d, D5e, D5c, H1f]

51. KP. Op trop – site **Turtsi** v eden grob.
Op trop, tüm Türkler bir mezara. [H1f]

52. KP. **Turçin** vera nema.
Türkün dinî yok. [H1f]

53. KP. **Turska** rıj devet godini rıtn.
Türk çavdarı dokuz sene çimleniyor. [H1f]

54. FK. 134. Ako tırpiş, ko **beg** ke jiveyş.
Sabredersen, bey gibi yaşarsın. [H7g]

55. FK. 181. Arno ti şço si videl, ami yas şço ne sum videl.
Senin görmen iyi de ben görmedim.
Hikâyesi: Türkün biri ahırına taş döşetmek istemiş. Türk biraz titizmiş, ince işçilik beklentisi varmış. Bundan dolayı da iş süresince ustanın başında beklemiş. İşin yapımına itiraz ederek, taşların öyle döşenmeyeceğini, kendisinin doğrusunu gördüğünü söylediğinde usta da şu sözü söylemiş: "Senin görmen iyi de ben görmedim." [M9b, M9d]

56. FK. 366. Vo evreysko (**tursko**, gyaolsko) selo tsrkva ne se prayt.
Yahudi (Türk, şeytanın) köyünde kilise inşa edilmez/yapılmaz. [C6d]

57. FK. 654. Da sum **paşa**, ako so opintsi.
Çarıkla da olsa paşa olayım. [C6a]

58. FK. 811. Eden e Ace şço go dırjit **sultan Amida** pod gaz.
Sultan Hamid'i kıçının altında tutan Ace bir tanedir.
Hikâyesi: Struga'da Yon Çakarov isimli bir sarraf hacılığa gittiğinden dolayı Ace (Hacı) takma adıyla çağrılmaktaymış. O zamanlar dükkânlarda masa ve sandalye yerine tezgâh ve minderler olurmuş. Minderlerin üzerinde ise sazdan yapılma hasırlarla birlikte koyun ve keçi postlarından karışık pöstekiler seriliymiş. Yon Ace de sürekli olarak böyle bir pöstekinin üstünde oturup, altında da altınlar, liralar vs. saklarmış. Liraların üzerinde Sultan Hamid'in tuğrası odluğundan dolayı söylenegelen bu söz, zamanla atasözü haline gelmiş.
Ç. n. Eskilerde kalan ve günümüzde duyulmayan bir atasözüdür. [M8a]

59. FK. 966. Za **inaet** i Marko Krale bi se **poturçil**.
İnattan Kral Marko bile Türkleşmiş (Türk) olmuş. [M6d]

60. FK. 967. Za **inet** se **poturçvit**.
İnattan Türkleşti/Türk oldu. [M6d]

61. FK. 1608. Koy ne go imat brata si za brat, na **Turçin** robuvat.
Kardeşlik olmayan yerde Türke kölelik edilir.
FK. 1609. Koy ne go imat brata si za brat, ke imat **Turçin** za gospodar.
Kardeşlik olmayan yerde, Türk, efendi olur. [H3a]

62. FK. 1693. Koy şço sakat, to mu se sluşat.
Kim ne isterse onu duyar.
Hikâyesi: Az biraz yaşı geçkince bir Makedon kızının aklı fikri hep koca, düğün dernekteymiş. Kısmetsiz kızın rüyalarının tek konusu da buymuş. Bir gün yolda giderken bir Türke rastlamış. Türk ona yolda, **atoy** (at) görüp görmediğini sormuş. Kızcağız da heyecanlanıp, şöyle demiş: 'Ne dedin bre Türk, **svatoy** (dünürler) mu?' [H5a]

63. FK. 2170. Nam zdravye, na **Turtsi** bolest.
Bize sağlık, Türklere hastalık. [H1f]

64. FK. 2229. Na **Turçin** i na svetets ne se feşçat.
Türke ve azize tutunma. [H1f, B1g]

65. FK. 2540. Ni od çupka çutura, ni od **Turçin** çveşçina.
Su kabağından sürahi, Türkten insan olmaz.
Ç. n. Şarap koymak için ağaçtan yapılmış küçük sürahi. [C1a]

66. FK. 2965. Poloş e yazikot od **turska** sabya.
Dil, Türk kılıcından bile daha kötüdür. [J1a]

67. FK. 3009. **Poturçenyot** poloş e i od **Turçin**.
Sonradan Türk olan Türkten de kötüdür.
Varyantı:
İK. Ne se boy od **Turçin**, tuku od **poturçen**.
Türkten korkma, sonradan Türk olandan kork (Türkleşmiş).
(Cesaret – korku konu başlığından). [E1j]

68. FK. 3287. Se **poturçila** Mara da ne nosit svinski opintsi, ta obula kuçeşki.
Domuz derisinden çarık giymemek için Mara Türkleşmiş fakat köpek derisinden giymiş.
Versiyonu:
FK. 3308. Se **turçam**, ne se miyaçam.
Türk olacağım, Miyak olmayacağım.
Atasözünün hikâyesi: Köyün birindeki kimsesiz, fakir bir kızı, Miyaklar'dan aklı hafif bir delikanlıya gelin etmek istemişler. Genç kız da Miyak köyüne gidip gelin olmaktansa Türk olmayı tercih ederim demiş. Kaldı ki Miyaklar ile dinleri de milliyetleri de aynı; Balkan Türkleri ile ise dinleri farklıdır.
Ç. n. Tamamlayıcı bilgi; Miyak köylerinin giyimleri ve adetleri diğer köylere göre çok ağır ve farklı gelmekte, tercih edilmemektedir. Bu köylere karşı ağır ve teferruatlı kıyafetleri sebebi ile açık bir dışlama vardır. [H1g, H1d]

69. FK. 3486. Sproti **begot** (çovekot) i **kafeto**.
Beye (adamına) göre kahvesi. [C2d, C6d]

70. FK. 3672. **Turska** banda, ruska kumanda, bugarski aşçer.
Türk bandosu, Rus kumandası, Bulgar askeri. [D1a]

71. FK. 3673. **Turska** stoka – pusta stoka.
Türk malı (hayvanı) – lanet malı (hayvanı). [H1f]

72. FK. 3675. **Turski ferman** za tri dni.
Türk fermanı, üç günlüktür.
Ç. n. Üç gün geçerli anlamında. [K1a]

73. FK. 3676. **Turçin** e samo za da rasipit.
Türk sadece bozmak içindir. [H1f]

74. FK. 3677. **Turçin** koga ke osiromaşit, se prayt banar, a risyanin koga ke osiromaşit, se prayt antikacıya (kopat antiki).
Türk fakirleştiği zaman dilenir, Hristiyan ise antikacı olur (antika kazıyor).
Not: Bu atasözünün anlamını Prof. Dr. Marko Kitevski'ye yazılı olarak sorduğumuzda (08.05.2023) kendisi de Struga üzerine araştırmalar yapan 90 yaşındaki bir folklor araştırmacısından aldığı cevabı nakletmiştir. Buna göre Türk fakirleştiği zaman dilenir, Hristiyan ise hiçbir şey yapmaz.
Ç. n. Türkten kasıt Müslümandır. [D1e]

75. FK. 3680. **Turçin** priyately, sin pasinok i jena vera nemet.
Türkün dostluğuna, üvey oğula ve kadına inanma/güvenme. (Bir hikâyeden). [H3i]

76. BV. 29. Ako vleze prav, ne izleguva zdrav; ako vleze kriv ne izleguva jiv.
(Osmanlı Türkiye'sindeki hapishaneler, aslında zindanlar (**zandanite**) için söylenmiş). [L1e]

77. BV. 1980. Jivee kako **turski beg** vo Makedoniya.
Makedonya'daki Türk Beyi gibi yaşıyor.
Varyantı:
VP. Jivee kako **beg**.
Bey gibi yaşıyor. [K1l, K1j, Klm]

78. BV. 441. **Beg** da sum, pa ako gladen odam.
Bey olayım da aç gezmeye razıyım. [Klm, K1l, K1j]

79. BV. 442. **Beg** so **beg** ne se miluvaat.
Bey, beyden hoşlanmaz. [D1d]

80. BV. 1509. Do pladne so İliya, od pladne so **Aliya**.
Öğlene kadar İliya ile öğleden sonra Aliya ile.
İliya: Makedon erkek ismi. [H5a]

81. BV. 2690. Yazikot seçe poostro i od **turska** sabya.
Dil, Türk kılıcından bile daha keskin keser. [J1a, J1a]

82. BV. 3182. Koga **Uso** stana **kocabaşiya**, neka mu tekne na **Sultanot** do kade stignala rabotata.
Hüseyin kocabaş (bir zümrenin, bir yerin başı) olduktan sonra, Sultan işin nereye vardığını anlasın. [K1i, K1d]

83. BV. 4141. Miji, **Asan**, da ti baam!
Kapat gözünü Hasan, seni okuyup üfliyeyim!
Varyantı:
BV. 4142. Miji, da te lajam/da ti baam!
Kapat gözünü sana yalan söyleyeyim/okuyup üfleyeyim! [J1j]

84. BV. 5165. Nemalo **kadiya** koy da bide, go turile **kyor Asan**.
Kadılık yapacak kimse olmadığından kör hasan'ı koymuşlar. [D1b, D1e]

85. BV. 5466. Od dırvo **maşa** i od **Yuruk paşa** (ne biva).
Odundan maşa, Yörük'ten Paşa (olmaz). [M5d, M6b]

86. BV. 6252. Popski sin naylesno se **turçi**.
En kolay Türkleşen papazın oğludur. [B1g, C5c, H1g]

87. BV. 8251. **Çerkezot** ne krade – şto nayde si zema.
Çerkez çalmaz, ne bulursa alır. [L1d]

88. İK. Tsaro dava, vladikata ne dava.
Çar (sultan) veriyor, piskopos vermiyor. (Otorite konu başlığından).
Atasözünün hikâyesi: Ustrumca'nın köylerinden olan Robovo'da Makedon dilinde eğitim yapan okul açılmış. Fakat Sultan'ın fermanı olmasına rağmen, Yunan Piskopos karşı çıkmış. Öyle ki iş mahkemeye kadar uzanmış. Köyün yaşlı dedelerinden Mitso Karaca ise bu fermana güvenip, 'tsar (sultan) veriyor, vladika vermiyor' deyip, öğretmeni yanına alarak okulun eğitime devam etmesine ön ayak olmuş. [K1d, K1b, K1a]

89. İK. Znaa **turski** kıtu bişka gırçki.
Domuzun Yunanca bildiği gibi Türkçe biliyor. (İroni – sarkazm konu başlığından). [J1p]

90. İK. Ako se **turçeş, turçi** se za bela **kadına**, a ne za tsrna Gyupka.
Türkleşeceksen beyaz kadın için Türkleş, kara Çingene için değil.
(Güzellik – çirkinlik konu başlığından). [D3b]

91. İK. U gorata – vıtsi (vol); u seloto – **Turtsi**; u tsrkvata – svettsi; pret tsrkvata – sleptsi; flezi doma – bıy; izlezi vonka – mıy. (Nikade ubavina.)
Dağda kurtlar, köyde Türkler; kilisede azizler, kilise önünde körler; eve gir bıy, dışarı çık mıy. (Hiçbir yerde rahatlık yok.)

(Zor – kolay, dertler konu başlığından).
Varyantı:
İK. Od gore – vıtsi, od dole – **Turtsi**.
Yukarıda kurtlar, aşağıda Türkler. (Zor – kolay, dertler konu başlığından).
Varyantı:
İK. Uf syaalto – Turtsi; u poolyoto – vıtsi. (Vo seloto… poleto…)
Köyde Türkler, ovada/kırda/köyde kurtlar. (Vaziyetler konu başlığından). [D1b]

92. İK. Poarno **tursko**, nego li Kantursko.
Türklük, haydutluktan/eşkıyalıktan yeğdir. (Özgürlük – esaret konu başlığından). [K1d]

93. VP. **Yaniçari** da go tepat, ta **akıl** da sobere.
Yeniçeriler dövsün de aklını başına toplasın. [H1d]

94. VP. Ti mene **serdar**, ya tebe voyvoda.
Sen bana serdar, ben sana voyvoda.
Voyvoda: Türk Çarlığı zamanında (Osmanlı yönetimi) yasal olmayan gruplaşmaların veya isyankâr, başkaldıran çetelerin başı (MDR, http://drmj.eu).
(TDK, https://sozluk.gov.tr): Osmanlıların Eflak ve Boğdan beylerine verdikleri unvan.
Serdar: (TDK, https://sozluk.gov.tr): Başkomutan. [K1j]

95. VP. Ako e **tursko**, ne e **Turkestan**.
Türklükse, Türkistan değil ya. [H1g]

96. ANT. **Turçin** od şega ne razbira.
Türk şakadan anlamaz. [J1p]

97. ANT. **Turska** rış devet godini rıti.
Türkün hiddeti/öfkesi dokuz yılda çimlenir. [H7k, H7m]

98. DG. Ebuliga aga **Turtsi** para sakat.
Ebuliga aga (ağa) Türkler para istiyor.
Ç. n. Ebuliga sözcüğün anlamı yoktur, ağa sözcüğü ile kafiye yapılmış. [D3g, H1f]

99. DG. Ovoy i u **tursko** ga nema.
Bu durum Türklükte (Osmanlı yönetimi) bile yok. [B2c]

100. DG. **Turtsite** se kuçeşka vera.
Türkler köpek dinindendir. [H1f]

101. KŞ. 1140. Şço **(H)alil** na **bayram**, toa **(H)alil** kata den nosit. (Ohri).
Bayramda giydiğini, her güne de giyiyor Halil. [H1g]

⁂

b) İslamiyetle İlgili Atasözleri:

Balkanları İslam dini ile tanıştıran Türklerdir. Bundan dolayı Makedoncada Türklük ve İslamiyet kavramları birbirinin yerine geçebilmektedir. Özellikle eski metinlerde İslam yerine 'Türklük' ve 'Türk dinî' ifadeleri kullanılmaktadır. Alttaki atasözlerinin çoğunluğu XIX. yüzyılda derlenmiştir.

1. M. 3057. Vaa **turstkata** vera ugu saka da se tera.
Bu Türk dininin çok yapılacakları var. (Tikveş Bölgesi Türkleri'nden). (Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır). Türk dinî ile kastedilen İslamiyettir. [H1a]

2. M. 3651. **Ramazan** dırjit i zlo ti mislit.
Ramazan tutuyorlar ve zulüm düşünüyorlar. (Sıklet ve zulüm konu başlığından alınmıştır).
Ç. n. Oruç tutma anlamında kullanılmaktadır. [C6c]

Konu ile ilgili doğrudan olmasa da dolaylı olarak, din hocaları örneğinde; Tehdit ve intikam konu başlığından alınan bir atasözü:

3. M. 3396. Redo go dovede **oca**ta svinyi da pasi.
Zaman, hocayı domuz otlatmaya kadar getirdi. (Bir zamanlar yaptığı kötülüğün karşılığını bulduğunda söylenen söz).

Burada vurgulanmak istenen domuz İslam dinince yenilmesi yasaklanmış olan bir hayvan olmasına rağmen öyle durumlar olur ki dinin temsilcisi, görevlisi din adamları bile bu hayvanı otlatır.
TT: Ektiğini biçmek ile eş anlamlı bir atasözüdür. Türkçeden hoca, 'oca' olarak geçmiş ve halen günümüzde de aynı şekli ile kullanılmaktadır. [T3a, D3a]

4. KŞ. 7. Ako imam strah od bioltsata, pak i od lepeşkata i da imam strah. (Ohri'den).
Bufalodan korkuyorsam da onun dışkısından (bokundan) korkmam gerekmez.
(Güçlüden korkuyorsam eğer, onun benzeri fakat daha güçsüzünden de korkmam gerekmez. Bu atasözünün sıklıkla Türklerden korkuyorsak da onlar gibi Müslüman

(mohamedani) olan Çingenelerden de korkmamız gerekmediğini söylemek için kullanılır). [H1f]

5. KŞ. 646. Ne se yayt **hocoo** sirenye. (Ohri).
FK. 2804. **Oco** sirenye ne se yayt.
Hocanın beyaz peyniri yenmez. (Senden daha güçlü kimsenin malına zarar veremezsin, özellikle de senden kötüyse). [K1l, B1g]

6. KŞ. 1061. **Fasulişçe**, naşa veritse! Ti mi razmeni verata, ti pak ke mi ya odmeniş. (Ohri).
Fasulyecik, bizim dinimiz! Sen değiştirdin dinimi, yine se değiştireceksin.
Fakirin biri yağsız yemekten bıkmış. Safça bir düşünce ile dinini değiştirip Türkleşirse (müslümanlaşırsa anlamında) oruç tutmaktan kurtulacağını ve hatta her türlü yiyeceği bulabileceğini düşünmüş. Dinin kendisine yiyecek vermeyeceğini düşünememiş.

Ç. n. Makedoncada fasulye 'grav' iken bu atasözünde Türkçe fasulye, fasulyecik şeklinde kullanılmış. Ortodoks Mezhebinde belirli günler yağsız ve etsiz yemek yenilerek oruç tutulur. Yukarıdaki atasözünde sözü edilen fakir kişi ise hem kendi dinindeki oruçtan kurtulmak, hem de birçok yiyeceğe kavuşmak için Türkleşmek yani Müslüman dinîne geçmek istemiş. [B2a, D3a]

7. HPKP. 2524. İspuşçi İsusa, ta tırçi po **Muameda**.
İsa'yı bıraktı, Muhammed'in peşinden koşuyor. [B1g]

8. HPKP. 4840. Otrekıl se **Aliya** od **camiya**.
Aliya camiden vazgeçmiş.
Not: Burada tam tersi kastediliyor, vazgeçmez anlamında. Duy da inanma gibi. [C1b]

9. KP. Doyde **Aliya** v **camiya**.
Aliya camiye geldi. [J1j, B1g]

10. ANT. **Toybe Aliya** v **camiya**.
Tövbe Aliya camide. [C6e]

11. KP. Şço ti trebe **uzul kalpak** da ti vikaa **derviş aga**.
Uzun kalpağa ne gerek var, sonra sana derviş aga derler. [C1c, H1f]

12. FK. 109. Ako si **ortak** vo rabotata, ne si **ortak** vo verata.
İşte ortaksan, dinde ortak değilsin.
(Bu atasözünün hikâyesi bir Türk bir de Hristiyan ortaklar-kiracılar hakkındadır). [H3c]

13. BV. 2426. İ na **acilak** ima mnogu magarinya.
Hacılıkta da çok eşek var. [C6c, C6e]

14. BV. 2445. İ **ocata** padna od **camiyata**, a i nekoy go krena za beçvi.
Hoca da camiden düştü fakat onu da birisi pantolon için kaldırdı. [H6c]

15. BV. 2670. Yade **kyotek** kako tapanot na **Bayram**.
Bayramda davula vurulduğu gibi kötek yiyor. [F1c]

16. BV. 3110. Koga nema **ocata** şto da raboti, si ya previrzuva **çalmata**.
Hocanın işi olmadığı zaman sarığını bağlıyor. [M7i]

17. BV. 3121. Koga praviş **camiya**, napray i **minare**.
Cami yaptığın zaman minaresini de yap. [M7e]

18. BV. 7698. Ti i **Alah**/Gospod i nikoy drug.
Sen, Allah ve başka hiç kimse. [B1a]

19. MK. Pazi Boje ne ot **Turçin**, a ot **poturnak**.
Allah Türkten değil, sonradan Türk olanından korusun.
Ç. n. Poturnak sözcüğü; Hristiyanken İslamı kabul eden anlamında kullanılan arkaik bir sözcüktür. Türkleşme, Müslüman olma anlamında kullanılmaktadır. Genelde Balkanlar'ı, özelde ise Makedonya'yı İslamiyetle tanıştıran Türklerdir. [E1j]

⁂

c) İstanbul ile İlgili Atasözleri:

Bu alt bölüm, İstanbul özel adının geçtiği atasözleri taranarak oluşturulmuştur. İstanbul, eski Makedon metinlerinde 'Stambol' ve 'Tsarigrad' olarak geçmektedir. Tsarigrad: Çarın şehri yani padişahın şehri anlamına gelmektedir.

1. M. 627. Doma sedam, ama **Stambol** şetam. (İtar sum).

Evde oturuyorum ama İstanbul'u geziyorum. (Kurnazım). [H1a]

2. M. 1134. Koyşto bara jena bez **kusu**r, ne kye moji da ya naydit ni vo **Stambol**.
Kim kusursuz hanım ararsa, İstanbul'da bile bulamaz. [G5e, E1j]

3. M. 1603. Na **Stambol** oşol, i bez pari si doşol.
İstanbul'a gitmiş ve parasız dönmüş. [M3d]

4. M. 3194. **Stambol** da izgori, Bukureş go prai; Bukureş da izgorit, **Stambol** ne moji da go naprai.
İstanbul yansa, Bükreş onu inşa eder; Bükreş yansa, İstanbul onu inşa edemez.
(Övme ve övünme konu başlığından alınmıştır). [F2c]

5. M. 3474. **Dembel stambolciski** legnal na plekyi kako **derebey**.
Tembel İstanbullu, derebeyi gibi sırt üstü yatmış (Tembellik konu başlığından alınmıştır). [M7d, M7h]

6. M. 3675. Ako sakaş i od **Stanbol ekim** donesi, ako mu se skusile dnite, nema şto da mu çini.
İstersen İstanbul'dan hekim getir, günleri azalmışsa, hiçbir işe yaramaz.
(Sağlık konu başlığından alınmıştır). [B2a, G7c]

7. M. 4015. Bre i **Stambol** da go sudiş, pa nema şto da mu storiş.
Breh, İstanbul'u mahkeme etsen, yine de ona hiçbirşey yapamazsın. (Çirkinlik, iğrençlik konu başlığından alınmıştır). [C1a]

8. M. 4247. Za negovoto yunastvo se prikajuva duri vo **Stambol**.
Onun kahramanlığı İstanbul'da bile anlatılıyor.
Varyantı:
M. 4249. İ vo **Stambol** go prikajuva nego za mnogu yunak oti beşe.
İstanbul'da bile onun çok kahraman olduğu konuşuluyor. (Kahramanlık konu başlığından alınmıştır). [M4b, H2d]

(Aptallık konu başlığı altındaki atasözleri):
9. M. 4536. Zemi mu umo, da poydi vo **Stambol**, ta da prokopsaş. (Ne mu se bendisuva pouçenieto).
Aklına gir de İstanbul'a gitsin, görsün başarısızlığı. (Öğretiyi beğenmiyor). [H4d, M3c]

10. FK. 3436. So opitvenye i v **Stambol** se oyt.
Sora sora İstanbul'a kadar varılır. [M9d, J1l]

11. FK. 2768. Onoy şço doşol od **Stambol** ne znayt, ti znayş!
İstanbul'dan gelen bilmiyor, sen biliyorsun! [H1c]

12. FK. 3557. Stapalyka po stapalyka duri **Stambol** se oyt.
Ayak izlerinin peşi sıra İstanbul'a bile gidilir/varılır. [C4c]

13. BV. 3043. Klotsaat torbi so groşovi, a vo **Stambol** – so koşovi!
Kuruş dolu torbaları tekmeliyorlar, İstanbul'da ise sepetle! [C5c]

14. MK. Arnautski şilejinya vo **Stambol**, na pyatsa, sami zboruvale i se prodavale.
Arnavut kuzuları (1 yaşına kadar olan) İstanbul'da meydanda kendileri konuşup, kendilerini sattrıyorlarmış. Yani o kadar iyimiş hayvanlar. [L2a]

15. VP. Od reçeno do napraveno kako od tuka do **Stambol**.
Yapılmış, söylenmişten buradan İstanbul'a kadardır. Yani o kadar farklı. [C3b, C3e]

16. VP. U **Tsarigrad** jiveal, tsaro ne go videl.
İstanbul'da yaşamış, padişahı (çarı) görmemiş. [C2c]

⁂

ç) Atasözlerin Hikâyelerinde İstanbul:

Buraya kadar atasözlerinde geçen İstanbul özel adı ile ilgili atasözleri verilmiştir. Burada ise atasözlerinde İstanbul adı zikredilmemekle birlikte hikâyelerinde kentin adı geçenler aktarılmıştır. Yani atasözünde İstanbul özel adı geçmeden, zamanında İstanbul'da vuku bulan hadiselerin sonucunda oluşmuş atasözleri verilmiştir.

1. M. 1704. Ni se vodit, ni se terat.
Ne götürülür ne de yürütülür. [M3e]
Hikâyesi: Cahil bir adam İstanbul'a gitmiş ve döndüğü zaman, kendisine Türkçede ekmeğe ne dendiğini sormuşlar. O da şöyle demiş:

- Sıcak ekmeğe –(Türkçesi: sıcak ekmek)- diyorlar.
- Ya soğuk ekmeğe ne diyorlar? Diye sormuşlar.
- Hiçbir zaman soğuk ekmek almadım ki bileyim ne dediklerini.
- Onu bilmiyorsun, iyi ama gübreye (hayvan dışkısı) ne diyorlar, biliyor musun, bilmiyor musun? Diye sormuşlar.
- Eh, Allah için, gübreyi ne kadar biliyorsam, o kadar dilimin ucunda dönüyor ama çıkartamıyorum, hem, işte, sadece dilimin ucunda dönüyor.

2. M. 2901. Parite go praat çoeka yunak, **tavmin**ciya i znaen.
Para insanı kahraman, bilgili ve tahmin üzere (sezgisel) bilen yapar. [K2a]
Hikâyesi: "Eski zamanlarda İstanbul'da, kantarda tartmadan et satan bir kasap varmış. Kim ne kadar miktarda et isterse o ölçüsüz kesip verirmiş ve bunu da önemsemezmiş. Kim ne kadar isterse istesin herkese aynı miktarı verirmiş.
Bu durum taa padişaha kadar duyulmuş. Padişah duyduğu zaman şaşırmış ve kasaba gidip kendi gözleri ile görmeye niyet etmiş. Kasaba gitmiş ve ondan okka ve 100 gr et istemiş. Kasap ise istifini bozmadan, her zamanki gibi eti kesip, vermiş."

3. M. 4565. Magare poyde, i magare si doyde. (Nema um da svırşi rabota).
Eşek gitti ve eşek döndü. (İş bitirecek, iş halledecek aklı yok). (Aptallık konu başlığından alınmıştır). [M3d, H1d]

Hikâyesi: Eski zamanlarda, bizim kasabanın ileri gelenleri (esnafları), bir adamı İstanbul'a Baba Ali'ye (yani Babıali) bir arzuhâl sunması için göndermişler. Pirlepe (Prilep)'deki Hristiyanların Türklerden bir derdi varmış.

Adam İstanbul'a gitmiş, fakat arzuhâli Baba Ali'ye vermek kısmet olmamış. Çünkü akıl fukarasıymış. Elindeki paraları da bitirince Pirlepe'ye geri dönmüş ve onu gönderenlere çeşit türlü sebepler sayarak arzuhâli veremediğini söylemiş. Onlar da onu dinleyince aklının noksan olduğunu fark edip şöyle demişler:

- Aman bre Allah'ın kulu, neden arzuhâli vermedin Baba Ali'ye. Hiç hesap etmedin mi şu kadar para harcandı senin İstanbul'a gidişine?
- E sahiden de bu gidişimde veremedim arzuhâli, ama haydi beni bir daha yollayın, belki bu sefer bir vakit bulur veririm.
- Seni gönderelim iyi güzel ama bre âdemoğlu yine eşek gidecek ve eşek olarak döneceksin ilk seferde gidip geldiğin gibi.

Böyle söylemiş kasabanın ileri gelenleri ve başka birini göndermişler.
O zamandan beri, Pirlepe'de, bu söz kalmış: 'Eşek gitti, eşek döndü'.

⁂

d) Nasrettin Hoca ile İlgili Atasözleri:

Bu bölümde Nasrettin Hoca'dan alındığı belirtilen atasözleri ya da sadece Nasrettin Hoca'nın isminin geçtiği atasözlerinin hikâyeleri verilmiştir. Makedoncada 'Nastradin-oca' olarak geçmektedir.

1. M. 1053. Kaçi se na ednoto magare, broy devet, slezi – broy deset. (Od Nastradin-oca).
Bir eşeğe bin, dokuza kadar say, in ona kadar say. (Nastradin-oca'dan). [M3e]

Bu atasözünün çıktığı anekdot Şapkarev, (1892: 90) ve Kavaev, (1961: 74) tarafından nakledildiğine göre:

Odunculuk yapan bir adamın on tane eşeği varmış. Onu ile de odun taşıyormuş. Bir defasında eşeğin birine binmiş ve her zamanki gibi eşeklerini saymış. Dokuz adet eşek saymış, inmiş eşeğinden, yeniden saymış, bu defa on tane saymış. Eşeğe bindiğinde, sürdüğü eşeği saymıyormuş. Bu olaydan sonra kalmış bu atasözü: Bir eşeğe bin, dokuza kadar say, in ona kadar say.

Atasözünün kendi açıklamasında da Nasrettin Hoca'dan alındığı kaydedilmiş.

Bu atasözünün bir varyantı da
K. 514. Magare yavay, magare baray atasözüdür.
Eşeği sür, eşeği ara.
Bir hikâyeden çıkan bu atasözü ile anlatılmak istenen gözünün önünde olanı arıyorsun ve bulamıyorsun.

2. M. 4773. İ tatko mu lajeşe, ama pak ovoy tsel **Nastradin-oca**.
Babası da yalancıydı, fakat bu tümü Nasrettin Hoca. (Yalan konu başlığından alınmıştır). [J1j, M7e]

3. KŞ. 327. **Kazanot** rodil **kazançe**. (Pirlepe).
Kazan, küçük kazan doğurmuş. (Açıklaması: Atasözü Nasrettin Hoca'nın şakalarından alınmıştır ve imkânsız olan imkânlı hale gelebilir anlamındadır). [M7e]

4. FK. 2180. Na **Nastradin-oca** i çavkata biyoli mu loela.
Nasrettin Hoca'nın kargası bile bufalo avlıyormuş. [J1e, J1o]
Anekdot: Birçok beyin evcilleştirilmiş kartalları varmış. Onlarla birlikte ava çıkıp, yabani kuşlar avlamaya giderlermiş. Sürüsünden ayrı uçan bir kuş gördüklerinde kartalı üzerine sürüp, kuşu aşağı indirmesini sağlarlarmış.

Bunu gören Nasrettin Hoca, bir karga yakalayıp, güya onu ava gidecek kadar evcilleştirmiş. Bir gün kargasını alıp, ava gitmiş. Gittiği yerde de bir beyin büyükbaş sürüsü otlamaktaymış. Hoca'nın kargası önce uçup, sonra da bir hayvanın piresine dalış yapmış ve piresini yakalamış. Karganın her dalıp, pireyi yakalayıp yemesi sırasında hocaya sanki hayvanı alması için çağırıyorlarmış gibi gelmiş ve gidip hayvanı kendi ahırına kapatmış. Hayvanın sahibi olan beye, Hoca'nın bu yaptığını söylemişler. O da akşamına Hoca'ya gidip, hayvanını istemiş. Hoca da: '**Bey efendi**, benim kargam hayvanı yakaladı' demiş. Bey de şaşkınlıkla: 'Karga nasıl koskoca hayvanı yakalar' diye sormuş. Bunun üzerine Hoca da: 'Aynen senin kartalının yaban kuşlarını avladığı gibi' diye cevap vermiş.

5. FK. 2220. **Nasradin-oca** koga vırnelo, se smeel, koga greelo sontse, plaçel.
Nasrettin Hoca, yağmur yağdığı zaman güler, güneş çıktığı zaman da ağlarmış. [A3a]

6. FK. 3293. Se skarale **aramite** za **yorganot** od **Nastradin-oca**.
Haramiler Nasrettin Hoca'nın yorganı için kavga edip küsmüşler. [L1d]
Anekdot: Bir keresinde Nasrettin Hoca uyumak için yatmış. Geç saatte evinin önünde birileri kavgaya tutuşmuşlar. Nasrettin Hoca, kavga eden kimlerdir, ne için kavga ederler diye çok merak etmiş. Giyinik olmadığından, yorganını üzerine sarıp dışarı çıkmış. Kavga edenlerden birisi atik davranıp, hocanın yorganını aşağı çeker çekmez diğerleri anında kaçışmışlar. Hoca odaya yorgansız dönünce eşi insanların neden kavga ettiğini sormuş. Hoca da: 'Benim yorganım için' diye cevap vermiş.

7. BV. 4907. Ne mi e za magareto şto ptsovisa, tuku za praşuvanyeto.
Eşeğin ölüp gittiğinde değilim de sorulmasındayım. (Nasrettin Hoca hakkındaki bir masaldan). [J1c, J1l]

8. MK. **Belyata** e vo **torbata**.
Bela torbadadır. [L1d]
Atasözünün açıklamasında: Nasreddin Hoca, bir gün, pırasa çalmak için bir bahçeye gitmiş ve bir deste pırasayı koparıp, torbaya tıkıştırmış. Bahçevan durumu görmüş ve bağırarak:

- Burada ne arıyorsun bre hoca? diye sormuş.
- Beni buraya rüzgar attı, demiş.
- Neden pırasaya tutunuyorsun?
- Beni yine sürüklemesin diye.
- Peki torbadaki nedir? Sormuş bahçevan.
- Bela torbadadır, diye cevap vermiş hoca.

9. İK. Ako umre **Nasradin – Oca**, lajite ne svırşia.
Nasreddin hoca öldü ise de yalanlar bitmedi ya.
Varyantı:
Ako umre lıjaço, laajşte ne umryaa (…lagite ne umrea).
Yalancı öldü ise yalanları ölmedi ya. (Gerçek – yalan konu başlığından). [J1j]

10. VP. Koga go **nastradin oca** prakyal detıto (deteto) negde, prvo go tepal.
Nasrettin Hoca çocuğu bir yere göndereceği zaman önce dövermiş. [G3c]

5. 2. Türk Atasözlerinden Farklı Olan Makedon Atasözleri

Buraya kadarki kısımda Makedon atasözlerinde Türk kültürünün izleri araştırılmıştır. Bu bölümde ise tam tersi birbirinden farklılık gösteren kültürel anlayışlar, atasözleri bağlamında tespit edilmeye çalışılmıştır.

5. 2. 1. Hristiyanlık Teolojisiyle İlgili Olan Atasözleri: Her ne kadar Türk kavimlerinin bazıları Hristiyan dinine mensup olsa da konumuzun geçtiği bölgede fethi gerçekleştirip, yöneten Osmanlı İmparatorluğu'nun resmi dinî İslamdır. İmparatorluk, farklı dinlere mensup birçok tebaadan oluşsa da padişahların tamamının ve devletin üst düzey yönetici sınıfının çoğunluğunun da dinî İslamdır. Aynı şekilde orada iskân edilen Türk nüfusun dinî de İslâm'dır.

Kuzey Makedonya'nın resmi dinî Hristiyan teolojisinin Ortodoks mezhebidir[35]. Makedonların çoğunluğu da adı geçen dine mensupturlar. Din farklılığının atasözlerine yansıması burada ele alınmıştır. Bu konu ile ilgili olarak tezin 2. 1. 'Makedonya'nın Coğrafi Konumu, Fizikî, Beşeri Coğrafya, Ekonomik ve Kültürel Coğrafyası' bölümünde daha ayrıntılı bilgi mevcuttur.

1. M. 57. Ako te udri nekoy so kamen, ti udri go so leb. (Taka rekol Hristos).
Biri sana taş ile vururs a, sen ona ekmek ile vur. (İsa öyle demiş). [B1g, B1b]

2. M. 133. Arnata jena et od Boga blaosoena (blagoslovena).
İyi kadın, Allah'tan kutsanmıştır. [B1b]

3. M. 173. Begay od zloto kako Evreino od krısto.
Yahudinin haçtan kaçtığı gibi kötülükten kaç. [H1g, B1g]

4. M. 179. Begat kako Evrein od krıs i protestanets od pos.
Yahudinin haçtan ve protestanın oruçtan kaçtığı gibi kaçıyorlar. (Açıklamasında yeni atasözü olduğu notu düşülmüş). [H1g, B1g]

5. M. 180. Begat kako gyaol od temyan.
Şeytanın kilise buhurundan (temyandan) kaçtığı gibi kaçıyorlar. [M4d]

[35] https://www.kutsalkitap.org -Erişim: 14 Mart 2022.

6. M. 181. Begat kako gyaolot od temyan i Evreinot od krıstot.
Şeytanın kilise buhurundan ve Yahudinin haçtan kaçtığı gibi kaçıyorlar. [M4d, H1g, B1g]

7. M. 305. Veligden, veligden! Doyde i Veligden i si poyde.
Paskalya, paskalya! Paskalya da geldi ve geçti, gitti. [M7g]

8. M. 306. Veligdenoi posti mnogu set dolzi.
Paskalya orucu çok uzun. [M7g, A3e]

9. M. 316. Verata Hristoa go omeknua çoeka.
İsa'nın dinî, insanı yumuşatır. [B1c]

10. M. 675. Evangelieto koy go sluşat i go veruat, toy se spasuat.
Eski Ahit'i (Evangelie) dinleyen ve inanan kurtulur/kurtuluşa erer. [B1g]

11. M. 676. Evangelieto koy ne go sluşa, nema dobra duşa.
Eski Ahit'i (Evangelie) dinlemeyenin iyi ruhu yoktur. [B1g]

12. M. 922. İ svetsite zgreşile, ama pak se osvestile, otkoa se pokayale.
Azizler de hata etmişler ama yine de tövbekâr olduktan sonra uyanmışlardır.
Şüphesiz tek Tanrılı dinlerin tümünde tövbe mevcuttur, ancak buradaki Hristiyan teolojisine göre söylenegelmiş olduğundan Müslüman Türklerin etkisinden söz etmek anlamlı değildir. [B1b]

13. M. 965. Ya um na ulaite ya na Sveti Naum.
Ya salaklara akıl ya da Aziz Naum'a gitsinler. Um (akıl) ve Naum ile ses tekrarı yapılmuş. [B1g]

14. M. 1039. **Kandilo** pred ikona palenye, bez Hrista çisto veruvanye – nemaat spasenie.
İsa'ya samimiyetle inanmadan, ikonanın önünde yakılan kandilden kurtuluş yok. [C6c]

15. M. 1195. Kolku **air** ke vidat **berberite** od popoite, tolku **air** ke vidat **aramiite** od kradenye.

Berberler papazlardan ne kadar hayır görürlerse, haram yiyenler de hırsızlıktan o kadar hayır görür. [D3g, B1g]
Ç. n. Ortodoks mezhebindeki papazların tamamı sakallıdır.

16. M. 1434. Mirnite i krotkite detsa Hristos i pofali i gi blaosoi.
Uslu ve sessiz çocukları İsa övdü ve kutsadı. [G3a, B1g]

17. M. 1459. Mnozina set vikani za da bidat risyani, **ama** maltsina set doydeni.
Çoğunluk Hristiyan olmaları için çağrılıdılar fakat azı gelmiştir. [B1a, B1e]

18. M. 1562. Na gyaolo udri mu çado od temyanot.
Şeytana buhurdanın dumanını vur.
Ç. n. Kastedilmiş kiliselerde ayinler sırasında yakılan tütsüdür. [M5d, B1g]

19. M. 1584. Na popo mu e okoto vo vinoto.
Papazın gözü şaraptadır. [B1g, C6c]

20. M. 1593. Na svinya biser ne niji.
Domuza inci dizme.
Ç. n. Kutsal kitapta geçen bir söz. "Kutsal olanı köpeklere vermeyin. İncilerinizi domuzların önüne atmayın. Yoksa bunları ayaklarıyla çiğnedikten sonra dönüp sizi parçalayabilirler." (İncil: Matta 7:6) Kısım (Matta), bölüm numarası (7) ve ayet numarası (6); (Kutsal Kitap, 2018: 1017). [C6d, B1g, B1d]

21. M. 1622. Naşol tsrkva da se krısti. KŞ. 587. (Ohri).
İstavroz çıkartmaya kilise bulmuş. (Beni kandıramaz).
M. 3155. Nayde tsrıkva da se krısti.
İstavroz çıkartmak için kilise buldu. (Onun övünmeleri yer tutmuyor).
(Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır).
Varyantı:
MK. Nayde tsrıkva da se krıstiş.
İstavroz çıkartmak için kilise buldun. (Yalan söyleyecek adam buldun). [F2c, B1g]

22. M. 1811. Od şto e pişano vo vangelieto, ke se svrşi seto.
Eski Ahit'te (Evangelie) yazılı olanın, tümü gerçekleşecek. [J1q, B1a]

23. M. 1822. Odoşto et loş moy Nikola, mi omrızna i Sveti Nikola.
Benim Nikola'nın kötülüğünden, Aziz Nikola'dan bile nefret ettim. [G5f, B1g]
Varyantı:
BV. Zaradi Yovan go zamrazi i Sveti Yovan.
Yovan yüzünden Aziz Yovan'dan da nefret etti. [G5f, B1g]

24. M. 1867. Pazi Boje od krısten gyavol.
Vaftiz edilmiş şeytandan sen koru Yarabbi. [C6c]

25. M. 2090. Rayskite porti set otvoreni za tie lugye şto set vistinski risyani.
Cennet kapıları hakiki Hristiyanlar için açıktır.
Genel olarak tüm tek Tanrılı dinlere mensup halklar aynı inancın (zannın) içindedirler. [B1b, G8g, J1k]

26. M. 2121. Risyanin prav koy saka da bidit, maki treba da pretırpit.
Gerçek Hristiyan olmak isteyenin biraz sabretmesi gerekir. [B1e, C5d]

27. M. 2122. Risyanite ako si krepea verata prao, so strebreni laytsi ke sırkaat.
Hristiyanlar dinlerini doğrulukla yaşasalardı, gümüş kaşıkla yiyeceklerdi. [B1e]

28. M. 2123. Risyanskata vera çoeka go prerodua.
Hristiyanlık dini insanı tekrar diriltir. [C5b, B1g]

29. M. 2142. Sakay od Boga tsarstvoto negoo, a ne drugo.
Allah'tan onun kralığını iste, başka bir şey değil.
Ç. n. Tanrının krallığı veya çarlığı, onun bağışlayıcı, esirgeyiciliğine teslim olmaktır. [B1e]

30. M. 2162. Svetets da bidiş, pak treba da rabotiş i Boga da moliş.
Aziz olsan bile yine de çalışman ve Allah'a yalvarman gerekir.
Ç. n. Esasında Kur'an-ı Kerim'de geçen soyunuza değil takvaya bakılır ifadesi ile aynılık gösterse de Hristiyanlık teolojisindeki aziz kavramı ile türetilmiş atasözüdür. Burada esinlenme değil sadece tek Tanrılı dinlerdeki ortak yönler söz konusudur. [B1g, M7h]

31. M. 2562. **Keşke** da ne se rodeşe Yuda odoşto go predade Hrista.
Keşke Yehuda doğmayaydı, İsa'yı ele verdi. [K1g, B1g]

32. M. 2627. Hristos voskresna od mrtvite za da i ojivit umrenite i da postrami Evreite.
İsa dirildi ölülerden, yaşam vermek için dünyadaki ölülere ve Yahudileri utandırmak için.
Ç. n. Hristos voskresna yani İsa dirildi! Dini bayramlarda söylenen bir dua, dilek gibi bir kalıptır. Karşı taraf da 'navistina voskrısna' der; anlamı da 'sahiden, gerçekten dirildi!' [B1g, B1b, H1f, G8f]

33. M. 2628. Hristos se rodi za da ne spasit.
İsa bizi kurtarmak için doğdu. [B1g, B1b, G8f]

34. M. 2629. Hristos ke doydit so angelite i so svetsite za da sudit jivite i umrenite.
İsa melekler ve azizlerle beraber gelecek diri ve ölüleri yargılamak için. [B1g, G8f, B1a]

(M. 2812. - M. 2831. Allah'ın yardımı, fakirlik ve çile konu başlığından alınmıştır):
35. M. 2812. İ nemu Gospo mu pomaga, ako e druga vera.
Ona da Allah yardım ediyor, başka dinden olsa da. [B1a]

36. M. 2830. Se maçit kako Rista.
İsa gibi eziyet çekiyor. [B1g]

37. M. 2831. Se maçit kako svetets.
Aziz gibi çile çekiyor. [B1g]

38. M. 3098. Yeden glas şto ima – kako nekoya kambana.
Bir sesi var, kilise çanı gibi.
Ç. n. Kilise çanı Hristiyanlar için önemli olmakla birlikte aynı zamanda tarihi eser niteliğinde olanları da vardır. [C6a, C6a]

39. M. 3150. Na den Veligden e roden.
Paskalya günü doğmuş. (Zengin ve başkalarına övünüyor).
(Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır).
Ç. n. Veligden birebir çeviride büyük gün anlamına gelir.

TT: Kadir gecesi doğmuş. [A3e]

40. M. 3234. Ako se krısti tsel den pred ikona, pak si e taa **orospiya**.
Tüm gün ikonanın önünde istavroz çıkartsa da yine aynı orospudur.
(Şehvet düşkünlüğü ve toplumsal ahlak çökkünlüğü konu başlığından alınmıştır). Türkçeden alınma bir sözcük kullanılmış olsa da dini ritüel sebebi ile Türk veya İslam kültüründen herhangi bir etkiden söz etmek olanaklı değildir. [C6c, F1a]

41. M. 3398. Sveti Arangyel ne si, şto mi stoyş prosto.
Aziz Arhangel değilsin, karşımda neden alçak gönüllü duruyorsun.
(Tehdit ve intikam konu başlığından alınmıştır). [C6c, C6e, B1g]

42. M. 3932. Pçenitsata si ya nosi v usta.
Buğdayını ağzında taşıyor. (Ölmeye yakın).
Varyantı:
M. 4617. Buğdayını yemiş. (Ölmeye hazır). (Sağlık konu başlığından alınmıştır).
Ç. n. Türklerde nasıl ki ölenin ardından helva kavrulur ve dağıtılıyorsa aynı şekilde Makedon Ortodokslar da şekerle haşladıkları buğdayın üzerine tarçın ile hac işareti yaparlar. Kilisede ölünün töreninde papaza okuttuktan sonra da dağıtılır. [G8b, G8e]

43. M. 3986. Uşte svekyata mu ye **eksik**, da mu ya zapaliş.
Daha yakılacak mumu eksik. (Sapsarı kesilmiş, limon gibi sararmış).
Ç. n. Ortodoks mezhebinde ölünün arkasında evinde kırk gün kandil yakılır. [G8b, G8e]

44. M. 4736. Ke mu plati lani na Petrovden.
Geçen sene, Petrovden'de ödeyecek. (Borcun ödenmesi konu başlığından alınmıştır).
Ç. n. Petrovden: Havarilerden Aziz Petar ve Aziz Pavlus için düzenlenen eski Hristiyan kökenli, bir şölen, kutlama. [J1j, J1i]
Türkçe Deyim: Çıkmaz ayın son çarşambasına benzer.

45. M. 4786. Laji i se krısti.
Yalan söyleyerek istavroz çıkartıyor. (Kötülük konu başlığından alınmıştır). [J1j]

46. M. 5026. Koyşto ima ubaa nevesta, ne mu treba da ima doma ikona.
Güzel gelini olanın evinde ikonaya ihtiyacı yok.
(Güzellik konu başlığından alınmıştır). [D3b]

Keşişlerle ilgili aşağı yukarı yedi civarında atasözü görülmüştür. Bu atasözlerinde Türk kültür ve dili ile ilgili herhangi bir konu, gelenek ya da sözcüğe rastlanmadı. Bir örnek vermekle yetineceğiz:

47. M. 1050. Kalugeritsa – svetotelitsa: vo tsrkva otişla, dete si rodila.
Bayan keşiş, azizecik; kiliseye gitmiş, çocuk doğurmuş. [C6c, B1g]

48. KŞ. 10. Ako ne kylukaş ne ti otforaet. (Ohri'den).
Tıklatmazsan (kapıyı) açmazlar.
(Açıklamasında Kutsal Kitap'taki 'Tıklatın kapıyı, size açılır' satırdan alıntı yapıldığı açıklaması yapılmış). [B1b]

49. KŞ. 129. Goliot dal, (a) Sfeti İliya zel. (Gevgeli'den).
Çıplak vermiş, Aziz İliya almış.
(Açıklamasında fakirin manastıra maddi bağışta bulunduğu; fakat zaten görevi fakirlere iyilik etmek olan manastırda görevli zengin keşişin bunu kötüye kullandığı yazılmış). [B1g]

50. BV. 7332. So krıst na çeloto. (İskren ili naiven çovek).
Alnında haç ile. (Samimi veya enayi kişi için). [B1e, M3c, M3d]

51. MK. Mu se raduyat kako na tsrveno yaytse.
Kırmızı yumurtaya sevinir gibi ona seviniyorlar.
Ç. n. Kırmızı yumurtadan kasıt; paskalyada boyanan ve özellikle çocukları sevindiren rengârenk boyalı yumurtalar. [D2a]

52. MK. Od kako se krıstil ne se izmil.
İsmini koyduklarından beri yıkanmamış.
Ç. n. Krıstil sözcüğü hem istavroz çıkartma hem de isim koyma töreni için kullanılır. Kilisede vaftiz edilen bebeğe isim de konulur. Atasözünde kastedilen, yeni doğduğundaki vaftis töreninde günahlarından arındırılmak için yıkandığından beri yıkanmadığı yani uzun süredir yıkanmadığıdır. [D1b]

53. DG. Da se krısteş i da se çudeş.
İstavroz çıkartıp şaşa kalasın.
Ç. n. Makedonlar şaşırdıkları ya da alışılmadık olaylar karşısında istavroz çıkartıp, 'lele Boje' (eyvah/aman/ohoo Allah) gibi tepki gösterirler. Türk kültüründeki en yakın ifadeler olarak 'eyvahlar olsun' ya da 'töğbeler olsun' örnek olarak verilebilir. [B2c]

5. 2. 2. Özel İsimler, Yer Adları ve Coğrafi Koşullar Nedeni ile Oluşmuş Atasözleri: Bu grupta Makedonca özel isimler, oradaki yer adları ve coğrafi oluşumlar ile yapılmış atasözleri tespit edilmiştir. Bunların oluşumunda Türk kültürünün etkisinden söz etmek mümkün değildir. Kişi isimlerinden büyük kısmı dinî kökenli aziz ve azize isimlerinden oluşmaktadır. Yer adlarına gelince, bunların bir kısmı Türkçe kökenli olsa da atasözlerinde tespit ettiklerimizin tamamı Makedonca kökenlidir. Sözgelimi dere yatağının yapısının çok eğri olması sebebi ile Makedonca olarak 'eğri dere' ismini alması gibi coğrafi oluşumlarda Türklük etkisini aramak gerçek dışıdır.

Türk kültürüyle Makedon kültürü arasındaki farklılıkların ortaya çıktığı temel iki noktadan birincisi teoloji farklılığı, ikincisi ise kişi ve yer adlarıdır.

a) Kişi Adları ve Soyadları:

1. M. 184. Bejanova belo nosi, a Stoyanova tsrno.
Bejanova (soyadlı bir bayan) beyaz giyiniyor, Stoyanova (soyadlı bir bayan) ise siyah. [M1d, M1e]

Marko Kitevski'nin hazırladığı, (1989: 37) derlemeci Kuzman Şapkarev'in derlemelerinin konu edinildiği aynı adlı çalışmasında bu atasözünün Ohri'den derlendiği notu düşülmüş. Çalışmada, özellikle tehlikeli zamanlarda ve yerlerde tehlikelerden kaçınanların kurtulacağı; göz göre göre tehlikelerin üzerine gidenlerin ise başlarının derde gireceği açıklanıyor. 'Beji' sözcüğünün kaç anlamına, 'stoy' sözcüğünün ise dur anlamına gelmektedir. Atasözü, tehlike karşısında kaçanın beyaz giydiğini, bunun da ferahlık anlamında kullanıldığını belirtmektedir. Tehlikeden kaçınmayıp duranın ise sıkıntı anlamında siyah giydiğini söylemektedir.

Her ne kadar alıntı ya da etkilenme olmasa da anlam açısından benzer atasözleri:

TT: Önce kaça kurtulur. Kaçanın anası ağlamamış (Tehlikeden kaçan kazançlı çıkmış). Baktın kar havası, eve gel kör olası.

2. M. 2439. Tekni na Zora za **ciger**, otırçala vo Prizren.
Zora'nın aklına ciğer gelmiş, Prizren'e koşmuş.
Ç. n. Prizren, Makedonya'nın komşusu Kosova'nın güneybatısında bulunan bir şehir. Bu atasözü hem Makedon bayan ismi, hem de komşu ülke Prizren'in konu edinilmesi açısıından hem özel isimler hem de yer adları için bir örnek oluşturmaktadır. [M3a, M3d]

3. DG. İ Mirko ne e miren.
Mirko da uslu değil. [H7j]
Ç. n. Mirko: Erkek ismi olan Miroslav isminin kısaltması Mirko. Kökü olan mir sözcüğü, barış, huzur vs. anlamlarına gelir.
Özel isimlerle yapılan ses tekrarı olan atasözlerinde başka kültürlerin etkisinden söz etmek olası değildir.

Kişi isimlerinin geçtiği ancak çok net olmayan ve dahi konumuzla ilgisiz birkaç atasözüne rastlanmıştır. Bunlarda geçen özel isimlerden bazıları: Neda Mevmeda, Yana, Petko.

⁂

b) Yer Adları:

4. M. 2. **Airliya pazar** vo grad Gostivar.
Gostivar şehrindeki pazar alışverişiniz hayırlı olsun. (Çalışmaya yaban ellere gittikten sonra memleketine dönüp de övünen kişiler için söylenmiş). [F2c, F2b]

5. M. 387. Vo Prilep maymun ne igrat.
Pirlepe'de maymun oynamıyor.
(Açıklaması: Pirlepeliler'in daha kurnaz oldukları farz ediliyor).

Bu atasözü hakkında, (Kavaev'in 1961: 24) tarihli derleme kitabında (Bölüm 4. 2. ayrıntılı açıklaması mevcuttur) sözü edilen birkaç tane anekdot vardır. İlki, bir zamanlar Pirlepe'ye maymunuyla birlikte sirk gösterisi yapan birisi gelmiş. Kendisi insanların önünde maymunu oynatırken patronu da paraları topluyormuş. Pirlepeliler'den bazıları ise ceviz kabuğunu oyup, içindekini çıkartarak arı koymuşlar. Maymuna verdikleri bu cevizi ısıran maymunu arı sokmuş ve o andan itibaren oynamamış. Diğer anekdota göre ise maymun gösterisini sopaya binerek yaparken, yine Pirlepeliler'den bazıları sopaya diken koymuşlar ve maymun yaralanmış. O olaydan sonra bir daha sopaya çıkmamış. İşte atasözünün buradan kaldığı rivayet edilir. 'Prilepçani maymunçani' diye de sıkça kullanılan kalıp ifade de bu atasözünden oluşmuştur. Türlü oyunlarla kurnazlık yaptıkları kastedilir.

Ç. n. Makedonya'daki otobüs yolculuklarımız sırasında Pirlepe'deki otobüs terminalinde her durduğumuzda bu deyimi yüksek sesle söyleyen biri mutlaka bulunur. [F1c]

6. M. 2189. Sekade 400 dramoy okata, samo vo Elbasan 500 dramoy.
Her yerde okkası 400 dram, sadece Elbasan'da 500 dram.
Ç. n. Elbasan, Makedonya'nın komşusu Arnavutluk'ta bir şehir. [L2d]

7. M. 2649. Tsrven kako Tetosko yabolko.
Tetova elması gibi kırmızı.
Varyantı:
M. 5021. Bel, tsrven kako nekoe Tetosko yabolko. İli: kao trendafil.
Kırmızı, beyaz Tetova elması gibi veya karanfili gibi.
(Güzellik konu başlığından alınmıştır). [D1d, C6a]

8. HPKP. 2173. Za edno yabolko oşol duri na Tetoo.
Bir elma için, tee Tetovo'ya gitmiş. [C3e]

9. M. 2734. Şto bara jena vo Sveta Gora koga ke umirat.
Ölmesi yakın olan kadın Sveta Gora'da ne arar.
Ç. n. Kutsal Gora, Ege Makedonya'sında yer alan, fakat bugün artık Yunanistan'ın olan ve yirmiye yakın manastırın yer aldığı ve sadece erkek keşişlerin bulunduğu, Ortodoks ve otonom bir bölgedir. Kadınların ayak basması ise kesinlikle yasaktır. Bu atasözü, Hristiyanlık Teolojisi ile İlgili Olanlar Bölümüne de uymaktadır. [B2a, G8c]

10. M. 2873. Prav, prav kako rekata Mavrovska.
Doğrucu, doğrucu, Mavrova Nehri gibi.
(Tetova şehrinin altındaki Mavrova köyünde bulunan çok eğri bir nehir). (Doğruluk ve tersi konu başlığından alınmıştır). [J1j]

11. M. 3114. Kako Struga nema druga.
Struga gibi başka yok.
Ç. n. Struga Makedonya'nın güneybatısında, Ohri'ye on dakikalık mesafede yer alan bir şehirdir. Bu kalıp günümüzde de çok sık kullanılmaktadır. [A1b]

12. M. 4477. Uçen ye moşne mnogu, **çunki** uçil na Krakopertsi.
Çok okumuş birisi, çünkü Krakopertsi'de okumuş.
(Krakopertsi bir köydür. Hiçbir şey bilmeyen, hiç okumayan birine şaka yollu söylenen atasözü. Hiç okula gitmemiş kişi için söylenir). [M9b]

13. BM. Gospodi brani od goli Debrani.
Allah'ım sen çıplak Debreliler'den koru.
Not: Debre (Debar), Batı Makedonya'da bulunan bir yer. 'Allah Debreliler'in canını alsın' isimli bir halk şarkısı vardır. [H1f, B1b]

14. KP. Nekye da te opere ni Bregalnitsa.
Bregalnitsa da seni yıkamak istemiyor.
Ç. n. Bregalnitsa, Makedonya'nın doğusunda bulunan ikinci büyük nehirdir. Aynı isimde yerel futbol takımı da vardır. [F1b]

15. KP. Şço si sednal kato radovişki kromidar.
Ne oturmuşsun Radoviş'li soğancı gibi.
Ç. n. Radoviş, Güneydoğu Makedonya'da bulunan bir kasabadır. [H1f, H1a]

16. KP. Utsrnil si se kato berovski katrancıya.
Berova'lı katrancı gibi kapkara olmuşsun.
Ç. n. Berova (Berovo) Makedonya'nı doğusunda bulunan bir kasabadır. [H1f, H1a]

17. BV. 2050. Za edna raka leşnitsi otişol duri vo Sveta.
Bir avuç fındık için tee Sveta'ya gitmiş. (Sveta: Demir Hisar'a bağlı bir köy).
Ç. n. Demir Hisar, Makedonya'nın güneybatısında bulunan bir bölge adıdır. [E1j]

18. VP. Od Veles jena ne zemay (**bardak** zemi).
Veles'ten kadın alma (bardak al).
Ç. n. Veles: Makedonya'nın ortasında bulunan bir şehirdir. Eski ismi Titov Velses idi. [H1a, H1d]

⁂

c) Coğrafi şartların etkisi:

Üstteki kişi isimleri ve yer adları maddelerinin dışında kalan o coğrafyaya özgü epeyce atasözlerine de hava durumu ile ilgili olanlarına rastlanmıştır. Nihayetinde, doğayı gözlem ve tecrübeleri sonucu oluşmuş tespitler kendi coğrafya şartları içinde olduğundan dolayı farklılık göstermesi olağandır. Bu konudaki atasözlerinde esinlenme, alıntı aramak mantık dışıdır.

Makedon atasözlerinde genel olarak hava şartları ile ilgili atasözleri çok fazla yer aldığı görülmüştür. Kışın çok soğuk, yazın aşırı sıcak olması gibi.

Türkçede ise daha ziyade tabiat unsurları olarak toprak ve bitki türlerinin ele alındığı tespit edilmiştir. Aşağıda ise sadece birkaç örnek verilmiştir:

19. M. 4086. İ vakov stud ne bil do sega.
Şimdiye kadar böyle soğuk olmamış. [A1e]

20. M. 4164. Retko bidua vakva goreştina.
Böyle aşırı sıcak seyrek olur. [A1e]

21. M. 4158. Nikoya godina tolku goreştina ne storila.
Hiçbir sene o kadar yakıcı sıcak yapmamış, olmamış. [A1e]

22. M. 4162. Ogin, ogin gori sontseto.
Ateş ateş, yanıyor güneş. [A1e]

23. M. 4166. Rekite zamrznaa, izvorite na bunarite zamrıznaa.
Nehirler dondu, kuyuların pınarları dondu. [A1e]

24. M. 4201. Takva zima pred pedese godini bila, pa i sega.
Öyle bir kış elli yıl önce olmuş, bir de şimdi. [A1e]

TT: Ağacın yapraklısı iyi meyve verir (yetiştirir). [A1c]
TT: Şubatın sonundan, martın onundan kork. [A1e, A3d]

Doğa Olaylarından Hareketle Hasat Tespitleri:

25. FK. 1703. Kolku poykye gırmeji, **poberikyetliya** godina.
Ne kadar çok gök gürültüsü, o kadar çok bereketli sene. [A3a]

26. BV. 4049. Mayski dojdovi plakyaat **borçovi**/dolgovi. FK. 1902. **Borcoy**.
Mayıs yağmurları borçları öder. [A3d, A3c]

5. 2. 3. Farklılık Gösteren Çeşitli Konular: Bu bölümde kültürel anlayışta ve bakış açısında farklılık gösteren çeşitli konular ile ilgili karşılaştırmalı atasözleri sunulmuştur.

1. Sağlık ve güzellik:

M. 3692. Bela, tsrvena kako nekoya kapka.
Kırmızı beyaz, bir su damlası gibi. (Sağlık konu başlığından alınmıştır). [G7b, C6a]

M. 2642. Tsrvena-bela devoyka sekoy **ergen** ya sakat.
Kırmızı beyaz kızı her ergen ister. [D3b, G7b, C6a]

Gerek şarkılarda, şiirlerde, gerekse atasözlerinde kırmızı beyaz güzellik ve sağlık ölçütü olarak addediliyor.

Makedon atasözlerinde sağlık ve güzelliğin belirtisi olarak 'kırmızı, beyaz' kalıbı kullanılmaktadır. Türkçede buna eş değerde, 'Göz kara, kaş kara, sevgiyi onda ara' ve benzeri gibi atasözlerinde güzellik ölçütü olarak Makedonların güzellik anlayışının zıddı olduğu görülmektedir. Ayrıca Türkçede 'Tarlanın taşlısı, kızın saçlısı, öküzün (ineğin) başlısı, Ağaçsız köy saçsız kadına benzer' ve benzerlerinde uzun saç kadındaki güzelliğin vazgeçilmez unsuru olduğu görülmektedir. Makedonca atasözünü sağlık konu başlığından alınmış olsa da, gerek yaptığımız taramada, gerekse Makedon toplumu ile olan iletişimden, bu kalıbın aynı zamanda güzellik ölçütü olarakda kullanıldığını söyleyebiliriz.

M. 3787. Zabi ima kako biser.
Dişleri var inci gibi. [C6a]

Güzellikle ilgili bir diğer atasözü olarak dişlerin inciye benzetilmesi ve beyaz ten, kırmızı yanak sadece atasözlerinde değil, Makedon halk şarkılarında da sıkça rastlanılan güzellik ölçüleridir. Türkçe atasözlerinde diş ile ilgili farklı anlamlar yüklenen birçok atasözü görülmüştür. 'Göze göz, dişe diş' atasözünde öç alma kast edilirken, 'Dede koruk yer, torununun dişi kamaşır' atasözünde ise ataların kaderinin sonraki kuşaklara etkisi dile getirilir. Keza tasavvufta da genel olarak hikmetli söz anlamında kullanıldığı gibi, Allah dostlarının bazıları da inci tanesine (gühere) benzetilmiştir.

Yine sağlıkla ilgili olan başka bir atasözü:
M. 3923. Oçite mu se kako od sokol.

Gözleri doğan gibi. Ç. n. *Falcon* familyasından olan bir doğan türü. [G7b]

M. 1319. Litseto go prodaa devoyçeto.
Genç kızı satan yüzüdür. [C6a]

Makedon atasözünde bir kızın vitrininin yüzü olduğu vurgulanırken, bu konuda Türk atasözlerinde genellikle yüzden, huya gönderme yapıldığı görülmüştür. Türkçede ise 'Erkeğin güzeli tıraşından, kadının güzeli yürüyüşünden bellidir' şeklindeki atasözünden de edanın, yürüyüş ve davranışın, daha ziyade beden dilinin güzellik ölçütü olduğu açıktır.

M. 2672. Çesta e poskapa od parata.
Saygı paradan pahalıdır.
TT: Sağlık varlıktan yeğdir. [F2a]

Makedon kültüründe saygı, paradan daha değerli iken Türk kültüründe ise sağlık, paradan daha önemlidir.

2. Ocak-Duman:

M. 39. Ako mi e kriv **ocako**, koga mi izlegua napravo çadot.
Bacam (ocağım) eğri ise nasıl çıksın dumanı doğru. [C6c]

Makedon atasözünde baca eğri olduktan sonra dumanı nasıl düz tütsün der. Söylenen, bozuk yapıdan, yine bozuk sonuç çıkacağıdır. Oysaki Türkiye Türkçesinde: 'Baca eğri de olsa duman doğru çıkar' atasözü bu atasözüne benzer görünse de anlamı tamamen tersidir. Atasözünün açıklaması: "Yaradılıştan iyi ve doğru olan kişi ya da nesne, ne denli elverişsiz ortam içinde bulunursa bulunsun, niteliğini yitirmez (Aksoy, 2000: 173)."

3. Taş yürekli:

M. 3425. Kamenito sırtse ima.
Taştan kalbi var. (İnatlaşmak, inatçılık konu başlığından alınmıştır).
[F1a]
Türkçe Deyim: İnadım inat olmak.

Türkçedeki 'Taş yürekli' deyimi acıma hissi olmayan için kullanılmaktadır. Oysa Makedoncadaki 'taş kalpli' ifadesi inatçılık anlamında kullanıldığı alınan kaynakta açıkça belirtilmiştir. Atasözleri arasında eşleşme yaparken anlama göre tarama yapmanın gerekliliğine dair uygun bir örnek oluşturduğu söylenebilir.

4. Saygı:

7. M. 4975. Çesti se sam za da te çestit i drugite.
Kendine saygı duy ki diğerleri de sana saygı duysun.
(Saygınlık ve itaatkârlık konu başlığından alınmıştır). [F2b]
TT: Sevenin kulu ol, sevmeyenin sultanı. (Sizi sevenlere kul gibi hizmet ediniz, sevmeyenlereyse yüksekten bakınız.)

Atasözünün 'sevmeyenin sultanı' kısmında dolaylı olarak benzerliği vardır. Yani kendi saygımızı korumamız gerektiği söyleniyor. Makedon atasözünde ise kendimize olan saygımızın önemi, başkalarının da bize saygı duyması için olduğunu belirtiyor. Dolaylı, ikincil bir benzerlik söz konusudur. Ayrıca Makedon atasözündeki anlayışta kul olmak yoktur, şartlı olarak kul olmak da yoktur. Öncelikli olarak kendine saygı esastır. Buradaki bakış açısında kültürler arasında farklılık olduğu görülmektedir.

5. İnat:

8. M. 913. **İnat** prait kako magare na most.
Köprüde eşek gibi inat yapıyor.
Varyantı:
M. 1652. Neka ne prait **inat** kako magare na mos.
Eşeğin köprüde yaptığı gibi inat etmesin.
TT: Keçi geberse de kuyruğunu indirmez. (İnatçı, ölür de inadından vazgeçmez.) [C1c]

TT: Eşek at olmaz, ciğer et olmaz. (Soysuz kişi soyluluk, bayağı şey yüksek nitelik kazanamaz. Kötü maya, dönüşüp iyi olmaz). [C1a, C1b]

M. 2200. Sekoya koza za svoyata koja ke si visit.
Her keçi kendi derisinden asılır.
TT: Her koyun kendi bacağından asılır. [M6a, M6e]

Türk atasözlerinde keçiye inatçı rolü verilirken, yük taşıyan eşeğe de gariban, alt sınıf rolü verilmiştir. Makedon atasözlerinde ise inatçılığın simgesi eşektir.

6. Kişisel sorumluluk:

M. 2218. Sekoy se kroi so **arşino** svoy.
Herkes kendi arşını ile biçiliyor. [M6b, C2c]

TT: Herkesin arşınına göre bez vermezler (verilmez). [H1d]

Makedon atasözündeki Türkçeden geçme 'arşino' sözcüğüne farklı anlamlar yüklenmiş olduğu görülmektedir. Türkçe karşılığı olarak yapı ve sözcük kullanımı

olarak ortak olan atasözlerinin benzerlik gösterdikleri ancak anlam olarak farklı olduğu görülmektedir. Her sözcük aynı zamanda bir kavramdır öncülü ile düşünüldüğünde Türkçeden giren sözcüklerle üretilen atasözlerinde anlam olarak aynı, yakın, benzer olarak epeyce rastlansa da bu örnekte anlamın tam zıddı ile atasözünün oluştuğu görülmektedir.

Makedon atasözünün Türkiye Türkçesindeki karşılığı:

Her koyun kendi bacağından asılır.

Makedon atasözünde herkes kendi yaptıklarından sorumludur anlamı var iken Türk atasözünde ise herkes bir şeyden istediği ölçüde değil, ancak gerektiği ve olabildiği oranda yararlanabilir anlamı vardır. Dolayısıyla birbiri ile farklı anlamlardadır.

7. Ölüm:

11. M. 3882. Na umrenite voda mu nosi.
Ölülere su taşıyor. (Ölmeye yakın). [G8b]
Türkçe Deyim: Gözü toprağa bakmak. Toprağa bakmak.

Ölüme yaklaşan kişiler konusunda Makedon atasözlerinde genelde kilise/papaz bağlantılı gelenekler vs. gibi benzetmeler kullanılırken Türkçe deyimlerde ise toprağa bakmak olarak ifade ediliyor. Konunun ortaya konuluşunda farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Gerek bu örnekte gerekse yaptığımız taramalarda ölmeye yakın işaretlerde tamamen farklılık olduğu ve bu konuda Türk kültüründen etkinin olmadığını rahatça söylenebilir.

Türklerin bazı boyları, sonrasında da Osmanlılar'ın fethi ve iskânından önce de ölüm teması her daim var omuş ve olacaktır yani evrenseldir. Her kültür ölümü kendi inanç temellerine göre anlamladırır ve kalıp ifadelerini üretir.

8. Burun:

12. M. 4003. **Baegi** ye studeno, te kasa za nosot.
Bayağı soğuk, burnunu ısırıyor. [A1e]

Makedoncada burun ile ilgili birebir kullanım söz konusu iken Türkçede atasözü olarak burun, yakınlık anlamında kullanılmaktadır: 'Ağızdan burun yakın, kardeşten karın yakın'.

Türkçede burun ile ilgili daha ziyade çokça deyim vardır ve genel olarak 'burun kıvırmak, şişirmek, burun buruna gelmek' ve daha birçoklarında beğenmemek, kendini büyük görmek, aniden karşılaşmak gibi anlamlar

yüklenildiği görülmektedir (TDK, https://sozluk.gov.tr). Dolayısıyla bu atasözünün Türkçeden geçen ‘baegi’ yani bayağı sözcüğü ile yapılmış olsa da buruna Türkçedeki kullanımlarından farklı anlamlar yüklenildiği görülmektedir.

9. Beyin:

14. M. 4134. Mozoko mi izgore.
Beynim yandı. [C2c]

Makedoncada birebir anlamda kullanılmış olduğu görülmektedir.

Türkçe deyimlerde beyin: Almaz olmak, atmak, bırakmamak, dağılmak, patlatmak, yıkamak ve yormak üzere ifadeler mevcut iken beyin yanması ile ilgili atasözü ve deyime rastlanmamıştır. Beyinle ilgili kullanılan fiiller birbirinden farklıdır. Ancak günümüz sosyal medyasında yaygın olarak kullanılan ‘beynim yandı’ ifadesi sanki kökeni deyimden geliyormuş gibi bir izlenim yaratmaktadır.

10. Uğursuz, bereketsiz:

15. M. 4394. Kay vatil, se izgorel; kay vatil, isuşil.
Nereyi tutsa, hep yakmış, hangi işi tutsa, kurutmuş.

16. M. 4395. Kay vatil, se skinal; kay vatil, se odnesol.
Nereyi tutsa, hep batırmış (koparmış); hangi işi tutsa, bitirmiş (götürmüş).

M. 4733. Sua raka kay vati, se ke isuşi.
Kuru el nereyi tutsa, orayı kurutur. [C3f]
Türkçe Deyim: Bastığı yerde ot bitmez.

Makedoncada bereketsizlik, uğursuzluk ‘elle tutma’ ifadesi ile kalıplaşırken Türkçedeki karşılığı ‘ayakla basmak’ ifadesi ile karşılanmaktadır.

11. Gerdan kırmak:

M. 4019. - M. 4154. arası atasözlerinde ‘Türkçeden geçen tek sözcükle yapılmış atasözleri’ grubunda yer almakla birlikte, konuları itibari ile Türkçe atasözlerinden anlayış farklılığı olan atasözü:

M. 4154. Ne saka da plakya, da zatoa taka kırşi **gyerdan**.
Ödeme yapmak istemiyor, o yüzden öyle gerdan kırıyor. [H2f]

Makedoncada ‘gerdan kırmak’ yan çizmek anlamında kullanılırken;
Türkçe deyim olan ‘gerdan kırmak’ ise 1) naz ile boynu başla birlikte iki yana oynatarak kırıtmak. 2) mec. boynu, başı geriye oynatarak büyüklük taslar bir durum almak.

12. Güç ve adalet dengesi:

M. 983. Kay şto ima sila, ima i pravina.
Gücün olduğu yerde adalet vardır.

TT: Ağası güçlü olanın kulu asi olur. (Ağası yiğit olanın uşağı sarhoş gezer). [L1a]

Görüldüğü gibi Makedon atasözünde güçten adalet doğduğu söylenirken; Türk atasözünde tam tersi gücün asiliğe, sarhoşluğa sebep olduğu söylenmektedir.

Tersi anlamının kullanıldığı atasözü de:
M. 984. Kay şto ima sila, nema pravina.
Zorlamanın olduğu yerde adalet yoktur. [L1b, L1a]

Sila: Hem olumlu anlamda güç, kuvvet hem de olumsuz anlamda zorlama, zorla yaptırma anlamlarında kullanılmaktadır.

13. Cehalet:

M. 2062. Prostotilık – sramotilık.
Cehalet utançtır.
TT: Cehalet daima nedamet (pişmanlık). [M3a, M9b]

Cehalet, Makedon kültüründe utanç kaynağı iken, Türk kültür anlayışında ise pişmanlıktır. Her iki duygu negatif olsa da farklı düzeyde anlamlandırıldığı görülmektedir.

14. Torba:

KŞ. 899. Si klade glaata f torba. (Ohri).
Kafasını torbaya koydu.
(Büyük risk almaya karar verdi). [M4a]

Türkiye Türkçesinde ise birçok atasözünde ‘torba’ sözcüğü hem birebir anlamında hem de mecazi olarak kullanılmıştır. Tüm bu atasözlerinin içinde risk alma ile ilgili herhangi bir benzetmeye rastlanmamıştır. Torba ile ilgili atasözlerinde her iki kültürde farklı kullanım ve anlamlar yüklendiği tespit edilmiştir.

TT: Elin ağzı torba değil ki büzesin.
Azıksız yola çıkanın iki gözü el torbasında kalır.
Boş torba ile at tutulmaz.
Dilencinin torbası dolmaz.
İşine hor bakan (sanatını hor gören) boynuna torba takar. (Dilenir anlamında).
Laf torbaya girmez.

15. Ağız-kulak:

KŞ. 1047. Ustata mu doşla kıde uşite. (Ohri).
Ağzı kulaklarına varmış. [J1e]
Türkçe Deyim: Ağzı kulaklarına varmak (sevincinden).

Makedon atasözünün açıklamasında: Dinlemesi gereken yerde düşüncesizce konuşan fakat tam tersi konuşması gereken yerde de susan kişiler için kullanıldığı notu düşülmüştür. Ayrıca bu atasözü ile boş konuşan utanmazların kınandığı da belirtilmiş.

Türkçe deyim olarak açıklamasında 'çok sevinmek' olarak geçmektedir. Makedoncada atasözü, Türkçede ise deyim olan 'ağzın kulaklara varması' ifadesi hem tür olarak hem de kullanılan anlam olarak birbirinden tamamen farklıdır. Birinde boş ve gereksiz konuşanın tenkit edilmesi, diğerinde de sevinç olarak ifade edilmiş.

16. Lakırdı:

HPKP. 652. Bırz kony se stignuva, a bırza **lakırdıya** ne moje.
Hızlı ata yetişilir, hızlı lakırdıya (dedikoduya) yetişilmez.

BV. 3795. **Lakırdiya** kray nema.
Lakırdının (dedikodunun) sonu yok. [J1e, J1m]

Lakırdı sözcüğü Türkçeden geçmiş olsa da Makedoncada üstteki iki atasözünde dedikodu olarak kullanılmıştır. Türk atasözlerinde ise boş laf, boşa övünme olarak kullanıldığı görülmektedir:

TT: Boş lakırdı karın doyurmaz. Lafla (lakırdı ile) peynir gemisi yürümez. Kuru laf (boş lakırdı) karın doyurmaz. [J1o]

HPKP. 1733. Doyde na moyata **lakırdıya**.
Benim lakırdıma (sözüme) geldi. [J1k]

Makedoncada, Türkçeden geçen lakırdı sözcüğü ile 'benim sözüme geldi' anlamı yüklenirken Türkçede ise 'boş laf' anlamında kullanılmaktadır.

Özetle Makedoncada 'lakırdiya' dedikodu ve sözüme geldi gibi anlamlarda kullanılırken Türkçede ise ise boş laf olarak birbirinden farklı şekilde kullanıldıkları görülmektedir.

17. Şarap:

HPKP. 801. Vinoto veseli srtseto.
Şarap kalbi neşelendirir. [D5d, D5a]

TT: Her üzüm tanesinde bir şeytan vardır.
Gece şarap, gündüz kumar; bu masalla cennet umar. [D5c, D5e]

Türk atasözlerinde Makedon atasözlerinin aksine şarapla ilgili tek bir olumlu ifadeye rastlanmamıştır. Makedon atasözünde şarabın keyiflendiren neşe vericiliğinden söz edilirken, Türk atasözlerinde ise şarap ile ilgili olarak, dinî doktrine göre oluşturulmuş atasözlerinin varlığı görülmektedir.

HPKP. 802. Vinoto go prai çoeka edni pati **vezir**, a edni pati **rezil**.
Şarap adamı bazen rezil bazen de vezir eder. [D5d, D5e]

Bu atasözündeki ses tekrarı Türkçe vezir ve rezil sözcükleri ile yapılmıştır. Şaraba yaklaşımın çok daha gerçekçi olduğu görülmektedir. Türkçede ise şarapla ilgili atasözlerinin yıllanma (Erkekler şarap gibidir, yaşlandıkça kıymetlenir), keskinlik (Şaraptan dönen/bozma sirke keskin olur) gibi şarabın yapısal nitelikleri ile ilgili kullanım alanı bulduğu görülmektedir.

Aşağıdaki atasözünde ise birebir aynı anlamda olduğu açıktır.

HPKP. 803. Vinoto kako şto stoi v boçva[36], ne stoi vo çoeka.
Şarap fıçıda durduğu gibi kişide durmaz.
Varyantı:
KP. **Rakiyata** v bure e mirna, v glava e luda.
Rakı fıçıda sakin, kafada delidir.
TT: Şarap, fıçıda durduğu gibi durmaz. [D5a]

18. Şeytan:

HPKP. 6420. Ke skine gyavolo opintsite!
Şeytan çarıkları yırtacak! [F1d]

Makedonca bir hikâyeden çıkma bir atasözüdür. Hikâyesi ise kısaca şöyledir: Adamın biri şeytanla ortaklığa girmiş. Şeytan ise yapısı gereği kendisini sürekli olarak kötü ve tehlikeli işler yapmaya zorlaya zorlaya sonunda adamı darağacına kadar getirtmiş. Adam, darağacında can havli ile şeytana kendisini kurtarması için yalvarırken şeytan da: ‘Ben seni darağacına getirmek için bir çift çarık yırttım,’ demiş.

[36] Alkollü içecekler için olan büyük, tahta fıçı.

Türkçe Deyim: ‘Şeytanın ayağını (bacağını) kırmak’ ise
1) Bir türlü gidememiş olduğu bir yere gitmekle artık gitme yolu açılmış olmak.
2) Bir türlü başlanamayan bir işe başlamak.

Görüldüğü gibi Türkçede şansın dönmesi anlamında kullanılırken; Makedoncada ise tam tersi büyük bir ceza veya zarara giden yolda zaman ve birçok eylemin gerekli olduğu söylenmektedir.

19. Zorlama:

KP. Ako ne bide sos molba, ke bide sos borba.
Rica ile olmazsa, savaşla olur. [F1c]

Üstteki Makedon atasözünde rica (duruma göre dilekçe olarak da kullanılır) ile olmazsa savaşarak (mücadele diyelim) ile olacağı ama ille de oldurulacağı vurgulanırken; Türkiye Türkçesinde ise:

TT: Zorla güzellik olmaz. [F2b]

20. Güven:

KP. Drvo se potpira na dırvo, a çovek na çovek.
Ağaç ağaca, insan insana dayanır. [H3a]

TT: Ağaca dayanma kurur, adama (insana) dayanma ölür. [H2b]

Makedon atasözünde cins cinsi ile muhatap olur ve dayanışır anlamına gelirken Türk atasözünde ise hiçbir şeye sonsuza kadar güvenilmemesi gerektiği, her şeyin bir sonu veya ömrü olduğu vurgulanır.

21. Günah:

KP. Kajan greh ne e greh.
Söylenmiş (itiraf edilmiş) günah, günah değildir. [B1g]

Hristiyanlığın her üç mezhebinde de ‘günah çıkarma’ vardır ve yapılanların pedere itiraf edilmesi sonucu, günahların bağışlandığı kabul edilmektedir. Müslümanlıkta ise aracının olmadığı Tanrı ile kul arasında hiyerarşik bir yapılanmanın yani ruhban sınıfının olmadığı açıktır. Bu da teoloji kaynaklı bir farklılığın atasözlerine tezahür etmesidir.

22. Alma verme dengesi:

KP. Kolku leb, tolku sirenye nema.
Ne kadar ekmek, o kadar peynir yok. [H5d]

Bu Makedon atasözünde her zaman olması gereken karşılığın olamayacağı anlamına gelmektedir.

Türkçe deyim olan 'Ne kadar ekmek, o kadar köfte', de ise herşeyin karşılıklı olduğu belirtilmektir.

23. Hatır:

BV. 2009. Za **ater** i peçena kokoşka se yade.
Hatır için kızarmış tavuk bile yenir. [H1g]

Bu atasözünde ironi söz konusu iken; **Türkçede deyim** olarak bulunan: 'Hatır için çiğ tavuk yemek' ise gerçekten de hatır için olmayacak bir şeye bile katlanma kastedilmektedir.

24. Yumurta:

MK. Barat vlakno v yaytse.
Yumurtada kıl arıyor.

TT: Yumurtada kıl bitmez. [C3a]

Makedon atasözündeki yumurtada kıl aranması ifadesi, mümkün olmayan veya var olmayan bir şeyin aranması, istenmesi anlamındadır. Özellikle ayrıntıcı, olmadık, gereksiz ayrıntılarla uğraşan titiz ve mükemmeliyetçi kişiler için söylenir.

Türk atasözü, yumurtada kıl olmayacağını söyler, bunun anlamı, kısır ortamdan verim beklenmeyeceğidir.

Kabuğunun içinde kapalı olarak gelişen yumurtada kıl olmayacağı açıktır. Bu imkânsızdır. Bu durum Makedon atasözlerinde olmayan bir şeyi isteyen aşırı ayrıntıcı, müşkülpesent insanlar için kullanılırken; Türk atasözünde ise kısır ortamdan verimi beklenmemesi için kullanılmaktadır. Aynı kalıp, farklı anlamda kullanılmaktadır.

25. Gözü kalmak:

MK. Mu ostana okoto vo nea.
Onda gözü kaldı. (Açıklamasında 'âşık oldu' anlamında kullanıldığı ifade edilmiş).
Ç. n. Bayan için söylenmiş. [D3c]

Türkçe Deyim: Gözü kalmak. Anlamı: 1) elde edemediği bir şeye karşı isteği sürmek; 2) elde edemediği bir şeyi kıskanmak.

Makedon atasözündeki 'gözü kalmak' kalıplaşmış ifadesi âşık olmayı ifade ederken, Türkçede ise sadece karşı cins değil, herhangi başka bir konuda da elde edilemeyene karşı isteğin devam ettiğini veya elde edilemeyenin kıskanıldığı ifade

edilir. Kalıplaşmış ifade aynı olsa da yüklenen ve kullanılan anlamlar birbirinden farklıdır.

26. Köpeği bağlamak:

İK. Kuçe da vırzeş nema da stoa.
Köpek bağlasan durmaz. (O kadar soğuk).
(Soğuk – sıcak konu başlığından). [A1e]

Türkçe Deyim: Köpeği bağlasan durmaz oturmaya elverişli değil: Buna ev mi diyorsunuz? Yahu buraya köpeği bağlasan durmaz.

Makedoncada 'köpeği bağlamak' kalıbı çok soğuk ile özdeşleşmiş iken Türkçede ise uygun olmayan, harabe, oturulamaz, bakımsız anlamında kullanılmaktadır. Aynı olan bu kalıp ifade farklı anlamlarda kullanılmaktadır.

27. Evlenme:

DG. Ako imaş kerka – ke imaş i zet, ako imaş sin – ke imaş snaa.
Kızın varsa, damadın da olur; oğlun varsa gelinin de olur.
TT: Gelin girmedik ev olur, ölüm girmedik ev olmaz. (Her eve gelin girmeyebilir. Ama her eve ölüm girer.) [G5a]

Makedon atasözünde evladına göre mutlaka gelin ve damadının olacağı söylenmiş. Oysa Türk atasözünde bunun kesinliği yok. Örnekse: 'Gelin girmedik ev olur, ölüm girmedik ev olmaz.' 'Gelin ata binmiş ya nasip demiş' atasözleri verilebilir.

28. Askerlik:

DG. Ako e arno i gyavol u voyska ke ideu.
İyi olsaydı şeytan da askere giderdi. [D1b]

Türkün töresinde asker ocağı çok önemlidir. Her Türk asker doğar anlayışı vardır. Dolayısıyla bu anlamda da birbirinden oldukça farklı bir anlayış söz konusudur. Bu atasözü ve bu konudaki diğer atasözlerinin de Türkçeden geçtiğini söylemek ihtimal dâhilinde değildir.

5. 2. 4. Makedonların Kendileri ile İlgili Atasözleri ve Türklerin Makedonlar ile İlgili Makedonca Atasözleri: Bu grup iki alt gruptan oluşmaktadır. İlkinde Makedonların öz eleştiri yaptıkları, kendileri ile ilgili atasözleri yer almaktadır. İkinci alt grup ise Türklerin Makedonlar hakkındaki atasözlerinden oluşmaktadır.

a) Makedonların Kendileri ile İlgili Atasözleri:

1. M. 3136. **Makedontsi** – gnili kontsi.
Makedonlar, çürük iplikler. [H1a, C2b]

2. M. 3137. **Makedontsi** - itri momtsi.
Makedonlar, kurnaz delikanlılar. [H1a, C2b]

3. İK. Ako idat truytsa **Makedontsi**, edenyo e predavnik.
Üç Makedon bir aradaysa, birisi haindir. (İspiyonculuk konu başlığından). [H7c]

⁂

b) Türklerin Makedonlar ile İlgili Makedonca Atasözleri:

1. M. 3047. **Aferim**, **bre kaurçe**.
Aferin, bre gâvurcuk. (Türkçe aferim). (Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır). [H2d]

2. HPKP. 348. **Aferim, bre tosum** (Yunak)!
Aferin bre tosun (kahraman)! [C3f]

3. HPKP. 4789. Opra **kaurin** – kokoşka zakla.
Gâvuru döv, tavuğu kes. [H1f]

4. FK. 797. **Gyauri** glata (glava) krenale.
Gâvurlar kafayı kaldırmış.
(Birileri bir şekilde memnun kalmadıkları zaman söylenir).
Aynı kaynakta, aynı atasözü başka bir açıklama ile daha verilmiş.
FK. 1401. **Kauri** glava krenale!
Gâvurlar baş kaldırmış. (Ayaklanma hazırlığı yapılan huzursuz zamanlarda edilen ima, kinaye). [H1f, H1b]

5. FK. 798. **Gyaurski** glay kako tikvi.
Gâvur kafası kabak gibi. [H1f]

6. FK. 799. **Gyaurska** puşka ne pukat (ne dupit).
Gâvur tüfeği patlamaz/delmez.
Varyantı:
FK. 800. **Gyaurska** sabya ne seçit.
Gâvur kılıcı kesmes. [H1f]

7. FK. 1402. **Kaurskite** iminya site bile pişi, pişi.
Gâvur isimlerinin hepsi pişi, pişi imiş.
Ç. n. Pişi: yaz (yazı yaz) anlamında.
Anektodu: Köyün birine bir (**taksilydar**) tahsildar (**vergiya**) vergi toplamaya gitmiş. Akşam iş dönüşü, tüm köylüler beyin kulesinin orada vergilerini ödemek için toplaşmışlar. Tahsildar (tefter) deftere isimlerini yazmak için sorduğunda, köylüler de 'pişi Stoyan, pişi Velyan, pişi Marko' şeklinde isimlerini söylüyorlarmış. Pişi Makedoncada yaz demek, yani yaz Stoyan gibi. Tahsildar ise dedikleri gibi yazıyormuş deftere. Bir süre sonra tahsildar: 'Nasıl olur böyle canam! Gâvur isimlerinin hepsi pişi, pişi imiş' şeklinde söylediği söz kalmış ve kalıplaşarak eski zamanda kullanılan atasözü oluşmuş. [H1f]

8. FK. 2003. Mrızliv **kaurin** pop se prayt.
Tembel gâvur papaz olur. [M7i, B1g]

9. BV. 202. Ako ne se rodi vo Makedoniya, kade ke se rodi.
Makedonya'da doğmazsa nerede doğacaktı. (Türkler aralarındaki konuşmalardan). [M6b]

10. BV. 3024. Kaurite se gosti na ovoy vek, a **Turtsite** robye.
Gâvurlar bu dünyanın misafiri iken Türkler ise köledirler.
(Açıklamasında, Türklerin aralarında yaptıkları konuşma olduğu notu düşülmüş. Çünkü askerliği uzun süreli yapıyorlarmış. Askere gidecekleri zaman gâvurların kendilerine para vs. vererek yolcu etmeleri gerekiyormuş). [H1g]

11. BV. 5091. Neka si pırdi **kaurkata**, ne ya zakaçay!
Bırak, ilişme; osursun gâvur karısı! (Türkler diyormuş). [H1f]

5. 2. 5. Makedon Çocuk Atasözleri Kategorisi: Makedonca atasözlerini tararken ‘çocuk atasözü’ konu başlığında atasözleri tespit ettik. Çocuk atasözlerinin özelliği ise sadece çocuklar arasında veya bir büyükle çocuk arasında söylenmesidir. Türkçe atasözlerinde ise bu özellikte bir kategoriye rastlanmamıştır. Dolayısıyla farklılıklar bölümünün son maddesi olarak yerini almıştır.

Tekerlemeyi de andıran, ses tekrarı olan bir atasözü:

1. M. 219. Bilo şto bilo, soykino krilo: soykata letna, maçkata klepna. (Detinska pogovorka).
Oldubitti, alakarga kanadı çırptı: Alakarga uçtu, kedi yere kapaklandı. (Çocuk atasözü). [J1p, J1o, G3c]

Alakarga ile ilgili TT: Alacağım olsun da alakargada olsun. Alakargada alacağım olsun, alamazsam gözümü oysun.
’Yeter ki birinde alacağım olsun, onu ne yapar eder alırım’ anlamında söylenir.

Alakargayı avlamak zor olsa gerek ki Makedon atasözünde kedi bile avlayamıyor iken Türk atasözünde ise zor geri alınan borç anlamında kullanılmaktadır (Görsel 5. 1.).

2. KŞ. 881. Se nalyuti **Sevda** (ta) snoşçi ne veçera.
Sevda kızdı, dün akşam yemeğini yemedi.
(Atasözünün açıklamasında: Kızan kendine zarar verir, başkasına değil. Bu atasözü özellikle ebeveynlerine kızıp tepki olarak yemeklerini yemeyen çocuklar için söylenir).
Türkçeden geçen Sevda ismi ile oluşmuş bir atasözü. [G3a]

3. HKPK. 1745. Doma, doma, detsa, izela ve metsa.
Eve, eve çocuklar, ayı yer sizi yoksa. [J1p]

4. HPKP. 4079. Na pravo mesto tumba (naprai).
Düz yerde (tumba) hopalacık/pum yaptı. (Düz yerde takılıp, düşen çocuklara denir). [G3c]

5. AD. 46. Koga ke ti udram edna klotsa, kiyeş (ke ideş) kay baba Dotsa!
Sana bir tekme attığım zaman, Dotsa nineye kadar gidersin!
(Çocukların kendi aralarında söylediği bir atasözü). [J1p]

6. AD. 61. Ke yadeş i uşite ke ti pukat!
Yiyeceksin ve kulakların patlayacak! (Yemek yemesi gereken ancak söz dinlemeyen çocuğa söylenir). [G3c]

5. 3. Karşılaştırma Sonucu Çıkan Makedon Atasözlerinin Özellikleri

Makedon atasözlerinin Türkçe atasözleri ile karşılaştırılması sonucu tespit ettiğimiz genel özellikleri maddeler halinde örneklerle açıklanmıştır.

1. Deyimler.

Şüphesiz ki bu tez deyimlerle ilgili olmayıp, atasözleri ile ilgili olsa da Makedon atasözlerinin bazılarının Türkçe karşılığı sadece deyim olarak bulunmuştur. Deyimler: Ömer Asım Aksoy'un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: Deyimler Sözlüğü II*, Metin Yurtbaşı'nın *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü* ve TDK (Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, sozluk.gov.tr)'nden alınmıştır. Düşüncenin aynı olması açısından çalışmada gösterilme gereği duyulmuştur. Ancak temel hareket noktası deyimler değil atasözleridir. Makedon atasözlerine karşılık gelen ve metinde koyultarak gösterilen Türkçe deyimlerin karşılığı toplamda: 108 olarak tespit edilmiştir. Örnekler:
M. 537. Dve i dve çetiri praat.
İki kere iki dört eder.
Türkçe Deyim: İki kere iki dört eder.

M. 4791. Na **megdan** mu izleguaat lagite.
Yalanları meydana çıkıyor.
Varyantı:
M. 2979. Lagata mu izleze na **megdan**.
Yalanı meydana çıktı. (Yalan konu başlığından alınmıştır).
TT: Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.
Türkçe Deyim: Meydana çıkmak.

2. Atasözlerinde zaman.

Teorik olarak her ne kadar atasözlerinin niteliklerinden birisi de zaman kavramının belirsizliği olsa da bazı atasözlerindeki nesneler bize döneme ait yaklaşık olarak fikir vermektedir. Aynı şekilde bazı atasözü hikâyelerinin kapsamlı olmaları, mekân tanımlamaları ve bazen de mevsim gibi ipuçları, zamanı ele verebilmektedir.

Örnek olarak, Feridun Fazıl Tülbentçi'nin, bazı atasözlerinin hangi yüzyıllarda oluştuğuna dair tespitilerinden birisi şöyledir: "Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır" sözü Kanuni Sultan Süleyman devrinde kahvenin Osmanlı İmparatorluğu'nda içilmeye başlanmasıyla birlikte dilimize girmiştir" (Tülbentçi, 1977: 6).

Makedon atasözlerinde biraz iddialı bir söylemle, literatürde pek de rastlanmayan, derlemeci Marko Tsepenkov'un tamı tamına tarih vermesine rastlıyoruz. Üstelik de sadece yıl değil, tam olarak tarih vermektedir. Bu belki de dünya literatüründe ünik bir örnek oluşturmaktadır. Yanı sıra bu atasözünün oluşumunun Türklerle ilgili olması da dikkate değer diğer bir noktadır. Atasözü maddesinin tamamı ilgili bölümde ayrıntısıyla geçmektedir. Ancak burada ufak bir bölümünü almakla yetineceğiz.

M. 4326. **Yalanci şayte** izvade, ama i setiya tiki na magare i vkaçiya.
Yalancı şahit çıktı, eşeğe ters bidirdiler. (Kahramanlık konu başlığından alınmıştır).
Olay Osmanlı yönetiminin hüküm sürdüğü ve Türklerin yoğunlukla olduğu bir zamanda; yalancı şahitlik yapan, Makedon tebaasından bir köylü adamın, yaşadığı yerdeki Türkler tarafından linç edilmesinin hikâyesidir. Kendisine 'yalancı şahit' diye bağıran Türklerden 'yalanci şayte' olarak bu ifade kalıplaşarak kalmıştır.

Derlemeci Marko Tsepenkov, olayın geçtiği yıl olarak 1846 olarak kayıt düşmüş. Bu da XIX. yüzyıl demektir[37].

Başka bir deyişle sözü edilen olay XIX. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşmiş.

Derlemeci ise, Pirlepe'nin Oreovets köyünde 7 Kasım 1829'da dünyaya gelmiş ve 29 Aralık 1920 tarihinde Sofya'da vefat etmiştir. Derlediklerini bastırmak için Sofya'ya gidişinden kısa bir süre sonra yoksulluktan hastalanmış ve vefat etmiştir. 91 sene yaşamış ve sözü edilen olay, kendisi 17 yaşında iken meydana gelmiş. Ergenlik dönemine denk geldiği için de kendisinde yer etmiş ve derleme yaptığında da şahitlik ettiği bu olayı kayıt etmiştir. Komşusunun başına gelmiş bu olayı naklettiği orijinal metnindeki hassas aktarımında çok yoğun acıma duygusu hissedilimektedir.

[37] Miladi takvime göre 1 Ocak 1801 ile 31 Aralık 1900 günleri arasındaki zaman dilimi olarak kabul edilir.

3. Türkçe sözcük ve kalıpların kullanım yaygınlığı.

Makedon atasözlerindeki Türkçe sözcük ve kalıpların kullanım yaygınlığı tek başına bir çalışma konusu olacak kadar çoktur. Türkçe sözcükler, tezin genelinde koyultularak gösterilmiştir (bold). Tematik olarak birkaç örnek vermek gerekirse:

Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır. Türkçeden geçen ve sıklıkla rastlanılan sözcükler: **Dilmi**, bazen de **dimi** olarak kullanılır.

Kahramanlıkla ilgili birkaç atasözünde nasıl kahraman **ama**, **asli** (asıl) o kahraman anlamlarında; Türkçeden geçen **filyankişiya**, **aşk olsun** sözcüklerine sıklıkla rastlanmaktadır.

İyi ödeme yapanlar konu başlığında Türkçeden geçen şu sözcüklere rastlanmıştır: **Salam** (sağlam), **borç, borçliya, veresiya, tamam, muşteriya, keşke, demek, batakçıya, kadiya, daviya** (dava), **kabul, keşke** (bazen keşki).

El becerisi ile ilgili bölümde, ustalıkla ilgili olan atasözlerinde hem birebir anlamda, hem de ironik olarak verilenlerde geçen Türkçe sözcükler ve kalıplaşmış ifadeler sırası ile: **Lakrdii, olur olmas, marivet, marivetçiya, inaetçiya, neacet** (ne hacet). Genellikle bu sözcüklerle ses tekrarı yapılmış olduğu görülmüştür.

Sıklıkla kullanıldıkları görülen Türkçe kelimelerden bazıları: **Seir** (seyir), **pelin** (acı anlamında), **arç** (haraç), **zort** (zor).

Kızgınlık konu başlığında epey atasözü ve varyantları vardır. Türkçeden geçen ve sıklıkla rastlanılan sözcükler: **Kabaet** ve daha pek çokları.

4. Sadece tespit yapan atasözleri.

Özellikle de daha eski olan, XIX. yüzyılda derlenen atasözlerinde, sadece tespitte bulunan birçok atasözüne rastlanmıştır. Türk atasözlerinin aksine, durumu olduğu gibi anlatan çok sayıda Makedon atasözü tespit edilmiştir.

Çalışmada esas alınan Marko Tsepenkov'un derleme kitabının 'Çirkinlik, iğrençlik' konu başlığınının altında gruplandırılan atasözleri ile ilgili şu şekilde not düşmüştür: "Bu atasözleri açıklama getirmiyorlar, sadece birebir düşünceyi söylüyorlar. Soğuklarla, aşırı sıcaklarla, hastalık, sağlık, hâkim, suçlu, güzellik, çirkinlikle ilgili olan atasözleridir" (Tsepenkov, 1972a: 214).

5. Edebî sanatlar.

Makedon folkloru literatüründe, atasözleri konusunda edebî sanatlar ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Türk halk edebiyatında yeri olan bu konuda Makedon atasözlerindeki görülen ve yaygın olan sadece ses tekrarı olduğu tespit

edilmiştir. Makedon atasözlerindeki ses tekrarı hem kendi içinde hem de Türkçe eş anlamlı sözcüklerle olan atasözlerine rastlanmıştır. Örnek:

M. 642. Drugo misli **kiraciyata**, drugo **anciyata**.

Kiracının düşüncesi başka, hancının başka.

M. 1534. Mu prilega kako ona **at** da nosi **zarzavat**.

Ona at gibi zerzevat taşıması yakışır. Türkçeden geçen at ve zerzevat sözcükleri ile ses tekrarı yapılmış.

5. 4. Makedonya Türkleri'nin Kullandığı Atasözleri ile Aynı veya Benzer Makedon Atasözleri

Bu alt bölümde bir etkileşimin olma olasılığını gösteren en güçlü delillerden biri olarak Makedonya'da iskân edilmiş olan Türklerin kullandığı atasözlerinin Makedon atasözleri ile ortak olanların listesi bulunmaktadır.

Orijinal ismi: *Prilog kon prouçuvanyeto na narodnite poslovitsi kay Turtsite od SR Makedoniya*. Türkçesi: Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti'ndeki Türklerin Halk Atasözlerinin Analizi Makalesi olarak çevrilebilir. Çalışmanın tam künyesi 4. 3. Bölümünde de mevcuttur.

Alıntı yapılan derleme çalışması Üsküp, Folklor Enstitüsü 'Marko Tsepenkov'dan emekli folklor hocalarından Sevim Piliçkova'nın derlemesidir. Adı geçen enstitünün yayımladığı *Makedonski Folklor* dergisinin ilk kuşak önemli folklorist hocalardan Kiril Penuşliski ve Tome Sazdov'un verdikleri raporlar neticesinde, derleme makalesi 20. 11. 1987 tarihinde kabul edilmiş ve yayımlanmıştır.

Makalede, "çalışmalarına güvenilen Penuşliski'nin Türk atasözlerinin Makedon folkloruna etkisinin tartışmasız olduğunu" (Piliçkova, 1987: 8) özellikle vurguladığının altı çizilmiştir. Makalenin yazımı sırasında, "Ohri'de derleme yapılan iki bayanın vefat ettiği" (Piliçkova, 1987: 9) bilgisi verilmiş. Derleme yapılanların, Türklerden kalan en yaşlı kişilerden seçilmeye çalışılması, derleme yapılanların seçimdeki kriterleri göstermektedir. Çalışmada 546 atasözü alfabetik sıra ile liste halinde sunulmuştur.

Ardından da Nazım İbrahim'in yüksek lisans tezi için, yerel olarak yaptığı derlemesinin, ayrı basımından olan atasözlerinden ortak olanlar verilmiştir.

Derlenmiş atasözleri sözü edilen iki kaynaktan alınmış ve burada kontrol grubu olarak verilmiştir.

Rumeli ağzı olarak orijinali korunarak alıntı yapılmıştır. Kontrol grubu olarak kullanıldığından Uluslararası Atasözleri Tip Sınıflandırılması yapılmamıştır.

Sevim Piliçkova'nın derlediği 546 atasözünden, aşağıdaki 107'sinin ortak olduğu tespit edilmiştir:

Armut armut altına düşer.

Armut dalından uzak düşmez.

Armut agacından uzak düşmez.

Az veren candan, çok veren maldan.

Havlayan köpek ısırmaz.

Aç ayi oynamaz.

Ateşle su dilsız duşman.

Açık yaraya tuz ekılmez.

Akılli duşmandan korkma, akılsız dosttan kork.

Ateşle barut bir arada durmaz.

Balık baştan kokar.

Büyük balıklar küçük balıklari yeer.

Bilır Asan işıni, sade sallar başını.

Bakma havaya, bak tavaya.

Bedava sirke baldan tatlidır.

Bir çiçekle yaz olmaz.

Beş parmak yan yana, bir birıne benzemez.

Büyük lokma yut, büyük laf süleme.

Budala bunara bir taş atar, kırk akılli taşi çikaramaz. (Makedoncada bunar: kuyu).

Bir pire için yorgan yakılmaz.

Cana gelen mala gitsın.

Çok bilenın çok agrisi var.

Çok bilen çok yanlışlar.

Çok bilen çok çeker.

Çivi çiviyi süker.

Davetli olmayan misafırın yeri kapi arkasındadır.

Demir kızgın iken egrılır.

Denizdeki balıgın pazarlıgi yapılmaz.

Duşmanın karanca kadar da ise korun.

Eski dost duşman olmaz.

Evdeki hesap çarşiya uymaz.

Ey gün sabahtan belli olur.

Erbap ol da pilaf ye.

En güzel armutlari domuzlar yer.

En son gülen en tatli güler.

Erken kalkan işıne altın takar dişıne.

Etme komşina gelır basına.

Ekmek yapıldi Hasan tapıldi.

Gün sabahtan bellidır.

Gülme komşina gelır başına.

Gözden uzak olan gönülden de uzak olur.

Güzel haber çabuk gider; fena haber daha çabuk.

Harba gitmeyen yatakta ülür.

Her gün bayram olmaz.

Herbir koyun kendi bacagından asılır.

Hayvan yulariylen, insan diliylen baglanır.

Hep parmaklar bir olamaz.

Herkez ektıgını biçer.

Herbir güzelın bir kusuri vardır.

Her parlayan altı dildır.

Her gün bayram olamaz.

İnsan laflen anlar, hayvan kuteklen.

İki karpuz bir koltukta taşınmaz.

İki sert taş un öğütmez.

Kambersız dügün olmaz.

Kendi düşen aglamaz.

Kadi davaci, Allah olsun yardımci.

Köpekler avlar kervan gider.

Kütek cennettendır.

Komşının yumurtasi da büyüktür.

Küpriyi geçerken ayiya da dayi derler.

Kimın arabasına biner onun türkisini süler.

Köpek ne havlar isırmaz.

Kedi olmayan evde siçanlar oro oynar. (Oro: Makedoncada halay).

Misafir kendi nafakasiylen gelır.

Meyaneciden şait aramişlar, bozaciyi göstermiş.

Nerdedır ınce orda kopar.

Ne ekersen oni biçersın.

Nice durur şişede, durmaz yürekte.

Ne tükürürsen yalama.

Nerde sofra oraya git, nerde sopa ordan kaç.

Öyle başa öyle traş.

Paran varsa kefil ol, vaktın varsa şahit ol.

Sora, sora - İstambola gidılır.

Saçi uzun akli kısa.

Su uyur duşman uyumaz.

Seyrek git dostuna karşilasın ayak üstüne.

Sağ el alsın /versın/ sol el görmesın.

Şakanın yarisi saydır.

Taş yerında agırdır.

Tilki yetışmeyen üzüme: 'Ekşidır' der.

Tencere yuvarlanmiş kapagını bulmiş.

Vakıtsız açılan çiçek çabuk solar.

Yeni gün yeni nafaka.

Yalanın ayaklari kısadır.

Zenginın keyfi gelınce fukaranın cani patlar.

Zan at elde altın bileziktır.

Zorle güzellık olmaz.

Zenginın horozida yumurtlar.

Zanat insana kanattır.

Zametın soni rahmettır.

Nazım İbrahim'in yüksek lisans tezinden, yayımlanmış ayrı basım makalesi:

İbrahim, Nazım. "Vrapçişte (Makedonya) Türk Atasözleri," *TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal*, Year 2, Issue 3 Issn: 2147-8872 (2014): 32-45.

Yazarın, yüksek lisans tezi için doğum yeri olan ve halen yaşadığı Vrapçişte'de[38] toplamda 308 atasözü derlemiştir. İçlerinden aşağıda verilen 58 atasözünün Makedon atasözleri ile ortak olduğu tespit edilmiştir:

Akıldan akıl var.

Akılsıs baş ayaklari yorulturur.

Anasına bak kızını al.

Armut armud alti damlar.

Armut piş agzıma düş.

As ama has.

Ateşle barut bi erde durmas.

Az veren candan çog veren maldan.

Badiava işle badiava oturma.

Bakma boyuna bak huyuna.

Balık baştan kokar.

Bana dokunmayan yilan kırk sene yaşasın.

Başkasından çukuruni yaparsen, gendın düşersın.

Bekârlık sultanlık.

Bekle eşegım yeşil çimen bitışsın.

Biçak yarasi geçer ama dil yarasi geçmes.

Bir çiçekle yaz olmas.

Bükülmeen eli üp.

[38] Makedonya'nın batısında bulunan Tetovo vo Gostivar civarında Gorni Polog nahiyesine bağlı 4000 nüfusu ve belediye merkezi olan bir köydür. Büyükçe bir köy olması sebebi ile olsa gerek, yazar da diğer tüm Vrapçişteliler gibi makalesinde, kasaba olduğu iddiasında bulunmaktadır.

Büük balık küçük balıgi yutar.

Büük lokma yut, büük laf sülema.

Can çikar, huy çikmas.

Cana gelen, mala gelsın.

Çivi çivii süker.

Demir açındır kızgın (iken) bükülür.

Dost dost için, esap esab için.

En son gülen, en tatli güler.

Erbap olan, pilavi yer.

Eski dost duşman olmas, em olsa da yaramas.

Eski bunara tükürülmes. (Bunar: Makedoncada kuyu).

Evdeki esap pazarda uymas.

Gurbet adi bet.

Hep parmaklar bir dildır.

Her gün bayram olmas.

İnsan süzden, hayvan kütekten anlar.

İplik neredır ince orda kopar.

Kambersıs dügün olmas.

Kari koca iki duşman bir yastıkta.

Kariların saçi uzun, akli kısadır.

Kütek cennetten çikmiştır.

Kyor leylegın yuvasını Alla yapar.

Misafir umduguni dil, bulduguni yer.

Ne ekersın, oni biçersın.

Ne kadır yorganın o ka ser ayaklarını.

Oyle başa oyle traş.

Saglık en büük zenginlıktır.

Seni güren ya beg ya paşa.

Sert sirke gendi küpüne zarar verır.

Su uyur, duşman uyumas.

Şakanın yarisi gerçektır.

Taş gendi yerında agırdır.

Tatli dil demir kapilari açar.

Tava ateşte balık denizde.

Tencere tıkırlendi, kapagını buldi.

Yeen şişman, yemeen pişman.

Zamettsıs ramet olmas.

Zanat kınat.

Zenginın em horozi yumurtlar.

Zorle güzellık olmas.

5. 5. Makedonların Sıklıkla Kullandıkları Atasözlerinden Örnekler

Bu bölüm Makedon atasözleri ile ilgili Türkçe literatürde olmadığını tespit ettiğimiz tamamlayıcı bilgilerden oluşmaktadır.

Uzun yıllara dayanan gözlem sonucu tespit ettiğimiz, Makedonların gündelik hayatta en sık kullandıkları atasözleri bu grubu oluşturmaktadır. Atasözlerinin tümü sıklıkla kullanılmaktadır.

1. M. 2176. Se vatil na oroto, sakat-nekyit, ke go igrat.
Bir kere halaya girmiş, ister istemez oynayacak.
Varyantı:
KŞ. 896. Si se fatil na oroto, nemoj da go otpuşçiş. (Ohri).
Halaya girmişsin bir kere, bırakma. [B2c]

Atasözü, başlanan bir işin hayal kırıklığı, zorlayıcılığı veya insan ilişkilerindeki sıkıntılar nedeni ile bırakılmak istendiğinde söylenir. Günümüzde çok sık kullanılan bir atasözüdür. Hatta sadece ilk kısmı bile söylense yeterli olmaktadır. Yapacak bir şey yok, istesen de istemesen de bitirmek zorundasın. Sadece deve güdülebilir, diyardan gitme izni bile yoktur.

2. M. 2227. Seloto gori, baba se çeşla.
Köy yanıyor, nine taranıyor. Çok yaygın olarak kullanılan bir atasözüdür.
Bir versiyonu da:
APS. 24. Kukata mu gorit, a toj pesmi si peyt. (Ohri).
Evi yanıyor o ise şarkılar söylüyor.

Benzer yapıda, en yakın anlamda:
TT: Ayağında donu yok, fesleğen ister (takar) başına. (Don: giysi, elbise.)
Herifin sakalı tutuşmuş, 'Dur şu çubugumu yakayım' der. [C3c, C3e]

3. M. 2509. Trpenie – spasenie.
Sabır, kurtuluştur.
Varyantı:
BV. 7845. Trpen – spasen.
Sabretmiş olan kurtulmuştur. [H7g]

Günlük hayatta çok yaygın olarak kullanılan bir atasözüdür. Sabır tüm kültürlerde rastlanabilecek önemli bir konudur. En yakın olarak:
TT: Sabrın sonu selamettir. [H7g]

4. BM. Komu mayka, komu m'ştea.
Kimine ana, kimine analık (üvey anne). [F1a].

5. APS. 24. Malku ta slatko. (Yukarı Cuma).
Az fakat tatlı.
Günümüzde: 'Kratko no slatko' olarak da kullanılmaktadır.
Kısa (süre) fakat tatlı. [D3i]

6. Selo veselo.
Neşeli köy.

Aşağıdaki atasözünden ayrışmış:

MK. Ako e selo veselo i moya furka ke prede.
KP. Neka e selo veselo da si dopreda furkata.

Köy neşeli ise benim örekem de daha güzel sarılıyor. [H3a]

7. HPKP. 2009. Em şut, em bode.
BV. 1880. Em şuto, em bode.
VP. Şuto, ta bode.
MK. Şuto ta bode.
Hem çıplak hem de acıtıyor (laf sokuyor). [C4i]
Türkçe Deyim: Hem kel hem fodul.

8. M. 3114. Kako Struga nema druga.
Struga gibi başka yok.
Ç. n. Struga Makedonya'nın güneybatısında, Ohri'ye on dakikalık mesafede, Ohri Gölü'nün kıyısında yer alan bir şehirdir. Bu kalıp günümüzde de çok sık kullanılmaktadır. [A1b]

9. M. 2097. ve BM. Rani kuçe da te lait/ti lai. KŞ. 832. (Ohri).
Besle iti, havlasın. [H5b, H5h]

10. HPKP. 6138. Taka (mu) bilo pişano.
Yazısı öyleymiş/öyle yazılmış. [B2b]

11. BV. 5372. Ovoy gaz ne e od praz, ovaa şiya ne e od turşiya.
Bu kıç pırasadan (pırasa yemekten), bu boyun turşudan (turşu yemekten) oluşmadı. [C2c]

12. KŞ. 666. Ne umri magare, do zelena treva. (Ohri).
Ölme eşek, yeşil çimene kadar.
TT: Ölme eşeğim, ölme (yaza yonca bitecek). [C3b]

13. BV. 1978. Jivee kako bubreg vo loy.
Yağda böbrek gibi yaşıyor. [K2j]
Ç. n. Çok iyi anlamında.

14. BV. 3614. Kolku pari, tolku muzika.
Ne kadar para, o kadar müzik. [K2a]

15. BV. 3681. Kravata ke dade mleko, ke klotsne/ke ritne da go isturi.
İnek süt verir, sonra da tekmeleyerek döker.
Varyantı:
AD. 36. Dala mleko kravata, pa go isturila.
İnek süt vermiş, sonra da dökmüş. [C1a, C1b]

16. FK. Odi ke da oyş, pak doma doydi si.
BV. 5727. Odi, kay ke odiş, doma da si doydeş/pak doma, doydi si.
Nereye gidersen git, yine evine dönersin/evine dön.
Varyantı:
FK. 3203. Segde odi, **ama** pak doma doydi.
Her yere git ama yine eve gel.
Varyantı:
FK. 3010. Poubo od doma nigde nemat.
Hiçbir yer evden daha güzel değil. [H4a, H4b]

17. BV. 6021. Po tugy gaz sto stapa se malku. Po tugyi noze ilyada stapovi ne bolat.
El kıçına yüz sopa azdır. Elin ayağına bin sopa acımaz. [H1d]

18. BV. 6864. Se şto bilo pominalo i şto ke bide ke pomine.
Olan her şey geçmiş bitmiş, olacak olan da geçip gidecek. [T2a, D1b]

19. BV. 6875. Sega mu e maykata. (Mu doşlo vremeto).
Anası şimdi bunun. (Zamanı şimdi). [T1b]

20. FK. 3329. Si ya ima muvata na kapata.
Şapkasında sineği var.
Ç. n. Kısmeti var anlamında. Bazen ‘Kafasında (glavata) sineği var’ olarak da kullanılmaktadır. [B2e]

21. VP. Site od tsrkva, baba prıdla na tsrkva.
Herkes kiliseden, osurukçu nine kiliseye.
TT: Herkes gider Mersin'e, biz gideriz tersine. [T1e]

22. FK. 1229. İ nego go ogreyalo sontse.
Onu da güneş ısıtmış.

Ç. n. Günümüzde daha çok ‘Seni de güneş ısıtsın’ biçiminde kullanılmaktadır. Derleme 1961 yılında yapılmıştır. [B2c, B2e]

23. FK. 2335. Nemat voda v oçine.
Gözlerinde su yok. [K2i]
Çok fakirler için kullanılır.

24. FK. 3309. Se ke bidit, samo nas ke ne nemat.
Her şey olacak sadece biz olmayacağız. [G8c, D1a]

Makedonların sıklıkla kullandıkları toplamda 25 atasözünde ‘ama’ sözcüğü dışında başka bir Türkçe sözcüğe ya da kalıplaşmış ifadeye rastlanmamıştır. Aynı şekilde Türkçeden geçen atasözlerine de rastlanmamıştır.

6. TARTIŞMA

Bu doktora tezinin konusu, karşılaştırmalı analiz olduğundan, atasözleri her yönden incelenmiştir. Dolayısıyla Türk ve Makedon atasözleri arasındaki benzerlikler, farklılıklar ve Makedon paremiyolojisine özgü özellikler ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tezin bu bölümünde, konu ile ilgili öncelikle enformatik düzeydeki bilgilerle başlanıp, devamında, elde edilen bulguların ışığında konu analiz edilmeye çalışılmıştır. Karşılaştırma sonucu çıkan özellikler, örneklendirilerek gösterilmiştir. Şüphesiz her gruptan sadece birkaç örnekle açıklama yapılmıştır, ancak yukarıda, kendi bölümü (5. 1. ve 5. 2.) içindeki tüm atasözleri aynı zamanda birer örnek teşkil etmektedir.

Makedon folklorunun diğer halk edebiyatı türlerinde olduğu gibi atasözlerinde de en fazla derleme yapan Marko Tsepenkov'dur. İlk derlemecilerden biri olan ve Makedon folklorunun temellerini oluşturan Tsepenkov'un 10 ciltlik önemli derleme çalışmalarının 8. kitabı olan atasözleri, bu çalışmada 'ana metin' olarak alınmıştır. Kendi içinde de niteliğine (derleme, tarama kaynakçası), basım yılına göre, bilimsel yönteme uygun ve yeterli olan 13 adet kaynakça da 'kontrol metni' olarak çalışılmıştır. Söz konusu metinlerin çoğunluğu alfabetik olarak tasnif edilmiş olup, sadece iki metinde tematik sınıflandırma mevcuttur.

Ana metin ve 13 kontrol metni üzerinde yapılan tarama sonucundaki bulgulara göre iki ana grup ortaya çıkmıştır. Aynılık ve benzerlikler üzerine olan ilk grupta 7 madde; farklılıklar üzerine olan ikinci grupta da 5 madde olmak üzere ayrıntılı sınıflandırma yapılmıştır. Maddeler büyük oranda ana metnin taranması sonucunda şekillenirken, kontrol metinleri ile yeni maddeler ilave edilmiş, bazıları da kendi içinde alt maddelere ayrılmıştır. Yine kontrol metinlerinin taranmasının bir diğer sonucu da birçok varyant ve versiyonun ortaya çıkmasıdır. Bazı atasözleri hakkında çıkan ek bilgiler (derlendiği yer, Türk atasözü gibi notlar) de mevcut metne ilave edilmiştir.

Çalışmanın başında Makedon atasözlerinin sınırları, Makedon folklorunun yapısı itibari ile bölgesel olarak şekillendiğini belirtmiştik. Bu bölgeler sırası ile bugünkü Kuzey Makedonya'nın oluştuğu Vardar Bölgesi. Makedonların 'etniçka Makedoniya' olarak adlandırdıkları ve bugün Makedonya siyasi sınırları içnde bulunmayan Ege Bölgesi (bugünkü Yunanistan) ve Pirin Bölgesidir (bugünkü Bulgaristan).

Çalışma ilerledikçe kaynakçanın yapısı ve nitelikleri tam olarak ortaya çıkmış, kapsadığı yıllar açısından da netleşmiştir. İlk defa Makedon atasözleri XIX. yüzyılın ikinci yarısında basılmıştır. Ancak Makedon atasözlerinin derlenmesi ve yazılması XIX. yüzyılın başlarından itibaren başlasa da çağın şartları gereği basılması ancak yüzyılın ikinci yarısını bulmuştur. Konumuz, Makedon atasözleri olarak tümünü kapsadığından Makedon atasözlerinin ilk basıldığı XIX. yüzyıldan bugüne kadarki tüm süreci kapsamaktadır. Kısaca çalışma sistemini pratik anlamda bir benzetme ile açıklamak gerekirse: Bu karşılaştırmalı çalışmayı pergele benzetecek olursak, çalışmanın odağını yani pergelin iğne ucunu Makedon atasözlerine; o doğrultuda karşılaştırılan Türk atasözlerini de pergelin kurşun kalem ucu olarak düşünebiliriz.

Türk ve Makedon atasözlerinin karşılaştırılması sonucunda sınıflandırılmış maddeler ve çıkan atasözleri sayısı, varyant ve versiyon sayıları hariç olarak aşağıda analiz edilmiştir.

Türk atasözleri ile aynı ve benzer olan Makedon atasözlerinin özellikleri aşağıdaki gibidir:

1. Türkçeden alındığı belirtilen atasözleri: 56 + 8.

Makedon atasözleri sözlüklerindeki bazı atasözleri maddelerinde, parantez içerisinde Türkçeden alındığı notu düşülen ve mutlaka da Kiril Alfabesi ile Türkçesi verilen atasözleri tespit edilmiştir. 14 derleme ve tarama metnindeki sayısı: 56 olarak ortaya çıkmıştır.

Türkçeden alındığı notu düşülmeyip, ancak sözü edilen Kiril Alfabesi ile Türkçesi verilerek bu karakteristiği gösteren 8 atasözü daha bu grubun sonuna ilâve edilmiştir. Bu özelliği ile ana metnimiz, Türkçenin transkripsiyon metinleri arasına girmektedir.

Millî bir konuda, Makedon atasözleri sözlüklerinde başka bir kültürün atasözünün alındığının belirtilmesi ve kendi alfabeleri ile orijinalini (Türkçesini) yazarak hakkını teslim etmeleri önemlidir. Millî kimlik meselelerinden biri olan atalarının sözlerinin arasına başka bir kültürün üstelik de o dildeki karşılığı ile birlikte sunularak asırlarca basılagelmiş olması dikkate değerdir. Bu durum, Makedon atasözlerindeki Türk kültürü ile ilgili önemli bir özellik olarak ilk maddede yerini almıştır. Örnekler:

APS. 28. Mnogu pominalo, mali/malu ostanalo. (Türkçeden çeviri: **Çok giti (gitti, as kaldi)**. (Ohri). HPKP. 3778.

İK. **Em kupuk, em fukıra**. (Em prost, em sirumah.) (Turska.)
Hem kopuk, hem fukara. (Hem cahil, hem fukara.) (Türk atasözü.)

Başka bir örnek:

M. 1878. Pari davam, svirka sviram. (Od **turski**).
Para verip, çalgı/düdük çalıyorum. (Türkçeden).
Türkçeden geçtiği belirtilen bu atasözünün varyantı, aynı kaynakta altlı üstlü bulunmakta:
M. 1877. Pari dvam, oro igram.
Para veriyorum, halay çekiyorum.

Büyük bir olasılıkla, bu şeklinin de önceki atasözünün kalıbına göre oluştuğunu söylemek mümkündür. Buna benzer başka atasözleri de mevcuttur. Bu örneklemle gösterilmek istenen, Türkçeden geçen atasözlerinin daha sonra Makedon dilinde başka varyantların da oluşmasına sebep olduğudur.

Alttaki örnekte ise ilk atasözü, XIX. yüzyıl, Tsepenkov'un ilk kez derlediği atasözü olup, Türkçeden geçtiği notu ile birlikte, Türkçesi de Kiril Alfabesi ile sunulmultur.

M. 42. Ako ne **artirisaş** od rabotata, **artirisay** od ustata. (Türkçeden: **iten artmase, dişten artır**: İşten artıramazsan dişten artır).
Çevirisi: İşten arttıramıyorsan, dişten arttır.

Varyantı ise XX. yüzyıl, Haralampie Polenakovik ve Kiril Penuşliski'nin ortak tarama atasözleri sözlüğünde bulunmuştur. Ancak kitabın kaynakçasında atasözlerinin yarısının Tsepenkov'dan alındığı açıklaması yapılmıştır. Dolayısıyla ilk derleyen ve Türkçeden alındığı notunu düşen Marko Tsepenkov'un ifadesi esastır. İkincil kaynak ise adı geçen kaynaktan alıntıyı yaparken, atasözünün kaynağını (Türkçeden geçtiğini) notunu aktarmamıştır.

Varyantı:
HPKP. 129. Ako ne mojeş da **artisaş** od rabotata, **artisay** od zabite.
İşten arttıramazsan, dişten arttır.
TT: İşten artmaz, dişten artar.
Ç. n. Makedonya Türkleri çalışmaya, işlemek fiilini kullanmaktadırlar.

Bu durum derleme olan kurucu metinlerle çalışmanın tartışmasız önemini açıkça göetermektedir. Atasözünün başka atasözleri sözlüklerine eksik aktarılması durumuna karşın ilk kaynağa bakmanın gerekliliği tartışmasızdır.

Aynı şekilde bir örnek daha:

21. KŞ. 194. Deneşnata rabota ne ostavay za utre. (Pirlepe).
Bugünkü işini yarına bırakma. (Açıklamasında Türkçesi: '**Bugyun ki-işi, yarın içun brakma**' Kiril Alfabesi ile verilmiş).
Varyantı:
FK. 692. Deneşnata rabota ne ostay ya za utre.
Bugünkü işini yarına bırakma.
Varyantı:
BV. 6878. Segaşnata rabota ne ostavay ya za utre.
Şimdiki işini yarına bırakma.

Üstteki atasözü, XIX. yüzyılda ilk derlemecilerden biri olan ve önemli derlemeleri bulunan Kuzman Şapkarev'in derlediği atasözündür. Derlemeci bu atasözünün Türkçeden geçtiği notunu düşmüştür. Ayrıca atasözünün Kiril Alfabesi ile de Türkçesi mevcuttur ki bu özellik Türkçeden alınan atasözlerinde bulunmaktadır.

Daha sonra 1961'de ilk baskısı yapılan Filip Kavaev'in derlemesinde; derlediği kişinin artık bu atasözünün Türkçeden geçtiği bilgisine sahip olmadığını ve atasözünü içselleştirildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla derlemeci Kavaev de Makedon atasözü olarak nakletmiştir.

2006 yılında da Bone Veliçkovski'nin basılan tarama metninde kaynakça olarak Filip Kavaev'in de derlemesini kullanılmış ve görünen o ki Filip Kavaev'den aynen nakletmiştir.

Zamanla Türkçeden geçtiği bilgisi bırakılarak (bilinçli veya bilinçsiz) sadece Makedoncası nakledilerek Makedon atasözü gibi aktarılmaya ve kullanılmaya devam edilmektedir. Bu örnek de kontrol metinleri ile çalışmanın önemini göstermektedir.

2. Cümlenin yarısı Türkçe yarısı Makedonca ile yapılmış atasözleri: 195.

Makedon atasözlerinde tespit ettiğimiz ikinci bir özellik ise cümlenin yarısı Türkçe, yarısı Makedonca olan atasözlerinin varlığıdır. Bu atasözlerinde bazen Makedoncadan eş anlamlı sözcüklerin de aynı cümle içerisinde kullanıldığı görülmüştür. Bu grubun içinde ses tekrarı olan atasözleri de vardır. Makedon dilinde

cümle içerisinde aynı sözcüklerin tekrarı veya eş anlamlıların bir arada kullanılması dil yanlışı değildir.

Makedon dilinde, kendi kültüründe, Türk dilinden alınan sözcük ve kalıplarla yapılan atasözleri bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Atasözünün yarısı Türkçe olarak Makedon toplumunun ürettiği ve kullandığı varyant ve versiyonları hariç, toplamda 199 atasözü tespit edilmiştir. Ses tekrarı olan ve olmayan örnekler aşağıda verilmiştir:

VP. **Azır sofra kurdisana**, ne se rastura.
Hazır kurulmuş sofra dağıtılmaz.

HPKP. 233. **Alacak verecek** ne plakya.
Alacağını vereceğini ödemiyor.

3. Tek Türkçe sözcüğün geçtiği atasözleri: 302.

Üçüncü maddede yer alan özellik ise tek Türkçe sözcüğün geçtiği atasözleridir. Makedon atasözlerinin oldukça yüksek oranda bu özelliğe sahip olduğu görülmüştür. Tarama sırasında sadece sözcük taranarak oluşturulmuş bir grup değildir. Tek Türkçe sözcüğün önemli olduğu, cümlede vurgulanmak istenen konuda anlamın kuvvetlendirilmesi, derecesinin arttırılması amacıyla kullanılan atasözleri seçilmiştir. Tıpkı Türkçede anlamı güçlendirmek için bazen eş anlamlı veya tekil/çoğul yanlışı yapılarak, Arapça veya Farsça kökenli sözcüklerin de kullanımının tercih edilmesi gibi. Makedonlar da derinlik katmak ve anlamı güçlendirmek için Türk dilinden destek almaktadırlar. Bu özelliğin atasözlerindeki yansıması, 3. maddede, varyant ve versiyon harici toplam 302 atasözünde tespit edilmiştir.

Bu bölümdeki birçok Türkçe kökenli sözcüğün yerine kullanılabilecek Makedonca sözcükler mevcuttur. Buna rağmen, anlamı kuvvetlendirmek, vurgu yapmak, dereceyi arttırmak amacıyla Türkçeden destek alınarak atasözlerin oluşmuş olması da Türkçenin bu dildeki etkisini göstermesi bakımından önemlidir. Bu durum Makedon atasözlerinde bir diğer özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Makedon atasözleri sözlüklerinde sıklıkla geçen ve daha XIX. yüzyılda derlenmiş bir atasözü örneği ile açıklayacak olursak:

‘Saybiya’ yani sahip sözcüğü de alttaki atasözlerinin baş aktörü olarak karşımıza çıkmaktadır:

MK. Pesna i para **saybiya** nema.
Şarkının ve paranın sahibi yok.
Varyantı:
KP. Parata **saybiya** nema.
Paranın sahibi yok.
Varyantı:
KP. Pesnata **saybiya** nema.
Şarkının sahibi yok.

Makedoncada ‘örnek’ sözcüğünün yerine kullanılabilecek sözcükler (mostra, primerok, obrazets gibi) mevcutken, Türkçeden geçen ‘urnek’ sözcüğü kullanılarak, konuya daha fazla vurgu yapılmak istendiği görülmektedir:

M. 2591. Umiraçkata **urnek** nemat.
Ölümün örneği yok. Urnek: örnek.

4. Birebir aynı olan atasözleri: 387.
Toplam 387 atasözü ile sayısal olarak en yoğun maddedir. Bu çalışmada anlamı aynı olan atasözleri, sayıca en fazla çıkmış olup Türklük etkisine önemli bir gönderme yapmıştır. Bölümdeki 387 atasözünün tamamının Türkiye Türkçesindeki karşılığı bulunarak verilmiştir. Türkçedeki kullanımı yaygın olanların ise sadece çevirisi yeterli görülmüştür. Birkaç örnek ile açıklamayı pekiştirmek gerekirse:

M. 56. Ako ne raniş maçki, ke raniş gluvtsi.
Kedi beslemezsen, fare beslersin.
TT: Kedi belemeyen fare besler.

BV. 5020. Ne stavay sol na rana.
Yaraya tuz koyma.
Varyantı:
İK. Ne ya posoluvay ranata. (Öneriler konu başlığından).
Yaraya tuz ekme.
TT: Açık yaraya tuz ekilmez.

5. Anlamı, hatta yapısı aynı olup sadece benzetme unsuru farklı olan atasözleri: 149.
Bu grupta anlamı aynı olup bazen yapısı bile aynı olan ancak sadece benzetme yapılan özne veya nesnenin farklı olduğu atasözleri sınıflandırılmıştır.

Üstteki maddenin varyantı konumunda da olan bu madde bu açıdan da benzerlik taşımaktadır. Ancak, bu kadar çok sayıda atasözünün çıkması sebebi ile müstakil bir madde ayrımına gidilmiştir. Varyant ve versiyonları hariç toplamda 149 atasözü tespit edilmiştir. Örnekse:

M. 1742. Od drveno padna na kameno.
Tahtadan taşa düştü.
TT: Attan inip, eşeğe binmek.

M. 1288. Leji, lebu da te yadam.
Yat ekmeğim seni yiyeyim.
TT: Armut piş ağzıma düş.

6. Yapısı farklı anlamı aynı veya benzer olan atasözleri: 226.
Bu maddede ise yapıda ve ifadede birebir aynı olmayıp ancak anlamca birbiri ile aynı veya yakın olan atasözleri toplanmıştır. Varyant ve versiyonları haricinde, toplamda 226 atasözü tespit ettiğimiz bu madde, diğer madde başlıkları içerisinde, kapsayıcılığı daha geniştir. Örnek vermek gerekirse:

M. 820. Zborlivio çoek et pismo bez **muur**.
Konuşkan adam mühürsüz mektuba benzer.
TT: Boşboğaz insan zarfsız mektuba benzer.

M. 1063. Klukay da ti otvorat, sakay da ti daat.
Kapıya vur açsınlar, iste versinler.
TT: Ağlamayana meme yok.

7. Türk-İslam kültürüyle ilgili unsurların bulunduğu atasözleri ve hikâyeleri.
İslamiyetin Balkanlara gelişi ve yayılışı Türklerle olmuştur. Dolayısıyla Makedonlarda Türk ve Müslüman kavramları, birbirinin yerine geçerek, özdeşleşmiştir. Atasözlerinde İslam dinî veya Müslüman kişi yerine çoğunlukla Türklük/Türk ifadesi geçmektedir. Bu duruma özellikle daha eski metinlerde rastlanmaktadır.

a) Türkler hakkında olan atasözleri: 101.
Makedonların Türkler hakkındaki atasözlerinden oluşan bu bölümde ilgili atasözlerinin yaklaşık %95'i kontrol metinlerinden çıkmıştır. Türk, Türklük ve Türk

kültürüne dair sembollerle birlikte tüm atasözlerinin toplamı 101 olarak tespit edilmiştir. Beklenenden çok sayıda atasözünün çıkmasını, yaklaşık 550 yıllık bir hâkimiyetin sonucuna bağlamak gerçekçi bir tutum olacaktır. Olumlu ve olumsuz anlamda, en tipik olanlardan aşağıda birkaç örnek sunulmuştur:

M. 4987. Edno kave ako mu daiş na **Turçin**, ke ti go priznai.
Türke bir kahve verirsen, hakkını teslim eder. (Hakkını vermek konu başlığından alınmıştır).
Türk bunu unutmaz, ona kahve verdiğini kabul eder, inkâr etmez anlamında söylenmiş. 'Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var' atasözünün tezahürüne Makedon halkının atasözlerinde rastlıyoruz.

TT: Bir fincan (acı) kahvenin kırk yıl hatın (hakkı) vardır.

BV. 2690. Yazikot seçe poostro i od **turska** sabya.
Dil, Türk kılıcından bile daha keskin keser.

Osmanlı'nın feodal düzenindeki üst sınıfı, asilzade beyler oluşturmaktadır. Gerçekten de çok az ve seçkin aileler olarak Makedonya'da her anlamda kendilerini belli etmektedirler. Bu yönetici ve örnek sınıfla ilgili epey sayıda çıkan atasözünden aşağıda sadece birkaç örnek verilmiştir:

BV. 1980. Jivee kako **turski beg** vo Makedoniya.
Makedonya'daki Türk Beyi gibi yaşıyor.
Varyantı:
VP. Jivee kako **beg**.
Bey gibi yaşıyor.

BV. 441. **Beg** da sum, pa ako gladen odam.
Bey olayım da aç gezmeye razıyım.
Tarihî ve askerî çalışmalar için ikinci derece belge niteliğinde birkaç atasözü ve hikâyesinde de bu konular geçmektedir:

KŞ. 657. Ne te terat Moskofot? (Ohri- Türk).
Moskof kovalamıyor ya? (Büyük bir güç arkandan kovalamıyor, neden o kadar acele ediyorsun? Bu atasözü 1828-1829 yılları arasındaki Türk-Rus Harbinde, Türk

askerinin yenilip, Rus askerlerinin önünde, hızla koşup kaçarken oluştuğu açıklaması yapılmış).

Her devrin malumu da bu atasözü ile karikatürize edilmiştir:
BV. 3182. Koga **Uso** stana **kocabaşiya**, neka mu tekne na **Sultanot** do kade stignala rabotata.
Hüseyin, kocabaş (bir zümrenin, bir yerin başı) olduktan sonra, Sultan işin nereye vardığını anlasın.

b) İslamiyetle ilgili atasözleri: 19.
Bu alt bölümde ise İslamiyetle ilgili olan tüm dinî unsur ve semboller dâhil edilmiştir. Versiyon ve varyantları hariç, konumuzla ilgili toplamda 19 atasözü tespit edilmiştir. Örnekleri aşağıdadır:
M. 3651. **Ramazan** dırjit i zlo ti mislit.
Ramazan tutuyorlar ve zulüm düşünüyorlar. (Sıklet ve zulüm konu başlığından alınmıştır). Ç. n. Oruç tutma anlamında kullanılmaktadır.

HPKP. 2524. İspuşçi İsusa, ta tırçi po **Muameda**.
İsa'yı bıraktı, Muhammed'in peşinden koşuyor.

c) İstanbul ile ilgili atasözleri: 16 ve atasözlerinin hikâyelerinde İstanbul: 3.
İstanbul özel adı Makedon atasözlerinde Stambol ve Tsarigrad (Çarın şehri) olarak geçmektedr. XIX. yüzyılda ve atasözlerin oluşma süreci olarak daha eski olduğu düşünülürse; İstanbul'un Makedonya topraklarındaki tebaanın da başkenti olduğu tarihsel gerçeğini göz önünde bulundurarak değerlendirme yapmak gerekir. Örnekse:

M. 3675. Ako sakaş i od **Stanbol ekim** donesi, ako mu se skusile dnite, nema şto da mu çini.
İstersen İstanbul'dan hekim getir, günleri azalmışsa, hiçbir işe yaramaz.
(Sağlık konu başlığından alınmıştır).

FK. 2768. Onoy şço doşol od **Stambol** ne znayt, ti znayş!
İstanbul'dan gelen bilmiyor, sen biliyorsun!

Bu atasözleri ve özellikle İstanbul ile ilgili oluşmuş atasözleri önceki yüzyıllara aittir. O zamanki şartlar ve özellikle de ulaşım şartlarının zorlukları nedeniyle İstanbul,

çok uzak, dünyanın sonu gibi uzak bir yer algısı ile oluşmuş atasözleri tespit edilmiştir. Örnek olarak:

FK. 3436. So opitvenye i v **Stambol** se oyt.
Sora sora İstanbul'a kadar varılır.

Bazı atasözlerinde, İstanbul özel adı geçmeyip, sadece hikâyeleri İstanbul ile ilgilidir. Toplamda 3 atasözü hikâyesinde genellikle başkent İstanbul'a gidip, gelen kişilerle ilgili olup, tarihî açıdan da o dönem İstanbul'unu ve uzak tebaasını üç hikâye ile de olsa resmetmektedir.

ç) Nasrettin Hoca ile ilgili olan atasözleri: 10.
Makedonların deyişi ile 'Nastradin-oca' ile ilgili hikâyeli, hikâyesiz olarak toplamda 10 atasözü tespit edilmiştir. Bu Türk bilgesinin Makedon halkının atasözlerinde yer bulmuş olması önemli bir özellik olarak sayılabilir. Kendi sembol isimlerinden olan İtar Peyo'nun atasözlerinde yer almayıp; Türk kültürünün sembol karakterinin Makedon kültüründe yer bulmuş olması Türk kültürünün etkisinin ne kadar yüksek olduğunun başlı başına bir kanıtıdır. Bu atasözleri genellikle olumsuz anlamdadır. Burada sadece birkaç örnekle yetineceğiz:

M. 4773. İ tatko mu lajeşe, ama pak ovoy tsel **Nastradin-oca**.
Babası da yalancıydı, fakat bu tümü Nasrettin Hoca. (Yalan konu başlığından alınmıştır).

KŞ. 327. **Kazanot** rodil **kazançe**. (Pirlepe).
Kazan, küçük kazan doğurmuş. (Açıklaması: Atasözü Nasrettin Hoca'nın şakalarından alınmıştır ve imkânsız olan imkânlı hale gelebilir anlamındadır).

Türk Atasözlerinden Farklı Olan Makedon Atasözleri ikinci ana grubu oluşturmaktadır. Karşılaştırmalı çalışmalarda aynı ve benzer yapıları tespit etmek farklılıklardan çok daha kolaydır. Zihin benzerlikler üzerinden bağ kurarak anlamladırma yapar. Özellikle de söz konusu olan atasözleri olduğunda bu kalıplaşmış ifadeler; düşünmeden, alışkanlıkla kullanıldıklarından zihin öncelikle aynılık ve benzerlik üzerine düşünür. Farklılıklar, ilk göze çarpan nitelikte değildir.

Her toplumdaki genel ortaklık değerler ve Osmanlı'nın etkisi ile aynılık ve benzerlikte çıkan sayı beklenenden de fazla iken farklılıklardaki sayının ise daha düşük olması doğaldır.

Bu bölümde sadece 1. ve 2. maddelerde açıklayıcı olacak şekilde birkaç örnek gösterilmiştir. Kalan 3. 4. ve 5. maddelerde ise taranan metinlerin sonucunda çıkan atasözlerinin tamamı verilmiştir.

1. Hristiyanlık teolojisi ile ilgili olanlar: 53.

Kuzey Makedonya'nın resmi dinî Hristiyan dininin, Ortodoks mezhebidir. Makedonların çoğunluğu da bu dine mensuptur. Üç semavi dinin ortak noktaları olsa da yine de belirli farklılıklar mevcuttur. Birçok atasözünün Ortodoks mezhebinin sembol ve ritüelleriyle oluştuğu görülmüştür. Osmanlı'nın bu topraklara iskân ettiği çoğunluk tebaasının Müslüman Türklerden oluşuğuna göre bu konudaki atasözlerinde Türk kültürünün etkisinden söz etmek mümkün değildir. Örneklendirmek gerekirse:

M. 1459. Mnozina set vikani za da bidat risyani, **ama** maltsina set doydeni.
Çoğunluk Hristiyan olmaları için çağrılıdılar fakat azı gelmiştir.

M. 1562. Na gyaolo udri mu çado od temyanot.
Şeytana buhurdanın dumanını vur.
Ç. n. Kilisede ayinler sırasında yakılan tütsü kastedilmiş.

2. Özel isimler, yer adları ve coğrafi koşullar nedeni ile oluşmuş atasözleri: 26.

Dinî farklılığın olması ile birlikte isimlerin de farklı olması kaçınılmazdır. Çünkü özel isimler büyük oranda Hristiyan aziz ve azizelerin isimlerinden alınmadır. Dolayısıyla kendi isimlerini kullanarak oluşmuş atasözlerinde Türklük etkisi aramak olası değildir. Örnek:

DG. İ Mirko ne e miren.
Mirko da uslu değil.
Ç. n. Mirko: Erkek ismi olan Miroslav isminin kısaltması Mirko. Kökü olan 'mir' sözcüğü, barış, huzur vs. anlamlarına gelir.

Aynı şekilde özel isimlerle yapılan ses tekrarlarındaki atasözlerinde başka kültürlerin etkisinden söz etmek olası değildir.

Yer adlarına göre oluşmuş atasözlerine örnek:

M. 2649. Tsrven kako Tetosko yabolko.
Tetova elması gibi kırmızı.
Varyantı:

M. 5021. Bel, tsrven kako nekoe Tetosko yabolko. İli: kao trendafil.
Kırmızı, beyaz Tetova elması gibi veya karanfili gibi. (Güzellik konu başlığından alınmıştır).

Coğrafi yapılardan esinlenerek oluşmuş atasözlerinde de aynı şekilde Türk kültürüne ait unsurlar aramak mantık dışıdır. Örnek:

M. 2873. Prav, prav kako rekata Mavrovska.
Doğrucu, doğrucu, Mavrova Nehri gibi.
(Tetova şehrinin altındaki Mavrova köyünde bulunan çok eğri bir nehir). (Doğruluk ve tersi konu başlığından alınmıştır).

3. Farklılık gösteren çeşitli konular: 28.
Burada Türk ve Makedon atasözleri karşılaştırılarak çeşitli konulardaki farklı bakış açıları ortaya konmuştur. Yüklenen anlamlar ve kültürel anlayıştaki farklılığın en belirgin olduğu bölümdür denebilir. Her iki kültürde de aynı tespitler atasözü haline gelmiş olsa da aşağıdaki konulara veya nesnelere birbirinden farklı anlamlar yüklendiği görülmektedir. Bunların içinde sadece 'lakırdiya' yani lakırdı sözcüğü Türkçeden geçmiştir.
Taranan metinlerdeki sırası ile farklı anlayışta çıkan konular aşağıdaki gibidir:
1. Sağlık-Güzellik

2. Ocak-Duman

3. Taş yürekli

4. Saygı

5. İnat

6. Kişisel sorumluluk

7. Ölüm

8. Burun

9. Beyin

10. Uğursuz-Bereketsiz

11. Gerdan kırmak

12. Güç ve adalet dengesi

13. Cehalet duygusu

14. Torba

15. Ağız-Kulak

16. **Lakırdı**

17. Şarap

18. Şeytan

19. Zorlama

20. Güven

21. Günah

22. Karşılıklık

23. Hatır

24. Yumurta

25. Gözü kalmak

26. Köpeği bağlamak

27. Evlenme

28. Askerlik.

4. a) Makedonların kendileri ile ilgili atasözleri: 3.

Türkler hakkındaki atasözleri 101 sayısına ulaşmışken, Makedonların kendileri hakkında ise sadece 3 atasözünün olması dikkate değerdir. Kendileri hakkındaki atasözlerinin oldukça olumsuz olduğu görülmektedir. Kanaatimizce bu durum Makedon halkının samimiyeti olarak okunabilir.

M. 3137. Makedontsi - itri momtsi.

Makedonlar, kurnaz delikanlılar.

İK. Ako idat truytsa Makedontsi, edenyo e predavnik.

Üç Makedon bir aradaysa, birisi haindir. (İspiyonculuk konu başlığından).

b) Türklerin Makedonlar ile ilgili Makedonca atasözleri: 11.

Makedonların, Türklerin sıkça kendi aralarında kullandığı atasözlerini de kendi millî atasözleri içine almaları oldukça şaşırtıcıdır. Hatta belki de başka hiçbir kültürün atasözlerinde olmayan bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Taranan tüm metinler içerisinde toplamda 11 atasözü tespit edilmiştir. Makedonların, Türkleri içselleştirdiklerini göstermesi bakımından da önemli bir özelliktir. Türklerin Makedonlar hakkındaki iyi ve kötü atasözleri olmasına rağmen Makedonların bu atasözlerini sahiplenmesi, kendi değerlerinin içine almaları oldukça önemlidir. Birkaç örnek vermek gerekirse:

FK. 2003. Mrızliv **kaurin** pop se prayt.
Tembel gâvur papaz olur.

FK. 797. **Gyauri** glata (glava) krenale.
Gâvurlar kafayı kaldırmış.
(Birileri bir şekilde memnun kalmadıkları zaman söylenir).
Aynı kaynakta, aynı atasözü başka bir açıklama ile daha verilmiş.
FK. 1401. **Kauri** glava krenale!
Gâvurlar baş kaldırmış. (Ayaklanma hazırlığı yapılan huzursuz zamanlarda edilen ima, kinaye).

Osmanlı dönemindeki vergi tahsildarlarının Makedoncayı bilmeksizin vergi toplarken oluşan ilginç olaylardan yola çıkarak bir atasözü oluşmuştur. Hikâyesi ile birlikte uzun yıllardır nakledilmesi de dikkate değerdir.

FK. 1402. **Kaurskite** iminya site bile pişi, pişi.
Gâvur isimlerinin hepsi pişi, pişi imiş.
Ç. n. Pişi: yaz (yazı yaz) anlamında.
Anektodu: Köyün birine bir (**taksilydar**) tahsildar (**vergiya**) vergi toplamaya gitmiş. Akşam iş dönüşü, tüm köylüler beyin kulesinin orada vergilerini ödemek için toplaşmışlar. Tahsildar (**tefter**) deftere isimlerini yazmak için sorduğunda, köylüler de 'pişi Stoyan, pişi Velyan, pişi Marko' şeklinde isimlerini söylüyorlarmış. Pişi Makedoncada yaz demek, yani yaz Stoyan gibi. Tahsildar ise dedikleri gibi yazıyormuş deftere. Bir süre sonra tahsildar: 'Nasıl olur böyle canam! Gâvur

isimlerinin hepsi pişi, pişi imiş' şeklinde söylediği söz kalmış ve kalıplaşarak eski zamanda kullanılan atasözü oluşmuş.

5. Makedon çocuk atasözleri: 6.

Makedon atasözlerinin taranması sırasında, Türk atasözlerinde olmayan bir kategoriye rastlanmıştır. Atasözlerinin yanında çocuk atasözleri olduğu belirtilen toplamda 6 atasözü tespit edişmiştir. Türk ve Makedon atasözlerinin arasındaki bir farklılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bazıları çocukların kendi aralarında, bazılarının da büyüklerin sadece çocuklara söylediği notu düşülmüş. Biraz tekerleme tadı da olan çocuk atasözlerinden bir örnek:

M. 219. Bilo şto bilo, soykino krilo: soykata letna, maçkata klepna. (Detinska pogovorka).

Oldubitti, alakarga kanadı çırptı: Alakarga uçtu, kedi yere kapaklandı. (Çocuk atasözü).

Alakarga ile ilgili Türkiye Türkçesindeki atasözü: Alacağım olsun da alakargada olsun. Alakargada alacağım olsun, alamazsam gözümü oysun.

'Yeter ki birinde alacağım olsun, onu ne yapar eder alırım' anlamında söylenir.

Alakargayı avlamak zor olsa gerek ki Makedoncada kedi bile avlayamıyor iken Türkçede ise zor geri alınan borç anlamında kullanılmıştır.

Özetle, denilebilir ki Makedon atasözlerinde, Türkçeden alınanlar, ortak olanlar, benzer olanlar, Türkçeden destek alınarak yapılanlar ve tamamen farklı olan atasözlerinin sayıca kestirimimizin çok üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Bu durum Türk dili ve kültürünün etkisinin ne derece yüksek olduğunu açıkça göstermektedir. Metindeki tüm atasözlerinin varyant sayısı: 383; versiyon sayısı da 40 olarak çıkmıştır.

6. SONUÇ

Atasözlerindeki fikirler, o toplumun yaşam tarzına, zihinsel kodlarına göre oluşmuştur, dolayısıyla o halka mahsustur. Her halk kendi kültürünü özlü bir biçimde atasözlerine yansıtmıştır. Dünyada imparatorluk dönemi bitip de ulusallaşma sürecinin ön plana çıkması ile anlam gücü kazandıkları şüphesizdir. Bundan dolayı atasözleri üzerine yapılan çalışmalar nicelik olarak da artmıştır. Özellikle de millî kimlik inşasında folklor ayrı bir önem kazanmıştır. Atasözlerinin vurgulanan bu önemi bağlamında, çalışmadaki ana hedefimiz de Makedon atasözlerinin temel yapısını inceleleyerek Türk kültürel unsurların etkinliğini net olarak ortaya koymaktadır. Konunun sadece kaç atasözünde benzerlik olduğunu göstermekten ziyade, Makedon atasözlerinin sistemini tespit edip çözümlemek çok daha anlamlı olacaktır. Bu çalışmada hedeflenen, tüm temel kaynakçaların taranarak ilgili atasözlerin verilmesi ile Makedon paremiyolojisinin oluşumundaki Türk unsurların (dil, kültür) temel yapıya etkisini göstermektir.

Tezin konusu gereği sağlıklı analiz yapabilmek için öncelikle konunun temel öncüllerini ortaya koymak gerekir. Çıkan bulgular bu öncüllerin ışığında analiz edilmiştir.

Toplumlar arası etkileşimin olmadığı iddiasında olan öncülleri ortaya koyduğumuzda şunları belirtebiliriz:

a) Halklar arasındaki dil, kültür ve folklor ayrı olsa da atasözü kavramının tanımı ve fonksiyonları aynıdır. Temelde ve genelde tüm dillerdeki atasözünün niteliği, tanımı ve anlamı aynıdır.

b) Özünde insanın aynı ve çoğunlukla benzer özellikler taşıdığı ve ortak derslerin çıkarılabileceğini göz önünde bulundurmak gerek. A. Olrik'e göre farklı bir kültürden olan okuyucunun, ilk defa okuduğu halkın anlatıları yabancı olsa bile yine de daha önce karşılaşmış gibi tanıdık bir duyguya kapıldığından söz eder. Bunu da "ilkel insanın ortak zihin özelliği ve bu özelliğe uygun olan doğa kavramı ve ilkel mitolojiye" (Oğuz, 2014: 69) bağlar. Bunların yanı sıra, mitlerde, dünyanın her yerindeki halkların kültürel unsurlarının, üstelik de birbirinden habersiz olarak neden benzerlikler göstermektedir sorusuna cevap olarak XX. yüzyılın halkbilimcilerden olan Claude Lévi-Strauss da "vahşi insan aklının mantıksal yapısı" (Çobanoğlu, 2016: 262) ile ilgili olduğunu vurgular.

Analiz yaparken sözü edilen bu teorileri bir öncül olarak ortaya koymak gerekir. Gözü kapalı her atasözünün Türkçeden geçtiği ya da tamamen bu iki milletin birlikte yaşamalarından oluştuğu gibi tek yanlı bir sonuç oldukça yanıltıcı ve gerçek dışı olacaktır.

c) Diğer bir öncül de coğrafyanın farklı oluşu, aynı zamanda ırkın ve dinî inancında farklı olmasıdır. Bu durum dinî sembollerle, yer adları ve özel isimlerle oluşan atasözlerinde Türk kültürünün etkisinden söz edilemeyeceği açıktır. Aynı şekilde coğrafi yapıların özelliğinden oluşan atasözlerinde de herhangi bir kültür unsurunun etkisi olası değildir.

ç) Atasözleri konusunda öncül olarak dikkat edilmesi gereken diğer bir diğer nokta da atasözlerinin kullanıldığı yer ve zamana göre değişebileceğidir. Yaşanan yüzyılın değişen koşullarına ve coğrafyaya göre atasözleri oluşabilmekte ve değişebilmektedir.

Yukarıda saydıklarımızın tam tersi olan toplumlar arası etkileşimin olduğu iddiasındaki öncülleri ortaya koyduğumuzda ise şunları sıralayabiliriz:

a) Fetih akınlarından önce kolonizatör dervişlerle başlayan bir etkileme sürecinin olduğu doğrudur. Ancak Osmanlının akınları ile birlikte o topraklara sahip olması (kılıç hakkı) elbette ki asıl etkileme sürecini hızlandırmıştır. Ancak oradaki halkların Osmanlı'nın yönetim ve idarî yapısının altına girmesiyle birlikte resmî olarak her alanda ve anlamda birçok kavram ve yapı hızlıca girmiş ve yaklaşık 550 yıl boyunca da etkisini sürdürmüştür. Osmanlı'nın elinde en uzun süre kalan Makedonya toprağıdır. Bu bir toplumun kolektif bilinçaltına etki etmesi ve yerleşmesi için oldukça yeterli uzunlukta bir süredir.

b) Halk arasında ise fetihten sonra Osmanlı'nın iskân ettiği kendi nüfusunun etkisi de büyük olmuştur. Bu etki genel olmakla birlikte, özelde atasözleri için de geçerlidir.

Çalışılan kültürün halkının yaklaşık 550 yıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun tebaası olduğunu unutmamamız gerekiyor. Osmanlı, sadece kendi halkını iskân etmekle kalmamış; aynı zamanda tüm kurumlarıyla (yönetim, adalet, mahallî idareler, maliye-vergi, ticaret, ulaşım, askerlik) yönetmek de çok önemli bir etki sebebidir.

En önemli ve baskın etkenlerden biri tüm kurum ve usulleri ile devlet; diğeri de halkın birlikte yaşamasıdır. Başka bir ifade ile birinde yazılı ve zorunlu kurallar

(kanun/hukuk; yerel hizmetler) uygulanırken diğerinde ise yazılı olmayan toplumsal kuralların (ayıplanmak, dışlanmak; insan ilişkileri, komşuluk) yaptırımı etkili olmuştur. Ayrıca birlikte yaşamanın, sosyal etkileşim yoluyla, karşıdaki kültüre örnek oluşturması ve dostluk, komşuluk ilişkilerinin güçlü etkisi de unutulmamalıdır. Makedon halkıyla birlikte komşu olarak yaşayan ve dahi hâlen kullanılan 'komşi' sözcüğünü orada bırakan Türk halkının etkisi büyüktür. Belki de gündelik yaşamdaki iletişim ve pratikleri, zorunlu ve resmî kanunlardan daha etkilidir. Bu sebeple Makedonya Türklerinin kullandığı ve derlenmiş metinlerden alınan atasözleri, Makedon atasözleriyle yapılan kıyaslamada 'kontrol grubu' olarak kullanılmıştır.

Özetle kolonizatör dervişler ve fetih dışında asıl önemli etkiyi, devlet yönetimi ve iskân edilen Türk halkı meydana getirmiştir.

c) Makedon atasözlerinin taranması sırasında Türkçeden alındığı belirtilen atasözlerinin dışında iz sürülen en önemli ipuçları: Türkçe sözcüklerin yaygınlaşarak, Makedon dilinde yeni bir kalıp ifade oluşturmasıdır. Ayrıca Türkçe sözcüklerin kullanılması ile üretilmiş atasözlerinin varlığı da diğer önemli bir ipucu olmuştur. Bugün de bazıları hâlâ kullanılan 'pazar, kasapo, at, kadiya, ruşvet, vergiya, kiracıya, anciya, batakçıya, beg (bey), aga, beriket (bazen biriket) ve airliya' sözcükleri en karakteristik örnekleri oluşturmaktadır. Sözcüklerin yönlendirmesi en önemli ipucunu oluşturmuş ve bulguların toplanmasında önemli bir rol oynamıştır.

Fakat M. 411. Hastanın canı çıkana kadar **gayret** eder. (Yunan atasözü). Bu Makedonca yazılmış atasözü Türkçeden geçen gayret sözcüğü ile yapılmıştır. Ancak açıklama kısmında da Yunan atasözü olduğu bilgisi verilmiştir. Örnekte, Türkçe sözcük olmasının her zaman atasözünün de Türkçeden geçtiği anlamına gelmeyeceğine dair bir kanıt olarak daha pek çokları gibi en başta bu atasözü gösterilebilir. Yunan atasözü olarak sadece üstteki atasözüne rastlanmıştır. Bunun dışında da başka bir milletin atasözlerinden yapılan herhangi bir alıntıya rastlanmamıştır.

Bir başka örnek:
HPKP. 476. **Belki** i yas ke reçam: Ristos voskrese. (Anıyor ki zengin olsun).
Belki ben de diyeceğim: İsa dirildi.

Türkçe sözcük olmasına rağmen Türk kültürünün etkisi ile oluşmuş bir atasözü olmadığı açıktır. Kökeni tamamen Hristiyan teolojisine dayanmaktadır. Tıpkı dinî bayramlarda 'hayırlı bayramlar veya bayramınız mübarek olsun' gibi temenniler;

Makedon dinî bayramlarında ‘Ristos/Hristos voskrese’ olarak söylenmektedir. ‘İsa dirildi’ anlamındadır.

Makedon atasözlerinde Türk kültürünün etkisi araştırılırken, Türkçe sözcükler önemli bir ipucudur. Ancak atasözünün oluşumunda, her zaman için Türk kültüründen etkilenildiği konusunda bir iddiada bulunulacak güçte değildir. Burada Türklük etkisi sadece dil bağlamında olmuştur. Bu da önemli bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

ç) Türklerin Balkanlara en büyük etkilerinden biri de o coğrafyayı İslamiyetle tanıştırmış olmalarıdır. Bu sebeple de Makedon atasözlerinde ve bazı başka metinlerde bazen Müslüman sözcüğü yerine Türk sözcüğü kullanılmıştır. Özellikle çeviri yapanların açıklamalı olarak not düşmeleri gereken bir ayrıntıdır. Buradan hareketle ‘camiya, minare, oca (hoca), Turska vera (Türk dini)’ gibi sözcükler ve dinî ifadeler ile Makedon atasözlerinde bazı kalıplaşmış yapılara rastlanmaktadır.

Örnek:

M. 3057. Vaa **turstkata** vera ugu saka da se tera.
Bu Türk dininin çok yapılacakları var. (Tikveş Bölgesi Türkleri’nden). (Övmek ve övünmek konu başlığından alınmıştır). Türk dini ile kastedilen İslamiyettir.

XIX. yüzyılda derlenen bu atasözü ile ilgili ayrıntılı açıklama tez metninin içinde yapılmıştır.

d) Diğer delillerden birisi de Makedonya’daki Türklerin kullandıkları atasözleridir. Tezde, biri proje (Sevim Piliçkova), diğeri de yüksek lisans tezi (Nazım İbrahim) için derleme yapılan iki çalışmanın, Makedon atasözleri ile ortak çıkanlar tespit edilmiştir. Piliçkova’nın derlediği 546 atasözünden 107 tanesi Makedon atasözleri ile ortak olduğu tespit edilmiştir. İbrahim’in derlediği 308 atasözünden ise 58 tanesinin ortak olduğu tespit edilmiştir. Rakamları değerlendirirken, Piliçkova’nın çalışmasının proje düzeyinde ve tüm Makedonya’yı kapsadığını, İbrahim’in ise yüksek lisans tezi olarak yerel bir derleme çalışması olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Nimetullah Hafız’ın *Makedonya Türk Halk Edebiyatı Metinleri* ve Hamdi Hasan’ın *Makedonya ve Kosova Türklerince Kullanılan Atasözleri ve Deyimler* isimli tarama çalışmaları vardır. Ancak Piliçkova ve İbrahim’in derleme çalışmalarında kaynakça olarak kullanıldığından ayrıca burada alınmamıştır.

e) Makedonların hem kendileri hem de Türkler hakkındaki atasözleri ve bunun tersi; Türklerin de Makedonlar hakkında söylediği atasözleri de tezin konusu ile doğrudan ilgili ve dikkate alınması gereken bir başka noktadır.

Atasözleri halkın kolektif bilinçaltındaki gerçek görüşün ne olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Makedonların Türkler hakkında 101 atasözü varken, kendileri hakkında ise sadece 3 atasözünün olması, Türk kültürünün etkisinin yoğunluğunu göstermesi açısından rakamsal bir oran olarak bile yeterlidir. Ayrıca Makedonların kendileri hakkındaki atasözlerinin tamamı olumsuzken, Türkler hakkında olumsuz olan atasözlerinin yanında epeyce olumlu atasözleri de vardır. Yanı sıra Türklerin Makedonlar hakkında söyledikleri atasözlerini sahiplenmeleri, kendi değerleri olarak görmeleri literatürde pek de rastlanmayan önemli bir durumdur.

Özetle saydığımız toplumlar arası etkileşimin olmadığı konusunda olan 4 öncül olduğu görülmüştür. Toplumlar arası etkileşimin olduğu konusunda ise toplam 6 öncül ortaya çıkmıştır. Bu durum dahi etkileşimin daha güçlü olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ancak öncüllerin doğrultusunda analizde sağlıklı sonuca ulaşılabilir. Böylesi girift etkiler söz konusu iken birkaç örnekle, hemen Türklük etkisi demek bilimsel bir tavır olmadığı gibi çok da gerçekçi değildir. Türkçe sözcüklere rağmen, bazı durumlarda alıntı ya da etkilenme olduğu iddiasında bulunmak, yukarıda da verilen örneklerde görüldüğü gibi gerçekçi değildir. Ancak yukarıdaki tüm bulgular ışığında Makedon paremiyolojisinin yapısındaki oluşumları bütüncül olarak yani sistem bazında incelemek çok daha önemlidir.

Makedon atasözleriyle ilgili taranan yaklaşık 223 yıllık metinlerinden çıkan bulgular sırası ile şu şekilde sıralanabilir: 56 atasözünün Türkçeden geçtiğini belirtmeleri ve Kiril Alfabesi ile Türkçesini uzun yıllar boyunca muhafaza etmeleri. Ek olarak aynı karakteristiği gösteren, tamamının Türkçe olarak 8 atasözünün kayda geçmesi. Atasözünün yarısının Makedonca, diğer yarısı Türkçe olan atasözlerinin çıkması ve bu özellikteki bazı atasözlerinde ses tekrarının yapılması. Birçok atasözünde önemli konulardaki vurguyu Türkçe sözcüklere yüklemeleri. Birebir aynı olan atasözlerinin sayısının diğer tüm gruplardaki sayılardan daha fazla çıkması. Anlamı, hatta yapılarının aynı olup, benzetme unsurlarının farklı olduğu çok sayıda atasözünün olması. Birbirine yakın olan atasözlerinin yoğunluğu. Türkler ve Türklükle özdeşletirdikleri İslamiyetle ilgili sembollerle Makedon atasözleri oluşturmaları. XIX. yüzyılda aynı zamanda Makedon halkının da başkenti İstanbul ile ilgili doğrudan bir etki olarak atasözlerine yansıması. Kendi kültürel yapılarında, Türk kültürünün sembol

ismi Nasrettin Hoca'nın hikâyeli, hikâyesiz 10 atasözü ile yer alması. Türk kültürü ile zıt olan atasözlerinde dahi sözcük düzeyinde Türk dilinden destek alarak atasözü oluşturmaları. Kendileri hakkında sadece 3 olumsuz atasözü varken; Türkler hakkında olumlu ve olumsuz 101 atasözünün oluşmuş olması. Makedon atasözlerinde Türkçe olarak, Türklerin Makedonlar hakkında söyledikleri atasözlerini de kendi atasözleri içerisine dâhil etmeleri etkilenmenin boyutunu ortaya koyan çok önemli tespitlerdir.

Makedon atasözlerinin yapısındaki temele bakıldığında, Türkçenin ve Türk kültürünün yoğun etkisi açıkça görülmektedir.

Analiz, Makedon atasözlerinde Türk dili ve kültürünün etkisinin sadece birebir olarak atasözleri bazında gösterilmemiştir. Ancak bu veriler ışığında, Makedon atasözlerinin kendi içesrisindeki oluşumları ve temel yapılanmaları ile ilgili Türk dili ve kültürünün etkisini gösteren bulgulara ulaşılmıştır. Analizin önemi, temel yapıdaki etkilenmeyi net olarak ortaya koymasından dolayıdır. Şüphesiz ki bu sonuçlara tek tek atasözleri incelenerek ulaşılmıştır. Ancak sonuç atasözleri bazında değil, elde edilen bulguların gruplandırılması ile Makedon paremiyolojisinin temel yapısı ortaya konmuştur. Bu yapının Türk dili ve kültüründen etkilendiği açıkça görülmektedir. Bu etkilenme hem dil hem de kültür düzeyindedir. Makedon atasözleriyle ilgili bugüne kadar literatürde ortaya konmamış bu analitik bakış açısı ile ilk model oluşturduğu söylenebilir.

Konuyla ilgili genel anlamdaki tespitler ise şu şekilde sıralanabilir: Atasözleri konusundaki bu teze başlamadan önceki bilimsel kestirimimiz; ortak ve benzer birçok atasözünün olduğu yönündeydi. Çalışma sonunda ise sayının, beklenenden de çok olduğu görülmüştür. Literatürde Türk ve Makedon atasözleri arasındaki farklılıkların daha önce çalışılmadığı tespit edilmiştir. Bu konuda da sonuç, sayısal olarak beklenenin üzerinde çıkmıştır. Atasözleri konusunda Makedonca basılı kaynakların XIX. XX. ve XXI yüzyılları kapsadığını belirtmiştik. Bu çalışmada, Makedon atasözlerinin zenginliği açıkça ortaya çıkmıştır. Yine Osmanlı İmparatorluğu'nun başta ve en etkin olmak üzere yaklaşık 550 yıllık bir Makedonya toprağı hâkimiyeti ve yönetiminin sonucunda her konuda olduğu gibi atasözleri konusunda da bir etkilenme beklentisi elbette ki vardır. Ancak bu etkinin bu kadar çok ve bu kültürün ayrılmaz bir parçası olarak millî genlerine, kültürel kodlarına işlemiş olduğunu tespit etmek; uzun bir tarihsel sürecin ardından kalan önemli bir miras olarak karşımıza

çıkmıştır. Bu çalışma sonucunda bilimsel olarak Makedon atasözlerinin Türk dili ve Türk kültürü ile olan kopmaz bağı da açıkça ve tüm ayrıntılarıyla ortaya konmuştur.

Tüm çalışmanın sonucunda atasözleri üzerine genel olarak, teorik ve pratik anlamda edinilen bilgiler şu şekilde sıralanabilir: Bu konudaki bir çalışmanın mutlaka ilk derleme metinlerinden çalışılması gerekmektedir. Yine ilk kuşak akademisyenlerin kurucu metinlerinin de dikkate alınması gereği olduğu açıktır. Bu türden çalışmalar, kontrol metni olmadan çok yetersiz olacaktır. Daha da önemlisi yanlış çıkarımlara sebep olacağı konusuna Tartışmalar bölümünde değinmiştik. Kontrol metinleri sayesinde derlendikleri yer olsun, derlemecinin düştüğü notlar veya varyant, versiyon olsun birçok ek bilgiyle ana metindeki atasözleri tamamlanmaktadır. Çalışılacak ana metin ve kontrol metinlerinin doğru tespit edilmesi gerekliliği ise tartışmasızdır.

Günümüzde atasözleri sözlüklerinin yararlı olabilmesi için sınırlarının bölgesel olarak belirlenmesinin daha anlamlı olduğu görülmektedir. Bölgesel olarak yapılan kültür alışverişinin siyasi sınırlardan çok daha aydınlatıcı, gerçekçi olduğu açıktır. Coğrafya ve yakın yaşama (komşuluk), harita üzerindeki siyasi sınırlardan çok daha köklü ve belirleyicidir.

Gerek derleme, gerekse tarama olsun, atasözleri sözlüklerinin tematik olarak sınıflandırılması araştırmacının sadece işini kolaylaştırması açısından değil, doğru analiz yönünden de önemlidir. Bazı atasözlerinde hangi anlamın kastedildiğinin anlaşılması açısından da gereklidir. Tematik sınıflandırmanın ardından atasözleri kendi içinde alfabetik olarak dizilebilir. Bu şekildeki bir sınıflandırma, sadece alfabetik olarak sıralanan bir sözlükte karşılaşılan bilgi, veri yığını olarak değil de arama/bulma kolaylığı sağlayacaktır. Yanı sıra kullanım yaygınlığı olmayan bazı atasözleri birkaç anlama gelebilmektedir. Atasözünün tam olarak ne anlama geldiği de bazen tematik sınıflandırma ile çözülebilmektedir. Bu sınıflandırma araştırmacnın kendi düşüncesi veya çağrışımına göre karar vermesini önlemesi açısından da gereklidir. Ayrıca bazı arkaik atasözlerinin, kendi yüzyılında geçerli, ancak günümüzün anlayışında anlamı geçerli olmayan atasözlerinin de anlaşılması için tematik sınıflandırma sistemi önemlidir.

Tezle ilgili ortaya çıkan genel sonuçları ise şöyle sıralayabiliriz: Türk (Osmanlı Devleti) varlığının, Balkan tarihindeki yetkinliğinin, atasözleri konusunda etkisinin beklenenden de fazla olduğu görülmüştür. Aynı şekilde Türkçenin ve Türk kültürünün tesiri hâlâ devam etmekte olduğunu bu çalışmanın neticesinde atasözleri bağlamında

söyleyebiliriz. Güney Slav kökenli Makedon halkını ne kadar etkilediğinin, Makedon paremiyolojisindeki etkisinin yoğunluğunun ve gücünün altı çizilmiştir. Makedon paremiyolojisinin temel yapısını Türk dili ve kültürü önemli ölçüde oluşturmuştur.

Bugüne kadar çalışılmış enformatik düzeydeki çalışmalar kendi yılları içinde, gerekli ve önemli olsalar da bundan sonrası için analitik, karşılaştırmalı ve çeviri ağırlıklı çalışmaların yapılması gereği olduğu açıktır.

Bu doktora tezinin Makedon folkloru, özelde de atasözleri konusunda çalışma yapacaklara bir model olması umulur. Makedonca literatür ile ilgili araştırma yapacaklara da rehber niteliğinde yararlı olması başka bir dileğimizdir. Daha genel ve kapsayıcı temennimiz ise Türk paremiyolojisi konusunda bilinç oluşturmak ve uluslararası standardizasyona dikkat çekmektir.

KAYNAKÇA

SÖZLÜKLER

Basılı Sözlükler:

Derleme Sözlüğü, "Sav", C: 10. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1993.

Devoto, Giacomo e Gian Carlo Oli. *Dizionario della Lingua Italiana*. Floransa: Le Monnier, 2002.

Dimitrovski, Todor. p. *Pravopis na Makedonskiot Literaturen Yazik*. Skopye: Prosvetno Delo, 2007.

Eyüboğlu, İsmet Zeki. haz. *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 2004.

Kabaağaç, Sina ve Erdal Alova. haz. *Latince/Türkçe Sözlük*. İstanbul: Sosyal Yayınları, 1995.

Koneski, Blaje. p. *Reçnik na Makedonskiot Yazik: So Srpskohrvatski Tolkuvanja*. Skopye: Detska Radost, 1994.

Korça, Mücahit. haz. *Makedonsko-Turski i Tursko- Makedonski = Makedonca-Türkçe ve Türkçe-Makedonca Cep Sözlüğü*. İstanbul: Fono, t.y.

Körveziroski, Mile i Kevser Seyfullah. p. *Makedonsko-Turski Reçnik = Makedonca-Türkçe Sözlük*. Skopye: Prosvetno Delo, 1967.

Mladenov, Marin. i dr. *Bugarsko-Makedonski Reçnik*. Skopye: Prosvetno delo, 1968.

Şemseddin Sami. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: İkdâm Matbaası, (1317) 1899.

Tarama Sözlüğü, "Sav", C: 5. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1996.

Elektronik Sözlükler:

Makedonca dijital sözlüğü. (Erişim: Tüm çalışma boyunca). <http://www.makedonski.info>.

Cambridge Sözlüğü. (Erişim 30 Mart 2021). <https://dictionary.cambridge.org>.

TDK: Türk Dil Kurumu, Sözlükler. (Tanımlar için erişim: 21 Mart 2021 ayrıca tüm çalışma boyunca). <https://sozluk.gov.tr>.

MDR: Makedonca dijital sözlüğü. (Erişim: Tüm çalışma boyunca). <http://drmj.eu>.

Lexico Sözlüğü (Erişim: 30 Mart 2021). <https://www.lexico.com>.

Merriam-Webster: An Encyclopædia Britannica Company. (Erişim 30 Mart 2021). <https://www.merriam-webster.com>.

BASILI KAYNAKLAR

Kitaplar:

Acaroğlu, M. Türker. *Dünya Atasözleri: Dünyanın 155 Ulus ve Dilinden 16.175 Atasözünü Kapsar*. Ankara: Kaya Yayınları, t.y.

Acaroğlu, M. Türker. *Türk Atasözleri*. Ankara: Referans Yayınları, 2005.

Ağanoğlu, Yıldırım. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makus Talihi: Göç*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2013.

Akça, Gürsoy ve İkbal Vurucu. ed. *Savaş ve Toplum: Savaş üzerine Yazılar*, Konya: Konya Eğitim Yayınları, 2015.

Aksoy, Ömer Asım. *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I, II*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2000.

Aksoy, Ömer Asım. *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü.* Ankara: TDK, 1984.

Albayrak, Nurettin. *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2009.

Arat, Reşid Rahmeti. *Atebetü'l-Hakayık*. Ankara: TDK, 1992.

Artun, Erman. *Türk Halk Edebiyatına Gir*iş. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2004.

Artun, Erman. *Türk Halkbilimi*. Adana: Karahan Kitabevi, 2018.

Beyzadeoğlu, Süreyya. *Şinasi, Dûrub-ı Emsâl-i Osmâniyye*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2003.

Boratav, Pertev Naili, *Halk Edebiyatı Dersleri*. Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1942.

Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Bilgesu Yayınları, 2019.

Bovan, Vladimir. *Govorne Narodne Tvorevine*. Priştina,1980.

Brakya Miladinovtsi (Dimitriya i Konstantin Miladinovtsi) sob. *Zbornik na Narodni Pesni*. Skopye: Kultura, 2009.

Çobanoğlu, Özkul. *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2004.

Çobanoğlu, Özkul. *Halkbilim Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ, 2016.

Çubeliç, Tvrtko. *Narodne Poslovitse, Pitalitse i Zagonetke*. Zagreb, 1975.

Çubeliç, Tvrtko. *Poviyest i Historiya Usmene Narodne Knijevnosti: Historiske i literaturno-teoriyske osnove te genoloşki aspekti –Analitiçko-sintetiçki pogledi*. Zagreb, 1988.

Dilçin, Dehri. *Edebiyatımızda Atasözleri*, I. kitap. İstanbul, 1945.

Donski, Aleksandar. *Folklornoto Bogatsvo na Ştip*. Ştip: Druştvo za Nauka i Umetnost, 1989.

Doykov, V. Dimitrov, S. *Republika Makedonıja Geografska Biblioteka*. Üsküp: Kovaçev Yayıncılık, 2008.

Dural, A. Baran. *Balkan Nationalism in Considiretion of Nationalist- Revolutionary Leadershipand Nationalist Turkish Litareture: The Loss of Western Rumelia/ Freedom Problem/ Events/ Portraits, Eastern Question, Imperial Diplomacy and Nationalism in the Balkans*. Bourgas: Rota Pechat, 2013.

Edirneli, Metin. *Balkanlar Ve…*, Ankara: Özdoğan Matbaası, 2006.

Elçin, Şükrü. *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 365. 1986.

Elçin, Şükrü. *"Bir 'Emsal' Kitabı", Halk Edebiyatı Araştırmaları*. 2. c. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988c.

Elçin, Şükrü. *British Museum'da Bulunan Yazma Bir Türk Atalar Sözü Mecmuası*. Halk Edebiyatı Araştırmaları, 2. c. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988a.

Elçin, Şükrü. *Oxford'da Bir Mecmua (Atalar Sözü)*. Halk Edebiyatı Araştırmaları, 2. c. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988b.

Elçin, Şükrü. *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1997.

Elçin, Şükrü. *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.

Ercilasun, Ahmet Bican. *Dîvânu Lugâti't-Türkteki Şiirler ve Atasözleri*. İstanbul: Bilge, 2020. (175-208 ve Ekler Bölümü).

Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak, 2013.

Erinç, Sırrı. *Orta Okullar İçin Milli Coğrafya 1*. İstanbul: Altın Kitaplar, 1992.

Georgievski, Dragan. *Kratovski Narodni Poslovitsi i Pogovorki*. Kratovo: Muzey na grad Kratovo, 2011.

Güleç, Hamdi. *Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Kriter Yayınları, 2011.

Güney, Emrullah. *Komşu Ülkeler Coğrafyası*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2006.

Halaçoğlu, Ahmet. *Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)*. Ankara: TTK Yayınları, 1995.

Halaçoğlu, Yusuf. *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*. Ankara: TTK, 2006 ve 2014 baskıları.

İnalcık, Halil. *Osmanlı Döneminde Balkanlar Tarihi üzerine Yeni Araştırmalar*. Gamer, Cilt 1, Sayı 1, Yıl 2012.

Karakuş, Ertuğrul. *Sesler Dergisi Bibliyografyası*. Ankara: Paradigma Akademi Yayınları, 2013.

Karpat, Kemal. *Osmanlı Nüfusu 1830-1814*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. 2010a.

Karpat, Kemal. *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010b.

Kâşgarlı Mahmud. *Dîvânu Lugâti't-Türk*, hzl. Ahmet B. Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015.

Kavaev, Filip, sob. i p. *Narodni Poslovitsi i Gatanki od Struga i Struşko*. Skopye: Filozofski Fakültet-İnstitut za makedonski yazik, 1961.

Kızılçaoğlu, Alaattin. *Makedonya Coğrafyası*. Bursa: Aktüel Yayıncılık, 2014.

Kitevski, Marko. *Folklorni Biseri*. Skopye: Makedonska kniga, 1988.

Kitevski, Marko. *Govorni Narodni Umotvorbi*. Makedonski Narodni Umotvorbi, kniga: 10. Skopye: Kameleon, 2011.

Kitevski, Marko. red. *Kuzman Şapkarev*. Skopye: Studentski zbor, 1989.

Knejeviç, Milivoye. *O Narodnim Govornim Tvorevinama*. Zagreb, 1971. Novi Sad: Matica srpska, 1957.

"Matta 7:6" Kutsal Kitap. The Bible Society in Turkey & Translation Trust, 2018.

McConica, Jамec. *Erasmus*. çev. Cemal Atila. İstanbul: Altın Kitaplar, 2002.

Mieder, Wolfgang. *Proverbs: A Handbook*. Londra: Greenwood Press, 2004.

Minkov, Tsvetan. *Poslovitsi, Pogovorki i Gatanki vo Bulgarskoto Narodno Tvoreştvo*, tom XII. Sofiya: Bulgarski pisatel, 1963.

Mitovska, Violeta. vd. *Sotsiyalni Nauki za Peto Oddelenie*. Skopye: Ministerstvo za Obrazovanie i Nauka, 2020.

Oğuz, M. Öcal. ed. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker, 2014.

Oy, Aydın. *Tarih Boyunca Türk Atasözleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1972.

Özey, Ramazan. *Ülkeler Coğrafyası*. İstanbul: Aktif Yayınevi, 2010.

Öztuna, Yılmaz. *Avrupa Türkiyesi'ni Kaybımız Rumeli'nin Elden Çıkışı*. İstanbul: Babıali, 2006.

Pala, İskender. *İki Dirhem Bir Çekirdek*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2021.

Penuşliski, Kiril. *Maleşevskiot Folklor: Poslovitsi i Gatanki*. Skopye: MANU, 1980.

Penuşliski, Kiril. *Poslovitsi i Gataki*. Skopye: Makedonska kniga, 1969.

Polenakovik, Haralampie. ve Penuşliski Kiril. red. Makedonski Narodni Umotvorbi. Cilt 4, Kitap numara 1 *Poslovitsi* kitabı. Skopye: Koço Ratsin, 1954.

Pop Stoilov, Anton. sob. *Makedonski Narodni Umotvorbi*. Skopye: İnstitut za makedonska literatura, 2000.

Prilepçanski, Venko. *Poslovitsi, Blagoslovi, Kletvi i İzrazi od Ştip i Ştipsko*. Ştip: NU Biblioteka 'Gotse Delçev', 2007.

Sağlam, Musa Yaşar. *Atasözleri*. Ankara: Ürün Yayınları, 2004.

Sazdov, Tome. *Pregled na Makedonskata Narodna Proza*. Skopye: Kultura, 1970.

Stoyçev, Vançe. *Bukureşkiot Miroven Dogovor i Podelbata na Makedoniya vo 1913 Godina*. Skopye: İnstitut za Natsionalna İstoriya, 2013.

Teoharov, Ahil Nikolov. sob. *Maleşevski Narodni Poslovitsi i Pogovorki*. Skopye: Studentski zbor, 2001.

Todorovski, Tomislav. *Kuzman Şapkarev*. Skopye: Soyuz na druştvoto za makedonski yazik i literatura na SRM, 1984.

Tokay, Gül. *Makedonya Sorunu = Jön Türk ihtilalinin Kökenleri (1903 - 1908)*. İstanbul: Afa Yayınları, 1996.

Tsepenkov, Marko K. *Materiyali, Literaturni Tvorbi*. Kniga desetta. Skopye: Makedonska kniga, 1972b.

Tsepenkov, Marko K. *Poslovitsi Pogovorki: Gatanki, Kletvi i Blagoslovi*. Kniga osma. Skopye: Makedonska kniga, 1972a.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. Ankara: TTK Basımevi, 1982 ve 2011: C.1.

Veliçkovski, Bone. *Dzid Bez Maleçki Kamçinja ne Stoi, Posloviçni Paraleli*. Skopye: İnstitut za folklor 'Marko Tsepenkov,' 2001.

Veliçkovski, Bone. *Makedonski Poslovitsi i Pogovorki*. Skopye: İnstitut za folklor 'Marko Tsepenkov,' 2006.

Zukoviç, Lyubomir. *Narodna Proza*. Sarayevo: Veselin Masleşa, 1976.

Makaleler, Sempozyum ve Konferans Tebliğleri:

Akün, Ömer Faruk. "Atalar Sözüne Dair." *Şadırvan*, S. 28, (1949): 117-119.

Baklacı, Salih. “Atasözlerinin Tasnifinde Kullanılan Sistemler.” *V Milletler Arası Türk Halk Kültürü Kongresi*, Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, (1997): 61-72.

Barkan Ö. Lütfi. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler.” *Vakıflar Dergisi*, I: “İstilâ devrinin kolonizatör Türk dervişleri ve zâviyeleri.” *Vakıflar Dergisi* I I, Ankara, (1942): 279-386.

Çavuşoğlu, Halim. "Yugoslavya-Makedonya Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri." *Bilig*, Bahar. Sayı: 41, (2007): 123-154.

Durmuş, Oğuzhan. “1655 Tarihli Küçük Bir Atasözü Derlemesi: Proverbia Quaedam Arabica, Persica, & Turcica’daki Türk Atasözleri.” *Türk Dili*, Yıl: 68 Sayı: 794. (Şubat, 2018a): 37-50.

Durmuş, Oğuzhan. “Türk atasözü yazıcılığına yerel katkılar: Diyarbakır örneği.” *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi* Cilt: 56, Sayı: 2, (2018b): 13-21.

Durmuş, Oğuzhan. “Türkçede Aykırı Atasözleri.” *Türkbilig*, Cilt: 36, (2018): 29-40.

Ekici, Metin. “Kuramlar ve Yöntemler”, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, ed. Oğuz, M. Öcal. Ankara: Grafiker Yayınları, (2014): 61-96.

İbrahim, Nazım. “Vrapçişte (Makedonya) Türk Atasözleri,” *TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal*, Year 2, Issue 3 Issn: 2147-8872 (2014): 32-45.

İnalcık, Halil. “Rumeli.” *Yeni Türkiye: Rumeli-Balkanlar* Özel Sayısı-I, (2015): 33-40.

Lauhakangas, Outi. “The Matti Kuusi International Type System of Proverbs,” Helsinki, *Academia Scientiarum Fennica*, (2001): 113-125.

Mehmetoğlu, Filiz. 2013. “Makedon Halk Diline Yerleşmiş Türkçe Şaka Kalıpları Derlemesi,” 2. Uluslararası Dil ve Edebiyat Konferansı –Balkanlarda Türkçe-, 14-16 Kasım 2013 Tiran-Arnavutluk, (2013): 142-147.

Şenaltan, Semahat. “Alman ve Türk Atasözlerinin Dil Yapısı Üzerine Bir Etüt.” *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Batı Dil ve Edebiyatları Araştırma Dergisi* II, (1971): 85-112.

Uğurlu, Serdar, "Makedonya'da Türk Folkloru ve Sesler Dergisi." Geçmişten Günümüze Balkanlarda Türkçenin Süreli Yayınlardaki Yeri ve Önemi Sempozyumu Tebliğ Kitabı (11-14 Mayıs 2017, Bosna Hersek / Zenica), (2017): 640-673.

Uzun, Nadir Engin. "Atasözlerinin Kısalığı ya da Eksilti Sorunu." *AÜ DTCF Dergisi*, XXXIII, 1-2, (1990): 141-150.

Yiğit, Ali. "Balkan Yarımadası'nın Beşeri Coğrafya Özellikleri ve Türk ve/veya Müslüman Nüfus Varlığı." *Yeni Türkiye: Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı*-I, (2015): 943-971.

Tezler:

Aydın, Hülya. *Soyutlama Becerisini Değerlendirmeye Yönelik Atasözleri Ölçeği'nin Psikometrik Özelliklerinin Sağlıklı Bireylerde İncelenmesi*. Yüksek Lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası Adli Bilimler Anabilim Dalı, Adli Psikoloji. Ankara, 2019.

Beğenmez, Nuh. *Atasözlerinde Günlük Hayat*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Afyonkarahisar, 2013.

Büyükkaya, Nevin. *Anadolu Sahası Atasözlerinde Geçiş Dönemleri (inceleme-metin)*. Yüksek Lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Konya, 1990.

Köşker, Rahmi. *Yeni Avrupa'nın Oluşumu ve Erasmus*. Yüksek Lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ankara, 2010.

Tuğluk, Mehmet Emin. *Atasözlerinin Sınıflandırılması ve Yapısal Özellikleri*. Yüksek Lisans tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Diyarbakır, 2012.

Ansiklopediler, Yıllıklar, Rehberler:

"Proverbium Yearbook" Erişim: 15 Şubat 2022. <https://naklada.ffos.hr >.

Evans, Thammy. *Macedonia*. U.K: Bradt Travel Guide, 2007.

Gürgendereli, Müberra. "Mehmed Sa'îd, Teke-zâde". Teis: 2013 <http://teis.yesevi.edu.tr. Erişim: 12, 13 Mayıs 2022>.

Gökyay, Orhan Şaik. “Dede Korkut.” *İslâm Ansiklopedisi*, c. 9. İstanbul: TDV. 1994.

Hacısalihoğlu, Mehmet. “Makedonya.” *İslam Ansiklopedisi*, c. 27. Ankara: TDV, 2003.

Macedonia. *Tourist Guide of Macedonia*. *Macedonia: Cradle of Culture, Land of Nature*. Editor in Chief: Elizabeta Angelova. Skopye: Trimaks, 2011.

Oy, Aydın. “Atasözleri.” *İslâm Ansiklopedisi*, c. 4. İstanbul: TDV, 1991.

Zavod za Statistika, *Statistiçki Godişnik na Republika Makedoniya 2002*. Skopye: Drjaven zavod za statistika, 2004.

Elektronik Kaynaklar:

“Matti Kuusi” Erişim: 05 Haziran 2021, 14 Şubat 2022. <https://www.mattikuusiproverbtypology.fi>.

“Outi Lauhakangas” Erişim: 5 Kasım 2022. <https://orcid-org>.

Kuzey Makedonya Kütüphaneler Sistemi. Erişim: Tüm çalışma boyunca. <https://mk.cobiss.net>.

Ulusal Tez Merkezi Erişim: 2021 Ocak ve Mart ile birlikte çalışma boyunca. <https://tez.yok.gov.tr/>.

“30 Godini Nezavisnost” Erişim: 3 Nisan 2022. Kuzey Makedonya hükûmeti resmi sitesi. <https://vlada.mk/>.

“Prespa” Erişim: 1 Nisan 2022. <https://vlada.mk/>.

The Worldfactbook Erişim: 1 Nisan 2022. <https://www.cia.gov/>.

Fin Edebiyat Derneği Erişim: 5 Nisan 2022. <https://www.finlit.fi/>.

Dipnotlar ile ilgili erişim: 14 Mart 2022 ve çalışma süresince. <https://www.kutsalkitap.org>.

“Veliçkovski, Bone Biyografya” Erişim: 21 Nisan 2022. <https://www.macedonism.org>.

“Kuzey Makedonya Cumhuriyetinde Düzenlenen Nüfus Sayımı Sonuçları” Erişim: 1 Nisan 2022. <https://www.mfa.gov>.

"Kuzey Makedonya Devlet İstatistik Kurumu resmi sitesi." Erişim: 29 Mart 2021, <Nisan 2022. https://www.stat.gov.mk>.

Sözlü Kaynakça:

Mehmetoğlu, Filiz (2022). Marko Kitevski, elektronik posta, 23 Şubat 2022.
(Yazışma tarihi, Makedon atasözlerinin sınırları konusundadır. Ayrıca, tez çalışma süreci boyunca Makedonca kaynakları konusunda sürekli olarak bilgi vermiştir.)

Kristina Dimovska, elektronik posta, 11 Mayıs 2022.
(Üsküp, 'Marko Tsepenkov' Makedon Folklor Enstitüsünde araştırmacı olan Dimovska ile adı geçen kurum hakkında bilgi alınmıştır. Ayrıca veb sitesinde eksik olan yayınlar listesi temin edilmiştir.)

Hülya Aydın, telefon görüşmesi, 03 Haziran 2022.
(Psikolog. Yüksek lisans tezi ile ilgili telefon görüşmesi).

Mehmetoğlu, Filiz (2023). İvan Kotev, elektronik posta, 20 Nisan 2023.
(Halen derleme yapmaya devam eden Kotev'den derlediği atasözleri ile ilgili hem genel hem de spesifik olarak bilgi alınmıştır. Verilen tarih yazışmanın en yoğun olduğu zamana aittir. Tezin son bölümünün yazımı süresince ihtiyaç duyuldukça telefon görüşmeleri de yapılmıştır.)

Görsel Malzeme Kaynakçası:

https://pixabay.com/tr (Makedonya ile ilgili görseller için erişim: 9 Şubat 2022).

https://www.biyologlar.com (Alakarga. Erişim: Şubat 2022 ve Ağustos 2023).

https://www.ini.ukim.mk/mk (Osmanlı sonrası bölünen Makedonya'nın haritası. Erişim: Şubat 2022).

https://www.mattikuusiproverbtypology.fi/ (Erişim: 5 Haziran 2021, 9 Şubat 2022; Matti Kuusi ve Wolfgang Mieder görselleri için kaynak).

"Yahoo! Travel" (Günümüz Makedonya bayrağı. Erişim: Şubat 2021). <https://www.yahoo.com/>

https://ataturktoday.com/- (Atatürk pulu. Erişim: 9 Şubat 2021).

EKLER

Ekler bölümünde tezin içeriğini destekler nitelikte, tamamlayıcı görseller verilmiştir. Ek-1 kısmı tez metni ile doğrudan ilgili harita ve fotoğraflardan oluşmaktadır. Ek-2 de ise tez metni dışındaki tamamlayıcı görseller sunulmuştur.

EK-1

Görsel 1. 1. *Matti Kuusi*[39]
(1914-1998)

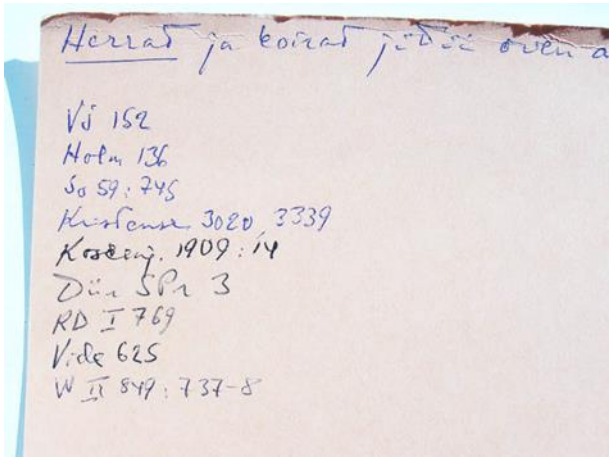

Görsel 1. 2.

Matti Kuusi'nin el yazısı ile yazdığı, kurguladığı sınıflandırmasından bir bölüm görülmektedir. Bölümler sırası ile ana bölüm, alt bölüm ve alt daldır.[40]

[39] Fotoğraf: Fin Edebiyat Derneği / Edebiyat Arşivi.

[40] Alıntının yapıldığı (https://www.mattikuusiproverbtypology.fi) resmi sitesinde İngilizce ve Fince olarak verilmiştir.

Görsel 2. 1. *Günümüz Kuzey Makedonya Haritası*[41]

Görsel 2. 3. *Osmanlı sonrası Makedonya'nın Parçalanması*[42]

[41] "Yahoo! Travel." https://www.yahoo.com.- Erişim: Şubat 2021.

[42] https://www.ini.ukim.mk/mk.

Görsel 3. 2. *XX. yüzyılın son devi olarak adlandırılan dilbilimci Devoto'nun etimoloji sözlüğü*[43]

Görsel 3. 3.

Matti Kussi'nin bağışladığı kitaplardan birkaçı…[44]

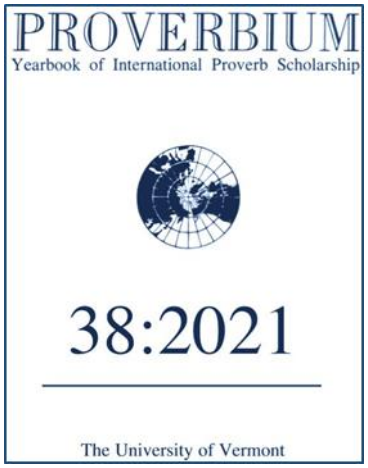

Görsel 3. 4.[45]

[43] Kaynakça, Latin dili profesörü, Dr. Erendiz Özbayoğlu'nun kişisel kütüphanesinde görülmüştür (2022).

[44] https://www.mattikuusiproverbtypology.fi-Erişim: 2021, 2022.

[45] https://naklada.ffos.hr -Erişim: 2021, 2022.

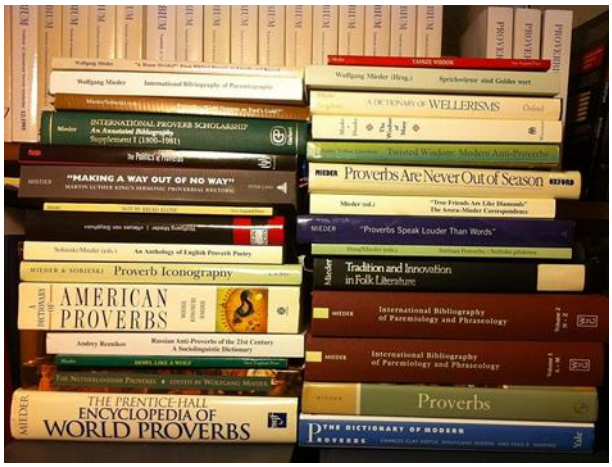

Görsel 3. 5.

Wolfgang Mieder'in atasözleri ile ilgili 50 yıllık yayımlanmış çalışmalarının bir bölümü görülmektedir.[46]

Görsel 5. 1.

Alakarga: *Garrulus glandarius*[47]

[46] https://naklada.ffos.hr –Erişim 2021, 2022.

[47] https://www.biyologlar.com- Erişim 2022.

EK-2

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin bayrağı,
sarı kırmızı renklerden oluşan güneş sembolüdür.[48]

Makedonya Cumhuriyeti'nin 2006 yılında çıkardığı
Mustafa Kemal Atatürk'ü anma pulu.[49]

[48] https://pixabay.com/tr- Erişim: Şubat 2022.

[49] https://ataturktoday.com/- Erişim: Şubat 2021.